

ACADEMIA ROMÂNĂ

STUDII ISTORICE
ASUPRA
ROMÂNILOR DIN PENINSULA
BALCANICĂ

DE

I

IOAN CARAGIANI

n. 1840 — † 1921

PUBLICARE POSTUMĂ ÎNȘOȘITĂ DE NOTĂ BIOGRAFICĂ

DE

PERICLE PAPAHAĞI

MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE
DIRECTORUL LICEULUI „MIRCEA VODĂ” DIN SÎLISTRA
ȘI NEPOT DE SORĂ AL AUTORELUI

D.F.R.

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1 9 2 9

ACADEMIA ROMÂNĂ

STUDII ISTORICE
ASUPRA
ROMÂNILOR DIN PENINSULA
BALCANICĂ

DE

IOAN CARAGIANI

n. 1840 — 1921

PUBLICARE POSTUMĂ ÎNSOTITĂ DE NOTĂ BIOGRAFICĂ

DE

PERICLE PAPAHAĞI

MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE
DIRECTORUL LICEULUI „MIRCEA-VODĂ” DIN SILISTRA
ȘI NEPOT DE SORĂ AL AUTORULUI

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1 9 2 9

IOAN CARAGIANI
1840 — 1921

53259

Sublet

NOTĂ PREMERGATOARE

Scrierea lui Ioan Caragiani cuprinsă în acest fascicol este numai un fragment (paginile 1—272) tipărit sub îngrijirea autorului în anii 1891 și următorii ca suplement la Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie, de sub direcțiunea lui Gr. G. Tocilescu. Eră începutul unei mari lucrări, în care autorul voia să arate trecutul și viața Românilor din Peninsula Balcanică în secolii trecuți, când mulți dintre dinșii luptând ca creștini în contra stăpânirii turcești, au fost socotiți mai ales drept Greci.

Scrierea se redactă în cursul tipăririi. Mijloacele au lipsit ca tipărirea să poată fi continuată după coala 17 (pagina 272). O parte din continuare a rămas redactată în manuscris, iar pentru cealaltă parte au rămas numai note și extrase, cari aveau să fie folosite de autor pentru redactarea mai departe.

Exemplarele coalelor tipărite și continuarea în manuscris ajungând în anul trecut în posesiunea Academiei, Secțiunea istorică a hotărât ca partea tipărită să fie publicată, iar partea manuscrisă să fie ținută la îndemâna celor cari ar vor să o folosească pentru continuarea cercetărilor.

280/56

VIEȚA LUI IOAN CARAGIANI

Ioan Caragiani s'a născut la anul 1840, după cum singur arată într'un caiet de note, datând dela 1858 și în care-și descrie vieța copilărească, în comuna Dămași din Tesalia, unde obișnuiau ne-întrerupt să se coboare părinții săi, celnici, cu întreaga fălcare, pentru iernare, potrivit obiceiului secular al Avdeliaților.

Primele noțiuni de carte le-a căpătat, în timpul verii, la Avdela, comuna sa natală, iar în timpul iernii, la Dămași sau Damasului, cu învățătorii tocmiți de locuitorii Avdelei. După sfârșirea cărților religioase ce se predau pe acea vreme, anume: Catihisea (Catehismul), Ftoihea (Octoihul), Apostolul, Psaltirea și Evanghelia, Ioan Caragiani, arătând aplicație deosebită pentru învățatură, a început să învețe și *τά ελληνικά* adică: elineștele.

Avdela pe atunci numără câțiva absolvenți ai gimnaziului grecesc din Ianina, versați în limba greacă veche, în care se predă pe atunci, ca și azi, în bună parte, învățământul secundar la greci. Printre aceștia eră și Apostol Mărgărit. Cu acesta începù și sfârși Ioan Caragiani studiul autorilor greci vechi, în cei trei ani petrecuți la Gureanță și Vlaho-Clisura, unde Apostol Mărgărit făcea pe învățătorul.

Este mișcătoare descrierea tânărului I. Caragiani despre momentele de despărțire de părinții și rudele sale, cari, după obicei, au venit să-l petreacă a doua zi, când trebuia să plece, pentru prima dată, la Gureanță. Pe când toți vărsau lacrimi, că-l vor lăsa pe băiat în comuna Gureanță, de lângă orașelul Vlaho-Clisura, glumețul tânăr, văzându-i cum plâng și cum se bocesc toți, se întoarse către doritoarea sa mae (bunică) și către nemângăiata sa mamă și le zice:

«D-iu s-plindzeți, mae ș-tine mumă, nu-i ma ghine, ca niți voi s-plindzeți, niți ația s-nu-ni se-aurască tu xeane?»¹⁾

Iar mama, buna lui mamă, știind cât ține Nuli la învățatură, ca să nu-i strice cheful, îi zice, îmbățișându-l și umplându-i mâna cu arginți:

¹⁾ În loc de a plânge, bunico și tu mamă, nu-i mai bine, ca nici voi să nu plângeți, nici mie să nu mi se urască în străinătate?

«Du-te hiliu, du-te, ș-dă-l'i, dă-l'i dzațe dzile și scoală v'inu năpoi»¹⁾).

Nu voiu stărui mai mult asupra întâmplărilor pline de haz, de pe vremea petrecută departe de părinți, povestite cu atâta măiestrie de cel care eră să fie mai târziu meșterul anecdotist, I. Caragiani. Acele «dzațe dzile» s'au prefăcut în doi ani și opt luni, cu excepția lunilor de vară, în cari își vedeà familia.

Scurt, I. Caragiani a început să se familiarizeze cu limba elenă, să interpreteze pe Omer, Aristotel și alți autori vechi, la început ajutat fiind de învățătorul său Apostol Mărgărit, iar apoi singur, cu dicționarul, pentru ca la vârsta de 16 ani să se poată înscrie la Universitatea din Atena ca student.

Timpu petrecut la Atena este plin de însemnătate pentru formarea și educarea națională, din punct de vedere aromânesc, a lui I. Caragiani, căci aci a conceput pentru prima dată idea scrierii unei istorii aromânești și iată cum:

La Atena a avut prilejul să facă cunoștința de aproape a mai tuturor haiducilor, aromâni, ai anilor 1821, 1824, 1828, cari mai supraviețuiau.

Mare parte din acești haiduci, cum eră firesc, neputând trăi în Turcia, s'au stabilit, dimpreună cu familiile lor, în Grecia și de preferință la Atena. Chiar cei stabiliți în alte centre ale Greciei, veniau deseori la Atena, unde se întâlneau cu tovarășii lor de lupte. Și toți, sau aproape toți, acești haiduci erau Aromâni neaoși. În casele acestora își petreceà de cele mai multe ori I. Caragiani orele libere; din gura acestora, sau din a descendenților lor, auzià el istorisindu-se faptele supraomenești, cu adevărat eroice, îndeplinite de haiducii turburători ai imperiului otoman și făuritori ai regatului grecesc, la care ei nici nu se gândiseră vreodată.

Aci auzi el deseori spunându-se, lucru dealtfel știut și de acasă, următoarele:

«Nu pentru ca să facem Elada ne-am luptat noi, nu; ci pentru ca să aducem *Rumeicul*», acel Stat creștinesc vizat de toți nemusulmanii din Peninsula Balcanică, menit să cuprindă sub un singur sceptru pe toți creștinii, fără deosebire de naționalitate. Și deseori oftau din adânc acești hotărâți bărbați, spunând indignați și în auzul tuturor: «*Nă lom fumelile ș-fara pri gușe*» (ne-am nenorocit familiile și neamul). Din gura acestor viteji

¹⁾ «Du-te fiule, du-te și dă-i (cărți învățăturii), dă-i în vre-o zece zile (sfârșind-o) și școala de vino iarăși înapoi (acasă)».

a auzit I. Caragiani multe din întâmplările lor, neștiute și nepomenite de cei cari s'au ocupat de lupta titanică a căpitanilor împotriva stăpânirii turcești; din gura lor a auzit acela care eră să fie odată istoricul plin de entuziasm și plin de admirație pentru dânșii, în acele «studii istorice», atât de interesante nu numai din punct de vedere istoric, ci și filologic ci și din alte puncte de vedere, onomastic, etc.

Adeseaori l-am auzit povestind despre aceștia, spunând că de atunci și-a propus să strângă știri cât mai ample și mai sigure despre faptele și mai ales despre *românitatea* lor. Il indignă faptul, și cu drept cuvânt, că mai toți acești revoluționari erau înfățișați ca Greci, fie de scriitorii greci, fie de cei străini cari se adăpau la izvoarele acestora.

Cred că a reușit pe deplin și că nu se va găsi om serios și nepărtinitor, care să nu recunoască aceasta, după cetirea grandioasei opere a lui I. Caragiani.

Autorul nu s'a mulțumit să arate locul de origine al diferiților haiduci și oameni de seamă tratați în studiile sale, deși ar fi fost destul și aceasta; el a căutat să grămădească și alte dovezi pentru punerea în evidență a românității eroilor, pentru ca să nu poată fi pusă de loc la îndoială, chiar de cei mai înverșunați dușmani ai Românilor și de cei mai părtinitori oameni de pe pământ.

Și a reușit.

Ne oprim aci în ce privește opera lui I. Caragiani și cetitorul își va face o idee desăvârșită atât de meritele ei, cât și de însemnătatea ce prezintă pentru autor timpul petrecut la Atena ca student. Aci și-a conceput el și idealul creierii unui Stat aromânesc, care să cuprindă Pindul și Tesalia veche, marea Valahie din Evul Mediu.

După sfârșirea studiilor sale din Atena, cum eră firesc, numai gânduri de așezare în Grecia nu-l puteau preocupa pe I. Caragiani. Dar nici în Turcia nu se putea stabili, unde deosemena nu eră loc pentru creștinii cărturari.

Numai Vlăhia eră țara care-l putea atrage, căci Vlăhia se bucură în toată Peninsula Balcanică și mai cu seamă în Epir, de renumele de a fi țară ospitalieră, unde-și puteau găsi refugiu toți cei nevoiți să se expatrieze din pricina vitregiei împrejurărilor, căpitanii de haiduci și haiduci simpli, strânși cu ușa de autoritățile turcești, cum erau: Blahava, Bucuvala, Giuvăra și alții.

Aci își găseau rost tinerii cari nu-și puteau agonisi existența în munții Pindului. Și tot aci, în binecuvântata Vlăhie, aflau adăpost la olaltă nu numai amărății de tot felul, dar și învățații,

cari nu aveau în țara natală câmp liber de dezvoltare a energiei și cunoștințelor lor. Și I. Caragiani, ca toată lumea din Epir și Tesalia, știa aceasta.

Ca să-și poată face cineva o idee exactă despre acest lucru, este necesar a spune, că din timpuri străvechi circulau între Vlăhie și diferitele provincii ale Peninsulei Balcanice, caravane cari întrețineau legăturile cu Vlăhia.

Drumurile acestea se făceau de două ori pe an, primăvara și toamna din Epir în Vlăhie și din Vlăhie în Epir. Cu o asemenea caravană a ajuns și I. Caragiani la București.

Aci repede face cunoștința compatrioților săi aromâni, împrietenindu-se cu distinsul Sideri Zisu, cu frații Goga și Hristopulos, pe cari îi cunoștea din timpul petrecut la Vlaho-Clisura, cu Dan Vasile din Nevesca, frații Zappa și alți mulți.

Ocupă — pentru scurt timp — un loc de profesor secundar, pentru ca apoi să i se încredințeze catedra de limba elenă la facultatea de litere dela Universitatea din Iași, loc ce-l păstrează până la ieșirea sa la pensie.

Nu subsemnatul va arăta rolul jucat de profesorul de la Iași în viața culturală a țării. Aceasta să o facă foștii săi elevi.

Membru al Academiei Române dela înființarea ei, ca reprezentant al Aromânilor, alături de Cosacovici, este inițiatorul dicționarului academic, prin determinarea lui Zappa de a donă acestui înalt așezământ o sumă pentru susținerea cheltuelilor cerute de tipărirea acestui dicționar. Aceasta rezultă din notele sale.

Originar din legendarul Pind, I. Caragiani nu și-a uitat niciodată neamul din care a ieșit, pe care l-a iubit și pe care a căutat întotdeauna să-l servească cu ultimul devotament.

El este unul din primii, dacă nu chiar primul întemeietor și susținător al cauzei românești din Peninsula Balcanică. Aceasta reiese în modul cel mai evident din corespondența întreținută de I. Caragiani cu cei mai de seamă oameni de Stat ai României de pe la începutul creierii acestei chestiuni și din cea cu compatrioții săi aromâni amintiți mai sus și alții, ca Averkie, Bolintineanu, etc.

Și tot lui I. Caragiani îi revine meritul de susținere și dezvoltare a acestei chestiuni, după cum deasemenea reiese din numeroasa corespondență întreținută cu mulți bărbați de stat, ca: M. Kogălniceanu, I. Ghica, C. Boliac și alții, dar mai cu osebire din cea cu D. Sturza, Apostol Mărgărit și I. Papiniu, acest mare patriot și adânc cunoscător al rolului ce trebuie să joace Aromânii în Peninsula Balcanică, pentru însăși dezvoltarea și întărirea Țării Românești.

Un sprijin statornic în această privință l-a avut I. Caragiani în marele român, care a fost regele Carol I.

Dacă pentru stăruirea de a se aduce tineri aromâni, spre a fi pregătiți și retrimiși în Peninsula Balcanică ca luminători ai Aromânilor I. Caragiani este inițiatorul, iar Averkie executorul, pentru întărirea și dezvoltarea ulterioară a chestiunii naționale din Peninsula Balcanică, I. Caragiani și Apostol Mărgărit devin sufletul ei.

Nu mai puțin important este rolul jucat de I. Caragiani, împreună cu Apostol Mărgărit, între 1877—1882, cari munceau pentru îndeplinirea idealului conceput după cum s'a spus încă dela Atena, anume plămădirea unei Români în Pind și Tesalia, în granițele vechii «Megali Vlahia».

Numai întâmplării nefericite de a nu fi fost destul de susținută propaganda întreprinsă de acești vrednici români se datorește, în bună parte, nereușita lor.

Reușind să atragă pe căpitaniii Aromânilor răsvrațiți la această idee, datorită unor greșeli din partea unor comandanți albanezi, s'a stricat unirea româno-albaneză, pusă la cale de Apostol Mărgărit și I. Caragiani la întrunirea secretă ce-au avut la Preveza (Epir) cu șefii naționaliști albanezi și unde Apostol Mărgărit, după o cuvântare strălucită, prin care îndemnă pe Albanezi și Aromâni să protesteze împotriva cedării Tesaliei Grecilor, împotrivindu-se și cu armele, este proclamat de șef al lor.

Pregătind o amănunțită expunere a chestiunii acesteia, ne oprim aci.

Pentru împiedecarea anexării Tesaliei la Greci, I. Caragiani, Apostol Mărgărit, secundați de meritoșii învățători: Bușu Daute și Gh. Perdichi, străbat Epirul și Tesalia și îndeamnă pe Aromâni la împotrivire, arătându-le toate relele ce vor decurge pentru celnicatele aromânești, izvorul existenței lor.

La 1880 I. Caragiani trece în Italia, cu hotărîrea de a câștiga în favoarea Aromânilor pe premierul Italiei de atunci, Crispi. Nereușind a-l convinge pe acesta, determină pe nepotul său, pe avocatul Anton Crispi, ca să înceapă o propagandă prin presa italiană și anume prin ziarul «l'Italie», scris în franțuzește, și prin oficiosul «Reforma». Articolele scrise de aceste foi sunt reproduse și comentate favorabil de presa italiană din provincie. Această campanie încetează însă în presa oficioasă în urma intervenției personale a primului ministru Crispi, care erà convins, că prin mărirea Greciei se va grăbi izgonirea Turcilor din Europa.

Interesul lui I. Caragiani pentru chestiunea română din Peninsula Balcanică nu încetează nici după pierderea Tesaliei, durând până în ultimile clipe ale vieții sale.

Incheind, vom spune totuși că, opera cea mai însemnată a aceluia, care a închis ochii în ziua de 1/13 Ianuarie 1921, operă care îl va face nemuritor printre Aromâni, rămâne scrierea sa: «Studii Istorice asupra Românilor din Peninsula Balcanică», căreia autorul i-a consacrat toată energia sa, uneori chiar primejduindu-și viața, cum s'a întâmplat în urma călătoriei sale din 1888/89 în Albania și Epir.

PER. PAPAHAĞI

SCRIERILE LUI IOAN CARAGIANI

- Cursu completu de grammatica ellena. Partea I. Etymologia. Partea II. Syntaxe... Iassi, 1870—1872. 2 vol.
- Omer. Odyssea și Batrachomyomachia. Traducere in proză... Iassy, 1876 XVI+329 pp.
- Aristotele. Pasiunile, traducere din Retorica lui Aristotele, Cartea II... București, 1884. 85[—87] pp.
- Neadeverurile calomnioase ale profesorului Nicolae Iorga în privința bibliotecii centrale din Iași. București, 1899. 56 pp.
- Studii istorice asupra Românilor din Peninsula Balcanică. [București, 1891]. 272 pag. [neterminat]. (Supliment la «Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie». Vol. VI. (1891)).

ARTICOLE DIN REVISTE

- Românii din Macedonia și poezia lor populară. («Convorbiri literare» II, 1868—69, p. 335 etc.).
- Traduceri din Iliada («Convorbiri literare» IV, 1870—71, p. 53); Batracomiomachia (VIII, p. 247); Teocrit (VIII, pp. 171, 173); Aristotele (XI, pp. 318, 413, 457; XII, p. 69).
- Bocituri populare grecești. («Convorbiri literare», XII, 1878—79, p. 290).
- Cuvântare despre ortografie. («Analele Academiei», Tom. XVII, 1894—95. Partea admin., p. 136).
- Rapoarte către Academia Română despre cărți prezentate la premii: «Analele. Partea admin.» Tom. XVI, XXIV, XXVIII, XXIX, XXXI, XXXIII, XXXIV, XXXVII.

STUDII ISTORICE

ASUPRA

ROMĂNILOR DIN PENINSULA BALCANICĂ.

EROII SULIAȚI (*).

Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἱ κληθίσονται ἡμί-
θεοὶ ὑπέροχῃ γενεῇ. Ἡσιόδος.

*Il n'a manqué aux Souliotes que des poètes et
des historiens pour célébrer des faits non moins
intéressants que ceux des siècles héroïques.*

Pouqueville, Voyage dans la Grèce, vol. II,
pag. 43.

Die Weltberühmten Sulioten.

C. J. Jireček. Geschichte der Bulgaren,
pag. 457.

I. Numele Suliților.

Voiu vorbi pe larg despre eroii Suliți, compatrioții lui *Marcu Boțari, Chițu Ciavela, Puliu Dracu, Scumpu Dracu, Țimă Zerva* etc, pentru că faptele lor eroice atât înainte cât și în revoluțiunea greacă de la 1821 sunt fala neamului Românesc, și merită se fie cunoscute pe larg de toți Români.

(*) Multele citațiuni, ce facem, sunt indispensabile; pentru că Românii din peninsula Balcanică deșteptându-se foarte târziu în conștiința lor națională s'au pomenit cu tot avutul lor istoric apropiat de alți, și trebuie se și-l recășlige earăși pas cu pas probând ce este al lor și al părinților lor.

Autorii citați în acest studiu asupra Suliților sunt următorii:

1. Χριστόφορος Περδριβός. Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ Πέργας. (2 volume mici legate la un loc). Ἐν Ἀθῆναις. 1857.

2. Ἀναστασιος Ν. Γούδας. Βίοι παράλληλοι. Ἐν Ἀθῆναις 1869—1876. Posedăm numai opt volume apărute până la 1876. *Domnul Doctor Gudas* în Βίοι παράλληλοι dă biografiile oamenilor mari ai Grecii moderne, mai cu seamă din timpul revoluțiunei grecești de la 1821. Apeluri făcute prin jurnale și prin scrisori către rudele oamenilor de mai sus, și concursul dat lui atât de guvernul grecesc cât și de alte persoane au făcut ca Βίοι παράλληλοι să fie pline de informațiuni prețioase. D. Doctor Gudas a consultat și un număr mare de

Prin *Sulisti* se înțeleg locuitorii a patru comune așezate pe niște munți numiți *Suli*, care se află în Epir între Janina și Preveza (vechiul Actium),

autorii. El este cel întâi, putem zice, care a început a spune și naționalitatea personajului, a cărui biografie ne-o dă; căci toți cei-lalți scriitorii greci moderni (afară de cazuri foarte, dar foarte rare) nicăire n'au vrut să spună despre Români însemnați că au fost Români. Dar și D. Doctor Gudas, credem de neștiință, multor Români nu le menționează naționalitatea.

3. Ἰωάννης Φιλίμων. Δοξίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας. Ἐν Ἀθήναις 1859—1861. Posedăm numai 4 vol. Filimon a fost secretarul lui *Ipsilante* în revoluțiunea greacă și a fost în pozițiune a cunoaște mai bine de cât alți scriitorii evenimentele revol. grecești. Are însă mania de a eliniza numele eroilor Români, și numai într'un singur loc menționează despre Români, pe când mai toți șefii au fost Români, după cum demonstrăm în scrierea *Studii istorice asupra Românilor din peninsula Balcanică*.

4. Σπυρίδων Τρικούρης. Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας. Ἐν Λονδίνῳ. 1853—1857, în 4 volume.

5. Ἀμβρόσιος Φραντζής. Ἐπιτομή τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις 1841 în patru volume.

6. *Arnoldus Passov*. Τραγῳδία Ῥωμαϊκῶν. Popularia carmina Graeciae recentioris. Lipsiae. 1860, un volum. (Cea mai completă colecțiune de cântecele populare grecești).

7. C. N. Sathas. Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge. Paris 1880—1885. 5 volume apărute.

8. Κ. Ν. Σάθας. Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς. Ἐν Ἀθήναις. 1869. un volum. În această carte D. Sathas descrie încercările făcute în Grecia pentru scuturarea jugului Turcesc dela 1453 până la 1821.

9. C. Fauriel. Chants populaires de la Grèce moderne. Paris 1824—1825. în 2 volume. Fauriel la sic-care cântec dă și o scurtă biografie a personajului cântat. Aceste biografii îi sunt comunicate de Greci, și de aceea nu spune de ce naționalitate erau personajele. Ori în însă notițele biografice ale lui Fauriel sunt prețioase pentru Români din Turcia și Grecia.

10. F—C—H—L. Pouqueville. Histoire de la régénération de la Grèce (depuis 1740—1824). Bruxelles 1825. 4 volume apărute.

11. F—C—H—L. Pouqueville. Voyage dans la Grèce. Paris. 1820—1821. în 5 volume (S'a făcut și altă edițiune ulterioară în 6 volume. Noi ne-am servit de edițiunea din 1820—1821).

Pouqueville a fost consul francez la Janina, capitala Epirului, pe lângă Vizirul Ali pașa, satrapul Epirului.

12. Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης. Κυρὰ Φροσύνη. Ἀθήνησι. 1868. Un volum și Ἀθανάτης Διάκος. Α-θῆναι. 1867. Un vol.

Aristotele Balaoritis este unul din cei mai mari poeți populari ai Grecii moderne. El este de origină Română, după cum demonstrăm în *Studii istorice asupra Românilor din peninsula Balcanică*. În cele două cărți de mai sus ne dă și mici biografii despre mulți viteji Români, dar nu spune că au fost Români, căci chiar el, de și spune că strămoșii săi se numeau *Vlahu* și *Balaur*, se plânge că unii îi contestează naționalitatea *Elenică* (Vezi Ἀριστ. Βαλαωρίτης, cartea Ἀθανάτης Διάκος, pag. 166). Se vede că familia lui *Balaoritis*, retrasă de mult în insulele Ioniane, se grecizase, și poetul nu mai știa românește; căci în poeziile sale are un mare entuziasm pentru eroii Români, și dacă ar fi știut că erau Români, nu-l ar fi fost rușine se treacă de Român.

13. Θεόδωρος Κ. Κωλοκοτρώνης. Διήγησις συμβάντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τῶν 1770—1836. Ἀθήνησι. 1846. Un volum.

14. *Mémoire* présenté par les Délégués Valaques de Macédoine, d'Épire et Thessalie aux ambassadeurs à Constantinople. 1881. Acest memoriu este un protest în contra anexării către Grecia a două provinciilor Românești din Tesalia.

14 oare departe de Janina și 13 de la Preveza (1). Munții *Suli* veduți de departe par' ascuțiți la vârf ca niște *Sulițe*, (2) și de aci Români i-au numit *Suli*. Cuvântul *Suli* la Macedoromâni este pluralul lui *sulă*, care după idiomul din România la plural face *sule*, pe când la Macedoromâni ori ce feminin în *a* face la plural în *i*, și prin urmare și *sulă* la plural face *suli*. Grecii din pluralul *Suli* făcură singular τὸ Σοῦλι, după numele uneia din comunele, care se zidi pe munte și care se numește și ea *Suli*.

După informațiunile ce avem de la Români Sulițași, după costumul și moravurile lor, după numele de botez și de poreclă, pe care le poartă Sulițașii, ei au fost dintr'un trib Românesc răspândit în multe părți din Turcia și Grecia, trib de Români numiți *Fărșeroți* de ceilalți Români, și Ἀρβανιτόβλαχοι de Greci. Fiindcă Români Sulițași au fost Fărșeroți ziși de Greci Ἀρβανιτόβλαχοι, și Arvanitovlahii au fost luați de multe ori ca Albaneji de mulți scriitori vechi și moderni și prin urmare și Sulițașii, de aceea este bine se facem

15. *Nicetas Choniata*. Bonnae 1835. Un volum.

16. *Constantin Jos. Jireček*. *Geschichte der Bulgaren*. Prag. 1876. Un volum.

17. *Jos. Lad. Pič*. *über die Abstammung der Rumänen*. Leipzig 1880. Un volum.

18. *Jos. Lad. Pič*. *Zur Rumänisch-Ungarischen Streitfrage*. Leipzig. 1886. Un volum.

19. *M. Camille Paganel*. *Histoire de Scanderbeg*. Paris. 1855. Un volum.

20. *Dr. Jakob. Ph. Fallmerayer*. *Fragmente aus dem Orient*. Stuttgart und Tübingen. 1845. două volume.

21. Ἀ. Ἀρβαντινοῦς *Χρονολογία τῆς Ἡπείρου ἐν Ἀθῆναις*. 1856—1857. în 2 volume.

22. K. N. Σάθας. Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα. Ἐν Ἀθῆναις 1867. în 2 volume. Cităm numai din volumul 1-iu, unde se tratează despre vitejiile Buieștilor.

23. K. N. Σάθας. *Χρονικὸν ἀνέκδοτου Γαλαξιδίου*. Ἐν Ἀθῆναις. 1865. Un volum.

24. *Professor Dr. C. Hopf*. *Griechenland im Mittelalter und in der Neuzeit*. Leipzig. 1870 2 volume.

25. Ἰωάννου Ἀλεξίου. Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἀγαθοεργημάτων. Ἐν Ἀθῆναις. 1880. 2 volume. Domnul Lampride este un doctor în medicină distins și un om erudit și un luminat patriot grec. În cartea de mai sus tratează despre bine-facerile făcute în Epir pentru biserică, școli, spitale, construcțiuni de utilitate publică etc. de diferite persoane. El este un infocat luptător pentru grecizarea Românilor din peninsula Balcanică. Ne-am folosit de cartea Domniei sale mai cu seamă în ceea-ce privește numele de bărbați și de femei la Români.

26. *Nicolaus Ch. Quintescu*. De diminutivis linguae Rumanicae vulgo Walachicae nominatae. Berolini. 1 volum. O escelentă disertație despre diminutivele Românești în comparațiune cu cele ale limbii Latine și ale limbilor Romanice. D. N. Quintescu este actual-minte profesor de literatura Latină la Universitatea din București și membru al Academiei Române.

27. *Dr. Jur. Johann Georg von Hahn*. *Albanesische Studien*. Iena. 1854. un volum.

(1) Perevos 1. 19.

(2) Pouquéville, (voyage, 2, 44) zice: la haute pyramide de Coughi (*Chiungghi* este o pozițiune și sat pe munții Suli); ear la 2, 41: deux obélisques de rochers...; apoi la 2. 41 mai jos: au milieu des pics et des cônes on démêle à peine les gisements des villages maintenant incendiés et détruits des Souliotes. Alt munte și sat numit *Suli* găsim în Etolia de jos lângă *Vlaho-Cătuna* (Pouquéville, voyage, 3, 246 și 247, linia 13). Alt sat cu numele *Suli* găsim în Elida în Peloponez lângă *Cătune* numite de Greci *καλῶνα* (veți Pouquéville, voyage, 3, pag. 250, linia 11, și 251, linia 22). Cuvântul *Chiungghi* la Macedoromâni însemnează canalul de uluci, prin care se aduce subt pământ apa de la izvoare în

cunoștință cu *Fărșeroții* mai de aproape, cunoștință care ne va explica multe lucruri, mai cu seamă relative la naționalitatea Română a Suliaților.

II. Români Fărșeroți.

Intre multele triburi de Români aflați în peninsula Balcanică este și unul răspândit în Albania, Epir, Macedonia, Tesalia și în toată Grecia. Români din acest trib ei între ei se numesc *Rumâni* sau *Rumeni*, ear cei lalți Români îi numesc *Fărșeroți*. Cei mai mulți dintre Fărșeroți au fost de tot-dauna și pînă astăzi păstorii nomazi fără sate sau comune stabile, ei vara își fac satele lor în munți lângă stane, ear earna în câmpii, unde se scoboară ca se-și erneze turmele. Aceste sate provizorii clădite de lemn ei le numesc *cătune* sau *călive*. Parte dintre Fărșeroți sunt așezați în comune stabile în munți, dar earna le părăsesc cu familiile lor ducându-se la câmpuri pentru ernare. Foarte puțini au fost Fărșeroții cari se lăsară de viața nomadică și se stabiliră definitiv la un loc. Patria Fărșeroților după credințele generale ale tuturor Românilor a fost și este și astăzi Albania, de unde se răspîndiră apoi în multe locuri, afară de cei remași încă acolo. De aceea toți Fărșeroții vorbesc limba Albaneză întocmai ca și pe cea Română, și chiar cine nu-i cunoaște îi crede Albaneji.

Fărșeroții n'au popi din rasa lor, căci au aversiune pentru popit și călugărit. Bisericile lor provizorii de eamnă și de vară sunt nesfințite, dar aduc popi și fac liturghia în ele. Școlii de regulă n'au, ear când au sunt și ele nomadice ca și ei și satele și bisericile lor. Din cauza vieții nomade rar dacă se găsește vre un Fărșerot se știe se citească și se scrie, și mai rar să se găsească un Fărșerot învățat. Sunt însă dintr'ensii unii bogați, cari dădură învățatură copiilor lor în școlile catolice din Scodra și din alte locuri din Albania. De la unul din aceștia, cu care am făcut cunoștință în insula *Corfu*, am aflat că la toți Fărșeroții există o tradițiune foarte veche, după care ei ar fi venit în Albania și Tesalia de dincolo de mare, și că odată ceea laltă lume îi numia *Farsalioti*, ear nu *Fărșeroți*, pe când ei totdauna se numiau *Rumâni* sau *Rumeni*, și prin urmare că ei sunt colonii vechi *Romane* aduse din Italia în Iliria și Tesalia după luptele dintre Cezar și Pompeiul la *Dyrachium* și la *Φάρσαλα* (1).

Unii însă dintre Români cred că Fărșeroții ar fi dintr'un oraș din Albania numit *Frașari*, ceea ce nu poate fi admisibil; căci *Frașari* este un orașel mic și nici odată n'a fost așa de mare ca se cuprindă un număr de peste 200

orașe. *Chiungghi* dar nu este cuvântul Albanez *cunghi* (*deal*) dat de Perevos (vol. 1, pag. 112).

(1) Costumul Fărșeroatelor este cel mai pitoresc din toate costumele țărănești din peninsula Balcanică. Batistele lor sunt îmbrodite cu mult gust și cu mare măiestrie și sunt foarte căutate. Aceste batiste se numesc de Albanezi *fârșuliate* (vezi cuvântul în Hahn, Albanesische Studien, la pag. 139 din dicționar).

O particularitate limbistică a Fărșeroților este că litera r se pronunță de ei *gutural*

de mii de suflete, căci aproape sunt toți Fărșeroții răspândiți în Turcia și Grecia.

Grecii pe *Fărșeroți* îi numesc 'Αρβαντόβλαχοι, adică *Români din Albania*, nu însă *Româno-Albaneji*, adică un amestec de Români cu Albaneji, căci Fărșeroții nu se încuscrează cu nici o altă națiune, de multe ori nici cu Români nefărșeroți, apoi în *cătunele* lor nu primesc alte neamuri se locuiesc împreună cu ei afară numai de Români, așa că au fost de totdauna și sunt și astăzi cei mai puri Români. De aceea prin 'Αρβαντόβλαχοι nu se pot înțelege de cât Fărșeroți fără alte elemente de altă naționalitate între ei, și dacă Grecii i-au numit și-i numesc și astăzi 'Αρβαντόβλαχοι, cauza a fost mai mult pentru că Fărșeroții vorbesc și limba Albaneză în tocmă ca niște Albaneji.

Fărșeroții fiind în mare parte nomazi, au dus și duc și astăzi o viață independentă guvernându-se de șefii triburilor lor și de multe ori neplătind nici birul lor către nici o autoritate, căci este greu de a-i fixa la un loc și a-i trece între contribuabili regulați ai aceluși loc. De aceea *Cantacuzen* îi numește ἀβασίλευτοι, (1) adică nesupuși la vre un rege, apoi îi ia de Albaneji. Tot așa și *Satas* crede că Fărșeroții ('Αρβαντόβλαχοι) au fost Albaneji amestecați cu Români și că Români din munții Tesaliei au fost odinioară la un loc cu Albaneji independenți (ἀβασίλευτοι), cari Albaneji se numău *Malacași*, *Bui* și *Mazariti* după șefii triburilor lor, și spre aceasta citează și următorul text pentru confirmarea ziselor sale : (2)

Οἱ τὰ ὄρεινὰ τῆς Θεσσαλίας νεμόμενοι Ἀλβανοὶ ἀβασίλευτοι, Μαλακάσιοι καὶ Μπόβιοι καὶ Μεσαρίται ἀπὸ τῶν φυλάρχων προσαγορευόμενοι, περὶ τοὺς δισχιλίους καὶ μυρίους ἔντες etc.

Observăm însă că *Malacași* au fost și sunt și astăzi Români, unii locuind în orașul *Mälăcași*, (3) ear ceilalți în provincia *Mälăcași*, care se află la nordul Tesaliei și nu conține de cât numai sate Românești ; ear preinși Albaneji *Bui* că au fost Români ne o spune Pouqueville, (4) când vorbind de comuna *Cosina* (5) din Etolia ȳice că ea a fost până la 1807 : le chef-lieu d'une tribu de *Valaques* appelés Bomei et *Bui*. Ils se prétendaient originaires de l'Italie et

ca la unii din Francezi. Altfel limba Română ce vorbesc este cea macedoromână, însă cu foarte multe cuvinte latinești și fără împrumuturi din limba greacă.

(1) Vezi *Satas*, Documents inédits etc. vol. 1, pag. XXIV.

(2) *Satas*, Documents inédits etc. vol. 1, pag. XXIV și XXVI.

(3) Pouqueville, voyage, 5, 624. *Valaques Malacassites*.

(4) Pouqueville, voyage, 3, 225.

(5) Se află și în Albania o comună Românească numită *Cosina* aproape de următoarele sate Românești : *Maliesova*, *Hotohova*, *Brezeani*, *Grabova* de dincolo, *Argova*, *Buhali*, *Lipa*, *Eliuța*, *Mântilioana*, *Ghigara*, *Ilvara*, *Cutali*, *Bundari*, *Liapsca*, *Topova* și *Zei*. Români din aceste sate, zice D. Lambride (2, 235. nota 2) vorbesc limba Albaneză amestecată cu cea *Cușorlahă*. Ei trăesc după datinile lor, au aplecare naturală către haiducie și n'au nici o asemănare cu cei lalți Români și nu se încuscrează cu nici un alt neam. Aici se află și următoarele trei cătune Românești zise a lui *Ianuli Românul*, a lui *Spiru Românul* și a lui *Pitu Românul*. Observăm că aceste trei cătune sunt locuite de *Români Fărșeroți* și *Spiru* de mai sus se poreclește *Bălămaci*.

ils vivaient tranquilles au nombre de *douze cents* familles répandus dans les villages de cette gorge, lorsque leur prospérité attira l'envie du satrape de Iania. Harcelés et ensuite accablés par ses bandes, les Valaques Cossiniotes et Bomiens se retirèrent, les armes à la main, dans les autres régions du mont Aninos (1), où ils se sont établis depuis douze ans.»

Cât despre Români *Μεσαριται* sau *Μαζαριται* ne mărginiu a trinite pe cetitor la cele duse pe larg despre ei de *Pouqueville*, (2) și a reproduce următoarele cuvinte din *Jireček* (3): «*Einige sind der Meinung dass aus dem Namen der alten Dassareten die Benennung des heutigen Rumunenstammes der Messareten im Pindus abzuleiten wäre.*»

Apoi, dacă *Buii* erau Albaneji și nu Români Fărșeroji veniți din Italia, după cum susțineau Fărșerojii *Cosinioti*, cari erau din tribul *Builor*, de ce șefii lor poartă nume Românești, precum *Roșiu Buia*, *Toader Buia* (Rossus Bua, Thodero Bua (4) din același cătun cu *Nicolae Grija* (Nicolaum Griza), *Petru Buia* (Petrum Bua) *Nicolae* și *Mihali Rali* (5) din a cărui familie unu Rali era la 1272 căpetenie peste *Valahia mare* dela Pind (*Κεφαλή της Μεγάλης Βλαχίας* (6)?) Fărșerojii citați mai sus, împreună cu alți mulți locuitori de cătune Români, luptau în Peloponez (pe la anii 1400—1500) împreună cu Venețienii în contra Turcilor și în actele culese de *D. Satas* din arhivele Veneției, cu toate numele lor Românești, figurează ca Albaneji. (7).

Fărșerojii sunt luați ca Albaneji și de alți autori. De exemplu în *Ἱστορία σύντομος τῆς Ἠπείρου* de *Μιχαὴλ Νεπότα* τοῦ *Δουκός* (8) sunt trecuți ca Albaneji pe la 1350—1400 următorii șefi Fărșeroji: *Ghinu Buia* sau *Vaia* (Γίνος Βάιας. Credem că este vorba de *Ghinu Buia* sau *Buieștilor*), *Ghinu Frati* (Γίνος Φράτης) *Ioan Spătă* (9) (Ἰωάννης Σπάτας) tot

(1) Se zice și astăzi *Anin* și *Arin* din cauza multilor copaci de *anin* sau *arin*, ce se află pe el.

(2) *Pouqueville*, voyage, 5, pag. 624.

(3) C. *Jireček*, *Geschichte der Bulgaren*, pag. 61.

(4) *Satas*, *Documents inédits etc.* vol. I, 151 și 159.

(5) *Satas*, *Documents inédits etc.* vol. I, 241.

(6) *Satas*, *Documents inédits etc.* vol. I, pag. XXV.

(7) Din tot Peloponezul singurii cari luptă împreună cu Venețienii în contra Turcilor sunt următorii șefi de cătune Fărșeroji: *Petru Buia*, *Alexe Buia*, *Protostator*, *Michali Rali mari* = (mare) (*el grando*, căci era și alt *Rali*), *Ghinu Buia*, *Michali Rali Drimi*, *Hagi Bușicu cu frații săi*, *Matel Sfrânzi* (la Fărșeroji sprincenile se zic *sutrânșeale* și *sfrânșeale*, și porecla *sfrânși* se dă la cei cu sprincenile unite), *Pifani* și *Curcudel Clada frați* (*Curcudel* este de aceeași națiune și rudă cu *Buieștii*) vezi *Satas Documents inédits* rel. à l'hist. dela Grèce au moyen âge vol. 6, la paginile 29, linia 15, și 38, linia 11.

(8) Vezi în *Pouqueville*, voyage, textul grecesc al cărții întregi vol. 5, pag. 222, 232 234, 236.

(9) Ἰωάννης Δεσπότης ὁ Σπάτας ἐκ τοῦ Ἀχελόου παραγενόμενος, τὴν Ἀρταν καταλαμβάνει. Ἀχελός; este orașul, riul și provincia Românească *Aspropotam* (vezi despre *Spătă*, *Pouqueville*, voyage, 5, 234, și despre Români din *Aspropotam* tot voyage, 194—195). Numele de *Spătă* îl poartă și un sat Românesc pe Pind lângă satele *Grebenița* și *Ciurclii* (*Pouqueville*

din familia șefilor Fărșeroți, apoi *Petru Liuștia* (Πέτρος Λεώσιας) care *Liuștia*, este un nume diminutiv macedoromân prescurtat din *Tuluștia*. Mai încolo, unde vorbim despre triburile Suliților și anume despre tribul *Buz-baților*, avem să vedem că o rudă a unui *Hristu Balasca* din tribul *Buz-baților* se numește *Liuștia*. Pe *Liuștia*, nume foarte popular la Macedoromâni, Grecii îl reproduc prin Λειώσιας, Λεώσιας și prin Λιοβόσιας (1).

Ghinu Buia, *Ghinu Frati*, *Ioan Spată* și *Petru Liuștia* erau prinți ai Etolii, ai Aspropotamului și ai Artei, și pe la 1367—1400 asediază de multe ori orașul Janina cu Fărșeroții numiți *Malacași*, *Buș* și *Mazariti*, (pe cari autorul îi numește Albaneji) (2) și avură multe răsboaie cu despoții Epirului. Intre acești Fărșeroți mai găsim nume Românești, ca *Melcușiu*, *Brăneștiu* etc.

Pouqueville, care cunoscuse de aproape pe Români din Μεγάλη Βλαχία de la Pind, a fost cel întâiu, după cât știm noi, care observă eroarea acelor scriitori, cari luară pe Români de Albaneji. Cităm textual cele zise de el în cartea sa : Voyage dans la Grèce, vol. II, pag. 155—160 :

« Chalcocondyle (3) dit qu'on trouve des Valaques établis depuis la Dacie jusqu'au Pinde de Thessalie ; et Nicéas désigne cette contrée, qui n'est autre que la Dolopie, sous le nom de Météores, ou lieux élevés, qui sont, dit-il, maintenant appelés la grande Valachie (4). Rien n'a changé sous ce rapport depuis le temps de cet historien ; car le même peuple occupe toujours les montagnes qui avoisinent les sources du Pénée, de l'Achéloüs, de l'Inachus et de l'Aoüs, points culminants du Pinde, autour desquels leurs villages sont groupés. Quelques peuplades adonnées aux manufactures ont fixé leurs demeures dans des villes ; d'autres se sont isolées dans des hameaux suspendus aux angles des rochers, ou bien ensevelis au milieu des neiges pendant une grande partie de l'année ; et ceux qui sont restés pasteurs comme leurs ancêtres, c'est-à-dire le plus grand nombre, errent et vivent campés, comme les nomades, avec leurs familles et leurs troupeaux.

« Malgré le témoignage de Nicéas, qui indique positivement la situation de l'Anovlachie, des écrivains contemporains et même postérieurs se sont obstinés à confondre les Valaques du Pinde avec les Albanais, dont ils ne connaissent pas plus le nom que le langage et le caractère physique, qui les distinguent des *Roumounis* ultra-danubiens. On voit pareillement que du Cange et Pachimère disent à tort que l'armée de Jean, fils de Michel Paléologue, était composée de *Grecs d'origine* et de *nom*, appelés Mégalovlachites,

voyage, 2, 334, nota 2). Că munții Aspropotamului din Tesalia sunt locuiți de Români veși în Pouqueville voyage. 2. 194—195.

(1) Veși Pouqueville. voyage, 5, 234, și Filimon 4, 122.

(2) Veși textul grecesc în Pouqueville, voyage, 5, la paginile 222, 232, 234, 236, 248.

(3) Ἀπὸ Δακίας ἐπὶ Πίνδον τὸ ἐς Θεσσαλίαν καθήκον τὸ ἐνοικίσαν ἔθνος Βλάχοι. Chalcocond.

(4) Τὰ τῆς Θεσσαλίας κατέγων μετέωρα ἃ νῦν μεγάλη Βλαχία καλεῖσθαι. Nicetas.

La Chronique de Janina, qui parle souvent de cette contrée, l'appelle simplement Valachie Βλαχία.

dont les ancêtres avaient combattu sous Achille; puisque les Valaques ne sont ni *indigènes*, ni *Grecs*, ni *Pélasges*, mais une des populations barbares arrivées nouvellement dans la Grèce. Parce qu'ils occupent la Dolopie, ils n'étaient pas plus pour cela les descendants des guerriers d'Achille, que les Turcs de Lacédémone ne sont les enfants des soldats de Léonidas. *Mais l'éru-
dition grecque est généralement entachée de prétentions d'antiquité qu'elle ne
peut justifier. La vice des modernes a toujours été de vouloir vivre aux dépens
de la gloire des Platon, des Miltiade et des Cimon, sans songer à se faire une
illustration qui leur fût propre.*»

«C'est une autre erreur d'Anne Comnène et de Cantacuzène, de confondre les grands Valaques avec les Albanais, puisqu'ils ne sont pas plus Schypé-
tars que Dolopes. Mais si le premier de ces historiens est en faute par rap-
port à l'origine de cette peuplade, il indique si positivement la situation de
son pays, qu'on ne peut méconnaître l'Anovlachie. Il peut servir de guide,
quand il dit (1), «que Syrgiannis s'étant enfui de Galata, faubourg de Con-
stantinople, dans l'île d'Eubée, s'embarqua, et ayant abordé au continent,
traversa le pays des Locriens et des Acarnaniens, pour arriver chez les Al-
banais (qui habitent au voisinage de la Thessalie), hommes rustiques, adon-
nés aux soins des troupeaux, qui se gouvernent par leurs lois, desquels il
fut bien accueilli, à cause de l'ancienne amitié qu'il avait formée avec eux,
lorsqu'il était préteur d'occident pour l'empereur Andronic II.»

«A ces traits descriptifs, je reconnais la position de l'Anovlachie et la phy-
sionomie de ses habitants, dont le même auteur nomme les principales tribus
dans une autre partie de son Histoire, en s'obstinant néanmoins toujours à
les confondre avec les Albanais (2). «Pendant que l'empereur Michel Paléo-
logue, continue-t-il, était en Thessalie, les *Albanais*, qui peuplent les mon-
tagnes de cette contrée et vivent indépendants, appelés, des noms de leurs
chefs, Malacassis, Boviens et Massarets, vinrent au nombre de douze mille
lui payer tribut. Ils craignaient d'être détruits pendant l'hiver par les Ro-
mains, à cause qu'ils n'ont point de villes fermées, et qu'ils vivent dispersés
dans des lieux montueux et escarpés. Ils pensaient que leurs ennemis pou-
vaient profiter de la saison rigoureuse, où le froid et les neiges les retiennent
dans leurs demeures, afin de les asservir.»

«Voilà de nouveau la nature des lieux caractérisée, et parmi les peuplades,
celle qui comprend Calarités, Syraco, Mezzovo et plus de quarante villages
tous Valaques, nominativement désignée, telle qu'elle est encore aujourd'hui
homologuée aux archives impériales de Constantinople, sous la dénomination
spéciale de Malacassis. Les Mégalovlachites de l'Achéloüs, que Cantacuzène
confond sans doute avec eux, étaient peut-être dès-lors inscrits, comme ils
le sont encore, sous celle d'Aspropotamites. Quant aux Massarets, ou plutôt

(1) Cantacuz. lib. II, c. 24.

(2) *Ibid.*, c. 28.

Dassarets, qui habitent aux environs du lac d'Ochrida, et les Boviens Valaques méridionaux, qu'on retrouve vers les sources de l'Événuș, ou d'Anville place les Bomæi, ils forment encore maintenant des tribus séparées.

« Ces peuplades, demeurées en place depuis Michel Paléologue, restèrent indépendantes long temps même après la conquête de l'Épire par les Mahométans. Fortes de leur liberté et des positions redoutables où elles étaient embusquées, mais prévoyant que tôt ou tard elles devaient succomber sous les coups d'un gouvernement ennemi des chrétiens, elles eurent la sagesse de rechercher, en se soumettant au Grand-Seigneur, une capitulation qui rendit long-temps leur condition meilleure que celle des autres Raïas. Par suite de leur bonheur, les Valaques se trouvèrent placés sous la protection des sultanes Validé ou mères, au trésor desquelles ils versaient une légère redevance annuelle qui était plutôt un hommage de vasselage qu'un tribut de servitude. A ce prix, ils furent exempts du mélange des Turcs; et comme pays d'état, restés chargés de répartir les impôts, ils ne connurent ni exacteurs, ni agents de l'autorité. Gouvernés dans leurs bourgs et villages par un conseil de sagesse composé de vieillards, ils vivaient sous des lois aussi simples que les mœurs patriarcales dont elles étaient l'expression. Libres dans leur culte, libres dans leurs familles, ils avaient traversé les orages des révolutions qui agitèrent tant de fois l'Épire, jusqu'à l'avènement fatal d'Ali pacha au gouvernement de cette province. Alors les grands Valaques subirent le joug du satrape de Janina, qui, en les caressant et en faisant de quelques-uns d'eux ses lâches espions, a introduit l'immoralité parmi une nation naguère encore respectable, mais qui tend maintenant à une ruine prochaine. Tel est l'exposé historique de la Megalovlachie, que je vais faire connaître, en commençant par la description du canton de Malacassis, qui comprend la Dolopie occidentale. »

Domnul Satas (ἐλληνικά ἀνεκδοτα, vol. I, pag. 17) luând cele zise de Cantacuzen despre Români *Bui*, *Malacași* și *Mazariți* ca adevărate, adecă că aceștia au fost Albaneji, merge și mai departe și susține fără nici un temei că Români din *Valahia mare* din Tesalia, despre care vorbește Evreul Benjamin de Toledo, au fost și ei Albaneji; « căci, zice D. Satas, Români independenți, fără religii și ducând o viață haiducească nu pot se fie de cât Albaneji; căci seminția Română din Grecia și convicțiunile religioase are și-i place mai mult viața liniștită pastorală, și nici odată într'o singură eparhie nu s'a găsit așa de numeroasă, ca să trăiască succesiv independentă și afară din lege; apoi și în timpul Bizantinilor și în timpul nostru vlahi se numesc fără distincțiune *munteni*, indigenți și străini. În veacul de mijloc *Vlahia* se numia Tesalia confundându-se de multe ori cu Epirul: *Sanutu* ca patrie a Albanejilor consideră *Vlahia* (mare de la Pind) subț însemnarea de mai sus, apoi și istoricul Cantacuzen scrie: Albaneji, cari locuiesc părțile muntoase ale Tesaliei (οἱ τὰ ὄρηνα τῆς Θεσσαλίας νεμόμενοι Ἀλβανοί etc.) » Și de unde l-a venit ideea D-lui Satas ca și pe *Megalovlahiți* lui Benjamin să-i facă Albaneji? idea

I-a venit din aceea că în istoria sa Cantacuzen după ce spuse: *Albanejii Buī, Malacași și Mazariti, cari locuiesc părțile muntoase ale Tesaliei* etc. continuă mai încolo: *ear după puțin timp se anunța din apus dela cei cari erau însărcinați cu administrația de acolo, că Albanejii cari locuiesc pe la Valagrita și Canina* etc. În grecește Cantacuzen și despre *Buī, Malacași și Mazariti* și despre *cei dela Valagrita și Canina* întrebuintează cuvintele οἱ νεμόμενοι τὰ ὄρηνα τῆς Θεσσαλίας Ἀλβανοί, și οἱ περὶ Βαλαγγίτα καὶ Κάννα νεμόμενοι Ἀλβανοί. Decī D. Satas în nota 2 dela pag. 15 zice: se se ia seamă că despre aceiași mai înainte spune: «οἱ τὰ ὄρηνα τῆς Θεσσαλίας νεμόμενοι Ἀλβανοί.» În textul ănsă citat de Domnia sa, la pag. 157, liniile 9 și 10 se vede clar că nu sunt aceeași Megalovlahiții, *Buī, Malacași și Mazariti* cu Albanejii din Valagrita și Canina, în contra cărora merse regele cu oștire Persană, căci în textul citat de Domnia sa se zice: καὶ τὴν Περσικὴν πορλαβῶν διὰ Θεσσαλίας πρὸς Ἀλβανούς ἐχώρει καὶ μέχρις Ἐπιδάμνου ἦλθε ληϊζόμενος αὐτούς, adică: luând oștirea Persană trecut prin Tesalia în contra Albanejilor și merse până la Epidamnu (la Durazzo din Albania) prădându-î. Nu sunt dar pretinșii Albaneji din Tesalia, în contra cărora merse regele, căci ei se supuseră din cauza ernei, ci adevărații Albaneji din Canina de lângă Durazzo, și regele (zice textul citat) a trecut prin Tesalia ca se meargă în contra celor din Canina, și Canina nu este în Tesalia și regele nu atacă pe cei din Tesalia. *Aravantinos* (Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, vol. II, pag. 70—71) spune că Canina se află lungă Avlora și nu departe de Durazzo.

Dar pentru ce scop D. Satas insistă așa de mult ca se facă Albaneji pe Megalovlahiții lui Benjamin de Toledo și pe Românii *Buī, Malacași și Mazariti*? Pentru că *Buteștii* au jucat un mare rol militar în Turcia și Grecia aproape neîntrerupt de la 1304 până după revoluțiunea greacă, și făcându-î Albaneji crede că i-a făcut *Greci*, căci pe Albaneji îi crede *Pelasgi* și Pelasgi sunt strămoșii Elenilor, și decī Albaneji și Greci, după Domnia sa, sunt una. Este adevărat că rasa nobilă Elenică, unică în lume pentru geniul său, în tot veacul de mijloc n'a strălucit prin fapte de arme; decī trebuia făcut recurs la Pelasgi modernii, la vitejii Albaneji.

Și *Hahn și Hopf* vorbind despre Șefii Românilor *Buī, Malacași și Mazariti*, pe cari i-au găsit luați ca Albaneji de Cantacuzen și alți scriitorii, se află într'o incurcătură cu albanitatea lor, căci nu pot să esplice de unde le vin numele românești ce poartă acești șefi ai Românilor. Decī Hahn (*Albanesische Studien*, pagina 341; la nota 179) zice: Numele *Frați* este negreșit un cuvânt Românesc, dar pentru aceasta pare earăși a nu se potrivi ca nume propriu al unui Român. (Der Name *Frați* (Bruder) ist allerdings ein wallachisches Wort, aber desswegen scheint er wiederum als Eigenname eines Wallachen nicht recht passend.—Este vorba aici de *Ghini Frați*, șeful Românilor *Malacași*). Ear *Hopf* (*Griechenland im Mittelalter und in der Neuzeit*, vol. II, pagina 38, coloana a doua, linia 9—10) incurcat și el de numele *Ghini Frați* care se zicea și Liușia, ca se easă din incurcătură recurge la presupunerea că

după moartea nevestei sale poate se făcú *popă*, și de acolo poate ȳ-a provenit porecla de *Frați*; dar *popă* și Român Fărșerot sunt doauă lucruri imposibile nu numai pentru acele timpuri, dar și pentru astăzi. Blăstemul cel mai mare la Românii Fărșeroți este a vedea pe cineva ajuns *popă* sau călugăr. Blăstemul la ei este : *pristu* (preot) *si-mi ti ved*; *călugăr cu căciulă laie* (neagră) *si ti ved*.

Aici avem a face cu trei triburi Românești (Buî, Malacași și Mazariți), cari există și astăzi; apoi găsim că șefii lor poartă nume Românești : *Toader Buia*, *Roșu Buia*, *Ghinu Buia*, *Ghinu Frați*, *Ghinu Spată*; apoi tot din aceeași familie avem nume mai moderne ca *Teodor Buia Griva*, *Ghinu Buia Griva*, *Floru Griva*, *Dracu Griva*; adecă auzim nume românești. Vine dar acuma D. *Satas* și *Hahn* și *Hopf* și ne zic : așa este, triburile sunt Românești, șefii lor poartă nume Românești, dar noi credem pe Cantacuzen. Aceasta seamănă cu anecdota lui Ierocele : Dumniata ai murit sau fratele tău? — Fratele meu. — Nu te cred pe tine, eu cred pe cel ce mi-a spus (ar fi putut se zică : *că cred pe Cantacuzen*).

Despre faptele militare ale iluștrilor reprezentanți ai familiei *Buteștilor* care este aceeași cu a *Spăteștilor*, vorbim pe larg la locul respectiv (vezi la *Butești*, *Spătești*, *Grivești*). Aici ne mărginim a spune din *Hopf* (Griechenlad im Mittelalter und in der Neuzeit, vol. II, pag. 37—40, 92—96, 101—107) că *Spăteștii* și *Buteștii* apar în Albania pentru prima oară la 1304 și că sunt din aceeași familie. Ei fiind în serviciul militar al craiului Sârbesc Stefan Dușan ajunseră la mari demnități, și în urmă emigrând cu triburile lor în munții Tesaliți la Megalovlahiții de la Pind, care erau sub dominațiunea prinților sârbești, ca oameni curajoși și întreprinzători se hotărâră se libereze neamurile lor Buî, Malacași, Mazariți și pe Megalovlahiți de sub jugul sârbesc, și luptând își crează patru dinastii domnind în Arta, Anghelocastru, Ianina și în Albania. Numele princiare ale acestei familii dinastice până la 1489 sunt Nicola Buia, Ghinu Buia Spată, Paulu Spată, Ghinu Buia (în Peloponez). Petru Buia (în Peloponez), Mihali Buia, Trifu Buia, Mauriciu Sguru Buia, Alexi Buia (în Peloponez).

Pe lângă aceste nume de persoane din această familie, care au domnit, mai găsim și alte nume, precum *Petru Liușta*, *Roșiu Buia* etc. Singura poreclă din toate cele de mai sus, care pare străină este *Sguru*, care la Românii Fărșeroți se aude *Dzgăru*. Cuvântul *Dzgăr* și *Dzgărțu* de unde credem că provin cuvintele a *sgăria* și *sgărcit* etc, însemnează *creț* la Românii Fărșeroți. O altă formă a cuvântului *Dzgăru* și *dzgărțu*, dar care la cei l'alți Români se aude, este *zgâlțu*, *scâlțu*, *câlțu*, *scâlciu*, *scâlciat*, în sens de *creț* și de om *diformat*. Porecla *Sguru* dar este transcrierea în grecește (Σγοῦρος) a cuvântului *Dzgăru*. Fărșeroții au și verbul *Dzigărire*, care însemnează *smulgu* și *castrez*, *scopesc*. Au porecle *Dzegă*, *Dzeghău*, *Dzegar* (augmentativ), *Dzigur*, *Dzгур* și *Dzgărțu* și *Dzigărțu* și *Dziguru*, cari nu se află la cei l'alți Români. Porecla *Sguru* sub această formă o găsim des la Români în sens de *Creț*. Un proto-pop din comuna Românească Săracu de pe Pind se numia *Sguru* (Trieu-

pis, 1, 314). Porecla Fărșerotească *Dzeghiu* o găsim în Familia *Buieștilor*, numiți mai târziu și Grivești, în Satas (*Τορκοκρατούμενη Ἑλλάς* pag. 497). Un frate al lui Hristu Buia Griva se numește *Dzeghiu* (Τσέργιο). Cât despre *Ghinu*, *Ghini*, și diminutivul *Ghinușiă*, aceste sunt naționale la Români. Vezi despre un Român, din satul Românesc Dobrinova, numit *Ghinușiă*, în *Lambrides* vol. 2, 96; asemenea : *Ghinu*, *Mantu Ghinu*, *Ghinu Lazu* din satul Pepelea (*Lambrides*. vol. 2, pag. 98, 99, 213).

Ca se terminăm cu Satas despre *Buești*, dăm mai la vale arborele genealogic al acestei familii de la 1333—1489 așa cum îl găsim (în Satas) în cartea sa intitulată *Ἑλληνικά ἀνέκδοτα*, vol. I, pag. ξδ'. Acest arbore genealogic ne spune D. Satas că i s'a trimis de însuși Hopf, autorul citat mai sus.

Cât despre ceilalți membri însemnați din această familie, veți la *Buești*.

ARBORELE GENEALOGIC AL BUEȘTILOR.

*Nicola Buia 1333-49. Protocestiar al lui Stefan
Dușan 1345, 1347.*

Mihali Buia 1350.

Trifon 1357—70.

Ghinu, poreclit *Spată*, despot al Anghelocastrului, Domn al Artei 1374, al Naupactului, Velas și Vagenitiei, 1380. Muri la 1400. Se însură cu Elena, fiica lui Prelumbu.

Mauriciu Sguru în Arta 1400, în Janina 1403—18. Carol Tocco ocupă la 1418 Arta, Janina și Vonița și se intitulează Despot.

Paulu Spată, Domn al Naupactului și al Anghelocastrului; perde Anghelocastrul la 1405 în luptă cu Tocco, cedează Naupactul Venețienilor la 1407.

Ghinu Buia în Peloponez 1457.

Alexi Buia în Peloponez 1457.

Petru Buia, acolo, 1459—1489. Probabil că Petru era tatăl lui Mercuriu=Mauriciu, bărbat al Ecaterinei Buhali.

Un alt autor grec modern, D. *Ἀραβαντινός (χρονολογία τῆς Ἠπείρου*, vol. I, pag. 112 § 34) mai puțin fanatic Elin de cât D. Satas, vorbind și el despre Fărșeroșii *Bui*, *Malacași* și *Marariși* din munții Tesalii, recunoaște greșeala lui Cantacuzen, care i-a luat de Albaneji și se exprimă ast-fel: οἱ εἰς τὰ μεσημβρινὰ μεθόρια ἐνοικοῦντες Βλάχοι (pe când Cantacuzen zice: οἱ τὰ δρεινὰ τῆς Θεσσαλίας νεμόμενοι Ἄλβανοί . . .). Ear în nota (1) de la aceeași pagină spune următoarele, pe cari le traduc din textul grecesc: «Pe acești *Vlahi* eronat îi numește Cantacuzen Albaneji. Acești *Vlahi* erau, precum sunt Vlahii păstorii de astăzi, cari având locuințe stabile și comune, le părăsesc earna mergând în câmpiile Tesalii și ale Epirului cu familiile lor și cu turmele lor. Astfel sunt

cei cari locuiesc *San-Marina*, *Per'voli* și comunele din jurul lor, și Vlahii pastori ai țerii numite *Aspropotam*, diferind de cei-lalți Vlahi sau *Arvanitovlahi* (adecă Români Fărșeroți), cari se zic acuma *Sărăcăccanî* și *Garagunî*, cari n'au nici o locuință fixă și stabilă. » Ἀρβαντινός la finele acestei note zice : « vezi *Sărăcăccanî* ». Eată ce celim în volumul al II-lea, pagina 146—147 la acest cuvânt : « *Sărăcăccanî* sau *Sēcărcecanî* — Pastori nomazi având origina lor dintr'o comună din Valtu (din Acarnania superioară) numită *Sēcăreț*, unde strămoșii lor locuind în mod stabil împreună cu coindigenii lor fură espatriați și inbrătoșară viața nomadică. Se disting trei specii de pastori nomazi în Grecia : *Sărăcăccanî*, despre cari este vorba ; *Pecenianii* (cari ca și cei dintâi și-au origina de la satul Pecenianilor din (muntele) Giumercă, și simplii Vlahi, espatriați din (comuna) *Săracu*, cari și mai puțin de cât ceilalți vorbesc *limba lor cea barbară*. Deosebiți de cele trei specii de mai sus sunt *Arvanitovlahii* (adecă Români Fărșeroți) și *Garagunî* sau *Coracunî* (aici se joacă autorul cu cuvântul grecesc *κόρξ* = *corbu*, care sună ca și *Garagunî*), cari vorbind și limba Românească și cea Albaneză sunt *mai barbari* și *mai salbatici* și mai *execrabili* de cât *cei-lalți* (!!!). Aceștia arată către rasa grecească atâta aversiune și ură, în cât nici-odată nu vrură să se înrudească cu ei. Această rasă *pastorală* și *resboinică* a celor din urmă (adecă a Românilor Fărșeroți, cari se zic *Farsalioți* și se mândresc că sânt descendenți ai învingătorilor lui Pompeiu la Φαρσάλα din Tesalia) locuiește vara în sate din Albania sub protecțiunea de Agale și Beî Albaneji Turci, către cari dă un bir oare-care hotărîi și formează la vreo două mii de familii. (Se înșeală autorul în privința numărului Românilor Fărșeroți, precum arătăm aiurea). Satele din Premeti, Fraștari, Costreți, Jarcani și alte (provincii din Albania) cuprindeau destule familii dintr'ênșii, cari locuiau stabil, și Albaneji Turci cari locuiesc în acele sate se zice că descind dintr'o astfel de rasă, care s'a turcit înainte cu câte-va sute de ani. »

D. Ἀρβαντινός dar, care se adapă din cele mai autorizate isvoare ale scriitorilor Bizantinii în ceea ce privește istoria din veacul de mijloc a Greciei și în special a Albanii, Epirului și Tesalii, și care pentru aceasta este o autoritate în ochii Grecilor moderni, admite că Albaneji *Bui*, *Malacași* și *Mazariți* ai lui Cantacuzen au fost Români, căci există și astăzi cu aceleași numiri. Pe când însă numește espres *Vlahi* pe *Buii*, *Malacași* și *Mazariți*, din anii 1333 istorisind cu extracte din Cantacuzen, trecând mai încolo și descriind resboaiele acestor trei mari triburi de Români cu despoții slavii și grecii din Epir și din Valachia mare din Tesalia din anii de mai încolo pînă la 1400-1430, uită ceea ce a scris la pagina 112 ; căci în descrierea acestor resboaie face extracte din *cronica Epirului* a lui Mihail Nepota Duca, care găsind scris în Cantacuzen că *Buii*, *Malacași* și *Mazariți* erau Albaneji, îi numește și el pretutindenți tot Albaneji, și când vorbește de prinții acestor trei triburi de Români, adecă de *Spăteștiu*, *Buieștiu*, *Sgureștiu*, *Frăteștiu*, zice : *aceștia cu neamurile lor*, adecă cu Albaneji numiți *Bui*, *Malacași*, *Mazariți* au făcut,

de exemplu, cutare și cutare și cutare lucru». D. 'Αραβαντινός dar ținându-se acuma de textul croniceî, a uitat cele zise de Domnia sa la pagina 112, sau poate n'a vrut să schimbe pretutindenî și să inlocuiască cuvântul de *Albaneji* prin *Vlahi*, după ce odată arătă eroarea. Alfel dar vedem la paginile 140 și 241 că *Ghinu Buia Spată*, *Ghinu Frati*, *Petru Lăușia*, sunt trecuți ca Albaneji împreună cu *Malacași*, *Mazariți* și *Bui*, cu cari zice că sunt de același neam și pe cari la pagina 112 i-a demonstrat că sunt *Vlahi*, ear nu *Albaneji*; și pe când la paginile 140, 141 face Albaneji pe *Malacași* *Mazariți* și *Bui*, la pag. 113 din volumul al II-lea la cuvântul *Bui* serie următoarele: «*Bui*—rasă Românească, care, după opiniunea probabilă a lui Pouqueville, corespunde cu păstorii Români din Ipati, Lamia și Calidromi (provincii grecești), cari duc o viață nomadică». D. 'Αραβαντινός la pagina 141 din vol. I, lăsând ca Albaneji pe *Malacași*, după cum se află scriși în cronica citată, a găsit cu cale se schimbe pe *Ghini Frati* în *Ghinu Frata*, părându-î-se poate forma *Frata* mai Albanezească. Ear la pag. 146 vorbind de ginerele lui *Spătă*, care ginere în cronica Epirotică este scris grecește cu numele Μορομακαζιάνος, îl corectază scriindu-l Μερσης Κατζιάνος. Pe acest Μορομακαζιάνος D. Satas (έλλ. ανέκδοτα, vol. I, pagina vé) îl scrie Μορομακαζιάνος și zice în notă la acea pagină următoarele: *probabil din greșală de copist ni s'a transmis ast-fel numele ginerelui lui Spătă, în loc de Μιμης ó Κατζιάνος (Mimis ó Cațanos) adecă Δημήτριος Βλάχος (=Dimitrie Românul). Noi observăm aici în treacăt că Μορομακαζιάνος este Mira Sima Cățanu, adecă Mira Sima Cățanul. Cățanii sunt un trib Românesc în zece comune din provincia Română Malacași în Epir. Aceste zece sate Românești produc negustori ambulanti de măruntișuri. Cuvântul Cățanu nu însemnează Βλάχος (Român), după cum crede D. Satas, ci o specie de Român, ca Oltean, Vrancean, Ardelean, etc.*

Revenind la D. 'Αραβαντινός și la inconsecvențele sale în privința Românilor *Bui*, *Malacași* și *Mazariți*, trebuie să spunem în favoarea sa că îndreptează și multe erori din cronica Epirotică. *Buicestii*, *Spăteștii* și *Frăteștii*, Șefii celor trei triburi Românești de mai sus, sunt din aceași familie; însă ei au rivali alți șefi Români, cari le invidiază domnia, precum este unu *Melcușii* și unu *Brăneș*, cari ca să le ia locul se unesc cu generalii lui Bațazet și merg în contra lor; apoi este unu *Bagua*, pe care cronica Epirotică îl prezintă ca *Sérbalbaneczobulgarovlah*, care *Bagua* este deja de mult prinț asupra mai multor țări din Epir posedând multe casteluri tari. *Bagua* cu alți *Mazariți* sau *Mazarachiți* Români profită de moartea lui *Ghinu Spătă Buia* și atacând pe fratele său *Mauriciu Sguru Buia* îl gonește din Arta, îi ia domnia și-l silește se emigreze în Etolia și în Peloponez cu mulți din triburile sale, ear el (*Bagua*) își întinde domnia prin Tesprotia și Molosia de la Parga pênă la Arta, și aceste două orașe îi sersesc de capitale principatului său. ('Αραβαντινός, χρονογραφία της 'Ηπείρου, vol. I, pag. 156,157). În cuprinsul acestui principat al lui *Bagua* se află și munții Suli, aproape de Parga.

Esistența acestui principat Românesc al lui *Bagua* de la Parga pênă la Arta,

faptul că *Bagua* poseda multe țări în Epir și multe casteluri tari, și cele mai multe casteluri nu putea să le aibă în pozițiunile mai tari de cât pe munții Suli, cari erau în centrul principatului său ciobănesc, și locul cel mai favorabil de retragere, la caz de pericol, nu numai din principatul său, dar chiar din tot Epirul, ne esplică foarte bine existența celor patru comune Românești ale Suliților în cele mai formidabile pozițiuni ale munților Suli, precum și micul lor principat din jurul munților lor consistând din 66 de moșii, principat care din timpul lui *Bagua* a continuat a exista pînă la 1804 după multe și continue vîrsări de sînge, cu cari Suliții și-apărau posesiunile și micul lor principat. Am zis că principatul lui *Bagua* a fost ciobănesc, pentru că în nestabilitatea timpurilor de atunci (1350—1400) rasa Românească din acele locuri era încă slolană și nelixată la un loc cu locuințe stabile, și prinții Români atît cei menționați mai sus ca șefi ai triburilor *Bui*, *Malacați* și *Mazariți*, cât și *Bagua* și alți, după căderea lor îi vedem strămutați din loc în loc cu triburile lor așezându-se provizoriu în sate mobile numite *Cătune*. Prinții Bufești și Spătești, după gonirea lor din Arta de către rivalul lor *Bagua*, cu mulți din triburile lor îi vedem scoborindu-se încetul cu încetul prin *Valachia mică*, adică Acaarnia și Etolia (τοῦ τῆς μικρῆς Βλαχίας φλαμπόρου. Γ. Φραντζῆς, 414) căutând cu armele se-și creeze earăși un nou principat, ear mai târziu când perd și Naupactul îi vedem scoboriți în Peloponez earăși în *Cătune* (vezi Satas, Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge, vol. I, pag. 151, unde *Roșiu Buia* cu patru *Cătune* cere la 1423 se servească în oștirea Venețienilor în Peloponez).

Bagua cu mult înainte de ocuparea Artei era Domn asupra vechiei Tesprotii și Molosii și ocupă și toate forteretele maritime ale Normanzilor. Faptul că ocupă și Arta pe lângă Parga însemnează că principatul său acuma cuprindea Tesprotia, Molosia, (în care se află munții Suli) și provincia Artei; zicem și Molosia cu munții Suli, căci ea se ocupe Arta trebuie să treacă cineva prin Molosia. Un Prinț Român la sudul Albaniei ea se ocupe și să țină în stăpînirea sa câteva provincii presupune că avea un popor Românesc numeros, și acest popor îl găsim tot cu numele Mazariți și Mazarachiți, o ramură din Mazariții, despre cari am vorbit pînă acuma. D. Ἀραβαντινός (vol. II, pag. 187, § 8) uitând earăși în acest volum al doilea că la pag. 156 și 157 din volumul I vorbind despre *Bagua* îl numi Μποζυρός ὁ Βλάχος, aici ni-l prezintă *Albanosërbovlah*. Eată ce spune aici D. Ἀραβαντινός vorbind despre Parga: «Pargienii conservându-și, cum s'a zis. independența lor, după slăbirea și alungarea Normanzilor pe la finele secolului al 14-lea, căzură sub chiriarchia uzurpătoare a Albanosërbovlahului Μποζυρός, care atunci răpi și forteretele din Tesprotia a dinastiei Epirotice a Normanzilor și domniă asupra lor precum și *Spată* și *Ghinu* (aici D. Ἀραβαντινός îi scrie Σπάθης și Γκίωνης, în loc de Σπάτας și Γκίνης, cum i-a scris alurea) și alți asemenea Albaniei domnia în alte țări ale Despotatului (Epirului).»

Ca se se vadă inconsecvențele D-lui Ἀραβαντινός, mai cităm ce zice despre

Românii Mazariții sau Masariții, pe cari îi demonștră că au fost Români în contra opiniunii lui Cantacuzen, care îi luă de Albaneji, și apoi uitând în cursul narațiunii sale ni-i dădu earășii de Albaneji.

Citațiunea ce vom face este prețioasă, pentru că între *Masariții* ne dă și pe actualii locuitori ai comunei Românești Avela de pe Pind, unde trăesc descendenții lui *Bagua* cu suvenirii despre măririle strămoșilor lor. Eată dar ce zice D. 'Αραβαντινός despre Mazariții sau Mesariții lui *Bagua* la pag. 104 din vol. II: «Μασαριται. vezi Μεσαριται. Ear la pagina 105: Μεσσαριται.—Trib Românesc, căruia i s'a atribuit origină Albaneză, din cauza încuscrirei cu Albaneji. Ei locuiau țara, în care se află acuma comunele Avela, Perivoli și alte câteva comunități Românești supuse administrației și bisericii de la Grebeni».

Observăm aici că Românii, cu toată iubirea și frăția ce au avut și au către Albaneji, nu s'au încuscrit cu ei nici nu se încuscreează. Ear comunele Avela, Perivoli, etc., despre care vorbește D. 'Αραβαντινός, comune din marele trib Mazariții sau Mazarachiții s'au făcut din Fărșeroții scoboriții din Epir și Albania, unde au și până astăzi rudenii, cei din Perivoli cu Românii din Ochrida și din prejur, ear cei din Avela cu Suliții espatriaiți.

Numele *Bagua* Cronica Epirotică ni-l dă în grecește Βογκόης; D. 'Αραβαντινός (vol. I, pag. 156, 157) ni-l dă Μπογκόης ὁ Βλάχος; Hopf (Griech. im Mittelalter etc. vol. II, pag. 103) *Bongo Sardarul*. Serbalbanitobulgarowla-che; ear, *Satas Ellhniká ανέκδοτα*, vol. I, pag. 98') îl presentează cu următoarele cuvinte grecești: ὁ Ἀλβανός φύλαρχος Βογκόης, adică Albanezul șef de trib Vogoe; de ce și pe acesta îl face Albanez, am spus mai sus. Acuma din lista contribuabililor comunei Românești de pe muntele Pind numită Avela, pentru plata birului pe anul 1824, listă ce ni s'a trimis din arhivele acelei comune și pe care cetitorul o va găsi mai la vale, între alte familii vedem și pe acea a lui *Bagua*, familie, care pînă și astăzi există în comuna de mai sus și care se mândrește de origina sa princiară. *Bagua* dar era Român. Domnirea lui *Bagua*, asupra *Artēi* și *Pargēi*, cele două capitale ale principatului său, în care principat erau cuprinși și *munții Suli*, ne esplică multele înrudiri ce ezistau între Românii Suliții și Pargieni și locuitorii comunei Avela; ne esplică de ce triburile Suliților și ale Pargienilor purtau nume Românesce (1); ne esplică de ce numele triburilor Suliților și Pargienilor se termină în *ași*, reproduse de Pérevoș prin *αται* și nu prin *άδες*, terminație obișnuită la Grecii moderni pentru pluralele numelor de familie; ne esplică de ce două ramuri din principalele familii Sulițate ale Boțaraților și ale *Ciavelaților* se află și astăzi în Comuna Avela sub numele *Boșu* sau *Bočiu*, și *Ciuveli* și *Ciavelonii* (formă augmentativă); ne esplică de ce familia Buz-baților din Suli se află și în comuna Avela; ne esplică de ce numele lui *Noti* (Boțari) se află des și în comuna Avela sub formele *Noti* și *Notă*; ne esplică de ce familia *Bidivan* din Avela are înrudire cu familia *Bidiviū* din Suli; ne esplică de ce

(1) Vești numele triburilor orașului *Parga* la X, nota 5.

Suliții nu se încuscriău cu alte neamuri și nu priimiau familii de alte neamuri în comunele lor ca și toți Români și rămaseră neamestecați cu Albanjii din jurul munților Suli (Pouqueville, voyage dans la Grèce, vol. II, pag. 50: *leur xénélasie* etc).

Tradițiunea Românilor de la Pind este că înainte de venirea Turcilor cele trei mari triburi, *Buș*, *Mălăcași* și *Măzăriți* avură între ele răsboaie civile mulți ani și se sfâșiară între ele, și dacă îi supuseră Turcii, cauza a fost că erau atunci desbinați. Negreșit că această tradițiune face aluziune la luptele triburilor *Buș* și *Malacași*, a căror șefi, erau *Bușești* și *Frutești*, cu *Mazariți* și alți *Fărșeroți*, ai căror șefi au fost *Baguștii*.

Familia *Bagua* domni în Tesproția și Molosia din timp necunoscuți pînă a 1450, când unii din triburile sale remaseră în munții Suli, iar el cu ai săi și alți *Mazariți* se așezară în comuna *Avela* de pe Pind.

Pe la 1400 dar, pe când în Acarnania superioară domnia fratele lui *Spată*, poreclit *Sguru*, năvălește în provincia sa prințul Român *Bagua* (1) cu multă oștire și învingînd pe *Sguru* îl gonește de acolo și pe el și pe cei mai mulți din orașul *Arta*, luându-le toate averile și pe mulți dintr'ensii ucigîndu-i. Acest *Bagua* era rival cu familia *Spată*, și zicem că *Bagua* era Român, pentru că descendenții lui se află și astăzi trăind pe muntele Pind în comuna Românească numită *Avela*. Mihail Nepota cu toate acestea numește pe *Bagua* *Σερβαλβανιτοβουλγαρόβλαχος*.

280/56
 Familiile prințiare ale *Spăteștilor* și ale *Bușeștilor* de la 1400 trecură cu mare parte din triburile lor în Peloponez, unde-și găsiră după 1400—1500 luptînd împreună cu Venețienii în contra Turcilor. Ei sunt în alianță cu Români și *Maniați* din promuntoriul *Tenaron* ai *Laconiei* și cu Români din *Mesenia*, *Arcadia*, *Trifilia* și *Taiget* de lângă *Sparta*, (2) și de câte ori sunt învinși de Turci ori se ceartă cu autoritățile Venețiane, se retrag în provincia *Mani* și împreună cu Români de acolo se opun inițierilor lor. Se știe din *Chalcocondylas* și din *geograful Meletios* că *Taigetul*, țara *Laconilor* și promuntoriul *Tenaron* din Peloponez erau de mult locuite de Români. *Chalcocondylas* vorbind de invaziunea barbarilor în Grecia spune: locuiră în multe locuri și ațurarea și în Peloponez în țara *Laconilor* și în muntele *Taiget* și în (promuntoriul) *Tenaron* și în Pindul *Tesaliei*, și în amîndoaue părțile se numesc *Vlahi* (3)

(1) Pouqueville, Voyage, 5, pag. 266. în textul istoriei lui Michail Nepota.

(2) Satas, Documents inédits etc. vol. 6, pagina 232 la cuvîntul *Bua Alexio*; iar despre Români din *Laconia*, *Tenaron* și *Taiget* vezi din *Chalcocondylas* și din *Meletios* citațiunea făcută de Satas în documents inédits etc. vol. 1, pag. XIX.

(3) Vezi nota precedentă. De și vorbim pe larg aturea, spunem și aici în treacăt, că *Laconia* se numește și *Mani*, *Maini* și *Maina*, și brațul celor doauă promuntorit de acolo se menționează cu numele: *Brazo di Maina*, di *Maini*, di *Mani*. Slaviștii (Fallmerayer Fragmente aus dem Orient, Stuttgart und Tübingen, 1845, vol. 2., pag. 433, nota (1) și Jireček, Geschichte der Bulgaren, pag. 124. nota 22) cari cred de *Sklarunii* pe *Vlahii* lui *Chalcocondylas* din *Laconia*, *Taiget* și promuntoriul *Tenaron*, derivă cuvîntul *Maina*, *Maini* și *Mani* (subt care se înțelege *Laconia* sau *Taconia* din Peloponez care se dice și *Mani*,

(Veđi și la *Maniați*). Fînd-că a fost vorba de Români *Bui* și de șefii lor cu același nume, și *Buii* și toți Fărșeroșii se laudă că sunt colonii militare din Italia după luptele d'între Cezar și Pompei în Albania și în *Φάρσαλα* din Tesalia, și ei se zic *Farsalioti*, și fiind-că și Suliții și ei sînt din tribul Fărșeroșilor, mai dăm și următoarele nume bărbătești din familia *Buia*, nume ilustrate prin fapte eroice în Peloponez și în Grecia continentală de la 1400 pînă după revoluțiunea greacă dela 1821. Aceste nume sînt :

Teodor Buia Griva (1).

Ghinu Buia Griva (2)

Floru Griva (3)

Dracu Griva (4)

Scântu Buia Griva (5)

Curcudul Clada (rudă cu Buieștii) (6)

Buieștii au fost și sînt și astăzi blonzi, și astăzi trăiesc în Acarnania sub numele de *Griva*. În dialectul Macedo-român cuvintele *roșiă*, *flor* și *griv* arată mai același lucru, adică *roșiă*, *roib*, *blond*, cu deosebire că *flor* se uzitează pentru culoarea roșie a *ezilor*, *caprelor* și *șapilor*, pe cînd *griv* este pentru caii *roibi*. Și *flor* și *roșiă* și *griv* precum și *murg* sînt cuvinte, pe cari numai ca porecle Românești se află.

De și numele *Buiu* și *Buia* se află de mult la Români atît la cei din Romania cît și la cei din peninsula Balcanică, D. Satas crede că numele tribului Fărșerotesc al *Buieștilor* în chestiune este luat de la riul *Buiana*, *Boiana* sau mai bine *Poiana* din Albania, de unde Români *Buii* se scoborîră, nu se știe din ce cauză. Aceasta o spunem, pentru că în *Satas* (7) cetim că unul din familia *Buieștilor* strămutați, după cucerirea Peloponezului de Turci, în Sicilia, anume Mercuriu Buia, se subscria în grecește *Πορφυρόνος*. Revenim mai înapoi.

Triburile Fărșerotești luară o parte însemnată cu *Schenderbei* în contra Turcilor sub șefii din tribul *Buia* și *Spată*. (8)

Μάνη) din numele propriu *Manjak*, *Manjek*. Noi le amintim aici în treacăt următoarele cuvinte ale lui Fallmerayer (vol. 2, pagina 425 din opul citat mai sus) traduse din Porphyrogennitus: «Denn dort, fügt Porphyrogennitus hinzu, ist ein grosser, sehr hoher und schwer zugänglicher Berg, mit Namen *pentadaktylos* (Taigetus), der wie eine Kehle weit in das Meer hinausläuft...» Muntele dar numit grecește *πεντάδακτυλος* (cu *cinci degete*) Români îl numiră românește *brațul de mîină*, *brațul de mîini*, *brațul de mîndă*, *brațul de mîni* (de unde grecește *ή Μάνη*, *ή Μάνη*, *ή Μάνη* și italienește *il brazo di Maina*, *Maini*). Numele românești ce găsim la mulți *Măniași* arată că acești *Sklavuni* au fost *Vlahii* lui Chalcondylas (veđi la *Măniași*).

(1) *Satas*, *Τουρκοκρατούμενη Έλλάς*, pag. 178.

(2) » » » » » 69.

(3) *Tricupis*, 1, 314.

(4) *Άριστοτέλης Βαλαωρίτης*; la *Κυρὰ Φροσύνη*, pag. 216.

(5) *Άριστοτέλης Βαλαωρίτης*; la *Κυρὰ Φροσύνη*, pag. 217.

(6) *Satas*, *Documents inédits etc.* vol. 6, pag. 180. și *Έλλ. άνέκδ.* I, 4.

(7) *Satas*, *Documents inédits etc.* vol. 1, pag. XXVII; la nota 9.

(8) *Satas*, *Τουρκοκρατούμενη Έλλάς*, pag. 34—45. În privința lui *Gheorghe Castriotul* supranumit *Schenderbei* există o tradiție la Macedoreună că el a fost Român, și lu

III. Fărșeroții stabiliți în munții Suli.

Multe triburi Fărșeroțești din Albania și mulți din Românii *Bur*, *Mălă-cași* și *Măzăriți*, cu mult înainte de ocupațiunea Ianinei, capitala Epirului, de către Turci (1424—1431) erau deja stabiliți cu turmele lor în munții *Suli*. Legenda confuză despre colonizarea munților *Suli* de către Fărșeroți spune că ei găsiră acolo existând de mult două comune numite una *Avaricu* și cea laltă *Samoniva*, și că mulți ani Fărșeroții luptară cu locuitorii acestor două comune pentru posesiunea munților și că în fine îi siliră a emigra de acolo și se așezară ei într'ensele, și pe urmă făcură și alte două comune, dintre cari pe una o numiră *Chiafa*, de la un munte cu acest nume spre apusul munților *Suli*, unde locuiră mai nainte mult timp, ear pe ceea laltă o numiră *Suli* după numele munților. Gonirea locuitorilor din *Avaricu* și *Samoniva* îi puse pe Sulfaiți în lupte de mai mulți ani atât cu cei goniți după emigrarea lor cât și cu locuitorii satelor din prejurul munților *Suli*. Aceste lupte continue în anarhia ce esista pe atunci în acele locuri exercitară la arme pe Sulfaiți, cari stăpânau 66 moși cu 66 sate din prejur. Ca se-și mântină posesiunile acestea Sulfaiții de mult erau organizați militărește și cu modul acesta formau o republică păstorească autonomă, plătind Sultanului un mic tribut. Așa spune legenda.

Christofor Perevos spune că Sulfaiții se stabiliră în munții *Suli* 250 de ani înainte de 1800, adică pe la 1550. Noi am văzut că se stabiliră cu mult mai nainte; apoi la 1585 găsim doi armatoli (1) Români Sulfaiți, pe *Pulu Dracu* (=Pulu Dracu) și pe *Malamu*, în revoltă în contra Turcilor, (2) și descendenții acestor doi armatoli Români se află locuind la *Suli* pînă la 1804 și figurează și în revoluțiunea greacă de la 1821. Faptul că Sulfaiții aveau deja la 1585

crul nu este imposibil, căci vedem că multe rude de a lui poartă nume cari sună a Românește sau mai bine Macedoromânește (vezi aceste nume în *Histoire de Scanderbeg* par M. *Camille Paganel*. Paris, 1855, la paginile 321, 335, 340). Străbunul lui Schenderbel se numea *Brănilă*. Și cuvântul *Brân* și forma *ilă* sunt Românești. *Jireček* (*Geschichte der Bulgaren* pag. 338) ne dă pre *Brănilă* cu forma *Branilo*, cu care formă găsim un număr mare de nume Românești din Albania și Serbia menționate de autori. Cităm următoarele din *Jos. Lad. Pič* (zur Rumänisch-Ungarischen Streitfrage, pag. 46): *Gostilo*, *Berilo*, *Bunilo*, *Bratilo*, *Mužilo*, *Predilo*, *Desilo*, *Stanilo*, *Chranilo*, *Dobriilo*, *Stroilo*, *Bolilo*, *Ozriilo*, *Dudilo*. D *Jireček* susține că *Gheorghe Castriotul* supranumit *Schenderbel* a fost de origină slavică. Cel din București știu că postelnicul *Gheorghe Castriotul* și nepotul său *Vasile Papa*, cari au făcut mari donațiuni, cel din urmă pentru scoli în România și cel întâiu pentru scoli și spitale la Ianina și la Salonic, se dădea de Macedo-Români și susțineau că descind de la *Schenderbel* sau dela *Gheorghe Castriotul*. D. *Lambride* (vol. 2, pag. 232) vorbind de *Croia* zice: 'Η δὲ Κροΐα, ἡ κλεις αὐτῆς πρὸς νέας Ἠπειροῦ, ἐγέννησε τὸν Ποσειδωνικὸν Γεώργιον τὸν Καστριώτην, — ἀπόγονον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ὁμολογίαν τοῦ περιωνύμου ἐκείνου ἕρωος Σκειδέρ-Μπεῦ, adică: ear *Croia*, această cheie a Epirului modern, născu pe Postelnicul *Gheorghe Castriotul*, — descendent după mărturisirea sa al aceluși renumit erou *Schenderbel*. V. *Papa* însă, nepot de nevastă al postelnicului, era Albanez.

(1) Vezi despre *armatoli* la Nota (2) de la capitoul VII.

(2) *Satas*, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, pag. 178.

armatoli arată că erau stabiliți de mai înainte. În 'Ιστορία τῆς Ἠπειροῦ de Μιχαήλ Νεπότα vedem că unul din șefii Românilor *Buî, Malacași și Mazariti*, numit *Petru Liușta* pe lângă provincia *Arta* posedă și provincia *Roguși* de lângă munții *Suli*, poate și munții *Suli*. Credem dar că la 1400 după gonirea Buieștilor și a Spăteștilor din *Arta* de către *Bagua*, despre care am vorbit mai sus, mulți din triburile lui *Petru Liușta*, cari stăpîniau provincia *Roguși* se supuseră lui *Bagua*, și se retraseră și ei în munții *Suli* și se așezară acolo. Aceasta avu loc la 1400, și nu trecu mult și se supuse și *Ianina Turcilor* la 1424—31, ceea ce făcea ca *Suliații* cu șeful lor *Bagua* se caute se se stabilească în munții *Suli*, de unde puteau să se apere mai ușor în contra *Turcilor* din cauza pozițiunilor avantajoase din munții *Suli*.

Republica *Suliaților* în continue resboaie cu beii *Albaneji*, cu oștirile împărătești și în fine cu *Ali pașa*, satrapul *Epirului*, ținu pînă la 1804, când discordii interioare aduseră desbinarea între *Suliați*, trădări și în fine espatrierea lor în insulele *Ioniane* și în diferite orașe din *Epir* și *Acarnania*. D'abia după 16 ani de exiliu, la 1820, *Ali pașa* satrapul *Epirului*, care îi împrăștiase, măzilit de *Sultanul* și fiind în luptă cu oștirile împărătești, și-aduse aminte de vitejiile *Suliaților*, le ceru ajutorul și-i reînpatriă înarmându-i spre a-l scăpa de pericol.

Suliații, ca toți *Fărșeroții* din *Albania* și din *Epir*, pe lângă limba *Românească* vorbeau și pe cea *Albaneză* și prin relațiile cu *Grecii* învățau și cea *grecească*, așa că știau trei limbi. Ei păstrează și pînă astăzi costumul alb *Fărșerotesc*, numele românești, obiceiurile și sărbătorile *Românești*, precum sunt *Rusaliele* și altele. *Roluțiunea greacă*, pentru care sacrificară averi, patrie și viață, le aduse earăși împrăștierea în multe părți din *Grecia liberată*, și din *Suliații* proprii ziși din cele patru comune ale lor *Chrafa, Samoniva, Avaricu* și *Suli* nu s'a întors mai nici o familie în glorioasa lor patrie *Suli*.

IV. Triburile *Suliaților*, nume de familii, de bărbați și de femei.

Cel care a scris pentru întâia dată istoria *Suliaților* și a resboaielor lor a fost *Christofor Pervos*, (1) locotenent general în *revoluțiunea greacă* de la 1821, care de multe ori luptă în rândurile lor și-i cunosc de aproape. El publică istoria sa la 1815, și din ea luă multe informațiuni și *Francezul Pouqueville*, consul pe atunci la *Ianina* pe lângă *Ali pașa*, pe care ni le dă când vorbește despre *Suliați* în cele două cărți ale sale: *Voyage dans la Grèce moderne* și *Histoire de la régénération de la Grèce*. *Pouqueville* nu se mărginește numai a estrage din cartea lui *Pervos* ceea ce privește pe *Suliați*, ci ne dă și multe informațiuni culese personal. *Pervos* la 1857 făcu o a doua ediți-

(1) Despre resboaiele *Suliaților* cu *Ali pașa* a scris înainte de *Pervos* un *Englez William Neaton* în francezește în cartea sa intitulată: *Tableau de l'empire ottoman*.

une a cărții sale despre istoria și resboaiele Suliților intitulând-o : *Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ Πάρρας. ἐν Ἀθήναις. 1857*, în două volume mici legate la un loc. În această carte la vol. I. pag. 17—18 autorul ne dă numărul familiilor și numele triburilor din comunele *Suli*, *Chiofa*, *Avaricu* și *Samoniva* așa cum erau la 1800.

În comuna *Suli* dar erau pe atunci 450 de familii cuprinse în următoarele 21 de triburi,(1) pe cari le copiez în grecește așa cum ni le dă autorul. Triburile sunt date după șefii lor în gen masculin plural :

Τζαβελᾶται	adecă =	<i>Clavelații.</i>
Βοτζαράται,	» =	<i>Boțarații.</i>
Δρακᾶται,	» =	<i>Drăcații.</i>
Δαγκλιᾶται,	» =	<i>Dăngliații.</i>
Κουτζονικᾶται,	» =	<i>Cuțonicații.</i>
Καραμπινᾶται,	» =	<i>Carubinații.</i>
Μπουτζᾶται,	» =	<i>Buciații.</i>
Σεᾶται,	» =	<i>Șații.</i>
Καλογεράται,	» =	<i>Călugărații.</i>
Ζαρμπᾶται,	» =	<i>Zărbații.</i>
Βελιᾶται Θαναζᾶται,	» =	<i>Belații Tândsații.</i>
Κασκαράται,	» =	<i>Căscărații.</i>
Τοράται,	» =	<i>Torații.</i>
Μαντζᾶται,	» =	<i>Mânzații.</i>
Παπαϊανᾶται,	» =	<i>Papaianații.</i>
Βασιᾶται,(2)	» =	<i>Vășiții.</i>
Τονᾶται,	» =	<i>Tontații.</i>
Σαχινᾶται,	» =	<i>Șahinații.</i>
Πλαμάται,	» =	<i>Pălămații.</i>
Ματάται,	» =	<i>Mătații.</i>
Μπουζμπᾶται,	» =	<i>Buzbații.</i>

În *Chiofa* erau 90 de familii cuprinse în următoarele patru triburi :

Ζερβᾶται,	adecă =	<i>Zervații.</i>
Νικᾶται,	» =	<i>Nicații.</i>
Φωτᾶται,	» =	<i>Fotații.</i>
Πανταζᾶται,	» =	<i>Pantazații.</i>

În *Avaricu* erau 65 de familii cuprinse în trei triburi :

Σαλαράται	adecă =	<i>Șălărații.</i>
Μπουζᾶται,	» =	<i>Bășații.</i>
Τζιορίται,	» =	<i>Cioriiții.</i>

(1) *Trib* în dialectul macedo-român se zice *fară*, cuvânt pe care l-am și Albanejiți.

(2) *Perevos 1,14* îi dă și sub numele *Παζᾶται*, afară numai dacă *Pășații* aș fost alt trib.

În *Samoniva* erau 50 de familii cuprinse în următoarele trei triburi :

Μπεκάται,   adecă = *Băcații*.
 Δαγγλιανᾶται   » = *Dănglianații*.
 Ἠράται,   » = *Urîții*.

La Macedoromâni neamurile familiilor se numesc după șeful lor la plural cu terminațiunea articulată *ați-li* = (*ați-i*), care corespunde cu terminațiunea plurală articulată din România *ceștii*, precum: *Drăcați-li* (*Δρακῆται*) = *Drăceștii*; *Mânzați-li* (*Μαντζᾶται*) = *Mânzăteștii*; *Buzbătați-li* (din *Buză-bate*, *Μπουζμπᾶται*) = *Buzbăteștii*, etc.

Perevos dar a reproduc cu terminațiunea *άτης*, plural *ᾶται*, terminațiunea macedoromână *ați-li*. (1)

Din numele de familie de mai sus următoarele se înțeleg ușor că sunt Românești :

Drăcații (dela *dracu*)
Bucații (dela *buci*)
Căscărații (dela *căscare*)
Mânzații (dela *mânzu*)
Tontații (dela *tontu*)
Buzbații (dela *buză-bate*)
Cioriiți (dela *cioră*) (2)
Urîții (dela *urî*)
Pășaiți (dela *pășă*).
Șăldrații, (de la *șelar*).

Următoarele și-au esplicarea în dialectul macedoromân :

Ciavelații (cari *ciulesc urechile*)
Boțarații (cari sunt ca *boțuri mari*)
Dăngliații (*urechății*)
Ștații — (*Ștații* = *mușaiți* = *frumoși*)
Belații (dela *Belu* și *Belu* = *albii*)
Torații (dela *tor* = *urmă*)
Șahinații (dela *șain* = *uliu*)
Băfații (dela *bafă* = *broască mare*) (3)
Băcații (dela *băcă* = *pântec* = *pântecoșii*)
Dănglianații (= *urechății*)
Vășiații (dela *Vașiu* = *Vasile*)

(1) Grecii moderni arată neamurile în plural prin terminațiunea *ᾶται*, și niciodată prin *ᾶται*, prin care *ᾶται* *Perevos* a reproduc forma Românească *ați*, pe care o auzia când i se dictau de Sullaiți neamurile lor ca se le scrie.

(2) *Cioară* la Macedoromâni însemnează nu *pasărea neagră* cunoscută sub acest nume în România, ci *șfoară* și *ață*. *Cioriiți* dar însemnează *cărpiti*, cari poartă strale *cărpite*. La *Fărșeroși* se vede des acest lucru.

(3) Familie *Bafă* și *Băfați* găsim și în *Căldrești*, comună Românească de pe Pind. În *Lambride* vol. 2. pag. 75 figurează ca donator un oare care Anastase *Bafă*

Următoarele se vor arăta mai la vale că sunt familii Românești din nume Românești de botez, pe cari le poartă fiii lor săi din rudeniile ce au cu unele din familiile de mai sus, cari poartă numiri Românești necontestate, sau din forme diminutive Românești :

1 <i>Cuțonicașii</i>	6 <i>Pălămașii</i>
2 <i>Carabinașii</i>	7 <i>Mătașii</i>
3 <i>Călugărașii</i>	8 <i>Zeravașii</i>
4 <i>Zărbașii</i>	9 <i>Fotașii</i>
5 <i>Papațanașii</i>	10 <i>Pantazașii</i>

Eată câteva nume și porecle Românești de *Sulțași* luptători cu citațiunile din autorii unde se găsesse, nume cari pot proba romanitatea familiilor de mai sus și ale altora dela *Sulțași*, pe cari s'ar încerca poate cineva se le contesteze :

- Beltu Carabină* (Perevos 1,69)
Baltu Carabină (Perevos 1,151; Filimon 1,133)
Pultu Gușiu Buzbă (> 1,114.)
Gheorghe Buzbă. (Pouqueville Hist. dela rég. de la Grèce 1,128)
Costa Gurică. (> > > > > 1,128)
Palasca Gușiu Buzbă. > > > > > 1,169—70)
Coleți Malamu. (> > > > > 1,118)
Dimu Dracu. (< < > 1,127,169, și 4,292)
Scumpu Dracu. (Perevos 1,72)
Goga Dangli. (> 1,69)
Ghiotiu Dangli (*Gudas* 8,214)
Coleți Fotu-mare (Perevos 1,69)
Ghiotiu Pantazi (> 1,165)
Băcățelu fiul } *Gudas*, 8,210).
lui Ciavela }
Chițu Ciavela (Filimon 4,166.)
Lambriu Ciavela (*Gudas* 8,49)
Fotu Ciavela (Perevos 1,69)
Ziguri Ciavela }
fiul lui Lambriu } *Gudas*, 8,209—210).
Ciavela și frate cu }
Fotu Ciavela }
Lambriu Gușiu (> 8, 1é).
Spiru Toacă (> 8, 17).
Pultu Gușia (Filimon 4,288).
Tănase Tușta Boțari (Filimon 4,292; *Gudas* 8,78).
Noti Boțari (Filimon 4,294)
Marcu Boțari
Iristu Boțari (*Balaoritis*, *Κρηά Φροσύνη* pag. 165—166).

- Gheorghe Boți* (Fauriel 1,279; Pouqueville Hist. dela rég. de la Grèce 1,172.
Perevos 1,159).
- Chițu Boțari* (Perevos 1,74,88,67)
- Nasi Boțari* (Gudas 8,79)
- Nichita Boțari* (» 8,52)
- Nasi Fotu-mare* (Perevos 1,80).
- Dimă* (1) *Zerva* (Balaoritis, Κυρά Φροσύνη pag. 232; Perevos 1,115,121,90,91)
- Diamândi Zerva* (Tricupis 1,318)
- Tușta Zerva* (Filimon 4,166)
- Diamândi Dimă* (Balaoritis, Κυρά Φροσύνη pag. 232)
- Dimă Nasta* (Balaoritis, Κυρά Φροσύνη » 232)
- Diamândi Malamu* (Perevos 1,115,121).
- Nastuți Panu-mare* (Filimon 1,133).
- Nastuți Lepi* (Filimon 1,133).
- Chițu Panu-mare* (Perevos 1,75).
- Ianiștu Panu-mare* (Filimon 4,292).
- Chițu Pantazi* (Filimon 1,133).
- Chițu Pascu Zarbă* » 1,133).
- Lambru Zarbă* » 1,133).
- Beicu Zarbă* (Perevos 1,72).
- Lambru Beicu* (Tricupis 4,94,97,153,155,157,158)
- Lambru Gușta* (Gudas 8, 1ε).
- Pascu Lala* (Perevos 1,150).
- Tănase Fotu-mare* (Filimon 4,152).
- Nasi Cușunica* } (Perevos 1,129 și nota 1).
din tribul Buzbaților }
- Mitu Papatani* (Perevos 1,142).
- Mitu Cocal* (» 1,122).
- Custa Macu* (Filimon 4,162).
- Lambru Colea* (Gudas 8,221).
- Anton Băcă* (Tricupis 3,314).
- Chițacu* (Gudas 8,209).
- Ianiștu Zerva* (Gudas 8,59).
- Mitru* }
Gheorghe } Vaia (Tricupis 4,91).
Tănase }
- Panu Șchu* (Filimon 1,133)
- Dimulca* (Perevos 1,159).
- Lionă Păduliă* (Filimon 1,133).
- Lușta, rudă* }
cu Palasca } Filimon 4,122).

(1) Se pronunță ca *Dzimă*.

Fotu Bidiviū (Filimon 4,292).

Tănase Panu (Pouqueville Hist. dela rég. 1,128).

Pantazi Dotu („ „ „ „ 1,128).

Năstase Căscari („ „ „ „ 1,128).

Ziguri Diamândi („ „ „ „ 1,128).

Danga (Tricupis 2,309).

Căciubeliū (Perevos 1,142).

Colea Dimitri („ „ 1,72).

Ianachi Lachi („ „ 1,72).

Iani Peponiu („ „ 1,72).

Tănase Ciăcal („ „ 1,72).

Gheorghe Calispca („ „ 1,72).

Iani Lefcă (Pouqueville Hist. dela rég. 1,128).

Ceala (Perevos 1,75).

1. Din numele date mai sus rezultă că tribul *Carabinaților* a fost Românesc, căci avem din această familie pe *Belu Carabină* și pe *Baltu Carabină*; *Belu* și *Beltu* însemnează alb; ear *baltu* însemnează animal cu stea albă pe frunte.

2. Tribul *Cuțonicaților* (care însemnează *Nicheștli schtopi*) a fost Românesc, căci avem pe *Nasi Cuțonica*, care a fost din tribul *Buzbaților* (Perevos 1,129 și nota 1).

3. Tribul *Zărbaților* a fost Românesc, căci avem pe *Chițu Pascu Zarbă*, pe *Lambru Zarbă*, pe *Bețcu Zarbă* și pe *Lambru Beicu*, toți din acest trib, și numele de *Chițu* (diminutiv românesc din *Tache*, *Tachițu*) este Românesc precum și *Bețcu* (= mic beț), *Lambru și Pascu* (vezi și la tribul *Fotaților*, la *Pascu Fotu-mare* de mai jos).

4. Tribul *Papașanaților* (*popa Iani*) a fost românesc, căci avem pe *Mitu* (1) *Papașani*, și *Mitu*, *Mctu*, *Mctu* în loc de *Dimitri* numai la Români se află. Din *Mctu* se face și diminutivul *Mctușă*, și prescurtat *Tușă*.

5. Tribul *Zervaților* a fost Românesc, căci avem pe *Dimă Zerva*, *Tușu Zerva*, *Ianițu Zerva*, și *Dimă* este formă românească a lui *Dimu* și *Dima* (prescurtări din *Dimitru*), *Tușu* este diminutivul lui *Mitu*, *Mctu*, și *Mctu* (prescurtări din *Mitru*, *Dimitru*,) și *Ianițu* diminutiv Românesc al lui *Iani*, care se zice și *Ianică* și *Iancă* și *Ianicu* și *Ianica* și *Nianfa*, și *Ianota* și *Ianoti* și *Notă* și *Noti*, forme pe cari numai Români le au. *Ion* rar se aude; foarte des este *Iani* și *Ziană* și *Ghinu* și *Ghion* și *Ginu*.

6. Tribul *Pantazaților* a fost Românesc, căci avem pe *Chițu Pantazi*, și *Chițu* este nume Românesc; apoi avem *Pantazi Dotu* și *Dotă*, și *Dot* este poreclă, prin care se înțelege ori-ce Român *Fărșerot*. Macedo-românii despre un *Fărșerot* zic: un *Dot*, un *Dôtean* sau un *Fărșerot*.

7. Tribul *Fotaților* a fost Românesc, căci avem din acest trib pe *Nasi Fotu-*

(1) *Mitu* (Μίτος) se numea și fratele lui *Ivanu*, care asasină pe *Ioniță Asan*. *Mitu* era Român (vezi *Nicetas Choniata*, pag. 687, 618, 676.)

mare, *Tânase Fotu-mare*, și *Fotu-mare*, cum avem să arătăm mai la vale, este elenizarea lui *Fētu-mare* și înlocuirea lui prin grecescul φωτός din φωτός (= luminat); *Fētu* o dată făcut *Fotu* se făcu și *Lambru* de la λαμπρός (= luminat). *Fotu* și *Lambru* mai mult la Români *Fărșeroși* se află, căci numai la ei s'a conservat cuvântul *Fētu*, pe care-l prefac dese-orî în *Fotu* și *Lambru* ca nume de botez.

8. Tribul *Mătașilor* a fost Românesc, căci *Mitu*, *Metu*, *Mētu*, din care *Mătașii*, sunt prescurtări Românești din *Dimitru*, *Mitru*. Din *Mētu* s'a făcut numele *Mētușii* și *Tușii* foarte dese la Români, și numai de ei purtate.

9. Tribul *Pălămașilor* și al *Călugărașilor* se vede că n'a dat luptători însemnați, căci nu găsesse pe nici unul din aceste două triburi figurând ca luptători în luptele Suliștilor înainte de revoluțiunea greacă sau în revoluțiune. Să fie oare familii neromâne? nu credem, căci în comunele Românești nu se primesc alte neamuri să locuească cu familiile lor în ele, apoi adevărații Suliști din *Suli*, *Chiafa*, *Avaricu* și *Samoniva* au rămas neamestecați cu Grecii sau Albanezii și nu priimiau de cât familii Românești, cari se refugiau acolo (1). Credem că numele *Pălămașii* (Παλαμαται) a fost rău reprodus de *Perevos* și că a fost *Bălămaci*, nume pe care l-aflăm la multe triburi de *Fărșeroși* în afară din *Suli* sau *Mălămași*, de la *Mălămă*, *Malamu*, citat mai sus.

10. Cât despre *Călugărași* găsem în Filimon (1,133) între refugiații Suliști la Corfu la 1814 pe un *chiliarch* (mai mare peste o mie de soldați) cu numele *Panaioti Călugărul* fiul lui *Trămani* (Παναγιώτης καλόγηρος ό Τράμανη). Nu mă pot pronunța dacă a fost din tribul *Călugărașilor* din *Suli*; dar observ că *Τράμανη* trebuie se fie *Trămean* derivat de la *tramă*, și care însemnează *oamenii* ca *tramă*, cari nu sunt vërtoși și voinici.

Toate triburile dar ale *Suliștilor* vedem că poartă nume Românești.

Ca să nu rămâie nici o îndoială și ca să nu fie nici o posibilitate de a se contesta romanitatea Suliștilor, voi lua și cele lalte nume ale Suliștilor luptători de mai sus unul câte unul și le voi arăta semnificarea și formarea lor după geniul limbei poporului Român.

A) *Puliu Gușiu Buzbă*. (2).

1. *Puliu* este cuvântul *puu* din România. Macedoromânii nu moaie pe l înaintea lui *ș*, și deci zic: *gălină*=găină, *tăhare*=tăiare, *paliu*=pațu, etc.

2. *Guștu* este diminutiv lui *Tegu* sau *Tega*; ear *Tegu* este prescurtarea lui

(1), Pouqueville, voyage 2,50 vorbește și el despre Suliști că gonău pe străini, cari veniau să se așeze la ei (*leur xénélasie*), nu însă și pe Români, căci *Perevos* spune că tribul *Buzbașilor* veni la *Suli* din satele Românești, tribul *Drăcașilor* din satul *Marteani*, tribul *Bofașilor* din satul *Dragani*, tribul *Zercașilor* din satul *Zerro*. Aceste triburi dacă nu erau Românești, nu erau primite în *Suli*, căci toți Românii fac aceasta.

(2) Despre romanitatea formelor diminutive, ce se dau mai la vale, vezi prețioasa disertațiune a D-lui N. Quintescu: De diminutivis linguae Romanicae vulgo Walachicae nominatae, mai cu seamă la pag. 38.

Sterghiū. Guşiū une ori este diminutiv prescurtat din *Gheorghuşiū* (de la *Gheorghē*). Din *Tegu* se face și diminutivul *Teguciū* și prescurtat *Guci*.

3. *Buzbă* este prescurtare din *Buză-bate*. *Buzbă* se aude și *Buzbu* și *Buzgu*. Se află și numele *Buşeu* și *Buşicu* (1) ca diminutive unui nume *Buştu* foarte uzitat. Din *Buştu* se face diminutivul *Buşică*, care se află și ca nume de familie, dar numai la Români.

În *Filimon* (3,197) și *Tricupis* (1,204) găsim pe un Român viteaz *Vasile Buzgu* care face multe vitejii în revoluțiunea greacă (vezi la *Vasile Buzgu*). Acest *Vasile Buzgu* trebuie se fie din *Suli*.

B). Palasca Hristu, fiul lui **Paliu Guşiu Buzbă** (are o rudă numită *Liuşia*, prescurtare din *Tuliuşia*. *Filimon* 4,122).

1. *Pălască* la *Macedoromâni* însemnează *Cartuşieră*. Această poreclă se dă în semn de vitejie. *Tricupis* (2,239) scrie *Μπαλάσκα*, și atunci credem că este *Balasca*.

C). Coleți Malamu.

1. *Coleți* și *Colet* și *Coleti* sunt diminutivele lui *Colea* și *Cola*, prescurtări din *Nicola*, precum *Caireti* lui *Caer*. Alte diminutive sînt *Culuşiū*, *Culuşucă*, *Liuşiū* (2), *Culiuşca*. *Colea* numai Români i-uzitează cu această formă (vezi la *Coleti*). Se uzitează și *Niculet* și femenin *Niculeta* (*Gudas*, 8,399).

2. *Malamu*. Nume Românesc făcut din cuvântul grecesc *μάλαμα* = *aur*, cuvânt adoptat și de Români, căci n'aŭ cuvântul Românesc *aur*.

D). Dimu Dracu.

1. *Dimu* prescurtare Românească din *Διμήτριος*. Alte forme Românești sînt *Dima*, *Dimă* (= *Dzimă*), *Mitru*, *Mitri*, *Biti*, *Pitu*, *Mitu*, *Mctu*, *Mctu*, și diminutive *Mitruştu*, *Metuşiū*, *Tuşiū*, *Tuşta*. Pe *Tuştu* și *Tuşta* Grecii le scriu *Τοβτας*. O altă formă a lui *Dumitru* este *Duma* și *Dûmar* purtate numai de Români.

2. *Dracu* = *Dracu*. Se aude și *Daracu*.

E). Scumpu Dracu, (Σκοῦπος Δράκος).

1. *Scumpu* = *Scumpu*.

2. *Dracu* = *Dracu*.

(1) În *Satas* (*Documents inédits etc.* vol. 6, pag. 159) este vorba de niște *Fărşeroşi* cari făceau *reshoiū* împreună cu *Veneţienii* în *Peloponez* în contra *Turcilor*. Fiind că *Veneţienii* se împăcară cu *Turcii* și le conceseră și locurile locuite de *Fărşeroşi*, aceştia se revoltară. Capii celor revoltați erau *Toader Buia* (*Thodero Bua*), *Curcudel Clada* și alți, între care și unu *Micū Buşicu*. Toți aceştia erau de aceeași naționalitate (*per esser de una nation*, zice textul). Am văzut mai sus că *Buieşti* au fost Români, deci și *Curcudel Clada* și *Buşicu*. (vezi despre *Buşicu*. *Satas*, *Documents inédits*, etc. vol. 6, pagina 322 la cuvântul *Busichei*, unde sunt menționați mai mulți *Buşici*). Numele *Buştu* există și în România sub forma *Buşildă*.

(2) *Culiuşu* și *Culiuşca* și *Tuliuşu* și *Tuliuşca* se află și prescurtate în forma de *Liuşiū* și *Liuşca*, pe care Grecii îl scriu *Λιούτσας* (*Filimon* și *Λιούτσας*, 4,122).

F). Goga Dangli.

1. *Goga* și *Gogu* și *Zioga* și *Ziogu* și *Zioj* și *Jorj* sînt forme Românești prescurtate din *Ghiorgu*. Diminutive sînt *Ghiurghiț*, *Ghiț*, *Gheorgușii*, *Guşii*, *Gachi* și une ori *Chițu*, care *Chițu* mai des se face de la *Tachi* (*Tachițu*); se află și feminin *Chița*.

2. *Dangli*. Asinul se zice și *Danga* (1). *Dangliat* și *danglianat* înseamnă *urechiat* (=asin). *Dangli* este prescurtat din *Dangliat*. Asinul se zice și *urechiat*, și după analogia acestui cuvînt și din *danga* s'a făcut *Dangliat*.

G). Ghiotu Dangli.

1. *Ghiotu* se aude numai la Români și este prescurtare din grecescul *Παρχιώτης*, care la Români se face și *Panu* și *Pandă* și *Noti*. Grecii pe *Ghiotu* Românesc îl reproduc prin *Γιώτας* și *Γιώτης*. Diminutive *Ghiutușii*, *Ghiutașii*, *Ghiutic*; de la *Panu* se face *Pănușii*.

2. *Dangli*. Vezi mai sus la 1. *Goga Dangli*.

H). Belu Carabină.

1. *Belu* și *Belu*=alb; diminutiv *Belușii*, *Belușii*, *Belușii*.

2. *Carabină* poreclă dată de la un fel de pușcă ast-fel numită.

I). Coleți Fotu-mare.

1. *Coleți*. Vezi mai sus la C). *Coleți Malamu*.

2. *Fotu-mare*. Românii *Fărșeroți* zic *Fetu-mare* și mai rar *Fotu-mare*. Grecii îl facură *Φωτομάρης* și mai des după dialectul Grecilor din Epir *Φωτομάρας*. Asemenea *Fărșeroții* au *Panu-mare*, *Mitru-mare* reproduse de Greci prin *Πανομάρας* și *Μητρομάρας*. Grecii le derivă de la *Φωτο-Μάρας* (*Fotu a Mariei*), *Πανο-Μάρας* (*Panu a Mariei*), *Μητρο-Μάρας* (*Mitru a Mariei*), dar când dau peste formele *Φωτομάρης*, *Πανομάρης*, *Μητρομάρης* (căci la *Fărșeroți* se aud *Fetu* sau *Fotu-mari*, *Panu-mari*, *Mitru-mari*) (2) forme cari se găsesc în cântecele grecești populare (vezi Passov pagina 10, nota la Nr. 16), atunci n'au încotro. Următoarele două versuri dintr'un cântec *Fărșerotesc* dau adevărata derivațiune :

Mitru-mari, Fotu mic,

'Nvestele vè plâng cu zghic.

Adecă : *Mitru-mare, Fotu-mic,*

Nvestele vè plâng cu boacete.

(1). Pentru că se aude sunetul *danga-danga*, când își bate urechile.

(2) În *Satas* (Documents inédits etc. vol. 6, pag. 29 și 60) găsim pe la 1465 pe un descendent al familiei *Rali* (care era la 1272 căpetenie peste Valahia mare de la Pind) cu numele *Michali Rali Magnus* și *el grando*. Acest *Magnus* și *el grando* nu poate fi alta ceva de cât *mari* (=mare) al *Fărșeroților*, (erau și alți *Rali* și de aceea unul se zicea *mare*), căci familia *Rali*, ca și *Buta*, erau *Fărșerotesți*.

Acest *Mihali Rali mari* era în serviciul Venețienilor în Peloponez cu *Buești*, *Buești* și alții.

Fărșero(îl zice *feată mari* și *fet mari* la fete și flăcăi ajunși în vîrstă de măritare și însurare. (Vezi și la *Tribul Fotașilor* de mai sus).

În Satas, Documents inédits etc, vol. 6, pag. 200 găsim un *Fărșerot Mari Climenti*; în Lambrides (2,98) găsim *Ζήζου-Μάρης*.

J). Ghïotu Pantazi.

1. *Ghïotu*. Vezi la *Ghïotu Dangli* mai sus.

2. *Pantazi* de la grecescul Πανταζής = *trădești tot-dauna*. Acest nume ca și (*Ζήσης* și *Στέρρος*) *Zisi* și *Sterghiu* sînt făcute de Români și numai de ei purtate. (Vezi la *Bajdechi*). Numele Românesc *Ghïotu* fiul lui *Pantazi* arată că *Pantazi* a fost Român.

K). Băcățel fiul lui Cîavela (Μπακατζέλλος). Antoni Băcă.

1. *Băcă* și *bică* = *pănteco*. Deci Antoni Băcă = Antoni păntecosul.

Băcă se compune dese ori cu alte nume, precum *Băcă-Iani*, *Iani-Băcă*, *Băcoțani*; *Cola-Băcă*, *Băcola*, etc. La Macedoromâni rar se găsesc oameni păntecoși, și unde se găsește cine-va îndată îi se dă porecla *Băcă* sau *Bică*.

2. *Băcățel* este făcut astfel: din *băcă* se face *băcat* (= *păntecos*), apoi diminutivul *băcățel*. Terminațiunea diminutivă *el* o au numai Români. Un nepot al unui mare căpitan Român din Peloponez din timpul revoluțiunei grecești se numia *Nichita Stămățel* supranumit *Turcofașul* pentru vitejiile sale. Grecii îl făcură Στραταζέλλος. El era nepotul lui *Teodor Colocotroni*. Macedoromâni făc augmentativele cu terminațiunea *onîu*, *onî* și cu *ar* neaccentuat, precum: *Costa*, *Costar* și diminutiv *Custarel*; *Boș*, *Bôșar*; *Costanti*, *Costântar*, etc. Numele Românesc al lui *Băcățel*, fiul lui *Cîavela*, arată că și tatăl său a fost Român.

3. *Cîavela*. Lui *Cîavela* Suliții îi ziceau și *Cîuvelî*. Cuvîntul *Cîuvelî* îl dau ciobanii ca nume la *cânî* numai și de acolo a trecut ca poreclă și la oameni. Acest nume se dă la acei cânî, cari *cîulesc* urechile. Se află și *Cîavelu* și *Cîaveloni* (augmentativ). Grecii scriu Τσαβέλλας, Τζαβέλλας și pronunță *Cîavelas* sau *Gîavelas*, căci nu știu provenința din *Cîuvelî* și însemnarea cuvîntului *Cîuvelî* (1)

L). Chișu Cîavela.

1. *Chișu* Vezi mai sus la *Goga Dangli* la 1.

2. *Cîavela*. Vezi mai sus la *Băcățel* fiul lui *Cîavela* la 3.

M). Lambru Cîavela.

1. *Lambru*. Vezi la *Tribul Fotașilor* mai sus.

2. *Cîavela*. Vezi la *Băcățel*, fiul lui *Cîavela* la 3. K.

(1) Un vestit *Maniāt* (locuitor din Laconia din Peloponez) numit *Panaioti Trupachi* a fost poreclit *Murgu* și *Murgin*, zice Gudas (3,496) pentru că poporul numește Μορργκον cănele care are culoarea lupului. Vezi la *Maniāși*, unde se arată că sînt de origină Românească.

N). Fotu Ciavela.

1. *Fotu*. Vezi mai sus la *Tribul Fotașilor*.
2. *Ciavela*. Vezi la K.

N). Ziguri Ciavela. (Fărșeroșii au și numele *Dzegă*, *Dzeghea*, *Dzeghiu* și *Ceghiu*)

1. *Ziguri* și *Zguru* sînt porecle pe cari le au și Românii și Grecii. Tricupis (1,314) vorbind de rescoala celor două mari comune Românești (*ἑδο μα-γάλα Βλαχοζωμοπόλεις*) de pe Pind, *Săracu* și *Călăreșii*, ne spune că fruntașii lor cari se resculară erau *Costantin Turturi*, Protopopul *Zguru*, *Ioan Coletii* și *Nicola Ianicu*. *Zguru* însemnează *Creș*, care se zice și *Scâlțu* și *Câlțu*; ear *Ziguri* însemnează țap *gigănit*. *Gigănit* se zice și *gigărit* și *giugărit* și *gigurit*; *gigurit* și *gigur* însemnează și *castrat* și *spân* la macedoromâni (1).

2. *Ciavela*. Vezi mai sus la K.

O). Lambru Gușiu.

1. *Lambru*. Vezi la *Tribul Fotașilor*.
2. *Gușiu*. Vezi la F. și la A. 2.

P). Spiru Toacă.

1. *Spiru* prescurtare din grecescul *Σπυρίδων*.
2. *Toacă*. *Gudas* (2) îl scrie *Τόκας*. Grecii pe Românescul *oa* îl scriu uneori cu *o*, uneori cu *a*, precum: *Iani Broască Γιάννης Μπράσκας* (3), *Tănase Soare Θανάσης Σώρης* (4), *Comna Troacă Κομνάς Τράκας* (5).

R). Tănase Tușia Bôțari.

1. *Tănase*. Pe lângă forma *Tănase* Românii au și următoarele forme, pe cari nu le au Grecii: *Tanu*, *Tănușii*, *Nasi*, *Nașiu*, *Nașuliu*, *Nașulca*, *Ștulu* și *Ștuli*.

2. *Tușia*. Grecii îl scriu *Τούσας*. Vezi la D.

3. *Bôțari*. In *Su'i* între familiile din tribul *Boțarașilor* este și aceea a lui *Gheorghe Boți* (*Μπέτζης*). *Boțarașii* erau scurți și groși, deci credem că numele lor derivă de la cuvântul *boț* și *boctu*, de unde augmentativul *Bôțar*=*boț mare*. Românii ziceau articulat *Bôțar-lu*, nici o dată *Bôțari* sau *Boțaris* cum îl făcură Grecii zicînd *Μπότσαρης*. *Μάρκος Μπότσαρης*. Sufixul augmentativ Românesc *ar* îl fac Grecii *άρης* nu din *άριον*, care *άριον* este pentru diminutive. Grecii luând sufixul Românesc augmentativ *ar* îl făcură și *αρος* și

(1) Cuvîntul *Ziguri* și *Zguru* de provenință Românească l-au și Albanezii în sens de *sterp* și *spân*.

(2) *Gudas* 8, în prefață la pagina 17.

(3) *Tricupis* 1,309.

(4) *Filimon* 3,58 și 269.

(5) *Gudas* 8,357.

αρᾶς zicând *Μαναγιώταρος, Ἀναγνωσταρᾶς*; pe *Bôțar* ênsă, ne știind că este augmentativ, căci nu înțelegeau sensul, îl făcură *Μπέταρης = Boțaris*, pe când dacă știaū că este augmentativ trebuia se-l facă *Μποτσάρης, Μπέταρος* sau *Μπουτσαρᾶς*. Augmentativul *ar* adoptat de Greci și prefăcut în *αρος* și *αρᾶς* se află mai mult în Peloponez la *Μανιάτῆς* sau *Tzaconi* de origină Română. (Vezi și la *Μανιάτῆς*).

Românii *Fărșeroți* zic *boț* și *bociu* și *boți* și *Moț* și *Mociu* și *Moci*; de aceea *Bôțar* se zicea și *Bôțlar* și *Bôclar* (1). Unii din învățații Macedoromâni cred că *Boclar* derivă de la cuvântul *voace (=voace, glas)*, alții că porecla Boțarașilor le-a provenit de la un joc de copii zis jocul cu *șelengta*, în care unul întrebă *cucumboci boci?* și cel lalt răspunde: *boci*, și prin urmare că *Suliatal* Gheorghe *Boți* (*Μπέττης*) nu se zicea *Boți* ci *Boci* și că de la *Boci* se făcu *Bôclar*. Ori-cum se fie, toți din familia lui *Boțari* poartă nume de botez Românești sau cu forme Românești, precum *Tușia Boțari, Chițu Boțari, Nasi Boțari, Marcu Boțari* (vestitul erou) etc.

Porecla *Bôțar* și *Bôclar* (prefăcut de Greci în *Boțaris*) se aude foarte des în satele Românești. Ea se dă la oamenii scurți și groși. Cităm pentru control nume numai tipărite. Vezi în Lambride vol. 2, pag. 264 pe *Sterghiu Boțari* din orașul Românească *Aminciu* zis de străini *Μεζοβο*. Acest *Sterghiu Boțari* dăruie orașului său natal pentru școli 188,586 franci.

4. De la cuvântul *boț* se face și diminutivul *botic, botică*. Străbunul marelui Căpitan Român din Peloponez *Teodor Colocotroni* se poreclia *Μπέτσινας = Botică*, pentru că, zice Filimon, era *scurt și gros* (2), pe când mai înainte porecla de familie a lui *Botică* era *Τζεργίνης* (Cerghinis), care este cuvântul *ciorchină* scris rău în grecește din cauza neînțelegerii sensului Românească de autorul Tertzetis, căruia Colocotroni îi dicta memoriile sale militare. Tertzetis crezând că este vorba de *cergă* scris *Τζεργίνης* în loc de *Τζιορζίνης*; mai încolo însă el însuși zice: se numi ast-fel (adică *Τζεργίνης*) pentru că era *mic și negricios*. *Strugurele* la Macedoromâni se zice *arâpune* de *auē* (de la lat. *uva*), ear la Fărșaroți și *ciorchină* de *auē*. Nu incape dar nici o îndoeală că *Τζεργίνης* este în loc de *Ciorchinis*. Textul grecesc zice . . . *Τζεργίνων ὀνομάσθη τοιοῦτος, διότι ἦτο μικρὸς καὶ μαυροδερδός*. adică *Cerghinei*; se numi ast-fel, pentru că era *mic și negricios* (vezi *Θεόδωρος Κ. Κωλοκοτρώνης, Διήγησις συμβάντων τῆς ἑλλ. πολ.ῆς*, pag. 4); ear la pag. 3 se spune că cu numele *Ciorchină* se află vre o 60 de familii în Mesenia din Peloponez, rude cu Colocotroni. Filimon (*Δοκίμιον ἱστορικόν* etc. vol. 3, pag. 140) spune că Colocotroni în acea provincie avea o înrudire întinsă și avea o influență specială asupra numiților păstori Români (*Βλαχοποιμένων*) ai acelei provincii, cei mai

(1) Porecla *Bôțar* și articulată *Bôțarlu* se află în multe comune Românești. O altă formă a cuvântului *Boț, Boți* este și *Moț, Moți, Moci*, cari și ele au formele augmentative *Môțar, Môciar, Môțlar*. Se află pe Pind și o comună Românească numită *Muciava* (Mémoire, pag. 8, numărul 45).

(2) Filimon 3,414.

indurători la nevoi și deprinși cu arma (ἔσχεν ἐκτεταμένην συγγένειαν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ ἐπιβρόχῳ ἰδιαν ἐπὶ τῶν λεγομένων Βλαχοποιμένων ταύτης, τῶν μᾶλλον καρτερικῶν ἐν ταῖς κακουχίαις καὶ ἡσκημένων κατὰ τὸ ὄπλον). Aceasta este cauza pentru care în timpul revoluțiunei grecești poporul admirând eroismul lui Colocoltroni îl numia ὁ Βλαχοβασιλεὺς sau ὁ βασιλεὺς τῶν Βλάχων, adică regele Român sau Regele Românilor (vezi Φραντζῆς, vol. 4, pag. 131.) *Iani Colocoltroni*, tatăl lui Teodor Colocoltroni, de-și avea numele de familie *Bofică* și *Ciorchină*, fu poreclit *Κωλοκοτρώνης*, derivat de la *κοτρῶν* = *tidră grosă* și *κόλος* = *anus*.

5. *Noti Boțari*. *Noti* prescurtare Românească a lui *Panațoti*. Vezi și la G de mai sus 1.

6. *Marcu Boțari* (1).

Marcu. Nume foarte uzitat la Români.

7. *Chițu Boțari*.

Chițu Boțari a fost tatăl lui *Marcu Boțari*. *Chițu*. Vezi mai sus la tribul *Zărbaților*.

8. *Nasi Boțari*.

Nasi. Vezi mai sus la R.

9. *Nichita Boțari*.

Nichita. Numele *Nichita* se găsește foarte des numai la Români *Fărșeroți*. Ei pe *Nichita* îl fac de ordinar *Chita* și *Chitea*. Intr'o familie armatolică *Fărșerotească* de pe Parnas, numită *Panurâ*, găsim următoarele nume: *Grămătic*, *Chitea*, *Nista*, *Bacă* și *Cacalină* (2). Numele *Suliaților* le găsim mai mult la *Fărșeroți*, și de aceea Macedoromâni nu se înșeală când zic că *Suliați* sunt *Fărșeroți*.

S). *Dimă Zerva*.

1. *Dimă*. vezi mai sus la tribul *Zervaților*.

2. *Zerva* însemnează *stânga*, și *Zervu stângu*. Cuvântul este străin adoptat și de Români și de Greci. *Perevos* spune că tribul *Zervaților* a fost din satul *Zerro* din Epir. Noi credem că numele *Zervaților* nu-i luat de la sat, ci din cauză că erau *stângaci*, căci mulți Români sunt porecliți *zervu* și *zerva* (3),

(1) Boțarații sînt rude cu *Dimă Zerva* și *Goga Dangli* (*Perevos* 1,115).

(2) *Gudas*, 8,243.

(3) Asemenea este și porecla *Ciungu* și *Ciunga* la Români și se află și în gen masculin și în gen feminin. Grecii scriu *Τσόγγος*. Cu numele *Τσόγγος* (*Ciungu* sau *Cionga*), cum au produs numele Grecii, au existat o familie, care a dat mulți viteji căpitani și înainte și în timpul revoluțiunei grecești. Din această familie au fost eroii *Contoiani*, *Caciăntoni*, *Lepenioli* și *Cionga*, toți din aceeași familie, care se perpetuă încă de la 1478 și 1483, când îi găsim în Peloponez împreună cu Venețienii luptând în contra Turcilor. Familia aceasta purta atunci numele *Ciunga* Cara-tolla (scris în italienește *Zonga* *Caratolla*, vezi *Satas*, *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge* vol. 6, pag. 161,183,200. *Pouqueville*, *voyage*, vol. 5 pag. 419,488 scrie pe *Τσόγγος* *Zongos*.)

Aici este bine să se cetească și următoarele spre mai mare lămurire: Porecla *Zervu* =

T). Dămandi Zerva.

1. *Dămandi*. Românii nu zic Dămandi, ci *Dămandi* cu accentul pe penultimă. *Dimă Zerva*, *Tușia Zerva* și *Dămandi Zerva* sunt frați, deci au ost Români, căci *Tușia* și *Dimă* sunt nume exclusiv Românești.

U). Dămandi Dimă.

1. *Dămandi* și *Dimă*. Vezi mai sus la T.

V). Dimă Nasta.

1. *Dimă*. Vezi mai sus la T.

2. *Nasta*.

Nasta prescurtare Românească din Ἀναστάσιος; se zice și *Nista* și *Tasi* etc. vezi și la R mai sus.

V). Nastuli Panu-mare.

1. *Nastuli* și *Nastuliu* sunt diminutivele lui *Nasta*. vezi la T.

2. *Panu-mare*. Vezi la I.

Y). Nastuli Lepi.

1. *Panu-mare* de mai sus avea de fiu pe *Nastuli*; aici un alt *Nastuli* are de tată pe *Lepi*. Cuvântul *Lepi* și *Lepa* este Albanezesc și însemnează *poftim, aud*, când răspunde cineva la o strigare. Se vede că *Lepi* zicea des *auz* și s'a poreclit cu poreclă Albanezescă.

Z). Dămandi Malamu.

1. *Malamu*. Am văzut mai sus un fiu al lui *Malamu* numit *Coleț*, diminutiv

(stângu, stângaciū) se aude și *Ciunga* și *Cioanga* și *Cionga*. Când dar zicem: Domnul *Zerva*, înțelegem: Domnul cu mâna cea *zerva*; asemenea când zicem *Ciunga* sau *Cionga*, înțelegem tot *mâna*.

În *Satas* (Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge, vol. 5. Pagina 17 și 18) găsim ambele forme: *Frâncu Zervu*, scris Francisco *Servo* la pag. 19. apoi *Andrea Servo*, tot la pagina 19. Asemenea găsim în *Satas Zongo* și *Zonga* în loc de *Ciongu*, *Cionga*. *Perevos*, ca se esplice numele tribului *Zervașilor*, găsi cu cale se-l făcă că veni la Sulj de la satul *Zerò*; atunci ar trebui se admitem că ori-cine se numește *Zervu*, *Zerva* este din satul *Zerò*.

Macedoromânii la ori-ce nume masculin de botez sau de poreclă au obiceiū de a pune, când vor. la fine terminația *ea* sau *a*, fără se schimbe vocala precedentă *e* și *o* în *ea* și *oa*, precum se face de regulă; esemple: Mitru, Mitra și Mitrea; Tulu, Tulla, Tuștu, Tușta; Guștu, Gușta; Buștu, Bușta; Tegu, Tega și Teghea și Tegea; Liūștu, Liūșta; Butu, Buța; Ghinu, Ghinea; Manu, Mana și Manea; Panu, Pana și Pană; Noti (prescurtare din Panaioti sau din Ianoti), Nota și Notă; Biru, Bira, Buru, Bura și Bură; Λεώτζ; dar și Λεώτζ; și Λεώτζ; pe cari le-am văzut mai sus, sunt *Liūștu* (prescurtat din Tuliūștu, de la Tulu) făcut *Liūșta* după regula de mai sus.

Românesc al lui Colea, formă Românească a lui *Nico'la*. Deci și Diamandî, frațele lui *Colet*, a fost și el Român.

AA). Pascu Lala.

1. *Pascu* este prescurtare din *Pascal*.

2. *Lală* este cuvânt Turcesc însemnând *unchiū*, *moș*. Grecii făcură din el *λαλᾶς* cu accentul pe ultimă, Românii *Lălă* accentuat pe penultimă. La *Chițu Pascu Zarbă* (BB) vom vedea că *Pascu* a fost Român. Porecla *Lălă* o poartă mulți Români. Românii din Turcia și Grecia n'au cuvântul *moș* și în locul lui pun pe *lală* și zic : *lala Ianî*, *lala Gheorghî*, *lala Dimă*, *lala Dimu*; Grecii le reproduc prin *γερογιάννης*, *γερογιώργης*, *γεροτζιμας*, *γεροδῆμος*. Pe armatolul *State Gherodîmu* (Στάθης γεροδῆμος) Românii îl cunosc cu numele *State Laladîmu*.

BB). Chițu Pascu Zarbă.

1. *Chițu*. Vezi mai sus la T.

2. *Pascu*. Vezi mai sus la AA.

3. *Zarbă* și *Zarpă* și *Zarmă* este o poreclă Românească egală cu *Danga*, despre care vezi mai sus la S, 2.

Se află și Zărmân, pe care unii îl fac German.

BB). Mitu Cocal.

1. *Mitu*. Vezi mai sus la *Tribul Papațanușilor*.

2. *Cocal* este cuvânt grecesc (*κόκκαλον*=os). Porecla aceasta o dau Românii la cei cari tușesc des, când le zic sau *carnav* sau *cocal* (adecă *os* în gât-legiū). Din numele Românesc *Mitu* se conchide că și *Cocal* a fost Român.

DD). Custa Macu.

1. *Custa*. Se aude rar *Custa* în loc de *Costa* și *Costra*. Pe lângă *Costa* și *Costea* Românii au pe *Cota*, *Cotea*, *Coclu* și diminutiv *Coceac* și prescurtat *Ceacu* și articulat *Ceac-lu*.

2. *Macu* poreclă Românească de la planta *mac*.

EE). Chițacu.

1. *Chițacu* este diminutiv Românesc lui *Chițu*; ear *Chițu* este prescurtat din *Tăchitu* sau din *Gheorghitu*.

FF). Mitru Vaia (1).

1. Numele *Vaia* se aude mai mult la Românii din *Aspropotam* din Tesalia. *Vaia* însemnează ramurile ce se dau la biserică în *Duminica Floriilor*.

(1) Vezi Pouqueville, voyage, vol. 5, 222. Έβος; Βίτζα;... τὸν Ἀγελῶν (=Provincia Românească *Aspropotam*) ἐκκληρώσατο. *Vaia* credem a fi grecizarea cuvântului Buia, căci pe *Ghinu Vaia* aiurea îl găsim Ghinu Buia.

GG). Panu Şehu.

1. *Panu*. Vezi la G.
2. *Şehu* și *Şefu* și *Ştefu* este același nume, prescurtare Românească din Στέφανος. Se află și *Pani*, la Români numai.

III). Dimulea.

1. *Dimulea* este diminutiv Românesc lui *Dimu*; se zice și *Dimuliu* și *Dimulea*, precum de la *Tegu* se face *Teguliu* și *Tegulea* și *Guliu* și *Guli* și *Gulea*, pe cari Grecii le scriu Γούλιος și Γούλας.

II). Liona Păduliū.

1. Este scris de Perevos Λιώνας Παντοόλης. Româniū aū un nume special lor pe *Milūu*, din care fac augmentativul *Milūoniū* și *Milūoni*, și prescurtat *Lionū* și *Lionă*. Pe aceste *Lionū* și *Lionă* Grecii le scriū Λιώνης și Λιώνας. (vezi la *Hristu Miltonū*.)
2. Παντοόλης este *Păduliū* (1), căci pe *d* Grecii il scriū cu *ντ*, precum Ντόνας = *Duca*. *Păduliū* trebuie se fie *Pătuliā* sau prescurtare din *Pantazuliū*, de unde *Pantuliū*, *Păntulū*, care este mai probabil.

JJ). Liūşia rudă cu Hristu Puliu Guşiu.

1. *Liūşia* este prescurtare din *Tuūşia*, diminutiv lui *Tulū* sau *Tulea*. Grecii il scriū Λειώσας și Λιούσας, ca și pe *Cūvelū* Τσαβέλλας, și pe *Tuşia* Τούσας.

KK). Fotu Bidiviū.

1. *Bidiviū* este cuvânt turcesc însemnând *cal scurt și iute*. L-aū adoptat Româniū numai, și aū făcut din el și cuvântul *Bidivan*, care se aude la Români ca poreclă. Filimon, care elinizează unde găseşte nume Româneşti, l-a făcut și pe acesta Ηιθ ηφιζος (2).

(1) Nu credem se fie tot același nume cu cel amintit în Anna Comnena, II. X. 10. Πουδίου τινός ἐκκρίτου τῶν Βλάχων. Aici *Păduliū* poate fi diminutivul lui *Pade* (= *pes*). În *Jos. Lad. Pié* (Zur Rumänisch-Ungarischen Streitfrage. Leipzig. 1886. pagina 45,46,47) găsim la Româniū din Serbia și Albania articolul *lu* cu forma *lo* și *li*; între numile citate de D. *Pié* găsim și pe *Buū*, care se află *Boilo* și *Boila* în forma articulată macedoromână. D. *Pié* dă și pe Πουδίλος făcut după analogia celor de mai sus. Noi credem că Πουδίλος are nominativ Πουδίλας, care Πουδίλας este făcut din *Pade*, de unde *Pădiliā* scris grecește Πουδίλας. Tot așa și *Boilū* nu este în loc de *Boilu*, ci în loc de *Boilū*, ca la *Arăpildă*, *Burildă*, *Buşildă*. Sufixul *ilă* se află foarte des la Macedoromâni. Ast-fel ca se citez un exemplu dau pe *Asimache Fotilă* din satul *Cărpeni* (Κεζηνί) din Pelc-ponez (Filimon 3,10).

(2) Filimon 4,22.

LL). Pantazi Dotu.

1. *Pantazi*. Vezi mai sus la *Ghiotu* Pantazi I.
2. *Dotu* și *Dotă*. Vezi mai sus la *Tribul Pantazașilor*.

MM). Năstase Căscari.

1. *Căscari* este infinitivul *căscare* luat ca nume și făcut poreclă. *Perevos* îl scrie Κάσκαρης. O altă poreclă este și Κόσκαρης (=Coscari=Coșcari=Coșcar), care se aude în unele comune Românești.

NN). Căciubeliu, (tatăl acestui *Căciu-Beliu* servi sub un vestit armatol numit *Bucurală*. Pouqueville, régénér. vol. 1, pag. 127—128).

1. *Căciubeliu* este compus din *Căciu* și *Belu* sau *Beliu*. *Beliu* se aude și *Beli*, ca la *teiu*, *tei*, *meiu*, *mei*, etc. *Perevos* îl scrie Κατζίμπέλης (1,142). Μπ la Greci este egal cu *b* pentru numele străine; deci pe *Căciubeliu* îl făcu *Căciubeli* neștiind sensul lui *căciu* la Români. Vezi despre *căciu* la *Căciantoni* și la *Lambru Căcion*. Credem că *Căciubeliu* a fost din familia lui *Carabină*, unde găsim pe *Balu Carabină* și pe *Belu Carabină*, despre care vezi mai sus la *tribul Carabinașilor*.

Se poate însă ca numele Κατζίμπέλης se fie diminutivul unui nume poreclă *Cățimbă*, de unde *Cățimbel*, *Cățimbeliu* și *Cățimbell*.

Un alt nume compus cu *Belu* sau *Belu* este *Carabeliu*, *Carabela*. În *Passov* (1) găsim cu acest nume un armatol român dintr'un sat din Peloponez numit *Brebeni*. Acest armatol se numea *Tănase Carabeliu* și se uni cu armatolul *Iani Bucurală* în contra Turcilor (vezi la *Iani Bucurală*). Pe acest *Tănase Carabeliu* îl găsim scris Καρχαπέλας.

OO). colea Dimitri.

1. *Colea*. Vezi mai sus la C), *Coleși Malamu* 1. Acest *Colea* Dimitri îl găsim scris și *Coleo-Dimitri* (*Perevos* 1,75).

PP). Ianachi Lachi.

1. *Lachi* este prescurtare Românească din *Mihalachi*, precum *Lecu* și *Leca* din *Alexi*. Românii însă zic *Lecu* și *Leca*, pe când Grecii zic 'Αλέκος. *Lachi* poate se fie poreclă și de la un joc copilăresc cu *arșicii* numit *duti lachi*, dar nu credem.

RR). Iani Peponiu.

1. *Peponiu* este *pepens*. În grecește numele lui Iani Peponiu îl găsim Γιάννης Πεπόνης. Porecla o au și Grecii.

(1) *Passov* pag. 12, cântecele 11—12.

SS). Gheorghe Calispèra.

1. *Calispera* este grecescul $\kappa\alpha\lambda\acute{\eta}\ \sigma\acute{\pi}\epsilon\rho\alpha$ = *bună seara*. O asemenea poreclă s'a dat unui Român din comuna *Avela* de pe Pind, pentru că în loc de *bună seara* a zis *calispera* într'o adunare.

TT). Iani Lefcă.

1. *Lefcă* este cuvânt grecesc adoptat de Români și însemnează *plop nalt și supțire*. Macedoromânii n'au cuvântul *plop*. *Pouqueville* îl scrie *Lefkès*, dar mi se pare că a scris *Lefkès* în loc de *Lakis*, pentru că lista ce dă, o ia de la *Perevos* (1,71), și la *Perevos* nu găsim $\Lambda\epsilon\beta\eta\gamma\varsigma$. Ori cum la Români găsim porecla *Lefcă*, la Greci însă $\Lambda\epsilon\beta\eta\gamma\varsigma$ trebuia se fie $\Lambda\epsilon\beta\eta\alpha\varsigma$, căci poporul zice $\eta\ \Lambda\epsilon\beta\eta\alpha$, și nu se aude astfel de poreclă. Românii pe cei lungi îi poreclesc *Lefcă* și *Ciun*, care *ciun* este o prăjină lungă și supțire, pe care se întind hainele spălate ca să se usuce. Porecla *Ciun* o găsim și la Românii din Peloponez. (Filimon 1,202 jos). Să nu se confunde *Ciun* cu *Cion* și *Cionă*, care înseamnă *privighitoare*, poreclă care se dă la cei vorbarelți, nici cu *Cionii* și *Șionii*, cari sunt prescurtări din *Căcilonii*, augmentativ lui *Căciu* în sens de *asin*.

UU). Tanase Ciăcal.

1. *Ciăcal* este numele unui fel de lup, ce se află în Grecia. Porecla *Ciăcal* se dă la cei cari fac mare larmă și strigă ca *Ciăcalii*; căci *Ciăcalii* strigă noaptea adunați mai mulți la un loc și strigătele lor seamănă cu strigătele de copii mici mulți, cari plâng toți de-odată. Grecii zic $\xi\gamma\alpha$ *Ciacali* și plural $\tau\acute{\alpha}$ *Ciacalia*, pe când Românii zic un *Ciăcal*, mulți *Ciăcali*, adică cu accentul mai sus de cât îl pun Grecii. Prin urmare porecla este Românească, și de aceea *Perevos* îl scrie în forma Românească $\tau\zeta\acute{\alpha}\kappa\alpha\lambda\eta\varsigma$.

VV). Ceala (Τζάλας).

1. *Ceala*. Acest cuvânt nu există la Macedo-români. Credem dar că *Perevos* prin sunetul $\tau\zeta\alpha$ a vrut să reproducă nu pe *cca*, ci pe *fa*, căci și pe *f* și pe *ce* și *ci* Româneștii le reproduce prin $\tau\zeta$, pe când alții fac și mai mare confuziune în cărțile lor scriind pe *f* și *ce* *ci* acu cu $\tau\sigma$, acu cu $\tau\zeta$ fără nici o regulă, căci nu cunoștia cum le pronunță Românii. *Ceala* dar scris *țala* înseamnă ceva la Românii din Turcia și Grecia. *Sucitorul* la ei se zice *ștală* și *țală* și dau această poreclă la cei *neastempereți*. De la *Ctala* se vede că s'a făcut un alt nume-poreclă *Cealera*, care se aude în unele locuri. *Căciala* există poreclă.

Din analiza făcută mai sus se vede clar că avem a face cu Români, când este vorba de *Sulțai*. Am insistat poate mai mult de cât trebuie; dar fiindcă chestiunea și rezolvarea acestei chestiuni poate ajuta și la rezolvarea altor chestiuni istorice, de aceea cred că n'am abuzat, ci din contra imi pare rău că n'am la îndemână mai multe probe.

Listă de numele contribuabililor comunei Românești AVELA de pe Pind de la anul 1824.

Și ca să avem un punct de comparațiune între numele Românilor din triburile Părșerotești, din care fac parte Suliții, dăm aici o listă de vre-o 362 de nume de familii din Comuna Avela de pe Pind, comună neamestecată de seculi cu nici un alt neam, căci încuscrirea cu alte neamuri este oprită precum și admiterea de alte neamuri de a se așeza în ea. Această listă o transcriem dintr'un registru, în care figurează numele contribuabililor din citata comună pentru anul 1824. Transcrierea s'a făcut întocmai (numele sunt scrise cu *litere grecești*, căci pe atunci toți scriau cu litere grecești). *Noi le-am așezat după șirul alfabetic* :

• 1824 August 13. Insemnez socoteala lui Ziană din catastihul său :

Alexi Mușiu	Cara-Micău.
Alexi Paciurea	Cova
Alexi Muraili	Cutova
Alexi Pfahă	Caraiani Bardă Ulea
Asprangat	Caraiani Mocăulea
Arvanitoiani	Cara-Nicu
Baba-Nicu	Cocău Camari
Bazuchi	Calțoni
Bărcă	Curcubel.
Bubulică	Ciumetă.
Bechă	Caliva Mană
Breșu	Cacălawac
Bușu Fișă	Cacatosi Hagi-Iani
Bușu Gorcăli	Cușeu.
Bușu Săndichi	Costa Lacă.
Bușu Fagu	Cara-Stamu.
Bușu Dimurtu	Caraiani Ghiotu
Bușu Șugăuchi.	<i>Chircu Bagă.</i>
Bușu Cutroci	Cucurină.
Bușu Mustacă.	Chiriiani Dami.
Bușu Coscari	Caraiani Dadami.
Baba-Nicu Vergu.	Carantim Dadami.
Barberi	Culușu Iani.
Bironă Popu.	Chiriți Căpă
Bardă Nien	Colă Căpă
<i>Bagă Slugeru</i>	Caca-Iani
Caciuperi	Circeli
Căceală	Cinculică.
Cocău Șiomu	Dimu Caranicu

Dimu Cŕubanŕ
 Dimu Buru Nicu
 Dimu Gogu.
 Dimu Paćurea.
 Dimu Őtumbi.
 Dimu Dŕamândŕ.
 Dimu Bŕrdeŕŕu
 Dimu Cŕrrećupŕ
 Dimu Őtamandanŕ
 Dimu Cucućeŕŕ
 Dimu Betula
 Dimu Gorćŕali
 Dimu Ticŕ
 Dimu Cuŕŕu
 Dimu Gableća
 Dimuli Curcubellŕ.
 Dimuli Cucotu
 Őimŕ Miŕŕu Mustacŕ.
 Őimŕ Tocŕcŕ
 Őimŕ Nicu Manea
 Őimŕ Tafecŕ
 Őimŕ Mŕnaćŕ
 Őimŕ Tegu Ghŕotu.
Őimŕ Bagŕa
 Őimŕ Notŕ
 Őimŕ Martu
 Őimŕ Vela
 Őimŕ Hronŕ
 Deli-Ghŕorghŕ
 Deli-Sgŕru
 Dimachŕ Murati
 Damaŕŕoti.
 Dascal Postolicŕ
 Dautŕ
 Delfinŕ
 Didu Papa-Sterghŕu
 Duli Ianotu
 Gheorghŕ Dimu
 Gheorghŕ Docu.
 Gheorghŕ Daŕŕu.
 Gheorghŕ Lihnari
 Gheorghŕ Őefu Ianŕ
 Gheorghŕ Ceŕpar

Gheorghŕ Tricŕŕoti
 Ghŕorghŕ Himona.
 Ghŕorghŕ Diuniŕ
 Ghŕorghŕ Őacnachi
 Ghŕorghŕ Iana
 Ghŕorghŕ Veru
 Ghŕorghŕ Bechiri
 Ghŕorghŕ Panaioti
 Ghŕorghŕ Notŕ
 Ghŕorghŕ Pŕahŕ
 Gucea Buru Nicu
 Gucea Paćurea
 Gucea Ciumari
 Gucea Cŕprari
 Gula Pihŕ
 Gunari
 Gachi Saulo.
 Ghŕita Zagori
 Ghizari
 Ghŕota Ghŕiatru.
 Ghŕoti Cara-Sterghiu
 Ghŕota Beta
 Ghŕota Caleŕea
 Ghŕota Strŕcŕnela.
 Ghŕota Brahu.
 Ghŕota Bechiri
 Ghŕotu Cacatosŕ
 Ghŕotu Haiduti
 Gogu Hagi-Simu
 Gambeta.
 Gambića
 Hagi-Pavlu
 Hagi-Chiriŕŕ
 Hotos
 Hamzu
Hronŕ Cŕvelŕ
 Iani Caćohŕ.
 Iani Ticŕu
 Iani Zagari
 Iani Exarhu
 Iani Cearceanŕ
 Iani Buru Nicu
 Iani Barda Ulea.

Iani Caracosta
 Iani Zamanî
 Iani Galbeța
 Iani Bucuvală
 Iani Baraeu
 Iani Bidivan
 Iani Babichî
 Iani Tului
 Iani Cuțumartu
 Iani Tulică
 Iani Pändermă
 Iani Tulea
 Iani Șumbi
 Iani Toli Ilia
 Iani Ilia
 Iani Cavachi
 Iani Ceapar
 Iani Geagea
 Iani Cîonu
 Iani Baldună
 Iani Boțu
 Iani Toli Bărdeșiu
 Iani Colțidă
 Iani Tegu Bărdeșiu
 Iani Manea
 Iani Zagori
 Iani Hagi-Nicola
 Iani Mănați
 Iani Papa-Mihu
 Iani Bechiri
 Iani Papa-Alexi
 Iani Hălăciu.
 Iani Belmeză
 Iani Pîahă
 Iani Ghîzari
 Iani Zarmă
 Iani Saulo
 Ianotula
 Jioga Culu-Ștupă
 Jioga Spilioti
 Jioga Bezu
 Jioga —
 Jioga Fusi

Jioga Tucă
 Jioga Șugjuchî
 Jioga Caciavani
 Jioga Hăsapu
 Miștu Murati
 Mbalomenu
 Miga
 Mitri Exarhu
 Muștu Pașali
 Miștu Ciumanî
 Mitri Marudi
 Mitri Rusi
 Mitri Paisi
 Miștu Papahagi
 Mitri Cățimbă
 Mitri Mucană
 Mitri Pavlina
 Mitri Vasili
 Mitri Zagori
 Mitri Conomu
 Mitri Hroni
 Mitri *Bagia*
 Mitri Guția-Mane
 Martu Cara-Dimu
 Martu Calpachî
 Martu Ramandanî
 Martu Hârta
 Martu Hălaci
 Mărtică
 Martu Căpă
 Martu Sducă
 Martu Piștali
 Miștu Pändermă
 Miștu Ianișî
 Miștu Căciu-Iani
 Miștu Cealera
 Miștu Ilia
 Miștu Bărcă
 Miștu Tucă
 Miștulea Hagi Miștoli
 Masturulea
 Mastureca
 Mănachia

Martu Natra
 Mane Șafarica
 Mamuchia
 Mană Gableța
 Memu
 Muzacă Ștomu
 Mulu *Bagua*
 Nulă Murati
 Nulă Dală
 Nicola Bira
 Nicola Mușiu
 Nicola Ceățeu
 Nicola Rizachi
 Nicola Guviță
 Nicola Zmirli
 Nicola Gociu
 Nicola Dina
 Nicola Derpani
 Nicola Căciavachi
 Nicola Lupa
 Nicola Veru
 Nicola Druguti
 Nicola Conomu
 Nicola Dadamî
 Nicola Deli
 Nicola Sămără
 Nicola Gulitu
 Nicola Șugiuchi
 Nicu Docu
 Nicu Exarhu
 Nicu Tanașiocă
 Nicu Tòscă
 Nicu Rizu
 Nicu Halili
 Nicu Zagori
 Nicu Ianota
 Nicu Colțidă
 Nicu Hagi-Iaprachî.
 Nauni
 Nota Balu-Dima
 Nota Gociu
 Nota Sandu
 Papa Ghiorghî

Papa-Dimăitri Virguliș
 Pliacică
 Peța Biăuă
 Picăcă
 Papa-Iani
 Papa-Dimitri Dami
 Perdichî
 Papa-Dimăitri
 Peșli Peti
 Pacă Ramandani
 Păcea Tafecî
 Plahuri
 Puliu Malina
 Puliu Băltu
 Puliu Dănaca
 Panațoti Vasili
 Rundòs
 Rizu Cațichi
 Rizu *Șaguna*
 Ruza Siru
 Roșfu Zagari
 Ștomu Baghțofi
 Stomu Bută
 Sterghuli
 Strâmbali
 Spiru
 Simu Plina
 Simu *Șaguna*
 Toli Dimu
 Toli Docu
 Toli Zagari
 Toli Mociu
 Toli Tașu
 Toli Fiștă
 Toli Arvaniti
 Toli Bezu
 Toli Nepotu
 Toli Cucuțeli
 Toli Zamanî
 Toli Epu
 Toli Cureubel
 Toli Dâmali
 Toli-BușiuIengă

Toli Buzbuchi	Tegu Ianotă
Toli Mana	Tegu Cutrulă
Toli Manafi	Tegu Ziambu
Toli Iaciu	Tegu Zisula
Toli Sdraliu	Tegu Fufă
Toli Tegu-Ghïoti	Taciu Cundu-Sterghiu
Toli Gota	Tabachi
Toli Papa Sterghiu	Tasi Cati
Toli Dadami	Tasi Sducă
Toli Ziambu	Tașiu Toni
Tegu-Simu Cati	Tricalioti
Tegu Păplacă	— Tuzluchi
Tegu Maciacă	Tica Brahu
Tega Ghïoti	Tufa Bechiri
Tegu Gașlavela	— Tragu-Dina
Tegu-Dimu <i>Cravelontu</i>	Țiri Bura
Tegu Țucnida	Tanasi Licu-Ghiorghi
Tegu Ciapărar	Tașiu Sandu
Tegu Ciuturi	Tachimi
Tegu Geagea	Tarapoci.
Tegu Hagi-Notă	Țirlingă
Tegu Șaşamuti	Vasili Sachelari
Tegu Panu	— Vlahu-Dimu
Tegu Iani-Tafechi	Vasili Străcănělă
Tegu Lacă	Vulioti
Tegu Belu	Ziană
Tanasi Tanașoacă	Ziană Papa Sterghiu
Tegu Belmeză	

Din numele de botez și de poreclă de mai sus constatăm :

1. Că sunt unele grecești sau cu formă grecească, precum :

A. Grecești :

Asprangat (spin alb).

Lihnari (lampă).

Perdichi (păturniche).

Licu-Gheorghe (Gheorghe-Lupu).

Derpani (coasă, sceră)

Cundu-Sterghiu (Sterghiu Scurtu).

Românii în contact cu Grecii vorbesc limba greacă tot așa de bine, precum vorbesc și cea Albaneză în contact cu Albanezii; de aceea dese ori formează porecle din aceste două limbi; ast-fel zic : *tirusal* (τροφο-φάρος = mănăcator de brânză) la copiii cari mănâncă lapte, smântână, dulceați etc. ascunse de mamele lor; *tihî-laiu* (τίχη = noroc și laiū = negru) la cei nenorociți; *Tragu-Dina* (τροφήος = țap, D.na = Constantin); *Tragu-Dara* (τροφήος = țap, Dara (nume proprie)).

Cundu-Sterghiu de mai sus nu este de la grecescul κοντός = scurt, ci de la un nume Românesc *Condu*, *Condi*, *Condea*, și fiind că o neaccentuat pretu-

tindenți se face *u*, Condu în compunere și ca diminutiv perzând accentul de pe *o* se face *Cundu*; precum *Condu Iani* = *Cundu-Iani*; *Condu* Sterghiū = *Cundu-Sterghiū*; *Condu*, diminutiv = *Cundușiū*. Cuvântul *Cundușiū* înseamnă și scurteică bărbătească. Mulți Români poartă și porecla *Cundur*; ast-fel în comuna Românească Blața (semigrecizată) din Macedonia se află o familie Românească zisă a lui *Ianachi Ceara Cundur*. De multe ori însă *Condu* în compuneri cu nume de hotez sau de poreclă este cuvântul grecesc *κοντός* = *scurt*. Grecii din *κοντός* fac *Κοντόπολος*. Când dar găsim în loc de *Κοντόπολος* numele *Κοντοσώπολος*, atunci este făcut din Românescul *Cundușiū*, nume pe care numai Români îl poartă și profesorii patrioți Greci îl elinizează făcându-l *Cundușopoulos*, și fiind-că *Cundu* de la *Cundușopoulos* nu este de tot grecizat, apoi îl fac *Κοντοσώπολος*, adică *Contușopoulos*. Un văr al martirului în revoluțiunea Greacă *Tanase Diacu* se numea *Anton Cundușiū*, elinizat în *Cundușopoulos* (Filimon, *Δοκίμιον ιστορικόν* etc., vol. 3 pag. 85; *Tricupis*, vol. 1 pag. 204).

Revenind la cuvintele de porecle la Români făcute din grecește, trecem la cele cu formă grecească, precum :

B). *Tricalioti* (Τρικαλιώτης) = din orașul Tricala din Tesalia.

Zagori. Provincie din Epir de 44 de comune altă dată toate vorbind limba Românească, ear acum unele de tot grecizate, altele semigrecizate sau pe cale de a se greciza, și 11 numai persistând în limba Românească.

Arvanito-Iani = Iani Albanezul.

Arvaniti = Albanezul.

Muraiti = Peloponezianul.

Spilioti = din satul Spilū (grecizat).

Românii espatriati și reveniți în patria lor, sau Români cari vin din alte sate Românești și se așează într'un sat Româneș, sunt porecliți cu numele satului de unde vin sau cu numele țării de unde vin, deși sunt Români; ast-fel zic: *Iani Roșiū Grec-lu* (= Iani Roșiu Grecul), *Iani Roșiū Arbines-lu* sau *Arvanit-lu* (= Iani Roșiu Albanezul sau Arvanitul) etc.

2. Numele *Bușiū* și *Bușicu*, *Tegu*, *Teğa* (prescurtat din Sterghiū), *Ghiotu*, *Ghiota*, *Ghioti*, *Noti*, *Nota*, *Notă*, *Manu*, *Mane*, *Mană*, *Mana*, sunt foarte dese și naționale la Români; asemenea *Mănușiū*, *Mănac*, *Mănachea*, *Mănuș*, *Mănuș*, *Mănași*, *Mănașa*.

3. Numele *Iani* este asemenea foarte des și în esces atât la Români cât și la Greci.

4. *Dinu*, *Dima*, *Dimula*, *Dimulea* asemenea sunt dese la Români, precum și *Dimeca*, *Duma*, *Dumar*.

5. *Dimă* (pronunțat *Dzimă*) este nume național la Români și nici un alt neam nu-l poartă afară numai de vre-un Român grecizat, precum și Români *Zagori* și grecizați sau semigrecizați. Se află des numai la Români și *Dzimutu*, făcut din *Dimă Murtu*, nu *Martu*.

6. *Mișiu* și *Mișulea*, *Micū*, *Nicu*, *Nicū*, *Martu* sunt naționale la Români.

7. *Mușiu* și *Cușiu* și *Cușeu* sunt numai de Români purtate.

8. *Mitri, Mitra, Mîtreca, Mitruşii, Mitriţi, Mitruţ, Truţ, Triţ, Triţă* sunt numai Româneşti.

9. *Jioga* (= *Zioga*), *Jiogu, Ioga, Gogu* şi *Goga* sunt numai Româneşti

10. *Sinu* şi *Ştomu* şi *Simulca, Şumila, Sumilea* sunt naţionale la Români.

11. *Veru* şi diminutivul *Veruşiu, Viruşiu, Veruşi* şi *Viruşi* sunt numai de Homâni purtate. Vêrul (*vêr primar etc.*) se zice la Macedoromâni *Ver, Veru*, care se ia şi ca poreclă. *Adevêr* la Macedoromâni se zice : *de-a-veru*.

12. *Vergu* şi *Virgulitş* (nici o dată *Vergulici* sau *Vârgolici*) sunt numai la Români uzitate.

13. Un nume naţional la Români este şi *Hroni*, de şi pare a fi din grecescul modern $\chi\rho\acute{o}\nu\sigma$ =*an*.

14. *Biru, Bira, Bironu* (augmentativ ca şi *Bironi, Birona* şi *Birona*), *Buru, Bură, Bura* se aud foarte des şi însemnează şi *viteaz*. Din *Buru* se face *Burilă, Burilu, Buracu, Baracu*, des auzite la Români. Se stie că latinescul *bonus* în vechime se zicea *burus* în sens de viteaz, ca şi grecescul $\acute{\alpha}\rho\alpha\delta\delta\epsilon\zeta$, care la *Omer* are sensul de viteaz.

15. *Tulu, Tulra, Tulică, Tuşuşiu, Tuluşca* şi prescurtat *Luşşu, Luşca, Tolu, Toli, Tolea, Told* şi compuse : *Cara-Tolu, Cara-Tolea, Cara-Told*, toate sînt numai Româneşti.

16. *Mihu* şi *Miha* (prescurtate din *Mihali*) numai Români le au sub această formă.

17. *Roştu* şi *aRoşiu, Rus* şi *aRus, Rusa* şi *aRusa* se aud des. *Ruza* însă şi *Roza* sunt mai rare.

18. *Rizu* şi *aRizu, Riza* şi *aRiza* sunt Româneşti, de şi par a fi din grecescul $\rho\acute{\iota}\zeta$ =*rădicină*.

19. *Belu* şi *Belu* şi *Beluşiu* şi *Beluşca* şi *Beluşiu* şi *Beluşca* şi prescurtatele *Luşşu, Luşca, Luşşu, Luşca* sunt naţionale la Români. *Luşşu* şi *Luşca* sunt bărbăteşti, ear *Luşca* este femeese foarte des auzit, numai însă la Românce.

20. Precum de la *Biru* se fac augmentativele *Bironiu* (= *Biroiu*), *Bironi*, *Birona* şi *Birona*, tot aşa şi de la numele propriu *Miltu* fac Macedoromâni *Milioniu, Milioni, Miliona, Miliona*, şi prescurtat *Lionu, Lioni, Lionă* şi *Liona*; asemenea de la *Cluvel* fac *Cluveloni, Cluveloni, Cluvelonă, Cluvelona*; idem de la *Căltu* şi *Călta, Caltoniu, Caltoni, Caltonă, Căltona, Toni, Tonă*.

21. *Pulu* (= *puiu*) asemenea este poreclă naţională la Macedoromâni. Din *Pulu* se aud şi augmentativele *Puliar* şi *Puliaru* (= *Pufar, Pufaru*).

22. *Coscari, Coscar, Căscari, Căscari, Căscar* se aud des. *Căscar* şi *Căscari* credem că sînt *Căţcar, Căţcari*.

23. Numele *Pacturea* s'a făcut ast-fel : din *Pacă, Pachi* (care însemnează *pace*) se face *Păcea*, de unde *Pacturea*.

23. Cuvântul *Căciu* şi *Căciu* şi *Căcia* se află des cu nume de bărbaţi, precum, *Căciu-Peri, Căciu-Macu* şi *Căcia-Macu, Căcia-Vachi, Căcia-Vani* (care poate fi derivat de la *Căciu*, de unde *Căciav*, de unde *Căciavân* (augmentativ), *Căciu-Belu, Căciu-Ian, Căciandoni* (din *Căciu-Andoni*). *Căciu* în dial. Ma-

cedoromân însemnează *asin*, când este simplu. De aici credem că s'a făcut și porecla *Căciâlă*, și prescurtat *Ceală* și augmentativ *Cialăra*.

24. *Tociu* și *Toci* și *Tocică* și *Tocică* și une-orî *Toscă* se aud, dar nu așa dese.

25. *Cociu* și *Cota* și *Cocacu* și prescurtat *Ceacu* sînt naționale la Români.

26. *Curcubel*, *Curcudel*, *Curcûli*, *Curcûță*, *Curcuțacu*, *Curcuțachi* sînt porecle pentru ómenii *scurți și groși*, ca și *Boșu*, *Boclu*, *Boși*, *Bocl*, *Mociu*, *Moci*, *Moșu*, *Moși*. *Curcubel* însemnează *scurt și gros* din cauză că se face de la cuvântul *curcubetă* (lat. *cucurbita*) = *tidră* sau *dovleac gros*. Din *Mociu* se face și diminutiv *Muciulea*.

27. Numele *Căpă* este prescurtat de la *Căpătină*; și el se compune ca și *căciu*, precum *Căpă* — Gheorghe, *Căpă* — Iani, *Căpă* — Sterghiu. Grecii le reproduc prin *Καποχώρητος*, *Καποχώρηνης*, *Καποστέρητος*.

27. Numele *Ceipar*, *Ceapăra*, *Ceapărar* sînt augmentative însemnând *ceapă groasă* sau *mare*; se dau ca porecle ca și *Căpă* de mai sus.

28. Numele *Peti*, *Pela*, *Petă*, sînt prescurtări din *Lămbetu*, *Lămbeti*, *Lămbetă*; ear *Lambetu* este diminutiv lui *Lambu*, care este prescurtat din grecescul *Haralambu*. Din *Peti* și *Peta* cari se aud și *Peți* și *Peța* se fac următoarele: *Piciac*, *Piciacă* și *Picca*, care se aude și *Pișca* foarte des; apoi porecele *Piciali*, și *Pitali*, și din *Picca* și *Pișca* se face *Pișca*, *Pistali*.

29. Porecla *Guci* este prescurtare din *Teguciu* și *Teguci*. *Guci* se zice și *Goci*, și *Gociu*, are și femenin *Gòcca* și *Agòcca*.

30. Porecla *Gulă* și *Guli* este prescurtare din *Teguliu*, *Teguli*, *Tegulă*, *Tegula*.

31. *Cioniu* și *Șioniu* însemnează *asin*; ear *cion* și *cionă* = privighitoare, care se țice și *bilibiliu* sau *biribiliu* (căci cuvântul privighitoare în acest sens nu se află la Macedoromâni). Cuvântul *Cionă* și *Bilte*, *Bilta*, *Bia* (prescurtări de la *Biribiliu*, *Biribiliă*) se află și ca nume de botez.

32. Porecelele *Ciumăn* și *Crumetă* și *Crumeti* se fac de la cuvântul *Crumă* (= șuviță de pîr, șuviță de lînă, nici o dată = boala numită *Crumă*, care la Macedoromâni se zice *Pușclie*). *Ciumăn* este augmentativ, *Crumetă* și *Crumeti* sunt diminutive.

33. *Mucănă*, *Muciană*, *Mucân*, *Mucian*, *Mocian* sunt nume, sub care se înțelege Români din provincia *Aspropotam* din Tesalia nord-apuseană. Un vestit Român luptător din revoluțiunea greacă de la 1821 se numea *Odiseu Andrușu Verușiu Muciană* (scris de Filimon Μουτζανης, vezi vol. 3, pag. 139).

34. Macedoromânii dese orî la nume proprii și de botez pun terminațiile *oti*, *otă* făcându-le diminutive, precum: *Niciu*, *Nicoti* și *Nicotă*; *Iani*, *Ianoti* și *Ianotă*; *Simu* și *Sima*, *Simoti* și *Simotă*; *Misiu*, *Mișioti* și *Mișiotă*; *Bezu* și *Beza*, *Bizioti* și *Biziotă*; *Grije*, *Grijioti* și *Grijotă*; *Damă*, *Dămașiu*, *Dămașiotă*. Aceste nume și altele, ast-fel formate, dese orî se prescurtează lăsându-se afară partea dintăi și atunci avem: *Otioti* și *Otiotă*, *Noti*, și *Notă*, *Moti* și *Motă*, *Șioti* și *Șiotă*, *Zioti* și *Ziotă* și *Zotă*, *Jioti* și *Jiotă*, *Șioti* și *Șiotă*.

Numele Suliatului *Noti Botari* ast-fel este făcut. Uneori *Noti* este din *Panu*, care ne dă *Pănoti* și *Pănotă*.

35. Numele *Caleșiă* este același cu *Galeșiă* însemnând *om cu ochi mari și negri și cu față albă*. Este exclusiv Românesc și se dă de ciobani mai mult la *mici* și *berbeci*, de unde apoi și la oameni.

36. Terminația *ali* cu accentul pe antepenultimă se află foarte des la nume de poreclă, precum *Gôrciăli*, *Găzali*, *Mămali*, *Stâmbali*, *Drâmbali*, *Spârtali*, *Dâmali* (nu este grecescul τὸ δαμάλι = *taurul*, ci este făcut de la numele *Dami*, care credem că este prescurtat din *Adam*, *Adam* foarte des la Români, de unde credem că este și *Dadâni*). *Căpșcali*, *Piștali*, etc.

37. Numele *Diamândi* din listă este scris grecește Διαμάντι. Românii au numele cu accentul pe penultimă, pe când Grecii și Românii din România l-au cu accentul pe ultimă zicând Διαμάντης, *Iamandi*.

38. *Iaci* este nume național la Români. O poreclă deasă la ciobani este și *Găciu*, (diferit de *Iaci*), care însemnează *șapul*, care conduce *caprele*. Această poreclă foarte uzitată se dă la oameni *nalți* și *grăși* și *bine făcuți*.

39. Numele *Ghizâr* însemnează cel care face din *dzâr* un fel de *urdă*. De regulă *meserile* se arată cu terminațiunea *âr*, mai rar cu *âră* și *âr*, precum *șclâr*, *șclâr* și *șclari*.

40. Numele *Mbalomenu* este grecizat din Românescul *cioară* dat ca poreclă la cei cari-și cârlesc straiele. Aseminea un vestit armatol Român numit *Nicu Țara Cioară* este cunoscut în istoriile revoluțiunii grecești sub numele Τζάρας Μπαλομένοσ.

41. *Tucă* și *Toacă* și *Tocă* este același nume. *Tocă* ni se pare că este același une ori cu porecla *Docă* des auzită.

42. Porecla *Cuvati* din *Cova* și *Druguti* din *Drugu* au aceeași formațiune. Credem că și porecla *Murati* nu este de la cuvântul *murat* de la *moare*, ci de la *Muru*, care se află des ca nume pe lângă *Buru* și *Biru*. Poate însă ca porecla *Murati* se fie dată acestei familii, precum s'au dat și altor familii poreclele turcești *Habili*, *Hamzu*, *Bechiri*, *Braku* (prescurtat din *Ibrahim*), etc. din cauză că mulți Români Farșeroți din Albania din cele trei mari triburi *Bu*, *Malacași* și *Mazariți* sau *Mazarachiți*, cari se scoboră din Albania, fură siliți se se turcescă, precum arătăm aiurea. Tradițiunea spune că mulți Români au rude Turci în Albania.

43. *Gcayca* este o familie în comuna *Arela* cu pretențiuni că de secolii păstrează acest nume; atunci poate fi de la *găa*—*g'a* (deja, deja), dar nu credem.

44. *Colțidă* derivă de la *colț* cu terminația grecescă modernă *idă*. Se dă ca poreclă la oamenii cari se leagă ca *scaiul* de alții.

45. *Delșin* se aude mai des *golșinu*.

46. *Mimu* este foarte des și exclusiv Românesc, precum și *Piu* și *Aprili*.

47. *Gambela* și prescurtat *Beta*, și *Cambeli* și *Beti* și *Gambifa* sunt mai rare. *Gambă* însă nu există; în locul lui se află *Ziambă*, *Ziambu* și *Zambu* și *Zambă* ca porecle.

47. *Beclău* și *Beclă* este tot același cu *Bacă* și *Bică* în sens de *Păntecos*.

48. *Hărtă* înseamnă *ogar*.

49. *Stamu* și diminutivul *Stamuli* și feminin *Stama* și *Stamula* și *Stamăta* sînt numai la Români sau la Românii grecizării uzitate.

50. *Deli* (cuvînt turcesc) este asemenea des uzitat și simplu și compus cu nume spre a arăta *viteză*. Românii au în locul lui cuvîntul *drac* și *ischiu* și *iscu* în sens de *viteaz*.

51. *Lupa* și *Lapa* sînt numai Românești. *Lapa* este prescurtat din *Lăpată*.

52. *Tanașiocă* și *Tanaștură*, ca și *Culuștucă*, *Culuștocă* sînt diminutive Românești din *Tanas*: și *Cola*. D. Satas (Documents inédits etc, vol. I. pag. XXV, nota 5) eală ce spune despre un *Maniat* sau *Tzaconian* (adecă locuitor din Lacedemona sau Laconia inferioară de la promuntoriul numit *Tenaron* sau *Brazo di Maina*): « Un négociant tzaconien, M. Kolossucas, que j'ai rencontré il y a trois ans à Paris, m'a affirmé que parmi ses compatriotes persiste une tradition, d'après laquelle les Tzaconiens, occupant jadis la Macédoine, furent exilés en Laconie par les empereurs. »

Pe *Tzaconienii* sau *Manioteii*, simpatrioții D-lui *Kolossucas* de mai sus, care este *Culuștucă* (căci la Macedoromâni o neaccentuat se preface în *u*) D. Satas îi crede că sînt *Albaneji* ca și pe *Kolossucas* de mai sus, și fiind că și pe *Buli*, *Malacași Mazariti*, despre cari am văzut că au fost și sînt Români, îi crede de *Albaneji* și mulți din tribul *Bușestilor* se retraseră în *Tzaconia* din Peloponez sau în *Mani*, zice că dovadă că *Tzaconienii* sînt de origină *Albaneji* este că după documente ei, adecă *Tzaconienii*, practicău același fel de viață ca și compatrioții lor din *Tesalia* și din *Epir*. « Abrisés sous des tentes appelées *catunac* (cantons) ils se transportaient de pâturages en pâturages selon le besoin de leurs troupeaux », (Satas, Documents inédits etc. vol. I, pag. XXIV jos și XXV). Apoi tot aici (pagina XXV) spune: « La communauté d'origine poussait les *Albanais* de la Laconie vers ceux de la Thessalie. *Aboufêda* raconte que les prétendus Slaves de la *Manie* (Eslirens) ne reconnaissent ni les Byzantins ni les Français, mais les despotes de l'Épire, dont l'autorité s'étendait, comme on sait, sur le *Pinde*. C'est pour cette raison que nous rencontrons à la même époque des feudataires Péloponnésiens gouvernant cette partie de la Thessalie appelée *Grande Valachie*, ainsi qu'une colonie de *Tzaconiens* établie dans le département de *Volos*. Les actes de fondation d'un couvent de *Macriniza* (1272) mentionnent un *Rabis*, capitain des *Vulaques du Pinde* (Κεφαλῆ τῆς Μεγαλῆς Βλαχίας) et un prince *Albanais Maliassinos*, qui régna sur le même département thessalien ».

• Apoi în nota 6 tot de la pag. XXV, D. Satas zice :

« Dans le testament de *Saint Nicon* (x siècle) cette famille est mentionnée parmi les grands seigneurs de Sparte. Le nom de *Maliassinos* est vraisemblablement albanais et signifie le montagnard (*malljessi*, *malljessuar*) »

Din toate cele de mai sus se vede clar, că *Tzaconienii* sînt Români ca și conșăngenii lor din *Vlahia mare* de la *Pind*.

Ca să se convingă iubitul nostru simpatriot D. Satas, pentru care avem o mare stimă și iubire noi Macedoromânii sau Românii *Farsalioți*, căci cu publicațiunile sale ne-a pus în pozițiune de a regăsi firul tăiat al istoriei noastre, îi spunem următoarele :

1. Că *Bueștîi* erau șefii tribului Românesc numit *Buii*, cari locuiau în comuna Românescă *Cossina* din *Etolia* (vezi mai sus la capitoul II).

2. Că *Bueștîi* goniți de rivalul lor prinț Român *Bagiua*, a cărui descendenți se află și astăzi în comuna Românescă *Avela* de pe Pind, se retraseră în Peloponez încet încet cu turmele lor staționând în *cătune* și făcură acolo earăși un sat cu numele *Cossina*, vechia lor patrie (Satas, Documents inédits etc. vol. 6 pag. 36).

3. Că orasul *Cossina* din *Etolia* s'a făcut, ca și cel din Peloponez, din amintirea vechii măței a *Bueștilor* dintr'un alt oraș odată mare și tare din Albania numit tot *Cossina*, locuit și în vechime și astăzi de Români.

4. Că din acel vechiu oraș *Cossina* credem că și-au numele și *Canta-Cusineștîi*, precum este obiceiul la mulți Români însemnați și cu moșii de a-și lua ca poreclă numele moșiei sau al orașului natal.

5. Că lângă *Cossina* în Albania sînt și satele Românești *Maltesova* și *Buhali*, locuite și astăzi tot de Români (vezi mai sus la Cap. II, și *Lambriade* vol. II, pag. 235, nota 2). *Maliassinos* dar, despre care a fost vorba mai sus, și-a luat porecla de la *Maltesova*, precum și *Buhali*, socerul lui *Petru Buța* (vezi mai sus pag. 12 arborele genealogic al *Bueștilor*, la fine) și-a luat și el porecla de la satul său natal *Buhali*. Prin urmare și aceștia au fost Români precum și toți cari poartă numele *Μελισσός*.

6. Că nu toți *Bueștîi*, *Spăteștîi* și *Sgureștîi* se retraseră în Peloponez, ci mulți rămaseră în muntele Pind amestecându-se cu Românii *Malacași* și *Mazariți*. În familia *Bueștilor*, cari se ziceau și *Frătești* și *Spătești* și *Sgurești* găsim numele *Ghinu*, *Ghini*, *Ghiont*, incuscrii cu Familia lui *Buhali*. Mulți dar din *Ghionești* și *Buhalești* trăiră împreună cu Românii *Mazariți*, așezați astăzi în comuna *Avela*. Lângă această comună sînt două pozițiuni numite una *padea-l Ghiont* (șesul lui *Ghiont*) și ceea-laltă *Buhali* (intr'o vale). Tradițiunile locale spun că aceste locuri s'au numit astfel din cauză că acolo au fost uciși *Ghiont* și *Buhali*, în lupte din vechime.

7. Că *Seniorii feudali Tzaconieni* și *Maniați*, cărora Senatul Venețian le recunoscă dreptul tradițional de a poseda *castelurile* lor *forte, etc* și pe cari găsi de interesul său de-a-i ținea separați de Greci, au fost Români.

8. Că *Seniorii Tzaconieni* și *Maniați*, transportați de Venețieni în posesiunile lor din Italia, Cipru, Creta și Cefalonia după ocupațiunea *Tzaconiei* de Turci, unde cei transportați primară *sifuri* nouă sub condițiunea de a servi republica Venețiană, și aceștia au fost Români. Numele celor trei *Seniori ai Laconiei* din familia celebrului patrician *Nicetas Rendakios*; numele celorlalți *Seniori expatriați*: *Buhali*, *Bușicu*, *Spată*, *Sguru*, *Mataranga*, *Pristi*, *Măzărachi*, *Cantacusinos*, *Mănara*, *Peta*, *Căpăreli*, *Helmu*, *Reneși*, *Rali*, *Cucu* și *Varibombi* etc.

sunt nume Românești și cei ce purtău aceste nume au fost Români. Numele *Buhali*, *Bușicu*, *Spată*, *Sguru*, *Canta-Cusinos*, *Peta*, s'au esplicat mai sus sau se află în lista contribuabililor comunei *Avela*; *Măzărachi*, *Mătarangă*, *Căpărel* și *Căpărel*, *Cucu* (dat de d. Satas în plural), și *Mănaia* n'au trebuință de explicațiuni, căci Români le înțeleg că sunt Românești. Rămân de esplicat *Prifti*, *Helmu*, *Reneșt*, *Rali* și *Varibombi*. Din aceste *Reneșt* este diminutivul unui nume des auzit la Români Fărșeroși *Ren* și *Aren*; *Helmu* se aude *Hălm*, de unde derivă poate și Hălmucu (Filimon, III, 69.); *Prifti* are formă albaneză, însă o ramură din această familie Românească există și astăzi în Albania cu privilegiu de independență în eparhia sa și poartă numele încă cu forma *Prifti*, pe când Români zic *Preftu*; *Rali* Români l-au în două forme, adică *Zdrali* și *Rali* (vezi mai jos la N°. 69); *Varibombi* credem că este la plural, precum la plural sunt date de d. Satas și *Cucu* și *Căpărel* și *Bușicu* de mai sus. *Bombă* și *Boambă* și *Bumba* și *Bumbu*, sunt familii Românești, cari poartă asemenea nume, precum și numele *Dumba* și *Dumbu* și *Tumba* și *Tumbu*; *Bumbu* este dat ca poreclă la Macedoromâni din cauza glasului tare ca bubuitul tunetului, care se zice *bumbunidzare*; cât despre *Vari*, acest cuvânt nu este albanezescul *vărri*, *vorri*, care însemnează *groapă* (vezi Hahn, Albanesische Studien, pag. 7 din dicționar), ci cuvântul grecesc βαρός făcut în compunere βαρό (*vari*), cuvânt des uzitat la Macedoromâni în compunere cu cuvinte Românești în sens de *greu*, *tare*. *Vari-Bombestii* dar sunt cei cari au *glas tare ca tunetul* (1). Ear *Rendachis* este diminutivul *Rëndac* și *Rëndachi* făcut din *Rëndu* și *Rënda*, cari se aud și a *Rëndu* a *Rënda* și *Rendu* și a *Renda* la Macedoromâni. Lângă comuna *Avela* se află o prăpastie numită a *Rëndă* de la numele celui care alunecă și muri acolo; apoi unul din contribuabilii comunei de mai sus purta numele *Rëndu*, pe care l-a scris în grecește Ρωντός, căci n'a putut se reproduce sunetul *é*.

Toți *Sențorii* dar *Tzaconieni* și *Maniați*, dați că Albaneji, au fost Români, și preținși Slavii, cari năvăliră în Peloponez, au fost Români (vezi la *Maniați* sau *Tzaconi*). Chiar familiile actuale ale Mavromihaleștilor își trag origina de la Români *Asanești*, împărații Românobulgarilor. (Vezi tot la *Maniați* sau *Tzaconi*).

Pentru controlul celor zise de noi aici vezi *Satas*, Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge, vol. I, paginile XX și XXI.

53. *Bardă* este o poreclă escluziv Românească, care se aude și la plural *Bărdi*, transcrisă de greci prin Βάρδας și Βάρδης. Macedo-românii își dau porecelele din lucrurile, cu cari se ocupă. Ciobanii, chirigi, ergheligi își dau porecelele de la oi, capre, țapi, berbeci, boi, viței, cai, epe, etc. Astfel la ei găsim porecelele: *Țap*, *Mândzu*, *Călușu*, *Arcaie* (=armăsar). *Algèu* și *Algiu* (=cal cu păr roșu), *Bidiviu*, *Barzu* (=Bârzu, adică alb amestecat cu negru), *Breaz*, *Aroștu*, *Arus*, *Arusa*, *Flor* (=roș, de la culoarea ezilor sau caprelor), *Griv*, *Grivă*, *Griva* (=roib), *Murgu*, *Murgu*, *Murgean*, *Bălu* (a-

(1) *Bombu* și *bumbu* în dial. Macedor. se zice și un fel de cârnat gros; de la *bombu* și *bumbu* se face și *bumbăr*, tot în sensul lui *lombu* și *bumbu*. *Vari-bombu*, *Vari-bombă*, *Vari-bombi* (masc. sing) însemnează cârnat greu, prea mult umplut. Același nume propriu termina în *u*, se poate face la Macedo-român și în *ă*, *a*, *ea*, *e*, *i*, precum: *Manu*, *Mand*, *Mana*, *Manea*, *Mane*, *Mani*. Vezi și la N°. 83. *Mătarangă* și *Vari-bombi* la Macedo-români au același sens (*obscen*).

animal cu stea albă pe frunte), *Belă* și *Belău*, *Bilușău*, *Bealișău*, *Bilușea* (toate însemnează *alb*, dar numai pentru animale, mai cu seamă *câni*, de unde au trecut și la oameni), *Mulu* și *Mulu* (=catir) și feminin *Mulia*, *Ciuvelă*, *Ciuvilic*, *Ciuviloniă*, *Ciavelă*, *Ciavela* (se dau la câni cari ciulesc urechile), *Ghăsulă* (de la *Ghes*=cărunt; *Ghesă* însemnează ori-ce capră), *Găcu* (=lapul care merge în fruntea caprelor), *Calășiu* și *Căleşiu* (pentru herbecii și mei albă cu pete negre de asupra ochilor, și se dau la oamenii cu ochi și sprincene mari și negre și cu fața albă), *Lăiu* (=negru) etc. Multe porecle sunt date de la părțile cari alcătuiesc stativea sau resboiul, cu care se țese; astfel avem porecle ca : *Sulu*, *Spată*, *Pănură* sau *Pănurea*, *Tramă* și *Trămeană*, *Călu* și *Scălu* și *Călu* și *Scălu*, *Bardă* și *Bărdă* la plural. Porecla *Sulu* se dau la oameni nalți și subțiri; *Spată* și *Spătat* la oameni bine făcuți, lași, dar necărnoși, nepântecoși și negheboși; *Tramă* se dau la oameni neînchegați la minte, dar mai cu seamă la oameni fără vârtoșie, și tot neamul de multe ori este desemnat cu porecla *Trămeană*, adecă oameni de *Tramă* sau ca *Trama*; *Pănura* este țesătura groasă; porecla *Pănură* se aude și *Pănurea*. Un armatol Fărșerot de pe Parnas poreclit *Pănură* sau *Pănurea* este cunoscut în cântecele populare grecești și în istoriografia revoluțiunii Grecești sub numele de Πανουργιάς, ca și când ar fi cuvântul πανουργος=vicleam. Filimon spune că cuvântul Πανουργιάς vine de la Πάνος, prescurtat din Παναγιώτης, dar nu este așa. Porecla *Bardă* se aude și la singular, cu toate că la resboi sunt două *bărđi* (în legătură cu spata) și se zic *bărdile*. Porecla însă se aude și *Bardă* și *Bărdă*, ca și Fusu și Fusă, dar nici odată în sensul cuvântului *bardă* din România pe cât ne-am informat. Un Român însemnat din comuna Avela se numea *Alexi Bardă* sau *Bardă Alexi*. Acest nume *Bardă Alexi* la nepoții lui ajunse prin profesorii Greci, cari elenizează numele elevilor, Πατραλέξης trecut prin Bardalex, Badralex, Patralex, Πατραλέξης. În timpul tiraniăi lui Alipașa, satrapul Epirului, locuitorii comunei *Avela* de pe Pind, ne vroind să se supună lui Alipașa, se retraseră cu armele în Macedonia, și vre o 600 de familii se așezară pe munții de lângă orașul Βέρροια din spre Salonic, unde și făcură *Cătunul* sau *Călivele*, cari acuma sunt transformate în case de piatră. Fînd-că șeful tribului care conduse acele 600 de familii și le apără se numea *Bardă Alexi*, comuna și pînă astăzi poartă numele lui numindu-se *Călivele* lui *Bardă Alexi*. Dacă vrem să ne facem o idee despre puterea feodalilor Români în vechime din ceea ce am apucat noi încă existând la Români, trebuie se spunem în ce raport stătea *Alexi Bardă*, despre care este vorba, cu tribul său, pe care-l scăpă din ghăarele lui Alipașa. El era reprezentantele lor, nu ales, ci *dei gratia*, el era judecătorul lor și executorul sentințelor, el îngrijia de tot ca un păstor de turmasă, și ori-ce făcea el era fără apel la autoritățile Turcești și nici nu gândia cineva că poate avea recurs la altă autoritate. Fînd-că posedea multe turme și el și mulți din supușii săi și timpurile erau foarte primejdioase în timpul lui Alipașa, fie-care cioban și mulți din cei lași purtau arme și Turcii nu putură să străbată prin acei munți. Același lucru făcură și Suliații în Epir, cari

merseră și mai departe, adecă fiind că mulți Beî Turci reușiseră a le lua multe posesiuni pe cari ei le aveau din timpul lui *Bagua*, apoi cu incursiunile ce făceau și cu desele împușcări atât ale beilor cari vroiau se vie la moșiile lor cât și ale trimișilor lor ajunseră a redeveni earășî stăpini.

Alexi Bardă, ca și alți asemenea șefi de triburi pastorale, avea sub protecțiunea sa și alte triburi independente de Fărșeroși așezați în munții de lungă *Βάρροια*. El era seniorul lor purtând numele de *Celnic*, nume dat la niște astfel de șefi prin acele locuri din partea Românilor. Numele este *slavon*, și nu știm de când a înlocuit vechiul nume dat la asemenea șefi, adecă numele de *Domnul*, care însemnează stăpinul. Supușii *Celnicului* său *Domnului* se zic și astăzi : *fălcarca* sau *fămelile* sau *fumelile*, *fămeile* sau *fumeile* cutărui *Celnic* sau *Domnu*. *Fămealte* și *fumealte*, *fămeate* și *fumeate* este cuvântul *familie* din România. Când zic Macedoromâni : *fumelile* sau *fămelile* lui *Alexi Bardă* nu arată *familiele din casa sa*, ci numărul *familieilor*, peste cari este *Domn*. O altă espresiune este și aceasta : In loc să zică : mă duc la *călive* sau la *cătun*, zic : mă duc la *fumeli*. Când vrea cineva să știe dacă un *celnic* sau *Domn* are mulți supuși sau nu, întrebă : are multă *fălcare* ? are multe *fumeli* ?

Am intrat în toate detaliurile acestea, pentru a veni în ajutorul istoricilor ca să deslege chestiunea invaziunii Slavunilor în Peloponez și se lămurească dacă acei Slavuni au fost Slavi, Albaneji sau Români. Viața pastorală în peninsula Balcanică poate zice cineva că este escluziv Românească și de aceea *Vlah* și *cioban* ajunseră sinonime. În peninsula Balcanică sunt ciobani *nomazi* și din alte neamuri, ênsă nomazii Români diferă de cei lalți prin aceasta, că Români se transportă din loc în loc cu *cătune* întregi împreună cu familiile lor, pe când cele-lalte neamuri lasă familiile în *sate* și se transportă numai *ciobanii* cu stăpiniilor lor și cu turmele fără de familie; apoi ciobanii din alte neamuri nici odată nu și-iaă cu ei familiile lor (aceasta o cunosc toți cei din peninsula Balcanică), pe când Români se scoboară earna în câmpii și vara pe munți cu câte 200—1000, și 2000 de familie. *San-Marinaiți*, de exemplu, Români de pe Pind, emigrează earna în Tesalia cu 2000 și mai multe familie.

Eată cum descrie Pouqueville (voyage, vol. II. pag. 215—216) emigrarea :

« La migration annuelle des Valaques Dessarets, que Cantacuzène appelle Massarets, a quelque chose de particulier et de solennel qui n'est point usité chez les autres peuplades. A une époque déterminée, qui est celle de la Saint-Démétrius, les tribus réunies célèbrent une fête générale dans les bourgs d'Avdela (1), de Périvoli et de San-Marina, situés dans la chaîne Macédonienne du Pinde. Les vieillards, après cette cérémonie, tiennent conseil et font choix de quelques familles robustes qu'on destine à passer l'hiver pour garder les demeures qu'on doit quitter. L'ordre du départ étant réglé, les prêtres l'annoncent par des prières et en répandant sur le peuple les bénédictions du Dieu d'Israël. Après ces cérémonies, qui sont suivies d'adieux touchants, la

(1) Se zice *Avcla* de Români.

population entière s'ébranle et se met en marche par sections. Chaque halte est prévue pour le temps qu'on doit y passer, afin de consommer les pâturages; et chaque station nocturne est indiquée. On salue, par des cris prolongés, les hameaux et les demeures qu'il faut quitter; on se retourne pour apercevoir encore le toit qu'on doit revenir habiter à la saison nouvelle, en plaignant ceux qu'on abandonne à sa garde. Ainsi les cigognes, oiseaux voyageurs, s'éloignent de leurs aires, accompagnées de leurs familles nouvelles, pour s'élançer au-delà des mers, avec l'amoureuse espérance de revenir, au réveil de la belle saison, habiter les lieux qu'elles abandonnent à regret, en y laissant ceux qui ne peuvent les suivre (1). Les troupeaux grimpent en colonnes ondoyantes sur le flanc des montagnes; le bruit des sonnetes des boucs et des béliers, les cris des animaux de toute espèce, des voix confuses, annoncent, accompagnent et suivent la longue file des émigrants du Pinde, qui reverse sa population d'été sur les plaines de la Macédoine. Vieillards, adolescents, hommes, filles, les mères chargées du berceau du nouveau-né, qu'elles portent en havresac sur leurs épaules, marchent entourés d'animaux domestiques, de chevaux robustes (2), et de mulets chargés de bagages, sur lesquels chante le coq, horloge des cabanes, qui annonce les veilles de la nuit; tous brillants de santé, rayonnants d'espérance, vont chercher l'abondance et un climat plus doux sous les tentes, et la plus grande partie dans des villages où ils ont leurs demeures d'hiver. Si leur attitude n'était pas paisible et pastorale, on se croirait, en voyant ces colonies errantes, transporté aux temps où le nord vomissait ses peuplades dévastatrices sur les régions infortunées de l'Orient».

Grecii din peninsula Balcanică nu practică viața nomadică; Bulgarii și Serbii foarte puțin; Albanezii și ei puțin afară de Albanezii de la nord numiți *Gheghi*, *Ghegă*, însă nici odată nu iaă cu ei familiile lor, așa că unde este vorba de *cătune* de ciobani nomazi se înțelege că ei au fost de tot-dauna și sunt Români. Cei mai mulți Români ciobani nomazi de felul acesta sînt Fărșeroșii din Albania, cari merg cu turmele și cu familiile lor în grupe de câte 100, 200, 500 etc. familii prin câmpiile Tesaliî, Macedoniî, Peloponezului, Traciî, și de multe ori trec și pe la munții din *Brusa* din Asia Minoră. Ei din cauză că vorbesc bărbații între ei afară din familie limba Albaneză sînt luați de Albanezi. Au și ei șefii lor de triburi cu putere absolută, ca și Alexi Bardă, pe care l-am luat de exemplu mai sus.

În prețioasele documente culese de D. Satas din arhivele Veneziî Fărșeroșii nomazi din Peloponez sînt luați de Albanezi, de și poartă numele de *Rošiu*, *Grosu*, *Frati*, *Floca*, *Cionga*, etc.

(1) Après le départ des cigognes, le cadî de Janina fait recueillir ceux de ces oiseaux qui n'ont pu suivre le passage, et ils sont nourris et soignés jusqu'au printemps.

(2) Les chevaux et les mulets des Valaques Aspropotamites sont d'une forte espèce, circonstance qui s'accorde avec ce qu'en dit Sabellius. *Equi Vlachorum pectorosi, robustique, non pernicitate quidem in cursu, sed perseverantiâ et viribus.*

E. Sabel., *Decad. rer. Venet.*, lib. XXIV, p. 569.

În corespondențele *Proveditorilor* Peloponezului cu Senatul Venețian de la 1400—1500 și încoace vedem des că se vorbește de *cătune* și de șefii *cătunelor*, cari servesc ca comandanți în armatele Venețienilor în contra Turcilor; vedem că supușii șefilor de *cătune* sunt desemnați cu numele: le *loro fameglie, fameie*, ca și la Fărșeroții de astăzi din peninsula Balcanică. D. Satas, care susține că preținșii Slavi din *Mani*, adică că Maniații erau Albaneji, dă ca probe despre identitatea de naționalitate între Albaneji și *Maniați* atâtău faptul că la *Maniați* există *vendetta* ca și la Albaneji. *Vendeta* însă există la *Fărșeroți* mai mult chiar de cât și la Albaneji. A doaua probă o dă prin următoarele cuvinte: on sait que les *Maniotes* sont les seuls des Hellènes, chez lesquels se conservent des traces de féodalité. Les documents vénitiens appellent les serfs qui appartenaient aux feudataires de la Laconie *fameji*, et ce nom se maintient encore parmi les Maniotes pour désigner les *clients* d'une maison aristocratique (οἱ φαρμάριοι). Ce mot ne peut provenir que de l'albanais *falmeja* signifiant *l'asservissement*» (Satas, Documents inédits etc, vol. I, pag. XXIV).

După aceea mai la vale tot la aceeași pagină D. Satas zice: Les Albanais étant partagés en différentes tribus, voyons à laquelle pourraient appartenir ceux de la Laconie. Le témoignage de Chalcocondyle et celui de Meletius, d'après lesquels les *Ténariens* (adecă cei de la promontoriul din Laconia sau *Mani* sau *Tzaconia*) portaient aussi le nom de Valaques (Βλάχοι) et appartenaient à la même race que les Valaques cantonnés sur le Pinde, peuvent nous servir de guide pour la solution de cette question».

Cuvintele *fameglie, fameie* la Albaneji din Laconia, despre cari espres spune Chalcocondylas și Meletios că se numia *Vlahi* și că erau tot de aceeași rasă cu Români din muntele Pind; cele ce am spus mai sus despre autoritatea lui *Alexi Bardă* asupra *fălcărui* sau *fumclilor* sau *fămeilor sale*, care cuvânt *fămei* îl găsim în același sens și la Români lui Chalcocondylas și Meletios din *Tenaron*, pe cari D. Satas vrea cu orî ce chip se-i facă Albaneji; toate acestea ne conving că Maniații sînt de origină Română și Români au fost și toți *seniorii* feudali ai lor (despre cari vorbim aiurea) și n'avem trebuință să recurgem la cuvântul albanez *falmeja* ca să esplicăm sensul cuvintelor *fameglie* și *fameie*, cari sînt tot aceleași cu cuvintele Macedoromânești la plural *fumeli, fămei, fămei*, din singularele *fămealie, fumealie, fămeaie* și *fumeaie*, reproduse în tocmai în corespondențele publicate chiar cu *glie* care reproduce pe *lie* Macedoromânesc.

Mai incolo D. Satas ia ca cel mai tare argument cele ce a zis Cantacuzen despre *Buii, Malacași* și *Mazariți* (cărora am demonstrat romanitatea) și apoi crezînd că Români *Bui, Malacași* și *Mazariți* au fost Albaneji independenți (ἀβασίλευτοι) ducînd o viață *nomadică*, zice: Toutes ces particularités que nous donne Cantacuzène sur les Albanais du Pinde s'appliquent aussi aux feudataires de la Laconie».

Apoi D. Satas ne spune «Nos documents les montrent pratiquant le même

genre de vie que leurs compatriotes de Thessalie et d'Épire» (adeacă că trăiau în *cătune* și că se transportau din loc în loc cu turmele lor). Și la acestea mai adaugă: ils étaient aussi partagés en fractions, dont chacune portait le nom de son chef; c'est pour cela que le sénat vénitien, en recompensant les chefs de chaque tribu albanaise, déclare que la récompense s'adresse à tous ses clients, et que le Sultan Mohammed II en écrivant à ces feudataires prend soin de saluer aussi les clients de chacun. Il est même curieux de voir mentionner dans ces pièces une fraction qui porte le même nom que les Albanais du Pinde (Πετρο-Βούροι = Petru-Bușești). Le feudateur en Laconie Pierre Buas, chef de cette tribu, est encore cité dans d'autres pièces et chroniques vénitienes. «Un reste non équivoque de cette organisation par tribus se conserve encore en Laconie, où des villages entiers ne portent qu'un seul nom de famille».

Buși, Malacași și Mazaritși s'a démontré că au fost și sunt Români și locuiesc în *Valahia mare* din Tesalia; Chalcocondylas și Meletios spun că *Maniațiș* sau *Laconienii*, de aceeași origină cu cei din *Valahia mare* din Tesalia, se numeau și ei *Vlahi*. Cantacuzen spune că *Buși, Malacași și Mazaritși* erau numiți astfel după numele șefilor lor; D. Satas ne spune că cei din Laconia, cari sunt împărțiți în fracțiuni (ca și *Buși, Malacași și Mazaritși* din Tesalia) poartă numele șefilor lor, apoi că sate întregi în Laconia nu poartă de cât un singur nume de familie. După toate aceste date ce avem înaintea noastră nu știu dacă este serios a mai insista cu alte argumente noaue spre a demonstra ceea ce se vede clar, că *Maniațiș* sau *Laconienii* cu *seniorii* lor feudali au fost de origină Română.

Amintesc numai că cine cunoaște câtuși de puțin pe Români Fărșeroși din peninsula Balcanică vede că instituțiunile Românilor *Maniațiș* sau *Laconii* există întocmai și astăzi la Fărșeroși, la cari triburi întregi poartă numele șefului lor. În Albania, Epir, Macedonia și Tesalia există și astăzi următorii șefi de triburi Fărșerotești numiți: *Dzegă, Bardă, Balamuc, Gargala, Caranicu* etc. *Fălcarile* sau *funclile* lor sau oamenii cari sunt sub conducerea lor sunt cunoscuți sub numele de *Drêghean, Balamacian* sau *Bălămaciași, Bârdean* sau *Bârdași, Gargălean, Caranicași*, etc. Acest fel de instituțiuni a existat și există și pînă și astăzi numai la Români, la cari triburile consideră pe șeful lor ca un *senior feudal* din veacul de mijloc.

Nu incape dar nici o îndoială că *Măniațiș* sau *Laconii* sau *Tzaconii* sunt de origină Românească. Ei au dat și numele de *Μάνη, Μάνη Μάνια* și la brațul celor două promontorii din Laconia numindu-l brațul de *mâini, brațul de mână, brațul de mână*, de unde au provenit și cele trei forme de mai sus ale țării *Maniaților* și chiar numele de *Măniat*. L'au numit *brațul de mână*, pentru că mai înainte se numea Πενταδάκτυλος = adeacă cu *cinci degete*.

Nu trebuie se confundăm pe *Maniațiș stăpînitori* cu descendenții vechilor *Laconii iloși, oameni pacinici, tot-dauna supuși*, pe când Români *Maniațiș* sau *Laconii* sau *Tzaconii* erau și sunt de o natură turbulentă, rebeli la cea mai

mică bănuială că vrea cineva se-î supună, independenți tot-dauna în tot cursul veacului de mijloc pînă în revoluțiunea greacă, în care ei cu vitejia lor și *Sulțatîi* și *Românii cei laltî* făcură totul pentru liberarea Grecii. (C. Porfirogenitul, de administrando imperio, Vol. III, pag. 224).

Revenind de unde am plecat, adecă la numele *Bardă*, trebuie se mai adăugăm că fiind că *Bărdile*, instrumentele de la *resboiü* său de la *stative*, cari sunt în legătură cu *spata*, sunt două, porecla se aude la plural mai mult, adecă *Bărdî*; dar se face și *Bârdea* și *Bărda*, și *Bardea* și *Barda*. Din cauză că *Bărdî* este plural, de multe ori, ca sa se arăte singurarul, Românii compun numele cu cuvântul grecesc *μονος* și zic *Mono-Bardă* (*Μονο-Βάρδας*). D. 'Αρβαρινός (*χρονολογία της Ήπειρου*, vol. II, pag. 260—284) dănd niște liste de principalele familii ale orașului *Ianina* din Epir de la 1431, (de la ocuparea orașului de Turci) pînă în zilele noastre, între mai totalitatea Românească a tuturor numelor boierești ce ne dă și despre cari vorbim aïurea pe larg, ne dă la pagina 268 și pe Eustratie Hagi *Bardă* (*Εδσπράτιος Χατζη Βάρδα*), ear la pagina 269, linia 17, ne dă pe *Μονο-Βάρδας*, care nu este de cât *Mono-Bardă*, adecă cu o singură *Bardă*. Am luat esemplul de *Mono-Bardă* ca se arăt că porecla *Bardă* și pluralul *Bărdî* este dată de la *stative* său *reshoiü* și nu de aïurea; căci se știe că și Albanejii aü cuvântul *barde* în sens de *alb* și D. Satas ar putea se zică că porecla Românească *Bardă* poate fi albanezească; dar *μονο* de la *Bardă* (adecă *Μονοβάρδας* = cu o singură *Bardă*) taie ori ce discuție. În Satas găsim ambele forme și singular *Bardă* și plural *Bărdî*.

Macedo-românii aü și cuvintele *bărdonîe*, *bărduşte*, *bărdunîe* pentru niște plante suptîri și nalte și crescînd dese și una lîngă alta, numite și ele ast-fel de la aseminarea cu firele *bărdilor* de la *reshoiü* său *stative*. Din cauza mulțimei acestor plante, și multe locuri s'aü numit *Bărdenîe*, *bărduşte* și *Bărdunîe*. Ast-fel de locuri se află menționate în cărți pe *Parnas*, în *Peloponez* și aïurea, unde sunt Români. Niște triburi Fărșeroțești din *Peloponez* turcite se numiaü *Βαρδωνιώταις* înainte și în timpul revoluțiunei Grecești. Nu știm astăzi soarta lor. *Bardă* are și diminutivele *Bărdașü*, *Bărdeșü*, *Bărdac*, *Bărdacă*, *Bărduşü*, și augmentativ *Bărdonü* și *Bărdunü* și *Burdunü*, *Burdunî*,

Se nu se confunde *Bardă* cu *Barzu* = *Bärzu* din România.

54. *Bechîri*, *Hamzu*, *Halîlt*, *Brahu*, *Muratî* și *Demîrî* sînt numai Turcești. Familiile acestora se turciseră în Albania și unele rămaseră acolo, ear cele ce le vedem în comuna *Avela* cu aceste nume se întoarseră earăși la creștinism revenind la rudele lor. Românii Fărșeroți, căți se turciseră, nu o făcură de convingere, ci numai și numai fiind că posedau moșii și *feude*, și Turcii îi puseră să aleagă între moșii și turcire. Mulți din familia *Buręștilor* și *Späteștilor*, cari cu domnirea lor în *Arta*, *Ianina* și *Albania*, căpătaseră sau își apropiaseră moșii, fură siliți la venirea Turcilor se hotărască câte unul din membrii familiei lor să se turcescă, ca să nu-și peardă moșiile. Cel turcit rămîind

posesor al moșiilor trebuia să împartă veniturile cu cei neturciți, cari de regulă emigrară ațurea. (Vezi Satas, 'Ελληνικά ἀνέκδοτα, vol. II, pag. ρστ și ρς); când însă nu împărția drept, se întemplaū omoruri și turciaū pe altul ca se nu-și peardă *feudul* și se fie împărțea dreaptă. Eată cum se exprimă cronicarul grec in Satas, la pagina ρστ de mai sus: Peste puțin eși proclama-re a Turcului, căți Creștini aveau *feude* să se turcească și le iaū, din contra le perd. Atunci din *Buiești* eși *Griva* și din *Spătești Bărchezinu* (credem *Bărcă-Ziană*), și merseră in locul Ianinei și se turciră și luară *feudele* familii lor, cari erau curați *Buiești* etc. In grecește textul zice: Σὲ λίγο βγήκε προκλάμο τοῦ Τούρκου, τὸ ὅσοι Ῥωμαῖοι εἶχαν φέουδα νὰ τουρκέσουν καὶ τὰ παύρουον, ἐνάτιο τὰ χάνουον. Τότε ἀπὸ τοὺς Μπουγιῆδες βγήκε ὁ Γρίβας καὶ ἀπὸ τοὺς Σπάτιδες ὁ Μπαρκεζίνης, καὶ ἐπήγαν στὸ Γιάννινο καὶ ἐτούρκεσαν καὶ ἐπήγαν τὰ φέουδα τῆς φαμελιᾶς των, ποὺ ἦσαν καθάριοι Μπουγιῆδες, etc.» (1)

Așa s'a întemplat și cu familiile de mai sus ale celor din comuna *Avela*, după suvenirile ce păstrează și după informațiunile ce avem de la membrii din acele familii. Locuitorii comunei *Avela* din tribul *Mazaritilor* subt vechiul lor șef de trib *Bagia* conservă încă amintirea că in părțile din *Parga* și *Suli* aveau o dată multe *agre*, adecă *ogoure*, pe cari le lăsară după venirea Turcilor, și că mulți din rudele lor se turciră pe acolo, ca să nu le peardă, și că au rude Turci. In comuna *Avela* are niște asemenea amintiri și familia *Bărcă*, care pêne la un timp știa că are rude turcite in părțile Ianinei. D. 'Αραβαντινὸς (*Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου*, vol. II, pag. 263—264, in text și in notele 2, 4 și 1 de la pag. 264) nu spune că *Bărcă* se turciră, zice însă că unul din familia *Leli-Papară* turcită, adecă *Mustafa Efrndi*, era ginerele lui *Bărcă*. Ear la pag. 261, nota 3, spune că familia *Bărcă*, *Vrană* și *Μαυροανατῆ* (numiți mai târziu subt Turci *Caratanatῆ*) emigrară din *Parga*. Ne mai spune D. 'Αραβαντινὸς la pag. 260 că la supunerea Ianinei (1431) membrii din familia *Leli-Papară*, *Șerban*, *Bardă*, fură trimiși ca ambasadori la Salonic la Sultanal *Murat* ca să-i predea cheile Ianinei. Apoi la nota 1 de la pag. 260 cetim următoarele: *Se găsește, in scrierea lui Niceta Honiatul, unu Gheorghie Comnen, poreclit Leli-Papară (Δελοπαπαρᾶς).*

Despre preponderanța Românilor din Epir in veacul de mijloc și in special in orașul Ianina vorbim ațurea pe larg.

55. *Ștaguna*. Lângă *Cosina* in Albania, de unde erau *Buiești*, se află și satele Românești *Buhali*, *Maltesova*, *Breazcani*, *Bunduri*, *Hotohova*, *Zeii* și *Grabova*, aproape unele de altele și nu departe de marele, altă dată (1760) oraș Ro-

(1) Numele *Buia* Grecii il scriu și-l pronunță *Μπουγιας*. *Buiești* Grecii zic *Μπουγιῆδες*. Ear formele *Μπουγιάνος*, *Πουγιάνος*, pe cari le găsim in poema lui *Τζάνε Κορωναίος*; diu 'Ελλ. ἀνέκδοτα, vol. I, a lui Satas, sunt adoptate de poet pentru cerințele metrului, ear nu că *Buia* se iscălia *Πουγιάνος*. In 'Ελληνικά ἀνέκδοτα găsim: *Μπούα* la pag. 6, versul 11; *τῶν Πουγιάνων* la pag. 4, versul 19; *τοὺς Μπουγιανταίους* la pag. 6, versul 31. Cine citește poema vede că aceste forme sunt necesitate de cerințele metrului.

Despre numele *Πουγιάνος*; al *Buieștilor* vezi și la pag. 18, unde s'a strecurat la nota (6) eroarea că cuvintele: «'Ελλ. ἀνέκδ. 1, 4.» in loc să se puie la nota (7), s'aū pus la nota (6).

mănesc *Moscopoli*, care avea peste 70 de mii de locuitori și era al doilea centru de comerț în Turcia după Constantinopoli. Mare parte din locuitorii satelor de mai sus, cari altă dată credem că au fost *cătune* mobile, încă din secolul al treisprezecelea, nu știm din ce cauze, se scoboriră în Albania de jos, în Epir și în Valahia mare de la Pind, unde găsim marile triburi Românești *Buș*, *Malacași* și *Mazariți* luptând cu Despoții Slavi și Greci pentru așezarea lor. Mulți din Șefii triburilor emigrante poartă numele *cătunelor* din cari plecară, ast-fel avem șefii *Buhali*, *Maliasinos*, ginerele lui *Canta-Cusinòs*, asemenea familia *Canta-Cusinòs* (*Canta* din *Cosina*) ca și *Maliasinos*, care însemnează *cel din Matiesova*; avem și în comuna *Avela* o familie *Hotòs*, care însemnează din *Hotova*, ca și (*Canta*) *Cusinòs* din *Cosina*. Toate triburile *cătunelor* de mai sus au fost împreună în emigrarea lor și de aceea în comuna *Avela* există pozițiuni cu numele *Valea-l Buhali*, *Padca* (=șesul)-l *Ghiont* și alte multe de asemenea, cari arată vechia comunitate de trai. Acuma găsim în comuna *Avela* și familia *Ștagina*, familie despre care nu ne putem pronunța dacă are înrudire cu familia *Ștagina* din Transilvania, familie înrudită de aproape cu *Banorul Sina*, care emigră din *Moscopoli* la Viena. Familia *Ștagina* era din *Grabova*, comună aproape de cele menționate mai sus. Vom vedea mai la vale că o ramură din familia *Peta* din comuna *Avela* la gonirea Bufeștilor din Arta de către prințul Român *Bagia* emigră și ea cu Bufeștii în Peloponez, unde găsim între Șefii trupelor Venețiene cari luptă cu Turcii pe Bufeștii împreună cu membri din familia *Peta*.

56. *Cucușli* este diminutiv lui *Cucu*, poreclă des auzită la Români.

57. *Buz-Bucht* și *Buz-Buca*. Această poreclă se dă la *Buzați*. Altă poreclă este și *Buz-bate*, de la *buză-Bate*.

58. *Gașcavela* și *Gușcavela* credem că este tot același nume.

59. *Plahuri* și *Plahur* este o poreclă care se dă la cai, de unde trecu și la oamanii și la câni, și însemnează animal cu *urechi late* și *atârinate* jos. Se află și *Lahur* și *Lahuri*, asemenea și *Plahurcu*.

60. *Plăcică* și *Plășcă*. Cuvântul însemnează *pradă*. Din această familie eși un vestit armatol cântat în cântecele populare Grecești și Românești. Acest armatol *Plăcică* era în tovărășie cu un alt armatol vestit tot din comuna *Avela* numit *Dipla*, pe care *Dipla* îl vedem cântat și el în cântecele populare împreună cu un alt armatol Român numit *Caciandoni* (vezi la *Plăcică*, *Dipla*, *Caciandoni* și *Cionga*).

61. *Bută* și *Buli* sunt nume Românești numai.

62. *Peșli* însemnează *cunduş* (=seurteică bărbătească). Macedoromânii au porecla *Cunduş*, *Meitani* (=cunduş), *Măncă*, *Ciaorec*, *Fundă* (=Canaf), *Brân* și *Bărn* după pronunțarea Fărșeroșilor. Aceste porecle se dau la cei cari poartă aceste lucruri așa de frumoase ca se bată la ochi.

63. *Iani* este în loc de *Ioan*, care foarte rar se aude. Din *Ἰωάννης* Grecii scoțând pe *ω* făcură *Γῶννης*. Românii scoțând pe *a* făcură *Γῶννης*, pe care îi pronunță *Ghion*, *Ion*, *Ghiont*, *Ghin*, *Ghini*, *Ghina*, *Ghinea*, *Ginu* (=Dzinu),

Zianî, Ziană; din aceste au provenit diminutivele : *Ianuşii, Nuşii, Ianuş, Nuş, Nunuş, Nănuş, Nanu, Nianu, Niania*; *Ianuli, Nuli, Nulă*; *Ianiş, Ianiş, Iancu, Iancuţi, Iancu*; *Ghînuşii*; *Ianotî, Ianotă, Noti, Notă*; *Ianachi, Nachi, Ianacu, Nacu, Naca, Nacea, Naci, Naci*.

64. *Ramandanî*. Credem că este compus din *Ramu* sau *Aramu* (nu în sens de *aramă*) şi *Andoni*. *Ramu* şi *Aramu* se aud des; ear *Andoni* (*Antoni*) se află mai mult prescurtat *Toni, Doni, Donă*.

65. *Bârcă*. Familia *Bârcă* este venită în *Avela* din oraşul *Parga*. O ramură din această familie emigră la 1360 din *Parga* la *Janina* împreună cu două alte însemnate familii, aceea a *Vrănaşilor* şi a *Mavroianaşilor*, cari în timpul Turcilor mai târziu fură porecliţi *Carănaşii*. *Bărcăii* aşezaţi în *Janina* dădură numele lor şi moşii *Bârcă* (Μπέγκο) cu satul omonim din districtul *Janinei*. Ear familia *Carănaşilor* aşezată în *Janina* a fost intrudită cu o altă familie însemnată a *Măruşilor*, cari *Măruşi* trăiră mult timp în *Janina* şi apoi emigrară din cauza Turcilor în *Veneţia*. Şi *Măruşestii* şi *Carănaşii* căpătară titluri de nobleţă din partea Senatului *Veneţiei* pentru multele servicii ce făcură. D. Ἀραβαντινός ne dă mai multe nume din familia *Carănaşilor* emigraţi în insulele *Ioniane* şi în *Veneţia*.

Aceste nume sunt :

Eulogia măritată cu *Cristodul Măruşu*.

Leonđari. Muri în *Veneţia* fără copii.

Toma. Se însură cu *Elena Anastase Măruşu*. Emigră cu familia în *Veneţia* la 1756.

Pani. Muri fără copii în *Veneţia* la 1803.

Frosina. Se mărită la *Corfu* cu *Antoni Barbarigu* şi muri în *Veneţia* la 1816.

Nicola. Se însură la *Corfu* şi muri la 1820 lăsând o singură fată *Elena*.

Susana. Se mărită în *Veneţia* cu *Ioan Saru* şi muri fără copii la 1835.

Toma. Căpătă diploma de nobleţă în *Veneţia* pentru binefaceri creştineşti făcute în *Corfu* şi *Veneţia*. Intre alte multe dădu şi 5000 galbeni de rescumperă de la *Turci* mulţi prizonieri creştini robiţi în revoluţiunea din *Peloponez* de la 1770 şi mărită şi inzestră multe fete de ale celor, pe cari îi rescumperă din robie.

Străbunul *Măruşestilor* era *Chiragiū* de profesiune (ἀρωγιάτης). *Chiragili*-cul său transporturile în peninsula *Balcanică* s'au practicat din timpî imemorabilî şi se practică şi astăzi pe o scară întinsă escluziv numai de *Români* cu caravane de câte 10, 20, 50, 100 şi 150 de catiri. *Chiragiū* se zice de *Români* *Cărvănarî*, şi *Caravana* se zice *Cărvane*. Se află şi astăzi *Cărvănarî* posedând unul singur câte 100 şi 150 de catiri. Astfel de *chiragiū* a fost străbunul *Măruşestilor*, care făcând mari averi cu această meserie se lăsă de *chiragilie* şi se aşeză la *Janina*. Poporul din *Janina* credea că străbunul *Măruşestilor* găsi comoară de se făcu aşa de bogat.

Am insistat asupra acestor două familii, pentru că au fost *Româneşti* şi pentru că au contribuit cu sume mari pentru şcoli, spitale şi altele şi joacă

un rol însemnat în istoria Ianinei (vezi despre familiile *Bărcă*, *Caraioan* și *Măruțu* Ἀραβανυδῆς, χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, vol. II, paginile 260—284, unde din listele familiilor boierești dela 1431—1814 se vede că Ianina a fost un oraș mai mai Românesc. Eată câteva nume de boeri din Ianina; *Buța Savu*, *Bardă*, *Lelipapără*, *Șerban*, *Celuli*, *Bărcă*, *Manasi Pleșea*, *Dobru*, *Liocă*, *Zorghianu*, *Buctară*, *Bezanu*, *Gherăcaru*, *Negură*, *Mihăliciū*, *Bălcău*, *Macrin*, *Tristenicu*, *Calotă*, *Căvălaru*, *Ghiorgan*, *Roman*, *Pecăali*, *Condo-Scală*, *Măciucă*, *Sugduri Șerban*, *Peta*, *Niculetu*, *Ziguri* soerul lui *Panu Caraioan*, *Fotu Papaleca*, *Panu Măruțu*, *Alexe Cireșaru*, *Mantu Stavru*, *Gheorghe Mișiu*, *Balulia*, *Gheorghe Gaga*, *Tcodor Gorgoli*, *Buba* sau *Bumba*, *Monobardă*, *Zoe Mircu*, *Hagi Căurea*, *Stavru Hristu Furu*, *Diamandi Baludima*, *Eustratie Hagi Bardă*, *Dudimă*, *Zoe Caplan*, *Balanu Pală* (săbie), *Panațoti Ziuică*, *Anastase Vrană*, *Balanu Mațu*, *Spiridon Calocetu*, *T. Mănaru*, *A. Țimă*, *Zisi Tac*, supranumit și *Vrană*, *I. Fugiotan*, *I. Docu*, *Papașliu*, *Mita*, *S. Boga*, *P. San-mariniatu*, *M. Gwelt*, *P. Mamudi*, *S. Guma*, *I. Națu*, *Condi*, *Foru* poreclit și *Ciacălof*, *Ghăuma*, *Bubuchi*, *Balan Trofim Mațu*, *C. Tulică*, etc etc).

66. *Gableța*. Această poreclă o găsim asemenea la Români din Peloponez de pe lângă Sparta, unde Slaviștii susțin că au năvălit Selavunii. În Fallmeayer, *Fragmente aus dem Orient*, vol. II, pag. 450—451, găsim între fundații monastirei Μέγας-Σπηλαιον din Peloponez menționați pe următorii: *Gherasim Zăloghitu* arhidiacon din Misolonghi; *Zăloghitu* din Bonița (oraș în Acarmania superioară); frații *Coniță*; *Zăzula*, *Grubu*, *Bricu*, *Turnu*, *Petrovici*, *Belințacu*, *Bugumara*, *Buzunara*, *Ciacău* din câmpia riului *Eurota* de lângă Sparta; *Sclavunogrambos* (Σκλαβόνος, γαμβρός = ginere), *Sclavunacu* din *Pirgos* dela *Mani* (adecă *Tzaconia*, *Laconia* dela promuntoriul *Tenaron* din Peloponez) *Sclabea*, *Brumea*, *Păcca-bălea*, *Sbolopea*, *Bogea* și *Gableța* din *Doloi* de lângă Sparta.

67. *Manu*. Credem că este prescurtat din *Manuel* sau *Emanuel*. *Manu* are următoarele forme la Români: *Manu*, *Mane*, *Mani*, *Mană*, *Mana*, *Manca*, *Mănet*, *Măneti*, *Mănet*, *Maneta*, *Mănac*, *Manachia*, *Mănuz*, *Mănuză*, *Mănuț*, *Mănușiū*, *Mănașiū*, *Mănașiū*, *Mănică*, *Mănicăiū*, *Mănaia*, *Mănală*. A nu se confunda *Mănică* cu porecla *Mănică* purtată de un armatol. *Manoli* se aude foarte rar. Numele *Manca* mi-a adus aminte de legenda zidirei Monastirei Argeșiu. Lângă orașul *Arta* din Epir, unde domniră *Buteștii* și *Spăteștii*, există o punte care se zice *puntea de Arata*, zidită negreșit de Români, căci zidarii în peninsula Balcanică sunt Români. Zidirea acestei punți are aproape aceeași legendă ca și aceea a Monastirei Argeșului. Legenda se află și în versuri macedoromânești (vezi *Mostre de Dialectul Macedoromân* partea II, București 1882, pag. 84.) și în limba greacă (vezi *Passov* pag. 390). Diferința stă întru aceasta că în legenda punții de *Arta* logodnica lui *Manea*, pe când o zidesc, începe să blăsteme ca să cadă de pe punte și să peară toți trecătorii, dar și-aduse aminte că are un frate în România și temându-se nu

cumva la întoarcere să peară și el trecând puntea, își schimbă blăstemul zicând *număi să se clatine puntea* la trecerea oamenilor.

68. *Pașali* și *Cati*. Cel întâiū este *Pașa-Ali*, al doilea este *Cadıul*, judecător ture.

69. *Sđrali* și *Rali* și *Raletu* se aud mai rar. Farșeroși pe *Rali* îl fac *Sđrali* și *Sđraliū*.

70. *Đidu* și *Đidu* este, credem, numele *Dedu*. Din *Đidu* se face augmentativ *Đidur* și articulat *Đidur-lu* și *Đidru-l* și nearticulat *Đidru*. La Macedoromâni, când litera *r* vine după o consoană, dese ori se aude între consoană și *r* vocala *u*, precum : *lucrul*, *lúcurlu*, *socrul*, *socurlu*, *Petrul* *Péturlu*, *Negrul*, *Négurlu*. Notăm că *Đ* se aude ca *dz* la Macedoromâni precum și *ge* și *gi*.

71. *Mărudi* și *Mărudă* sunt făcute de la numele femeesc *Mara*, prescurtat din *Maria*. Forma *udă* se aude și la nume cari nu sunt porecle, precum *lăpudă*=*corap*, *psirudă* (din *psirudă*, de la a pisa)=*fel de tăiței*, *lăudă* (de la *lelice*=*sfloare*)=*sfloare*. Asemenea de la *Călu* se făcu porecla *Căluđa*. Trebuie se notăm aici că multe nume Românești terminate în *u* sau *ă* și *a* Români fiind că scriău și scriū încă cu litere grecești numele lor, neștiind cum se le elinizeze, le termină de multe ori în *ης* crezând că așa sună mai grecește; astfel *Adamu* îl fac *Adamis* și *Damis*; *Coțcaru*, *Coțcaris* și *Coscaris*; *Bută*, *Butis*, *Notă*, *Notis*, *Negură*, *Neguris*, *Boțu*, *Boțis*, *Ziană*, *Zianis* și *Janis*, *Gușiu*, *Gușis*; *Chiriță*, *Chirițis*; *Ghiță*, *Ghițis*; *Golfin*, *Golfinis*; *Delfin*, *Delfinis*; *Ghizar*, *Ghizaris*, *Zambu*, *Zambis*; *Rusu* (=blond, roșiu) *Rusis*; *Raletu*, *Raletis*; *Nepotu*, *Nepotis*; *Țiru*, *Țiris*, *Taciū*, *Tacis*; *Țirlingă*, *Țirlinghis*; *Cămară*, *Camaris*, *Turtură*, *Turturis*; *Lambu*, *Lambis*, *Bidivan*, *Bidivanis*, *Balaban*, *Bababanis*, etc.

72. *Bidivan* este augmentativ lui *Bidiviū*, care însemnează *cal mic* și *ute*. *Filimon*, care elinizează numele Românești, pe *Bidiviū* l-a făcut *Πιθριζος*, ca și când ar fi din rădicina cuvântului Grecesc *πιθρις*, gen. *πιθριζος* = *pitic* = *mai-muț*. Româniū aū și numele *Piti* (=Dimitri) și *Fichi* ca poreclă, și *Πιθριζος* ar putea fi *Piti-Fichi*, dar noi am aflat de la bătrâni înruși cu *Bidiviești* din *Suli* că familia era *Bidiviū*, ear nu *Piti-Fichi*.

73. *Cumari* este augmentativul lui *Cumă* (=suviță de pěr sau de lână), și se dă ca poreclă la *spân*.

74. *Cuciu* este nume care se dă la copii, nume care le rămâne și mai târziu une-ori. Din *Cuciu* se face diminutivul *Cuciuică*.

75. *Cățeu* și *Cățeu* sunt prescurtări din *Cățiacu*, diminutiv lui *Cota* și *Cocū*.

76. *Balu-Dimă* și *Balu-Dumă* și *Baldumă* sunt nume Românești. Se află și *Balu-Macū* și *Balamači*, precum și *Balumir* și *Balumira* și *Mira*.

77. *Bușulengă*. Din *Bușiu* se face diminutivul *Bușic*, *Bușulea*, *Bușulică* și augmentativul *Bușulengă*. Tot ast-fel s'a făcut din *Mătură* și porecla *Mă-tărăngă*, și din *Țir* (=Ciur), *Țirlea*, *Țirlingă*.

78. *Cucurină*. Numele trebuie să fie făcut din *Coc*, *căcuri*, și apoi lipsind

accentul de pe *o* s'a făcut Cucurină în loc de *Cocurină*. Tot așa din *foe* se face *focurî*, și din *focuri* se făcu *fucurină*, care *fucurină* înseamnă *vatră*.

79. *Circeliu* (pronunțat țirjellu și *dzirdzelu*) are două sensuri provenind sau din *Cercu*, de unde se face *Circelu* care se zice și *Cărchelu*, sau din *Dzerdzeli*, care este *zarzărul* la Macedoromâni.

80. *Bucuală* și *Păpară* sunt două porecle ciobănești des auzite. *Bucuală* înseamnă aproape același lucru ca și *Papară*, adică un amestec de *pâne*, *unt* și *caș* semiferte într'o căldare. Numele de *Bucuală* este ilustrat de un mare erou Român înainte de revoluțiunea greacă numit *Jani Bucuală* din comuna *Sicărăș* din Acarnania superioară. Multe cântece populare grecești cântă vitejiile lui *Jani Bucuală*. Ear porecla *Păpară* o găsim și la Români din *Parga*, unde a existat tribul *Păpărașilor* seriși în cărțile grecești *Παρόριδες*, ca și când ar fi *Papură*. Tot din aceasta familie *Papară* trebuie se fie și boierii *Lelipapară* din Ianina, trimiși la 1431 ca ambasadori la Salonic la Sultanul Murat pentru predarea cheilor Ianinei. D. 'Αραβαντινός (Χρονογραφία της 'Ηπείρου, vol. II, pag. 160, la nota 1) vorbind de familia nobilă a *Lelipaparașilor* zice : se află în scrierea lui Niceta Honiatul unu Gheorghie Comnen, poreclit *Lelipapară* (Γεώργιος Κομνηνός, τοῦ πικλήν Δελοπαπαράς).

81. *Călivă* înseamnă *Colibă*. Aceasta poreclă se dă mai mult la *Tărșeroși*, din cauză că locuiesc în *Colibe* sau *Cătunc*. Când vre-un *Tărșerot* despărțit din tribul său se bagă la vre-un stăpân nefărșerot ca cioban, ceî laltă ciobani îl poreclese *Călivă* și une ori *Capsocalivă*, cuvint compus care înseamnă *om* care și a ars *coliba* cine știe din ce cauză și a fugit. De aceea unde se găsește această poreclă să se știe că este Român cel ce o poartă.

82. *Simu* se zice și *Asimu* și are și feminin *Sima* și *Asima* și *Ștoma*. *Simu* se face și *Sima* ca nume de bărbat. De regulă ori-ce nume se află la Români și cu terminația *a* și *ea* fără a schimba pe *e* și *o* precedent în *ea* și *oa*, precum : *Mitri*, *Mitra*, *Mitrea*, *Tegu*, *Tega*, și *Teghea* ; *Flocu*, *Floca* ; *Ghlotu*, *Ghlotă*, etc. Fiind că argintul la Macedoromâni se zice *asime* și aurul *mălamă*, precum din *Simu* se făcu feminin *Sima* și *Asima*, tot așa se face și nume feminin *Malăma* și masculin *Malamu*, cari în România ar fi *Argente* și *Aurcl*.

83. *Măceacă* este diminutiv lui *Maciu* sau *Mașu*, porecle oarte des auzite numai la Români. *Maciu* se aude și *Măcea* și *Mașiu* și *Mășea*. În *Lambride*, vol. I, pag. 88 găsim pe *Balan Maciu* sau *Mașu*, (Μπαλάνος Μάτσιου) care dotă orașul Ianina cu un spital, ce poartă numele lui.

84. *Zambu* și *Zamba* se aud ca porecle la bărbați. Din *Zambu* și *Zamba* se face poreclă pentru femei *Zambeta*. D. Lambride vol. II, pag. 112 ne dă din satul Românesc *Doliani* din Zagor în Epir numele femeesc *Zambeta* cu fiică-sa *Haida* (Ζαμπέτα τις μετά της Θυγατρὸς Χάιδος). Macedoromâni au porecla *Gambeta* și *Gambita* ca diminutive din *Gambă*, dar în loc de *Gambă* au *Ziambă* și *Zamba* și *Zambu* numai ca porecle. De aci și numele poetului *Ζαμπέλιος* = *Zămbelii*

85 *Tragu-Dina*. *Costantin* se aude românește prescurtat *Dinu* și *Dina*, și

diminutiv *Dinicu* și *Dinica* și *Dincea*. Ear *Tragu* este cuvânt grecesc însemnând țap. Deci *Tragudina* este egal cu *Dina-Țapu*.

86. *Tragu-Dara* = *Dara-Țapu*. Și *Tragu-Dina* și *Tragu-Dara* sînt nume cîobănești. Se nu se confunde aceste nume cu cuvântul grecesc τραγούδι (cîntec), de unde ar crede cine-va că s'ar face τραγούδια, care n'are nici un sens în grecește. *Tragu-Dara* ar putea să-l creadă cine-va că este cuvântul grecesc τραγούδαρος, dar nu este; căci Românii uzitează des cuvântul grecesc τράγος = țap în compunerii, precum : τραγουμπάρμπας = *Tragu-barbă* = adecă cu barbă de țap ; dar nimica nu oprește ca *Tragudara* din listă se fie cuvântul grecesc τραγούδαρος, care însemnează : om care cîntă mult.

87. *Îacu* este nume purtat de Români. Poate se fie cuvântul *Ajace*, dar nu credem. El trebuie se fie *Îacu*, prescurtat din grecescul Κορυάκος ; din *Iacu* Românii fac întâi pe *Îacă*, *Îacu*, apoi pe *Îaciu*. Se nu se confunde *Îaciu* și *Îacă* cu *Ziacă*, care este prescurtat din *Jacob*. Asemenea se nu se confunde cu *Îahu*, alt nume Romănesc. Se nu se confunde nici cu *Găciu*, reprodus de Grecii prin Γάτσος, care *Găciu* este earăși nume cîobănesc dat la oameni naliți, grași și spătoși. *Găciu* se numește la Macedo-români țapul care conduce caprele.

88. *Cățimbă*. Nume Romănesc cam rar auzit. Se așă și *Cățimbeliu* și *Cățimbeli* ca diminutiv. Nu este același cu un alt nume *Căciu-beliu*. Numele Κατζιμπέλης al unuia dintre Suliașii luptătorii dat de *Perevos* nu știm dacă este diminutivul lui *Cățimbă* sau compusul *Căciu-Beliu*, căci *Perevos* și pe ț și pe ce, ci le reproduce numai prin τζ.

89. *Cutroci*. Se face din numele *Cutră*, care se așă și *Cutră* și *Cutroci* și *Cutruliă*, *Cutruli* și *Cutrulă*.

90 *Muzacă* este poreclă des auzită la Români, mai cu seamă la Românii din districtul *Muzachia* din Albania. *Muzacă* pare a fi diminutiv lui *Muză*, care se aude ca poreclă.

91. *Băițu*. Este diminutiv lui *Baiu* și *Baia*, care se zice și *Văia*. Sunt și localități cari poartă numele *Baia*. Este și o comună Românească pe Pind, care se numește *Bărcasă*, cunoscută în grecește sub numele Βαρκόσα. A nu se confunda *Băițu* cu *Beif*, care se zice și *Beicu*, diminutive cuvintului *Beiu*, care este un titlu la Turci.

92. *Deli-Sgăru*. *Deli*. Vezi la No. 50. *Sgăru* este numele scris de Grecii Σγορός. Am spus mai înainte că numele *Sgăru* are mai multe forme la Românii din peninsula Balcanică, precum : *Dzegă*, *Dzeghiu*, *Dzeghea*, *Dzegar*, *Dzigur*, *Dzegăru*, *Sgăru*, *Sguru*, *Zigur*, *Ziguri* (1). Am dat mai sus derivația cuvântului. Aici mai adăugăm presupunerea că *Sgăru* poate se aibă aceeași rădăcină cu cuvântul *gheară* sau χείρ, χερ grecește, adecă mînă sau *gheară*, de unde se esplică ușor sensul verbului a *sgăria*, de unde sensul de a *rupe*, a *smulge*, a *castra*, de unde și sensul de *spân*.

(1) Vezi și la pag. 11 și 30.

De la *Dzigur* se face și diminutivul *Dzigurac*, pe care Grecii îl reproduc prin *Τριγυροράκος*. Terminațiunea *ac* arată diminutivele la Români; din *ac* se face *achea*. Grecii au în locul lui *ac* și *achea* pe *άζης*. Astfel Românii zic : *ficior*, *ficiurac* (adecă *fecior*, *feciorac*.); *iatru* (= doctor), *iatrac* (= doctorașu); *trup*, *trupac*; *Manu*, *Mănac* și *Mănachca*; ear Grecii zic : *Δημητράκης*, *Νικολάκης* etc. Unde dar găsim nume grecești diminutive în *άζος*, aceste sunt Românești reproduse în grecește prin forma Românescă. Astfel *Τριγυροράκος* de mai sus este Românescul *Dzigurac*. Și în adevăr o familie la *Μανιάτι* din Laconia poartă și astăzi acest nume (1). Asemenea găsim la *Μανιάτι* și astăzi familii cu numele *Τρουπάκης* (*Trupachis* din *Trupac*); *Ίατράκος* (*Īatrac*), *Δημητρακαράκος* (*Dimitracarâcos*, cuvânt care s'a făcut astfel : din *Dimitri* se face diminutivul *Dimitrac*; din *Dinitrac* se face augmentativul Românesc *Dimitrâcar*; din *Dimitrâcar* se face diminutivul *Dimitracarâc*). La *Μανιάτι* mai găsim la nume de familii și de hotez și terminațiunea *ca* Românească, precum : *Μπουροβαλέας* (*Bucuvălea* sau *Bucuvălă*), *Χρηστίας* (*Hristea*), *Πετρέας* (*Petrea*), *Κωστιάς* (*Costea*), etc. (2). Acestea ca forme Românești; găsim însă și astăzi la ei nume ca *ὁ Νίκλος*, *ὁ Σκοῦμπλος* etc. adecă *Nic-lu*, *Scump-lu* cu articolul întocmai ca la Macedoromâni. La Macedoromâni numele proprii terminate în *u* se află mai mult articulate, precum : *Man-lu* (*Manu-l*), *Ghîot-lu* (*Ghîotu-l*), *Teg-lu* (*Tegu-l*), *Mitur-lu* (*Mitru-l*) *Petur-lu* (*Petru-l*), *Chir-lu* (*Chiru-l*), *Bucur-lu* (*Bucuru-l*) etc. (3). În *Satas* (*Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge*, vol. 6, pag. 302—306) găsim pe la anul 1200 în insula *Cerigo* (4) (*Κόθηρα*) un oare-care numit *Chir-lo*, care nu este de cât *Chir-lu* (adecă *Chiru* articulat Macedoromânește *Chir-lu*, care se aude și *Chir-lo*, după exemplele ce am citat mai sus din *Jos. Pič*, nota 8, pag. 18-19. Astfel în lista de mai sus găsim *Sau-lo*, care este în loc de *Sav-lo*, adecă *Savu*, *Savu-l*).

Fiind că la anul 1200 găsim un Român numit *Chir-lu* în insula *Cerigo* aproape de Laconia, unde am văzut că locuiau Români, trebuie se spunem încă câteva cuvinte despre *Chir-lu* și familia sa, după cele cuprinse în vol. al VI citat mai sus din *Satas* de la pag. 302—306.

Pe la 1200 Despotul Spartei *Laonde* trimise ca guvernator al insulei *Cerigo* pe un senior numit *Giorgi Pachi* din *Monembasia*, provincie din *Peloponez* (*Zorzi Pacchi* di *Malvasia*). Mai târziu *Laonde* dăruiește insula unuia din familia *Eudemono-Iani* pentru meritele sale. Acestuia îi succese fiul său *Nicola*, care mărită unica sa fiică cu un gentilom din *Candia* numit *Bartolomeu Venicri* dându-i ca zestre insula *Cerigo* și multe posesiuni ale sale din insula *Candia*. *Marcu*, fiul lui *Bartolomeu* avu patru fii : *Gabriel*, *Bartolomeu*,

(1) *Gudas*, 8, pagina 28, vezi portretul.

(2) *Gudas*, 8, 405.

(3) Articolul se poate și înlocui prin *a* sau *ca* final, precum : *Teglu*=*Tega*, *Peturlu*=*Petrea*.

(4) Insulă lângă Laconia din *Peloponez*.

Petru și Nicola. Unul din descendenții lui *Gabriel* se numește la 1333 *Gabrileanu*, (*Gavrigliano*); ear fiii lui Bartolomeu de mai sus se numesc: *Titu*, *Todorel*, *Chirlu*, *Marcu*, *Paulu* (scriși italienește: *Tito*, *Todorello*, *Chirlo*, *Marco*, *Polo*). Toți aceștia domnesc și în Candia și în Cerigo. *Chirlu* avu un fiu numit *Marcu Venieri*, care prin testament lăasă posesiunile sale erezilor lui *Georgilă Venieri* și lui George și Manoli *Murmuri*, nepoților săi și locuitori în *Cerigo* (ser *Zorzila Venier* et a *Zorzi* et Manoli *Murmuri* suoi nepoti et cittadini Cerigotti). După acestea la pag. 308 din volumul mai sus citat, unde figurează arborele genealogii al descendenților lui *Eudemono-Iari* și a lui *Bartolomeu Venieri*, vedem că de la fiul lui *Marcu*, fiului lui *Chir-lu*, își trage origina și Venețianul *Mocenigo* (1560). Textul zice: La descendenza di questo *Marco* naturale și legge in arbore nel libro de Testamenti del Magnifico misser *Zuane Mocenigo* Proveditor di *Cerigo*.

Despre prezența de nume Românești în insulele Candia, Chipru, Cerigo, Corfu și în toate insulele Ioniane vorbim airea pe larg.

93. *Papa-Ghiorghi* = popa Gheorghe. Cuvântul *popă* nu este de loc uzitat, ci se înlocuește prin *papa* la compuneri. Când însă cuvântul *popă* este singur, se zic *prestu*. În regulă generală *au* și *cu* se fac *af* și *cf* sau *av* și *ev* la Macedo-români, precum: *âvdu* (aud), *alâvdu* (laud), *caftu* (caut), *gavră* (gaură), *făvrar* (făurar), *prestu* (preut), etc.

94. *Păpleacu*. *Pap* și *auș* însemnează *bătrân*. *Pap* articulat se face *Paplu*, de unde diminutivele: un *păpleac* și un *pleac*, cari se iaș și ca porecle.

95. *Zagari* și *Zăgar* = *Ogar*.

96. *Ticiu* trebuie se fie prescurtat din diminutivul *Dimitriciū* făcut întâiū *Mitu*, de unde *Miticiū*, *Ticiū*.

97. *Docu* și *Doca* trebuie se fie prescurtări din *Handoc* și *Handoca*, cari se aud des ca porecle. *Docu* se face și *Docca* și *Dociu* scris de Greci Δόσιος (1).

98. *Culu-Stupă* este compus din *Cola* și *Ștupă*, care se aude și *Ștupi*.

99. *Miga* și *Mega* credem că sunt elenizările lui *Mare*, *Mari*, (=mare), cari se aud foarte des la *Fărseroși*, unde găsim: *Fotu-Mari*, *Mitru-Mari*, *Lambru-Mari*, apoi *Chita-Micu* (*Chita* = *Nichita*, ear *Micu* este *mic* pronunțat ca Italianescul *gn*). *Mari*, ajuns odată poreclă, ia și el la fine ca toate numele proprii pe *a*, precum: *Miri*, *Mitra*, *Tegu*, *Tega*, *Jlogu*, *Jloga*, *Miru*, *Mira*, (*Miru* este prescurtat din *Vladimir*, care se aude și *Dimir*), *Mari*, *Mara*. Atunci *Fotu-Mari* se face *Fotu-Mara*, *Lambru-Mari*, *Lambru-Mara*, *Panu-Mari*, *Panu-Mara*, reproduse de Greci prin Φωτομάρας, Δαμπρομάρας, Μητρομάρας, Πανομάρας. Românii însă zic mai des *Fotu-mari*, *Mitru-mari* etc. reproduse de Greci prin Μητρομάρας, Πανομάρας etc. Φωτο-μάρας dar nu'i din Φωτο și Μάρας genitiv lui Μάρα prescurtat din Μάρτα, căci *Mara* la Români făcut din *Mari* (=mare cu *a*) este uzitat ca poreclă în gen masculin.

(1) Un Român Δόσιος se distins în resboatele independenței Italie la 1858. Jurnalele din Atena scriseră multe despre el.

100. *Cova* este prescurtat din *Cutova*, care se aude și *Cutava* și *Cutav*, și *Cötav*. *Cățelul* în limba greacă modernă se zice τὸ κουτάβι, ear în cea macedo-română tot *cățel*. *Cutava*, *Cutav* și *Cötav* se aud la macedo-români mai mult compuse cu cuvântul grecesc τῶπλὸς = orb, precum: *tiflu-Cutav-lu* = cățelul orb) spre a arăta un om care *nu știe ce face*, care *dă în gropi*, ca un *cățel* prost, care n'a deschis ochii. Cu numele *Cutova* a fost un haiduc înspăimântător în Tesalia înaintea de revoluțiunea greacă. El era cioban Român și se numia *Liăcu Cutova* cunoscut în poeziile populare grecești sub numele Λιάκος Κουταβίς. *Liăcu* este prescurtare din *Calăcu*, poreclă des auzită printre ciobanii Români, sau diminutivul lui *Lia* = *Ilia*.

101. *Cearceînă* este făcut din *țarcu* sau *Cearcu*, care însemnează *colibă* pentru *ezi*.

102. *Zamani* este cuvânt Turcesc însemnând *timp*.

103. *Muștu* poate să fie prescurtat din *Mușat* (frumos), ear *Mușat* este prescurtat din *Frumușat*, cuvânt care nu se mai aude la Macedo-români. *Mușat* se aude și *Mșat* sau *Șeat*. Porecla *Muștu* este așa de mult uzitată ca și *Bușiu*, care *Bușiu* credem că este prescurtat din *Lambușiu*, diminutivul lui *Lambu* sau *Lambi* prescurtat și aceasta din Χαρλάμπος sau Χαρλάμπης.

104. *Biaua* credem că este de la *Bia*, nume foarte des uzitate la femeii. *Bia* se aude și *Bilia*. Nu știm dacă *Bilia* este în legătură cu *Bela* și *Belina*, nume femeiești foarte des auzite la Fărșeroate pe lângă *Belușta* și *Bealișa*, cari însemnează *Balăia* sau cea cu fața *albă* și cu ochii *negri*. Intr'un cântec Fărșerotesc se aud versurile următoare :

Morî *Belino*, morî mușată,
Ce-mi stal înverinată?
Ce s' nu-mi staî înverinată,
Ioû *Belina* cea marată?
Ciceroana mi-o-are luată
Care nu me-are căftată etc.

Morî aici este egal cu *mări* = fa.

Înverinată = inveninată = tristă și vestejită.

Marată = sârmană, nenorocită.

Căftată = căutată, cerulă de la părinți ca se fie luată de nevestă.

Ciceroană. Un fel de *cumanac* foarte gătit purtat de femeile *Fărșeroate*. *Fărșeroții*, dar mai cu seamă *Fărșeroatele*, nu știu ce va să zică *modă*. Cea mai mică schimbare a formei unui straiu la *Fărșeroți* dă dreptul ori căruî *Fărșerot* se rupă straiul întreg unde-l vede abătut de la forma strămoșească, așa că *Fărșeroții* sunt considerați de cei-lalți Români ca singurii reprezentanți ai neamului românesc nealterați în nimica și cari știu se conserve datinele strămoșești. Acuma vine întrebarea : de unde au luat femeile *Fărșeroate* numele de *Ciceroană* pentru *cumanacul* lor? Dacă găteala aceasta de cap au adus-o cu numele încă din timpul lui *Cezar*, care îi așeză în Albania și în Tesalia după luptele din *Dyrachium* și Φάρσαλα, și *cumanacul Ciceroana*

era pe atunci à la mode răspândit și pe la țară în Italia fiind că poate nevasta lui Cicerone îi dădu o nouă formă, este întrebarea de ce nu s'a conservat cu vechia pronunție *kikeroană* și se făcu *Ciceroană*, pronunțat de Fărșeroși *țîțeroană*? Am cerut informațiuni de la multe triburi Fărșerotești dacă nu cumva se află la vre unul din ele sub pronunția *Kikeroană*, dar din toate locurile mi s'a răspuns că numai *țîțeroană* se aude la toți.

105. *Țucnida* de la cuvântul grecesc *τσουκνίδα* *urziică*.

106. *Tașiu* și *Dașiu* este același nume prescurtat din *Ἀναστάσιος*. Se aude și *Tasî*, *Tasîc*, *Tasîcă*, *Tasu*, are și feminin *Tasa*, *Tasica*.

107. *Baracu* și *Buracu* și *Barucu* și *Baruca* este același nume. *Buracu* este diminutivul lui *Boru* sau *Buru*. Ear *Baracu* de unde derivă? La Macedoromâni există cuvântul *bară* în sens de *heleșteu*. De la *bară* se fac diminutivele: ună *bărică* (mic *heleșteu*), ună *băricic* (mic *heleșteu*), dar nu există ună *bărăcă*, de și există cuvântul *broatec* (=buratec sau ori ce broască, nu *festoașă*). De la *Barac* se face diminutivul bărbătesc *Baraculi* și femeesc *Baracula* și *Baracura*. Se află și augmentativul *Barăcar*. Familia armatolică Românească a Colocotronestilor din Peloponez era înrudită prin încuserire cu o familie ear armatolică numită a *Baracareștilor* (Μπαρκαράτοι. Filimon, *Δοξίμιον Ιστορικόν* etc., vol. 3 pag. 414; Σάθας, *Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς*, pag. 493). Numele *Baracu* și *Buracu* nu este purtat de cât numai de Români.

108. *Babichi* și *Babicu* sînt diminutive de la *Baba*, cuvânt turcesc, care însemnează la Români *bêtrân* și se află în compunere, precum: *Baba-Nicu*, *Baba-Ghîorghî* etc. *Baba* (bêtrâna) se zice la Macedoromâni *Moașa* sau *Maia*. *Maia* însemnează și *bunica*. *Străbunica* se zice: *ôma*, și nevestele când se adresează la soacra lor îi zic: *la omă* (fa *omă*, fa *soacră*). *La*, *ală*, *lă*, *alê*, sunt apelative feminine, *lă* și *ala* pentru singular, și *le* și *alê* pentru plural; ear *lăi*, *alăi*, *olăi* sînt apelative adresate la bărbați și pentru singular și pentru plural.

109. *Cuțu-Martu* Martu *Șchîopu*. *Cuțu* l-aŭ Grecii sub forma *κουτός*. Cu acest cuvânt Grecii compun cuvântul *Βλάχος* și fac porecla *Κουτσόβλαχος* = *Cuțovlah*, poreclă, de care se supără foarte mult Români din peninsula Balcanică. Scriitori serioși Greci moderni când vorbesc de Români Megalovlahii sau în genere de Români din Turcia, îi numesc *Κουτσόβλαχοι* și limba lor *Κουτσόβλαχική* fără a fi necesitate de a-i distinge de Români din România și fără a gândi cătu-și de puțin că pot să supere pe frații lor Români, cu cari locuiesc la un loc. Nu numai atâta, dar și pe Români din România pênă la un timp nu vrură cu nici un chip să-i numească *Βλάχοι*, ci *Δάκεις* (Daci), ear acuma în timpii din urmă numesc pe Români *Ῥομοῦνος* și România *Ῥομοῦνία*, pe când dacă nu place să zică *Ῥωμάνος* și *Ῥωμανία*, ar putea zice *Ῥομάνος* și *Ῥομανία*. C. Porfirogenitul (vol. III pag. 148) vorbind de coloniștii *Romani* aduși de Dioclețian în Dalmația și Albania spune că pênă și în timpul sêu se numiaŭ *Ῥωμάνοι*, și nu scrie *Ῥομοῦνοι* nici *Ῥομάνοι*, deși *Ῥωμάνοι* lui

Porfirogenit se ziceaŭ *Românii* și cuvântul *Românii* îl reproduce el prin 'Ρωμαῖοι. Ar putea să facă și Grecii moderni tot așa fără nici un inconvenient și fără nici o teamă de a se confunda Românii cu *Romanii* actuali din *Roma*, căci pe aceștia Grecii moderni îi numesc ca și pe cei antici 'Ρωμαῖοι.

Autorii Greci moderni, când vorbesc de Românii din peninsula Balcanică, nu numai că pretutindenți îi numesc Κοινοβλαχοί și limba lor Κοινοβλαχική, dar apoi când vor să arăte ce limbă vorbesc Κοινοβλαχοί se exprimă astfel : Cușovlahii vorbesc *grecește*, dar *pe lângă limba greacă* vorbesc și limba *cușovlahă*. Ear despre Românii din Albania se exprimă astfel : vorbesc *limba Albaneză*, ear *pe lângă limba Albaneză* vorbesc și *cea cușovlahă*. Noi credem că *corect și fără intențiuni ascunse și rațional* ar fi bine să se zică : *Românii vorbesc limba lor Românească*, dar pe lângă cea Românească știu și vorbesc și cea Grecească sau și cea Albaneză. Astfel amicul meu *I. Lambride* în cartea sa citată de atâtea ori în această scriere ori unde vorbește de comunele Românești de pe Pind, din Epir, din Albania, nu vrea să zică că locuitorii Români vorbesc românește, ci zice că vorbesc *grecește* și că pe lângă grecește vorbesc și *cușovlahicește* (1) La 1880 s'a întâmplat un lucru foarte curios. Era cererea din partea Greciei către puteri de a se anexa mai multe provincii românești din Tesalia și Epir și parte din Macedonia. Patriarhia prin Archierei și preoții reuși să capete declarațiunii de la locuitorii Români a sute de comune Românești cu iscălituri autentice că acei locuitori vorbesc grecește și că sunt Greci. Dar ei au fost tot dauna și sunt și astăzi Români și vorbesc românește cu diferența că femeile nu știu nici un cuvânt grecesc, pe când bărbații știu și grecește. Românii din Μεγάλη Βλαχία din Tesalia și din Μικρά Βλαχία din Etolia și Acarnania n'au emigrat, ci se află și astăzi tot acolo unde au fost așezați de la început din veacul de mijloc. Se știe că Tesalia are forma unei *potcoave*, a cării contururi sunt *munții*, ear locul gol sunt *câmpiile*. Munții sunt și astăzi locuiți numai de Români, cari nu vorbesc de cât *românește* în comunele lor. Astfel munții *Pelion* și *Olimpul* din răsăritul Tesaliei, munții numiți *Hașia* din nordul Tesaliei, munții numiți *Aspropotam* și *Agrafa*, din apusul Tesaliei, munții din Patragic la sud, sunt locuiți numai de Români și numai câmpiile Tesaliei sunt locuite de Grecii agricultorilor, căci Românii nu se ocupă cu agricultura. Ear în orașele mari din câmpiile Tesaliei Românii sunt în număr dacă nu mai mare, cel puțin egal cu al locuitorilor Greci sau grecizați din ele ; apoi ei au în mână exclusiv industria, meseriile, profesiunile libere și comerțul.

În *Cronica Epirotică* alui Mihail Nepota Duca (Vezi textul grecesc cu traducerea în Pouqueville, voyage dans la Grèce, vol. V, pag. 212) la cuvintele: Εἶτα καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι Βλαχίαν ἐπιπηρᾷ se află următoarea notă : «Cunoaște că Vlahia din Grecia este *Tricala și Larisa*» Noi credem că prin *Tricala* și *Larisa* se înțeleg nu orașele aceste, ci provinciile omonime cu aceste capitale.

(1) Tot așa și Gudas, 8,299 : Ἡ φυλὴ αὐτῆ (adecă și Βλαχικὴ) ὁμιλεῖ πρὸς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Βλαχικὴν.

După această notă a autorului face o altă notă mai lămurită și cel care făcu în secolul al 18-lea o prescurtare din această cronică, și eată ce zice între altele: «Prin Vlahia în Grecia istoricul înțelege, după câte relatează despre ea, pe Tesalia Pelasgiotidă, mai-cu seamă pe cea muntoasă, care acum se zice *Hașia*. Aceasta o confirmă și nota, care greșește numai întru aceasta, că o pune (adecă pe Valahia din Grecia) în orașele Tricala și Larisa, pe când Vlahii trebuia se locuească numai locurile muntoase, precum se vëd de la *în-cerput pënë acuma*. Istoricul o numește Vlahia din Grecia spre distingere de Vlahia de peste Dunăre saș și de alte părți ale Greciei locuite de Vlahi, precum spre esemplu *Dolopia*, numită înainte de timpurile comentatorului lui Tucidide Ἐνω Βλαχία (Valahia superioară), precum arată prin aceste: Δολοπία ἡ ὄν καλομένη Ἀνώβλαχα (adecă *Dolopia* cea numită acuma Vlahia de sus)».

Partea dar nordică muntoasă a Tesaliei numită *Hașia* este și astăzi locuită numai de Români și o spune și comentatorul modern. Partea apusană numită *Aspropotam* și *Agrafa* și astăzi este locuită numai de Români. Eată ce zice despre ei Pouqueville (Voyage dans la Grèce, vol. II, pag. 218—219): «Les Valaques nomades, qui portent sur leurs fronts hâlés l'empreinte des saisons, sont généralement forts et robustes. Leurs têtes retracent les proportions *romaines*; et le temps, qui affaiblit les types nationaux, n'a pu, malgré leurs alliances (1), les confondre ni avec les Grecs, ni avec les Albanais. On leur reproche de la parcimonie, de l'obstination; mais à travers leurs moeurs rustiques on rencontre une franchise sauvage, qui n'existe pas dans le caractère des Lévantins. Leurs femmes, douées par la nature du riche coloris, dont Rubens a donné le modèle à l'école moderne, n'ont pour beauté qu'une longue chevelure blonde (2), une bouche vermeille et la fraîcheur de la santé.... Je suis porté à croire que les nations valaques de la Grèce étaient plus nombreuses au temps de l'empereur Paléologue, qu'elles ne le sont maintenant (3), s'il est vrai, comme le dit Cantacuzène, qu'elles lui envoyèrent une députation de *douze milles de leurs citoyens*. Pour trouver aujourd'hui un pareil corps d'élite, car il est probable qu'on avait expédié des hommes choisis, comme cela se pratique dans ces sortes d'occasions, il faudrait une population plus considérable que celle des tribus, dont voici le cadastre approximatif, calculé à cinq individus par famille» (aici dă numărul aproximativ al Românilor câți a putut constata). Dar Români din acele locuri surid la niște astfel de statisticii făcute după informațiunile date de dascalii Greci, apostolii ai Pahlenismului. Cităm următoarele dintr'o broșură intitulată: *Réputation d'une brochure grecque*, par un Valaque Épireote (Extrait du Courrier d'Orient) 1879. pag.

(1) Se înșeală autorul, căci Români nu s'aū încuscrit și nu se încuscresc cu nici un alt neam.

(2) Pletele *blonde* sunt mai rare și la Români și la Românce.

(3) Sunt cu mult mai mulți, dar călătorilor străini li se dau statisticele de Greci, cari ascund numărul.

1—2—3, spre a se vedea cum se fac statisticile etnografice de călătorii străini în peninsula Balcanică :

« Depuis longtemps les Grecs exploitent l'opinion publique en faveur de leur cause aux dépens de leurs correligionnaires d'une autre race, tels que les Albanais, les Valaques, etc. Grâce à l'exclusivisme, — j'allais dire au monopole — dont la langue grecque a été à tort privilégiée dans les écoles et dans les églises de tous les chrétiens orthodoxes de l'empire ottoman, tout ce qui est chrétien en Turquie est considéré comme grec en Europe ; depuis le paysan et l'ouvrier jusqu'à la plus grande célébrité, soit commerciale, soit littéraire ou politique etc, depuis l'individu et la famille jusqu'au peuple et à la nation, tout porte la couleur grecque ».

« Cette erreur ou plutôt cette duperie date de loin ; elle a été propagée par les agents du panhellénisme d'une manière très astucieuse, et voici comment : Les voyageurs européens qui visitaient la Turquie et qui désiraient écrire sur ce pays, — partout où ils étaient de passage, cherchaient à avoir des informations sur le nombre, la nationalité et la condition des habitants de la contrée qui les avait attirés, ainsi que sur toutes les matières qui sont de nature à intéresser un voyageur géographe, archéologue, ethnographe, etc ; ces voyageurs ne pouvaient guère s'adresser qu'aux gens un peu lettrés. Or, tous ces gens, maîtres d'école ou prêtres d'un village, professeurs, médecins ou évêques d'une ville, fussent-ils de nationalité non-grecque (Bulgares, Albanais, Valaques), étaient toujours partisans et adeptes du panhellénisme. Et comme un voyageur est toujours considéré par la population chrétienne de la Turquie comme un commissaire officiel, envoyé par le gouvernement de sa nation pour s'informer *de visu* de la situation générale en Turquie et en particulier de l'état de la population chrétienne, tous ces gens lettrés qui offraient l'hospitalité aux voyageurs européens, s'efforçaient de représenter à leurs hôtes les choses non pas sous leur véritable jour, mais sous la couleur la plus favorable à la cause grecque, dans l'idée que plus les informations seraient dénaturées en faveur de l'hellénisme, plus le triomphe de la cause grecque serait proche. En conséquence, les voyageurs européens, qui ne s'arrêtaient que deux ou trois jours dans le chef lieu de chaque *caza* (canton) de la province qu'ils visitaient, ne pouvant presque rien voir, étudier, approfondir dans un si court laps de temps, composaient leurs ouvrages, en se basant sur les informations dont nous venons de parler, et de la sorte, ils devenaient les dupes de la malice grecque, C'est ainsi que beaucoup d'entre eux se sont faits involontairement les instruments d'une tromperie dont l'opinion publique est encore aujourd'hui la victime ».

« Mais cette manière de tromper au détriment des droits et des intérêts des peuples chrétiens de race non-grecque, n'a pas semblé suffisante aux yeux des champions du panhellénisme ; c'est pourquoi les Grecs sont entrés eux-mêmes en lice, pour faire directement et sans intermédiaire ce qu'ils faisaient par le canal des voyageurs européens ; ils se sont mis à propager eux mêmes

leurs idées au moyen de cartes ethnographiques, dressées par eux-mêmes ou d'après leurs indications, et des brochures rédigées ou dictées par eux. Dans ces cartes ethnographiques, pour lesquelles la finesse grecque a créé le mot ethnocratique, presque toutes les contrées de la Turquie d'Europe, la Thrace, la Macédoine, l'Albanie (jusqu'à Novibazar), l'Épire, la Thessalie sont indiquées avec la couleur de la nationalité grecque. Pareillement dans les brochures, que les Grecs ont composées et fait imprimer en Europe, tout y est altéré et dénaturé en faveur de la nationalité grecque.

Maï departe Pouqueville la pag. 191 zice : « tous les Aspropotamites, ils se prétendent d'origine *romaine* et s'appellent *Bruzzi Vlachi*... on m'a assuré que ces pâtres portaient encore pour coiffure, il n'y a guère qu'un demi-siècle, un *chapeau en feutre*, et pour vêtement *l'habit des bergers du Latium*. Les paysans ont un caractère de tête plus noble que ceux du canton de Calarités.... » Tot Pouqueville (voyage dans la Grèce, vol. III, pag. 12) vorbind despre Româniî din oraşul *Malacaşi* din nord-vestul Tesaliei zice : « cette peuplade laborieuse de Valaques a le même genre d'industrie que les colonies de Calarités, de Caliki et des *Aspropotamites* dont elle partage l'opinion, par rapport à leur *origine italienne* » (1) Ear jos la nota (1) cetim : « Cette idée unanime d'un peuple sur son *origine italienne* perce, indépendamment des auteurs que j'ai cités, dans tous les écrivains du dernier âge des Grecs. Βλάχων πολλὸν ὄμιλον, οἱ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἄποικοι πάλαι εἶναι λέγονται. Cinam. lib. VI.

Ear la pag. 392—393 din vol. al II-lea al opuluî citat spune următorele vorbind despre oraşul Romănesc *Voschopoli* sau *Moscopoli* din Albania :

« Le versant méridional du *Sboké* présente, parmi les peuplades qui l'habitent, des mœurs plus pastorales et plus douces. Séjour des *Dosques* ou *Toxides*, les plus beaux et les plus parfaits des *Schypétars*, une colonie de Valaques *Dassarets* s'était fixée au milieu d'eux, comme un essaim d'abeilles industrieuses s'établit parfois dans le creux des rochers, autour desquels mugissent les torrents. Pasteurs vigilants, ouvriers économes, ces Valaques, qui se prétendaient descendus des Romains établis dans la Candavie par *Quintus-Maximus*, avaient relevé, dans le onzième siècle, sur les ruines de l'antique ville des *Mosches*, celle de *Voschopolis* (1); et d'un simple camp de bergers, elle était devenue la métropole commerciale de l'Épire. On y comptait, vers le milieu du siècle dernier, près de quarante mille âmes; et en 1788, sa population, augmentée d'un tiers, promettait de superbes destinées aux chrétiens de cette partie presque ignorée de la *Grèce*. Les écoles de *Voschopolis* florissaient; la civilisation s'annonçait, sous les auspices de la religion et de ses ministres, telle qu'elle parut une fois dans le monde aux bords fortunés du *Paraguay*, lorsque l'envie et le fanatisme se liguèrent pour détruire l'ouvrage de la sagesse. Les hordes mahométanes de *Dagli* et de *Caulonias* donnèrent les premières le signal des malheurs, en commençant à détrousser et

(1) Quatre lieues au S. O. de Ghéortcha.

à assassiner les caravanes qui fréquentaient le marché de Voschopolis. De leur côté, les beys turcs du Musaché, sous prétexte de secourir les sujets molestés du Grand-Seigneur, mirent garnison dans la ville; et après dix années de dévastations, de rapines et de guerres, Voschopolis disparut de la surface de l'Albanie! Deux cents cabanes, habitées par de pauvres bergers, sont tout ce qui reste de cette ville, que la misère ne tardera peut-être pas à ensevelir au milieu des décombres auxquels on reconnaît encore sa splendeur. L'Ap-sus, qui parcourt la vallée des Mosches au milieu d'une multitude de villages incendiés, dans un cours de douze lieues jusqu'à Bérat, n'arrose plus que des plaines silencieuses et des tombeaux, tristes monuments de l'anarchie dévorante; et ce n'est qu'en approchant de la rivière de Bitocouchi, qu'on recommence à apercevoir des traces de vie et de culture».

Aici este locul să spunem câte-va cuvinte și despre Români ce se află așezați de secul în Albania. Nu dăm statistica lor, căci nu există încă, ci cităm numai câteva localități despre cari vorbește *Hahn* cu ocaziunea descrierii ce face asupra orașului și provinciei *Durazzo* (vechiul *Dyrachium*). Eată ce zice *Hahn* (*Albanesische Studien*, pagina 133, la nota 52, care se referă la pagina 75, unde este vorba de foburgul *Durazzului*): Diese (adecă foburgul *Durazzului*) ist grössten theils von Wlachen bewohnt. In dem Thale von *Kawája* finden sich, ausser der städtischen Colonie, wenigstens 10 wlachische Dörfer. Drei Dörfer der Küstenebene von *Schjak* haben wlachische Colonien; in *Elbasán* sind ausser der städtischen Colonie 4 Dörfer, in der Stadt *Berat* wohnen viele, und die *Musukjà* ist voll davon; in *Mudirlik Tyránna* wohnen nur Wlachen in der Stadt; in *Skodra* sind 24 wlachische Häuser, in der Stadt *Prisrénd* wohnen viele, in *Ipék* und *Jakowa* wenige, in der Umgegend dieser Städte aber keine Wlachen. In *Dibra* und *Ochrida* aber sind sie zahlreich, sowohl in den Städten, als auf dem Lande».

Mai cităm după acestea și următoarele din *Pouqueville* (tot opul citat, vol. II, pag. 172—176):

«Strabon dit que dans l'antiquité (1), qui est maintenant pour nous la nuit des temps, le *Polyanos*, comme toute l'Épire, possédait une population nombreuse et florissante, quoique les *Dolopes* n'y existassent plus depuis longtemps. Ainsi le changement d'habitants de cette contrée se perd dans les révolutions antiques; et il a fallu sans doute les invasions des barbares dans l'orient, pour y refouler une nation chrétienne qui fuyait l'esclavage et la mort. La ville de *Calaritès*, telle qu'elle existait en 1815, comptait cent quatre-vingts familles *Valaques* établies dans un site plus propre à servir de repaire aux aigles et aux vautours qu'à des hommes. Groupée par étages depuis la rive acore des abîmes, elle s'étend dans un développement de six cents toises sur le versant méridional du mont *Padouré-Mouré* (2). On dit que le choix d'un pareil établissement fut inspiré aux *Valaques* par le désir de la

(1) *Strab.* lib. VII. p. 327.

(2) *Padouré-Mouré*, montagne des forêts.

conservation de leur liberté et la nécessité plus impérieuse encore de veiller à leur sûreté personnelle, contre les entreprises des barbares et des derniers empereurs d'Orient, qui traitaient leurs sujets comme des peuples conquis. Par leur position les Megalovlachites s'étaient mis hors de la vue des conquérants, et ils n'aspiraient qu'à l'oubli, lorsque quelques huttes de bergers, bâties à l'extrémité du Padouré-Mouré, prirent vers le commencement du treizième siècle le nom de Calarités, à cause des belles eaux qui coulent de ses rochers. (1) La tranquillité dont on jouissait, le temps et l'indépendance ayant attiré de nouveaux citoyens dans cette colonie, comme on n'avait pas de terres à cultiver, les habitants s'adonnèrent aux soins des troupeaux. La population s'étant accrue avec l'industrie, on établit des liaisons de commerce en vendant d'abord le beurre et les fromages aux villes voisines, et quelques autres produits aux marchands des échelles du golfe Ambracique, qui avaient alors des facteurs répandus jusque dans le Pinde. C'était par le canal de ces hommes que la France achetait le poil de chèvre et les toisons des troupeaux des Valaques; et dès le siècle de Louis XIV, elle avait un entrepôt de ces produits à Mezzovo.

«L'intérêt qui enfante les spéculations ne tarda pas à déterminer les industriels Valaques à filer leurs laines. Comme la main-d'oeuvre était à bas prix parmi eux ils commencèrent aussi à tisser les étoffes grossières qui servent à faire les capes des Albanais et les capots à l'usage des marins de l'Adriatique. Ce pas étant fait dans la carrière des arts, ils se servirent du pavillon de France pour exporter à l'étranger leurs tissus. Bientôt après ils voulurent suivre leurs ballots de marchandises, afin d'en surveiller la vente, et d'opérer les retours en espèces et en objets des manufactures étrangères, appropriés à leurs besoins. Comme les chances ne pouvaient qu'être heureuses entre les mains d'hommes économes, on vit dans le cours d'un demi-siècle, c'est-à-dire depuis l'année 1760 jusqu'à nos jours, les Mégalovlachites de Calarités, Syraco, Mezzovo, de l'Aspropotamos et du Zagori, se répandre dans les différentes places maritimes de la Méditerranée, et employer ensuite des vaisseaux grecs (2), au lieu de ceux des étrangers, pour transporter leurs marchandises, et opérer leurs retours. Marchant la sonde et la boussole à la main, après des essais nouveaux, les uns fondèrent des maisons de commerce à Naples, à Livourne, à Gênes, en Sardaigne, à Cadix, en Sicile et à Malte. D'autres s'établirent à Venise, à Trieste, à Ancône et à Raguse. Un petit nombre que la prospérité avait éblouis, ouvrit des relations avec Vienne, Constantinople et Moscou, et des compagnies osèrent s'adonner aux opéra-

(1) Pouqueville se înșeală; *Calarités* se zice de Români *Călar-li* sau *Căldrești* și *Căldriști*. Grecii necunosând sensul scrisseră și scriu încă *Καλλυβόρι*, ca și când ar fi compus din *καλό*; (comp. *καλλι*) și *έξω* = *curg*. Tot așa făcură și cu *Săracu* scriind *Σαράκου*, crezând că este de la *σύν* și *έξω*.

(2) Ce sont les Galaxidiotes, colonie grecque du golfe de Lépante, qui font actuellement leur cabotage.

tions de la banque, dans lesquelles elles ne furent pas heureuses. Enfin dans ces derniers temps, quelques marchands avaient aspiré au commerce des denrées coloniales; mais comme ils étaient sortis de leur centre ils ont fait des banqueroutes qui ont ruiné leur crédit, sans les appauvrir. Aussi dans le Pinde comme ailleurs, on dit que telle personne est riche d'une ou de plusieurs faillites. Mais les maisons qui se sont tenues dans les bornes de leur commerce naturel ont existé et se soutiendront avec honneur».

«D'après ce que je viens de dire du commerce des Valaques, on ne sera pas étonné, si j'ajoute qu'on trouve à Calarités le cours des principales places de l'Europe, puisque les marchands ont intérêt à connaître les mouvements du commerce auquel ils participent. Les grandes opérations roulent annuellement sur les cotons de la Macedoine Cisaxienne et de la Thessalie, qui passent en partie dans les états d'Autriche; sur les soies d'Agia et de Volo; sur les exportations de peaux de lièvres, de blaireaux et d'ours, qu'on exporte dans le royaume de Naples pour les échanger contre des galons et des fils d'or; enfin sur le commerce des pelleteries à l'usage des Orientaux, qu'on tire de la Russie. Malgré ce développement donné aux spéculations que la subversion d'une guerre maritime de vingt ans avait violentées, il est probable que la paix destinée à replacer chaque nation dans sa sphère, par le retour d'un sage équilibre, ramènera les Mégalovlachites à la vente des produits de leurs manufactures, de leurs laines et de leurs troupeaux».

«La classe du peuple, qui n'a pas de capitaux, s'est emparée d'une branche d'industrie très-lucrative dans l'Albanie, qui est la fabrique des ornements et des ustensiles d'or et d'argent. Ceux qui ne sont pas employés dans les tissanderies et les fabriques, sont orfèvres; et quoique dépourvus de bons modèles, ils travaillent assez bien l'or et l'argent. Comme ils ne sont pas soumis au titre, ils tirent des profits inconnus des métaux qu'ils emploient, en les altérant autant que leur cupidité peut s'étendre. C'est chez ces orfèvres que les antiquaires peuvent se procurer des médailles, qu'ils ne jettent plus dans le creuset depuis qu'ils connaissent le prix qu'y attachent et qu'en donnent les Européens de la chrétienté».

«Les Valaques qui ont voyagé, et c'est le grand nombre, parlent plusieurs langues, et ont des bibliothèques assez bien assorties en livres français et italiens. Ils possèdent les bonnes éditions des classiques grecs, et un étranger trouve chez eux des secours littéraires qu'il est difficile de porter avec soi dans les voyages. Mais ce qui est bien plus étonnant, c'est de voir l'esprit d'ordre qui règne dans les familles et dans la ville. Une sage prévoyance s'est perpétuée pour diriger tout ce que l'homme courbé sous le despotisme peut faire afin d'améliorer et de rendre sa condition supportable».

Ceea ce zicea Pouqueville la 1820 există și astăzi. Rolul civilizator în peninsula Balcanică l-a jucat și-l joacă numai rasa Românească, și ceea ce l-a oprit de a eși la iveală ca națiune aparte a fost lipsa de instrucțiune în limba lor națională și firma panelenismului, supt care scriitorii Greci au știut să

cuprindă pe Români. Un mare om politic al României la un banchet politic la *Roman* a spus un mare adevăr despre Români din peninsula Balcanică, când a spus că «*ei pînă cri alaltăeri au avut singuri comerțul orientului de la Viena pînă la Cairo din Egipt*»; putea să adauge că l-au și astăzi tot ei, dar nu se ved, căci sîi acelor mari întreprinzători comercianți poartă nume cu terminațiuni grecești în *ἰδης, ἀδης, πολος, εός*, etc. Un Român poreclit *Mămăligă* se elinează în *Mamalinghidis* (1). Același lucru îl confirmă și C. Jos. Jirecek (*Geschichte der Bulgaren*, pag. 113) când zice: *Die Macedo-Rumunen* heissen, bei den Slaven, *Vlachen* oder Çinçaren; die Neugriechen nennen sie *Kutzovlachen*. Ihre Hauptsitze sind im Pindus, in Thessalien, bei Katsoria, am Dêvol, unter dem Peristeri, in Kruşovo, bei Prilêp, in Moglena und auf den Ausläufern der Rodope. Der Mehrzall nach führten sie ein Hirtenleben. Andere, begünstigt durch oft *sta-menswerthe Sprachkenntniss* und *rastlosen Unternehmungsgcist*, durchwardern die ganze Halbinsel zu Handelszwecken, führen fast alle *Wirthshäuser (Chane)* an den Strassen und betreiben mancherlei Handwerke, wie Maurerei und Goldarbeiterei, nach altererbter Manier. Ihre Physionomie zeigt *römischen Typus*. Merkwürdig ist die Zühigkeit dieses Volkes; obwohl zersprengt und missachtet, hält es fest an seiner Nationalität und Sprache. In dessen ist doch schon ein nicht gerinzer Theil im slawischen und griechischen Elemente untergegangen».

D. *Lambride* (Vol. II, pag. 225), care pretutindenî numește *Çufovlachi* pe Români din peninsula Balcanică, vorbind despre starea instrucțiunei în Albania și vedënd cât de inaintați sunt Români de acolo față cu Albaneji, după ce spune că în orașul Berat din Albania și în *marca și mica Muzachia* (provincii în Albania) se vorbește limba *Çufo-Vlahică*, adaugă următoarele:

«Rasa Vlahică pretutindenî se distinge prin iubirea muzelor și a lucrului. De acea și numai Vlahi și în comünele acestei eparchii (adică în eparchia Beratului,) trăesc omenește ocupându-se cu creșterea vitelor; pentru că Albaneji aici mai cu seamă, Creștinii și Turcii, din cauza esemplareî lor incurii și neerezuteî mulțumiri cu puțin nu mănâncă alta nimica de cât pâne uscată de porumb. Cu toate acestea rezistă într'un mod minunat și se luptă foarte bărbătește. Rasa Vlahică se distinge și în respectul către ale patriei. Nici o dată nicăire în Albania de mijloc și de sus n'a schimbat vre un Român religia sa saî dogma făcându-se catolic. Toți cei abătuți aici de propagande își trag origina din rasa Albaneză. *Elinismul datorește multe la ambișunca și la purul patriotism al rasei Vlahice. Fără de această rasă cea mai mare parte din Macedonia și-ar fi negat poate originea sa. Dar și în Epirul modern a făcut puțin?*»

Are dreptate amicul nostru D. *Lambride* în cea ce spune mai sus, și noi pentru adevărul istoric arătăm în cartea noastră «*Studii istorice asupra Românilor din peninsula Balcanică*» că rasei Vlahice Elinismul datorește nu

(1) Vezi *Passov*, pag. 102, versul 5.

multe, ci *totul* aproape, când se va vedea ce a făcut ea cu *armatoli* încă de la ocuparea Greciei de Turci pînă la revoluțiunea greacă și mai cu seamă în revoluțiunea greacă, și ce au făcut capitaliștii Români pentru Elinism. Dar pentru aceste servicii și altele, despre cari intrăm în detalieri în faptele *armatolilor* și ale *capitaliștilor* Români, această rasă ar merita să fie mai mult respectată cel puțin de aleșii națiunii nobile a Elenilor și să nu fie tratată, fără nici un motiv, de *cușo-vlahă* și limba ei să fie disprețuită cu epitetul de limbă *șchioapă*, și se se dea îndemnuri Românilor a o lepăda de pe ei ca o *scăr-năvie* (ὡς ἀποσωρακίστηκε τὴν κουτσόβλαχικὴν σας γλώσσαν).

După toate acestea ne întorcem de unde am plecat, adică la numele *Κουτσόβλαχος*. De și Grecii cred că *Κουτσόβλαχος* însemnează *Român schiop*, însă cuvântul *κουτσός* este o rea interpretare a cuvântului turcesc *cuciuc*, care însemnează *mic*. Turcii pe Români din România îi numesc *Kara-Olah* (Români *negri*, însă în sens de *mari*, căci *Kara* la ei are și acest sens), ear pe cei din afară din România îi numără *Cuciuc-Olah* (Români *mici*). Aceasta este adevărata derivație a cuvântului *Cușo-Vlah*. În Wilhelm Tomaschek (zur Kunde der Hämus-Halbinsel, Wien 1882, pag. 42) cetim următoarele cuvinte relativ la numele de *Κουτσόβλαχος*: «Eine aus sehr später Zeit stammende Handschrift des Klosters Kullumusi (Uspenskii, § 327) bringt jene Athos-Vlachen in direkte Verbindung mit den Kreuzfahrern und erblickt in den *Κουτσόβλαχοι* aus Italien (!) stammende *σταυροφόροι*: κρούτσε γὰρ παρ' αὐτοῖς ὁ σταυρός, Βλάχοι δὲ οἱ Ἰταλοί». Noi inclinăm a crede că cuvântul *Cușovlahi* nu este identic cu *crușovlahi* (adecă de la *cruce* și *Vlahi* = *Italieni Cruciați*).

Era vorba la început despre numele *Cușo-Martu* din lista contribuabililor comunei *Avela*. Despre cuvântul *cușo* am vorbit; acuma trecem la numele *Martu*. Credem că *Martu* este prescurtare din *Martin*, nume care se aude mai rar la Români în raport cu *Martu*, care este foarte popular la Români și numai la Români. De la *Martu* se face *Mărtean* și articulat *Mărteanli*, adecă *Mărtești*, cei din neamul lui *Martu*. La numele *Dimirtu* părțile constitutive nu sunt *Dimă-Martu* ci *Dimă-Murtu*, care *Murtu* se aude des ca poreclă printre Români.

110. *Tarapoc* și *Trapoc* derivă de la cuvântul *trap*, care însemnează *păr* și *mic*.

111. *Pandermă* derivă din grecește, de la πάντα ἔρμος = *tot dauina nenocit*; (ὁ ἔρμος ὁ Γιάννης = *Iani cel părăsit, sărmanul de Iani*).

112. *Sterghii* diminutivul lui *Sterghiu*.

113. *Bubulic*, *Bubulică* și *Bubulină* derivă de la cuvântul *bubulic* = *că-răbuș*.

114. *Ianotula* diminutiv lui *Ianotă*. vezi la No. 34.

115. *Cașichi* este cuvânt grecesc însemnând *cal*.

116. *Epu*. *Epu* însemnează *cal*, de unde femininul *capă*; *Epu* (= *cal*) se aude foarte rar.

117. *Șumbă* și *Șumbi* trebuie se fie prescurtări din *Cățimbă* sau *Căciu-bel*.

118. *Călțoni* este augmentativ lui *Călțu* (= creț și diform). *Călțu* și *Scălțu* fac augmentative *Călțoniu*, *Călțoni*, *Scălțoniu*, *Scălțoni*, și prescurtat *Țoni*. A nu se confunda *Țoni* cu *Cionu* și *Cionă* = privighetoare.

119. *Ilia* (= Ilie) se zice și *Lia* prescurtat, și are diminutivul *Liacu* = *Λιάκος*.

120. *Cavachi* credem că este prescurtat din *Caciavachi*, despre care vezi mai jos.

121. *Breșiu* este diminutivul lui *Biru*, de unde *Bireșiu* și *Breșiu*. Tot așa s'a întemplat și cu porecla *Veru* (văr) când se face diminutiv. *E* de la silaba *ve* neaccentuat devine *i* scurt, care dese ori dispăre, precum : *Veru*, *Virusiū*, *Viret*, cari se aud și *Vrușiū* și *Vret*. *Vret* se aude și *Ret*.

122. *Sducă* este diminutiv lui *Didu*, *Țidu* (= *Dedu*) și s'a făcut astfel : din *Țidu* se face *Țiduc*, *Țiducă* și *Țducă*, *Sducă*. O formă augmentativă a lui *Țidu* este *Țidur* și articulat *Țidur-lu*, *Țidru-lu*, de unde numele *Țidru*, *Zidru*, *Ζῆδρος*. *Zidru* a fost un armatol vestit în cântecele populare (vezi la *Zidru*). Vezi și la No. 70.

123. *Ciutură* se află și la plural ca poreclă *Ciuturi*. Multe porecle se aud la plural la Macedoromâni, de și desemnează o singură persoană, astfel este : *Fusi*, *Leamni*, *Țiri* (= ciururi), *Bărdi*, *Mirmindzi* (= furnici), *Surțali*, *Cioareci*, *Țipuri* (= tescovină).

124. *Guviță* este diminutivul lui *Guvă* = gaură.

125. *Sămără*, care face *samare*.

126. *Săndicu* este diminutivul lui *Sandu*, prescurtat din *Alexandru*.

127. *Smirli*, formă turcească = de la *Smirna*.

129. *Himona* este cuvânt grecesc însemnând *carne*. Se aude și porecla *Earnă*, poreclă care există și la țărani în România. Astfel am auzit că unul se numește *Gheorghe Earnă-grea*.

129. *Dauti* este cuvânt turcesc.

130. *Țacachi*, însemnează *Surcele* în grecește. Numele este elinizarea cuvântului Românesc *Surțali*.

131. *Tuzluchi* este cuvânt Turcesc însemnând *cioarcei*.

132. *Baldumi* și *Balduma* este *Bălu Duma*.

133. *Șașamuti*. Origină necunoscută.

134. *Caciavachi* diminutiv de la *Căciav*; ear *Căciav* de la *Căciu* = asin.

135. *Masturêca* și *Masturulca* sunt diminutive cuvântului *mastur* = zidar.

136. *Pihă* este de la cuvântul grecesc *πίχι* = *cotul*. De aici credem este și porecla *Piăhă*.

137. *Țirlingă* este augmentativ lui *Țiru* (= *ciur*). Cuvântul s'a făcut astfel : *Țiru* articulat este *Țir-lu*, de unde *Tirlingă*. Idem de la *Bușulea* se face *Bușulengă* și *Bușulingă*; idem de la *Milțu* se face *Milingă* și *Milengă*.

138. *Gogu* și *Goga* sunt prescurtate din *Ghîorgu*. Porecla generală dată de

- Albaneji Românilor din Albania este *Goga*. (Hahn, Albanesische Studien, pag. 20. din dicționar. la cuvântul γόγα α).
139. *Cărcupî*. Origină necunoscută.
140. *Tică* este prescurtat din *Mărtică*, diminutiv lui *Martu*.
141. *Manafi*, *Baghîofi*, origină necunoscută.
142. *Tafechî*. Origină necunoscută.
143. *Ghita* și *Gota* se aud rar, dar numai la Români.
144. *Iana* este *Iani* cu *a*, care se pune în locul articolului, precum : Tegu, Teg-lu și Tega; *Iani* nu se zice Ien-lu, ci *Iana*. *Iana* este și feminin.
145. *Malina* de la *Malu* (=malu franț. marceau). *Muliu* este poreclă foarte mult uzitată.
146. *Naunî*=Naum.
147. *Ștamandanî*=steșnic.
148. *Dalî* și *Zâr* sunt porecle ciobănești, însemnând cel întâiu laptele ce rămâne după ce se scoate untul, ear al doilea tot *zâr*.
149. *Halacu* și *Halaci* înseamnă : cel ce lucrează bumbacul.
150. *Natra*. Credem că este *Narta*, care *Narta* este numele *Artu* care se zice și *Arata* de Români. *Arta* este oraș în Epir. Mulți Români poartă ca porecele nume de oraș sau de sate.
151. *Șugîuchi* este un fel de cârnat, care se face din *nuç* în loc de carne.
152. *Paisi* sau *Paisie* se aude rar.
153. *Carantin*=*Cara* (=negru), Antim (Ἀντιμος). Se zice și *Carantin* și *Cărinte*.
154. *Belmeza* de la turcescul *Belmez* (=nu *știr*).
155. *Dulî* și *Dula* sunt prescurtări din diminutivele *Constandûli* și *Constandûla*.
156. *Haiduti*=Haiducu.
157. *Gunari* =plănar. Forma în *i* este grecească; Românii zic *Gûnar* (=plănar); *Gună*=*plană*, *șubă*.
158. *Zisûla* diminutiv masculin lui *Zisi*, nume exclusiv Românesc, de și vine de la grecescul Ζίσης (zâ ζίσης =se trădești).
159. *Iaprachî*=*perîșoare*, sarmale.
160. *Zarmă*. Se aude și *Zarbă* și *Zarpă*.
161. *Gîvâră*. Cuvântul pare augmentativ făcut dintr'un nume *gîvâ*, care nu se aude. Din această familie eși un vestit armatol de la Pind, cântat și pînă astăzi în cântecele populare atât Grecești cât și Românești. Era, după cum auziam de la bunicul meu, om nalt de talie, bine făcut și mărț și foarte viteaz. Tradițiunea locală spune că emigră în România. Nu știm dacă familiile actuale *Gîvâra* din România sunt din familia armatolului *Gîvâră* de la Pind.
162. *Pamî* și *Dadûmî*. Numele *Adam* este foarte des auzit printre Români. El se aude *Adam*, *Adamî* și *Damî*. *Dadûmî* credem că este o fuziune din *Damî*-*Damî*, adică *Damî* a lui *Damî*.

163. *Pupu* și *Pupr* este același nume, nu este ênsă din rădăcina verbului *a pupa* din România, verb care nu esisă la Macedoromâni.

164. *Nicru* nu este de la Nicolae, ci de la Nicu prescurtat de la *Ianicu*, diminutiv lui *Iani*. Asemenea *Nacru*, *Naci*, *Nacea* nume Românești, sunt făcute de la *Nacu*, care *Nacu* se aude și *Nachi*, și sunt ambele prescurtări din *Ianacu* diminutiv lui *Iani*. Asemenea *Micru* și *Micca* sunt făcute din *Mitu* prescurtat din *Dumitru*. Toate aceste nume sub această formă sunt purtate numai de Români sau de Români grecizați sau cari se dau de Greci. Idem de la *Metu* se face *Meta* și *Mecru*, precum de la *Mitu* se face *Mita* și *Micra* și *Micru*.

165. *Vulioti* și *Vuliot*, adică de la orașul *Volo* din Tesalia. Vezi mai sus la numărul 1. B.

166. *Gulișu*. Este diminutiv lui *Guli* și *Gulă* prescurtări din *Teguli*, *Tegulă*, *Tegulca*; ear aceste din urmă sunt diminutivele lui *Tegu* prescurtat din *Sterghiu*; *Gulă* și *Guli* se fac și *Gulioti* și *Guliotă* după regula dată la numărul 34. *Tegu* se aude *Teu*.

167. *Chiriți* este diminutiv lui *Chiru*. Nică o dată nu se aude *Chiriță*. *Chiru* se află și el ca și orî ce nume propriu și articulat *Chir-lu* (*Chirul*). De la *Chiru* se face diminutivul *Chiricu* și *Chircu*, foarte des auzite.

168. *Cutrulă* și *Cutruliu* și *Cutruli* sunt diminutivele unui nume *Cutră*, foarte des auzit ca poreclă numai la Români, *Cutră* se aude și *Cutră*.

168. bis. *Cucot* însemnează *Cucoșit*. Se zice și *Cocut*. În listă se află scris *Cucoti* cu terminație grecească.

169. *Veta* este masculin diminutiv lui *Savu*. Din *Savu* se face *Săveti* și *Săvit* și *Săveta* și prescurtat *Veti* și *Vetu*, de unde *Veta* după regula dată mai sus la nota 3 de la pagina 32—33. A nu se confunda *Veta* cu *Beta*, care *Beta* este prescurtare de la *Lambeta* sau *Gambeta*. *Savu* articulat se face *Sav-lu* și *Sau-lu*, care în listă este scris *Sau-lo*. Observăm că articolul *lu* se aude și ca *lo*; tot așa și *u* de la persôna întâia a prezentului, precum: *Ioă țî dzico*. Dar această pronunțare a lui *u* ca *o* se aude mai mult la Români din Albania. Din *Savu* se face și feminin *Savula* ca diminutiv.

170. *Căprar* și *Căprari*. *Căprar* se zice cel care paște *caprele*. Forma *Căprari* este grecească. Profesorii Greci scriind numele elevilor Români în cataloage în limba grecească le pun terminațiuni grecești, și elevii se iscălesc în temele ce fac și unii în toată viața lor așa cum au fost scriși de la început în cataloagele scoalei. Astfel cuvântul *Căprar* a fost scris în catalog *Καπράρης*, și de aceea în listă figurează în grecește *Καπράρης*. Vezi și la numărul 71 de mai sus.

171. *Căceală* este făcut de la *Căciu*. Se află și prescurtat *Ceală* și *Ceala*, nu însă cu sensul cuvântului în Moldova. A nu se confunda *Ceala* cu *Ștalu* și *Țala*, care înseamnă *sucitor*. Vezi și la pagina 37 la cuvântul *Ceala* (*Ίζάλας*).

172. *Boțu*. Porecla *Boț* se dă la oameni *scurți și groși*. Vezi la pag. 30, la No. 3 de la R). *Tunase Tușta Boțuri*.
173. *Hroni Ciuveli*. *Hroni* este făcut de la $\chi\rho\omicron\nu\omicron\varsigma$ (=an), cași *Zisi* de la $\zeta\iota\sigma\eta\varsigma$ (=se trăești); ear despre *Ciuveli* vezi la pag. 29.
174. *Ciarcloniū*. Vezi la pag. 29.
175. *Betula* este diminutivul lui *Beto*, prescurtat din *Gambeta* sau *Lambeta*.
176. *Fufa*. Această poreclă să dă la cei cari vorbesc din nas. Se aude și *Fufu* și *Fufi*; și *Huhu* tot același sens are.
177. *Cară-Nicu*=Nicu cel negru.
178. *Cușcu*. Dela Iani se face diminutivul *Ianacu* și delo acesta *Ianacușii* și prescurtat *Nacușii*, *Cușii*. Dela *Cușii* se face diminutivul *Cușicu* și *Cușcu*, ca și delo *Bușiu* se face *Bușicu* și *Bușcu*, și de la *Mociu*, *Mociu* și *Mociu* și *Moșcu*, *Moseu*, delo *Tociu*, *Tociu*, *Tociu* și *Toșcu* și *Toscu* și *Toscă*.
179. *Lacă*. Numele este delo satul Romănesc de pe Pind numit *Lacă*. Sunt multe sate Romănești cu acest nume.
180. *Cimari* are același sens cu *Cuman*, despre care vezi mai sus Nr. 32.
181. *Siru*. In listă se află *Ruza Siru*. *Ruza* însemnează *trandafir*, însă rar se aude cu acest sens. La unii dintre Fărșeroți trandafirul se zice *arujă*. Porecla *Siru* o găsim purtată și de un armatol Român, fost adiutant al unui vestit căpitan Român de pe Olimp, numit *Panu Zidru*. Ambii sunt cântați în cântecele populare.
182. *Bagua Slugeru*. In listă figurează următoarele familii *Bagua* : *Mitri Bagua*, *Chircu Bagua*, *Mulu Bagua*, *Dimă Bagua* și *Bagua Slugeru*. Despre numele *Mitri*, *Chircu* și *Dimă* am vorbit. *Mulu* și *Mulă* la Macedoromâni însemnează *Catir*, *Catiră*. *Mulu* și *Mulu* masculine, și *Mula* și *Multa* feminine, sunt uzitate și ca nume de botez și ca porecle. Porecla *Mulu* se dă la oameni cu *fașa mare* și cu *ceafa groasă* precum și la *incăpăținați*.
- Porecla *Slugeru* este purtată cu mândrie de descendenții lui *Bagua Slugeru* fără să știe și ei de ce. La Macedoromâni cuvântul *Slugă* nu există, precum și nici un cuvânt derivat din *Slugă*. *Baguieștii* din comuna *Avela* n'au emigrat nici odată în vre o țară slavică, de unde se le fi provenit porecla saū titlul de *Sluger*. Ei după suvenirile tradiționale în familie au avut, cum spun, mai multe moșii în Epir, pe cari cu timpul le-au pierdut. Au mai avut o moșie părintească la nordul Tesaliei, pentru care avură mulți ani judecări cu niște beți Turci și în fine o pierdură și pe aceea; și astăzi se află fără posesiunile părintești, dar cu mândria că se trag din neam princiar. Străbunul *Baguieștilor* din comuna *Avela*, după cum celim în documentele publicate de istoricul Hopf (vezi *Hopf*, Griechenland im Mittelalter und in der Neuzeit, vol. II, pag. 103) se vede că la început servi în cavaleria lui *Stefan Dușan*, craiul Serbesc, și de aceea avea rangul de *Sardar*, cuvânt Turcesc care însemnează *comandant de Cavalerie*. Români pe lângă ciobănie se ocupaū de tot d'auna și se ocupa și astăzi și cu creșterea vitelor mari, mai cu seamă

cu *erghelii* și sunt buni călăreți. În resboaiele Venețienilor cu Turcii pe la 1400—1500 și încoace în Peloponez Români aliați cu Venețienii sau mercenarii sunt preferiți în *Cavalerie* mai mult (Satas, Documents inédits etc. vol. 6, pag. 188, 190 și altele). Titlul slavon de *Sluger* se vede că se dăduse unei rude a *Sardarului Bagua* încă de la început, căci altfel nu se poate explica. Acest titlu de *Sluger* rămase ca poreclă uneia din ramurile familiei *Bagua* și-l poartă și astăzi.

Am văzut că *Bagua* domnea în *Tsprotia* și *Molosia*, în care intră și munții *Suli*, și că avea multe forterețe tari în principatul său, că cuceri toate forterețele Normanzilor de pe coastele apusane ale Albaniei de jos, că goni din Arta pe rivalii săi *Butești* și le luă domnia, apoi că încorporează în principatul său și orașul *Parga* cu teritoriul său. Ca se facă toate acestea *Bagua* trebuie să fi avut multe triburi Românești cu el și bărbații din acele triburi să se fi ocupat numai cu armele și cu resboiul, înlocuind ca *Suliații* mai târziu. După încetarea domniei lui *Bagua*, care credem că avu loc pe la 1450—60, parte din triburile sale rămase pe munții *Suli*, iar cu restul el se retrase încet încet pe muntele *Pind*, unde se așeză la locul în care se află și astăzi zidită comuna *Avela*, într-o pozițiune din cele mai strategice. Bărbații din tribul lui *Bagua* cu mult înainte încă de 1400 și până la 1450 nu se ocupau cu alta decât cu armele. Când dar la 1450—60 se așezară în comuna *Avela*, cea mai mare parte din ei deprinși cu armele și ne mai vrând să se apuce de lucru, mergeau unde auziau resboaie sau se angajau ca soldați mercenari la Venețieni, cari luptau în Peloponez cu Turcii. Tot așa făcură și Românii *Suliați* după espatrierea lor la 1804 în insulele Ioniane și mai târziu la 1820 și în revoluțiunea greacă; căci deprinși în continuu tot cu resboaie le venia greu să se apuce de lucru. Tot așa s'a întâmplat și în vechime la Greci în timpul resboiului Peloponezic, când după lungi resboaie făcându-se armistițiu, luptătorii Greci ne având ce face se înrolau unde auziau că este resboiu.

Mai la vale vom da mai multe liste de comandanți ai oștirilor Venețiene din Peloponez și din Grecia continentală, liste scoase din corespondențele Venețiene culese de D. Satas, și vom vedea că mai toți acei comandanți erau Români. Cât despre soldați, nu ne putem pronunța, căci n'avem liste de numele lor, spunem însă numai atâtă că erau ordine esprese ale senatului Venețian către *Proveditorii* Peloponezului de a nu se servi de oștiri nici *grecești* nici *albanezești*, ci, (se înțelege) Românești, căci alte națiuni afară de acestea nu esista în Peloponez și în Grecia continentală. Numele dar Românești ale comandanților oștirilor Venețiene în urma unor ordine ca cele de mai sus ne arată că și oștirile ce comandau erau compuse din Români dacă nu în totul, cel puțin în cea mai mare parte. (Vezi ordinile despre cari vorbim mai sus, în Satas, Documents inédits etc. vol. 1, pag. 240, 241, 253, 260, 261, 263, 266, 291, 295, 296). Ordinile au fost provocate de turbulența unora dintre *Fărșeroții* recrutați ca voluntari sau ca mercenari din *cătunele* lor numeroase din

Peloponez, unde se vede se scoborîră mulți *Fărșeroși* nomazi fugind de invaziunea Turcească din Albania și Grecia continentală și căutând refugiu în Peloponez, unde domniau *Frâncii*, adică Venețienii. Acești *Fărșeroși* din Cătune, ziși de Greci *Ἀρβανιτὸβλαχοί*, sunt înrolați cu toate acestea de Venețieni, cu toate ordinele date mai sus, și ne sunt dați ca Albaneji, de și numele acestor Albaneji sunt Românești, precum :

<i>Gheorghie Floca</i>	Satas, Documents inédits, etc., vol. 5, pag.	19
<i>Anton Favă (=boh)</i>	»	» 5, » 217
<i>Marcu Memu</i>	»	» 5, » 52
<i>N. Bezi</i>	»	» 5, » 138
<i>Anton Brega,</i>	»	» 5, » 155
<i>Ioan Frati</i>	»	» 5, » 19
<i>Ghini Joga</i>	»	» 5, » 19
<i>Ioan Grosu</i>	»	» 6, 39 și 45
<i>Ghini Trușină (=frânghie de căprină)</i>	»	» 6, » 200
<i>Adam Troianu</i>	»	» 5, » 175
<i>Lionț Troianu</i>	»	» 5, » 217
<i>Iani Muzachi</i>	»	» 6, » 283
<i>Petru Nianța (scris ital. Gniagniza)</i>	»	» 5, » 17
<i>Mira Surbi</i>	»	» 5, » 17
<i>Petru Coudi</i>	»	» 5, » 17
<i>Teodor Mangola (=Manu-Cola)</i>	»	» 5, » 19
<i>Frâncu Zerva</i>	»	» 5, » 17
<i>Nanța Lămbetu.</i>	»	» 5, » 17
<i>Mihali și alți 5 Tarachia</i>	»	» 5, 17 și 19
<i>G. Măniacu</i>	»	» 5, » 329
<i>Murmuri</i>	»	» 5, » 276
<i>Măzărachi.</i>	»	» 5, » 19
<i>Mirminzi (=furnici)</i>	»	» 5, » 46
<i>Mateși.</i>	»	» 5, » 151
<i>Andrei Mavreși.</i>	»	» 5, » 18
<i>Mănața (consanguinis Petri Bua)</i>	»	» 5, » 31
<i>Martin Peta</i>	»	» 5, » 19
<i>Andrei Niculiți</i>	»	» 5, » 20
<i>Ioan Nani</i>	»	» 5, » 219
<i>Roșu Marin.</i>	»	» 3, 205, 207
<i>Turelu (de la tor=urmă).</i>	»	» 5, » 19
<i>Mira Bărdi</i>	»	» 5, » 19
<i>Braila Bărdi</i>	»	» 5, » 19
<i>Gheorghe Mălăcași.</i>	»	» 6, » 243
<i>Gheorghe Bușicu</i>	»	» 6, » 161
<i>Ghinu Pleșea</i>	»	» 6, » 161

Roșu Buia	Satas, Documents inédits, etc., vol. 1, pag. 151
Stamati Măzărachi.	> > > > 6, > 285
Giorgi Viniari (Vignari).	> > > > 6, > 285
<i>Giorga Cara-tolia</i>	> > > > 6, > 161
Marin Climenti	> > > > 6, > 161
Buhali.	> > > > 5, > 34
C. Buhali.	> > > > 6, > 315
Gheorghii Pachi.	> > > > 6, > 301.
Mihali Cățelu	> > > > 3, 276, 277, 320
Mecia Bușicu.	> > > > 6, > 202
Casneși Climenti	> > > > 6, > 202
Ciagani	> > > > 6, > 202
Andreï Spătaru.	> > > > 6, > 200
Toader Niti	> > > > 6, > 200
Ilia Buia	> > > > 6, > 200
Duma Bușicu	> > > > 6, > 191
Mecia Bușicu	> > > > 6, > 191
Caca-Musa Turco (German cuzin de li spectabile Piero et Ghini Bua)	6, 84
<i>Miha Gulemi</i>	> > > > 6, > 169
<i>Matei Sfrângi</i>	> > > > 6, > 41
<i>Măndășeștii</i>	> > > > 6, > 51
<i>Domenic Gărdași</i>	> > > > 6, > 212
Iani Chilarî	> > > > 5, > 151
Giorgi Struța	> > > > 5, > 151
Dima Lanțoiu.	> > > > 5, > 151
Giorgi Borșiu.	> > > > 5, > 151
Nicola Bafi (=broască mare)	> > > > 5, > 151
Giorgi Reneși	> > > > 5, > 151
Vretu Bărvi	> > > > 5, > 151
Nicola Bățeli.	> > > > 5, > 151
Andruțu Mănaia	> > > > 5, > 151
Bizduni	> > > > 5, > 151
Ionî Glița (=Ghița).	> > > > 5, > 151
<i>Gini Canavin</i>	> > > > 5, > 151
Iani Buia	> > > > 5, > 152
Ionî Mateși	> > > > 5, > 152
Martin Pleșea	> > > > 5, > 152
Ionî Vergi	> > > > 5, > 152
<i>Gini Cabașiu</i>	> > > > 5, > 152
Costa Manașiu	> > > > 5, > 152
Cola Mașu	> > > > 5, > 152
Giorgi Bezl.	> > > > 5, > 152
Duca Pleșea	> > > > 5, > 152

Dimitri Franguli	Satas, Documents inédits, etc., vol. 5, pag. 154
Gheorghie Stahi	» » » » 5, » 154
Petru Careali	» » » » 5, » 154
Nicola Licuriei	» » » » 5, » 154
Leo Mascari	» » » » 5, » 154
Costa Zervu	» » » » 5, » 154
Jogani Maneși	» » » » 5, » 154
Iani Cărușiu	» » » » 5, » 154
Nicola Licaveși	» » » » 5, » 154
Ghioni Reneși	» » » » 5, » 160
Riza Reneși	» » » » 5, » 160
Lazar Gomi	» » » » 5, » 160
Vraneși Cancadi	» » » » 5, » 160
Iani Pândi	» » » » 5, » 160
Gheorghe Cureși	» » » » 5, » 160
Nicola Taci	» » » » 5, » 160
Nicola Căstricu	» » » » 5, » 160
Lazar Bărbuță	» » » » 5, » 160
Sguru Cancadi	» » » » 5, » 155
Cosma Chelmi	» » » » 6, » 162
Toader Buța (rudă cu Ismail Voivoda)	» » » » 6, » 226
<i>Andrei Cavachi</i> , nobil Maniat	» » » » 5, » 37
Giorgi Romiți	» » » » 5, » 17
Iani Dara	» » » » 5, » 17
Cavaler Ghindea	» » » » 5, » 17
Leca Drami	» » » » 5, » 17
Gini Cioclu	» » » » 5, » 17
Zugastru (scris Zogastro) Chelmi.	» » » » 5, » 17
Mira Barodi (=Marudi)	» » » » 5, » 17
Leca Drămași	» » » » 5, » 19
Gini Joga	» » » » 5, » 19
Dima Vălăni (=ghindă la plural Macedor.)	» » » » 5, » 19
Giorgi Ianița	» » » » 5, » 19
Mihali Durița	» » » » 5, » 19
Simu Buța	» » » » 5, » 19
Giorgi Vlahu	» » » » 5, » 19
Giorgi Romași	» » » » 5, » 19
Giorgi Floca	» » » » 5, » 19
Giorgi Tera (=Țară)	» » » » 5, » 19

Am putea se prelungim lista estrăgând din cărțile citate mai sus ale D-lui Satas și se umplem coale, dar în tratatul de față, care privește numai pe *Eroiți Sulași*, se înțelege că niște ast-fel de extracte ne-ar face să eșim din cadrul nostru și de aceea ne mărginim numai cu numele de mai sus. Am ci-

tat numai nume, a căror romanitate nu se poate contesta, și am lăsat multe alte nume, pe cari un Macedoromân îndată le-ar recunoaște că sunt Românești, dar aici nu scriem pentru Macedoromâni numai, cari cunosc lucrurile, ci mai mult pentru străini, cari n'au nici o idee despre importanța Românilor din peninsula Balcanică și istoria lor.

În Satas (Documents inédits etc. vol. 6, pag. 19) celim următoarele din anul 1465 relative la relațiunile Românilor din Peloponez cu Grecii : «Tuti questi populi, che sono reducti ad obedientia de la Vostra Illustrissima Signoria (serie Iacomo Barbarigo, proveditorele general al Peloponesului către Dogele din Veneția) hanno in tanto odio questi Greci, che per neun modo voleno esser o governadi de quelli.... dicendo che ringratiavano dio, essere liberati di mano di Greci et che se havevano dati a Franchi, per esser liberati prima da l'imperio de Turchi, et poi da Greci, et che desiderava che loro governadori fossino Franchi.» Mai jos tot la pagina 19, linia 39 cetim : «Insu- per lè stato da mi i Busichei (Bușicheștii) per nome de tuti quelli de Chataficho, si per richieder dinari per i Stratioti sono in quel loco, come per dimandar un Francho per rector, li ho dato bone parole».

Unde se vorbește despre *Fărșeroșii* din Peloponez, cari sunt în serviciul Venețienilor, se zice espres că sunt de aceeași națiune cu *Bușeștii*, cari erau cei mai însemnați. Ast-fel fiind vorba despre *Curcudel Clada*, despre *Mecia Rușicu* se zice că sunt de aceiași națiune cu *Buia* (per esser de una nation, Satas, Documents inédits, vol. 6, pag. 159, linia 30). Tot același lucru se spune și despre următorii Comandanți ai oștirilor Venețiene :

Peregrinus Busichius = Hagi Bușicu.

Silo et Georgius fratres = Vasili și GG. frații.

Petrus et Georgius Busichius = Petru și GG. Bușicu.

Petrus Lisi = Petru Lișuș.

Lazăr Ingrala nepotes ipsius = Lazăr Ingrală, adecă lui Bușicu.

Miha fratres = frații Miha. (Despre aceștia vezi Satas, Documentes, vol. 5, pag. 32.)

Aseminea despre următorii capi de oștiri :

Petrus Bua = Petru Buă.

Alexius Bua = Alexi Buă.

Ginius Bua = Gini Buă.

Michali Rali Magnus = Mihali Rali Mari.

Michali Rali Drimi = Mihali Rali Drimi.

Isachius Protostratora = Isac Protostator.

Epiphanius et Corcondilus Clada filius = Pifani și Curcudel Clada fiu.

Peregrinus Bosichio et ejus filius = Hagi Bușicu și fiul lui.

(Vezi Satas, Documents etc., vol. 6, pag. 60; despre înrudirile lor, vezi vol. 6, pag. 189 linia 35; pag. 189, linia 40; pag. 190, 188; pag. 211).

Curcudel Clada, de aceeași națiune cu *Petru, Alexe și Roșiu Buă* și rudă, era văr cu fiul lui *Gheorghe Castriotul* supranumit Schenderbeș. Fiul lui Schen-

derbei se numia Ioan. In Satas (Documents inédits, vol. 6, pag. 229—230) citim următoarele : Abandonato quel luogo Clada predetto, che era con dite galie, in quello intro et hebbe etiam il castello de Sopoto che era in ditte montagne ; et per detto *Zuan Castriotti* dal ditto *suo cusin* (adecă *Clada Curcudel*) in petrado havea el ditto Soliman, dandoli duc 1500, i quali divise infra la sua zente. Despre inrudirea Buieștilor cu Curcudel Clada vorbește și Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης în poema sa Ἀθανάσιος Διάκος, pag. 213. Dacă dar *Buieștii* au fost Români, și *Clada Curcudel* ca rudă cu Buieștii a fost Român, atunci și *Ioan Castriotul*, fiul lui *Schenderbei*, ca *văr cu Curcudel Clada* și el a fost Român. Dar despre acestea ațurea vorbim pe larg.

D. Satas la finele volumului I al cărței sale : *Documents inédits etc.*, la indicele alfabetic despre materiile cuprinse în acest volum, la cuvântul *Stratioti* (adecă soldați) de la pag. 343, după ce dă paginile unde se vorbește despre *Stratioti*, pune în parantez cuvântul *Valachi* spre a arăta că soldații despre cari se vorbește în acele pagini au fost Români. Noi cari am cetit cu deamăruntul toate volumele apărute din această carte a D-lui Satas (afară de vol. IV), am constatat că Venețienii în Peloponez ca și în Grecia continentală și în insulele stăpânite de ei nu se serviră de cât de oștiri Românești și de comandanți Români afară de Generalii, cari negreșit că fură Venețieni. În Peloponez nu recrutaă soldați și comandanți de cât dintre Fărșeroții clobanii din cătune, nu din locuitorii stabili din orașe. Ear în Grecia continentală tot din Români, atât Fărșeroții cât și ne Fărșeroții, și aceasta se vede din numele șefilor de oștiri, cari nume sunt exclusiv Românești, cum se vede din listele de mai sus și din alte liste ce poate dresa cineva estrăgând din cărțile d-lui Satas, căci dă numai peste nume Românești cu foarte puține escepțiuni de nume Grecești, subt cari nu ne indoim că se ascund Români. Astfel indicele alfabetic relativ la *Stratioti* trebuie cu totul refăcut și unde este vorba de *Stratioti* să se spună : *Vlachi*.

Nu începe dar nici o indoeală că numele comandanților din listele de mai sus sunt Românești. Dar ca să se convingă cetitorul de adevăr, îi vom facilita calea dându-i un număr oarecare de nume Românești actuale de la Români din Peninsula Balcanică, mai cu seamă din Macedonia și de la Pind. Români din Peninsula Balcanică au nume de botez și de familie speciale lor, pe cari nu le au Grecii, Albanezii și Bulgarii, afară numai de cele ale sfinților, cari mai toate sunt grecești, porecele însă atunci sunt Românești. Cei ce au trăit printre Români și Români cunosc îndată după nume dacă cineva este Român. Posedăm mai multe liste de numele și pronumele contribuabililor a mai multor comune Românești din Macedonia, Epir, Tesalia și Albania. La un apel ce am făcut, au început să ne vie din multe locuri, mai cu seamă când s'a aflat că se cer pentru a se începe scrierea unei istorii a Românilor din peninsula Balcanică. A publica acuma întregi aceste liste nu este, se înțelege, locul lor aici, fiind prea lungi. Dăm însă niște extracte din ele atât pentru că mai toate numele de mai sus ale comandanților oștirilor Venețiene din Peloponez se

găsesc în aceste extracte de numele actuale ale Românilor cât și a se compara multe cu numele Suliților; apoi un motiv și mai puternic pentru care dăm extractele este și acesta: Mai încolo vom nara resboalele Suliților cu Turcii atât înainte cât și în revoluțiunea greacă și în aceste resboaie vor veni pe scenă mulți *căpitani* Români cari iaș parte la acele resboaie, și cetitorul ca se fie în curent trebuie se facă de mai nainte cunoștință cu ei. Așa dar vom face un capitol aparte despre capitanatele și capitanii Români, unde earăși fiindcă toți capitanii Români și toți eroii Români atât d'in nainte cât și din revoluțiunea greacă sunt trecuți ca Greci atât de Greci cât și de streini, vom fi siliți earăși să demonstrăm contrariul și prin citațiuni și prin numele Românești ce pörtă căpitanii, și prin urmare extractele din liste, despre cari este vorba, aș se ne servească și acolo.

Estractele de mai jos sânt din șase liste numai. Listele sânt din următoarele comune românești: *Vlaho-Clisura*, *Nevcasta*, *Nijopoli*, *Gramoste*, *Moloviște* și *Perivoli*. Cele cinci dintăi sunt din Macedonia, ear a șasea pe Pind în Epir. Români din Perivoli sânt din tribul cel mare al *Mazariților* sau *Mazarachitilor*, din cari sânt și Suliții și cei din comuna Avela. Pouqueville ne dă și pe cei din *Vlaho-clisura*, *Nijopoli*, *Gramoste* și pe cei din *Moscopoli* ca Mazariți, sau ca *Dasarci*, cum îi mai numește el. Noi după nume credem că și cei din *Nevcasta* tot din acest trib sânt. Cei din *Moloviște* fiind între Bulgari prezintă un număr oare care de nume diferite de cele-lalte ale comunelor de mai sus și chiar unele Bulgărești sau cu forme Bulgărești, cei ênsă cari le poartă sunt Români, căci pretulindenți Români nu se încuscresc cu alte nêmurî. Intre numele ce va ceti cetitorul se vor găsi și unele de origină *Tracică* sau cu formă *Tracică*. Provenința acestora din urmă o cercetăm ațurea, unde tratăm despre originea Românilor. Aici dăm numai extracte de nume purtate actualmente de Români, nume pe cari nu le găsim (cu fôrte puține excepțiuni) nici la Bulgari nici la Albaneji.

Felul acesta de a scrie istoria unui popor cu atâtea citațiuni și cu liste de numele contribuabililor este *unic* în analele istoriografiei, dar fiind că și poporul al cărui istorie o scriem este unic în felul său istoric și în indiferența sa de a scrie chiar în limbă străină, căci pe a sa nu știm dacă a scris'o vre odată, de a scrie zicem ceea ce a făcut, cu tôte că a făcut multe, mai cu sêmă în revoluțiunea greacă de la 1821, de aceea ni se va erta și noauă de a scrie nu cum se scrie istoria, ci cum ne impune subiectul ce tratăm și împrejurările excepționale, în care se află istoria acestui popor,

Cetitorul se va mira cum Fărșeroții și cei-lalți Români aliați și mulți mercenari ai Venețienilor din Peloponez sânt trecuți ca Albaneji cu toate că aș fost Români, după cum probează numele lor. Mirarea lui ênsă va fi și mai mare, când va afla că toți căpitanii cei mari și eroii revoluțiunei grecești de la 1821 aș fost Români, și cu toate acestea în istoriile revoluțiunei grecești nu figuréză mai nici unul ca Român, și dacă ar veni cine-va după 500 de ani se susțină că aș fost Români tot aceeași mirare va produce.

În listele ce urmăză am pus în multe locuri după nume de botez și de poreclă literile *m* și *r*, ca se arătăm că numele său porecelele cu litera *m* sunt purtate de *mulți*, iar cele cu *r* că sunt *rare*. Numele și porecelele cu *litere italice* sunt scrise astfel spre a reaminti nume de ale *Sulțaiților* sau de ale *Fărășeroților* comandanți din Peloponez; unele sunt scrise astfel ca se atragă cu rigozitatea celuilor prin aceea că nu cred se le fi auzit mulți până acuma.

Din listele comunelor de mai sus am lăsat neestruse multe nume, cari se găsesc și în lista contribuabililor comunei *Avela*, publicată deja. De regulă numele Românești se termină în *u, a, ă, ea, e, i*. În listele din *Neveasta, Gramoste* și *Moloviște* în loc de *u* găsim *o*, și în loc de *i* găsim *e* mai des. Astfel. *Goli* în loc de *Guli*, diminutiv lui *Teguli*; *Bele* în loc de *Belu*; *Bove* în loc de *Buia*; *Tome* în loc de *Tomu*; *Piso* în loc de *Pisu*; *Lambre* în loc de *Lambru* etc. *U* se aude ca *o* mai cu seamă la Românii din Albania.

Lista Nr. 1.

Extract de nume din lista contribuabililor comunei VLAHO-CLISURA.

1. Ghiani Andrula	28. Dimitri Chiranu
2. Vasile Arvaniti	29. Ghiorghi Cuvanoti (4)
3. Iancu Aspru	30. Petru Gachi Cluna
4. D. Dimu Boie	31. Sina Carangăci
5. Nachi Biliușa	32. <i>Duma T. Chița</i>
6. Fani Barjula.	33. Sterghiu Colinda
7. N. Beca	34. Dina Cotore
8. Fani Bașa	35. I. Miti Cundura
9. Fani Dimu Boie.	36. Ghiani Caraglani
10. Ghiorghie Boca (1).	37. Fani I. Cipu (5)
11. Ghiorghi <i>Bezi</i>	38. Ghiorghi Cocora
12. Cota <i>Bezi</i>	39. Petru <i>Cuca</i>
13. N. Cuciu Boie	40. Cota Chiandu (6)
14. Niha Bochița.	41. Iancu <i>Ciagani</i> (6 bis.)
15. Frații Boja	42. Teodor Chiandu
16. Dimitri Blahava	43. Căciu Hr. Comane
17. Doga Bașa	44. Hristu Caracuța
18. Peca Hagi Bealu (2).	45. Gachi Cipu Carcuta
19. Ioan — Bendu	46. Cota Chircu
20. Gachi — Buti	47. Nicola <i>Comna</i> (7)
21. Tanase Bica	48. N. H. Ciuli (8)
22. Dimitri Blangara	49. Viliani (9) Sia Chiucă
23. Tașula Ciama Zota	50. Tasi Mitu Cociu
24. Tușiu Cucota	51. Nicu Cufă
25. Silcă (3) Cioca	52. Costa D. Catraveli
26. Iancu Cârje	53. Mata (10) Ciuli
27. Hristu Căla.	54. Ghioгу <i>Utavela</i> .

55. Tanase Cufa
 56. Cota Chiuca
 57. Ianachi Dubi (11)
 58. Ghiorghi Dimeciu
 59. I. Ana Dafa
 60. Lambri *Despa*
 61. Gușa Dimurtu
 62. N. I. Dedu
 63. Ghioгу Dafa
 64. H. T. Diamandı
 65. Cota Dașu
 66. D. Dimurtu
 67. Tușu N. Dola (11)
 68. Gachi Dimurca
 69. Frații Dufu
 70. Stamuli Dima
 71. Dunca Ghiani
 72. Todi Duca
 73. Tușu Dimciu
 74. Dimitri Dunda (12)
 75. Iancu *Gyogu*
 76. Cota Sica (13) Ghiaca
 77. Unciu Galita (14)
 78. Nachi Gofu (15)
 79. C. Iu (16) Ghionce (17)
 80. Dina Galova (18)
 81. Iancu Ghioză (19)
 82. Fani Ghina (20) Stefichi
 83. Ghiorghi Gagu
 84. I. Ghema
 85. Nasi *Grije*
 86. Tasi Gruiu (21)
 87. *Miha* Grașa
 88. Maru (22) Ghire
 89. Hristu *Gyogani* (23)
 90. Tanase *Gyogani*
 91. N. Halchea (24)
 92. Tasi H. Lisa
 93. Fani Harha Danu
 94. Frații Haida
 95. Ghiorghi Hată
 96. Petre Huba
 97. Vasili Ioane
 98. Ghicu Iove (25)
 99. Marcu Iove
 100. Ștergiu Jivă
 101. Cota Jioca (26)
 102. Marcu Jumu
 103. Tecu Jumu
 104. Tașula Lolu (27)
 105. Ghiorghi Lupa
 106. Cociu Lecu
 107. Nicola Lunga (28)
 108. Miha Liani (29)
 109. Hristu Nanu Lioti (30)
 110. Peța Liolu
 111. Nicola Luliaia
 112. D. Larga (31)
 113. Ghiorghi Marina
 114. Ivani Mice (32)
 115. Fani Mușcara (32 bis)
 116. C. Gachi Muțu
 117. D. Șiri Metu
 118. Tasi Nanu Mata (33)
 119. Ghiorghi Mera Mata
 120. Tușu Iancu Mironiu
 121. Giușa Mitu
 122. Ghiorghi Matita
 123. N. Meu
 124. Nachi st. Mașu
 125. D. Tasi Meră
 126. Tașula Mișla
 127. Ghiani Matu Tota
 128. Petru Matu Tota (34)
 129. Ianachi Mona
 130. I. Matu
 131. Fani Mile
 132. Pecu Muciu baba
 133. Duma Mandrinu
 134. Hristu Măcela (35)
 135. Simu Nesa (36)
 136. Nachi Nesa
 137. N. Nesa
 138. Petre Nesa
 139. Nachi T. Nacea.*m*
 140. Fotu Nachi Tița

141. Fani Nazla	185. Frații Șconđi
142. Goga Nedu	186. Tanasi Trândabuli
143. Peca Nană	187. <i>Nita</i> Stile
144. Cola Nanora (37)	188. Peca <i>Spataru</i>
145. Ghiorghii Nană	189. Mitu Scondi
146. Fani Parrtali	190. Hagi Șchefa (44)
147. Fani Patega	191. Tefa Șiava (45)
148. D. Teo (38) Peca	192. Tașula Sidu (46)
149. Vasili Pașa	193. Ianachi Papa Stefa
150. Marcu Paclura	194. Cota Șiava
151. Tașula Pindu	195. Gheorghii Stila
152. Tașula Părliacliu	196. Gachi Said
153. Iancu Panciu	197. — Schiftu
154. Marcu Panciu	198. <i>Miha</i> Tenca (47)
155. Giogea Panciu	199. Cota Traicu Dola
156. D. Pirpu	200. Ștodii (48) Tanase
157. Ghiorghii Teo Peca	201. Ghîota Tare (49)
158. <i>Miha</i> Peiu (39)	202. Frații Târța
159. Tușiu Prifticiu.	203. Nista Tota
160. Ghioga Patila	204. Tușiu Tota
161. D. Stuiian Pengiu	205. Costandi Tome
162. Petru Pute	206. Ghiorghii Tripe (59)
163. Vasili Papa. <i>m</i>	207. I. Ȑimă <i>Turtă</i>
164. Mara (40) Patila	208. Dimitri Tome
165. Tasi Pisinga	209. Sterghiu <i>Turtă. m</i>
166. Tușa Papana	210. Gheorghii Duma Teșa
167. Ghîani Pistera	211. Marcu Turnibuca (51)
168. Teodor Pisa	212. Simu Tefa (52)
169. Costa Pichi	213. C. Ȑeca (53)
170. Dimitri Partali	214. Vasili Tia
171. Cota Ruvă (41)	215. I. Ȑița Dade
172. Vasili Dina Rudu	216. D. Trândel
173. Dimitri Ruvă	217. Tușiu Turnibuca
174. Fani Roca	218. D. Varnovachi (54)
175. Dimitri Ruva	219. D. Vlaha
176. Papa Sofronie Roca	220. Zahu Vlahu
177. Simu Roca	221. Ceta Vovu
178. Tipe G. Petre	222. Ghîani Zotă
179. Sterghiu Sala (42) Iani	223. G. Liana
180. Costa Stanca	224. Cota Zaverti
181. Gachi Tasi Petre	225. Fani Zora (55)
182. Marcu <i>Spataru</i>	226. Ghîotu Zicu (56)
183. Dimitri Simota	227. Trandafil Zicu
184. Cota D. Sultana (43)	228. Iancu Zaca (57)

Note la lista No. 1.

(1) *Boca*, de unde *Bucâl*=pahar; are și *Bucâlî*, care se aude ca porclă; nu știm dacă este același cu *Buhali*, numele socrului lui *Petru Buia*, pe care îl găsim scris în cărți și *Buhali* și *Bucali*, *Bocali* (vezi și pag. 12). (2) *Bealu* de la *bel*, *abel*, plural *beale*, *abeule*=petricelele albe de la riuri. *Beal*=alb, de unde *beleşiu*=albișor. (3) *Silcă*=*Vasilcă*=*Vasilică*. *Vasilî* se zice și *Silî* și *Vașiu*. (4) *Cuvanioti* de la *Cuva* sau *Cufu* se face augm. *Cuvan*, de unde *Cuvanioti*, *Cuvaniotă* (vezi și pag. 45, No. 34). (5) *Cipu* și *Cipi*=*Țipit*. Porecla este de la *ezî*. (6) *Chiandu* se zice și *scându*. (6 bis.) *Țiaganî* se fie identic cu numele Șefului *Ararilor*, care ne este dat sub formele *Șagan*, *Cahan*, *logan*, *Kxλwo*; etc.? *Arari* sunt numii unei-orî de Bizantini și *Sclavuni*. În *Elida* și *Trifilia* din Peloponez, unde domniră *Arari* găsim nume Românești atât de oameni cât și de sate (vezi și *Satas*, *Documents inédits* etc. vol. I, pag. XVIII, numele de sate date după numele feodatarilor lor, cari feudali poartă nume, ce se găsesc în aceste *liste*, din cari facem extracte. După cetirea numelor din liste, să se cetescă prefața volumului întâi al cărții D-lui *Satas*, *Documents inédits* etc. și atunci cetitorul va vedea că acel *Arari* erau *Români*). *Țiaganî*, la *Clisurenî* se aude și *Țahanî*, *Țiahanî*, *Gehanî*. Un nepot al lui *Sina* poartă și astăzi numele de *Gehanî*. O altă formă a acestui cuvânt este *Țiogani*, *Ziogani*, dar *Țiogani* și *Ziogani* sunt augm. lui *Țioga*, *Zioga*, *Zoga*=*Giorgi*. (7) *Comna* se află des și sub forma *Cōmin*, *Cōmina* și *Hōmmu*, *Hōmin*, *Hōmma*. *Hōmma* este mai mult purtat de femei. (8) *Ciulî*=*Taciuli* de la *Tacu*. (9) *Viliani* augm. lui *Velu*=*Bellu*. (10) *Mata* nume dat la *mule* (calire), de unde a trecut și la oameni, dar ca masculin. *Mata* ia și forma *Matu*, *Matlu* (articulat), *Matlo*, *Matle*, *Matli*. Tribul *Suliașilor* numit *Ματτῆται* (*Mătașii*, *Măteșii*) se fie de la *Mata* sau de la *Metu* (=Mîtru), de unde *Metușu*? (vezi și la pag. 21 și 26, No. 8). (11) *Dubi*, de aici *Dubioti* (vezi pag. 45, No. 34). (12) *Dundu* se află și sub formele *Tundu*, *Tunda*, *Tondu*, *Tontu*. Unul din triburile *Suliașilor* purta numele *Τουτῆται*=*Tuntașii* (vezi pag. 21 și 22). (13) *Sica*, *Sia*=*Tasica*, *Tasia*. (14) *Galîa* diminutiv lui *Galu*, care nu se aude; se aude însă la cuvântul *Găldișii*=*Idetișii*, foarte *negru*. (15) *Gofu*=*Golfu*, de unde *Gofin*, *Zulfîn*, des auzit. (16) *Ghionca* de la *Ghionî*, *Ghionciu*, *Ghioncea*, *Ghionce*. (17) *Galova* de la *Galu*, care nu se aude (vezi mai sus la 14). (18) *Ghioză* se aude și *Ghiuză* și *Ghiuși*. (19) *Ghina*=*Ghiona*. (20) *Gruțu* se aude și *Gruța*; se fie de la *Grunțu*=barbia, *menton* (fr.)? (21) *Țiogani*, vezi mai sus la (6 bis). (22) *Halchea* numele *Mihali* se face sau *Mihu*, *Mihîn*, *Mișiu*, *Mihu*, sau *Hali*, *Halea*, *Halicu*, *Halcu*, *Halchea*, *Halcea*. (23) *Iore* des auzit. De aci *Iorană*, *Ivan* etc. (24) *Joca* de la *Zisi*, *Zisiuc*, *Zisiucă*, *Zisiocă*, *Ziocă*, *Jiocă*. Asemenea de la *Zisi*, *Zisicu* se face *Zicu*; de la *Zisacu* se face *Zacu*, *Zaca*. (25) *Lolu* se aude și *Lolîu*, *Lultă*, *Lîolu*. (26) *Lunga* se aude și *Lungu*, ca și *Largu*, *Larga*, *Ciungu*, *Ciunga*, *Zerru*, *Zerva*. (27) *Lîani*=*Miliani*; de la *Milîu*, *Milû*, *Milea*; o altă formă augm. este *Milioni*. *Milioni* și *Lioni*. (28) *Lîoti*=*Milîoti* de la *Milîu* (vezi pag. 45, No. 34). (29) *Larga* vezi mai sus la (28). (30) *Mice* și *Micîu*, de la *Mitu*, *Mișu*, *Mișiu*, *Micîu*. *Mitu* (=Dumîtru) se zice și *Metu* (Dumetru). De la *Metu* și *Meta* se face *Meșiu*, *Meciû*, *Mechiu*, *Meta*, *Meșia*, *Meciă*. (31 bis.) *Mușcara* augm. lui *Moscu*; poate însă să fie și de la *Mușiu*, *Mușicu*, *Mușcu*. (32) *Mata* vezi mai sus la (10). (33) *Tota*, *Totea*, *Tote*=*Toda*, *Doda*, *Dodu*, sub care se înțelege *Fărșerot*. (34) *Macela* diminutiv lui *Maciu*, care se aude și *Mașiu* și *Mașiu*. Toate trebuie să fie de la *Macu*, care se aude și *Mau*, *Mao*. (35) *Nesa* și *Neza* este foarte des la *Clisurenî* și la alții. În *Hopf* (Griechenland im Mittelalter etc., vol. II pag. 93. coloana a doua, jos) găsim pe unu *Nesa* pe la 1395 ca cel mai principal cetățian din *Durazzo* împreună cu un *voivod Burilă*, cu unu *Cocu* și alții care poartă nume românești. *Cocu* este un nume foarte des la *Clisurenî* pe lângă *Cucu* și *Cuca*. (36) *Nandra* este=*Nanuru* augm. lui *Nanu*, foarte des la *Români*. (37) *Tco*=*Tego*=*Tigu*. (38) *Peiu* de la *peie*=arvună, zestre. (39) *Mara*=*Maria*; dar mai des sau foarte des este masculin făcut ast-fel : sunt poreclele *Mari*=mare și *Micî*.

Mari se face *Mara*, ca și *Tegu*, *Tega*, *Manu*, *Mana*; acest *a* înlocuiește articolul *lu*, precum *Man-lu*=*Mana*. *Mara* masculin este și nume de botez și poreclă, astfel avem *Mara-Patila*, unde *Mara* este nume de botez; avem *Fotu Mara*, *Panu Mara*, unde *Mara* este poreclă. (vezi și pag. 28 la *Coleți Fotu-mare* și 64, No. 99). (41) *Ruva* și *Rova* și *Rov* și *Roca* și *Roba* se aud des. (42) *Sala* nu se aude așa des, dar nu-l au de cât numai Românii. (43) *Sultana* este nume turcesc, dar Românii l-au și ca bărbătesc în două forme: *Sultană* și *Sultani*. La forma *Sultani* se subț înțelege *ăli*, precum: *Sterghiu ali Sultană*= a Sultanălicii= a Sultaneii; aici *a li*=cu finala *licii* a genitivului. Asemenea *a li* la masculine se face *al*=a lui, precum: *Sterghiu al Marcu*=a lui *Marcu*. (44) *Schefa*=*Stefa*=*Stefan*. O altă formă este *Fani*. *Stefa* se zice și *Tefa* și *Defa* și *Sefu*, *Şefu*, *Şehu* și *Şeafu* (Şcalar, Şeafarie) și *Şeahu*. (45) *Şiava*=*Sava*, *Savu*. (46) *Sidu*=*Sideri*. (47) *Tenca* și *Tenga* prescurtat d'n *Patenga* formă augm. a lui *Pati* (48) *Ştodi*=*Mişoti*. (49) *Tare*=*ture*, car *tară*=asin. De la *tară* se face *tărăşă*, nu însă *Tărăşă*=*tărăşă* (de fână). (50) *Tripe*=*Târpe*=*Târpu*, despre care vezi la nota (42) a numărului 102 din lista No. 6. (51) *Turnibuca*=*Turnu*=*Buca*; se face și *Trănbuca*, care nu este de la *drămbă* sau *Drambă* cari se aud ca porecle. (52) *Tefa*, vezi mai sus la (44). (53) *Teça*=*Tega*=*Deça*. (54) *Varnachi* se face și *Varnachioti*, *Varnachiotiă* prescurtat de la *Varnachioti*. (55) *Zora* este nume des, purtat de femei; îl poartă și bărbații însă și în forma *Zora* și *Zori*. (56) *Zuca*=*Zisăca* de la *Zisi*.

Lista. Nr. 2.

Extract de nume din lista contribuabililor comunei PERIVOLI.

1. Zisi Abgher. r	24. Gg. Nasi Ciucă
2. Buşa Nica Buşa	35. Stamu Ciala-Pati
3. Iani Bili (1). m.	26. Sterghiu Cuşcuridă (6)
4. Sterghiu Băi.	27. Mişu Conguli. m
5. Nachi Bili	28. Niculachi Cianguli
6. Ianuli Bili	29. Dima Caracăcu. m
7. Gogu Bura. m	30. Costa Ciamuş (7)
8. Tudor G. Bura	31. Ghîorgi Ceatara (8)
9. Buşa Bura	32. Guli Cotroni. m (9)
10. Gula Balamoti. m	33. Sterghiu Ceara (10)
11. Costandi Balacl. m	34. Ţimă Pulă Cuvati
12. Tegu Bili. m	35. Ghiaţa Ciucă (11)
13. Mişta Nica Buşpurică (2)	36. Sterghiu Culţida
14. Ianachi Bazbanela	37. Ţimă Coca
15. Guli Ţimă Becu (3) m	38. Nica Caţicu. m
16. Iani Bucî.	39. Gachi Căţeli
17. Gogu Bibi	40. Gogu Ţega. m
18. Sterghiu Buldi. r	41. Ţimă Cunduri
19. Apostol Batacola (4)	42. Sterghiu Mane Culeri
20. Tegu Budoti (5)	43. Sterghiu Căţanu
21. Ţimă Burdulî. m.	44. Tegu Andachi Cocă
22. Nica Breaznă	45. Nica Coia
23. Sterghiu Bucă	46. Nasi Curita. m

47. Nola Ciubecu. (12)
 48. Simaca Ciubecu. m
 49. Dimă Ciubecu
 50. Iani Cirepa (13)
 51. Gula Dodu. m
 52. Nasi Gg. Dudu
 53. Sterghiu Dînavolachi
 54. Pișea Darla
 55. Sterghiu *Trimiși*. (14) m
 56. Zisi P. Dodu
 57. Nica Dardaculi. m
 58. Ghîacula Dodu
 59. Mitri Dașiu
 60. Vasili Dardaculi. m
 61. *Liuștu* Fenga
 62. *Fotu* Belu.
 63. Mișea Fețea
 64. *Fotu* Macri-Dimu
 65. Mihali Fărșiarotu
 66. Zisi Fărșiarotu
 67. Dimă Fusea
 68. Mitru C. *Fotu*
 69. Simu Mișiu Filia (15)
 70. Fotu Cîucă
 71. Nicolachi *Fotu*
 72. Nica A. Gîoge
 73. Alexi Gogu. m
 74. Ghîaca Agru-Costa (16)
 75. Nica Gangora
 76. Tegu *Gambeta*
 77. Cocia Tegu Ghîuma (17)
 78. I. Colu Gangu
 79. Manoli Gaveli (18)
 80. Gogu Ghîotu.
 81. Simu Ghîacu
 82. Pișea Gîagiafi
 83. Cota Gîablea. m
 84. Zisi Guguleți (19)
 85. Nuli Hondru Dimu (20)
 86. Papa-Dimitru Huli (21)
 87. Ioan Husa (22)
 88. Ianachi *Linderei*. (22 bis)
 89. Stergiu Ligra (23)
 90. Sterghiu *Lambrachi*
 91. Mitu *Iambrati* (23 bis)
 92. Nicola *Lambru*
 93. Nicu *Linderei*
 94. Pișea Laițu
 95. Nicu *Mihuliți* (24)
 96. Stergiu Manasi. m
 97. Naca Mangu
 98. Ghîaca Maipa
 99. Pișea Mușiu
 100. Vasili Papa-*Mihu*
 101. Iani Macri-Dimu
 102. Ianachi Mihaliți
 103. Puliu Mațacu (25)
 104. Nasi *Mihu* Anghel
 105. Anagnosti *Mirninzi*. m (26)
 106. Pișea Muha. m
 107. Mihali *Meza* (27)
 108. N. Mera. m
 109. Gușiu Mișiu
 110. Tega *Malamu*
 111. Stergiu *Malamu*
 112. Iacă Maipa. m
 113. Sterghiu *Meza* (28)
 114. Paje Macri-Dimu
 115. Gg. *Maliafa* (29)
 116. Nasi *Ianiși*.
 117. Mitu *Noti* Congurfi
 118. *Notea* Goma. m (30)
 119. *Noti* Stamati
 120. Dima *Noti* Belu
 121. Iancu *Noti* Belu
 122. Ghiorgu *Noti* Nibi
 123. Sterghiu *Noti* Nibi
 124. *Noti* Ciurica. m
 125. *Noti Caloter*. m (31)
 126. Tașiu *Noti*
 127. *Noti* G. Exarhu
 128. *Noti* Papa Todor
 129. Mușiu *Noti* Ciubecu
 130. *Noti* Ciuca Danu
 131. Dima Narta. m (32)
 132. Culiușu Tega Nicoală

133. Niculachi Nuștu	159. Iani Mitu <i>Schifti</i> . m (41)
134. Iani <i>Paje</i> (33) Palatu. m	160. Nica Șioti. m (42)
135. Vangheli <i>Pușpurică</i> . m (34)	161. Nica <i>Zdrula</i> . m (43)
136. Păcea Papa-Pavlu	162. Nasi <i>Zdrula</i>
137. Tegu Goga <i>Pacrăcă</i> . m	163. D. Șumba
138. D. Manoli Țapar	164. Zisi Ștaitu
139. Tudor Trandanflu	165. Iani <i>Scrimă</i> (44)
140. Nasi Tringă. m	166. Anagnosti <i>Scrimă</i>
141. Mișia Toe (35)	167. Bușea <i>Scrimă</i>
142. Costa Topall	168. Mechi (45) <i>Scrimă</i>
143. Nasi Papuruna	169. Tegu <i>Scrimă</i>
144. Anagnosti Profili. m (36)	170. Cușiuțiu <i>Scrimă</i>
145. Tegu G. Păcea	171. Ghîorgu <i>Scrimă</i>
146. Sterghiu Pipi	172. Cotea Stamuli
147. Tegu <i>Prăcdzana</i> . m (37)	173. Tegu Streahă. m (46)
148. Nulica Tegu Rizu. m	174. Sterghiu Sarandi. m
149. Mihali Nasi Roba Zani.	175. Nica Stufani. m
150. Gg. Tahu Rizu [m 38]	176. Gg. Țivica (47)
151. Mihali Ruba Zani	177. Mișia Tringa
152. Simu Rizu. m	178. Iani Mitra Tudor
153. Tegu Rengiu. m (39)	179. Tomu Vuloagă. m
154. Mișia Șiana Nicu. m	180. Sterghiu Vracă
155. Pitu Stamuli	181. Alexi Zulfu. m (48)
156. Gg. Surle	182. Boșia Zalâni
157. Tegu <i>Schismen</i> . m (40)	183. Ziana (m) Iconomu
158. Nica Zducoplu	184. Marcusianu Zisi

Note la lista Nr. 2.

(1) *Bili* prescurtat de la *Biliușiu* diminutiv lui *Belu*. (2) *Bușpurică* se aude și *Pușpurică* și *Bișpurică*, *Pișpurică* și *Bizbilică*, *Pispilică*. Aceste porecle se dau la oameni mici și supțiri. *Bizbilic*=*boloran*, deci *Bizbilic*, *bizbilică*=mic *boloran*. (3) *Beu*=*Bicu*=*Becu*=*Băca*=pântece. Poate să fie însă prescurtat și din *Ciubecu*. (4) *Bata-Coia*=*Bata*=*Colia*. (5) *Bubôti* de la *bubôta*=pâne de porumb. (6) *Cușeuridă*, de la *Cușiu*, *Cușeur*. (7) *Ciamuși* de la *Ciama*, nume des la femei. De aici se fac *Ciamali*, *Ciamalie*, *Ciamblie*, *Ciamblie*, *Ciamblac*. O altă formă este *Giamali*. Numele *Ciami* este genitiv (*a li Ciami*=a *Ciamei*) vezi la lista Nr. 3, nota (29). (8) *Ceatara* augm. lui *Ceata*. (9) *Cotroni* și *Cutroni* augm. lui *Cutra*. Numele *Colocotroni* nu derivă de la *Colo*=*Nicola* și *Cotroni* (vezi la pagina 32 sus). (10) *Ceara* nu însemnează *Ceară*, căci la Macedo-români se zice *șeară*. Cuvântul este prescurtat din *Muciaru* augm. lui *Muciu* care *Muciu* este des auzit. Un vestit armatol Român se numea Nicu *Ceara*, sau *Țaru* reproduș de greci prin *Νεο-Ταζης*. (11) *Ciucă*=*iug*. (12) *Ciubecu* diminutiv lui *Ciuba*, care *Ciubă* este prescurtat din *Ciubiubă*, rădăcină groasă de copac mic seacă de sub pământ. (13) *Cirêpa* și *Ciripac* și *Ciripic* de la *Cirêp*=*Cuptor*. (14) *Drimiși* și *Durmișiu* credem că este cuvântul *Duru-Mișiu*, de unde *Durmișiu*, *Drumișiu*, *Drimiși* și de la *Drimiși* s'a făcut prescurtatul *Drimi*, nume pe care îl găsim în *Satas* (Documents inédits etc., vol. 6, pag. 60 și aiurea) dese ori citat împreună cu *Bucăștii* în Peloponez

subt numele, Mihali Rali *Drimi*, care *Drimi* este fără nici o îndoială prescurtat din *Drimișiu* diminutiv, căci alătura cu Mihali Rali *Drimi* figură și un alt *Mihali Rali Drimi*, pe care însă îl găsim citat: Mihali Rali *Magnus* sau italianesce *el grando*. Cu ei, cari sunt șefi de Fărșeroși din cătune, găsim inseparabil mai mulți numiți *Bușicu*, diminutiv de la *Bușiu* forte des găsit numai la Români. Că *Drimișiu*, *Drumișiu* este din *Duru-Mișiu* probează și faptul că Românii poartă trei nume, cel de *votz*, cel al *tatălui*, apoi cel al *bunicului* sau porecla, și de regulă la unul din copii se dă numele bunicului. Așa dar *Mihali Rali* are bunic sau străbunic pe *Mișiu* de la *Duru-Mișiu*, și *Mișiu* este tot *Mihali*. Insistăm asupra acestor lucruri, pentru că din documente se vede clar că Românii în resboatele Venețienilor în Grecia cu Turcii au jucat același rol însemnat, pe care l-au jucat și în revoluțiunea greacă de la 1821. rol pe care îl descriem cu toate amănuntele ațurea. (15). *Filia*=Filip. (16). *Agru-Costa*=Coste sălbaticul (de la ἄγριος=sălbatic). (17) *Ghiuma*, nu este de la *ghiume*=o cofă de aramă, ci de la *Guma*, care se aude des și *Ghiuma* și *Goma* și *Gomi*. (18). *Gaveli* diminutiv lui *gavu*=*orbu*. *Garcli* este și prescurtare une. ori din *Gărdveliu*=*sitar* (pasăre neagră). (19). *Guguleți* diminutiv lui *Gogu*. (20). *Hondru* este nume, dar dese-ori este adjectivul grecesc *Xovδρός*=gros. (21). *Huli*=*Mihuli*. (22). *Husa* se aude și *Huța*; acest din urmă compus cu *Manu* ne dă *Huța-Manu* sau *Huța-Manu* scris grecește *Χοτσομάνο*. (22 bis). *Linderi* credem că este prescurtat din *Colinderi*. (23). *Ligra* se aude și *Lingra*=Lingura. (23 bis). *Lambrati*. Din *Lambru* se face *Lambrat* ca și din *lumină* se face *luminat*; *Lambrat* se face *Lambrati* ca și *Manu*, *Mani* etc. (24). *Mihuliți* diminutiv nu de la *Mihu-l*, căci se zice *Mihlu* sau *Mih-a* articulat, ci de la diminutivul *Mihuli*. (25). *Maiaacu* de la *maiaud*=cheagă. (26). *Mirminzî* poreclă în plural cu formă românească din cuvântul grecesc modern *μυρμύγγα*; *Mirminzî* dar este *Furnici*. Se află însă poreclă și *Furningă*. Ast-fel D. *Lambride* (vol. 2, pag. 258) ne dă din comuna Românească Metzovo de pe Pind pe Constantin *Furningă*. (Κωνστ. Φορμύγγα); aici ne dă și alte mai multe nume Românești la de Metzovo, precum: *Panaioti Ciucă*, *Fontanela*, *Dimitrie* și *Chiriac Floca*, *Fântâna* de la *cerenizi* (cherămizi) *Φορμύγγα-δὲ-λα-Τζερενιζή*, *Vălea-l Mășicu* (Βάλ-ἄλ Μασάκου) la notă; iar la pagina 259 Ioan *Sîda*(=Sterghia), *Triandafil Cișmagă*, *Temeli Micur*, *G. Averof* (care este *Veru* sau *Averu*=văr, cu terminațiunea *of*); la pag. 260 pe următorii: *Iancu Ciobanu*, *Mihail Tușită* (de la *Tușa*), *Sterghiu I. Bociari*; la 261 pe: *Chiriac Țapecu* (diminutiv în *ecu* a lui *Țapu*), *Andrei Fard* (Φαρδής;=larg, credem că și-a grecizat numele); iar la pag. 262: *Dimitri Gădelu*, *Cost. Peltecu* (=pelticu), *Sterghiu Terof* (de la *Tera* care se aude, dar rar în loc de *țară*, dar nu se pronunță *Teră*, ci *teara* și *ceara*=nu țara ca în România. *Țără* la Maced. rom.=*lumină*); *Mihail Xidă*(=Ξιδά;=care vinde oțet), *Mihail Hătu* (Χάτος); la pag. 263: *Sofia Gras*, *Ioan Condu-Pascu*; la pag. 264: *Nicola Sturvari* (=cremene), *I. Stamu*, (de unde diminut *stamuli*), și în notă pe: *G. G. Tuli* (=Tulu); la pag. 265 pe *Teodor Tuli*; la pag. 266: *Const. Stanerof*. Mulți din *Metzovo* au fost mari comercianți în Rosia și cu timpul își făcură numele în *of*. *Reposatul Cozovicici*, fostul membru al Academiei Române, și el era din *Metzovo* și familia lui se numia *Caju*, și unul din familia sa se făcu în Rosia *Cazovicici*. (27) *Meza* se aude și *Meju* și *Meja* și *Mezu*. Cuvântul înseamnă *miez*. *Dimitri Miez* dar la Macedo-români se zice *Biti* sau *Piti Meza* sau *Peti Meza*. O familie însemnată din Peloponez numită în vechime *Vlasi* și *Piti Meza* este scrisă în grecește *Πετράζα*; sau *Πετμεζα*. Cine nu cunoaște numele Românescl ar crede că derivă de la cuvântul *Πετμεζα*=*petmezi*, care este un fel de compot de *harbuz* sau de *tîdă*. Porecla *Vlasi* însă, care înseamnă *Român*, și alte nume, ca *Golfin*, pe care le găsim în această familie, arată că *Πετμεζα*; sau *Πετμεζα*; este *Piti Meza*. (28). *Mema* este *Memu* care se aude și *Mimu*. (29). *Măliafa* de la *Măliu*(=maiu=marteau fr.) cu terminație *af*, *afa*, *afi*. Credem că *af* este *av*, care face augmentative, precum: *Manu*, *Manav* și *Manuf* etc. *Măliafa* ca augmentativ se aude

Mliar și *Maliara*. (30). *Goma* vezi mai sus nota a (17); ear *Notea* este *Noti* cu a. În comuna Perivoli numele *Noti* este foarte des, pe când aJurea se află mai mult *Notă*. (31). *Caloier* este formă grecească a cuvântului *Călugăr*. Această poreclă se dă la oameni de arme, care își lasă barba nerasă. (32). *Narta* se aude și *Nărta*, vezi și la pagina 77. Nr. 150. (33). *Paje*(=*Paclu*). *Palatu* credem că este *Bălatu* de la *Balu* ca și *Lambrat* de la *Lambru*. Asemenea *Bucălat* și *Hondrubălat* la Macedo-români înseamnă: cu *sălcile pline*. (34). *Pușpurică*, vezi mai sus la nota (2). (35). *Tăie*=*Tolie*, ca și *Coia*=*Colia*, *Colea Nicole*, ca și *Teo*=*Tego*, *Teia*=*Teghia*. (36). *Profiri*=*Porfiri*. (37). *Pracuzana*. *Prăcăzon* înseamnă *baierete izmenelor*. *Pracuzana* aici este *Băreăziană*, ca și *Duru-Miștu*, care se face *Durmisiu*, *Dramișiu*, *Drimișiu*. O ramură din familia *Spatăștilor* intrușiți cu *Bueștii* am văzut la pag. 50 că poartă numele *Băreă-Ziană* (Μπαρεζζάνη). Dar cum *Băreă-Ziană* de s'a scris de Grecii Μπαρεζζάνη;? Dacă nu cunoște numele Românești și însemnarea lor, se înțelege că le scriu rău; ast-fel pe *Mira Sima Cășanu* am văzut (pag. 14) că-l scriu într'un cuvânt Μαρμαραζζάνος; pe *Bagă*=*Boză*; cuvântul străinului στραμπούλλου (vezi *Perevos* Ἀποφνημονοῦμαιττ πολεμική, vol. I, pag. 151 nota 2, unde spune că στραμπούλλου este unul din munții din *Sulii*, care se numește, se înțelege, *strâmbul*, căci toate cele l'alte ridicături de munți erau drepte ca *sulițe*. (38). *Roba* lani. *Roba* se aude și *Roca* și *Ruva* (vezi nota (41) de la lista Nr. 1; ear *Zani* este *Zani*=Ioan. (39). *Rengiu* este din *Rengu* și a *Rengu*; ear *Rengu* este diminutiv a lui *Reni* sau a *Reni*, care să aude ca poreclă; nu știm dacă *Reni* este prescurtat din *Renichi*. *Reni* are și diminutiv *Reneșiu*, *Reneși*. De la *Reni* se face *Rencu*, *Rengu*, ca și de la *Iani*, *lancu* și *Iangu*. O altă formă este *Rangu* și o altă *Ringu*. De la *Rengu* se face *Rengiu* ca și de la *Murgu*, *Murgiu*. Nu știm dacă Români zici Ρογγίνο, care au fost aliații *Availor*, și-au numele de la vre un șef al lor numit *Rengu* sau *Rengiu*. (40). *Schizmen*=rupt (Σχιζμένος). (41). *Schisti* = care se pleacă σκίζω. Români care sunt în contact cu Grecii dese ori își dau porecele din limba greacă. Ast-fel în *Satas*, *Documents inédits* etc. în multe locuri între numele comandanților Români din Peloponez găsim și porecele grecești, ca *Plimēnos* (πλιμένος=spălat), *Pagomēnos* (παγωμένος=înghețat); acești *Plimēnos*, *Pagomenos* și alți au fost Români. (42). *Șioti*=*Mușioti*. (43). *Zidrūla*=*Zidrūla*=*Didurūla*=*Didurūla*, toate de la *Dedu*, care se zice *Didu* și *Didu*. (44). *Scrimă* și acest nume se află în *Satas* (*Documents inédits*, etc) între numele comandanților Români din Peloponez. (45). *Mechi* de la *Metu*, *Melin*, *Mechiu*. (46). *Streahă*=streșină. (47). *Țică*=mică țevă. (48). *Zulfu*=*Dziulfu*=*Giulfu*=*Golfu*. *Zulfu*=*Golfu*.

Lista No. 3.

Estract de nume din lista contribuabililor comunei NIJOPOLI

1. Tode Bizdune (1)	14. Guli Balu-Iani
2. Sterghiu Badoli (2)	15. Iorgu Bôcea
3. Trușiu (3) Barba	16. Tica Brăscă (8)
4. Trușiu Bizdune	17. Sterghiu Balaura (9)
5. Tegu Bechi (4)	18. Tahu Bechi. m
6. Teju Bêbe	19. Nicola Buturi (10)
7. Gachi Bele (5)	20. Tegu Baruta (11)
8. Tega Bôcea (6)	21. Zisi Bîlaracu (12)
9. Tefa Bajdechi (7)	22. Tefa Ciulacu
10. Licu Bajdechi	23. Pitu <i>Cuca</i>
11. Nacu Bajdechi	24. Tefa (m) <i>Cuca</i> . m
12. Zisu Bajdechi	25. Cota <i>Chendimen</i> (13)
13. Nacu Balu-Iani	26. Tefa <i>Chendimen</i>

27. Mihali Calivianu (14)
 28. N. Ciantă
 29. Nacu Cucușiu
 30. Hali (15) Carancu
 31. Nacu Carozî
 32. Ianachi Căcea
 33. Pitu Ciuma
 34. Zisu Ciungu
 35. Ciungu Mihali
 36. Tegu Ciungu
 37. Tașiu Ciunga
 38. Mina Cuțu-Mina
 39. Naum Cucușiu
 40. Tașiu Carancu (16)
 41. Cușiu Culina (17)
 42. Colea Culina
 43. Sterghiu Căcărdacu
 44. Zisu Caciănu (18)
 45. Tegu *Chendra* (19)
 46. Tacu Căpuran (20)
 47. Zica cuvată
 48. Tahu (21) Caragiū
 49. Papu *Curculuchî* (22)
 50. Baruta Cușiu
 51. Nachi Chita
 52. Naum Duru
 53. Tașiu Dîemtu (23)
 54. Ghîorghî *Dimana* (24)
 55. Pupa Duru
 56. Nașiu *Dimarclî* (25)
 57. Chita *Durmîșî* (26)
 58. Costea Devolianu (27)
 59. Ghîorghî Dumba
 60. Cușiu Deli-Mina
 61. Cole *Dalabira* (28)
 62. Chita Dalabira
 63. Dina Gioga
 64. Sterghiu *Gîamali* (29)
 65. Tusiu Gotu (30)
 66. Nasta Gani
 67. Cușiu Iluța (31)
 68. Hali *Panughîța* (32)
 69. Halcîu (33) Alexi
 70. Pitu Ianota
 71. Sterghiu Liacu
 72. Hali Lețu (33)
 73. Ghîorghî Liuga (34)
 74. Țile *Muja* (35)
 75. Tegu Micu
 76. Nacu *Meju* (36)
 77. Nacu Malîoti (37)
 78. Cole *Muja*
 79. Nașiu Matli (38)
 80. N. Memța (39)
 81. Todor *Miha*
 82. Costi Mitra
 83. Dimu Malîara (40)
 84. N. *Nota*
 85. Zisu *Nota*
 87. Zisu Nastu
 88. *Nita* Sterghiu
 89. Costi *Nita* (41)
 90. Ghîorghî Oaua
 91. Zisu Parișeu (42)
 92. Hali Palea (43)
 93. Tanase *Pilea* (44)
 94. Guli Psaricu (45)
 95. Todî Pêrguronîu (46)
 93. Pilea Tănase
 97. Licîu Spănu
 98. Cole Șiopa
 99. Licîu Șeru (47)
 100. Sterghiu Șatrapeli
 101. Sterghiu Statu
 102. Nașiu Stalica (48)
 103. Nacu Șebe
 104. Pilea Tona
 105. Cușiu Teja
 106. Ghîorghî Teja
 107. Zisu Tașona
 108. Tegu Tahî
 109. Teguşiu Țața
 110. Nachi Tome
 111. Tasu Teja
 112. Trușiu Vreța. (49). *m*
 113. Zisu Vieta. *m*
 114. Dinu Vârjea (50)

115. Tegu Ziula (51)

116. Minu Zisa

Note la lista Nr. 3.

(1) *Bizduni* de la *Beza* sau *Bezî* și *Duni*, care este prescurtare din *Andoni*. (2) *Badoli*=*Baduli* din *Baduli* diminutiv lui *Bade* sau *Pađe*=*Şes*. *Suliatul* Λύων; Πρωτολής (pag. 35 și nota) poate se fie *Păduli*. În România esista nume *Pădeanu*, credem de la *Pađe*. (3) *Truși*=*Mitruși*. *Truși* de multe ori este prescurtat de la porecla *Trușind*=frânghie de câprind, de pâr de capră. *Dimitruși* se face și *Druși*, reproduș prin Δρόσο; de Greci. (4) *Bechi* este *Beu* din *Cuciubecu*. Porecla este dată la *scurși* și *păntecoși* ca și *Bicd* și *Băcd*. (5) *Bele* și *Bela*=*Belu*. (6) *Bocca*=*Boŭca*=*Bocca*, de la *boŭ*, *boŭci*. (7) *Bajdechi* și *Bajdecu* diminutive lui *Bazdă* sau *Bajdd*. De la *Bazdă* și *Iani* se face compus *Bazdaiani*. *Bazdă* credem că este de la *Beza* și *Donă* (*Anton*=*Andon*), și întâi se făcu *Bezda*, apoi *Beazda*, și în fine *Bazdă*. O familie *Bajdechi* a jucat un mare rol militar ca *armatoli* în Tesalia. (8) *Brăscă*=broască. Acest nume se dă des la *cișmele*. (9) *Balaura* este *Balaur* cu *a*, ca la *Tegu*, *Tegu*. Un adiutant a lui *Iani Gura*, mare general Român în revoluțiunea greacă, se numia *Balaura* (*Filimon*, 4, pag. 442, nota δ' de la No. 131. Μπαλαουράς). (10) *Bături* și *Bătură* este prescurtare de la *Cudu-batură*, numele unei *păseri*. Porecla se dă la oamenii, cari nu se astempără. De multe ori porecla *Baturi* sau *Baturd* se inoculește prin Κωλοφελώνης. (11) *Baruta* și *Bdruta* și *Bdrute*=praf de puscă. Se dă ca poreclă la cei luți. (12) *Bitarac*. De la *Biti* (=Dimitri) se face augmentativul *Bitar*, apoi diminutivul *Bitarac*. Se află și prescurtat *Tarac*, *Taraca*, *Tarachia*. (13) *Chendimen* și *Chindisit*=îmbrobodit (κενημένο;). (14) *Călietianu* de la *Călied*=*colibă*, *Cătin*. Numele *Călied*, *Caliva* (Καλίβια) este *Fărșerotesc* sau mai bine se dă la Românii *Fărșeroși*. *Fărșeroși* pronunță cuvântul *Fărșerot* cu *ă* la a doua silabă, adică *Fărșărot*, ear unii dintr'ênși : *Fărșăllot*. (15) *Hali*=*Mihali*. (16) *Caranacu*=*Cara-nicu*. (17) *Culina* este masculin; de la *Cola* (=Nicola) se face diminutiv *Culin* și apoi *Culind*, *Culina*. Un nepot a lui *Colocotroni* se numește *Călin* (Κολίνο;). (18) *Căcianu* de la *Căciu*. (19) *Chendra* este *Chendru* cu *a*, ca la *Buru*, *Bura*. *Chendru* este *Chedru*=*Chietru*, *Petru*. (20) *Căpurani*. De la *Cap* se face *Căpu*, *Căpă*; de la *Căpă* se face augmentativ *Căpar*, și de aci alt augmentativ *Căpuran*, apoi *Căpurani*. De la *Căpar* se face și diminutiv *Căpărel*, *Căpăreliu*, *Căpărel*, (vezi la pag. 48 și 49 numele *Căpărel*, dat ca Albanezesc de D. Satas). (21) *Tahu Caragi*. *Tahu*=*Tacu* *Caragi* se aude și *Carăgea*, însă *gi* și *ge* aici se pronunță ca *ji*, *je*, nu ca *gi*, *ge* din România; de aci credem că s'a făcut *Caragi*, care de regulă se aude *Cara-ziani* reproduș de Greci prin Καρζιάνης. (22) *Curculuch*=*Curcuduș* (vezi și la pag. 45, la No. 26). *Curcudel* Grecii îl scriu Κορκύνδαλο; și unii îl făcură Κορκύνδαλο; ca și când ar fi *Crocodilul* de la *Nil*. (23) *Dimtu*=dimie. Altă poreclă este *Pănură* și *Pănurea*, un fel de *ședtură* groasă. (24) *Dimăna* (pron. *Dzimăna*). *Dimitri* se face *Dimu*, *Dima* și *Dimu*, *Dima*. *Dimar*, *Dimăra*, *Dimăn*, *Dimăna* sunt augmentative. *Dimara* Grecii îl scriu Τζιμάρας și-l pronunță *Cimăras*. În insulele Ioniane s'a stabilit mulți Români din cauza tiraniei Turcești, deci găsim acolo multe nume Românești, între cari *Panu* și *Pand* foarte des. Formele *Panu* însă și *Pand* (Πανός) sunt Românești și se găsec în mare abundență la Românii. (25) *Dimareli*, de la *Dima*, de unde *Dimar*. *Dimareli*, *Dimareli*. Asemenea *Simareși*, de la *Simu*, *Simar*, *Simareși*. Grecii scriu Σιμαρέσις. (26) *Durmîși*=*Duru-Mîșu*. Vezi și la nota (14) din lista Nr. 2. (27) *Derolianu* de la *Deroli* în Albania, unde se află mulți Români. (28) *Dalabira* credem că este *Dald* (=zăr) și *Bira* Românii din Istria și mulți din Albania prefac pe *n* în *r*; astfel zic *Buru* în loc de *Bunu*, *Biru* și *Bire* în loc de *Binu* și *Bine*, *Beri* în loc de *Beni*. Porecelele dar *Binu*, *Binu*, *Beni*, *Benachi*, *Pena*, cari se aud cu *n* la Românii din afară din Istria și Albania, la Românii din Istria și Albania sau la cei scoboriți de acolo, precum sunt cei din triburile *Buți*, *Mazarișii* sau *Mazarachișii* și *Măldăcașii*, se află cu *r*, dar aceasta

maî mult la nume de *botez* sau la *porecle*, căci la cele lalte cuvinte în mare parte se conservă *n.* Astfel și *Pena*, *Peni* se aude *Pera*, *Peri*. Deci avem *Cara-beri*. *Căciu-Peri*, *Căciu-Pera*, etc. (29) *Ĝiamali* și *Ciamali*, de la *Ciama* nume femeesc. Vezi și la nota 7 de la Lista Nr. 2. D. *Satas* ne spune (Xρονικὸν ἀνεκδοτῶν Ἰαλκξειδίου, pag. 157, nota 2, că un vestit *armatol* *Vlaharmata* era rudă cu *Papu-Costa Ciama* (Ταπακόστα). Acest *Papa-Costa* a jucat un rol militar însemnat în revoluțiunea greacă. Un oare care *Papa-Costa* din această familie a devenit *celebru* în România la 1861 printr'un act de mare cufezanță în hanul lui Vangheli din Iași. A fost Macedoromân. (30) *Gotu* și *Gātu*, *Găta*, sunt porecle, cari se aude, dar foarte rare, printre Români. (31) *Hușa*, vezi nota (22) de la Lista Nr. 2. (32) *Panaghîța* nu-i de la *Pană-Ghîța*, căci *Ghîță* se aude numai *Ghîți*, ci de la Παναγιῶτα diminutiv lui *Panagu* prescurtat din *Panaghîoti*. (33) *Halcîu*=*Mihalclu*. (34) *Leșu* și *Lișu*=*Niculclușu*, *Niculclușu*. (35) *Lîuga*=*Tulîuga*=*Tulîuca*. Se aude și *Lioca*=*Tulioca*=*Tulîuca*. (35) *Țili Muja*. *Țili* este prescurtare din *Bișili* diminutiv lui *Biti* (=Dimitri). **MUJA** este o formă a lui *Mugu*, *Muga*, *Moga*, *Mucu*, *Muca*, *Mihu*. Din *Mugu* se face *Mugi*, poreclă care se aude des. **MUGIU** se aude și **MUJU**, de unde diminutivul **Mujac**, **Mujacă**, **Muzacă**, **Muzachi**. Am subliniat numele acestea pentru a atrage o maî mare atențiune. Intr'o carte a lui *Charles Hoff* intitulată : *Chroniques Gréco-Romanes*, Berlin. 1873 la pag. 272—302 găsim reproduce niște manuscrise *italiane* despre genealogia familiei princiare a Epirului numite *Musachi*. Aceste manuscrise date ca scrise de coboritori din această familie sunt, pentru cei cari cunosc numele de botez, de familie și porecele la Români din peninsula Balcanică, de la un capăt pînă la cel lalt falsificării cu totul nedibace, și cel ce le-a scris cetise și cunoștea multe lucruri din istoria Epirului și Albaniei, dar nu cunoștea pronunțarea numelor, pe cari le găsi reproduce rău de istoric italian sau greci, și deci a cusut o minciună, care bate la ochi. Falsificatorul crezând că *Musachi* (*Mujacheștii*) se pronunță *Musachi*, ear nu *Mujachi*, derivă cuvântul de la *Molossachi*, adică de la *Molossiz* vechie, și apoi intrând în familiile nobile din Epir și Albania pe unul îl face *străbun*, pe altul *bunic*, pe altul *unchi*, pe altul *văr* și așa maî departe. Apoi la pag. 301 ne dă pe *Bagiu serdarul* sub numele *Vugo* și că și-a luat numele de la o provincie care se numea *Sardaria* și scrie *Zardari* și *Zardaria*, fără se gândescă că înainte de venirea Turcilor acea provincie nu putea se aibă numele Turcesc *Sardaria* și maî puțin *Zardaria*. Domnul *Hoff* la pag. XXXV din citatul op dând seamă despre aceste manuscrise, pe cari le publică, zice : *D'abord on y trouve la préface de Constantino Musachi* (pag. 270), puis, après une introduction (pag. 271), la «Historia e genealogia della casa Musachia, scritta da D. Giovanni Musachio Despoto del Epiro» (pag. 272—302), la partie la plus importante de ce recueil, à la quelle est jointe (pag. 302—303) une notice fabuleuse sur les armoiries de la famille. Après cela Constantino reproduit (pag. 304—314) les renseignements tout-à fait confus et inventés qu'il a dûs au SOI-DISANT PRINCE Andrea Angelo Comneno, FAMEUX AUTEUR de généalogies FAUSSES». Se înțelege că nu este aci locul a arăta *falsul* în toate detaliile, ci îl denunț numai spre a fi cercetat și de alți, cari maî târziu s'ar ocupa maî de aproape cu istoria Albaniei și a Românilor din peninsula Balcanică. (36) *Meju* este *Mezu* și *Meza*. (37) *Malioti* și *Maliotă* de la *Maliu* (vezi despre *oti*, *otă* la pag. 45, Nr. 34). (38) *Matti* vezi nota (10) de la Lista Nr. 1. (39) *Memța* de la *Memțu*, *Memța*, diminutive lui *Memu*. (40) *Maliara* augmentativ lui *Maliu*. (41) *Nita* prescurtat din *Nichita*. *Nita* se aude și *Nitu*, *Nită*, *Nite*, **NITI**. (42) *Parîșcu* de la *Par* (=par), *Părișiu*, *Părișcu*. (43) *Palea* de la *Pală*, *aPală*=săbie, (44) *Pilea* și *Piliu*=*Puliu*=pulu. (45) *Psaricu* de la *Psaru* (Ψαρύς=cărunt, sur). Grecii au cuvântul cu accentul pe ultimă, Români pe penultimă. Deci unde găsim Ψάρος arată Român, unde Ψαρύς Grec. *Perevos* (Ἀπομνημονεύματα πολεμικά vol. II, pag. 44) ne dă pe Ἰωάνης; Ψάρος; Sullat. Tot așa și cu cuvântul *Zervu*; Grecii zic *Zervôs*, Români, *Zervu* sau *Zerva*. (46) *Perguoni*. *Pergură* și *Pergulă* însemnează acoperișu de vițe de vie

(lat. *pergula*). *Përguronii* este augmentativ. (47). *Şeru*. *Şeară* este ferestreul. *Şeru* dar nu-l de la *heru* =(heru), ci de la *şeară*, căci avem porecle şi *Secure* sau *Țecure*. (48) *Stalica*=*Apostolica*=*Apostolica*. (49) *Vretu* de la *Veru*, *Vîretu*, *Vretu*. Numele l-au şi Albaneşii. (50) *Vërjeu* credem de la *Vêrtu* (smintit,) *Vêrlug*, *Vêrlugi*. (51) *Ziula* de la *Zisula*.

Lista Nr. 4.

Estract de nume dintr'o listă catalog al elevilor comunei GRAMOSTEA. (1)

1. Tego Buti 2 (1)	16. Taşo Țega. m. 3	31. Gheorhi Mitra 3
2. Tego Barzu 2	17. Chita Țiguli 2	32. Tuşiu Mihali 2
3. Miti Barzu 2	18. Mihi Țiguli 3	33. Guşiu Nano 2
4. Pitu Beţi 5	19. Sterghiu Țega 2	34. Nicole Orino 2
5. Dina Barbuti 3	20. Toda Furtuna 6	35. Naco Țica Pişoti 9
6. Sterghio Caciăni 4	21. Lambre Nanu 6	36. Mihali Rima 2
7. Cuşiu Culina 4	22. Lambre Liavă 3	37. Răpuşa Costa 4
8. Dino Cuciana 4	23. Taşu Lapa 4	38. Stilo (5) Gachi 3
9. Teha (2) Cuciana 2	24. Nacu Leţa (4) 4	39. Naum Serepa (6) 3
10. Gachi Ciimana 3	25. Tica Meju 5	40. Gachi Vlasi 5
11. Ciomo Căcali 4	26. Colo Mişia 2	41. Bela (7) Zisu 4
12. Unce(3) Caragiăni 3	27. Zicu Manciu 4	42. Dina Zurduni 3
13. Miti Căcali 3	28. Vasili Mace 4	42. Cosma G. Zula 4
14. Nicolo Ciolac 5	29. Mihali Mati 2	44. Dica Zico 3
15. Gheorghe Dacio 6	30. — Moscu	

Note la lista Nr. 4.

(1) *Buti*=*Bute* (2) *Teha*=*Tega*, *Tegu*, prescurtat de la Sterghiu. Tot așa şi *Tahu*=*Tacu*. (3) *Unce*=*Oance*=*Ioance*=*Iancu*. Se aude şi *Unca* şi *Uani*. Ioani. (4) *Leţu* şi *Litu*=*Niculeţu*, *Niculitu*. (5) *Stila*=*Stilian*. (6) *Serepa* şi *Selepa*, *Sclipuşi* sînt porecle date la cel ce scilipsec des din ochi (7). *Bela*=*Belu* cu *a*, ca la acest, acesta.

Lista Nr. 5.

Estract de nume din lista contribuabililor comunei NEVEASTA. (1).

1. Foto Nano Befă	9. Nanu Balu (4)
2. Costa Nanu Befă. m	10. Cocio Barzu
3. Cioca (1) Gg. Befă	11. Mitru Teşa (5) Biciola
4. Nicola Vaşio Boza	12. Mişiu Butare (6)
5. Gheorghe — Başa	13. Nanu Balu. m
6. Dumitru Biane	14. Nicu Burna (7)
7. Dumitru Vaşio Bişca (2)	15. Nicola Butare
8. Gheorghie Nicu Bole 4 (3) m	16. Duşiu Becu

(1) Numerele după porecle la această listă arată câţi băeţi poartă acea poreclă cu diferite nume de botez, pe cari nu le dăm, căci se află şi în alte liste. Litera *m* după poreclo arată că ele se află de multe ori în listă.

17. Sterghie Başa
18. Ciocîo Bure. *m*
19. Miti Vaşio Refa
20. Ani Duma Bure
21. Ciocîo — Bure. *m*
22. Mitu — Bicîola (8)
23. Ciocîo Beta. *m*
24. Sterghîu Beca
25. Chirce Colle (9)
26. Tipo Chirco
27. Duma Chiţeu
28. Pena Chirco
29. Petre Cârjo
30. Gheorghe Custiciu
31. Nancîo Condu
32. Nanu Chirana
33. Gheorghe Cujina
34. Teşio Caru
35. Sterghîu Duşiu Chitu
36. Mitu Cuşta (10)
37. Dina Cuşta
38. Mitu Conde. *m*
39. Chiriac Cresus
40. Dinu Cremu
41. Nicola Cîananu
31. Ghiotu Diaca (11)
43. Isto Ucîo Diaca
44. Taşio Dalamanga. *m*
45. Sterghîo Ţega. *m*
46. Tomo Ţeghîo. *m*
47. Daşio gg. Ţega
48. Dumitru Diaca
49. Dimitri Doşie (12)
50. Mişiu Duca. *m*
51. Nasti Fiştă. *m*
52. Sterghîu Franga (13)
53. Gheorghie Gugulina
54. Mihi Gora (14)
55. Sterghiu Ghifticiu. *m*
56. Gheorghe Gava (15)
57. Dimitri Iove (16)
58. Taşio Nasti Lecu
59. Ştergiu Luştă. *m*
60. Mihali Lută. *m*
61. Taşiu Longu
62. Sterghîu Lipurici. *m*
63. Teodor Mergiu (17)
64. Duma Mişia. *m*
65. Nachi Macre (18). *m*
66. Nanu Malacea (19)
67. Georghe Mişiolu (20)
68. Ioan Miliacu
69. Dina Mişta (21)
70. Vaşio Mula
71. Nanu Pena Mula
72. Mihi Mergiu
73. Sterghîu Nero (22)
74. Duşio Naca
75. Vasili Puce (23)
76. Leco Pânteca (24)
77. Miti Pânteca
78. Uciu Paşiu (25)
79. Teşiu Pardafeli (26). *m*
80. Duma Palaşi (27)
81. Pena Palaşi
82. Ucia Pânteca
83. Mihi Peca. *m*
84. Mihi Pilicuda
85. Dina Pârpa
86. Mihali Roza
87. Gheorghe Raşiu
88. Teşiu Bustu
89. Taşiu Lecu Staicu
90. Gheorghe Spahu
91. Gheorghe Stefa
92. Toma Ştunda
93. Nachi Chîlandu. *m*
94. Nasti Tomo
95. Dina Tramanză
96. Miho Ţirle
97. Tuşa Tonu. *m*
98. Cola Tulie. *m*
99. Tuşa Tome
100. Mihi Trampa (28)
101. Mihi Tome. *m*
102. Teodor Vance. *m*

103. Nachi Ziureu (19). m

105. Toda Zafir

104. Lecu Ziurcu

106. Nicu Zaima (30)

Note la lista Nr. 5.

(1) *Cioca*=*cîuca*=*uj*. (2) *Bișca* diminutiv lui *Biciu*, *Bicu*, *Bică*=pântece. (3) *Bole*=*Bulă*. (4) *Balu* se fie de la *bale* sau de la *Baliu*? are diminutive *Balașiu*, *Balașu* și feminin *Balașa*. Jos. Lad. Pič (zur Rum-Ungar. Streitfrage, pag. 52, nota, linia 8-9) îl dă ca identic cu *Belu*, dar nu credem. (5) *Teșca*=*Tegeca*=*Tegu*. (6) *Butare*=*Bûtar*=*bute mare*. De aci *Butaracu* și prescurtat *Taracu*, *Tarachea* (vezi și (12) de la lista Nr. 3). (7) *Burna*=*Bûrina*, de la *Buru*. (8) *Biciâla*=*Biciuâla*, diminutiv lui *Biciu*, ca și *Mânzâla*=*Mânzûla* scris de Greci Μανσολα. Tot așa și *Mișula* se face *Mișâla* și *Mișoli*. (9) *Cotle*=*Cotlu*, *Cota* articulat. (10) *Cușta* și *Custa*=*Costa*. Poate însă se fie și de la *Cușiu* prescurtat din *Macușiu*. (11) *Diaca* masculin, este tot cuvântul *Diacu*=*Diacon*. (12) *Doșie*=*Docie*, *Dociu*, *Doca*, nu de la Δοσιος; prescurtat din Θεοδοσιος. (13) *Franga*, nume femeesc; frangă, frangi=fragi. Masculinul *Frangu* nu se află, pe când se află *Frângu*=Francez. (14) *Gora*=*Gura*. (15) *Gara*=oarba, căci *Gară*=orbu. (16) *Iore*; de aci *Io-vân*, *Iran*, *iRancu*, *Icanciu*. (17) *Mergiu* și *Margiu*=*Murgu*, poreclă dată la cal. (18) *Măcre* credem să fie cuvântul grecesc Μαρμαρι;=lungu, naltu. (19) *Malacea*=*Malacu*, de unde *Măldăcașiu*. (20) *Mișoli*, vezi mai sus la (8). (21) *Mișta*=*Mișiota* de la *Mișiu* (vezi pag. 45 No. 34). (22) *Nero* și *Piso*, nu știm dacă sunt Romane; poate din *Piso*, *Pisu* s'a făcut *Pisa*, *Pisea*, *Pișea*, *Pișca* (vezi și la pag. 45, la No. 28). (23) *Puce*=*Puclu*=voinic. (24) *Pânteca*=*Pândeca*, diminutiv lui *Pândi*. *Pendedeca* din timpul eterii grecești se numea *Pândeca*. De la *Pândi* se făcu și un nume, pe care îl găsim în lista din Vlaho-Clisura elenizat în *Pindu*. (25) *Pașiu*=*Pașa*. (26) *Pardafeli*=*Bară-Filiu*=*Filip*. (27) *Palăși*, diminutiv lui *Pală* sau *a Pală*=săbie. Poate însă să fie și *Balași*. (28) *Trampa* nu-l *Drâmba*, ci cuvânt care însemnează *schimb*. (29) *Ziurcu* se aude și *Giureu* și *Ciulcu*, *Ciulca*, *Ciolca*.

Lista Nr. 6.

Extract de nume din lista contribuabililor comunei MOLOVIȘTE.

1. Anghela Hristu	17. Barda (m) Naum
2. Bele (1) Trifun	18. Ciomo (10) Hristu
3. Bigiu (2) G. Spiru	19. Carăgia (m) Teodor
4. Bigiu Naum	20. <i>Curunda</i> (m) Mihail
5. Bambrilă (3) Hristu	21. Cioda Hristu
6. Bombrilă (4) T. GG.	22. Ciopona (11) <i>Chițu</i>
7. Bambula (5) T. Naum	23. <i>Ciomandra</i> (11) Stoie
8. Bambrilă Stoio	24. <i>Curanda</i> Lazari
9. Bombrilă Dimitri	25. Mașo H. Chinan (13)
10. Beche Vangheli	26. Cușia Sotiri
11. Barda Naum	27. Chitanî Tase
12. Bajdar (6) Anastase	28. <i>Chișafa</i> Sterghio
13. Bilimaci (7) H. Dimitri	29. Ciamba Hristo
14. Batali (8) Teodor	30. Ciagor Lazari
15. Bașcico (9) Anastasi	31. Chiaco (14) (m) Alexa
16. Barzio (m) Teodor	32. <i>Ciomandra</i> Mihail

33. Cîamba Teodor
34. Cotilica Lazari
35. Căla (15) Hristu
36. *Carfea* (16) Dimitri
37. Dosta (17) Trifun
38. Dimoza (18) Pelrescu. r.
39. Dumba (m) Spiru
40. Dimoza Hristu
41. *Franga* (r) Tanase
42. Goli (19) Hristu
43. Gruța (m) Naum
44. Gude (20) H. GG.
45. *Cughîomana* Andrea
46. Gașiu (21) Hristu
47. Guice (22) Anastasi
48. *Hermeli* (23) Nicolae
49. *Chermeli* Nicola
50. *Hapet* Mihail
51. Hista Hristu
52. Gole Ivan (24)
53. Țapu Ivan
54. Ibro (25) Hristu
55. Iove (m) M. Naum
56. Lîșca (26) Dimitri
57. Millo Taso
58. Mușa Nicola
59. Matu (27) G. Anastasi
60. Mucle (28) Simeon
61. Meta (m) Dimitri
62. Meta T. Dimitri
63. Mischia (29) (m) Naum
64. Mera Tase
65. Mușolan (30) GG.
66. Miteu Naum
67. Meta Costandi
68. Mati (m) Costandi
69. Mati Ghîorghî
70. Nanu GG. Manu. m
71. Nestor (r) Mihali
72. Nasti (m) Trifun
73. Nace (31) (m) Ghîorghî
74. *Natu* (32) Dimitri
75. Tanase Nare
76. Oldescu (33) Teodor
77. Olde (m) Iancu
78. Olde Simeon
79. Pilagora (34) (m) Trifun
80. Paligora (m) Hristu
81. Poșco (35) Filipa
82. *Piso* (36) Iani
83. Pige (37) T. Costandi
84. Paje D. GG.
85. Peca Marcu
86. Perdu G. Spiru
87. Pârdi (38) (m) Teodor
88. Piperu Nicola
89. Pipe Spiridon
90. Pala (39) (m) Nicola
91. Pige Ghîorghî
92. Dimitri Pige
93. *Romo* (40) (m) G. Dimitri
94. Rize (m) Iancu
95. *Rome* (m) Hristu
96. *Romele* Hristu
97. Șiuplîa Trifun
98. Strina Spiridon
99. Ilia Stavru
100. Sude Nicola
101. Sule Stoia
102. Save Ghîorghî
103. Cîote (41) Tasu
104. Trifun H. Târpe (m)
105. Târpe (42) Hristu
106. Boșileo (43) Traian
107. Topa (44) Naum
108. Lița (m) Trifun
109. Toșo (45) Nicola
110. Licuși (46) (m) Tase
111. *Tunda* (47) Hristu
112. *Dunda* Târpo
113. Miza (m) Târpu
114. Ciovar (48) Tase
115. Dola (49) (m) Târpo (m)
116. Tale (50) (r) Spiru
117. Trista Hristu
118. Vulcanî (m) Goga

119. Velo (51) (r) Ghiorghî
120. Velia (m) Damo

121. Zoghe (52) (m) Gachi
122. Zeze (43) (r) Spiridon

Note la lista N. 6.

(1) *Bele*=*Belu*. (2) *Bişu* şi *Bige* (vezi provenienţa acestui nume în *Wilhelm Tomaschek*, zur Kunde der Hämus-Halbinsel, Wien. 1882, la pag. 72, linia 9.) Aici este locul să spunem că unele din numele din listele ce dăm sunt de origină *Tracică*. Ca se nu eşim cu totul afară din subiectul nostru, recomandăm cetitorului cartea mai sus citată a d-lui *Tomaschek*, unde ve găsi multe nume Tracice, pe cari le poate compara cu unele din liste. Alurea, unde tratăm despre origina Românilor intrăm în multe detalieri. (3) *Bambri* este dela *Bambari* şi în loc de *Bambali*. *Bămbal*, *bombal* însemnează membrul genital bărbătesc şi une ori *pubertas*. Propriu cuvântul *bambu*, *bombu* însemnează *pu* de la membrul genital *bărbătesc*; de aci membrul genital şi *cărnat*. Dela *bombu* se face şi *bumbâr*, un *cărnat*, care se frige învârtit pe *berbecul*, care se frige întreg la frigare. Sensul lui *Bămbal*, *bombal*, l-are şi *bambula* (vezi şi pag. 49 cuvântul *cari-Bombi* şi nota (1) de acolo). (4) *Bombri*, vezi mai sus la (3). (5) *Bambula*, vezi mai sus la (3). (6) *Băjdar*, vezi nota (7) de la lista Nr. 3. (7) *Bilimaci*=*Belu-Macu*, *Bele-Macu*=*Bilimacu*, *Bilimacu*, *Bilimaci*. E neaccentuat se face *i*. (8) *Batali* de la verbul *bateri*. (9) *Başico*=*Başicu*, dela *bască* (=toison. franl). *Şci*, *Şce*, se aud cum sunt scrise; astfel Macedoromânii zic: *şciu*, nu: *ştiu*. (10) *Ciomu*=*Ciomu*=*Şiomu*=*Sinu* (11) *Ciopona*=*Ciupuna*, *Ciupune*, *Şiupune*=dulăna de lână. (12) *Ciomandra*, augmentativ lui *Ciomu*, ca şi *Copilandru*, dela *copil*. Aseminea *Căllani*=trestie, *Căllandra*. (13) *Chindă* augmentativ lui *China*, *Chinu*=pin. Se află poreclă şi *Pinu*, *Pina*=pin. (14) *Chiacu*=*Chiacu*=*Chiriacu*. (15) *Căla* nu-i grecescul $\kappa\lambda\lambda\acute{\iota}$ (=bine), ci credem *Calu* (=cal) cu *a*, ca la *Panu*, *Pana*. (16) *Carfea* şi *Cafrea* şi *Cafri* este acelaşi nume, însă se aude mai des *Garrea* şi *Gacra*=*gaura*. Din *Garrea* se făcu *Garvea*, şi de aci *Garfea* şi *Carfea*. Cauza acestei melateze şi schimbărei lui *g* în *c* este că la puţinii Macedoromâni *gaura* se zice *gavă*, căci majoritatea zice *gura*. Brânza uscată se zice *gavru-ianu*. (17) *Dosta* dela *Dositel*; numele se găseşte şi la Albaneji. (18) *Dimoza* dela *Dimu*. Sufixul *za* nu-i Românesc. Aci trebuie se fie cuvântul compus cu vreun altul, din care s'a luat cu *Dimu* numai silaba *za*. (19) *Goli*=*Guli*. (20) *Gude*, *Gudea* şi *Guda* este des auzit. *Gudas* (Γουδάς), pe care de multe ori l'am citat în această scriere, era şi el de origină *Român*. Ştim că o rudă a sa numit *Guda* a fost comerciant Român la Pesta. (21) *Găşiu* şi *Găşiu* nu ştim dacă este acelaşi cu *Guşie*. (22) *Guice*=*Guicîu*, diminutiv lui *Guin*, *Guia*, care se aude mai rar de cât *Buiu*, *Buia*. (23) *Hermeli* se aude şi *Chermeli*. Acest nume îl găsim şi în insula Creta. Nu ştim de unde derivă. (24) *Iovan* dela *Iove* (vezi şi nota (25) dela lista Nr. 1). (25) *Ibro*=*Ibru*. Se aude şi *Ibu*. (26) *Liaşca* diminutiv lui *Liaşiu*, dela *Lia*=*Ilia*, *Ilie*. (27) *Matu* vezi la nota (10) dela lista Nr. 1. (28) *Mucle*=*Muciu*, prescurtat din *Mănucliu*=căpitu de grâu (29). *Mischia* se fie de la *Mişiu*, *Mişchiu*? Atunci de ce nu-i scris *Mişchia*, ci *Mischia*? (30) *Muşolan* nu credem să fie acelaşi cu *Şumulean* sau *Şubolan*. Dela *Muşiu* se face diminutiv *Muşuli* sau *Muşoli*, de unde *Muşolan* augmentativ (31). *Nace* nume foarte des la Români; el este diminutiv prescurtat lui *Iani*, de unde *Ianaeu*, *Nacu*, *Naceu*, *Nace*. Dela Români l-au luat şi Albaneji. (32) *Natu*, plural *naturî* însemnează *copii* mici. Se află în popor şi cuvântul *natură*=fire. (33) *Oldescu* de la *Olde*. Este foarte rar printre Români ca şi *Bulde* şi *Boldescu*, şi *Boldu*. Aseminea *escu* la nume de hotez sau de porecle nu se aude şi credem că trebuie se fie luată această terminaţie din România. Alurea arătăm de unde s'a introdus numele *Olde*, *Bulli* etc. (34) *Pilagora* să fie grecescul Πυθαγόρας; (=deputat în adunarea Amficionică la Greci? *Paligora* care urmează în listă după *Pilagora* ne opreşte se admitem că este grecescul Πυθαγόρας. *Paligora* trebuie se fie *Pală gura*. *Pală*, *Palea*, *Palc*=sabie; atunci *Pali-gora*=om, care taie cu gura, cu vorba. (35) *Poşco*=*Poşcu*=*Boşcu*. (36) *Piso*. Nu ştim dacă este=cu *Piso*, *Pisonis*. Probabil însă că

de la *Piso*, *Pisu* se derive *Pisa*, *Pisea* și *Pișea*, poreclă pe care o găsim foarte des în lista comunei *Perivoli*. (37) *Pige*=*Pigiu*=*Bigiu*, despre care vezi nota (2) de la lista Nr. 6. (38) *Pârdi* este plural; nu știm dacă este același cu *Bârdi*, instrumente de la *resboiu* sau *stative*. (39) *Pala*=sabie. (40) *Romo* și *Rome* și *Romeie* sunt foarte rare printre Români; *Ramu* însă și *aRamu* sunt dese. Cuvintele începătoare cu *r* primesc un *a* la Români din peninsula Balcanică, mai cu seamă la Megalovlahiți. La Fărșeroți se aud și fără *a*. (41) *Ciote*=*Cioti*=*Nicioti* de la *Niciu* (vezi pag. 45, Nr. 34) (42) *Târpe*, *Târpi*, *Târpu* este același nume. Nu știm dacă *Târpu* este cuvântul de la care a provenit *Tarpejus*, *a*, *um*. Numele *Târpu* scris *Τάρπου*, de unde *Ταρπη* și *Ταρπη*; îl poartă și o familie de capitanii la *Mantiși* sau *Laconi* din Peloponez. În această familie găsim nume ca: *Grigorianu* (Gudas, 8, 409), *Figuri*, (Gudas, 8, 409), *Murgin* (Gudas, 8 411), *Ilristia* (Gudas, 8, 422) etc. (43) *Boșileo*, *Bușiliu*, *Bușild*. (44) *Topa*=mingea, *Toșo*=*Tociu*. (45) *Licuși*=*Alecuși*. *Tunda* vezi nota (12) dela lista Nr. 1. (46) *Ciorar*=*giuvară*, vezi pag. 77 la Nr. 161. (47) *Dola*=*Dula*=*Costandula*. (48) *Tale* prescurtat din *Apostatache* (49) *Velo*=*Velu*=*Veliu*, *Vela*, se aude cam rar. Credem că este *Belu*, *Beliu*. (52) *Zoghe*=*Ziogu*, *Zioga*, *Zioghea*=*Zioghe*. Numele *Gheoryhe* are următoarele forme: *Ghiorghii*, *Jiorji*, *Jioji*, *Jiogu*, *Jiogă*, *Gugu*, *Goga*, *Ghiorgu*, *Jogu* se aude și ca *Zogu*. Acest *Zogu* dă și formele: *Zogă*, *Zoghea*, *Zoghe* (1) *Zoghi* sau *Zogia*, *Zogid*, *Zogie*, *Zogi*. Aci ne permitem a face următoarea citațiune din *Satas* (Documents inédits etc. vol. I, pag. XVIII) «Si on examine les noms modernes des villages de ce département (*Élide* et *Triphylie*, provinciile în părțile nord-vestice ale Peloponezului), on voit que beaucoup d'entre eux ont conservé les noms des feudataires albanais, comme *Barbasena*, *Catzarú*, *Cucura*, *Lampeti*, *Malapassi*, *Zogia*, *Arraniti*, *Musaki*, *Rendetu*, *Kelevi*, *Cucuvista*, *Brana*, *Brati*, *Valaka*, *Cagadi*, *Cocla*, *Cumpothecra*, *Masi*, *Maliki*, *Mataranga*, *Spata*, *Dara*, *Latu*, *Lopesi*, *Masaraki*, *Musica*, *Suli* etc». Acești feodali *Albaneji*, cari au dat numele lor la satele de mai sus, dominau în aceste provinciile când stăpâniră Cruciații Peloponezul. D. *Satas* susține că au fost *Albaneji*, numele lor însă sună a Românește. Dacă am avea liste și de numele ce poartă locuitorii, fie și actuali, ne-am pronunța deciziv despre origina lor, pe care noi o credem Românească. (53) *Zeze* pentru întâia dată întâmpinăm acest nume. În locul lui am auzit des la Români numele *Teți*, care credem că este același cu *Τέτις*, nume foarte bine cunoscut de cei cari s'au ocupat cu mitologia omerică. *Zeze* poate se fie *Dzegd*, de unde *Dzeghea*, *Dzeghe* sau *Dzeghea*, *Dzège*, pronunțate *Zegea*, *Zege* și auzindu-se *g* ca *z*, în loc să se audă ca *dz*, precum se aude tot-d'auna la Macedoromâni.

Venețienii cu mult înainte de 1400 și de la 1400 încôce cât timp stăpâniră în Peloponez și în Grecia continentală aveaū obiceiul de a recompensa pe comandantii Români cari îi serviseră cu bravură și fidelitate, făcându-i administratorii peste provinciile patrii, de unde erau născuți acei comandantii, pe cinci, pe zece ani și pe viață, cu condițiune de a le trimite birul și de a fi gata a-i servi cu armele la caz. Pe acești administratorii îi vedem numiți *Căpitanii*, ear provincia administrată de acești căpitanii, numită *Capetenerie*, *Capitaneria*, adică *Căpitanat*.

Astfel vedem pe *Ector Buța* numit la 1560 Căpitan la *Parga* pe cinci ani (*Satas*, Documents etc., vol. 5, pag. 333); pe Ștefan și *Nicolo Mari* (*Magno*=*mare*, *mari*, poreclă uzitată la Fărșeroți) Căpitan la 1517 peste *Cefalonia* pe timp de șase ani (*Satas*, Documente inédits etc., vol. 5, pag. 166); pe *Gheorghe Lanța* la 1547 Căpitan la *Parga*, unde a fost și mai

(1) De aci și numele *Zoe*=*Gheorghe* la Macedoromâni.

nainte (Satas, Documents etc, vol. 5, pag. 289, 313; ear la pag. 329 — 330 căpitanii vedem că erau numiți nu numai asupra unei provincii întregi, dar chiar și asupra unui singur orașu său pe un an sau pe mai mulți, și se arată și condițiunile ce trebuia se împlinescă căpitanii spre a-și conserva *căpitănia* și *căpitanatul*). Aceasta este cauza pentru care și înainte de 1400 și după 1400 pînă la 1821, pînă la revoluțiunea greacă, munții cari toți sunt locuiți numai de Români aveau *căpitanatele* lor administrate de șefi militari numiți și de Români și de Greci cu numele de *Căpitan*, *Καπετάνιος* (1). Am văzut

(1) Soldatul se numea de Români *armatū-lu*, *armatu-lo*, *armato-lo*, *gionele*. *Armatū-lu*, Grecii îl făcură *ἀρματοῦλος*. Adutantul *Căpitanatului*, primul său soldat, se numea de Români *pălicar*. Cuvântul *pălicar* la Macedoromâni însemnează propriu *degetul* cel gros de la mână, fără de care mîna n'are nici o putere. De aci cuvântul *pălicar* luă și sensul de voinic. La Români cuvântul *pălicar* este masculin. Grecii, credem, luară cuvântul de la Români, nu însă în gen masculin, ci în neutru și zic τὸ παλικῆρι (adecă τὸ δάκτυλο τὸ παλικῆρι = degetul *pălicar*) în sens de voinic. El nu zic ὁ παλικῆρι; nici o dată, și credem din cauză că la început cuvântul n'avea sensul de voinic, ci de degetul *pălicar* în sens de adutant, care era *mîna dreaptă*, cum se zice, a căpitanului. Filologii Greci vrură se derive cuvântul de la *πάλας-κάρδιος*, adecă a *cărui inimă bate*, dar tocmai inima voinicului nu se bate la pericole. Fără îndoială dar ca *pălicar* (τὸ παλικῆρι) și *armatu-lu* (ἀρματοῦλος) sunt luate de la Români. Grecii învățați, nu poporul, pînă la un timp înlocuiau cuvântul *căpitan* prin *ἀρματοῦλος*, dar de la un timp văzînd că și cuvântul *ἀρματοῦλος* este străin îl înlocuiesc prin *ὀπλαρχηγός* = șef de arme. Derivația lui *παλικῆρι* de la *πάλλω*, g. *πάλλωχο*; (Henricus Stephanus, Thesaurus Graecae linguae, pag. 103, coloana I, volumul VI, fasc. I) ni se pare neesactă, pentru că Grecii pe *πάλλω* și *πάλλαξ* îl întrebuițau mai mult la feminin și în sens contrariu celui ce-i au dat Români, adecă de *adiutant* al capitanului, de *primul său soldat* care era *cel mai tare* și *cel mai viteaz*, și de aceea credem că Grecii au luat cuvântul de la Români. Ear Români l-au de la latinescul *pollex*, g. *pollicis*, care însemnează *degetul antăiū și cel mai gros* al mînei, deget indispensabil pentru puterea mînei. De la *pollex* derivă *pollicaris*, adjectiv, care a devenit *pălicariu* și *pălicar* la Români, și ca substantiv arătînd *degetul antăiū* și ca adjectiv arătînd *tare, voinic*. Dar de ce Macedoromâni îl pronunță : *pollicar* sau *pulicar*, ci *pălicar*? pentru același cuvînt, pentru care pronunță *ștîntănd, lăcașu* în loc de fontăna, locașu. Oștirile imperiului Bizantin se compunea în cea mai mare parte de Români din Tracia cu mult înainte de *Chronicon Paschale*, (626 d. Chr.) unde pag. 392 pentru întâia dată se menționează cuvântul *παλικῆριον*, și fraza din Teofilact cunoscută de istorici : *toarnă, toarnă frate* (τὸρνα, τὸρνα, φράτε), pe care auzindu-o fugarii soldați se întorseră la luptă și învinsă (579 d. Chr.) arată că acei soldați erau Români. Grecii dar din Bizanțiu, la cari găsim întăiū cuvântul *παλικῆριον*, negreșit că au luat cuvântul de la Români soldați în sensul militar în care îl întrebuițau el și-l întrebuițează și azi toți Români din peninsula Balcanică. Și scrierea cu τ a lui *Παλικῆριον* la Bizanțini confirmă afirmarea noastră. (Vezi și *M. Brunet de Presle*, la *Grèce depuis la conquête romaine*, Paris, 1860, pag. 110, nota (1), și 106, linia 36—56).

Pălicar Români l-au ca *augmentativ*, de și pare a fi din *pollicaris*, pe când Grecii l-au ca *diminutiv*, și ca se facă augmentativ trebuie să zică : *παλικῆρις*, spre a arăta ceea ce arată la Români *pălicar*. Vom vedea în capitolul următor că *armatoli*, *căpitanii*, *pălicarii*, *armele*, și *resbóiele* Grecești în veacul de mijloc pînă după revoluțiunea greacă sunt lucruri Românești, și cuvintele *căpitan*, *armatol*, *pălicar*, *căpitan* (καπετάνιος, ἀρματοῦλος, παλικῆρι, καπιτανάτο, πρωτάτο) sunt Românești, și ca să dea Români aceste nume Românești a trebuit să aibă întăiū lucrurile. (Vezi și la capitoarele : *Români din Balcani și imperiul Bizantin*, și la : *Români din Balcani și Cruciați*).

mai sus la pag. 9, vom vedea și mai încolo că Turcii găsiră *căpitanatele* de mult sistând și le lăsară privilegiile neatinse cu scop ca cu timpul se supună și pe locuitorii de pe munți. Aceasta este cauza pentru care, pe când în orașele și satele din câmpii locuite în mare parte de Greci, domnesc Turcii și se așează cu familii și zidesc gămii, pe munți unde sunt Români în nici o comună Românească nu se așează nici o familie turcească și nu se vede încă și pînă astăzi nici o urmă de biserică turcească. Nu numai atîta, dar Capitanatele Românești erau și locuri de refugiū inviolabile, și nu numai Turcii n'aveau voia să se așeze și chiar să treacă prin ele, dar și un rău-facător dacă apuca să intre în teritoriul unui căpitănat, era scăpat pentru tot-dauna și nesupărat (vezi 'Αρτοστοτέλης Βαλαωρέτης, la 'Αθανάσης Διάκος, pag. 180, și 'Αραβαντινός, χρονογραφία τῆς 'Ηπείρου, vol. II. pag. 107 și 108).

Aceasta este cauza pentru care de la venirea Turcilor pînă la revoluțiunea Greacă de la 1821 ori-ce rescălă în Grecia, Epir, Tesalia, Macedonia, în contra Turcilor nu o fac de cît numai Români de pe munți, când Turcii ating privilegiile căpitanilor. Căntecele populare Grecești nu cîntă de cît eroi Români, fôrte bine cunoscui chiar din numele Românești ce pîrtă. Aceasta este cauza pentru care în revoluțiunea Greacă toți eroii, toți șefii de oștiri sunt *Căpitani* Români și oștirile de elită sunt oștirile vechi ale căpitanilor Români, oștiri cu care se începe revoluțiunea; căci fie-care *Căpitan* pentru paza căpitanatului său ținea oștire de la 50 pînă la 300 și mai mulți de voinici, și la caz de atingerea privilegiilor sale toți bărbații din eparhia sa luaă armele și se declara rebeli. Când dar se începu revoluțiunea Greacă, cei cari se resculară înainte și cari luptară pînă la fine și se distinseră și fură cîntați de popor, au fost căpitani Români și miclele lor oștiri, în cari se incorporară și Greci pe lângă alți numeroși Români compatrioți și coeparhioți cu căpitani și cu soldații lor. Așa cum s'a scris istolia revoluțiunei grecești *de Greci*, ar crede cine-va și a crezut toată lumea civilizată (afară numai de Macedoromâni) că Grecii făcură revoluțiunea Greacă și că Grecii liberară Grecia, pe când Români din peninsula Balcanică și Albanezii susțin că Grecia o liberară *Albanezii insulari pe mare și Români pe uscat*. Această afirmare ar părea un *paradox*, dar ca să se convingă cetitorii deschidem mai la vale un capitol despre *capitanate* și dăm lista de toți eroii trecuți ca Greci, și atît din numele lor Românești cît și din citațiunile din însuși autorii Greci fie care va vedea că acei eroi Greci sunt Români *pur sang*.

V. Capitanatele sau Armatoliile Românești și Căpitani sau Armatolii Români

Șirul istoric mă conduce să mă mai bine zicînd mă atrage, mă seduce, ca se vorbesc de *capitanatele* Românilor și se deschid un capitol aparte despre *Căpitanate* sau *Armatolii* și despre *Căpitani* sau *Armatoli*, ca se se înțeleagă mai bine rolul însemnat ce au jucat Suliții, și ca se facă cunoștință cetitorul cu multele persoane ce au se între în joc, când vom nara resboaiele Suliților.

Apoi fiind-că Suliții au fost Fărșeroți și Fărșeroții au fost luați ca Albaneji, ar crede cine-va și astăzi că ei au fost Albaneji sau Greci, dacă n'ar cunoaște pozițiunea excepțională, în care au stat toți Români în peninsula Balcanică, și administrația lor republicană chiar sub Turci cu tot obiceiul lor strămoșesc de a avea câte un șef militar și șefi de triburi ori unde ar fi ei așezați, fie între Greci fie între Albaneji. Și Pouqueville a spus-o în multe locuri din scrierile sale (vezi mai sus la pag. 9 din această scriere înainte de a ești mai încolo, vezi și la pag. 72, unde se vorbește despre comuna *Cararités* de pe Pind) și alți mulți autori au repetat că Români din peninsula Balcanică se guvernau *democraticește* chiar sub Turci. D. *Ἀρχαίωνος Χρον. τῆς Ἡπειροῦ*, vol. 1. pag. 186—187 spune: «*Românii conservară un fel de guvernământ democratic trăind nevătămați și nesuperați, pe când vecinii lor de aceeași religieune erau espuși la mii și mii de nenorociri din partea Turcilor*» și la nota (1) de la pag. 187 spune: *Comunitățile Românești păstrară acest fel de guvernământ pînă la satrapia lui Ali-Pașa, când și ele perzându-și privilegiile depindcăr de discrețiunea lui, ca și celelalte țări. Se distinseră între comunele Metzovo (1), Căldreții și Săracu, cele mai importante și pînă astăzi* (adecă 1856).» Tot același lucru spune D. *Aravatinos* și la nota (1) de la pagina 249, când vorbind despre un Pașă numit la 1754 asupra provinciei Ianinei compuse din plășile *Curenda, Țara-Covișta, Zagori și Malacaș*, zice: «*cea mai mare parte din această provincie compusă din rasu Româncască se guverna democraticește, după cum s'a spus, fiind supusă mamei Sultanilor (2)*». Aceasta arată că ei au tratat cu Turcii și n'au fost cucerii ca cele lalte populațiuni.

Căpitanii dar ai Românilor în Capitanatele lor domniau peste un popor independent de Turci și erau cum au fost Domni în Moldova și Valahia, cu

(1) Se zice *Aminciu* de Români.

(2) *Pouqueville* în multe locuri din scrierile sale se repetă spuind că *Românii* trăiau de tot dauna *independenți* și că se guvernau *după legile lor*. Ast-fel în cartea sa: *Voyage de la Grèce*, vol. II, pag. 335, vorbind despre *Megalovlahiții* ne citează din *Anna Comnena* că pe la 1300 erau *independenți*, că pe la 1343 formau o prefectură *independentă*; tot la aceeași pagină citează din *Cantacuzen* că *Românii* cari populează munții *Tesaliei* trăiau *independenți*. La pag. 356 ne spune că toți *Megalo-vlahiții* din *Calarités*, din *Metzovo* și din *Aspropotam* nu plătiau Sultanului pînă la *Alipașa*, satrapul *Epirului*, de cât numai 1400 de lei pe an *pour toute redevance*, pe când în timpul tiraniei lui *Alipașa* numai orașul *Calarités* (*Căldreții* cum se numește de Români) plătia anual 50 de mii de lei, dar spune: *ils se consolent, par ce qu'ils s'administrent eux-mêmes*. Ear *Românii Suliții* ne spune *Peretos* (*Ἰστορία τοῦ Σουλῆος καὶ Παύλου*, pag. 20) plătiau anual către fise 100 de parale de fie-care om înșurat, și 30 de parale de neînșurat, și aceasta o făceau numai și numai ca să nu se arate inimizii ai Sultanului. În multe locuri *Pouqueville* vorbind de tributul ce plătiau Sultanului *Românii*, spune că suma de zorie ce plătiau era mai mult un semn de vasalitate.

Notăm că *Românii* nu plătau bir propriu zis, ci un mic prezent anual, pe care nu-l vërșau în casa fiscului, ci-l trimeteau prin căpitanii lor de a drept către muma Sultanilor, care era protectoarea lor și la care făceau ori-ce reclamă de a dreptul pînă în timpul lui *Ali-pașa*, satrapul *Epirului*.

diferința că Capitanatele lor erau cu mult mai mici. Recunoașterea căpitanilor era supusă la aceleași formalități ca și pentru domniî din România. Chemarea unora dintre căpitanî la Constantinopoli și uciderea lor acolo, sau asasinarea în provinciile lor, dar mai cu seamă în rezidențele de provincie, căci în locul unde domniau căpitanii cu greu îndrăzniau cei trimiși din Constantinopoli se esecute asasinarea, toate acestea s'au practicat ca și în România. Ceea ce deosebește pe căpitanii din peninsula Balcanică de domniî din România este că Macedo-românii nici odată nu primiră se aibă Căpitan Grec sau Albanez, pe când în România au fost numiți de drept și Greci sau Albanezi, pe când acolo căpitanul esista de la sine în provincia sa și cerea numai recunoșterea. Căpitanii dar erau un fel de *bei* creștinii ai Sultanelor recunoscuți peste Români, și de aceea îi vedem numiți de Turci *Vlahbei* atît la Megalo-Vlahii cît și la *Μαννατι* din Laconia de origină Română. Astfel cetim în Gudas (vol. VIII, pag. 323) că pe căpitan *Hagi-Petru* din *Aspropotam* Turcii și Grecii îl numiau *Vlah-bei*, *Hagi-pașa*. Tot așa și căpitanii *Maniați* erau numiți *bei*; astfel găsim nume de căpitanî *Petro-bei*, *Gianet-bei* etc. De aceea Gudas (vol. VIII, pag. 232) spune : « mulți dintre Căpitanii aveau înainte de revoluțiunea greacă *tronuri semi-independente* și le-au sacrificat pentru ridicarea *unuia singur* Grecesc, cu totul independent. Ear alții au căpătat și unele drepturi se le *ocupe* (acele *tronuri*). dar nici unul nici odată nu s'a uitat la tron. » — Aîurea Gudas (la viața lui *Hagi-Petru*, vol. VIII, p. 317) spune că la 1853, când generalul *Hagi-Petru* eși din Grecia pentru a revolta *Tesalia*, s'au trimis după el de la Atena o grămadă de spionî se-l spioneze nu cumva se se declare *prinț cu totul autonom al Tesaliei*. Aceasta o spune Gudas, pentru că *Hagi-Petru* era din provincia Românească *Aspropotam* din *Tesalia*, și această provincie avea înainte de revoluțiunea greacă mai multe *capitanate* semi-independente, și un căpitan general asupra provincii întregi compuse din 66 comune. Inainte de revoluțiunea greacă căpitan general asupra acestei provincii era *Nicola Sturnari*, socrul lui *Hagi-Petru* (Gudas, vol. VIII, pag. 307 jos; Filimon, IV, pag. 150). Căpitan *Sturnari* căzu la eșirea faimosă de la *Misolonghi* (Gudas, VIII, pag. 307). Gudas (VIII, 318) spune că au fost spionați la 1854 și generalii : Sulfatul *Clavela* și *Griva* (din familia istorică a *Buteștilor*) ca nu cumva în acea revoluțiune se caute se se facă căpitanî sau prinți independenți, se înțelege cum erau toți căpitanii Români înainte de revoluțiunea greacă. Cităm textual ceea ce zice Gudas la pag. 318, căci este ceva picant : « και διηλεκώς κατεσκοπέοντο μόνον, ἵνα μὴ κηρυχθῶσιν ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐλαττώσωσιν οὕτω τὴν ἔκτασιν τῆς Βουλγαρικῆς αὐτοκρατορίας, ἧς τὴν κατάκτησιν μόνον διὰ παιδαριωδῶν κινήματων καὶ τραπέζομανταίων ἀναιρεῖοντο ὑπὲρ ἑαυτῶν οἱ ἐν Ἀθήναις διεσθόνοντες ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων τὸ κίνημα, ἀδελφά «și mereu erau spionați numai ca se nu fie declarați prinți independenți ai Tesaliei și micșorează astfel întinderea imperiului Bizantin, al cărui cucerire o visau numai pentru ei prin mișcări

copilărești și prin găcirii de pe masă cei cari conduceau mișcare de la Atena din palaturile regale.»

Această pozițiune excepțională, ce au avut pretutindeni Românii de a nu fi *superați și vătămăți* de Turci, pe când vecinii lor de aceeași religîine erau expuși la *mîi și mîi de nenorociri din partea Turcilor*, precum o spune D. Ἀρχαβατινός și alți scriitori, și pe lingă aceasta a avea și *capitanatele* lor independente și a se governa *democraticește*; această pozițiune excepțională datează de mult. Ei au avut-o chiar de când se așezară în peninsula Balcanică ca *cuceritori* și ca *coloniști* Romani. Pînă când Romanii avură domnia, Românii erau așezați și în orașele mari de pe cîmp și pe munți; când însă dominațiunea Romană slăbi sub imperatoriî Bizantini și nu mai domina *idea Romană* în Bizanțiu și începură năvălirile *Barbarilor* din cauză că frînele imperiului nu se mai țineau de mîni *abile și puternice*, Românii din peninsula Balcanică, cari erau deprinși pînă atunci a domni, vîzînd imperiul invadat și ne mai putînd rezista, începură a se retrage la munți și numai la munți, (cu toate că mulți din ei erau deja de mai nainte așezați de Romani ori unde erau trecători printre munți, Κλεισοῦρα, Clausura, *cheia muntelui*) și a se fortifica acolo așezîndu-se în locuri strategice și greu de atacat. Cine a vîzut orașele Românești în ce pozițiuni sunt așezate pe Olimp, pe muntele Zagora (Pelion, din Tesalia), pe muntele Pind în Epir numit Zagori, în Aspropotam, în Etolia și Acarnania, pe Pind în genere în toate ramificațiile lui, pe Parnas, pe munții Hașia și Agrafa, pe munții din Macedonia, în munții Suli și Himara (Acroceraunia), pe munții din Laconia, Tayget, Arcadia, Mesenia etc., se miră ce gust au avut oamenii aceia, cari au dat planul a face sate și orașe pe niște coaste de munți ast-fel, ca se fie ca spînzurate casele. Orașele Românești din Epir, Tesalia și Macedonia, precum *Vlaho-Clisura*, *Vlaholi-vade*, *Malacaști*, *Avela*, *Sam-marina*, *Perivoli*, *Metzovo*, *Calădrești*, și într'un cuvînt toate orașele Românești, par a fi mai mult *cuiburi de culturi pe munți* de cît orașe de oameni. Intrarea în ele este inaccesibilă, ear retragerea tot-d'auna asigurată pe vîrfurile munților în păduri. Fie-care oraș este o fortareță, poate zice cineva. Același lucru se observă și la Românii de pe munții Balcani și Rodope chiar din timpurile lui Petru și Asan. Eată cum vorbește *Niccas Choniata* (pag. 482) despre acești din urmă: «Barbarii de la muntele *Elmos* (Balcani), cari mai nainte se numiau *Misieni*, ear acuma se numesc *Vlahi*. Acestia increzîndu-se în pozițiunile grele de atacat, și incuragîndu-se de fortarețe, cari sunt foarte multe și se află așezate drepte prin stînci prăpăstioase etc.» (Τὸς κατὰ τὸν Αἴμον τὸ ὄρος βαρβάρους, οἱ Μυσοὶ πρότερον ὀνομάζοντο, νῦν δὲ Βλάχοι κληθίσκονται. Οὗτοι γὰρ ταῖς δυσχωραῖς πεποιθότες καὶ τοῖς φρουρίοις ὄρασανόμενοι, ἂ πλείστα τέ εἰσι καὶ ὄρθα κατ' ἀποτόμους κείμενα πέτραις κτλ.). Ear la pagina 487: «Orașelor de acolo, cari sunt multe prin Balcani, ear *cele mai multe* sau *toate aproape* sunt zidite pe stînci prăpăstioase și pe munți înconjurați de nori, (ταῖς ἐκείσε πόλεσιν, αἱ πολλὰ μὲν εἰσι κατὰ τὸν Αἴμον, αἱ δὲ πλείους ἢ γούν ἄπαντα ἐπὶ πετρῶν ἀποτόμων καὶ περιγε-

φῶν γηλόφων πεπολισμέγα»). Același lucru vom vedea mai la vale și la *Suliazi*, și poate zice cineva, care a vizitat orașele Românești din peninsula Balcanică, că dându-se pozițiunea unui oraș se poate spune a priori dacă este locuit de Români sau de alt neam, sau dându-se numele naționalității locuitorilor unui oraș se poate spune în ce pozițiune este zidit orașul. Tot așa și despre capitanate; unde au fost Români, au fost și capitanate, și unde au fost capitanate, au fost și Români.

Ca se-și facă o idee cetitorul despre pozițiunile, în cari sunt zidite orașele Românești din peninsula Balcanică, cităm următoarele din Pouqueville (*voyage de la Grèce*, vol. II, pag. 346—349, edit. II-a) despre călătoria ce făcu la *Calătrezi*, comună Românească pe Pind :

«... Les gouffres qui m'avaient étonné n'étaient rien, comparés aux escarpements que j'apercevais autour de moi, et aux énormes débris de rochers qui environnaient notre horizon. Au bout de trois quarts de lieue de chemin, nous trouvâmes encore une chapelle dédiée à sainte Vénérande, (1) et au milieu des avalanches de pierres, je fus surpris d'apercevoir le village de *Véjani*. Mes guides me montrèrent au nord, dans le mont Spanos (ainsi appelé à cause de sa nudité) des cabanes que les Valaques nomment Palaeo-Chori, à cause de ruines pélasgiques d'une ville des Dolopes, près desquelles elles sont situées; et à trois quarts de lieue de là, nous arrivâmes au khan de Golphi. Le sentier se rétrécit à partir de cette halte; et on suit un trottoir suspendu aux flancs d'une longue chaîne de rochers, en poussant de temps en temps des cris pour avertir les voyageurs de s'arrêter sur quelques corniche, afin de ne pas se rencontrer à cause de l'impossibilité de faire retourner les chevaux. Parfois les montagnes envoient une saillie qui forme une voûte au-dessus du passage; enfin après une heure d'angoisse, on arrive aux Échel-les. Ce chemin roide, formé par une spirale taillée en forme d'escalier, aboutit à l'église de saint-George, bâtie au haut de la montagne que les Valaques, comme les anciens Grecs, appellent encore Polyanos. De cette hauteur, je découvris le golfe Ambracique, Leucade et le mont Olympe d'Acarnanie. Je planais sur le Mitchikéli, et je me trouvais de niveau avec la crête des monts Olichiniens. J'embrassais le système entier des montagnes de l'Épire méridionale; ma vue se reposait sur les monts Djoumerca et Agnanda; je dominais enfin les villes de Syraco, ou Syron, et de Calarités, qu'on est surpris de trouver dans cette vaste solitude».

«L'église de Saint-George est un ouvrage nouvellement construit par les Valaques de Calarités, qui en ont fait un lieu de prière et de refuge contre la tourmente. Dans son péristyle (2), abrité par un mur d'entre colonnement,

(1) *Sfânta Vineri* este o sfântă națională, este serbată 3—5 zile de a rândul la 26 Iuliu, și rar se se găsească comună Românească, care se năibă în ea biserica sf. Vineri.

(2) Români au un stil aparte de arhitectură și pentru case și pentru biserici, care merită a fi studiat și descris. Macedoromâni au încă și astăzi în peninsula Balcanică monopolul arhitecturii și a zidării. Eată ce zice *Kanitz* (*Serbie*, Leipzig, 1868, pag. 322

on trouve une citerne, un four, des chambres voûtées et suffisantes aux personnes accoutumées à porter leurs provisions avec elles. Je considérais des détails de cet établissement; et après m'être promené sur les croupes du Polyanos, je fus agréablement surpris d'entendre le carillon des cloches de Calarités, qui me fit croire un moment que nous approchions d'une ville de la chrétienté. Nous distinguons les rues, le clocher, les maisons; enfin je croyais être arrivé, mais j'étais loin d'avoir surmonté les difficultés. Nous nous acheminâmes donc en descendant, par un sentier tracé au nord-est, le revers de la montagne, et nous arrivâmes à une belle fontaine renfermée dans un kiosque bâti en pierres de taille, à l'épreuve du vent, qui offre au voyageur un asyle assuré dans les mauvais temps, ou lorsqu'on est surpris par la nuit. Les Valaques qui partent de Calarités, ou qui s'y rendent, saluent de là leurs amis par des décharges de coup de fusils, que les échos répètent au loin et avec tant de bruit, qu'on pourrait par ce moyen donner des signaux d'alarme dans toute la chaîne occidentale du Pinde».

«À peu de distance de cette fontaine, toujours en descendant par une pente devenue plus rapide, j'entrai dans un bois taillis qui m'offrait à chaque pas la végétation des climats du nord unie à celle de l'orient. Je revoyais pour la première fois depuis bien des années, le coudrier, les aulnes, les tilleuls, les érables, le tremble, le charme, les ormeaux; et je reconnus avec émotion ces arbres qui ornent les forêts et les bosquets de ma patrie. Je croyais rencontrer en eux les compagnons de ma jeunesse; et les souvenirs de cet âge heureux qui se rattachent au berceau, mouillèrent mes yeux de larmes délicieuses. Enfin au bout de trois quarts d'heure d'une marche pénible sous ces nefs de verdure je me trouvai dans le précipice au fond duquel coule la rivière de Calarités. Ses eaux pures comme le cristal se brisaient en cascade; je ne voyais plus que *deux pentes de rochers abruptes*; je demandais

—328): «L'aptitude *extraordinaire* des Macédo-Roumains pour *l'architecture*, n'a pas été jusqu'à ce jour remarquée. A l'exception de Constantinople, d'Athènes et de Belgrade, villes dans lesquelles ils ont du reste presque le monopole de la construction, les Tzintzars sont les seuls architectes de la Turquie et de la Grèce. Le Tzintzare sait exécuter facilement, grâce à son intelligence naturelle, les travaux les plus difficiles, les ponts à plusieurs arches, les coupoles et les voûtes».

«Ses travaux d'architecture surpassent ceux des architectes qui ont étudié dans les écoles techniques et, si l'on compare l'église de Semendria à la plupart des monuments serbes ou allemands, on ne pourra qu'admirer son habileté».

«Le plus souvent, le Tzintzar est en même temps architecte, maçon, serrurier, menuisier et charpentier. Sauf les pièces fondues et forgées qu'il tire de l'Autriche, il fait seul tout le reste. Comme orfèvre et comme ciseleur il jouit d'une réputation méritée et les beaux bijoux en filigrane de Nish et de Vidin sortent de ses mains». Noi adăugăm la acestea ceea-ce au mai spus și alții că în atelierele simple ale Macedoromânilor se fabrică furculițe, cușițașe, cușițe, săbil, iatagane cu fițeși bine lucrat și încrustat cu petre, pistoale și puști foarte frumoase și renumite, tot felul de vase de lemn, de aramă și de argint, renumite cupe de argint și de aur și tabachiere și țigărete de argint. În toate aceste și astăzi ei singuri au monopolul în peninsula Balcanică. (Vezi și Robert Rösler, Romänische Studien, Leipzig, 1871, pag. 103, nota 2).

où était la ville et par quel chemin on sortait de cet abîme, lorsque les guides me montrèrent quelques maisons suspendues presque à notre zénith, à plus de quatre cents toises en me disant que c'était Calarîtès, la même ville sur laquelle nous plongeons du plateau de la chapelle de Saint-George. Je remarquai des nappes d'eau qui tombaient de ses hauteurs en levant la face du rocher ; et j'e ne pouvais concevoir, à moins d'un long circuit, comment il était possible de parvenir à cette hauteur».

«Nous passâmes la rivière sur un pont formé par un fragment de granit, et j'aperçus bientôt une embrasure où commence un sentier qui s'élève en serpentant à travers les ressauts et les escarpements de la montagne, étagés jusque dans la région des nuages. Nous prîmes cet escalier, que je trouvai beaucoup plus commode qu'il ne le paraît par le soin que les Valaques ont mis à le déblayer et à y ménager des repos ornés d'oratoires et des images de saints. Nous mîmes une demi-heure à gravir ces mornes pour arriver à la croix de fer placée à l'entrée de la ville, d'où je marchai à travers les rues disposées en terrasses pour monter au logement qui m'était destiné. La plus touchante hospitalité m'y attendait ; deux fois mon frère avait séjourné dans la même maison ; et je trouvai mes hôtes et les plus riches négociants empressés à me témoigner, non de vains égards, mais une amitié franche et sincère», ear maĩ în colo la pag. 354 :

«L'emplacement sur lequel la ville est bâtie ne permet de marcher dans les rues qu'avec précaution et en se servant d'un bâton ferré pour se soutenir. Pendant l'hiver, on met des chaussures de feutre et des crampons, afin d'empêcher de glisser sur le verglas, ce qui n'empêche pas toujours quelques personnes et surtout des enfants de rouler sur le fond des abîmes dans lesquels ils périssent» ear la pag. 350 : «On dit que le choix d'un pareil établissement fut inspiré aux Valaques par le désir de la conservation de leur liberté et la nécessité plus impérieuse encore de veiller à leur sûreté personnelle, contre les entreprises des Barbares et des derniers empereurs d'Orient, qui traitaient leurs sujets en peuples conquis. Par leur position les Mègalovlachites s'étaient mis hors de la vue des conquérants». Ear la pag. 354 : «et comme les Turcs ne sont pas tentés d'y venir habiter, ils préférèrent un pareil pays aux plus beaux sites, où ils ne manqueraient pas de les avoir pour concitoyens et pour vampires».

Ceea-ce zice Pouqueville despre Calarîtès se aplică maĩ la tôte orașele Româneșii.

Pouqueville, când vorbește despre orașele româneștii, maĩ pretutindenĩ ne dă și notițe maĩ mult saũ maĩ puțin lungi despre pozițiunile stâncoase în cari se află. De regulă cele maĩ multe orașe se află grupate unde sunt trecători de munți, și aceste, credem, s'aũ făcut din timpul ocupațiunei și colonizărei Romane. Ast-fel orașul Metzovo, zis Aminctu de Români, este așezat într'o pozițiune, de unde se poate opri orĩ-ce trecere din Epir în Tesalia pe muntele zis de Greci Ζογός, ear de Români Jug saũ Cîucă. «Metzovo, zice Pouqueville

(voyage, vol. II, p. 404, ediția II), s'élève en *étages* appliqués à la *pente* et au couronnement des rivages du fleuve. . . . Pouqueville (la pag. 407) suindu-se pe munte jumătate de oară departe de Metzovo spune: «Je foulais le plateau du Lingon, où Philippe, fuyant devant Q. Flaminius, s'était arrêté pour reposer son armée, et le lieu qui vit passer ensuite les légions de César et les hordes d'Alaric (1)». Aproape de Metzovo este muntele scris de Pouqueville (pag. 407): *Phago-scripton* (= *fagu scriptu*), apoi muntele: le mont *Paldimouli*, pe care îl esplică prin: *terre nourricière des cèdres* pe când este: *Pade di muli* = *șes de catir*; apoi: *Valmare* (care este *vale mare*) la p. 407. Vorbind de orașul Vlaho-Clisura din Macedonia, care și el este așezat ca se apere o trecătoare, pe un jug ca și Metzovo, zice (vol. III, pag. 23): «une sorte d'instinct porte (les Valaques) à rechercher les régions froides, voisines des forêts, des pâturages et des eaux glaciales qui sont leurs délices». Vorbind de comuna *Doltani* zice (pag. 375 din al II-lea vol.) «un défilé épouvantable». Despre *Catuna* din Acarnania (vol. III, pag. 461) zice: «le défilé de *Catouna*» lângă care se află pădurea vastă *Manina* (pag. 465, 471). *Manina* însemnează ceva *foarte mare*. Vorbind despre comuna *Maerynos* zisă de Români *Macrint-li* (articulat la plural) zice (vol. II, pag. 410): «Mais dans quels chemins m'étais-je engagé. . . ? le souvenir m'en fait encore frémir». Vorbind de plasa *Xeromero* din Acarnania, unde se află foarte mulți Români, zice (vol. III, pag. 458): «Le Xéroméros . . . est la contrée la plus sauvage de l'Acarnanie». Ear despre *Jugul* (*Zvžec*), munte din Etolia, unde earăși sunt mulți Români, zice (vol. III, pag. 515): «la région dangereuse du Zygos». Aici ne vorbește și de o punte cu 366 arcuți, construită de Români, pe care a trecut. Vorbind despre orașul *Seatești* din Macedonia, despre care spune (vol. III, pag. 78): «fut fondé vers le douzième siècle par des bergers Valaques» se exprimă ast-fel (pag. 78, vol. III): «après avoir parcouru un terrain succadé . . . on arrive à *Chatista*». *Chatista* (*Șatista*) se zice de Români: *Seatești* pentru că în adevăr apele sunt rare. Numele de orașe terminate în *ești* Macedoromânii le pronunță cu accentul pe ante-penultimă, precum: *Seatești*, *Hrûpește*, *Niâgoște* (Neagoești), etc. *Scâtește* poate să aibă o populațiune de 15—20 de mii de suflete, femeile poartă niște ștergare de cap foarte frumoase și foarte lungi, de o eleganță rară, și întrec în această privință pe țerancele Napolitane și Romane. Și bărbații și femeile poartă nume Românești, de și astăzi sunt grecizați. Românii se incuseresc cu *Seateșeni*, pentru că îi consideră ca Români. Casele din *Seatești* sunt mărețe și cele mai vechi, cari sunt cele mai multe, par-că toate sunt niște case de *seniori*. Locuitorii se disting de vecinii lor prin spiritul glumeț, notă caracteristică a tuturor Macedoromânilor. În *Seatești* rezidă un archiereu. Orașul formează două comune, una numită *Hora* (= *Hoară*, de unde *Horașiu* = oraș. *Oraș* la Macedoromâni se zice *Hoară*), și cea laltă *Gherania*. Orașul când s'a fondat se numia *Buono*, apoi *Tentă* (= cori), apoi *Tărăță*. Pouqueville (vol. III, pag. 79)

(1) Lângă Metzovo se află ruine Romane numite de popor la: *Imperătoarea*.

zice: «Mais ces noms ne furent pas adoptés par les métropoles valaques . . . et ensuite on fit de *chatir* (=tentă, cort) et de *Tirilza*, la denomination de *Chatista* . . . les archontes (=boierii) se glorifiaient de posséder dans leur ville une métropole érigée depuis l'extinction de l'exarchat d'OCRIDA». Tot în această pagină ne spune Pouqueville că a întrebat pe boieri cum din Români s'au făcut Greci și adaogă: «Mais personne ne put me dire ce qu'était devenue la population Valaque de Chatista, ni comment elle avait été remplacée par des Grecs; on se regarda quand je fis cette question». Se înțelege că s'au grecizat, precum s'au grecizat și un alt oraș tot așa de mare ca și *Scâtești*, orașul *Cojani*, precum este pe cale de a se greciza și un alt oraș important numit *Blața*, patria *Dumbeștilor* din Viena și din România și a familiei *Gherman* și *Galita* din București și a reposatului *Muzicu*, care lăasă peste 28 de mii de galbeni pentru a se fonda școlii Românești în Blața și Bitolia, dar cari nu s'au fondat pînă acuma.

În adevăr sînt înspăimîntătoare pozițiunile în munți și între stîncile prăpăstioase, în cari sînt așezate orașele Românești din peninsula Balcanică, dar le-au asigurat independența în tot veacul de mijloc. Ori-cine se încerca se le cucerească era zdrobit. Din acele pozițiuni se scoborau Românii din munții Tesaliei, adecă a *Megalovlahiei*, despre care vorbește Benjamin de Toledo, și prădau pe Grecii din câmpii. «Haec est Valachiae initium (la Zituni), cuius incolae montes incolunt; gens ipsa Valachorum nomen gerit. Celeritate cum capreolis conferendi, e montibus in Graecorum regionem descendunt, ut spoliū et praedam auferant. Nemo illos lacessere potest: neque rex ullus eos domare potest». *Rösler* (Romänische Studien, pag. 108, nota 5) adaogă următoarele la citatul de mai sus din scrierea lui Benjamin de Toledo: «Noch in neuerer Zeit schwärmten wandernde Walachische Hirten, aus denen sich gelegentlich die Räuberbanden recrutiren, an der turkisch-griechischen Grenze in Thessalien umher.». *Pachymeres* (cartea I, pag. 83) spune despre Megalovlahi(i): «Ἰωάννης (șeful lor) λαὸν ἐξάρκιστον ἔχων, δυνατὸς ἦν καὶ μόνος στρατηγεῖν καὶ προσκτάσθαι. Τοὺς γὰρ τὸ παλαιὸν Ἕλληνας, οὓς Ἀχιλλεὺς ἦγε, Μεγαλοβλαχίτας καλῶν ἐπέφερέτο, ὥστε μὴδ' ἐξῆ προβαίνειν εἰς Βεῤῥοίας τὸν Παλαιολόγον μέγαν δομέστικον Ἰωάννην, τὸν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον καὶ τρίτον τὸν Παῦλ Ἰωάννην, συγγὰς δυνάμεις περὶ αὐτοὺς ἔχοντας». Cu toate pozițiunile retrase ce au ocupat și ocupă Românii pînă în ziua de astăzi, cu toate acestea nu neglijară nici instrucțiunea, nici industria, nici comerțul și artele frumoase, ci în toate acestea au fost și sînt în fruntea celor lalte populațiuni din peninsula Balcanică. *Ami Boué* (La Turquie d'Europe; vol. II, pag. 70), care a călătorit printre Români, țice: «Ils s'expriment avec vivacité et intelligence et decèlent en général un fond d'instruction, qu'on ne s'attendait pas à trouver parmi ces montagnards». Pouqueville spune (vezî mai sus la pag. 73.) că în sate, ca Călăreții, de 150—200 familii, găsește cineva biblioteci assez bien assorties en livres français et italiens. Ils possèdent les bonnes éditions des classiques grecs, et un étranger trouve chez eux des secours littéraires qu'il

est difficile de porter avec soi dans les voyages». Această nu se găsește nici astăzi la nici una din cele lalte populațiuni neromâne, nici chiar in bibliotecă publice, cari nu există, cu atâta mai puțin la particulari. Apoi in Albania de odată se fondează un oraș Românesc de ciobani, *Moscopolea*, cu 70 de mii de suflete. (nu cu 53 cum spune Pouqueville) și devine centrul culturii Orientului, in secolul trecut, cu o Academie și cu tipografie, pe când cele lalte populațiuni neromâne n'aveau unele nici școli. *Moscopoli*, *Metzovo*, *Călăreții*, *Scătești*, *Cojani*, *Vlaho-Clisura*, *Blața*, *Crușova*, *Bitoli* (Monastir. din Macedonia) și alte multe chiar orașele Românești, au fost și sînt și pînă astăzi (afară de Moscopoli, care putem zice că nu mai există) cele mai principale centre de lumină din Macedonia, Epir, Tesalia și Albania. Nu menționez orașul *Ianina* din Epir, unde Românii fundară, întreținură și întrețin și pînă astăzi un renumit gimnaziu, unde au predat mulți profesori învățați Români, și de unde eșiră mulți profesori Români însemnați, căci vorbesc ațuarea pe larg. Amintesc numai in treacăt sumele colosale ce dăruiesc pentru instrucțiune și binefaceri Românilor din *Metzovo*. Dăm din Lambride (vol. II. pag. 258—268) o mică listă de căți-va donatori (1).

1. *Panatotii Ciucă*, 8000 lei, venit pentru biserică.
2. *Andrei Fardi*, 200 lire,   >   >   >
3. *Frații D. și Chiriac Floca*, aduseră ape in oraș.
4. *C. Furninga*, 4,000 galbeni și 600 lei venit anual.
5. *Triantașul Crumaya*, 35,000 lire pentru spital și școală de fete.
6. *Temeli Micur*, zidi școală primară.
7. *G. Averof*, vreo 104,000 franci pentru diferite.
8. *Ianăcu Ciobanu*, 200 lire, pentru local de căsăpie.
9. *C. Țapecu*, 5,000 lei, pentru școli.
10. *Mihail Tușită*, 5,000 lire, pentru școli.
11. *Sterghiu I. Bocari*, 188,586 franci, p. școli.
12. *Triantașul Crumaya*, 6,000 lire, p. biserică.
13. *C. Țapecu*, 6,000 lei, pentru săraci.
14. *M. Tușită*, 2,000 taleri, p.   >
15. *Metzovitanii* din Egipt, 4,240 p. săraci.
16. *Elena Tușita*, 5,000 franci, p. săraci și biserică.
17. *Andrei Fardi*, 11,000 franci, p. biserică.
18. *G. Averof*, 200 lire anual, p. săraci și fete orfane.
- >   >   >   , 100   >   >   , p. medic public.
- >   >   >   , 300   >   >   , p. Farmacie gratis.
- >   >   >   , 40   >   >   , p. studenți de Farmacie.
19. *Iani Costa*, 10,080 fiorini de aur, p. școli.
20. *D. Gădelu*, 50,000 monedă rusească, p. elevi săraci.
- >   >   >   , 25,000 lei anual, p. măritat fete sărace.

(1) Reposatul *Cozacovici*, fost membru al Academiei Române, lasă patriei sale *Metzovo* cinci mii de galbeni pentru o școală Română.

21. *C. Poltecu*, 21,200 monedă rusească, p. scoli.
22. *Sterghiu Terof*, 5,000 lei monedă rusească, p. scoli etc.
23. *Mihail Xida*, 25,000 m. rusească, p. hrană la săraci.
24. *Mihail Hâtu*, 5,250 » » , p. fete sărace.
25. *Triantafil Ciunaga*, 94,000 m. rusească p. spital. etc.
26. *Sofia Gras*, 10,000 ruble de aur, p. spital etc.
27. In *Mosca* sînt depuse 128,058 ruble de argint, pentru Metzovo.
28. *Ioan Condo-Pascu*, 58.800 franci, p. studentii in medicină.
29. *Nicola Sturnari*, 58,000 » , p. scoli.
30. *Mihail Tușița*, 111,600 » , p. »
31. *Teodor Tuli*, 2,000 taleri, p. scoli.
32. *C. Stamerof*, 57,080 franci, p. scoli.
33. *Elena N. Sturnari*, 10,000 franci p. scoli.
34. *Andrei Fardi*, 16,000 franci. p. elevi săraci.

Același lucru se petrece la toate orașele și comunele cele mai însemnate, lucru despre care vorbim așurea pe larg. Nici un popor neromân in peninsula Balcanică nu face mai mari sacrificii pentru cultură ca Macedoromânii (1). Aceste danit sînt speciale pentru orașele natale ale donatorilor. Când am spune ce donațiuni au făcut Macedoromânii pentru instrucțiunea regatului Grecii, ar rămănea cineva uimit. Amintim numai acuma in treacăt că frumosul edificiu astronomic de la Atena, edificiul rar in Europa al Academii din Atena, sînt zidite cu spesele Baronului Sina din Viena, originar din Moscopolii. Scoala politecnică de la Atena, un edificiu de toată frumusețea, este zidit cu spesele Metzovianilor *Tușița*, *Manachia* și *Averof* (2), nepotul lui *Tușița*. Mai încolo vom vedea ce au făcut Românii *cu armele* pentru Grecia.

Cât despre industrie și comerț, n'avem de cât se cităm următoarele din Pouqueville (*voyage de la Grèce*, vol. II, pag. 358, unde vorbește despre Românii din Megalovlahia superioară), ca se ne facem o idee despre toți : (3) « Ainsi la population industrielle de cette contrée est *une des plus intéressantes à observer*, et comme la plupart de *ces hameaux* peuvent acquérir *une grande importance*, nous en donnons ici le tableau » și ne dă 29 comune Românești de pe munte. Imprăștierea locuitorilor din Moscopolii după ruina ei la 1770 (vezi mai sus la pag. 70—71) umplu Macedonia, Albania, Epirul și Tesalia de industriași cei mai abili și de comercianții cei mai întreprinzători. Δημήτριος Φιλιαππίδης (*Ιστορία της Ρουμανίας, εν Αιγύπτω*, 1816, vol. II. pag. 30) ne spune că din Moscopolii sînt mulți industriași și comercianți însemnați in

(1) O Româncă din Albania numită *Castrișoia*, nevasta lui *G. Castriotul* (vezi notă 8 de la pagina 18—19) lăasă 180 de mii de franci venit anual pentru scolile și spitalele din Salonic și Ianina. Guvernul Român, care este in posesiunea acestei mari donațiuni, credem că va implini dorința testamentară a defunctei *Castrișoia*.

(2) Numele de *Averof*, *Terof* sînt rusizate, pentru că au fost din aceste familii membri in Rusia, unde s'au îmbogățit cu comerțul și au devenit nobili Ruși.

(3) Vezi și pag. 72 din această scriere asupra Sullatilor.

multe orașe din Ungaria, în Viena, în Polonia și în alte orașe ale Germaniei și că o colonie din Moscopolii se așează și în orașul său natal de la muntele Pelion din Tesalia, adică în *Μηλιαίς*, zis de Români *Amer* (=măr), și doi din ei erau ferari, ear un altul era fabricant de arme. Tot el ne spune că *Metzovo*, *Vlaho-Clisura* și toate orașele Românești citate mai sus sunt : *πατρίδες πεποιθέντων ἀνδρῶν* = patrii de oameni învățați.

Astăzi în Albania, în cele mai principale mari orașe ale ei, precum *Scodra*, *Tirana*, *Elbasan*, *Arghirocastru*, *Premeti*, *Berat*, *Avlona*, *Ochrida*, *Ghiorgia*, *Preveza* etc., industria și comerțul sunt în mâna Românilor. Și în genere nu este oraș mare în peninsula Balcanică, în care comercianții și bancherii cei mai mari se nu fie Români și se nu fie așezat în ele un număr mare de Români industriași (1). De aceea D. Lambride (vol. 1, pag. 38) vorbind despre orașele din Epir și Albania zice : «Ὁυχ ἦντων καὶ ἡ κομποβλαχικὴ οὐ μόνον ἐν Βοσποπόλει καὶ πάσαις περίπου ταῖς πόλεσιν ὁμιλεῖται, — οὐδέτι πάσαις περίπου τῆς νέας Ἠπείρου αἱ πόλεις ἀριθμοῦσι καὶ Βλαχικὰς οἰκογενείας —, ἀλλὰ καὶ ἐν τισὶ τῶν χωρῶν, ἀδὲκά : nu mai puțin se vorbește și limba *eurolahică* nu numai în Moscopolii și în toate orașele aproape, — pentru că toate orașele aproape ale Epirului nou numeră și familii Românești —, dar și în unele din *sate*».

Pouqueville (voyage, vol. II, pag. 417—418, ediția a II) caută ce spune despre comerțul Megalovlahiților cu Francezii și Venețienii : «Encouragés par ce début, les négociants français conçurent le projet de former un entrepôt à *Metzovo* dans le Pinde. Placés ainsi au milieu des Valaques de cette contrée ils ne tardèrent pas à leur inspirer une confiance telle, que ceux-ci ne voulurent plus traiter qu'avec eux pour transporter leurs étoffes à l'étranger. Ce fut à dater de cette espèce de connaissance avec les Megalovlachites et les Ianiotes que notre pavillon couvrit les marchandises qu'ils expédiaient à Messine, à Ancône, à Raguse, à Trieste, et jusqu'en Sardaigne où ils avaient fondé des factoreries, antérieurement à la conquête de l'Épire par *Bajazet II*» «Liés d'intérêt avec les Megalovlachites, nos négociants commencèrent à fréquenter les foires de Moscolouri (se zice *Muzulurli* de Români) et d'Allassona (2). Ils y faisaient un début des affaires qui relevaient à 2,000,000 de vente par des retours en coton et en soie,..... Il (vice consulul Inglez) ne pouvait d'ailleurs pousser ses spéculations jusque dans l'Épire, où il aurait rencontré les Vénitiens et les Français qui venaient de s'allier aux Megalovlachites et aux capitaines des Armatolis, auxquelles ils payaient des redevances pour protéger leur commerce». Mai încolo la pag. 420 *Pouqueville* ne spune cum pe la 1706 Venețienii fiind amenințați de Turci a-și perde ultimele posesiuni din Turcia recrutați soldați Români din Etolia și cum șeful Armatolilor *I. Belu* (*Jean Belos*) *n'attendait qu'un signal pour proclamer l'insurrection générale parmi les montagnards de la Grèce*». Ear la pagina 428 vorbind tot de comerțul Francezii-

(1) Făcându-se ordine în Turcia, Români începură a se scobori în orașele de pe câmpuri.

(2) Se află la poalele Olimpului și este locuită în mare parte de Români.

lor cu Megalovlahiții spune cum Venetienii invidioși de prosperarea comercială franceză, în înțelegere cu Turcii asasinară pe armatolul Român *Trâmbuca* (Troumbouki) din Acarmania, șeful armatolilor devotați francezilor și care protegia transportul mărfurilor.

Am intrat în aceste detaliuri despre cultura, industria și comerțul Românilor nu fără scop și afară din subiectul ce tratăm în acest capitol, adevărat despre *Capitanatele* și *Capitanii* sau *Armatolii* Români. Românii despre cari vorbim, de și retrași în fundul munților pentru a fi liberi, au fost și sunt un popor civilizat și un element eminent civilizator în peninsula Balcanică. Când dar cetitorul va celi mai la vale că în timpul de atingerea privilegiilor lor de către Turci, Căpitanii Românilor revoltându-se în contra imperiului turcesc ei sunt tratați *de clefti, haïducî, hoști și alte epitete din partea Turcilor, ear eparhiile lor calificate de : țară sălbatică, țară de anarhie etc.*, să știe că acei căpitanii ai Românilor erau șefii militari, cari veghiau la independența Românilor, la libera lor dezvoltare intelectuală și materială și la practicarea comerțului și industriei lor cu țările civilizate și în interiorul Turciei. Eată de ce tratând despre pozițiunile, în cari sunt așezați Românii, m'am abătut în mod aparent, dar intenționat, de la subiectul meu. Revin dar a da detaliuri și cum sunt așezate casele în comunele zidite în fortificațiunile naturale de pe munți.

Nu numai orașul întreg este o forteretă, dar chiar casele sunt așezate astfel ca una să apere pe cealaltă, apoi fie-care casă la intrare prezintă două lături eșite afară pe de-o parte și alta a ușei și în aceste lături sunt un fel de găuri, prin cari oamenii din casă pot da cu puștele, sau alta dată cu săgețile sau cu sulitele ; ear de asupra ușei este un fel de balcon închis dar cu găuri pentru a vărsa de acolo apă ferbinte sau untdelemn ferbinte asupra celor cari ar căuta să spargă ușa, sau pentru a da cu pușca de acolo. Casele căpeteniilor sunt și astăzi ca niște casteluri, și ruine de niște astfel de casteluri se află în toate comunele Românești mai cu seamă la marginea comunei sau pe locuri mai nalte, de unde se poată apăra comuna. Pozițiunile, în cari au fost zidite cele patru comune ale Suliaților erau și mai formidabile (vezi Pouqueville, opul citat mai sus, ediția I, Vol. II, pag. 42, 43, 45, 47.)

Capitanatele, după Pouqueville (*Histoire de la régénération de la Grèce*, vol. I, pag. 45 și nota (1)) erau 14 : «Sivant un rescrit impérial de Soliman-le-Magnifique, la Grèce septentrionale était divisée en quatorze capitaineries d'armatolis (1)...» Ear în nota (1) cetim : «Les quatorze capitaineries d'armatolis étaient, pour la Macédoine cis-axienne : *Verria, Servia, Alassona, Grévénos et Milias*; pour la Thessalie : *Olympos, Mavrovouni, Cachia, Agrapha, Patradgic et Malucassis*; pour l'Acarmanie et l'Étolie : *Vénético, Lidoriki, Xéroméros*, qui embrassait la basse Épire jusqu'à *Rogous et Djoumerca*». Într'un cântec popular grecesc din secolul trecut în onoarea lui *Capitan Zidru*, armatol la *Alasona* de lângă Olimp, cetim următoarele versuri :

Ο Ζήδρος κάνει την γαμή, πανορεύει τότε γιό του,
Κ' ἔκαλεσε τὸν κόσμο τὸν καλῆ καὶ τὰ καπιτανάτα.

Ear intr'o variantă a aceleiași cântec celim :

Ο Ζήδρος κάνει τῆ γαμή, γαμή γιὰ τότε γιό του,
Κ' ἔκαλεσε τὴν κλερπουριά, τὰ δώδεκα πρωτάτα.

(Vezi Passov, pag. 15, XV, și pag. 16, XVI a).

Adecă : «Zidru face nunta, insoară pe fiul seü, și pe toată lumea o invită și *capitanatele* (τὰ καπιτανάτα); ear in variantă : «Zidru face nunta, nunta pentru fiul seü, și a invitat *harducimea*, cele *doauësprezece prutate* (=πρωτάτα)».

Observăm aici că Românii zic și astăzi *capitanat* și *prutat*. Cuvântul *prutat* este făcut de la grecescul *πρωτος* (=ântăiü) după analogia lui *Capitanat*. Macedoromâni (pentru cuvântul *ântăiü* au și pe *ântăniü* și pe grecescul *πρωτος*, pe care îl pronunță *prot* și articulat *prot-lu*. Ei fac distincțiune între *capitanat* și *prutat*. Prin *prutate* înțeleg *capitanatele* cele *mari*, ear prin *capitanate* și cele *mari*, dar mai cu seamă pe cele mai mici, cari depindeau de *prutate*, adecă de cele 14 ale lui Pouqueville. Au făcut cuvântul *prutat*, pentru că *ântănietat* sună rău. Cuvântul este fabricat de Români. Mai spunem din 'Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (cartea 'Αθανάσιος Διάκος, pag. 180) despre *Căpitan Zidru* că trăi 128 sau 130 de ani și se însură la 90 de ani, că se numia *Panu Zidru* și că avu de ginere pe *Capitan Panu Tara*, bunicul vestitului *Nicu Tara*, despre care vom vorbi mai încolo.

Diferința între ceea ce zice Pouqueville și cântecul popular provine din aceea, că de multe ori murind fără moștenitori un capitan dădea ca zeste capitanatul său vre unui ginere căpitan. Dar pe lângă *πρωτάτα* erau încă din timpul Cruciaților și al Venețienilor și de mai nainte multe alte capitanate mai mici independente unele de altele.

Capitanatele dar erau multe pe la munți cuprinzând fie care saü o provincie muntoasă întreagă, saü doauë și trei de multe ori, saü o plasă saü chiar un singur oraș saü comună. Capitanul provinciei el numia din adiutanții săi alți sub-căpitanii de plasă, de oraș saü de comună. În timp de revoltă în contra Turcilor de multe ori se făcea alegere între mulți capitanii cine se-î comande în lupte și se alegea cel mai viteaz și cel mai deștept, și când se termina luptele rămănea une ori căpitan *en chef* cel mai viteaz, și de aceea vedem că vechile capitanate ereditare în timpurile din urmă a domniei Turcilor priimără multe modificări în ceea ce privește familiile vechi de căpitanii. Cauza a fost că Românii au căutat de tot dauna se-și conserve independența și au făcut puțin caz de dreptul ereditar.

Țin mult se se demonstreze că în Grecia, în Tesalia, Epir, Albania și Macedonia numai Românii au avut capitanate pêne după revoluțiunea greacă de la 1821. Istoriografii Greci moderni vorbind de capitanate găsiră cu cale se numească pe Românii de pe munții *ὄρησβιοι* "Ἕλληνες, (1) adecă *Grecii tră-*

(1) În timpul din urmă găsiră un termen comod de a face Grecii pe Români numindu-I : *Βλαχόφωνοι* "Ἕλληνες=*Grecii vorbind Românește*.

ind la munți, și nu puteau face altfel, căci ce rămănea din gloria militară grecească modernă, dacă spuneau că capitanatele și toți căpitani, atât înainte cât și în revoluțiunea greacă, erau Români? Deci ori ce popor se află în Grecia sau în provinciile turcești reclamate de ei l-au trecut în cărțile lor ca grecesc, însă Români din peninsula Balcanică nu consimt la aceasta, și am auzit mulți căpitani Români ilustrați în revoluțiunea Greacă și mulți fii de eroi Români plângându-se că ei și părinții lor sunt trecuți ca descendenți ai lui Leonida, Pausania, Temistocle, Pericle, etc., fără se fie.

«Noi, îmi zicea unul din ei cu oareși care cultură, n'avem trebuință să ne fâlim cu descendența lui Leonida și cu Termopilele, căci noi acestia și părinții nostri de acuma douăzeci de ani am făcut fapte mai ilustre apărând Termopilele în contra invasiunii Turcești». Făcea aluziune la moartea martirică a lui *Tanase Diacu* din Mușunița de pe Parnas și la rezistența eroică a lui *Odiseu Andrușu Verușiu* de la hanul dela *Grabia* de lângă Termopile. (1) Apoi adăuga: «În istoria antică a Grecii clasice nu găsim fapte eroice ca ale *Sulțailor*, ca se ne mândrim ca Greci, dar chiar dacă am găsi, nu-l frumos din partea noastră se trecem de ceea ce nu suntem, și de aceea ar trebui odată se se spună lumii adevărul și se înceteze odată, pentru tot dauna pozițiunea falsă, în care suntem puși noi Români de a trece de ceea ce nu suntem. De când cu trecerea noastră în aceste descendențe noi Români ne-am zăpăcit, nu mai suntem nici Români nici Greci. Ce era se peardă Grecii, dacă istoriograful revoluțiunii Grecești spuneau că cutare și cutare căpitan este Român? Căci Grecii au un trecut mare în alte lucruri poate mult mai importante, cum sunt lucrurile de arte, de litere, de știință etc., și n'au trebuință se-și aproprieze gloriile militare ale Românilor, cari acuma es și ei la iveală, cu toate că de mult în locurile acestea noi suntem totul. Va spune cineva că aceste idei sunt înguste, însă așa este omul, are numele său, are numele de familie, numele de națiunea sa, și nu vrea cu nici un preț, dacă are ambițiune, se poartă nume străin fie în ceea ce privește persoana sa, fie în ceea ce privește familia sa, fie în ceea ce privește națiunea sa; căci astfel nu mai este individualitate, și-și perde impulsul la ori ce lucru mare. Noi nu ne-am gândit nici odată în lupte se lucrăm pentru istorie, dar fiind că s'au scris lucrurile acestea, trebuia se se facă dreptate. Voi tinerii faceți această dreptate». După aceste și alte multe îmi dădea liste întregi de căpitani Români, ai căror romanitate are se se demonstre mai la vale prin însuși scriitorii Greci.

Tot același lucru face de multe ori și Pouqueville vorbind în genere despre Creștini. Ori ce popor din Albania, fie Grec fie Român, îl numește *schypëtar*, sau *Grec*; ori ce popor din Epir, Tesalia, Macedonia, Grecia, fie Român fie Albanez, îl numește Grec. Astfel pe Sulțai îi numește *Greci* în multe locuri, între cari notăm numai următoarele: Pouqueville, régén. IV, pag. 4, 9, 13, 17, 24, 28; la pag. 4 îi numește *les Doriens de la Selléide*; la pag. 9 numește

(1) Filimon, 3, pag. 192—204.

femeile Suliäte : «*les femmes grecques.*» Ear la pag 5 pe Gheorghe Dracu din Suli din familia lui *Pulu Dracu* (care credem că se numia *Pulu Draculu*) ni-l dă ca *Dorian*. In cartea sa : *voyage*, vol. II, pag. 51—52 vorbind de *Suliati* se exprimă astfel : «*Le Schypétar chrétien de Souli etc., on reconnaît en lui le descendant des vainqueurs du Granique*» Ațurea îi numeste «*les enfants de la Sellide*, pe când adevărații Suliati, rămași neamestecați cu Albaneții din prejurul munților Suli, erau Români Fărșeroți și nu voiau nici o dată cu nici un chip se fie confundați cu ei și nici nu le permiteau se se zică și ei *Suliati*. *Percvos* (Απομνημονεύματα πολεμικά, vol. I, pag. 71) eată ce spune despre aceasta dând niște legi votate de Suliati cu ocaziunea alianței lor cu Alipașa la 1821, când era măzilit : articol. 4 : «*Όσοι από τὰ περίε χωρία τοῦ Σουλίου, ἤ καὶ ἄλλα μακρονότερα μέρη, ἔλαβον τὰ ὄπλα, καὶ ἠρώθησαν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, θέλει λέγονται καὶ αὐτοὶ Σουλιῶται...*» adecă căți din satele din jurul Suli, sau și din alte părți mai îndepărtate, au luat armele și se uniră cu ale Suliților, se vor zice și ei *Suliati*». Ear pe cei lași Români din provinciile de mai sus *Pouqueville* foarte des îi numește cu numele generic de Greci, de și in multe părți din scrierile sale spune că munții *Pindului*, *Olimpului*, *Pelion*, *Parnasului*, *Orfrys* (numit de Români, *Gura*), *Oeta* (*Arin* numit de Români), munții *Hasia* din nordul Tesalii, munții *Etolii* și *Acaranili*, munții din *Cărpensiă*, din *Agrafa*, din *Aspropotam*, din *Patragic* (Ἰπάτη), din *Focida*, din *Atica*, etc., sânt locuți de Români. Cetitorul se poate incredința cetind următoarele locuri ce cităm din cartea sa : *voyage de la Grèce*, edițiunea *I-a* și *a II-a* ; dacă și-ar da osteneala se cetească, va vedea că pe lângă comunele, despre cari spune *espres* că sânt Românești, este și un mare număr de sate și comune, ale căror naționalitate Română nu ne-a spus'o, căci n'a putut se o aște, dar cetitorul din numele Românești ale acelor comune și sate înțelege că sânt Românești și că acele nume ale satelor Românești nu le-au dat negreșit Greci, cari nu știu românește. Cauza, credem, este că Români din *Mysia* și *Tracia*, cari trăiră împreună cu Slavii, in emigrarea lor și in așezarea lor dincolo de munții Balcanți, adecă in *Macedonia*, *Epir*, *Tesalia* și in *toată Grecia*, dădură noilor sate numele vechi din matca de unde porniră ; mulți din ei se amestecară cu Români așezați de mult ca coloniști de Români. Invaziunea *Sclavună* zisă in Grecia, dacă judecăm dupe numele locuitorilor satelor ce fundară și cari există și astăzi, nume, din cari posedăm liste, acea invaziune a fost Românească, și *Laonicus Chalcocondylas*, care vorbește de acea invaziune și numește *Tribali* și *Sclavuni* hordele navalitoare, spune că locuiră in multe locuri și in Peloponez in țara *Laconilor* și in munții *Tayget* și in (promuntoriul) *Tenaron* (din Peloponez), și in amândouă părțile se numesc *Vlahi*. (1) Dacă acei barbari erau *Tribali* și *Sclavuni*.

(1) *Chalcocondylas* (pag. 34—35, Bonnac, 1843), vorbind de Μισοί, Τριβαλλοί și alți barbari, cari au năvălit in Grecia, zice: Τοτόδε μέντοι ἐπίσταται, ὡς τοῖς ὀνόμασι ταῦτα δὴ τὰ γένη διεσπάρηται ἀλλήλων ἦθεσι μὲν οὐκέτι, γλώττη δὲ καὶ φωνῇ τῇ αὐτῇ γινώμενοι κατὰδὲλοι εἶσαν ἔτι καὶ νῦν. Ὡς μέντοι διεσπάρηται ὀνά τῶν Εὐρώπην, πολλαχῆ ὄκησαν, ἀλλῆ τε δὴ καὶ ἐν τινι τῆς

de ce oare se numiaŭ *Vlahi* și de ce numele locuitorilor poartă și astăzi nume Românești? Această contrazicere între numele generic de *Sclavuni* și *Tribali* și între numele Românești ale acestor *Sclavuni* și *Tribali*, cari cercetați mai de aproape individualmente, în provinciile și sate așezați, se numesc *Vlahi*, m'a frapat de mult și am început a strînge liste de numele locuitorilor și rezultatul pentru noi este că invaziunea a fost Românească. Chestiunea este destul de curioasă și importantă și merită a se reincepe *da capo* cu cercetări la fața locului, ear nu cu întrecere de care mai de care se vie cu mai multe citațiuni din autori vechi, mai cu seamă Greci Bizantinii, cari scriaŭ fără să vadă cei mai mulți nimica cu ochii lor și se audă cu urechile lor, și dau numiri generice ca : *Schyti*, *Avari*, *Sclavuni*, *Tribali*, *Traci*, *Besi* etc. Fallmerayer și alții ne-aŭ dat pe *Rynchini* ca Slavi ; saŭ demonstrat în urmă că aŭ fost *Români* ; *Măniștii* aŭ fost considerați ca *S'avi*, sînt de origină Română, dacă trebuie se credem pe *Chalcocondylas* și numele *Românești*, ce găsim la ei.

Revenind la *Pouqueville* dăm următoarele pagini din scrierea sa : *voyage de la Grèce*, ediț. I și a II, unde vorbește că munții din provinciile menționate de noi mai sus, sînt locuiți de Români.

1). Vol. I, ediția I, pag. 209.

2). Vol. II, » I, » 156, 157, 158, 159, 121, 122, 146—156 ; 198, 201, 205, 209, 214, 421 ; și din ediț. a II, pag. 417, 420.

3). Vol. III, ediția I, pag. 222, 223, 225, 247, 255 și nota, 257 ; și din ediția a II, pag. 324—331.

4). Vol. IV, ediția a II, pag. 4, 17 nota (1), 18 nota, 19 și nota (2), 21 și nota 2 ; 22 și 23 cu continuarea notei ; 24 cu notele, 27 cu nota (1), 28, 33 și 34 cu nota (1). 37 sus. 39, 45—46 nota, 58 nota (1), 67, 68, 69 70 cu nota, 73, 82 și 83 cu notele, 103 și 104 cu notele, 150 și 151 cu notele, 154 și 155 cu nota, 168—170 cu notele.

5). Vol. V, ediția a II, pag. 110—113 de Români din Atica în trecut.

6). În vol. V și VI, ediția a II se tratează mai mult despre Peloponez.

Pentru cei cari vroesc se controleze cele ce spunem, dăm din *Pouqueville* : *voyage* ediția II volumul și paginile și după provinciile, și ce nu se găsește aici se se caute la volumele și paginile citate mai sus, pentru că a cita toate locurile unde vorbește de Români se cere o muncă de *Sisif*. Astfel dar pentru provincia :

1. *Aspropotam*, vol. II, pag. 370, 372 ; vol. III, pag. 317, 324, 326, 340, 495.

2. *Budonița*, vol. IV, pag. 150.

Πελοποννήσου χώρας τε τῆς Λακωνικῆς ἐς τὸ Ταύγετον ὄρος καὶ ἐς τὸ Ταίναρον φηγόμενοι. ὃ δὲ καὶ ἀπὸ Δακτίας ἐπὶ Πίνδον τὸ ἐς Θεσσαλίαν καθῆκον ἐνοικῆσαν ἔθνος. Βλέχου δὲ ἀμφοτέρου ὀνομάζονται, καὶ οὐκ ἂν δὴ ἔχω διεξιέναι ὑποτέρους ἂν τούτων λέγοιμι ἐπὶ τοῖς ἑτέροις ἀρκέσθαι». Missienii dar și *Tribalii* și cei lalți, cari aŭ năvălit în Grecia spune *Chalcocondylas* că vorblaŭ aceeași limbă, de și aveaŭ diferite nume, și ei sînt cei cari se așezară și în *Peloponez*, în *Laconia*, *Tayget* și pe *Pind* și se numiaŭ în ambele părți *Vlahi*, și nu poate se spună cari din doi, *Români de la Pind* trecură în *Laconia*, *Teyget*, *Tenaron*, saŭ cei de acolo veniră la *Pind*

3. *Agrafa, Valtu, Cârpenişii*, vol. II, pag. 362; vol III, pag. 408, 442. 484, 484 jos, 487 și nota I, 495 sus, 497, 504.

4. *Focida, Parnas*, vol. II, pag. 329—30; vol. III, 375 nota; vol. IV, pag. 52, 103—104.

5. *Etolo-Acarmania*, vol. III, pag. 480, 511, 515, 517, 523.

6. *Hașia*, vol. III, pag. 329 nota, 330 nota, 331.

7. *Arta saü Amfilohia*, III, 484.

8. *Talanti*, vol. IV, 154, 155.

9. *Zeituni*, vol. IV, 83.

10. *Levadia*, vol. IV, 168.

11. *Vlohos*, vol. III, 518, 502, 504. 520-521, nota.

12. *Diferite*, vol. II, 335 nota, 336, 356, 358, 359, 393. 394, 395, 396, 389—391.

13. *Pelion, Ossa, și orașele Portariä, Macrinuța*, vol. III, 407, 408.

Pentru celelalte provincii vezi la citațiunile celelalte de mai sus.

În volumul al II-lea, pag. 195, ediția a II^a Pouqueville vorbind despre Români din Aspropotam din munții apusani ai Tesalii zice «*leur canton d'Aspropotamos*». În acest canton Filimon (*Δοξίμων ιστορικόν* etc., vol. IV, pag. 150) găsește cu cale se spună : «se compunea din 66 comune toate locuite de Greci ὄλων Ἑλλήνων κατοίκων, ale căror Căpitan era *Nicolae Sturnari*, bărbat distins prin înțelepciune, patriotism și vitejie și erau sub dânsul *Tanase Mândal* (1) *Hristodol Hagi-Petru, Sterghiu, Gheorghe, Costa, Dimitrie* și *Grigorie Liacata*, cei patru dintâii fiind frați și cel din urmă ginerele lui.» Așa dar provincia toată este dată ca greacă, ear despre căpitanii cari o administreză nu spune Filimon nimica; Gudas ănsă în vol VIII spune la pag. 299 că *Sturnari, Hagi-Petru, Colci* etc., erau Români, la pag. 302 că *Coleti* și *Turturi* erau veri cu *Hagi-Petru*, care Hagi-Petru, în căruia brațe își dăde sufletul eroul *Gheorghe Caraiscachi*, marele căpitan Român, la pag. 306 ne este dat ca numit de Greci *Vlah-boi* și la pag. 322 numit de Turci *Hagi-Pașa*; ear la pag. 307 Gudas ne spune «că *Hagi-Petru* luă de nevastă pe fiica vitézului general *N. Sturnari*, care cază cu glorie la *Misolonghi*». Capitanii Români se încuseriau numai cu familii de căpitanii, cari toți erau Români, de acea *Χρήστος Σ. Βολάντιος* în cartea sa *Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐκστρατειῶν καὶ μάχων, ἐν Ἀθήναις, 1874*, la pag. 102 spune că *Coleti*, care jucă un mare rol în revoluțiunea greacă și ca general și ca om politic și ca diplomat mai târziu, avea relațiuni și mai cu sémă rudenii cu mulți căpitanii saü șefii ai oștirilor Greciei continentale (adecă din afară din Peloponez), că era susținut de ei și de multă oră era impus de ei rivalilor săi politiei, din cauza originii sale din Epir, ca unul care era și el din *Zagori* din Epir. Astfel vedem că fiul lui *Colocotroni* luă de nevastă pe sora Sulfatului *Fotu Ciavela*, Român pe Româncă (*Gudas*, 8, 236). *Odiscă Andruțu Veruș*, poreclii *Mocanu*, luă

(1) Români cunosc pe acest vestit armatol sub numele *Nașiu Mândal*.

de neastă ear o Româncă, fiica lui *Gareli* din una din cele mai bogate și puternice familii din comuna Românească de pe Pind numita *Căldăreți*. Familia *Gareli* este înrudită cu învățatul Pavlu Lambru, actualminte nomismatolog însemnat la Atena (Gudas, 8, 127). Dar despre aceste lucruri vom vorbi și mai încolo, de aceea revenim la Pouqueville.

Filimon (3, 454 la nota 330) spune : « *Etolia* era împărțită de Turci înainte de revoluțiunea greacă în trei plăși, adecă în *Zorôs* (*Crucă* sau *Jug* zis de Români), în *Βλοχός* și *'Απίκουρον*; ear Acarnania tot în trei plăși, adecă în *Valtu* spre resărit, în *Vonița* spre nord-vest, și în *Xeromer* spre apus. Afară de *Vonița* și de *Apocuron*, celelalte patru plăși erau unite sub numele comun de *Carleli* sau *Căreli*. Astfel le-au numit pe acestea Turcii « *Căreli* *sactagli* » (steagul lui *Căreli*) de la *Carol Tocu*, căruia altă dată erau *despotie*, cedate pe urmă lor (Turcilor) de către Venețienii la 1609 prin tractatul dela Carloviți ». Așa dar provincia întrégă numită *Carleli* cuprindea sub Turci patru plăși, *Valtul*, *Jugul*, *Vlohos*, și *Xeromer* (= loc uscat). Pouqueville dar când vorbește de *Carleli* cu aceste patru plăși mară il numește *Carlelie des Valaques* (Pouqueville, voyage, vol. IV, pag. 167, edit. II) și ne spune că Turcii numău această provincie mare *Oulukhor* (*Olah*, *Olak*, *Ulah*, = Vlah), se înțelege din cauză că este plină de Români, mai cu sémă pe munți.

Pouqueville dar cu toate că în locurile citate mai sus și altele spune că munții sunt locuiți numai de Români, cu toate acestea vorbind despre ceea ce ziceau în timpul său călătorii despre Grecii din *orașe și din câmpii*, că adecă ajunseră în *stare de robie*, îi apără prin următoarele : « Les Grecs étaient, à entendre ces détracteurs de l'infortune, un accident disparate et profane jeté mal à propos au milieu des ruines de la Hellade. Mais s'ils avaient osé porter leurs regards vers les montagnes de la *Selléide*, du *Pinde*, du *Parnasse*, (1) de l'*Orthrys* et de l'*Oeta*, quelle eût été leur surprise ! » (Pouqueville, voyage, vol. IV, pag. 232, edit. II).

Dar acești munți n'au fost și nu sunt locuiți de cât numai de Români, și în lista căpitanilor ce dăm mai la vale nu găsim nici un nume grecesc de vr'un căpitan grec de pe acești munți. De aceea, fără nici-o îndoială, *Pouqueville* n'a gândit de cât la Români locuitori ai acelor părți ale Greciei. Cum că munții mai sus menționați de *Pouqueville* sunt locuiți de Români și *Pouqueville* însuși o spune în locurile citate mai sus și în altele din scrierile sale intitulate *Voyage dans la Grèce* și *Histoire de la régénération de la Grèce moderne*, dar și *Ami Boué*, care călători mai târziu prin Turcia și Grecia, ne dă prețioase informațiuni despre locurile, în cari sunt așezați Români. Cităm din

(1) *Pouqueville* (voyage, vol. V, pag. 113, edițiunea a II-a) vorbind despre Români din Atica zice : « Cette quantité de bêtes à cornes s'accroît en hiver par l'arrivée des Valaques nomades du Pinde et du Parnasse. Ils sortent à cette époque en dehors de la Thessalie, pour se répandre dans la Béotie et dans l'Attique, ou ils vendent sous leurs tentes les abats ou étoffes rayées, les tissus de laine et les couvertures qui sont le produit des manufactures de leurs colonies sédentaires ».

el următoarele spre a demonstra că Pouqueville a avut în vedere pe Români la cele ce zice în citațiunile ce am făcut mai sus.

Ami Boué dar (La Turquie d'Europe, Paris, 1840, vol. II, pag. 21) spune următoarele: Les Valaques ou *Zinzars* du S.—O. de la Turquie et de la Grèce parlent la même langue corrompue et mélangée de Grec que les habitants de la Valachie, et ils sont *fiers* comme eux de porter le nom de *Romaen* ou *Romounis*, ou Roumani. Ceux du Pinde s'appellent *Mégalo-Vlachites*, ce qui rappelle le nom de la Grande Valachie, sur le Danube. Les Slaves les nomment *Zinzars* (adecă *Çinçari*), parce qu'ils substituent au *tsch* des Valaques le *tz*; ainsi ils diront *Zinz* au lieu de *Tschintsch*. Mai încolo la pag. 22 vorbind despre Români numiți *Bruzi* zice: «Les *Zinzars Bruzi* habitent sur l'Aspropotamos et l'Acheloüs à Lepenitza, à Velitzani, à Dogliani, à Crania (1), à Pyrrha, à Kardiki, à Desi, à Tifloseli, à Scamnaï (=Scaune), à *Agrapha*, entre les affluents supérieurs du Fidaris et près du lac Sarovitza». Ear despre Români numiți *Buți* tot la aceeași pagină spune: «Les Valaques *Bouï* ou *Boviens* sont surtout ceux du royaume grec; on les trouve comme bergers dans les montagnes *Carpenitza* (se zice *Cârpenișii* de Români), de *Patradgie* (gr. *Nca-Patra*), de *Zeitoun* (turc. *Isdin*), dans le mont *Saromata*, ou l'*Octa*, dans la montagne d'*Aninos* (se zice și *Arin* de Români), dans le *Liacoura-Oros* (adecă *Ατάκωρα όρος* = muntele Liacura) ou *Parnasse*, sur le *Céphise* dans la *Phocide*, dans l'*Attique*, dans l'*île de Negropont* et jusqu'en *Morée*. Ils se sont plus mêlés avec des Albanais ou des Grecs que les autres tribus (2). Les statisticiens voudraient élever le nombre des *Zinzars* en Turquie a 600,000, nombre que nous croyons exagéré de près de moitié».

În ceea ce privește numărul Românilor din peninsula Balcanică *Boué* se înșeală negreșit, căci sunt *îndoit* de numeroși de cât cifra de 600 de mii de suflete. După listele ce posedăm din fața locului numai *Fărșeroșii nomazi* din *cătune* trec peste cifra de 200 de mii de suflete, și acest număr numai un Macedoromân poate se-l constata cu diferitele mijloace de cari dispune și cu încrederea ce inspiră; pentru că *Fărșeroșii* la faceri de statistici, temându-se de bir ascund numărul.

Pouqueville asemenea (voyage de la Grèce, editia a II, vol. II, p. 394-396) se înșeală și se contrazice când ne dă cifra de 74,470 de suflete. El ne spune (vol. III pag. 45 din opul citat mai sus) că numai orașul *Voscopoli* avea peste 53 de mii de suflete, ear la pagina 396 din vol. II, ne dă pe toți Români din tribul *Mazarișilor* împreună și cu cei din *Voscopoli* în număr de 14 mii suflete, pe când numai orașul *San-Marina* are o populațiune de peste 15 mii de suflete. Pe toți Români *Buți* din munții *Patragic*, din *Cârpenișii*, din *Zeituni* ni-l dă în număr de 10,995 suflete, pe când el însuși ne spune (vezi p. 5

(1) Se zice *Cornu* de Români. Români *Bruzi* (Μπουρτζιζοι) nu locuiesc numai comunele citate de *Boué*, ci încă peste 60 de comune importante (vezi și *Memoire* etc., p. 8).

(2) Se înșeală *Boué*, căci Români *Buți* sunt *Fărșeroși*, și nu numai cu alte neamuri nu se încuseră, dar de multe ori nici cu Români nefărșeroși.

din această scriere) că numai orașul *Cossina*, fondat de Bufești, avea 1200 familii, cari socotite nu cu câte cinci suflete de familie, ci cel puțin cu zece, căci la Români fiii însurați cu familiile lor formează o singură familie cu aceea a părinților lor, ne dă cifra de 12 mii de suflete. Pouqueville apoi nu ne dă numărul Românilor din *Olimp*, din *Hașta*, din *Agrafa*, din *Valtu*, din *Xeromen*, din munții *Pelion* și *Ossa*, din *Parnas*, din *Levadia*, din *Focida*, din *Atica*, apoi din orașele din Macedonia, cari sunt multe și mari. Numai în Vlaho-Clisura sunt peste 15 mii de suflete. De aceea cadastrul *aproximativ* ce ne dă Pouqueville nu este de loc exact, nici *serios*, apoi și contradictoriu, cum am văzut.

În timpurile de anarhie, în cari făcea călătoria sa Pouqueville, era imposibil se facă statistică exactă atât din cauza împrejurărilor de atunci, cât și pentru că în acele timpuri de grele impozite Români erau în pază și ascundeau numărul temându-se de biruri noi. Se înșeală dar și Pouqueville cu cele 74,470 și *Boué* cu jumătate din 600 de mii. Cel mai aproape de adevăr a fost Inglezul *Leake* (travels in northern Greece 1,274. Cităm după Robert Rösler, Romänische Studien, pag. 102, nota 2), care ne dă 500 de sate aproape locuite de Români pe la începutul secolului al 19-lea în Epir, Tesalia și Macedonia, afară din Grecia și de celelalte provincii, spunând că unele din ele erau populate de la 5000 pînă la 6000 de suflete. Noi observăm că pe lângă sate sunt și foarte multe orașe mari, cari se apropie fie care la cifra de la 10—20 de mii de suflete, și că cel mai mare număr din cele 500 de sate (villages, cum le numește el) a lui *Leake* cuprind câte mai mult de 7—8 mii de suflete. Așa că numărul dat de repozatul Bolintineanu (Călătorii la Români din Macedonia și muntele Atos, București 1863) de 1,200.000 de suflete este aproape cu cel indicat prin cele 500 de sate de *Leake*. *Hahn* admite numai 500 de mii de suflete. Noi înclinăm a admite numărul dat de Bolintineanu, care a cules informațiunile sale de a drept de la Români, ear nu de la adepții *panelenismului*, cari caută a face dacă se poate se crează în Europa că nu există în peninsula Balcanică nici un suflet de Român, și numărul dat de Bolintineanu concoardă cu numărul ce am căpătat noi direct din fața locului, număr despre care vorbim aiurea în toate detaliurile. Vezi cauzele, pentru care nu se poate face o statistică exactă asupra numărului Românilor din peninsula Balcanică, la pag. 69—70 din această scriere.

Ne întorcem la *Ami Boué*.

Pe când dar *Boué* se înșeală în privința numărului Românilor din Turcia, este în adevăr când spune că munții *Cărpeneșului*, munții din *Patragic*, din *Zeituni*, din *Agrafa*, din *Ocla*, din *Anin* sau *Arin*, din *Parnas* sau *Liacura*, din *Aspropotam*, din *Pind*, etc. sunt locuiți de Români. Când dar *Pouqueville*, vrînd se salveze prestigiul Grecilor din câmpii și din orașe, cari ajunseră în stare de robie, a zis despre călătorii străini: «Mais s'ils avaient osé porter leurs regards vers les montagnes de la *Selléide* (adecă la Sulița), du *Pinde*,

du *Parnasse*, de l'*Orthrys* et de l'*Oeta*, quelle eût été leur surprise!», n'a gândit de cât la *Românii*, căci el însuși spune (voyage dans la Grèce, vol. V, pag. 414, nota 1) că *Hașca*, *Agrafa*, *Patrugie*, *Malacași*, *Venético*, *Lidorichi*, *Xeromer*, erau căpitanate. *Venético* se știe că este în *Étolia*, care se zice și *Μυρὰ Βλαχία* = *Valahia mică*, ear *Xeromer* este partea superioară a *Acaranții*, care și ea din cauză că era și este locuită în mare parte de Români se zice împreună cu *Etolia*, *Valahia mică*; ear *Lidorichi* este ceea ce în vechime se zicea *Dorida*. Și această provincie este locuită de Români. Eată ce zice *Filimon* (vol. III, pag. 70) despre *Dorida* vorbind de armatolul Român *Pănurea*: «Pănurea trimite pe *Tanase Manica* și pe *Papandriu* îndată spre recrutare la satele Românești (εἰς τὰ Βλαχοχώρια), adică la plăsele actuale ale *Dorienilor* și ale *Chiliniatilor*, ear pe *Gura* la satul sf. *Gheorghe* etc... *Manica* era ginerele lui Pănurea, ear *Gura*, vărul lui... «Ὁ δὲ Πανορριτὴς τὸν μὲν Ἀθανάσιον Μανίκαν καὶ Παπανδριᾶν ἀποστέλλει αὐθὺς πρὸς στρατολογίαν εἰς τὰ Βλαχοχώρια, τοὺς δήμους ἤδη Δωριέων καὶ Κορινθίων, τὸν δὲ Γούραν εἰς τὸν Ἄγιον Γεώργιον, χωρίον etc. Ὁ Μανίκας ἦν ὁ γαμβρὸς τοῦ Πανορριτῆ, ὁ δὲ Γούρας ἐξ ἀδελφοῦ τούτου...» Prin urmare munții unde au fost căpitanatele erau și sunt locuiți numai de Români, și când *Pouqueville* a zis că era se fie surprinși că lătorii aruncându-și privirile spre munții de mai sus, a gândit la Români, cari în opoziție cu Grecii robiți din satele de pe câmp și din orașe erau independenți și vestiți deja prin eroismul lor de a-și mântui independența.

Nu ne putem opri de a nu cita ce zice și *Pouqueville* despre Români și *Bui*, cari își au numele de la străvechiul lor șef numit *Buia*, despre care am vorbit la capitolul II: *Românii Fărșeroși*.

Pouqueville dar (voyage, II, edit. I, 214—215) vorbind și el despre Români numiți *Bui*, spune următoarele: «Les nomades que Cantacuzène appelle *Buaci* ou *Boviens*, et qui sont vraisemblablement les *Bomaci* de Danville, quittent, à la grande époque de la migration générale, les régions élevées des cantons de *Curpenitzè*, les solitudes de *Patradgik* et du mont *Aninos* ou *Oeta*, pour se répandre dans l'*Étolie*, dans les vallons d'*Amphisse* voisins de *Delphes*, sur les plateaux du *Céphise*, de la *Phocide* et jusqu'aux environs de l'*Eubée*. On leur donne, de ce côté, le nom d'*Albanais*, à cause qu'ils ont dégénéré de leurs origine *Valaque*, en se mêlant avec les *Schypétars* chrétiens et les Grecs de ces contrées».

Românii *Bui* sunt și ei *Fărșeroși* din *Albania* și din cauza aceasta și în timpul lui *Cantacuzen* au fost luați ca *Albaneji*, precum une ori și în *România* se numesc *Ungurenii* Românii din *Transilvania*, și în *Peloponez* au fost trecuți ca *Albaneji* de către *Venețieni* (1), precum am văzut, și în timpul *Tur-*

(1) Am văzut (la pag. 15) că familia prințiară a *Buieștilor* a fost alungată din *Arta* la 1400 de prințul *Bagia* și că încet încet se retrase cu mulți din treburile sale în *Peloponez* staționând în câtuie provizorii și ajunse ast-fel în provincia *Metona* (Μεθώνη) din *Peloponez*, unde după cum am văzut (la pag. 48, numerile 1, 2, 3, 4, 5, 6, a nume numărul 2) cu timpul fondă acolo un oraș numit *Cossina* (la 1465). Dar pînă se fon-

cilor aŭ trecut de Albaneji, și chiar ca se fie luați ca Albaneji Turci de către Turci și se nu fie maltratați ca creștini, bărbații se îmbrăcau cu *fustanelă* și vorbeau numai *albanezește* și se dădeau de Albaneji Turci. Chiar Românii cei lalți la certe cu Fărșeroții îi numesc *Arbineși* cu diferite epitete. Și astăzi chiar de multe ori Grecii îi numesc Albaneji pe Fărșeroți, adică *Αρβανίπλαχοι* sau simplu *Αρβανταί* Șeful de brigantă, care la 18.... a prins niște Ingleji Lorzi la *Maraton* și le cerea *treizeci de mii de lire*, era Fărșerot și se numia *Tache* și în jurnalele Grecești de atunci era numit *Tache Arvanitachi Τάκης Αρβανιτάκης*. Pouqueville spune că Românilor *Bu* li se dă numele de *Albaneji* pentru că aŭ degenerat din origina lor Românească amestecându-se cu Albaneji creștini și cu Grecii din acele locuri. Aceasta nu este exact; am spus de ce Fărșeroților li se dă numele de Albaneji. Amestecul cu Albaneji și Grecii, despre care ne vorbește Pouqueville și prin care înțelege *incuscire*, n'a fost nici o dată și nu este nici acuma nici cu Albaneji nici cu Grecii nici cu alt neam afară de Români și dintre aceștia preferă pe Fărșeroții din neamul lor înaintea celor lalți Români nefărșeroți.

Causa este mândria lor de *Fărșerot* și de *Rumen* (cum se numesc ei) față cu alte neamuri (1). D. *Αρβανιτών (χρονογραφία της Ηπείρου*, vol. II, pag. 146—147), care ca Grec cunoștea de aproape lucrurile și este cu mult mai aproape de noi de cât Pouqueville, căci *χρονογραφία* sa o publică la 1856, vorbind despre Fărșeroții din timpul său este tare supărat pe ei, pentru că arată către rasa grecească *atâta aversiune și ură*, în cât nici odată nu se *catadexiră* să se incuscască cu ea, și în *mânia* sa îi califică de *barbari, sălbatici și execrabili*.

Migrațiunea, despre care vorbește Pouqueville mai sus, este cea obișnuită

deze acest oraș purtând același nume cu orașul *Cossina* din Albania, de unde pleacă, nu se știe când, aŭ fost în cătune mobile, dar fiind reșoinici și în Metona se așezară ca cuceritori și puseseră mâna pe mai multe locuri. Unul din ei numită *Roșiu Buia*, șef de patru *cătune*, cere să se puie sub protecțiunea Venețienilor. *Roșiu Buia* nici nu încapă îndoială că a fost Român și din familia *Buieștilor*; numele de *Roșiu* exclude ori-ce contestație, apoi porecla *Buia* și faptul istoric că *Buicștii* trecură în Peloponez. confirmă că *Roșiu Buia* a fost Român. Cu toate acestea ca toți *Fărșeroții* din cătunele din Peloponez ne este dat și el ca Albanez în corespondențele Venețienilor. Poate *sarica albă* ce poartă Fărșeroții, pe care o poartă și Albaneji, poate și că ei se dădeau cine știe din ce cauză de Albaneji, poate acestea aŭ făcut pe Venețieni se-i treacă pe toți Fărșeroții din Peloponez ca Albaneji, cu toate numele lor Românești. Cităm din Satas (Documents inédits relatifs à l'hist. de la Grèce au moyen âge, vol. I, pag. 151, linia 8—11) textul întreg relativ la *Roșiu Buia*: «et etiam quidam *Rossus Bua* caput unius comitive Albanensium erat contentus venire ad servitium et obedientiam nostram cum quatuor *chatunis* dummodo sibi provideretur de aliis, cum quo posset ducere vitam suam. etc.... Et similiter volumus at que vobis concedimus quod supra scriptum *Rossus Bua* cum quatuor *chatunis* Albanensium ad servitia et obedientiam nostram acceptare debeatis etc etc». Vezi și la pag. 81 din această scriere.

(1) Ei când zic: *Escu Rumen mine*, (=sunt Român ei) cred că și-aŭ dat titlul cel mai mare din lume.

la toți Români, cari se ocupă cu păstoria. (*) Ei și-au orașele lor pe munți, orașe bine zidite și solid de peatră; însă de la sf. Dimitrie le părăsese cu toții lăsând *armatoli* se le păzească, și se scoboară în câmpii pentru *ernare* cu familiile și se așează în sate, ear mulți dintre Fărșeroși își fac încă și astăzi *cătuțul* lor sau colibele lor (*călivole, τὰ καλύβια*) nu în sate, ci departe în locurile de pășunea vitelor, și a doaua sau a treia zi de Paște se pornesc eară-și cu toții spre patriile lor din munți. Cele mai multe ori fac *Paștele* pe drum alegând locuri inverzite și înflorite, și acolo în păduri fac un altar de biserică provizoriu fără pereți, ci numai cu acoperișiu de ramuri de copaci și intoană cu toții pe niște arii de cântece naționale pe *Χριστός ἀνέστη ἐκ νεκρῶν* (Hristos a înviat din morți), căci și ei ca și toți ceilalți Români din peninsula Balcanică au încă în biserică limba greacă, limbă pe care nu o înțeleg, și oștează după limba Română ca se o introducă în biserică, dar toate încercările ce făcură pe lângă Patriarcul ecumenic din Constantinopole, ca se le dea voia se o introducă, au fost zadarnice pînă acuma sub cuvânt că introducînd limba Română în biserică introduc *papistanismul*.

Fiind că vorbim de Capitanate, cari toate se fonda ră pe munți, unde au fost și sunt așezați Români, trebuie se cităm și următoarele din Pouqueville spre a ne forma o idee clară despre ele. Cetitorul atent și cu memorie de cele ce a cetit aici pînă acuma va înlocui și în citațiunea aceasta cuvîntul *Grecs* prin Români. Eată dar ce zice Pouqueville, voyage de la Grèce, vol. IV, pag. 234—237, ediția a II-a : «Les Vénitiens restés maîtres de Négropont, d'Athènes, de Corinthe, des principales villes du Péloponèse, de l'Étolie d'Epictète, qui a retenu le nom de Vénético, de plusieurs îles de l'Archipel, ne manquèrent pas d'appeler sous leurs drapeaux les chrétiens qui s'étaient soustraits à la domination ottomane. C'était la plupart des soldats connus sous le nom d'armigères (*ἄρμιγοροι ἄρμάτοι*. Basil. lib. 60. ap. Cang. glossar. Graec. Barbar), que Ducas (Hist. c. 43) distingue des troupes italiennes qui furent surnommées *Armatolis* (ce nom leur fut, dit-on. donné par les Catalans, qui s'emparèrent de la Phocide et de la Béotie) sur le continent, et *Cernides* dans les îles, à cause du service des vigies, auquel ceux-ci étaient employés. Avec ces reserves composées de Grecs, un autre gouvernement que celui de Venise aurait pu envelopper les barbares dans un pays où ils étaient à peine campés, avec d'autant plus de facilité que les *montagnes* étaient remplies de peuplades chrétiennes insoumises. «Ces braves, ou palicares, cantonnés dans les rochers de la *Sellide*, de l'*Aerocéraune*, du *Pinde*, du *Parnasse*, du *Taygète*, sans se rallier aux drapeaux de Venise, avaient conservé des cantons

(*) La pag. 121, linia 28 la mijloc, s'au sărit din manuscript următoarele cuvinte: *Aici este locul se spunem că multe sate Românești pōrtă nume «Slavone, de și locuitorii vorbese românește».* Fără de aceste cuvinte, cele ce urmăză începînd cu «Cauza credem, este etc.» n'au nici un sens; și la pag. 122, linia întâia, să se cetească: «*locuitorii*» în loc de: *numele locuitorilor*.

libres, où ils s'organisèrent sous des chefs militaires, qui furent appelés *capitains* (Καπιτάνος, Καπετάνος. Sguropul. Hist. Concil. Florent.) dans l'Acrocéraune, *polémarques* chez les Souliotes, qui étaient partagés en pharès; *Képhalades* les bandes du Pinde (Κεφαλάδες, *Capitanei*. Nicet. in Man. lib. 2. n. 7. in Andronic. lib. 2, n. 3); *Cheftains* (Κηβητάνος, *capitaneus* ex Gallico *chevetaine* Cang.) dans le Péloponèse. Leurs soldats, connus d'abord sous la dénomination de *stratiotes* et de *Palicares*, ne s'enorgueillirent que plus tard de celle de *Klephtes* ou brigands, qui leur fut donnée par le gouvernement turc; c'est vers l'année 1560, qu'on les trouve ainsi désignés dans quelques correspondances diplomatiques...»

«Les bandes grecques, formées à l'instar de ce qui existait alors en Europe pour les compagnies d'aventuriers, n'avaient aucunes des subdivisions de l'organisation militaire des anciens. Le nombre des soldats commandés par un capitaine était, comme il est encore, indéterminé, et ce ne fut qu'au temps, où le gouvernement turc conféra à des pachas le titre de Dervendgis ou gardiens de défilés, que les Grecs leur opposèrent l'armatolique; cet événement arriva au commencement du dix-septième siècle. Les Grecs avaient compris qu'on voulait leur disputer jusqu'aux retraites dans lesquelles ils étaient maintenus indépendants; alors éclatèrent ces chants de guerre grondants comme les orages, qui annoncèrent le réveil de la Hellade parmi ses montagnards; alors fut prononcé le serment de ne jamais s'abandonner dans les dangers pour la défense de la patrie.»

La aceste n'avem de observat de cât numai asupra cuvântului *Armatolis*, despre care Pouqueville spune că s'a dat trupelor Italiene de către *Catalani*. *Armatolis* este pluralul cuvântului Românesc *Armată-lu*, pronunțat de Români din Albania și Armatulo, Armatolo, din care Venețienii făcură *Armatolo* și articulat *l'Armatolo* și Grecii ἀρματολός = armatol. Macedoromânii înțeleg prin *armatoli* pe soldații căpitanului, ear Grecii confundă dese ori pe *armatol* cu *căpitan*. Noi în această scriere, din cauza citațiunilor, în cari *armatol* este luat ca egal cu *căpitan*, luăm ambele ca sinonime. Este curios lucru de a vedea că Grecii moderni pentru *armă*, *căpitan*, *armatol*, n'au de cât nume Românești.

Grecii munteni dar, despre cari vorbește mai sus Pouqueville, adică *Sulțații*, *Megalovlahiții*, cei de pe *Parnas*, de pe *Orthrys*, de pe *Oeta* etc., sunt Români, despre cari, cum am văzut la pag. 9, a spus că rămaseră independenți mult timp chiar după cucerirea Epirului de Mahometani, liberi în cultul lor, liberi în familiile lor, și că avură capitulații, cari făcură condițiunea lor mai bună de cât aceea a celorlalte raiale. Populațiunile nesupuse de pe munți (*les montagnes étaient remplies de peuplades chrétiennes insoumises*), despre cari vorbește în citatul de mai sus, sunt populațiunile Române. Grecii din câmpii și din orașe nu se retraseră la munți, ci remaseră locului. Dar chiar dacă am admite că s'ar fi retras la munți unele familii, acestea erau primite numai provizoriu se conlocuească cu Românii în comunele Românești și apoi tre-

bula se plece, căci și pînă astăzi există obiceiul de a nu se priimi familii de alt neam a se așeza în comunele Românești; cu atîta mai puțin s'ar putea admite că fugarii Greci din câmpii și din orașe s'ar fi dus la munți se se facă capitanii peste Români, ca se-î apere de apăsările Turcești (1). Românii n'aveau trebuință de apărători, se apărau singuri. Apoi alianța lor cu Venețienii și ajutorul ce le-au dat încă de la 1400 în timp aproape de 150 de ani și teama Turcilor de a nu-î ațîța și a-î ridică pe capul lor făcu ca ei se fie nesupărați de Turci, și cum am văzut mai sus, pe când creștinii *vecini cu Românii suferă în mii și mii de nenorociri din partea Turcilor*, Românii erau cu totul *nesupărați* de ei și *neatinși*, și nu numai atîta dar chiar un rău-făcător dacă apuca se străbăta în teritoriul unui capitanat, era *scăpat de ori-ce reclamare*. Niște asemenea privilegii, de cari s'au bucurat Românii de la venirea Turcilor pînă la 1821, pe când toți creștinii cei lași de ori-ce naționalitate erau tratați ca iloi, arată că Românii la venirea Turcilor erau deja tari, și pe când erau independenți în munții lor, apoi ei alimenta oștirile Venețienilor cu soldați și comandanți dela 1400 pînă la 1550 și incoace. Numele Românești citate la pag. 81 dovedesc cele ce spunem. Dar cea mai eclatantă dovadă despre valoarea militară a Românilor o vom vedea mai la vale, când vom da numele eroilor de înainte și în revoluțiunea greacă dela 1821. Din citațiunea ce vom face mai la vale din Pouqueville despre *armatoli* sau *oștirile* Capitanilor Români relevez cuvintele: «*Les Turcs les trouvant établies, s'en servent pour étendre leur domination dans les montagnes*». Eată ce zice Pouqueville despre capitanatele și despre milițiile lor: (Histoire de la régénération de la Grèce, a III ediție vol. 1, pag. 43): «*L'idée première de ces milices (des armatolis) appartient aux chevaliers français et aux Vénitiens qui les instituèrent lors du démembrement de l'empire d'Orient. Les Turcs les trouvant établies, s'en servent pour étendre leur domination dans les montagnes. Plus tard Amurat IV leur accorda des capitulations, qui bien que violées, laissèrent, sans qu'on s'en doutât, des cadres ouverts aux défenseurs de la religion et de la patrie, toujours prêts à saisir le moment opportun pour relever l'étendard auguste de la Croix et de la liberté*».

Cum că *Capitanatele* erau *Românești* și *capitanii* sau *armatolii* și ei erau *Români* în lipsă de ori-ce altă probă ar putea servi cîntecele populare grecești despre vitejiile lor. În aceste cîntece, din a căror colecțiune cea mai completă este a lui *Passov*, nu găsim de cât numai nume Românești de *capitanii* sau *haïducii*, cum îi numiau Turcii.

Numele dar Românești ale tuturor capitanilor și ale oamenilor de arme de la luarea Constantinopolului de Turci pînă după revoluțiunea Greacă dela 1821 credem că este unicul argument, care are se decidă chestiunea.

Capitanatele pînă la 1716—40 (2) au fost cu puține excepțiuni respectate

(1) Am spus la începutul capitoului acestuia că Românii erau nesupărați de Turci.

(2) *Cronica Epirotică* (vezi textul cu traducția franceză în Pouqueville, voyage, vol. V,

și neatinsese de Turci, însă dela această epocă și pînă la revoluțiunea Greacă dela 1821, Turcii, dar mai cu seamă Turcii Albaneji Pași, se încercară neconținut se le desființeze și se ia privilegiile tradiționale ale căpitanilor, și-i siliră se fie într'o revoltă perpetuă. De aceea de la această epocă mai cu seamă și în coace se face multă vorbă despre *căpitani* sau *armatoli*, calificați cu numele de *haïduci* sau *clești*, cum îi numău Turcii, când se revoltau. S'au sfășiat Români cu Albaneji pînă la 1821, când uniți toți căpitanii se hotărîră în loc de mai multe capitanate se facă unul singur Crestinesc. Când dar înainte de revoluțiunea Greacă Turcii atingeau privilegiile capitanatelor, căpitanii se rescula și se aliau mai mulți și cu rezistența lor, cu devastările ce

pag. 306) spune că de la catastrofa lui Schenderbei (1478) pînă la 1740 Sultanii nu numiră nici un Pașă de origină albaneză nici în Albania nici în Grecia. La 1740 pentru prima oară se călcă această regulă și se numi Pașă al Janinei Albanezul Suleiman Arghirocastritul, care între altele prigoni mult și pe *Căpitani* sau *Armatoli*. După el veni un Turc din Ianina poreclit *Calopașa*, și după acesta fu numit Pașă asupra Albaniei, Epirului și Tesaliî Albanezul *Curt pașa* din *Berat* (oraș în Albania). Acesta numi în locul *Căpitanilor* Români pe așa numiți *Derren-aga*, păzitori ai strîmtorilor. *Armatoli* Români însă protestară, și de atunci se începu o luptă neîntreruptă între *Armatoli* și *Derren-agale* pentru reintrarea în drepturile lor tradiționale. Atunci și *Alipașa*, care mai târziu deveni mare vizir și satrap al Epirului, luă parte împreună cu *Armatoli* în contra Turcilor înrolându-se în trupa lui Căpitan Andruțu Verușu Muciană. *Ali-pașa* atunci era hoț pe drumul mare. Într'o luptă cu Turcii Căpitan Andruțu scăpă viața hoțului Ali, pentru care mai târziu când deveni vizir, spre recunoștință favoriză mult pe *Odiseu Andruțu*, fiul Căpitanului Andruțu. *Ali-pașa* în mare amicie fiind cu *Armatoli*, ca unul care lupta în rîndurile lor în contra Turcilor, rugă pe Căpitanii Români să mijlocească cum ar ști ei ca el se fie numit *Derrevengi-pașa*, adică șeful tuturor oștirilor destinate pentru paza strîmtorilor și pentru combaterea și esterminarea *Armatolilor*, promițendu-le că le redă pace și privilegiile îndată ce va căpeta acest post, de la care zicea că era sigur că ajunge pașă. Toate comunele Românești prin mijlocirea lui *Nuțu Balu-Dima*, fruntașul comunei *Brădet* (Βραδέτου) din Zagori și cu mare influență pe lângă sublima Poartă, făcură o petițiune generală la Constantinopoli cerënd ca *Derrevengi-pașa* pe Ali, care chiar și fu numit și în curënd ajunse și Pașă al Tesaliî și apoi satrap al Epirului. *Ali-pașa* ajuns la scopul sêu, de o camdată nu restabili pe *Armatoli*, dar nici nu-I persecută, ci le ceru mai întăiu ajutorul ca să combată pe rivalii sêi pași Albaneji din Epir spuindu-le că pe urmă îi va restabili pe toți la locurile lor. De aceea vedem că în mai multe lupte ce face cu diferiți Pași din Albania ia de comandantii *Armatoli* Români. Ast-fel în lupta în contra lui *Ibraim-pașa* din *Berat* și în asediul *Beratului* vedem într'o poezie populară grecească (vezi *Fauriel*, vol. II, pag. 4) că ia parte și se disting următorii *Armatoli* Români: *Iscu* din *Domnița*; fiul lui *Ghiorgu Griva*, *Ctonga* din *Xeromer*, *Gheorghe Varnachioti*, fiii lui *Bucunald*, frații *Schilodima*, *Diacu* și *Pănurea* și *Condoianesti*, cari cum vom arăta mai încolo sunt Români. Încetul însă cu încetul *Ali-pașa* devenind tare și mare nu-și arătă de odată intențiunile rele ce nutria pentru *Armatoli*, ci începu a-i muta din loc pe uni, dându-le capitanate mai mari și-i punea în rivalitate cu alții, pînă când îi diviză așa că și ei între ei se băteau și *Ali-pașa* venind acu în ajutorul unuia, acu în al altuia îi paraliză de tot. *Armatoli* multe suferiră din partea lui *Ali-pașa*, dar multe suferi și el de la ei. Fiul lui *Nuțu Balu-Dima*, *Alexi Nuțu*, fu mult favorizat de *Ali-pașa*. *Brădetu* astăzi este aproape grecizat, dăbia bătrânii mai vorbesc românește.

faceau, cu ridicări de *cadîi* și alți însemnați Turci de prin orașele mari, cu intreruperile ce aduceau comunicațiunilor și comerciului, cu oprire de a se stringe birul de autoritățile Turcești, cu rechizițiunile forțate ce făceau de la Crestini și Turci etc., paralizau totul, și Turcii erau siliți se le recunoască ea-răși privilegiile de pînă la 1740, de când Pașii Albaneji se încercară a lua privilegiile Românilor; apoi de la 1770, de la nenorocita revoluțiune din Peloponez, și mai cu seamă în timpul lui Ali-pașa, satrapul Epirului, provinciile Românești se află într'o perpetuă revoltă și în completă anarhie față cu autoritățile Turcești, cari atentau la drepturile lor seculare călceate în picioare. De aceea Pouqueville, care făcea călătoriile sale pe la 1806—1816 prin provinciile Românești, spune că intră în țara *anarchii*, unde pe lângă Turci și rasa lui *Cain* invidiază starea prosperă a lui Avel (a Românilor ciobani), și în loc să-i imiteze, zice Pouqueville, preferă norocul brigantagiului înaintea vieții onorabile de cultivatori de pămînt (voyage, ediț. II, vol. II, pag. 375). Provincia *Valtu* din Acamania în acele timpuri de anarhie i-se păru locuită de un popor semi-barbar, (voyage, ediția a II, vol. III, pag. 496). Vorbind de provincia *Hușta* din nordul Tesalii spre Olimp, în revoltă și ea unde a fost locuită de Români declarați de *haîducî* din partea Turcilor, zice (voyage, vol. III, pag. 327—328): «La *Cachia*, descend du mont Flamuristi (Flamburisti), *région sauvage*, à l'Orient de laquelle commence la contrée des *Klephtachoria*, ou *villages des Volcurs*».

«Cette contrée fut longtemps habitée par les chefs de bande, qui ont disputé jusqu'à nos jours les armes à la main les restes d'une liberté que le satrape de l'Épire leur a ravie. Les échos de l'Olympe redisaient les noms de *Nicola Cojani*, que l'Allemagne comptait au nombre de ses majors d'armée; de *Boucovalas*, la terreur des Albanais mahométans; de *Zidros*, qui, pendant vingt ans, défendit les libertés des chrétiens d'Alassona; de *Toscas* (Tociça) qu'on vit, le fer et le feu à la main, chasser les Turcs de Gréveno (Greiben), ville alors florissante; de *Carali*, qui régnait sur l'Olympe; de *Blachavas* (Blahava), jadis maître de *Cachia*; d'un *Macry-Athanasi* et de *Macry-Poulios* (*Puliu* = puîu), qu'on comparait à Léonidas, et qui moururent pour les saintes lois de l'évangile, que celles de Sparte n'égalèrent jamais en morale, ni en sublimité. Cette région, qui vit les derniers enfants de la Thessalie, dont la fortune a condamné les généreux efforts, est encore habitée par d'audacieux montagnards. Mais les chants d'Harmodius et d'Aristogiton, qu'on retrouve dans l'hymne sauvage de *Boucovalas* (1), ne frappent plus qu'une terre privée de ses défenseurs. et qui se dépeuple de jour en jour». Toți căpitanii de mai sus, cari au luptat cu Turcii, au fost Români, cum avem se vedem mai în colo. Numai Români se revoltau, căci pînă la 1740 aproape numai ei erau nesuperați de Turci, pe când cei alți creștini suferiau mi și mi de

(1) Pouqueville spune în notă că *Bucurală* ajunse maior în serviciul rusesc și muri la Ierusalim. Vezi cântecul lui *Bucurală* în Passov, pag. 6 și 7.

nenorociri din partea Turcilor, precum am văzut la începutul acestui capitol din citațiunea Dnui 'Αραβαντιός, și revoltele erau din cauză că Turcii vroiaū se le ia aceste privilegii. Pouqueville măi încolo (la pagina 434) zice : J'ai nommé quelques-uns des Klephtes de *Cachia* et de *Malacassis*, pour faire connaître, par des exemples mémorables, ce qu'on pourrait espérer des Thessaliens montagnards. La bravoure de ces capitaines, dont j'ai été témoin oculaire, suffirait seule, à défaut de l'histoire, pour prouver l'intrépidité de ces hommes, dont le caractère tranche d'une manière absolue avec celui des habitants de la plaine (1). Ainsi à côté des chênes robustes qui bravent les tempêtes, croissent d'humbles rosiers, ou des arbustes utiles et agréables par les fleurs et les fruits qu'ils donnent chaque année. Les paysans du bord du Pamise et de l'Énipée (riuri în câmpiile Tesaliū) sont ces plantes précieuses qui produisent sans cesse de nouveaux trésors. Doués de peu d'énergie, grands, bien faits, propres dans la simplicité de leurs vêtements, prévenants et hospitaliers, ils passeraient volontiers leur vie dans l'oisivité et les plaisirs, auxquels ils sont enclins. Ils aimeraient le luxe des vêtements ; mais pense-t-on aux recherches de la vie, quand on possède à peine le nécessaire ? Attachés à la glèbe, courbés sur le soc, occupés à travailler pour des maîtres avides, s'ils élèvent les yeux au ciel, c'est afin de lui demander les pluies fécondatrices des moissons, dont les produits servent à les rédimer des tributs qui les accablent. Malgré cet état d'oppression, jamais on n'entend sortir de leurs bouches de plaintes ni de murmures ; on ne remarque en eux aucune inquiétude, aucune arrière-pensée ; et sujets aussi bons que dociles, il ne faudrait, pour répandre le bonheur parmi eux, qu'être équitables à leur égard». Ear la pag. 431 făcēnd comparațiune între Grecii cari locuesc câmpiile și Romānii cari locuesc munții Tesaliū, Pouqueville zice : «...formant, comme autre fois, deux peuples différents suivant les localités...L'habitant des montagnes repousse encore les dieux étrangers et les usurpateurs, tandis que les laboureurs de la plaine, accueillant toutes les fables, craignent jusqu'aux sorciers et aux revenants, qui ne sont formidables que chez les peuples plongés dans la barbarie». La pag. 432 vorbind de Grecii locuitori ai *Magnesiē* din Tesalia, zice : «Le Magnète, moins audacieux (que l'habitant des bords du golfe Pélasgique, despre care vorbi puțin măi sus la aceeași pagină), mais brave, en obliant la liberté, s'est consacré à d'utiles occupations. Si quelques uns de ses enfants se joignent parfois aux bandes des klephtes de l'*Orlhyrs* et du *Pinde*, c'est plutôt par erreur que par instinct naturel». (2) Ear la

(1) În Tesalia câmpiile sunt locuite de Greci agricultori, pe când munții jur împrejur sunt locuiți de Romāni.

(2) La pagina 433 Pouqueville spune despre Magneti : Ils aiment les armes, mais pour escorter des processions, pour brûler de la poudre à l'occasion des fêtes patronales etc. Nu-i așa cu Romāni din *Feree* (*Veleştin*) și cu cei din spre *Zeituni* (*Lamia*) : Mais vers *Phérés*, parmi les habitants de *Lamia* et de *Pagase*, le poignard et le pistolet ensanglantent parfois les réunions populaires ; et les noces de plus d'une moderne Thé-

pag. 405 zice : « . . . Sperchius (rîu în Tesalia), qui prend ses sources dans les glaciers du mont Oeta. *Les centaures modernes de cette contrée* et du Pélion, connus sous l'injurieuse dénomination de klephtes ou brigands, habitent ces escarpements toujours propices à la liberté des opprimés, qui y bravent les efforts de leurs tyrans, depuis que la Grèce reçut successivement le joug des Romains, des Croisés et des Turcs ». Centaurii moderni de pe munții Pelion, *Orthrys* (zis *Gura* sau *Voluță* de Români) și *Oeta* (numit *Arin* sau *Anin* de Români cari îl locuiesc) sînt Români. Eată ce zice Pouqueville la vol. IV, pag. 56 din același op citat mai sus despre Români din *Oeta*, cari în revoltă și ei fură declarați briganzi : « Les étages des sapins qui terminent au nord l'horizon d'Artotina, indiquent la région hyémale du mont *Oeta*, appelée maintenant *Zonas* et *coli* (plasă) des voleurs, ou *Klephta-choria*. Cet enclave, composé de quatre villages (1) habités par des familles de race doriene, parlant un idiôme différent des autres Grecs, est situé dans un lieu tellement rude et escarpé, que les montagnards qui y vivent retranchés n'ont encore pu être subjugués par les Turcs ». De la acești *Dorient* eșiră doi eroi în revoluțiunea greacă, unul din *Muşunița* numit *Tănase Diaçu*, ear cel lalt numit *Σκαλτσο-Δήμας* sau *Σκαλτσο-Δήμος*, adică *Scâlțu-Dima* sau *Dimu*. Filimon (III, pag. 73) spuind că acest din urmă era din *Dorida*, unde sunt τὰ *Βλαχοχώρια* (satele Românești, Filimon, III, pag. 70) adaugă că avea o fisionomie de față *monstruoasă* din cauză că trăsăturile feței lui erau cu totul sălbatece și estravagante, și că era foarte urit la față, dar patriot bun, viteaz și grav și prudent. *Scâlțu* și *Scâlțiat* la Maqedoromâni este porecla care se potrivește locmai unei ast-fel de fețe, prin urmare orî cine înțelege ce fel de *Dorian* a fost acest *Scâlțu-Dima* și *Tănase-Diaçu* din *Muşunița* într'o plasa numită *Βλαχοχώρια* = sate Românești.

Românii se află în completă anarhie față cu autoritățile Turcești și mai cu semă cu Ali-pașa, când Pouqueville vizita locurile lor. Toate provinciile lor erau pline de bande armate, ca să se apere de bandele de tâlhari ale lui Iusuț Arapul (2) fratele și însărcinatul lui Ali-pașa ca se estermineze pe *Armatolii Români*, cărora le luă privilegiile. De aceea ocupațiunile industriale pacinice ale Românilor și comerțul lor erau întrerupte și toți Români erau înarmați. Ciobani, zice Pouqueville (voyage, a II ediție, vol. II, pag. 385) : « Semblables à des statues, les bergers passent en pied ces longues veillées, *cachant sous*

tis suscitent des rixes meurtrières entre les Centaures et les Lapithes de cette contrée ». Aceste le spune Pouqueville ca se arăte diferința cu cei din muntele *Ossa* « qui déposent leurs armes, afin de se prendre aux cheveux, et de s'égratigner comme des femmes quand ils ont des querelles à rider. » Despre origina locuitorilor din *Velestin* (Φεστιν) de unde a eșit martirul *Riga Velestinliu*, vorbim ațurea.

(1) Ces villages sont, deux heures et demi N. de la source du Céphise, *Levcaditi*, *Skya*, *Mousounitza* (se zice *Muşunița* de Români locuitori), et *Arachnia*, population inconnue.

(2) Acesta scotea ficatul din om viu, și-l mânca crud (Pouqueville, voyage, II, ediție, vol. III, pag. 453).

leurs capes épaisses les fusils et les pistolets, dont ils sont armés, et poussant de temps en temps des cris pour tenir leurs chiens en alarmes. Ils ont aussi des signaux pour communiquer d'une bergerie à l'autre l'avis de quelque danger extraordinaire, tel que l'approche des brigands Arnaoutes, ou tout autre événement. Alors la tribu entière se saisit des postes convenus pour combattre l'ennemi et répandre au loin l'avis de dangers». Tot în anarhie găsește Pouqueville (voyage, vol. II, pag. 378—379 și 380) și pe Fărșeroții de pe munții *Cârpenișii* (Εὐρυτανία, lângă Aspropotam) trăind sub arme într'un mod sălbatic din cauza lui Ali-pașa : «Les *Eurytanes*... n'ont aucun trait de ressemblance avec les Grecs, ni avec les Schypétars.... c'est dans cet état d'anarchie et de malheur que vivent les faibles hordes du *Palaco-Chori* (este tot Eurytenia). Ear la pag 378 jos și 379 sus : «Ce canton solitaire et sauvage..., possède encore une population étrangère à la Grèce par ses moeurs et son langage». Tot din această cauză Pouqueville spune despre locuitorii comunei Românești *Gurgea* din Aspropotam : «les montagnards, qui sont tous bergers, ont la réputation méritée d'être les brigands les plus féroces de cette contrée». (voyage, ediția a II, vol. II, pag. 373). Același lucru spune și despre locuitorii comunei *Cornu* (zis de Greci Κρνιά), pe cari îi găsi desperați pe atunci «*féroces et à demi-sauvages*» (pag. 376). Nu puteau să fie altfel, dacă Insuf Arapul, cu bandele tâlhare de Albaneji Turci, prădau totul și tăiau nasurile și urechile creștinilor și scoteau sicații de la oamenii vii și-i mâncau cruzi. Pouqueville, care vedea pe Armatoli, în luptă cu Albanejii, îmbrăcați și ei cu *fustancla arnăuțescă*, ca să nu fie recunoscuți și se surprindă la lupte pe Albaneji, de multe ori îi ia drept Albaneji creștini sau Greci, și de aceea spune undeva (voyage, II ediție, vol. IV, pag. 39) că sunt «un mélange de Grecs et de Schypétars chrétiens, connaissant les défilés et les plateaux des montagnes» și apoi ne dă ca exemplu la pag. 39 pe : *Hristu Vlahu* și pe *Bucuvală* : «dont *Boucovalas, Christo-Vlachos*, et plusieurs autres, sont les coryphées et les héros». Pe armatoli în acele timpuri de anarhie eată cum îi descrie Pouqueville (voyage, ediț. II, vol. IV, pag. 38 și 39) : Habitues aux privations, endurecis aux fatigues, sans patrie au milieu de leur pays, exilés au sein de leur terre natale, les Armatolis s'élancent dans la carrière du brigandage avec une audace digne d'une meilleure cause....»

«Les nuits obscures ou orageuses, lorsqu'ils ne les emploient pas à des marches forcées, sont les seuls moments de repos pour eux. Ils dorment alors au bruit des torrents, couchés sur des tas de branchage, dont ils font un lit pour s'élever au-dessus de l'humidité, couverts de leurs sayons de poil de chèvre, qui sont impénétrables à la pluie. Des rouleaux de toile goudronnée leur servent à envelopper leurs armes, leurs munitions, et le pain dont ils se nourrissent. Comme ils ont sous la main les troupeaux des Valaques, ils achètent d'eux du laitage et des agneaux (1) etc.» Afiurea Pouqueville (vol. II,

(1) Nu erau hoști, și de aceea cumpărau de la frații lor pe cari îi apărau.

pag. 387, edit. a II, tot din voyage) spune : «les Valaques se tiennent, à leur tour, spectateurs neutres entre les Schypétars et les Klephtes, auxquels ils fournissent des vivres, et dont ils soignent les blessés». Pouqueville aici spune că ciobanii valahi se țin neutri, dându-le proviziuni și căutând pe răniți. Neutri erau în aparență, căci acei Clefți revoltați erau din ei și din ei se recrutați, și când dădeau proviziuni dădeau la ai lor, și nu căutați răniți de cât rude earăși de ale lor.

«*Les Valaques*, zice Pouqueville (voyage, vol. II, pag. 209, I ediție) forment constamment un parti national uni d'intérêts».

Cărțile lui Pouqueville sunt pline de tot felul de suferințe ce au îndurat Armatolii și de neconținutele lupte ce făceau cu oștirile Turcești, cari îi tratau ca pe niște *tâlhari*. Luptele lor pentru mântuirea privilegiilor, biografiile lor, și cântecele populare, cari ilustrară eroismul lor, le spunem pe larg ațurea ; aici ca să revenim de unde am plecat, trebuie să spunem că Turcii începură a atenta la independența seculară a Românilor, cum începură Venețienii de a slăbi și a-și perde posesiunile lor din Grecia. Pouqueville (voyage edit. II, vol. IV, pag. 246) zice în această privință : «Les Venitiens ayant perdu à cette époque (adecă la 1716) ce qui leur restait de possession dans la Grèce, la Porte crut pouvoir cesser de seindre et attaquer *les Armatolis* qu'elle avait traités jusqu'alors avec ménagement.» Români luptară neconținut de la această epocă pînă puțin aproape înainte de 1820, și făcură minuni de vitejie print'r'un număr mare de căpitani iluștri prin acele locuri, cântați încă și astă-zi în cântecele populare atât în limba Greacă cât și în cea Macedo-română, dar nu reușiră, căci luptau cu forțe neegale cu ale inamicilor, cari incomparabil erau și mai numeroși și aveau și arme și toate cele necesare pentru reșoale în abondență de la un imperiu mare pe atunci, ca imperiul Otoman. Ali-pașa devenit satrapul Epirului și aproape atât de tare ca și Sultanul, căci avea sub el toată Albania și Grecia, Epirul, Tesalia și jumătate din Macedonia, și la aceasta ajunsese prin mijlocirea Românilor, cu cari la începutul luptă în contra Turcilor, și căroră le promise că odată el ajuns Pașă, are să le recunoască drepturile lor seculare de independență atacate de Turci, Alipașa, zicem, desbinându-i și puindu-i în rivalitate pe unii cu alții, reuși a-i combate mai ușor pe unii prin alții și a-i desorganiza și a dispune de ei cum vroia el.

Mulți dintre Căpitanii Români, când după lupte inverșunate cu Turcii nu mai puteau rezista, se retrăgeau cu familiile lor și cu mare parte din soldații lor și cu familiile lor în insulele Ioniane, la Parga și Preveza, cari erau sub Venețieni, și când găsiu ocaziune favorabilă ear reveniau și reîncepeau luptele. Aceasta este cauza pentru care găsim și astă-zi în acele insule multe nume Românești de familii așezate acolo, cari nu se mai reîntoarseră în patriile lor. Mulți căpitani își făcură și case acolo, și Perevos ne spune (*Ιστορία τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας*, vol. II, pag. 10, nota 1) : «Se conservă și pînă astă-zi case proprietate ale căpitaniilor *Bucuvală, Caraïscu, Andruțu, Varna-*

chłoti, *Strat*, în Parga, Itaca și Preveza.» Mulți dintre Căpitanii perșându-și definitiv capitanatul lor veniau în Valachia și Moldova, și aci intrau în serviciul Domnilor Români comandând oștirea zisă *arnăuțească*, care nu era compusă de cât de soldați Macedoromâni, resturi din oștirile, cu cari luptau în contra Turcilor. Căpitanii în România se dădeau de *Greci* în acele timpuri, în care Românul în România era umilit, iar Româniul văzându-i îmbrăcați cu fustanelă, îi numiau *Arnăuți*. Unul din acești Arnăuți, comandantul oștirilor lui Ipsilante în revoluțiunea de la 1821 în România, a fost așa numitul Căpitan *Gheorgachi Olimpiotul*, originar din comuna Românească *Vlaho-Livade* de pe Olimp. Gudas ne spune despre el (vol. 5, pag. 399) că era din familia unor vestii armatoli de pe Olimp, numiți Lazestii, și că muma-sa se numea *Niculeta*. Eată ce spune Pouqueville (Hist. de la régén. de la Grèce, vol. II, pag. 355, nota 1): «On ne s'étonnera pas de voir des palicars de Colocotroni en Valachie, tandis que leur capitaine se trouvait en Morée, quand on saura que les milices grecques au service des hospodars étaient tirées en grande partie des corps d'armatolis de la Hellade». Armatolii Români și milițiile lor, când erau în reshoiu cu Turcii Albaneji, se îmbrăcau și ei cu costumul *Arnăuțesc*, costum adoptat și de briganzii pêne și în ziua de astăzi. De aceea străinii văzându-i ast-fel îmbrăcați îi luaă saă de Albaneji, saă dacă știaă că erau creștini, îi credeaă Greci, căci despre existența Românilor puțini din ei știaă pe atunci. Pouqueville, care și el văzându-i ast-fel îmbrăcați, nu-l distinge și-l ia de Greci, vorbind despre străinii veniți în Grecia în timpul revoluțiunei grecești de la 1821, cari nu mai cunoșteau pe descendenții Grecilor vechi, zice: (régénér. vol. III, p. 437): «Comment reconnaître les descendants des Hellènes sous le costume d'une foule de brigands?» Tot așa și cu Armatolii Români și milițiile lor.

Trebue se spunem aici că pe lângă căpitanii în revoltă în contra Turcilor găsim și mulți alți Români munteni bogăți, cari nefiind căpitanii, se făcură căpitanii din cauză că vre'un Pașă saă vre un Beiă mare Turc atentă la onoarea, averea saă viața lor. Ast-fel *Caciandoni* cu frații săi *Lepenoti* și *Hașioti* ajunseră Căpitanii saă *Hașduci*, fiind că Alipașa le luă mai multe miș de oi (1). Asemenea *Iani Fărmaç* (Καπίτάν 'Ιωάννης Φαρμάκης), un

(1) D. Ἀραβωντινός (χρονολογία τῆς Ἠπείρου, vol. 1, pag. 283, nota (α) spre fine) spune următoarele despre *Caciandoni*: λέγεται ὅτι ὁ Κατσιάνδης ἔσχε πατέρα βλαχοποιμένα, οὖσιν τὴν ποιμενικὴν περιουσίαν ἀνέπραξεν ὁ Ἀλῆς etc. = Se zice că Caciandoni avu de tată un *cioban Român*, a cărui avere pastoraă I-o răpi *Ali* etc. Bogăția Românilor din peninsula Balcanică, mai cu seamă a Megalo-Vlahiților, în turme și în bani este vestită. În Robert Roesler (Romänische Studien, Leipzig 1871, pag. 109, nota 1) cetim următoarea citațiune, relativă la Μεγάλη Βλαχία din Tesalia credem în partea olimpică din spre Salonic: «invasit regionem opulentam, Flachiam, dictam, non multum a Thessalonica distantem, in qua rebelles aliquo! occidit abundantiamque necessariorum plus quam revehere sui poluissent, invenit». La această bogăție credem că făcea aluziune *Henri de Flandre* continuatorul împăratului *Balduin*, când *Burilă*, nepotul și succesorul

Român care avea peste 12 mii de oi, mai multe sute de ergheli de epe și cai, cirezii de boi și bogății alte așa de multe, în cât se dicea că avea și leagăne de argint pentru copii, căzut în disgrația lui Alipașa care îi confiscă totul, se făcu *Căpitan mare* și vestit în Epir și Tesalia, și de acolo veni în România și intră și el între *Eteriștii* revoluțiunii Grecești și *Lupă în România* în contra Turcilor sub Ipsilante împreună cu căpitan Gheorgachi Olimpiotul. În revoluțiunea greacă din România sub Ipsilante acești doi căpitani jucară rolul cel mai însemnat. Jurământul sacru de eteriști ce făcură îi puse în neînțelegere cu Tudor Vladimirescu, care neînțelegere aduse mărtea eroului Român și mărtea tragică a lui Gheorgachi Olimpiotul, care s'a aruncat în aer de un butoiu de praf cu clopolnița de la Monastirea Secu, și moartea cu torture și a lui *Făr-mac* în Constantinopoli. Vestita cântăreață Română, Domnișoara *Teodorini*, este din familia lui Iani Făr-mac.

Câteva detalieri ce ne dă *Ami Boué* despre armatolul *Dimu Lazu* de pe Olimp, care a continuat a-și mănținea capitanatul și după revoluțiunea greacă, vor pune pe cetitor în pozițiune de a-și face o idee aproape completă despre armatolii de dinaintea revoluțiunii grecești. Greșește *Ami Boué* la cele ce vom cita din el numai în acesta, că *Armatolii* sau *Căpitaniii* nu erau guvernații nici de archierei nici de cogiabași (primarii comunelor), ear alegerea Capitanului de soldații săi se făcea numai la cazuri de mari pericole când capitanul ereditar era neesperat poate încă în ale reshoiului; dar și atunci alegerea nu se făcea de soldați, ci numai de căpitani între ei, când erau adunați mai mulți din diferite provincii, plăși sau comune și făceau ligă. Numai acei căpitani erau une ori sub ordinele *cogiabașilor*, cari erau chemați a-

lui *Ioniștă Asan*, veni la el se-l ceară ajutorul pentru a-și căpăta domnia și *Henri* promițându-l de nevastă pe fiică sa îi zise: *Esclas, je vous doins me fille par tel maniere ke Dex vous en laist joir; et vous otroi aveoc, toute le conquete ke nous avons faite ichi, par tel maniere ke vous en serés mes hom et m'en siervirés. Et si vous otroi aveoc Blakie-le-Grant, dont je vous ferai segnour, si Diu plaist et jou vis, adecă «Esclas (Sclavunule), vă dau pe fiică mea cu condițiunea ca Dumnezeu se vă lase se vă bucurați de ea; și împreună cu ea vă cedez toată eucerirea ce am făcut aci cu condițiunea se fiți omul meu și se mă serviți. Și apoi pe lângă aceasta vă cedez Valachia-Mare, peste care vă voiți face Domn, dacă vrea Dumnezeu și dacă trăese»* (vezi Geoffroi de Ville-Hardouin, conquête de Constantinople. III, édition, Paris, 1882, pag. 332. § 548). *Henri de Flandre* din toate țările din Orient țară mai bogată de cât Megalo-Vlahia din Tesalia nu găsi ca se promită ca zestre viitorului său ginere. Și în adevăr din toate neamurile din peninsula Balcanică poporul Românesc stă cel mai bine materialicește. Cerșetor Român nu s'a pomenit nici odată în peninsula Balcanică. În ceea ce privește instrucțiunea nu se găsește Român care se nu știe se cetească, se scrie și se socotească. Numai Românii Fărșeroși nomazi fac excepțiune de la această regulă, cu toate că și ei de la un timp au început a avea profesori cu ei și a învăța. Sulfășii, ca Fărșeroșii, și ei remasară înapoi în această privință, dar necontenitele reshoate nu le permisără a se ocupa cu cartea. Dar cum se învețe carte Fărșeroșii nomazi în limba greacă, pe care nu o înțeleg și de care n'au trebuință în Albania? De când cu introducerea limbei române, începură și ei a avea profesori Români.

nume în altă provincie ca se o apere de hoți. Căpitanii în timp de pace trebuia se împlinescă formalitatea tradițională de recunoaștere din partea autorității. Eată dar ce zice Ami Boué (La Turquie d'Europe, vol. III, pag. 195—196) despre *Armatoli* sau *Căpitanii*: « Les *Armatoles* chrétiens de l'Epire, des montagnes du Pinde, d'Agrophi, de Carpanitza et de l'Olympe consistaient en troupes irrégulières ou milices commandées par des capitaines élus par leurs soldats, et gouvernés par des Kodjabaschi et des évêques, sous la surveillance de cadis turcs. Ils furent organisés, et leurs privilèges reconnus avant la conquête de Constantinople, et les Turcs voulaient empêcher par eux les Albanais de dévaster la Grèce et la Morée. Pour fortifier ce cordon militaire du côté du N., on fit venir des Ottomans d'Ikonium, et on les établit en colonies au N—O et à l' E. de l'Olympe ».

« Plusieurs chefs d'Armatoles se sont distingués et vivent encore dans la mémoire de leurs compatriotes, tels que *Nicolas de Kojani*, *Macri-Poulios de Greveno*, *Andriscos de Preveza* (acesta este *Andruțu Veruștu poreclit Moeceanu*), *Anagnostis Kanouvos* (acesta este *Canavos*, cumnatul armatolului *Pațu* (=pațu), zis și *Paltopulos*, din *Cârpeniștu* de la Agrafa), *Loumbros Katzianis* (Lambru Căționi), *Stathas* (acesta este *Iani* a lui *State*, cumnatul lui *Iani* Bucuvală din *Săcărăț*), *Hyscos de Karpenitza* (acesta este *Andrei Caraiseu Bacola*), le *Zinzar Cach-Antoni* (*Căciandoni*, din familia veche a lui *Cronga Cara-Tolia*), sous Ali-Pascha; son protopalicare *Zongas* (*Cronga*, nepotul lui *Căciandoni*(1), *Βλαχουσόγρας*, vezi *Passov*, pag. 183, cântecul CCXLVIII) sous les Grecs, etc. Dans la guerre grecque, ils ont encore joué *les rôles les plus importants*, et maint chef de brigands est devenu *général distingué*. On voit encore à présent, en Grèce, des chefs de bande qui sont tantôt chevaliers errants et tantôt capitaines soumis au roi. Ainsi un certain *Nicolesko* avait été expulsé de Grèce comme chef de *Klephtes*, et avait été exilé à *Andrinople*; mais en Jouillet 1838 il était de nouveau capitaine du vizir de *Janina*, et il espérait bientôt repasser en Grèce et recevoir son pardon, risque à recommencer plus tard ses courses vagabondes avec d'autres amateurs ».

« Depuis la guerre avec les Grecs, les Turcs sont devenus très méfiants contre les *Armatoles*, et ont tâché de diminuer leur pouvoir, en prenant pour prétexte plausible que les soldats des capitaines devenaient souvent *Klephtes* ou brigands. D'ailleurs le royaume grec comprend maintenant le plus grand nombre des *Armatoles*, qui, du temps de *Soliman-le-Magnifique*, étaient au nombre de quatorze. D'une autre part les *Valaques* du Pinde et de la Grèce ne paraissent avoir commencé à être *Armatoles* que depuis *Ali-Pascha* et la guerre grecque. (Aici se înșeală autorul în ceea ce privește *Armatolii* de la Pind. Din numele *Capitanilor* și *Armatolilor* din lista de mai jos și diu notițele scurte ce dăm despre ei se va vedea contrariul de ceea ce zice *Ami Boué* »).

(1) Pouqueville, Hist. de la régén., vol. III, pag. 432.

«Ou trouve encore à mentionner les Armatoles de l'Olympe avec le Capitaine *Dimo* (acest *Dimu* este *Dimu Lazu* din *Vlaho-Livade*, comună Românească pe Olimp. Vezi Gudas, vol. V, pag. 399. Lazeștii *Tolia* și *Dimu* luară parte activă și în revoluțiunea greacă, (vezi Gudas, vol. VIII, pag. 400 jos) résidant à Karia, et ceux des montagnes appartenant aux Tures, au N. d'Agrypha. D'après Urquhart, le premier peut mettre 500 hommes sur pied, mais il n'en a ordinairement que 50. Il commande à 341 familles, reste de 3020 qui existaient avant la révolution grecque. Les *Palicares* employés comme *Dervendgis*, ou gardes des défilés, peuvent être, suivant les circonstances, le noyau d'Armatoles redoutables en temps de guerre ou de bandes de brigands. En Thessalie on cite parmi aux les trois chefs : Tsamis, Karatassos et Peribos (*Ciamî Cara-Tașu* este aceeași persoană, nu doaué; ear *Perevos*, istoriograful resbóielor *Sulhaților*, n'a fost nici odată armatol său căpitan cu *captanat*, ci om de arme. Cel ce scrie aceste rânduri cunoșcu personal pe *Perevos* la Atena la 1856. *Perevos* de și de origină Român, nu cunoștea limba românească, și era adept al elenizării Românilor. Mi-a zis că și el era de neam Românesc din Tesalia, fără a-mi spune de unde anume). M. Urquhart a très bien décrit la vie homérique et le genre antique de ces troupes irrégulières. Leurs *Acphalades* ou *capitaines* sont le *facsimile* de nos *anciens chevaliers*, aussi bien *voleurs de grand chemin* qu' *intrépides en temps de guerre*. Leurs manières familières avec tous leurs subordonnés n'empêche pas qu'on ne leur obéisse, mais il faut quelque fois pérorer comme du temps de la guerre de Troie. L'importance qu'ils se donnent et leurs airs de héros de théâtre seraient assez ridicules, si ordinairement leur belle stature ne se prêtait à ces démonstrations orgueilleuses».

Pouqueville descrie mai poetic pe armatoli. În vol. II, pag. 482 din *Voyage dans la Grèce*, ediția II, se exprimă ast-fel :

«Je me trouvais alors auprès d'un poste de dervendgis chrétien campés au pied d'un autel rustique construit en pierres sèches, dans lequel était encadrée une image de Vierge, protectrice des voyageurs, emblème qui remplace dans les défilés du Pinde les Hermès de la Grèce.» Ear la pag 583 : Nous étions attendus dans cette hôtellerie solitaire par *Euthyme Blachavas*, chef des bandes armés de la Thessalie, qui était accompagné de *Zongos* (*Ciongu* sau *Cionga*), commandant des Palicares d'Agrypha et de l'Achelous (1)» Ear în nota (1) zice : *Euthyme Blachavas*, Thessalien d'origine (era din munții *Hașta*, locuiți de Români), après avoir fait pendant longtemps la guerre aux Tures, avait dans ce moment profité d'une espèce d'armistice pour réparer dans le Pinde, dont Ali pascha lui avait confié la police. Ceux deux capitaines me comblèrent d'amitié, et voulurent à toute force me régaler d'un agneau rôti à la façon des héros d'Homère.» Ear la pagina 485, plecând din *Milias*, care se zice *Amer* (*mër*) de Români, zice : «Les commandants voulurent

(1) Achelous este 'Αχελῷος, riul și provincia Românească numită *Aspropotam*.

me faire escorter par un détachement de leurs voleurs, aux ordres du Protopolicare, qui était en même temps le rapsode du détachement. Il accorda sa lyre, comme un tambour bande sa caisse au moment de se mettre en marche et on partit en chantant, en tirant des coups de fusil en signe d'allégresse, après s'être fait réciproquement tous les souhaits de bon voyage.» Mai multe despre viața și faptele armatolilor poate ceti cineva în Fauriel (*Chants populaires de la Grèce moderne*) în vol. I. «*préface du traducteur-éditeur.*»

După aceste detaliuri scurte despre originea capitanatelor, căci vorbim mult mai pe larg așurea, unde espunem și faptele de arme ale căpitanilor atât înainte cât și în revoluțiunea greacă de la 1821, dăm acuma lista pe cât s'a putut de completă de toți Căpitanii începând de la 1495 și ajungând pînă la 1821, când se începe revoluțiunea Greacă. În această listă nu figurează comandanții oștirilor Venețiene, căci pe aceștia în mare parte i-am notat în lista de la pag. 81—84. Observăm că toți *Eroii* Grecii moderne pînă la revoluțiunea Greacă sunt cuprinși în lista care urmează, și afară de ei alți nu sunt.

Ca să se încredințeze cetitorul despre romanitatea Căpitanilor din listă, însoțim numele fie-cărui Căpitan cu un număr curent, care arată la ce număr trebuie să se caute probele despre romanitatea fie-cărui, probe pe cari le poate afla cetitorul în capitolul care vine imediat după listă. La numele fie-cărui Căpitan la partea dreaptă a listei s'a pus și data armatoliei sale sau data, în care se menționează lupte cu Turcii. Datele sunt aproximative, căci Românii n'au ținut anale despre timpul cât a domnit fie-care Căpitan și despre faptele lor militare, pe cari cele mai multe le cunoaștem numai din cântecele populare, și mulți Căpitanii au trecut în domeniul uitării, din cauză că sau nu-î a cântat poporul, sau i-a cântat și cântecele în onoarea lor nu sunt încă culese sau și ele s'au uitat. Apoi în Turcia unde pînă astăzi nu se țin registre de naștere și de moarte, cei mai mulți nu știu nici ei câți ani au precis, cu atâta mai puțin se știe anul nașterii unor Căpitanii născuți cu sute de ani înaintea lor. De aceea nu trebuie să ceară cine-va date precize. Notițele ce dăm despre fie-care Căpitan sunt foarte scurte, căci scopul nostru aici este se arătăm mai mult Romanitatea lor și prin câte-va cuvinte însemnătatea lor militară, pentru că tratăm așurea pe larg despre fie-care din ei. La Căpitanii cari au luat parte în revoluțiunea Greacă, la mulți din ei s'a pus în listă ca fine al carierei lor militare anul 1832, când se făcu stabilitate în regatul Greciei, însă și această dată s'a pus aproximativ, căci mulți din ei îi vedem și mai târziu în lupte cu Turcii prin rescoalele ce fac în provinciile Turcești. Pe la finele listei am pus și un număr de Căpitanii, care se iviră din timp în timp în revoltă în contra Turcilor și după revoluțiunea Greacă pînă la 1854 când avu loc în Megalo-Vlahia de la Pind o rescoală provocată de guvernul Grecesc. Aci se termină data Căpitanilor. După această listă urmează o alta, în care figurează toți eroii Români din revoluțiunea Greacă de la 1821, eroi cari

sunt chiar Căpitanii de pênă atunci și fiii lor împreună cu soldații lor veterani căliți și oțeliți în lupte (1).

Problele ce dăm despre romanitatea armatolilor sunt din locul nașterii lor sau mai bine a patrii lor, din numele lor Românești, pe cari le poate compara celitorul cu numele din listele publicate la pag. 21—26 cu espicările date la pag. 26—37; apoi cu numele din lista de la pag. 38—42 cu espicările date la pag. 42—81, și în urmă cu numele din listele de la pag. 87 pênă la 104 împreună cu notele. Ca o a treia probă ne-aș servit menționările ce se află în cărți tipărite, pe cari le cităm. Autorii Greci au căutat în *aléns* a-î trece de Greci pe toți Căpitanii, și când sunt siliți să spună satul de unde era cineva și din sat s'ar fi cunoscut că a fost Român, recurg la un artificiu, care constă în aceasta, că-î dau de patrie nu satul, ci provincia, cărîi provincii însă îi dau numele *antic*, așa că eroul trebuie vrënd ne vrënd se treacă de descendent al Grecilor vechi. De exemplu: Se știe că orașul *Cărpeneșiū* din Agrafa este locuit de Români. Un Căpitan născut de Români din *Cărpeneșiū* se serie de autorii Greci moderni că a fost din *Εἰδοταλία* din provincia *Ἄγροια* sau *Ἀγραία*. *Lambro Cacioni*, vestit amiral Român în resboatele de corsari în contra Turcilor, ne este dat ca *Λοκρο-Βοιωτός*, adică *Locro Beoțian*. Un învățat preot Român din *Vlaho-Livade* de pe Olimp, numit *Mitrofan Grigorașiū*, ne este dat: *Μητροφάνης Γρηγοράς ἐξ Δοδώνης*, adică din *Dodona* (*Μαθαιών Κ. Παρηνία, Σχεδίασμα, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1867. pag. 86*). La această pagină găsim pe un Român numit *Ibu Trușină* (=frânghie de pînă de capră) scris: *Ἰβος Δρόσιος*; ear în *Gudas*, vol. VII, pag. 322, pe un altu numit *Cara-Costa Trușină*, neșutul lui *Gache Bălceanu*, îl găsim scris *Δροσίης*, și ori-cine ar crede că *Δρόσιος* și *Δροσίης* nu pot fi alta de cât nume grecești făcute de la *δρόσος*=roaună. *Trușină* o dată făcut *Δροσίης* și *Δρόσιος* s'a făcut și *Δρόσος*). Se revenim la părintele *Mitrofan Grigorașiū* din *Vlaho-Livade*, care ca prin minune s'a transformat în *Δοδωναίος*=*Dodonian*. De ce l-au transformat în *Dodonian*? ca se nu se vadă că este Român din *Vlaho-Livade*, comună Românească, pe care ei o cred că este vechia *Δοδώνη* din Tesalia, pentru că *Omer* (*Iliada*, rapsodia B, versurile 749—751) zice:

•Ρουνας δ' ἐξ Κόρυθι ἴγχε δόο καὶ εἴκοσι νῆας
 «Τῶ δ' Ἐπιήρης ἔποντο, μενεπτόλεμοί τε Περρῆαισι,
 •Οἱ περὶ Δοδώνην δορυμέρον οὐκ' ἔθεντο.»

Tot așa și din numele de *Περρῆαιβός* al istoriografului *Sulțaiilor* cum se cunoscă cine-va că a fost de origină Românească, el care fiind că era adept al panelenismului și al elenizării Românilor ne dă și pe *Sulțaii* ca *Greci*. De aceea am avut mare muncă ca se străbatem în ceea ce eu atâta iscusință au căutat cu toate chipurile se ascundă autorii Greci moderni. Toate informațiunile ce

(1) Mulți Căpitanii Români, ilustrați în revoluțiunea Greacă, s'au omis din lista din-tău și s'au pus la a doua listă a croilor de la 1821.

găsim în Fauriel (Chants populaires de la Grèce moderne) despre biografia armatolilor îi sunt date, după cum el însuși o spune (vol I, pag. V; vol. II, p. 305, 311—12), de Greci. Ei bine, despre nici unul din armatoli nu-i s'a spus că a fost Român. Fauriel vorbește în introducțiunea din vol. I, intitulată : *Discours Préliminaire* despre armatoli Români și de eroismul lor, și fiind înșelat de Greci, crede că vorbește despre armatoli Greci descendenți ai eroilor lui Omer. Cetitorul însă, după ce va celi probele ce aducem în capitolul care urmăzează imediat după listă, va vedea cum Fauriel și toată lumea după ce a fost fără știerea sa propagatorul unei *marî mincînii istorice unice în analele istoriografiei*. După cetirea probelor ce dăm, cetitorul, care se interesează de această chestiune istorică, poate celi pe Fauriel și intra în adevărul adevărat.

În probele ce dăm ne-am ferit în adens a spune și cuvântul nostru, ci ne-am mărginit numai în citațiuni și în analiza numelor Românești. După ce se va restabili adevărul prin probele ce dăm, atunci vom avea cuvântul se spunem și ce știm noi Români despre istoria părinților nostri.

Cetitorii Albaneji se vor mira poate de ce nu dau și pe Eroii Albaneji. *Eroii* lor, afară de cei din luptele lui Schenderbei, sunt *Dervenagalele* și comandantii Turci Albaneji, cu cari luptară căpitanii Români atât înainte cât și în revoluțiunea Greacă de la 1821; apoi *Neptunii* mării, marinarii din insulele *Idra*, *Spețes* și *Psara*, cari uimira lumea cu eroismul lor. În viața și faptele armatolilor atât înainte cât și în revoluțiunea Greacă vorbim pe larg și despre eroii Albaneji și despre origina și istoria poporului Albanez, către care poporul Român din peninsula Balcanică are o simpatie instinctivă admirând cavalerismul militar Albanez, căruia din cauza religiei îi opune pe al său și se sfășiară mult timp între ei, ceea ce însă nu-i oprește astăzi a se considera ca frați, a se stima reciproc, căci avură multe ocaziuni se se măsore între ei și se facă cunoștința de aproape pe câmpul de onoare și se se mândrească de adversar, și astăzi regretă și dau uitării tristul trecut.

Cetitorul credem că a observat deja că pe lângă autorii menționați la nota (*) de la pag. 1—3 am mai citat și alți mulți netrecuți acolo. În probele cari vin după lista de mai la vale am fost siliți se mai cităm și alții afară de cei de mai sus, ca se punem pe cetitor în mai de aproape cunoștința cu sorgințele de unde ne adăpăm. Dacă figurează în cea mai mare parte citațiuni din cărți scrise în limba Greacă modernă, cauza este că în autorii moderni Greci mai mult găsim cele mai multe informațiuni despre căpitanii Români. Autorilor citați, la prima citațiune le dăm titlul cărții, ediția, numele lor, locul imprimării cărții și data imprimării; ear la citațiunile cari revin des ne mulțumim a da numele autorului și titlul cărții, ediția și pagina. Acuma trecem la listă.

VI. Lista Căpitanilor sau Armatolilor Români de la 1495—1821
(1854, 1878) (1)

1. Mercuriu Buia	1495—1562	38. Lambru Tecura	1737—60
2. Leca Buia	1510	39. Mitru Tecura	1737—60
3. Alexi Buia	1510	40. Cațico-Ianeștii	1737—1832
4. Marcu Antonî Buia	1515	41. Zaharia Costandara	1730—55
5. Andrei Buia	1517	42. Hristu Buia Griva	1737—70
6. Petru Buia	1571	43. Dimu Trâmbuca	1740
7. Teodor Buia Griva	1585	44. Capitan Sturnari	1745—70
8. Ghinu Buia Griva	1585	45. State Lala-Dimu	1745—70
9. Pultu Dracu	1585	46. Alexi Cara-Chițu	1745—70
10. Capitan Malamu	1585	47. Iani Condo-Iani	1745—70
11. Dionisiu Schilosoful	1616	48. Iani Bucuvală	1745—70
12. Simu Buia Griva	1614—1622	49. Capitan Bajdechi	1750—60
13. Apostoli Buia Griva	1640	50. Capitan Bizioti	1750—1810
14. Leca Buia Griva	1640	51. Blahaveștii	1750—1835
15. Gaculi Trâmbuca	1640	52. Iani Calpuzu	1750—70
16. Băreă Ziană Spată	1640	53. Caleșii Caltuda	1750—70
17. Sguru Buia Griva	1640	54. Floru Caltuda	1750—70
18. Policala Spată	1640	55. Tanase Cara-bela	1750—70
19. Gulemi Buia Griva	1640	56. Iani Carali	1750—60
20. Liberachi Gherăcarul	1667-94	57. Capitan Chițu	1750—70
21. Ioan Lambi	1667-94	58. Nicola Cojanitul	1750—1800
22. Anghel Șumilă Vlahu	1684	59. Nicola Giuvară	1750—70
23. Hristu Balauritu	1684	60. Gheorghe Haiduți	1750—60
24. Moscu Balauritu	1684	61. Capitan Ianuli	1750—60
25. Panu Meștani	1684	62. Capitan Lapa	1750
26. Micu Curmopol	1684	63. Capitan Macri-Pultu	1750
27. Capitan Livini	1685	64. Capitan Macri-Tanase	1750
28. Capitani Colocotroni	1687	65. Capitan Mândal	1750—80
	—1832	66. Mitru Mara	1750—80
29. Iani Spată	1687	67. Hristu Milioni	1750—60
30. Capitan Curma	1687	68. Capitan Naca	1750
31. Capitan Spânul	1687	69. Capitan Nanu	1760—60
32. Costa Ravdă	1687	70. Hristu Nuiatu	1750—60
33. Nicola Căluși	1687	71. Capitan Siru	1750—60
34. Panu Zidru	1700—1750	72. Iani al Statii	1750—1810
35. Iani Belu	1705—1724	73. Panu Țara	1750
36. Costa Pală	1730	74. Capitan Tocica	1750—1800
37. Capitan Dugli	1732	75. Alexi Tragudara	1750—60

(1) Numele celor mai însemnați căpitani sunt scrise cu litere mari, iar ale celor de al doilea și al treilea rang sunt subliniate cu două și cu o linie.

76. Capitan Trița	1750	119. Gheorghe Lahuri	1770
77. Comna Troacă	1750	120. Capitan Lambeti	1770
78. Statachi Zaro-Nicu	1750—60	121. Iani Lefcaditul	1770
79. Fotu Zidru	1750—68	122. Hroni Lefcaditul	1770
80. Capitan Zaharia	1750—99	123. Colea Lidorichiotul	1770
81. Apostoli Buia Griva	1752	124. Capitan Lori	1770
82. Hondru Mara	1754	125. Capitan Manica	1770
83. Scântu Buia	1758	126. Drosu Mansola	1770
84. Costa Buia Griva	1760	127. Nicu Mara-Beltu	1770
85. Deghju Buia Griva	1760	128. Capitan Mavro-Pulru	1770
86. Hristu Buia Griva	1760	129. Chiriți Mihail	1770
87. Capitan Ciolac	1760	130. Mitru Mihail	1770—1800
88. Dimitri Ciolacoglu	1760	131. Ghîorgu Muraitul	1770—90
89. Cușo-Hristu Zaro-Nicu	1760—70	132. Capitan Panașotar	1770—1800
90. İani Draganı	1760	133. Gheorghe Pănurea	1770—1832
91. Capitan Ghiahu	1760—70	134. Frașit Piti-Meza	1770—1880
92. Lazeștii	1760—1818	135. Capitan Sacu	1770
93. Capitan Mavromati	1760	136. Costa Susman	1770
94. Colea Plăpută	1760—1800	137. Capitan Stamuli	1770
95. Capitan Tolju	1760—1800	138. Gheorghe Sigdița	1770
96. Iani Caciuni Vărcolacu	1760	139. Lambru Casmă Su- vatul	1770—1832
97. Vergu Vlaharmata	1760	140. Tanase Vereli	1770—90
98. Iani Bunăhoritul	1760	141. Ilie Vidavlotu	1770—90
99. Floru İatăganea	1760	142. Mitru Vlaho-Tanase	1770—90
100. Capitan Alexandri	1770—1812	143. Drosu Zapantiotu	1770—90
101. Capitan Andrușu Veruși	1770—79	144. Cușo-Hristu Zaro-Nicu	1770
102. Astrapo-İani	1770	145. Iani Zaro-Nicu	1770
103. Arapo-Gheorghe	1770	146. Nicola Zaro-Nicu	1770
104. Tanu Baracura	1770	147. Iani Xilichioti	1770—90
105. Panașoti Benachi	1770—1800	148. Capitan Sterghiu	1783
106. Sterghiu Bucuvală	1770	149. Ianușu Condo-Dimu	1787
107. Alexi Călugărul	1770	150. Capitan Anagnostara	1780—1832
108. Iani Caraplea	1770	151. Capitan Belo-İani	1790 ?
109. Capitan Crulca	1770	152. Brașu Bucuvală	1790—1810
110. Capitan Costa	1770—90	153. Costa Bucuvală	1790—1810
111. Iani Creconi	1770—1800	154. Dimu Bucuvală	1790—1810
112. Capitan Cucean	1770	155. Dimitri Buia Griva (Dracu)	1790—1832
113. Mitru Dedușu	1770	156. Gheorghe Buia Griva Dzvingu	1790—1832
114. Iani Diovunioti	1770—1832	157. Hristu Buia Griva	1790—1832
115. Capitan Dimociu	1770		
116. Deghju Buia Griva	1770		
117. Hristu Buia Griva	1770		
118. Capitan Hroni	1770—90		

158. Costa Buia Griva (Floru)	1790—1832	134. Părintele Samuil	1790—1804
159. Stavru Buia Griva	1790—1832	195. Costa Sclepuși	1790
160. Teodor Buia Griva	1790—1832	196. Capitanii Sulyași	1790—1804
161. Alexi Buia Griva (Gardi- chiotul)	1790—1832	197. Nicu Tara	1790—1808
162. Frații Caciandoni	1790—1815	198. Hristu Tara	1790—1832
163. Teodor Colocotroni	1790—1843	199. Capitan Tașula	1790—1810
164. Capitan Caciū-Beliu	1790—1804	200. Nacu Tea	1790—1815
165. Lambro Cacioni	1790—1810	201. Ghîorgu-Tomu	1790—1815
166. Statachi Cactoni	1790—1800	202. Capitan Veruși	1790—1832
167. Capitan Calemî	1790	203. Capitan Vlaho-Gheorgachi	1790—1815
168. Luca Caliacuda	1790—1815	204. Capitan Zaharachi	1790—1810
169. Ciavelații	1790—1804	205. Dîmă Zerva	1790—1814
170. Capitan Coschina	1790—1810	206. Odiscu Andrușu Veruși	1800—1825
171. Capitan Cuțu-Nica	1790—1800	207. Andrei Iscu Bacola	1800—1844
172. Capitan Dîpla	1790—1815	208. Gogu Bacola	1800—1832
173. Capitan Gavru- Serghiu	1790—1800	209. Capitan Barabulea	1800—1821
174. Capitan Ghiftacu	1790	210. Frații Bajdechi	1800—1832
175. Capitan Gheorgachi	1790	211. Gheorghe Varnachoti	1800—1832
176. Capitan Goga	1790—1800	212. Capitan Binu	1800—32
177. Capitan Hristachi	1790—1815	213. Iani Brâscă	1800—32
178. Costa Hristu	1790—1815	214. Costa Cafrița	1800—10
179. Capitan Lepenioti	1790—1815	215. Capitan Cara-Ianachi	1800—11
180. Dimitri Maeri	1790—1832	216. Gheorghe Caraiscachi	1800—1827
181. Capitan Mânzila	1790—1800	217. Capitan Cara-Tașiu	1800—32
182. Iani Meliu	1790—1821	218. Ciami Cara-Tașiu	1880—32
183. Mitru Mitală	1790	219. Gheorghe Ciunga	1800—32
184. Capitan Murtu	1790	220. Iani Costa	1800—32
185. Hristu Palasca	1790—1822	221. Anton Cunduşti	1800—32
186. Dimitri Paliopol	1790—1820	222. Liacu Cutova	1800—4
187. Velestinliul Riga	1790—1798	223. Liachina Cutova	1800—4
188. Lachioții și Șfăchioții din Creta	—1832	224. Iani Cutulida	1800—32
189. Maniații	—1832	225. Costa Despoti	1800—32
190. Armatolii Maniați Grigoreani	1770—1832	226. Capitan Diamandi	1800—32
191. Armatolii Maniați Turpachi	1770—1832	227. Tanase Diaeu	1800—21
192. Armatolii Maniați Mayromiha- leștii	1770—1832	228. Dimu Dracu	1800—1827
193. Capitan Romfei	1790—1810	229. Leca Duru	1800—20
		230. Iani Farmachi	1800—21
		231. Stamuli Gaciă	1800—32

232. Vangheli Găciu	1800—32	267. Armatolii Cațleo-	
233. Capitan Ghîotu	1803—10	Ianeștii	1800—32
234. Frații Ghîntași	1800—32	268. Capitan Cazaverni	1800—41
235. Capitan Gula	1800—32	269. Dimu Celu	1800—32
236. Gula Drașcu	1880—32	269. bis. Papa-Costa Ci-	
236. bis. Iani Gusti	1800—14	măla	1800—32
237. Gheorge Hondru	1800—14	270. Nastase Țeghlu	1800—14
238. Căpitan Iani	1800—15	271. Căpitan Țigoni	1800—21
239. Mantu Iconomu	1800—21	272. Căpitan Draghista	1800—15
240. Iani Lambru	1800—15	273. Capitan Mamalin-	
241. Grigore Liacata	1800—1826	ghidi	1880—30
242. Mîtru Liacopol	1800—1829	274. Capitan Mavromati	1800—14
243. Nicola Liacopol	1800—1829	275. Căpitan Pliacică	1800—10
244. Capitan Dascalachi	1800—15	276. Frații Pulu	1800—10
245. Nașu Mândal	1800—32	277. Frații Psaro-Iani	1800—10
246. Gheorghe Olimpiotul	1800—21	277. bis. Costa Sadima	1800—1826
247. Iani Rangu	1800—32	278. Frații Schilo-Dima	1800—10
248. Tabase Rasu	1800—32	278. bis. Andrei Șafaca	1800—1827
249. Rogopol și Robo Ta-		279. Capitan Treanca	1800—15
nase	1800—10	280. Gheorghe Valtinos	1800—32
250. Părintele Dimitrie		281. Capitan Varsamî	1080—10
din San-Marina	1800—8	282. Frații Vlahopol	1800—32
251. Părintele Teodor din		283. Capitan Gheorgachi	1800—25
San-Marina	1800—32	284. Nicola Grijioti	1821—32
252. Scâlțu-Dima	1800—32	285. Iani Gura	1800—1826
253. Capitan Gula Scâlțu	1800—32	286. Cara-Gheorge Fur-	
254. Capitan Siropol	1800—54	chlatul	1800—24
255. Nicola Sturnari	1800—26	287. Căpitan Cara-Miciu	1800—54
255 bis. Christodol-Hagi-		288. Căpitan Catarahlă	1800—54
Petru	1800—54	289. Capitan Cațaros	1825—30
256. Dimu Țaghila	1800—38	290. Capitan Coraca	1810—30
257. Deli-Iani Țapu	1800—20	291. Capitan Cutova	1830—38
258. Dimitri Țapu	1810—54	292. Căpitan Ianachi	1830—33
259. Gheorghe Țapu	1810—27	293. Capitan Birbili	1854
260. Gheorghe Turturi	1800—32	294. Dimu Celu	1854
261. Ioan Velenza	1800—50	295. Capitan Costareli	1854
262. Capitan Vlaho-To-		296. Capitan Gagarața	1854
dor	1800—15	297. Frații Grosu	1854
263. Ianula Ziacă	1800—24	298. Sterghiu Pală	1854
264. Teodor Ziacă	1800—54	299. Nicola Zambu	1854
265. Capitan Micu	1809—14	300. Leonida Hagi-Bira	1878—80
266. Iani Batarlă	1810—15		

Fără dată :

301. Zicu al Buia
 302. Capitan Caciu-Iani
 303. Căpitan Chendru
 304. > Chil-Petra
 305. > Cioniu
 306. Iani Coloveloni
 307. Deli-Gheorghii
 308. Deli-Hușiu

309. Capitan Iani
 310. Țimă Nasta
 311. Căpitan Rûpachia
 312. > Săcăreli
 313. Capitan Sterghiu
 314. Capitan Trifu
 315. Capitan Viva
 316. > Zambardunea
 317. Barzii Armatoli-
 lor

1820—1870

VII. Probe despre romanitatea armatolilor din lista capitolului VI și scurte notițe biografice despre ei.

N. 1. *Mercuriu Buia*. Era din familia Buțeștilor, despre cari vezi pag. 5, 6, 18. D. Satas ('Ελληνικά ανέκδοτα, vol. I, pag. 507, și nota (1) spune că se născu în Nauplia din Peloponez, și că era fiul lui *Petru* sau *Teodor Buia*. Mercuriu Buia la 1495 se duse în Italia cu vre-o trei sute de voluntari Epiroți întâiu în serviciul Venețienilor și pe urmă servi sub diferiți principii, și arată atâtea vitejii în cât deveni un adevărat eroi. El muri în Italia pe la 1562 și fu înmormântat în Trivizo. D. Satas publicând o poemă a lui *Giane Coronei* despre vitejiile lui *Mercuriu Buia* scrisă în grecește ne dă o schiță biografică culeasă din diferiți autori Italiani și Francezi. Poema este publicată în *Ελληνικά ανέκδοτα* ale D-lui Satas, unde se vorbește și de faptele lui Mercuriu Buia de la pag. 55-73. Ațurea vorbim și noi pre larg despre acest eroi Român mulțumindu-ne pentru prezent a trimite la 'Ελλ. ανέκδοτα ale D-lui Satas, unde cetitorul poate găsi citați mulți autori, pe cari îi pôte ceti.

No. 2. *Leca Buia*. Rudă cu Mercuriu Buia. Servi și el subt Venețieni (Satas, 'Ελληνικά ανέκδοτα, vol. I, pag. 73).

No. 3. *Alexi Buia*. Rudă cu Mercuriu Buia. Servi și el subt Venețieni (Satas 'Ελληνικά ανέκδοτα, vol. I, pag. 73).

No. 4. *Marcu Antoniu Buia*. Rudă cu Mercuriu Buia. Servi și el subt Venețieni (Satas, 'Ελλ. ανέκδοτα, vol. I, pag. 73.)

No. 5. *Andrei Buia*. Rudă cu Mercuriu Buia. Servi și el împreună cu Constantin Buhali sub ducele de Urbin (Satas, 'Ελλ. ανέκδοτα, vol. I, pag. 73.). Despre *Buhali* vezi la pag. 48 N. 5 și la *Sfachioși* No. 188. Familia *Buțeștilor* cu timpul ia și porecla *Griva* pe lângă aceea de *Buia* (Satas, 'Ελλ. ανέκδοτα vol. I, pag. 73-74). Un cronicar, pe care îl citează D. Satas la pag. 73 numește *Albaneji* pe Buțești, lucru care nu ne miră, pentru că toți din tribul Românilor numiți *Bu* fiind Fărșeroși, adică 'Αρβανιτόβλαχοι, încă și astăzi se numesc 'Αρβανίταις de Greci, precum în România se numesc *Ungurcni* dese ori Români din Transilvania (vezi la pag. 127, rëndurile 25—34).

No. 6. *Petru Buia*. Acesta este menționat cu laude împreună cu unu Hri-

stodul *Condo-Cali* pentru vitejia ce au arătat în vestita luptă navală din golful de *Lepanto* la 1571 între flota Turcă și Venețiană împreună cu alte flote creștine ('Αραβαντινός, χρον. της 'Ηπειρού, vol. I, pag. 212 și nota (1)).

No. 7 și 8. *Teodor Buța Griva și Ghinu Buța Griva*, frați, din familia Bușeștilor, erau armatoli în Acarnania. Se reseculară la 1585 în contra Turcilor și Ghinu căzu în luptă, iar Teodor muri în Itaca de răni. În locul Bușeștilor fu numit de Turci armatul *Trămbuca* (Satas, 'Ελλ. ανέκδ. vol. I. pagina ρά—ρβ'). Despre Trămbuca vezi la No. 43.

No. 9 și 10. *Puliu Dracu și Malamu*. Aceștia erau armatoli în Epir, și se revoltară în contra Turcilor împreună cu Teodor Buța Griva și cu Ghinu Buța Griva la 1585 (Satas. 'Ελλ. ανέκδ. vol. I, pag. ρλβ). *Puliu* (puiu) este nume escluziv Românesc, precum și *Dracu*; deci a fost Român. *Puliu Dracu* a fost *Sulțat*, precum și *Malamu*. și descendenții lor se distinseră în luptele Sulțatilor cu Turcii și în revoluțiunea greacă (vezi și pag. 19 și 23, unde unul din descendenții lui *Dracu* poartă numele *Scumpu Dracu*, Σκούμπος Δράκος), Vezi numele *Malamu* la pag. 92 No. 110 și 111.

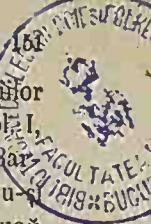
No. 11. *Dionisiu Schilosophul*. Era din satul Românesc din Agrafa numit *Bezila* și ajunsese arhierieș la Tricala din Tesalia. Puindu-se în capul armatolilor de la Pind se revoltă în contra Turcilor, dar fu prins, jupit de viu și pelea lui umplută cu fân se trimise la Constantinopol împreună cu capul său (Satas, Τουρκικη. 'Ελλάς, pag. 210—221. la pag. 215 sus se vorbește de *Bezila*). *Schilosoph* (σκολό—σοφος, filosof cinic) fu poreclit, pentru că era astrolog și ducea o viață diogenică.

No. 12. *Simu Buța Griva*, fiul lui Teodor Buța Griva, aliat cu Sulțaii își reluă capitanatul părintesc din Acarnania luptând în contra căpitanului *Trămbuca*, dar acesta recrutând soldați de la Valtu învinse și goni pe *Simu* în insula Ioniană *Leucada*, unde și muri la 1622.

No. 13—14 *Apostoli Buța Griva și Leca Buța Griva* uciseră pe *Găciul*, fiul lui Trămbuca, și-și luară capitanatul părintesc puind capitan pe *Dracu Griva*; însă nu trecu mult și armatolul *Tecura*, ginerele lui *Găciul*, îi învinse și-i goni earăși, și după multe lupte se învoiră ca să împărțiască între ei capitanatul (Satas, 'Ελλ. ανέκδ. vol. I, pag. ρλγ').

No. 15. *Găciul Trămbuca*. *Găciu* la Macedoromâni se numește șapul, care conduce caprele; *Găciul* este diminutiv. Iar cuvântul *Trămbuca* se zice și *Turnibuca*. A fost Român. Vezi la pag. 89 No. 211, 217; vezi și la No. 43 și la No. 14; idem pag. 50.

No. 16. *Bârcă Ziană Spată*. Că *Spăteștir* au fost Români vezi la pag. 6 jos. Grecii neștiind numele Românești cum se pronunță scriseră pe *Bârcă Ziană Μπαρκεζίνης* (vezi acest nume la pag. 93 la No 147 și nota 37 de la pag. 95) *Bârcă Ziană Spată* se turci și-și luă *feudul* părintesc din munții Himara (Ακροκεράβνια) din Albania. Nobilii Români *Fărșeroți* din Albania au fost mulți înainte de venirea Turcilor, și la venirea acestora fiind învinși își părăsiră posesiunile. Mai târziu fiind puși în alternativa de a-și perde *feudele* lor sau a

se turci spre a-și le relua, mulți preferară a turci pe unul din membrii familiei lor ca să-și recapete posesiunile. Eată ce zice D. Satas ('Ελλ. ἀνέκδοτα, vol. I, pag. ρστ-ρτζ) într'o cronică ce publică : «Dupe ce se turcîră Griva și Barchezini, Griva se făcu armatol la Xeromer, și Barchezini la Himara, luându-și feudele părintești; ceea-laltă familie rămîind creștinî în insula Cefalonia luau o cantitate oare-care de galbenî pe an de la cei turciți; mai tîrziu Griva trimetea galbenî numai la frate-său *Sguru* și Barchezini la *Policala*; ceea-laltă familie se dușmăni, și *Gulemî* cu Buța și cu *Spatû* eșiră și se duseră la Turcul și luară feudul vărului lor Griva; dar el mai meșter la arme îl ucise pe amêndoi și pe *Gulemî* îl făcu prizonier; mai tîrziu îl fu milă de el și-l puse contra-armatol la Anghelocastru. Albanejii din Cefalonia eșiră din insulă și uciseră pe Griva și puseră pe nepotul său Apostoli Buța, și Turcul nu priimi aceasta, pentru că nu era turcit; fiul lui Barchezini cu ajutorul Turcului se scoborî din Himara și luă Xeromerul și Vonița, și tătê pe Apostoli, vărul său Murind Barchezini, fiul lui Apostoli, Teodor Griva, luă Vonița și Gulemi luă Xeromerul și pe urmă Vonița și-l goni. Teodor veni în insulă și luă feude de a senioria din Itaca, și fratele său Iani.... la resoiul Curcîolarilor împreună cu Dimara. Apostoli, fiul lui Teodor, eși și luă Vonița și Xeromerul și închise pe Gulemi în Anghelocastru și-i luă fata cu sila de femeie, și Gulemi peste puțin muri. Apostoli atunci luă și feudele socrului său, și astfel se termină resoiul Bușeștilor pentru feude».

Tot în Satas ('Ελλ. ἀνέκδοτα vol. I, pag. ρστ) cetim că după luarea Peloponezului de Turci căți *Stratioși* sau armatoli *Albaneji* au fost în serviciul Veneșienilor veniră în insula Cefalonia și Corfu, și Prințul le dăruî feude să rămăie în insule spre pază», ear la pag. ρτζ—ρκη ne spune din niște ordonanțe ale Dogelui Veneșii Leonardo Loredano că pe la Maie și Iunie 1502 veniră din Peloponez și din Epir mulți armatoli și luară feude în insula Corfu în-sărcinați cu paza ei. Intre aceștia se menționează următorii :

Ioan Spată
Dimitrie Plimen (1)
Dimitrie Frânghița
Gheorghe Stat
Petru Canali
Nicola Ghiureșiu
Leon Moscari

Costa Zervu
Gheorghe Franguli
Ioan Stamen (2)
Ioan Cureșiu
Andrei Masteși (=Mateși).
Nicola Cruvereshiu.

(1). Πλυμένος = spelat.

(2) Σταμένος = obosit.

Ei serviră sub următorii Capitani cu corpurile lor :

Teodor Barchezini
Nicola Mănața
Sguru Cangadi

Alexi Robotina
Ghini Reneși
Lazar Comi

Gheorghe Cureșiu
 Petru Barchezini
 Lazar Barchelini
 Anghel Reneșî
 State Comi
 Ghini Barchetimi
 Gheorghe Reneșî
 Teodor Barchetimi
 Teodor Cangadi

Nicola Căștritu
 Gheorghe Maneșî
 Condu Cangadi
 Lazar Barbăni
 Dimitrie Maneșî
 Jacob Măzărachi
 Gheorghe Carantin
 Ioan Pândi
 Gheorghe Barchetimi.

Multe din numele de față se găsesc în lista de la pag. 81—84. Altele se găsesc în listele de la pag. 84—104. *Barchetimi* (Μπαρκετίμης scrie D. Satas în 'Ελλ., ἀνέκδοτα, pe când în Documents inédits etc. vol. V, pag. 160 sus este scris *Barthimi*, care în grecește ar fi Μπαρθόμης) este *Bărcă* Thimi=Bărcă *Eftimi*. Eftimie la Macedon. se zice Θόμιου sau Θόμι. Barchelini este tot de la Bărcă, făcut întâiū Bărcel, apoi Bărcelin, Bărcelini.

La fie-care din acești armatoli republica dădu pe lângă altele leafă mensuală patru ducatăi. «Dar și la Corfu, adaogă D. Satas la pag. ρζή, se mută o ramură din casa Bușeștilor. Unul din aceștia, Petru Bușa, se distinse împreună cu Corfiotul Condu-Cali (1) și alți în lupta navală de la Naupact, la care asistă împreună cu Cefalonitul *Dimăra* și Iani Griva Bușa. (Vezi și la No. 6. de mai sus). Ramura din Corfu a Bușeștilor, înscrisă la 1706 în cartea *Nobililor*, se conservă pănă în secolul prezent».

Am văzut la pag. 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, că șefii comandanți ai oștirilor Venețiene din Peloponez, trecuți ca Albaneji, au fost Români, și numele lor enșuși le arată romanitatea. Vedem acuma soartea acelor șefi după luarea Peloponezului de Turci și mutarea lor în insulele Ioniane. Credem că atât șefii cât și bărbații din oștirile lor și-aduseră acolo și familiile lor și remaseră acolo. Aceasta este cauza pentru care pănă și în ziua de astăzi găsim în insulele Ioniane un număr foarte mare de nume și de porecle Românești, între cari *Pandă*, nume național la Români, este foarte des, prefăcut de Greci în Πανᾶς precum toate numele aproape terminate în ᾶ. Astfel pe *Dimă* îl fac Τζίμας, pe Panură, Panurea, Πανουριᾶς, pe Muciană, Μουτσιανᾶς, Ciură, Ciurea, Τσοῦρᾶς etc.

No. 17—19. *Sguru Bușa Griva, Policala Spată, Gulemi Bușa Griva*. Toți sunt din familia Bușeștilor, din care o ramură purta și porecla de *Spată* (vezi la pag. 6—7, și în Satas, 'Ελλ., ἀνέκδοτα, vol. I, pag. ριστ—ριζ).

N. 20. *Liberachi Gherdcaru*. Vezi la No. 21.

No. 21. Ioan *Lambi* a fost colonel în armata Venețiană, și comandantul oștirilor din Grecia continentală, cari erau în alianță cu Venețienii sau serviau cu soldă. El, dice Satas după un autor Locatelli (Satas Τουρκοκρ. 'Ελλάς, pag. 407—408) a fost un bărbat foarte deștept, bun soldat, viteaz coman-

(1) Vezi despre acest nume la No. 197.

dant, cunoscând limbele Turcă, Elenă și Italiană și eticheta Turcească ca unul care șezu mult timp în Constantinopoli, și era amic intim al lui *Liberachi*, căruia când era în lanțuri în corabia amiralului Capitan-Pașa îi dădu toate mijloacele de scăpă. Cine era acest *Liberachi*? El era Maniat dintr'un sat numit *Gărgălianu* (Γαργαλίνο), care însemnează *Gătlegiu* în dialectul Macedo-român. Intre fii și filii de fiș ai lui găsim și unul numit *Benu* sau *Beni*, pe care l-aflăm menționat și *Benachi*. În *Satas* (Τουρκοζορ Έλλάς, pag. 503, nota 1, care continuă și la pag. 504) vedem după informațiunile date lui de un amic al său numit 'Ηλις Στρούμπος=Ilie *Strambu*, că familia lui *Liberachi* locuia une ori în *Gărgălianu*, alte ori în *Calamata*, dar că, era originar de la satul Βάθια de la Μάνη de pe la promuntoriul *Tenaron*, unde am văzut la pag. 17, și nota (3) de la pag. 17—18 că locuia Români. Numele *Benu* și *Benachi* din această familie ne arată că au fost Români. Maniatul *Liberachi* se numia *Liberiu Gherăcari*, care nume Gherăcari credem că este elenizat din *Duracari*, augmentativ lui *Duru*, de unde și *Durachi*, pe care îl găsim în familie pe la 1790 (Θ. Κ. Κολοκοτρώνης, Διήγησις συμβάντων τής Έλλ. πολής, pag. 11 sus, ăntăia linie). *Liberachi* din simplu văslaștu în flota Venețiană ajunge un înspăimântator corsar inimic al Turcilor, ănsă în fine fu prins și pus în lanțuri în corabia amiralului Turc. Fiind revolte de nesupunere în *Mani*, amiralul dându-î mult aur și oștiri îl liberă cu condițiunea se-î supună pe Maniați și să fie el numit prinț al lor. *Liberachi* nu reuși să nu-și împlini misiunea, și se făcu earăși corsar furios în contra Turcilor, care în fine îl prinseră pentru a doua oară. (*Satas*, Τουρκοζορ. Έλλάς, pag. 308—310. Acestea se petrec la 1684). *Liberachi* scăpat prin *Lambi* de pe corabia amiralului face cunoștină în Constantinopoli cu o ténără numită *Anastasia*, din familia nobilă a *Buhușeștilor* și nepoata ex-Domnului Moldovei *Duca*, cu care se și însoară, însă pe care după 20 de zile o părăsește, și ea de desperare după puțin timp muri, ear el numit prinț al *Manei* cu condițiunea de a combate pe Venețieni din Grecia plecă la postul său pe uscat cu cincî mîi de Turci sub garanția unui însemnat simpatriot al său din Constantinopoli numit *Cupanle* (Κοπάνη) (*Satas*, Τουρκοζορ. Έλλάς, pag. 382—383). *Liberachi* între 1692—94 ajunse mare și tare, și atrase în oștirea Turcească mulți creștini inimici ai domniei Venețienilor, însă toți armatoliî Români din Grecia continentală au fost cu Venețieni. Intre aceștia putem menționa pe următorii :

Anghel Șumilă Vlahu, poreclit *Balaur*.

Hristu Balauritu. vezi la No. 22—26.

Moscu Balauritu > > > > >

Panu Meitani > > > > >

Micu Curmopol > > > > >

Capitan Livini > > > > 27.

Iani Spată > > > > 29.

Capitan Curma > > > > 30.

Capitan Spănul > > > > 31.

Cu Venețienii erau aliați și Români zisi *Morlahi* din Dalmația. *Liberachi* cu oștirile Turcești și creștine câte putu avea cu el prospera în luptele sale și ajunse triumfător până în orașul *Cârpeniștii* de la Agrafa, unde recrută și indigeni și unde făcu armatol peste *Cârpeniștii* pe adiutantul său *Costa Ravdă* (=Costa Rabdă), și acolo staționând se însură cu o româncă din familia *Cânzu*, familie mare și însemnată (Satas, Τουρκορ. Ἑλλάς, pag. 394—407). Pe când dar *Liberachi* era în Cârpeniștu, *Lambi* fu trimis de Morozini să-l înduplece se părăsească pe Turci și să se unescă cu Creștinii pentru isgonirea lor. *Liberachi* refuză zicând că Venețienii sunt mai răi stăpâni de cât Turcii și că se teme să nu pășască ceva garantul său *Cupanțe* din Constantinopoli. *Liberachi* avea cu el pe un duhovnic numit papa *Sterghiu*, care fiind cu creștinii fu intermediarul între *Lambi* și *Liberachi* pentru o înțelegere, care avu loc la o a doua întâlnire. Turcii din a doua întâlnire luară bănueli despre fidelitatea lui *Liberachi* și vrură să-l otrăvească oferindu-i otravă într'o ceașcă de cafe; el însă înțelese lucrul și refuză, și găsind ocaziune părăsi pe Turci și se uni cu *Lambi*, care atunci avea comanda a 4—5 mii de soldați în serviciul Venețienilor (vezi Satas, Τουρκοκρατομένη Ἑλλάς, pag. 407—424).

Și *Liberachi* *Gherăcaru* sau *Durăcaru*, și *Cupanțe* simpatriotul său *Mannat*, și *Benu*, *Beni* sau *Benachi* din familia lui *Liberachi* din satul *Gârgălianu*, și capitaniii în alianță cu Venețienii, și *Lambi* au fost toți Români. Despre numele *Lambi* că este Românesc vezi la pag. 45 No. 28. Asemenea părintele papa *Sterghiu*, duhovnicul lui *Liberachi*, a fost și el Român, căci numele *Sterghiu* este exclusiv purtat numai de Români. Despre numele *Sterghiu* vezi la pag. 29, j) 2. Despre numele *Lambi* vezi la pag. 65 No. 103; vezi și la *Lambeti* la No. 120.

No. 22--26. *Anghel Șumilă Vlahu*, *Hristu Balauritu*, *Moscu Balauritu*, *Panu Meitani Micu Curmopol*. *Șumilă* este numele *Șiomu* cu sufixul *ilă*, și în loc de *Șiomilă* se zice *Șiamilă*, pentru că o neaccentuat se face u. Nu numai numele Românesc *Șumilă*, dar și porecla *Vlahu* arată că avem a face cu un Român. Poetul Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, descendintele lui *Hristu Balauritu*, ne spune (în Ἀθανάσιος Διάκος. pag. 163) că acest *Hristu Balauritu* era străbunul său, că *Moscu* era unicul fiu al lui *Hristu*, și la pag. 164 că *Șumilă Vlahu* era rudă de aproape cu familia *Balauriților*. Prin urmare au fost Români (1). Vezi și la No. 274.

No. 25. Despre *Panu Meitani* D. Satas ne spune (Satas, Τουρκορ. Ἑλλάς pag. 313) că era din comuna *Catuna* din Acarnania. Ear Pouqueville (voyage, vol. III, pag. 247) zice espres despre *Catuna* sau *Vlahocatuna*; *Colonié des Valaques Bomiens*, adică a Românilor *Bui*. *Panu Meitani* dar a fost Român. Vezi și la Nr. 274; și la No. 244 despre numele *Cătuna*,

(1) Ἀριστ. Βαλαωρίτης, la pag. 165 din citatul op, ne spune că strămoșul său se numea nu Βαλαωρίτης = Balauritul, ci *Balaur*, și spre probă ne dă un cântec popular, unde figurează cu acest din urmă nume. Vezi și la No. 274. Vezi și la pag. 95 No. 17 numele *Balaur*; idem la No. 285 numele *Balaur* al adiutantului lui *Iani Gura*.

No. 26. *Micu Curmopol*. Terminația *πουλος* la nume proprii este de mult adoptată și de unii dintre Români cari trăiesc printre Greci, însă sub forma articulată : *plu-l*. Ast-fel ei zic Lazòplul= δ Λαζòπουλος și plural Lazòplili= σ ί Λαζòπουλοι, ca se arate fiul său fiil lui Lazu. Atunci *plul* este egal cu *escu* din România. Grecii de multe ori pun numele în neutru și zic : τò Λαζòπουλο, τὰ Λαζòπουλα, adecã τò παιδί, τὰ παιδιὰ=băetul, băeșii lui Lazu. *Micu Curmopol* ne este dat sub formele : τò Μικρò Χορμόπουλο și τò Μικρò Χαρμόπουλο (vezi foaia periodicã Χρυσάλλις, ἐν Ἀθήναις, 1866. vol. III, pag. 692, coloana a II-a, linia 14, unde este scris : Χαρμόπουλο). Gudas (vol. VII, pag. 339) vorbind de familia *Lidorichi*, spune că era din Vechia *Cătuna*, (1) și că șeful acestei familii se numea *Tunta* sau *Panurea*, (pag. 333), și că *Lidorichi* pe una din fetele sale o dădu armatolului *Iani Gura*, ear pe ceea-laltă armatolului *Cârma* (Κάρμα pag. 334, Κάρμας. pag. 335). Pe acest armatol *Cârma*, care negreșit că trebuie să fi fost tot din vechia *Cătuna*, de unde era și socrul sêu *Lidorichi*, îl găsim scris mai des *Curma* (Κούρμας Satas, τουργοικρ. Ἑλλάς, pag. 358). Decî numele tatălui lui Χορμόπουλο sau Χαρμόπουλο era *Curma* sau *Cârma* și probabil că era compatriot cu *Meitani* și cu *Lidovichi* și originar din *Cătuna*. Era dar și el Român. D. Satas (τουργοικρ. Ἑλλάς, pag. 313) spune că era din Agrafa. În *Cătuna* locuiesc Români *Bui*, adecã *Fârșeroși*, la cari se găsesc des porecelele *Mari* și *Mic*.. Decî el se numea *Curma* sau *Cârma Micu*. A fost dar și el Român. Toți cei menționați mai sus la No. 22—26 au fost armatoli cu capitanate și au făcut multe resboaie, despre cari vorbim alurea pe larg.

No. 27. *Livini*. Era armatol al *Cârpeniștului* din provincia Agrafa și probabil din *Cârpenișiu* (Satas, τουργοικρ. Ἑλλάς, pag. 341). Orașul *Cârpenișiu* este locuit de Români și Albaneji Turciți (Pouqueville, voyage, vol. IV pag. 24, ediția II). Este tradițiune printre Români că acei Albaneji turciți au fost Fârșeroși Români și probă este că vorbesc și Românește și albanezește. Numele *Livini* nu este nici Grecesc, nici Albanezesc, ci Roman (2). A fost dar și el Român.

Livini luptă împreună cu *Meitani* și *Curmopol* în contra Turcilor și căzu eroicește.

No. 28. *Colocotroni*. Am văzut la pag. 31 No. 4 că *Colocotroneștii* sunt Români. În Filimon (vol. III, pag. 414) vedem pe *Colocotronești* încuseriți cu o puternică familie Românească armatolică din Peloponez, a *Baracareștilor*, încă din timpul Venețienilor. *Baracareștii*. Cuvântul este făcut de la o poreclă Românească *Baracu* sau *Buracu*. Teodor Colocotroni, eroul din revoluțiunea Greacă, în cartea sa : Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, pag. 4, spune că familia sa de la 1553 nici odată n'a recunoscut dominațiunea Turcilor și că a fost în continue resboaie cu Turcii pênã la revoluțiunea greacă.

(1) Vezi Idmuriri la No. 244 despre numele *Cătuna*,

(2) *Laevinus*.

Mulți dar din această familie au fost uciși de Turci și puțini au murit de mörte naturală. De aceea la Greci a rămas proverbul : ἀμαρτίαις Κωλοκοτρωναίτικις (păcate Colocotronesti), spre a arăta multe și mari nenorociri. Revenim mai încolo la No. 163.

No. 29—31. *Iani Spătă, Căpitan Curma, Căpitan Spănu*, erau armatoli, cel întâiu împreună cu *Panu Meitani* (despre care vezi mai sus la No. 25) în provinciile Acarnania, Etolia și Naupact cu reședința în *Cătuna*, al doilea în Parnas, și al treilea în *Patragic* (Satas, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς pag. 358 și 405). Toți trei aceștia împreună cu *Panu Meitani, Micu Curmopol, Anghel Șumilă Vlaku, Hristu Balauritu* și *Livini* în mai multe rânduri se resculară în contra Turcilor și-i goniau din provinciile lor după multe și săngeroase răsboațe.

No. 29. *Iani Spătă* ne este dat de D. Satas (Τουρκοκρατ. Ἑλλάς, pag. 358 și 405), în forma Σπαθόγαννος, adică *Spătă Iani* sau *Spato-Iani*. Am văzut că *Spăteștii*, o ramură din familia Bușeștilor, erau originari din Cossina din Albania, și emigrând fundară noul oraș Cossina în Etolia, unde locuira până în timpul lui Alipașa, satrapul Epirului (vezi mai sus la pag. 5 jos). *Iani Spătă* despre care vorbim aici era armatol în Etolia. Nu încapă dar nici o îndoială că a fost din familia Spăteștilor și că a fost Român.

No. 30. *Curma*. Am văzut mai sus la No. 26 că această familie era din *Cătuna* a Acarnaniei, de unde era *Lidorichi*, și un armatol numit *Curma* sau *Cârma* a fost ginerele lui *Lidorichi*, care era Român. Deci *Curma* și *Curmopol* au fost Români.

Numele *Lidorichi*, ne spune Gudas (vol. VII, pag. 340), s'a dat lui Atanasie *Tunta* de Alipașa, Satrapul Epirului, și cuvântul *Lidorichi* este numele provincii *Dorida* de pe Parnas, unde am văzut că sunt multe sate Românești (vezi la pag. 127).

No. 31. Căpitan *Spănu* era armatol la *Patragic*, unde am vădit (pag. 126) că sunt multe sate Românești. De tot dauna au existat până la revoluțiunea greacă capitanat la Românii din munții *Patragic* de lângă Lamia sau Zeituni. *Patragic* se zice și Νέα Πατρα sau Ἰπάτη. Numele *Spănu* Σπανός ca poreclă se află și la Greci și la Români. Faptul că armatolul *Spănu* era armatol la munții din *Patragic*, locuiți de Români, arată că el a fost Român. Familia *Spănu* este *Fărșerotească*, există și astăzi (Οικονομίδης, Τραχόβια τοῦ Ὀλύμπου, pagina 61).

No. 32. *Costa Ravdă* a fost armatol al *Cărpenișului* din provincia Agrafa (vezi despre *Cărpenișu* mai sus la No. 27). Cuvântul *Ravdă* însemnează *rabdă*, de la verbul a *răbda*, care se zice *arădare* sau *răvdare* la Macedo-români. Despre *Costa Ravdă* vezi Satas, Τουρκοκρατ. Ἑλλάς, pag. 407, și Χρυσάλλης, vol. III, pag. 718 jos, coloana a II-a, și pag. 719, coloana I, și nota (1).

No. 33. *Nicola Căluș* era armatol în insula *Cerigo* de lângă Laconia. Am văzut la pag. 63—64 că în această insulă se află coloniile Românești. Numele *Căluș* (Καλότσος. Satas, Τουρκοκρατ. Ἑλλάς, pag. 360, linia a treia) este acelaș

cu *Călușu*, cal mic, care la alți Români se zice și *Bidiviū* (vezi la pag 60 la No. 72). A fost dar și ei Român.

No. 34. *Panu Zidru* a fost armatol vestit pe Olimp cu reședința în comuna *Vlaho-Livade*. Familia armatolică a lui Zidru era ereditară și domni pe Olimp peste 200 de ani înainte de 1700, ear Panu Zidru cu armele își mări capitanatul și în fine fu recunoscut prin firman împărătesc *exarch* al Tesaliei și Macedoniei. În capitanatul său n'avea voie nici un Turc se puie piciorul. El trăi aproape 130 de ani și se însură la vârsta de 90 de ani și lăsă numai un fiu numit *Fotu*, care fu asasinat de Turci la 1768, și o singură fată pe care o luă de nevastă Capitanul *Panu Țara*, care luă ca zestre și capitanatul lui Panu Zidru. Acest Panu Țara a fost tatăl unui vestit capitan numit Nicu Țara, despre care vom vorbi mai la vale la No. 197.

Panu Zidru numi sub-capitanii dintre adiutanții săi pe *Blahava* la Hașia, pe *Lazu* din Vlaho-Livade în Ecaterina de pe Olimp, pe *Tocica* la Grebeni de la Pind, pe *Bizioti* la Veria de la poalele nord-estice ale Olimpului, pe *Nanu* la Servia, oraș și plasă la nordul Olimpului, pe *Siru* la Platamona de pe Olimp și pe alți aiurea.

Capitanii cu *exarchat*, ne spune 'Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (în 'Αθανάσης Διάκος, pag. 181), administrau eparhiile lor prin sub-căpitanii, judecau procese civile și religioase, aveau supraveghierea asupra monastirelor, aveau steagul lor și gardă de corp. Ast-fel de *exarchi*, ne spune Balauritu la pag. 180 au fost: *Marcu Pultu* în Epir, *Trămbuca* în Acarnania, *Culca* în Euritania (Cărpeneșii) și Ftiotida (spre Zeitunii), și *Vărcolac* în Parnasida, Dorida (Lidrichi) și Naupact.

Panu Zidru avu multe resboafe fericite în contra Turcilor și de aceea a fost cântat de popor în mai multe cântece populare (vezi Passov, p. 15—18, cântecele XV, XVI a, XVI b, XVII, și notițe biografice în Fauriel, vol. I, pag. 65—67, și traducțiunea cântecelor de la pag. 69—71).

De unde era Zidru? 'Αριστοτ. Βαλαωρίτης (în 'Αθανάσης Διάκος, pag. 179) spune: «familia lui Zidru a fost din cele mai vechi și cele mai viguroase vlăstare ale Pindului». Numele *Zidru* am văzut că este Românească și că nu-l poartă de cât Românii (vezi la pag. 60 No. 70; pag. 76 No. 122). În *Lambride* (vol. II, pag. 109, linia 29) găsim numele: *Panaioti Zidru*, nepot de soră al reposatului Neofit *Dotu* din 'Ανω Σουδενά din Zagori în Epir. 'Ανω Σουδενά = *Sudenii* de sus, este comună Românească mai mai grecizată. Eată câte-va nume de bărbați din *Sudenii* estrase din *Lambride* (vol. II, p. 108-109): *P. Bumba*, *Lambru Cămpitu*, *Anastase Zăru*, *Anastase Ballă*, *Lambru Bura-Beliu* (Μποροβλις) sau *Crin* (Σιόνης), *Hrisula Dona* (adecă *Andon* la Macedo-români), *Panaioti Pișmișt* (Pișea Miștu, vezi pag. 92 No. 54, 82, 94, 106), *Hristu Tatanii* (tată-său = tată-meu) tatăl lui *Piș-Mișt*, *Hristodol Primichiri*, *Const. Cănicu* (Κακίτης) nepot de fiu lui *Primichiri*; ear la pag. 143—144: *Turturi*, *Vrantali*, *Ganca* (Γκάνος), *Pultu*, *Dubli*, *Cămpitu*, *Cociu*, *Biltu*, *Cara-Chișu*, *Rusu*, *Goleși*, *Zoe Nicu* din *Vișianii* etc. D. *Lambride* (vol. II,

pag. 143, linia 8—9) ne spune că unchilul său despre mumă se numea Mihail Sachelarie sau *Turturi*. Numele este turtură (turturică) elenizat în Τουρτούρης. Ear la pag. 149 Domnul Lambride ne spune că o vară a sa se numea Alexandra Panațoti *Zidru*.

Am citat mai multe nume Românești din *Sudenit* de sus din *Zagori* spre a arăta că locuitorii sunt Români vorbind după cum ne-am informat un jargon grecesc amestecat cu cel rumânesc. Am citat și numele *Zidru*, ca să arătăm că este purtat numai de Români. Numele *Zidru* îl găsim în multe comune Românești, în Metzovo asemenea există familie cu nume *Zidru* prefăcut acum în urmă de nimeni din membrii ei în *Zidropulos*. Există asemenea acest nume *Zidru* foarte răspândit și la triburile Românilor ziși *Grămosteani*. Grecii și Albanezii nu l-au avut acest nume. De unde era dar *Zidru*? Un Român bătrân Gramostean ne-a scris că era din satul Românesc *Iliuța* Ἰλιούτσα din Albania, de unde era și un adiutant al său numit *Lapa*, des menționat în cântecele făcute în onoarea lui *Zidru* (vezi Fauriel, pag. 68, versurile 3, 5, 10, 11, unde este vorba despre *Lapa*). Cele spuse de bătrânul Gramostean au probabilitatea de a fi adevărate, căci în adevăr în satul *Iliuța* există și astăzi o familie purtând numele *Simu Lapa* (vezi Lambride, vol. II, pag. 246, unde găsim în *Iliuța* și pe Atanasie Const. *Clamura* și pe D. *Bucium* (Μπουτσιούμας). *Panu Zidru* dar a fost Român și cântecele lui se cântă încă și până astăzi cu fală de toți Români. Despre *Zidru*, ca și despre toți armații Români, vorbim aiurea pe larg.

No. 35. *Iani Belu* a fost armatul în Etolia (Pouqueville, voyage de la Grèce, vol. II, pag. 420, ediția II). *Belu* este nume Românesc. Deci armatul a fost Român. Vezi și la pag. 117 jos și la Belo-Iani la No. 151.

No. 36. *Costa Pală*. Numele acestui armatol se cunoaște dintr'un cântec ce găsim în Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης (in Ἀθανάσης Διάκος, pag. 197—198). Numele *Pală* și a *Pală* însemnează *sabie lată* la Macedo-români. Deci a fost Român.

No. 37. *Capitan Dugli* era armatul în *Zagori* din Epir și din satul Românesc *Doltani* (Ἀραβαντινός, χρονολογ. τῆς Ἡπειρου, vol. I, pag. 254, nota 1). Că în *Doltani* locuiesc Români vezi Pouqueville, voyage de la Grèce, vol. I. p. 209, ediția II.)

No. 38—39. *Lambru și Mitru Tecura* erau frați și armații la Valtu în Acarnania, și unul din ei era ginerele lui Trămbuca Găciful, despre care am văzut mai sus la No. 15 că a fost Român. *Tecura* și *Secure* sunt porecle Românești, deci au fost Români. Ei erau rude cu *Cațico-Ianeștii*, armații cari erau rude de aproape cu familia *Căscari* sau *Coșcari* din Preveza (vezi Ἀριστοτ. Βαλαωρίτης, in Ἀθ. Διάκος, pag. 211, și Satas, Ἑλλ. ἀνέκδ. vol. I, p. ρλδ sus). *Lambru Tecura* are cântec popular (vezi Satas, χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, pag. 159).

No. 40. *Cațico-Ianeștii* au fost din plasa Valtu a Acarnaniei și acolo armații, și erau încușieri cu familia armatolică a Buleștilor sau Griveștilor (Sa-

tas, 'Ελλ. ἀνέκδ. vol. I. pag. ρλδ). Aristotele Balauritul (in 'Αθωνάκης Διάκος, pag. 210—213) ne dă numele unai multor bărbați din această familie, cari au jucat un rol insemnat și in revoluțiunea Grécă. Numele *Cațicoïani* înseamnă *Iani edu* și se dă ca poreclă la hoșii de *ezi*. *Cațicoïanești* erau rude de aproape cu familia *Coțcari* din Preveza. Nu incupe dar nici o îndoială că aceste porecle sunt Românești și că ei au fost Români. Vezi și mai sus, la No. 38—39. Moartea unuia din *Cațicoïanești* este cântată de popor (Passov, pag. 59, cântecul LXIX).

No. 41. *Zaharia Costandara* a fost întâiū protopalicar a lui *Iani Caciōni* poreclit *Vărcolac*, și după moartea acestuia îi succese in armatolia de la Sazona de pe Parnas. *Costandara* era din aceeași patrie cu capitan *Iani Caciōni* și cumnat de soră cu el. *Iani Caciōni* murind lăsă un copil nevrăstnic sub epitropia lui *Costandara*, căruia îi incredință și sigiliul capitanatului. Fratele lui *Iani Caciōni*, luptă cu *Costandara* pentru a lua armatolia fratelui său, dar *Costandara* invinse și-l goni, și după moartea copilului epitropisit rămase el stăpân pe armatolia lui *Iani Caciōni*. *Costandara* avu de protopalicarî pe *Lambru Țecura*, rudă cu *Iani Caciōni*, pe *Vlaho-Tanase* și pe *Floru Iataganea*, cari după moartea lui naturală la 1755 împărțiră între ei capitanatul lui. *Costandara* avu multe lupte cu Turcii pentru mântinerea capitanatului său, și perdū in acele lupte mulți viteji din armata sa. Intr'o luptă prinse viū pe un crud *Dervenaga*, numit *Tahir-Cocca*, împreună cu zece soldați ai lui. Fiind-că *Tahir-Cocca* punea în țepă pe oricare din soldații lui *Costandara*, cari îi cădeaū in mână, făcu și *Costandara* același lucru cu *Tahir-Cocca* frîgându-l cape un berbece și punēnd pe cei 10 prizoniert să învērtească frigarea.

Costandara era un om foarte crud. Pe un fiū al său dat la destrēnări îl tăie cu mâna sa. Despre toate acestea vezi Satas in Χρωσλλις (vol. III, pag. 385—388, și 417—419); vezi și la *Iani Caciōni* la No. 96 și la *Lambru Caciōni* la No. 65.

D. Satas ne spune la pag. 387, col. I, linia 38, despre *Costandara* că se numia *Zaharo-Costa*, ear la pag. 388, col. I, linia 6 și 24, ni-l dă cu numele *Costa-Zaharia* și simplu *Zaharia*. Din *Costa* dar și *Constantin* este făcută forma augmentativă *Costantara*, care se aude *Costandăra*. Forma in *ar* neaccentuat și in *ara* cu accentul pe penultimă pentru augmentative este o formă escluziv românească. Astū-fel de la *Boț* se face *Bôțar*, de la *Costa*, *Côstar*, de unde diminutiv *Costarel*, *Costarcli*, de la Muciu, *Mûctar* etc. Prin urmare numele *Costandăra* este nume Românesc și *Costandara* a fost Român. Și încuscrirea cu capitan *Iani Caciōni Vărcolac* și faptul că a servit sub capitan român și avu trupă românească și protopalicarî numai Românî, precum au fost *Vlaho-Tanase*, *Lambru Țecura*, *Floru Iataganea*, și că era simpatriot cu Capitan *Iani Caciōni*, și acestea confirmă romanitatea lui.

No. 42. *Hristu Buda Griva* era din familia Bușeștilor, fiul lui Apostoli Griva și ginerele armatolului *Cațico-Iani*. Hristu cu fratele său *Deghiū* și cu armatolul Gheorghe Lahuri au jucat un rol insemnat in revoluțiunea Greacă

din Peloponez de la anul 1769—70 luptând în Acarnania în contra Turcilor, cari vroiaŭ se năvălească în Peloponez, și căzând victime patriotismului lor. Locul unde căzură se numește și astăzi : la *oasele Griveștilor*. Lahuri era rudă și din aceeași familie cu Bufeștii (Satas, Έλλ. ανέκδ. vol. I, pag. ρλδ—ρλέ, și ρλζ). Vezi și mai la vale la No. 119 și No. 167.

No. 43. *Dimu Trămbuca* era fiul armatolului Trămbuca, despre care vezi mai sus la No. 15. Este cântat de popor (Γ. Χρ. Χασιώτης, συλλογή τών κατὰ τὴν Ἠπειρον δημοτικῶν ἀσμάτων, ἐν Ἀθήναις, 1886, pag. 116—117, cântecul 41).

No. 44—48. *Capitan Sturnari*, *State Lala-Dimu*, *Alexi Cara-Chițu*, *Iani Bucuvală*, *Iani Condo-Iani*. Toți aceștia se distinseră în revoluțiunea din Peloponez de la 1769-70 cu luptele ce făcură în Grecia continentală ca se oprească pe Turci de a năvăli în Peloponez. *State Lala-Dimu* zis și *Ghero-dimu* de Greci (adecă *Μοσιῦ Dimu*) era armatol la Valtu și Agrafa, și după revoluțiune numi dintre adiutanții săi pe *Sturnari* capitan la Aspropotam, pe *Alexi Cara-Chițu* la Cărpenișiu, pe *Iani Bucuvală* la Agrafa și pe *Iani Condo-Iani* la Patragic (Satas, Τορροικρ. Ἑλλάς, pag. 492, 497, și Ἀριστοτ. Βαλαωρίτης, la Ἀθ. Διάκος, pag. 178).

No. 44. *Capitan Sturnari* era și el Român (vezi la No. 255 și la p. 123).

No. 45. *State Lala-Dimu* sau *Ghero-Dimu* era din comuna *Săcăreț* de la Valtu, avu un fiu numit *Iani al Stati*, care deveni cumnat cu *Iani Bucuvală* luând de nevastă pe soră-sa. «După moartea lui *Iani al Stati*, spune Ἀριστ. Βαλαωρίτης (la Ἀθανάσιος Διάκος, pag. 179), coboritorii lui nu putură să conserve capitanatul părintesc, dar mai pe urmă earăși îl căpătă o rudă a lor, capitan *Iscu*». Acest *Iscu* vom vedea mai la vale că este frate cu capitan *Gogu Bacòla* și pentru vitejiile sale fu poreclit *Deli-Iscu* și *Caraiscu*. *State Ghero-Dimu* a fost Român; dovadă este că a fost din *Săcăreț*, comună Românească (vezi Ἀραβατινός, χρον. τῆς Ἠπειρου, vol. II, pag. 146—147), apoi că *Deli-Iscu Bacòla*, coboritorul și moștenitorul său în capitanat, a fost Român, și informațiunile ce avem ne spun că porecla familiei lui *State Lala-Dimu* era *Bacòla*, care este nume Românesc (vezi la pag. 29, k) 1; idem vezi la No. 207).

No. 48. *Iani Bucuvală*, fiul lui *Dimu Bucuvală*, era și el din *Săcăreț* de la Valtu (Ἀριστοτ. Βαλαωρίτης, la Ἀθαν. Διάκος pag. 177—178), deci Român; apoi numele *Bucuvală* este Românesc (vezi la pag. 61 No. 80).

Numele *Bucuvală* îl găsim în forma *Bucuvalea* (Μπουκουβλέας) și la Românii *Μανταῖ* din familia armatolică a *Trupacheștilor* (Gudas, vol. VIII pag. 404). Vezi și la No. 191.

Frații și descendenții lui *Iani Bucuvală* și *Iani Bucuvală* au fost niște adevărați eroi în luptele cu Turcii și sunt cântați de popor până și astăzi în mai multe cântece (vezi Passov, pag. 6—7, cântecele II, III, IV, V; pag. 7-8, cânt. VI; pag. 8—9, cânt. VII; pag. 9—10, cânt. VIII; pag. 10, cânt. IX; pag. 10—11, cânt. X; pag. 84, cânt. CIV; pag. 85, cânt. CV; pag. 85—86, cânt. CVI; pag. 100, cânt. CXXVI, vers. 5; Fauriel, vol. I, pag. 9—11 biografia, și pag. 12—16 cântecele cu traducție). Vezi apretierii despre *Iani Bu-*

cuvală în Pouqueville (voyage, ediț. II, vol. III, pag. 327—328, *la terreur des Albanais*; asemenea, Hist. de la régénér. de la Grèce, vol. IV, pag. 57, unde un descendent a lui I. Bucuvală luptă la *Suli* împreună cu *Marcu Boșari* în contra Turcilor). Iani Bucuvală servi și la Ruși și muri foarte bătrân (la 1782) în Ierusalim, unde se duse se se făcă Hagiiu (Ἀριστ. Βαλαωρίτης, la Κυρὰ Φροσύνη, pag. 149—150), și de acolo i se aduse corpul și fu îngropat la Parga în Albania (Perevos, Ἱστορία τοῦ Σουλίου, etc., pag. 34, nota 3). Nici un eroi de înainte de revoluțiunea Greciei nu este cântat cu mai multe laude în cântacele populare. Așurea vorbim pe larg despre membrii acestei eroice familii, care se aude în istorie pînă la 1835. Atîta renume căpătase Iani Bucuvală, în cât ginerele său, *Iani* al *Stati*, ca se se laude, zice : ἐγὼ ἔμ' ὁ Γιάννης τοῦ Σταθῆ, γαμβρὸς τοῦ Μπουκουβάλα = Eū sînt Iani al lui Stati, ginerele lui Bucuvală (Passov, pag. 14, cânt. XIII, vers. 8 și pag. 15, cânt. XIV, vers. 7). Iani Bucuvală din cântacele populare ne amintește pe Ἡρακλῆς al Grecilor vechi. Un strănepot al lui *Iani Bucuvală* numit *Ianachi Bucuvală* este citat ca unul din eroii de la Misolonghi (1).

No. 46. *Alexi Cara-Chițu* a fost armatol la *Cârpenișiiu*. Chițu este nume românesc (vezi la pag. 28, F) 1); deci a fost Român. Vezi și mai sus la No. 44—48.

No. 47. *Iani Condo-Iani*, adecă *Iani scurtu* (= Κομπο-Ἰάννης), a fost armatol la *Patragie* și el și descendenții lui pînă la 1840. *Caciandoni*, un vestit căpitan despre care avem să vorbim mai la vale (No. 162), ne spune Pouqueville (Hist. de la régénération de la Grèce, vol. I, pag. 193 jos — 194 sus și 196 sus) că a *ereditat* sabia vestită a lui *Condo-Iani*, sabia de care îndată vorbim. Se vedem *de ce a ereditat-o Caciandoni?* pentru că era din aceeași familie și pentru că el deveni cel mai puternic în luptele în contra lui Ali-pașa, satrapul Epirului. Ereditatea presupune rudenie de sânge. Recurgem la probe din citațiunii, pentru că vrem întăii se demonstrăm romanitatea eroilor Români după spusele altora, și pe urmă vom spune *ce știm noi* despre ei, ca unii cari îi cunoștem foarte de aproape, dar trebuie se-i desfacem întăii de la Greci, unde i-au incorporat fără nici un drept istoriografii Greci și după ei și străinii.

Caciandoni am văzut mai sus (pag. 138, nota 1) că a fost Român. El are un nepot numit Gheorghe *Cionga* (adecă *Cîngu*), despre care Pouqueville (Hist. de la régénér. de la Grèce, vol. III, pag. 432) spune expres : „Zongos, *neveu de Hadgi Antoni et de Lepeniotis.*“ Pe *Caciandoni* aici l'a scris

(1) Eată ce zice Auguste Fabre (Histoire du siège de Missolonghi, Paris, 1827, pag. 97—98) : „Près de ces héros de la Selléide siégeaient. .... et *Giannakis Boucovallas*, descendant du plus célèbre des *Klephtes*, dont les combats, racontés dans une poésie mâle et concise, enflammaient, depuis plus d'un siècle, l'ardeur des guerriers de l'Olympe et d'Agrapha“. Vezi și la pag. 133 din această scriere despre Suliții.

Hadgi Antonii, pe când în vol. I, pag. 193 jos îl scrie *Cadgi Antonis*, se înțelege pentru că nu știa cum pronunță Români. Și *Condo-Ianeștii* și *Caciandoni* și *Cionga* au fost ómenii scurți. Fauriel spune despre *Caciandoni*: „il était petit et grêle„ (Fauriel, vol. I, pag. 163, linia 9). Gheorghe *Cionga* asemenea, nepotul său, și el era *scurt*, dar nu slab ca unchiul său *Caciandoni*, ci gros și *pântecos*, și de aceea în Passov (pag. 196, cânt. CCLXV, vers. 12) îl vedem batjocorit cu epitetul de: „σαποκόλης„, adică „cu pântecul putred„, ceea ce nu l-a oprit de a fi unul din cei mai viteji căpitani în revoluțiunea Greacă. În Passov, pag. 183, cânt. CCXVIII, la versul 6, este numit Βλαχοσόγιας, car la versul 16 Παλιόβλαχς, adică Român *vechiu*, *uzat*, etc. *Cionga* a fost în răsboi cu *Buieștii* și cântecul este făcut de vre-un țigan grec inimic al lui *Cionga* și al *Românilor*, pentru că după cum vedem în Fauriel (vol. 1, pag. 164 sus) *Cionga* și *Caciandoni* ca *Fărșeroși* fanatici în românism nu erau tocmai amici ai *Grecilor*, și de aceea D. Ἀραβαντινός (Χρον, τῆς Ἰπείρου, vol. II, pag. 146—147) supărat de aversiunea *Fărșeroșilor* către rasa greacă și de necata-dexirea lor de a se încuscri cu Grecii îi declară de *barbari*, *sălbateci* și *execrabili!!!*

Revenind la chestiune, spunem că și *Cionga* și *Caciandoni* și strămoșul lor *Iani Condo-Iani* au fost *scurți*, și de aceea s'au numit unii din ramurile acestei familii *Condo-Iani*, *Conto-Iani*, Κομπο-Γιάνης = *Iani Scurtu*. Această familie ênsă nu purta tot-d'auna numele de *Condo-Iani*, ci se numea *Cionga Cara-Tolii*, și găsim în Satas (Documents inédits, etc., vol. VI, pag. 161, 183, 200) pe *Cionga Cara-Tolii* comandant de oștire luptând împreună cu Venețienii în Peloponez în contra Turcilor pe la anii 1478—1483 și incoace; dar ca toți *Fărșeroșii*, cari luptară în Peloponez, ne este dat și el ca Albanez. (Vezi și pag. 32, nota 3, și pag. 80—85 din această scriere asupra *Suliților*). *Condo-Iani* dar a fost Român.

Vitejiile *Condo-Ianeștilor* sînt cîntate în multe cîntece populare. Vezi Passov, pag. 19, cânt. XIX, XX; pag. 57, cânt. LXVI; pag. 98—99, cânt. CXXIV; Fauriel, vol. I, pag. 87—88, cîntecele de la pag. 90—94; aici la pag. 90—91 cetim următoarea inscripțiune în grecește de pe sabia lui *Iani Condo-Iani*:

Ὅποιος τυράννους δὲν ψήφει,
Κ' ἐλεύθερος ἔς τὸν κόσμον εἶ.
Δόξα, τιμὴ, ζωὴ τοῦ,
Εἶν' μόνον τὸ σπαθί"του.

Adecă „*Celui căruiua nu-î pasă de tirani, și trăește liber în lume, glorie, onoare, viața lui, este numai sabia sa*„.

Nu ne putem opri de a nu cita ceea ce spune Pouqueville despre această sabie miraculoasă a lui *Iani Condo-Iani*, pe care ó eredită coboritorul

său, vestitul *Caciandoni*. Eată ce zice Pouqueville (*Histoire de la régénération de la Grèce*, vol. I, pag. 193—194) despre această sabie cu ocaziunea descrierii luptelor lui *Caciandoni* cu Ali paşa, satrapul Epirului: „(Ali-pacha) attentif à détruire toute espèce de liberté dans la Hellade, il s'était attaché à la poursuite de ses derniers défenseurs. Alarmé des progrès de *Cadgi Antonis* (ceteşte *Caciandoni*), qui avait hérité du sabre de Condoianis, sur lequel étaient gravés ces mots non moins mémorables que la devise connue d'Algernon Sidney : à celui qui brave les tyrans, qui vit libre dans le monde, dont la gloire et l'honneur sont la vie; il résolut d'exterminer ce chef redoutable.....” Aici la pag. 194 vorbeşte şi Pouqueville că era scurt *Caciandoni*: „la petitesse de sa stature„. Vezi şi la *Caciandoni*, No. 162, şi la *Cionga* la No. 219.

Descendenţii lui *Iani Condo-Iani* jucară un rol însemnat în revoluţiunea greacă. Cel mai însemnat dintre ei a fost *Micîu Condo-Iani*, care era armatol la Patragie (*Néz Iláτρα* sau *Ίπάτρα*) lângă *Lamia* sau *Zeituni* de la fruntariile sudice ale Tesaliei. *Filimon* (III, pag. 91) spune următoarele despre origina lui *Micîu Condo-Iani*: „*Condo-Iani* îşi trăgea rangul armatolic din vechime, pentru că bunicul său, originar de la *Valtu*, era protopalicarul lui *Dimu Bucuvală* vestit odinioară armatol la *Agrafa*. Din cauza acestei vechimi avea influenţă morală încă şi asupra eparchiilor limitrofe„. Despre *Dimu Bucuvală* vezi la No. 154.

Micîu Condo-Iani este citat între eroii cari apărară *Misolonghi*, şi cari făcură acea faimăasă eşire de la *Misolonghi*, care atrase aplauzele Europei întregi (*Tricupis*, III, 289). Eată ce zice şi *Auguste Fabre* (în cartea citată mai sus la No. 48, nota 1, la aceeaşi pagină) vorbind de Comandanţii, cari apărau *Misolonghi*: „Près de ces héros de la *Selléide* siégeaient ceux de la *Thessalie* et de l'*Acarnanie*, le vieux *Mitzos Kontoghianis*, et son neveu *Spyros*, qui soutenaient l'éclat d'une maison où, depuis longtemps, l'autorité de Capitaine de *Klephites* se transmettait, de père en fils, avec une épée ornée de cette devise : *Ce glaive n'appartient qu'à celui qui ne craint point les tyrans, qui sait vivre libre, et pour qui l'honneur et la gloire sont la vie*„. Vezi şi la No. 180 pe comandanţii Români armatoli cari apărară *Misolonghi*. Alţi armatoli însemnaţi din familia lui *Iani Condo-Iani* şi *Micîu Condo-Iani* sînt menţionaţi următorii :

Nicola şi *Costa Condo-Iani* (*Άριστ. Βαλαωρίτης*, în *Κορὰ Φροσύνη*, pag. 154); *Spiru Condo-Iani* ucis la *Misolonghi* (*Tricupis*, III, 307); *Vangheli Condo-Iani* (*Θ. Κωλοζοτρώνης. Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλλ. πολῆς*, pag. 248). Vezi despre *Condo-Ianeşti* şi în *Fauriel*, vol. I, pag. 87—93; *Pouqueville*, *Hist. de la régénération*, etc., vol. III, pag. 424; vol. IV, pag. 327 şi aiurea. Vezi despre asasinarea unora din *Condo-Ianeşti* la No. 152—154.

Despre *Micîu Condo-Iani* vorbim şi la No. 255.

No. 49. *Căpitan Bajdechi*. Familia armatolică *Bajdechi* a fost ereditară în capitanatul ei de pe muntele *Zagora* de la sudul *Olimpului* cu reşe-

dința în orașul Macrinița, adecă pe muntele Pelion. Anastasie G. Constantas (Ἐπιτομή τῆς Ἱστορίας τῶν νέων Ἑλλήνων, pag. 76, nota 1) ne dă următoarele familii armatolice ca ereditare în capitanele lor, exprimându-se ast-fel: „Aceste familii ereditare erau: la muntele Pelion, familia lui *Atanase Bajdechi*, vestit în cântecele populare ale Greciei moderne; la munții de la Agrafa, familia lui *Bucuvălă*; la isvoarele râului Acheo-lou (adecă Aspropotam), familia *Sturnareștilor*, un descendent ai cărora ocupă un loc eminent între apărătorii actuali ai independenței. Vestitul *Papa Eftimie*, fiul lui *Blahava*, acela care în secolul trecut concepu și aproape execută scopul colosal ca se rescoale în același timp pe toți armatoli Greciei în contra Turcilor, era din familia generalilor din *Casia* (adecă *Hașia*); familia lui *Zahila* (cetește *Taghila*) dădea generali la Alasona; la muntele Olimp cea mai vestită familie era aceea a *Lazeștilor*; aceea a *Tașilor* (adecă a lui *Cara-Tașiu*); între Tesalia și Macedonia, căpătă un renume strălucit în actuala revoluție (adecă de la 1821)“. *Constantas* n'a știut se enumere pe toate familiile.

Armatoli *Bajdechi* sînt cîntați în multe cântece populare, dintre cari două numai găsim în colecțiunea Passov (pag. 20—21, cânt. XXIV, și pag. 43—44, cântecul XLVIII în onoarea lui *Ironi Bajdechi*. Vezi și în *Οἰκονομίδης* (Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου, ἐν Ἀθήναις, 1881, pag. 64—65) cântecul unui *Bajdechi* de la 1878.

În revoluțiunea Greacă au jucat un rol însemnat următorii: *Chiriac Bajdechi*, *Panaïoti Bajdechi*, *Condo-Nicu Bajdechi* și *Mitru Bajdechi* (Filimon, III, 381, 382, 135; IV, 433; Tricupis, I, 213; Gudas, I, 331; Pevrevos, Ἀπομνημον. Πολεμικά, vol. II, pag. 13).

Porecla *Bajdechi* este Românească (vezi pag. 95, lista No. 3, la No. 9, 10, 11, 12); deci și armatoli *Bajdechi* au fost Români.

No. 50. *Capitan Bizioti*. Numele *Bizioti* este făcut de la o poreclă foarte des auzită la Români, adecă de la *Beza* sau *Bezi* prin luarea terminațiunei *oti* sau *otă*; ast-fel de la *Mișiu* se face *Mișioti*, *Mișiotă*; de la *Simu*, *Simoti*, *Simotă*, etc. (vezi la pag. 45, No. 34). *Bizioti* a fost vestit armatol la muntele Pelion din Tesalia, și când Ali pașa, satrapul Epirului, cu forțe considerabile reuși a scoate pe capitani Olimpului din Capitanele lor, *Bizioti* împreună cu *Iani* al *Stati*, cu *Eftimie Blahava*, *Lazeștii*, *Siru*, *Nicu Țara*, *Țaghila*, *Capitan Alexandri*, *Colocotroni* și alți începură resboiul de corsari în contra Turcilor cu o flotilă de 70—80 de corăbii și puseră frica și teroarea în Turcii marinari și în cei de pe coastele mării Egee (Satas, Τουρκολογία. Ἑλλάς, pag. 585—592).

Bizioti era Fărșerot, șeful locuitorilor Români ai unui cătun de pe muntele Pelion, care cătun și astăzi poartă numele: cătunul lui *Bizioti Ciardini* (Καλόβιον τοῦ Βυζιώτου Τσαρδίνη. Vezi Περιήγησις ἡ Τοπογραφία τῆς Θεσσαλίας καὶ Θεσσαλικῆς Μαγνησίας, ὑπό Νικολάου Ι. Μάγνητος. Ἐν Ἀθήναις, 1860, la pag. 100, linia 14 și 15; aici vedem și un sat *Bizița*, dar *Bizioti* nu era din *Bi-*

zița. La pagina 101 a cărții lui Μάρνης vedem un alt *cătun* Românesc, a Fărșerotului *Apostoli Evanghelinacu*. În cartea D-lui Μάρνης găsim că mai toate comunele de pe Olimp, de pe *Ossa*, *Pelion* și tot districtul numit *Zagora* de la nordul portului *Volo* din Tesalia, a fost locuit de Români, dintre cari mulți s'au grecizat, ear alții sânt pe cale de a se grealiza. D. Μάρνης, grecizat deja și elinizându-și numele, a căutat în cartea sa se nu spună nicăire cari din comunele de pe munți vorbesc românește, și când veni rândul se vorbească de *Vlaho-Livade* de pe Olimp, spune: „Βλαχολείβαδον, τὸ πάλαι Δοζώνη, κομόπολις χριστιανική με τριακοσίας περίπου οίκιας, οἰκουμένη ἀπὸ Βλάχους ἢ τοῦλάχιστον ὀμιλοῦντας τὴν βλάχικὴν γλῶσσαν, adică: *Vlaho-Livade*, în vechime *Dodona*, comună creștinească cu trei-sute de case aproape, locuită de Români sau cel puțin vorbind limba Română.“ Noi cei din Μεγάλη Βλαχία știm că de la marginea Olimpului de la nord pînă la golful de la *Volo* pe muntele Olimp, *Ossa* sau *Chisav*, *Pelion*, *Magnesia* (*Zagora*), comunele cele mai principale sânt Românești, precum: *Vlaho-Livade*, *Neohori*, *Fearică* zisă *Φτέρι* de Greci, *Cuchinupliò*, *Drachia*, *Bizița*, *Carița*, *Ambelachia*, *Schitu*, *Aghia*, *Desiani*, *Mânzila* (astăzi nu mai există, căci locuitorii au fost ruinați cu revoluția de la 1821 și s'au mutat în Grecia superioară), *Venetu*, *Cireșiu* (carnea emigrează locuitorii pentru ernarea turmelor lor), *Caprena*, *Mureșii*, *Aniliu*, *Țungărași*, *Zagora* aproape semigrecizată, într'o poziție înspăimântătoare (Μάρνης, pag. 85), *Promiri*, *Părci* (*cătun*), *Beștinica* lângă *Părci*, *Beru*, *Propan*, *Meru* sau *Ameru* zis de Greci *Μηλιας*, *Neauă* (= zăpadă); această comună era o dată unită cu *Neohori*; *Argalești* într'o pozițiune încungiurată de stânci; nu știm dacă mai vorbesc românește *Argaleștenii*; lângă *Argalești* este un liman foarte adânc care se numește și până astăzi *implina* sau *mlina*, adică *plina*. D. Μάρνης neștiind sensul cuvântului românesc *implina* (adică *mare plină*) derivă cuvântul din grecește zicând: *Μλίνα ἤτοι Μελίνα = τῆ Μελίνῃ, ἕρπον ἕρως, προσρηγίς, πρῶρος*, adică: *plăcut, blând*; dar cine? *ὁ λιμὴν = limanul*? Însă *ὁ λιμὴν* este masculin în grecește și *implina* sau *Mblina* sau *Μλίνα* este feminin și nu se potrivește de loc. Fără îndoială dar că *Argaleștenii* dădură numele de *plină* a mării din acel loc. Ațurea vorbim pe larg despre romanitatea acestei părți a Μεγάλεϊ Βλαχίε arătând cum s'a colonizat de Români, dintre cari o mare parte s'a grecizat, ear restul tinde spre grealizare neavând instrucțiune națională; continuăm cu comunele Românești, căle ne aducem aminte: *Macrinuța*, *Portăriăua*, *Volu* jumătate locuit de Români având și o despărțire care se zice și astăzi Ἄλλημεριὰ sau Βλαχομαχαλάς = *partea cea laltă* sau *mahalaua Românească*; *Amuri*, *Alasona* în cea mai mare parte locuită de Români, *Veleștin*, patria lui *Riga Veleștinliu*; *Veleștinenii* sânt grealizați, însă mai mult de cât jumătate din locuitorii sânt Români, parte rămași negrecizați, parte așezați acolo de mult din alte comune Românești, mai cu seamă din Ro-

mâinii de la Pind; mai amintim că riul dintre *Amer* (Μηλαίης) și *Niohori* se numește *Bufa*. Pe lângă acestea mai sunt *Rapsani* (Răpciune), *Ceariceani*, aproape grecizate, având însă multe familii negrecizate și de Români din alte locuri.

Aici este locul să amintim în treacăt că toate comunele Românești de pe *Olimp*, *Ossa*, *Pelion* și cele 24 de comune din provincia *Zagora* de la nordul portului *Volo*, au fost independente pînă la Ali pașa ca și toți ceilalți Români, plătiau și ei un mic prezent în bani, pe care capitaniii locali îl duceau sau îl trimiteau de a drept *mumei* Sultanilor, ear bisericile și monastirile lor depindeau de a drept de la Patriarchia din Constantinopoli. Aceșii Români au fost și sînt, ca și ceilalți Megalo-Vlahiți, cei mai luminați dintre cele lalte populațiuni, cei mai buni industriași și comercianți și cei mai bogați; apoi faptul independenței lor arată că au fost și viteji și au știut tot-d'a-una să-și apere cu sânge libertățile lor. Aici se găsește mulți Români, cari se lăsară de păstorie și deveniră cei mai curagioși marinari și în întreprinderi comerciale și în resboaie pe mare(1).

Bizioti dar și ceilalți vestiți armatoli, precum *Nicu Tara*, *Iani* al *Stati*, *Eftimie Blahava*, *Siru*, *Taghla*, *Alexandri*, *Colocotroni*, *Lazești* și alți, în resboaiele de corsari ce făceau Turcilor, aveau în flotila lor marinari mai mult Români, connaționali de ai lor.

Fiind că la aceste digresiuni ne-a dat ocaziune cartea D-lui *Μάρνης*, trebuie se dăm aici și genealogia românească a cător-va persoane importante trecute sub firma grecească de mult. Și mai întâiu familia lui *Μάρνης*.

La pag. 86 a cărții D-lui *Μάρνης* vedem că *Μάρνης* are unchiu pe vestitul lexicograf modern grec *Antim Gazis*. Numele lui *Gazis* ne spune *Gudas* (vol. I, pag. 344) era *Gazali* (Γάζαλις) și la scoală l-a prefăcut în *Gazis* (Γάζης). La pag. 87 ne spune D. *Μάρνης* că *Eustatie* și *Gheorghelapati* erau frați ai bunicei sale; ei aveau o soră numită *Asimița* (nume romănesc), care se mărită cu *Filip Συμβανίκου* (*Simvanicu*), care *Συμβανίκου* este porecla familiei vestitului profesor de la universitatea de la Atena *Filip Ioanu* și a lui *Daniil Filipide*, care a scris *Ιστορία της Ρουμουνίας* și *γεωγραφικόν της Ρουμουνίας* (*Μάρνης*, pag. 89). Cuvântul *Συμβανίκου* nu este grecesc, ci elenizarea romănescului *Ciubănicu* (2). Tot la pag. 89 ne spune D. *Μάρνης* că o altă soră a *Asimiței* *Lapati* a fost muma

(1) D. *Μάρνης* (pag. 73) spune că *Niohoriti* se ocupă și cu marina avînd corăbiile lor proprii *marî* și *mici*. El n'a vrut se spună că *Niohoriti* (hoară sat de neauă = de zăpadă) sînt Români, *Filipide* însă în *γεωγραφικόν της Ρουμουνίας*, partea II, pag. 51 jos, o spune.

(2) Sau *Șumba Nicu* (vezi la pag. 76 No. 117, și pag. 93 No. 163).

D-lui *A. Rangari* (1), tatăl fostului ambasador grec la București. La pag. 86 ne spune D. Μάρτυς că profesorul *Zaharia*, fiul lui *Papa Pantazi*, din familia *Papa-Iamuleștilor* (pag. 86), era bunicul său despre mamă. *Ianuli* este nume Românesc. Din toate acestea dar rezultă că domnul Μάρτυς este de origine Română grecizat.

Aici este locul să arătăm origina românească și a învățatului Grigorie *Constantas*, care era călugăr: Din satul *Civeșiu*, despre al cărui locuitor D. Μάρτυς spune (pag. 91) că *carnea emigrează la câmp spre ernarea turmelor*, vedem în Μάρτυς la pag. 67 că un oare care preot Galaction, fiul lui *Evanghelina Bușia*, dotă la 1788 un ogor unei biserici și scrise spre pomenire numele Galaction ieromonah și *Constanti* preot. Familia *Evanghelinacu* există și astăzi în *Civeșiu* și șeful tribului *Ciobănesc* se numește *Apostoli Evanghelinacu*, și despre *Cătuțul* lui vorbește D. Magnis la pag. 101. Grigorie *Constantas* dar se trage din acea familie. Domnul Μάρτυς, care elenizează numele românești, pe *Bușia* sau *Bușiu* ni-l dă în grecește Βόσω la pag. 67, și la nota (γ) zice: Βόσωα, ἦτοι βόσωα. Genitivul grecesc Βόσω, Βόσωα, βόσωα n'are nici un căpătâiu și nici un sens. Este dar *Bușia* și *Bușiu*, nume românesc, despre care vezi la pag. 38, rândurile 25—33. Tot la pag. 67 cetim și alt nume *Nicolo Βόσωα*.

Dar cum se face ca într'o familie de Fărșeroți se găsim călugări? căci la ei blăstemul cel mai mare este se vadă pe cineva călugăr. Eată ce se întimplă. Când unui Fărșerot îi mor copiii, promite lui Dumnezeu că dacă i-va lăsa unul se trăească, îl va face chiar călugăr, ceea ce este la ei sacrificiul cel mai mare ce pot face. Astfel se explică cazul, când la vre-o familie Fărșerotească găsim vre-un călugăr sau și popă.

No. 51. *Blahaveștii*, vestiți armotoli, erau din satul *Blahava* de la munții *Hașia* din nordul Tesaliei, și și-au luat numele de la satul lor natal (2). Că satul este românesc ne o spune *Pouqueville* (voyage, vol. III, ediț. II, pag. 329, nota 3, unde ne dă sate: *Luzestîi, Coniscu, Lepenița, Blahava, Zurunei*, zicând în text: „c'est dans ses escarpements....., qu'on retrouve les ruines d'Irèsia et d'Euthydrium, que je place conjecturalement au voisinage de *Zouranécous*“. Ear după ce a vorbit de aceste sate românești, la pag. 330, nota 2 ne dă satele românești *Flamburiștii, Clizutații, Mavriții*. Ear la pagina 331, de la linia 5—8, continuând a descrie satele din *Hașia*, zice: „Dans cette circonscription, ses subdivisions sont, le septmi-*Vlacho-Choria* (des *Valaques*), dont je viens d'énumérer les hameaux, et le *Petchouri*, qui me reste à décrire.“ Dar și fără de mărturia lui *Pouqueville* numele *Blahava* sau *Vlahava* este românesc și n'are trebuință de confirmare prin mărturie.

(1) *Rângar, Rângaciū* la Macedo-români însemnează armăsar pe jumătate castrat. (vezi și la No. 247).

(2) Sau ei au dat numele la satul lor precum se întimplă mai des.

În această familie găsim următoarele nume: bătrânul *Blahava*, preotul Eftimie *Blahava*, cel mai însemnat din totă familia, *Teodor Blahava*, *Dimitri Blahava*, *Floru Blahava*. Despre vitejiile lor vorbesc următoarele cântece populare: Passov, pag. 87—88, cânt. CIX; pag. 88, cânt. CX; Fauriel, vol. 1, pag. 199—203, cânt. pag. 204—205. Apoi Satas, Τουρκορ. Ἑλλάς, pag. 585—592, și 595—604; Ἀραβαντινός, Χρον. τῆς Ἡπείρου, vol. I, pag. 257, γ', 284, 301, 307, 380, nota 2, 386, nota 1; Ἀριστοτ, Βλαχωρίτης, la Ἄθ. Διάκος, pag. 181; la Κορὰ Φροσύνη, pag. 166, nota; vezi și în Pouqueville, régénération, vol. 1, pag. 251—254 revolta și moartea martirică a lui Eftimie *Blahava*, despre care vorbim și noi la No. 250—251. Porecla *Blahava* se află și la o familie din *Vlaho-Clisura*, despre care vezi la pag. 87 No. 16. Despre unii armatoli *Blahavești* asinași vezi la No. 152—154. Despre Eftimie *Blahava* vezi mai multe detalieri și la *Nicu Tara* la No. 197. Vezi și la pag. 133—134. Asemenea în Pouqueville, voyage, ediț. II, vol. III, pag. 413.

No. 52. *Iani Calpuzu*, armatol la Levadia din Beoția, era văr primar cu Căpitan *Comna Troacă*, armatol la Parnas (Gudas, VIII, 360). Luă parte activă la revoluțiunea din Peloponez de la 1769—70 (Satas, Τουρκορ. Ἑλλάς, pag. 486 și 492). Vezi despre romanitatea lui la No. 77.

No. 53—54. *Caleșii* și *Floru Călțuda* erau armatoli la Agrafa și Cărpeneșiū. Floru a fost asasinat de Ali Pașa (Ἀραβαντινός, vol. I, 259, nota δ'). Vezi în Passov, pag. 44—45, cânt. XLIX, versul 20—21 și nota; pag. 45—46, cânt. L, versul 27; in Χασιώτης pag. 97, cânt. 12.

Caleșii = *Galeșii*. Numele *Caleșii*, *Floru* și *Călțuda* sînt românești; deci au fost Români. Vezi despre cuvîntul *Caleșii* la pag. 50, rîndurile 6—8 și pag. 46 No. 35.

No. 55. *Tănase Cara-Bela* a fost din trupa lui Iani Bucuvală și propalicărul lui (Ἀραβαντινός, Χρον. τῆς Ἡπείρου, vol. I, pag. 259). Pentru vitejiile sale poporul îi făcu două cîntece (Passov, pag. 12—13, cânt. XI și XII; fu ucis într'o luptă lîngă Metzovo, Passov, pag. 13, cânt. XII, vers. 23, 32 și 36. Vezi și Χασιώτης, pag. 99, cânt. 15).

Numele lui *Cara-Bela* este scris în grecește *Καραμπέλας*, *Καραμπελᾶς*, *Καράμπιλος*, dupe cerințele versului popular. El este *Belu* cel negru = *Cara-Belu*. Numele *Belu* este românesc, deci a fost Român. O altă scriere *Καράβέλλας* (Ἀραβαντ. 1, pag. 259, nota γ') arată că el se numia și *Gărăveliū* = un fel de *merlă* sau *sitar* sau *gangur*. *Gărăveliū* se zice și *Gărăveli* și prescurtat *Gărelī*, *Gareli*.

No. 56. *Iani Carali* era ca un rege pe Olimp în timpul său, zice Pouqueville (voyage, a II ediție, vol. III, pag. 328: *qui régnait sur l'Olympe*). Doi descendenți ai lui *Iani Carali*, anume *Sterghiū* și *Iani* îi găsim luptând și în revoluțiunea greacă (Filimon, III, 301). Poporul onoră pe *Iani Carali* cu un cântec (Passov, pag. 22—23, cântecul XXIV a. Aici vedem că era ginerele unui popă din satul *Puliana*, din partea nord-ostică

a Olimpului). *Iani Carali* numai prin faptul că are descendent numit *Sterghiū*, nume escluziv românesc, ne silește să admitem că a fost român. *Puliana* este sat Românesc, și se zice și *Guguliana* (=un fel de ciupercă mică și groasă) (Pouqueville, voyage, vol. V, ediț. I, pag. 426).

No. 57. *Căpitan Chițu* era din munții Agrafa, dupe cum se vede din cântecul XXVII, versul 4—6, din colecțiunea Passov, pag. 23—25, cânteculele XXVI, XXVII, XXVIII, și Fauriel, vol. I, pag. 95—96 și cântecul de la pag. 98—99.

Chițu a fost Român, căci numele lui este românesc (vezi la pag. 28, F), 1).

No. 58. *Nicola Cojanitul* sau *Nicola de Cojani*, cum îi zice Pouqueville (voyage, ediț. II, vol. III, pag. 327), a fost major în armata germană și a luptat în multe rânduri în contra Turcilor împreună cu armatoli de pe Olimp. Un descendent al lui Nicola, numit Nicola C. *Cojanitul* și poreclit *Cașomuli* împreună cu un altul Nanu *Cojanitul* figurează și în revoluțiunea greacă de la 1821 (Filimon, IV, pag. 281 și 478). Porecla (*Cașomuli* (Κασομούλης) este *Cașu muli*, adică *cașii* de *mulă*, de *catâr*. A fost dar Român. În orașul *Cojani* din Macedonia pe lângă Români grecezi locuiesc multe alte familii negrecizate și din alte locuri, deci nu-i mirare să găsim porecla *Cașii-muli* pe acolo.

No. 59. *Nicola Giuvvara* era armatol în părțile despre Arta din Epir în revoltă în contra Turcilor și umbla cu steag roș (*Αραβαντινός Χρον. της Ηπειρου*, vol. I, pag. 259; *Χασιώτης*, pag. 110, cânt. 31, unde se spune că era și la Cărpenișii; *Perevos, Ιστορία τοῦ Σουλίου*, pag. 24). Tradițiunea locală spune că era nalt de statură și robust ca un Hercule. El era din comuna *Avela* de pe Pind și din cauza rivalității cu alți armatoli trecu în părțile Artei. Există și astăzi în *Avela* o ramură din familia *Giuvvara*. Numele *Giuvvara* este românesc (vezi la pag. 77 No. 161; pag. 102 No. 114) și se aude și *Giavara*. Grecii îl scriu *Τζοβάρας, Τσοβάρας, Τσαβάρας*.

Nicola Giuvvara este cântat în multe cântece. *Οικονομίδης (τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου*, pag. 25, cânt. 27 și pag. 38, cânt. 46) a cules două, dintre cari al doilea se află în colecțiunea lui *Χασιώτης*, citat mai sus.

No. 60. *Gheorghe Haiduți* era din adiutanții lui Iani Bucuvală (Passov, pag. 10—11, cânt. IX, versul 9 și cânt. X, versul 8). *Haiduți* este formă macedo-românească a cuvântului *haiduc*; deci a fost român. Adiutanții căpitanilor erau de regulă rude de ale lor sau și nerude, dar dintre cei mai viteji; trupele lor se recrutaū dintre ciobani, mai cu sémă *Fărșeroși*, renumiți pentru vitejia lor. Deci în cânteculele populare grecești, ca să se arăte că cutare căpitan avea soldași viteji, se zice că avea: *ὄλ' Ἀρβανιτοπαίδια*, adică toți soldașii lui erau băeți de *Albanezi*, și prin acest cuvânt se înțeleg *Fărșeroșii*, *Ἀρβανιτόβλαχοι*.

Gheorghe *Haiduti* era din comuna *Avela* unde există și astăzi descendenții lui (vezi la pag. 39, coloana a II, rândul 28).

No. 61. *Căpitan Ianuli* era adiutantul lui Sterghiu Bucuvală împreună cu *Hristu Nuțatu* (Passov, pag. 7—8, cânt. VI, versul 9). Numele *Ianuli* este Românească (pag. 57—58 No. 63); deci a fost Român, mai cu seamă fiind adiutant al lui *Sterghiu Bucuvală*. A fost și alt căpitan *Ianuli*, frate cu Teodor *Ziacă*, din comuna *Cireșu* de la Pind (vezi la Teodor *Ziacă*, No. 263).

No. 62. *Căpitan Lapa*, a fost adiutant al lui Panu *Zidru* și armatol la Olimp și la Parnas (Passov, pag. 15—16, cânt. XV, versurile 3, 5, 10, 16, 19, 25; cânt. XVIa, vers. 3, 5, 9, 10; Fauriel. vol. I, pag. 65—67, 68. La pag. 67, linia 2, Fauriel traduce cuvântul grecesc *Ψοχορός* prin *fiș de son âme*. Românii zic: *hiliu de suflet*, ceea-ce însemnează un tînăr ca de 15—20 de ani, pe care căpitanul îl lua cu el ca să-și facă pomană scoțându-l *cirac* în meseria armelor; nu era dar: *fiș de son âme*).

Lapa era Român (vezi la *Zidru*, No. 34).

No. 63—64. *Macri-Puliu*, *Macri-Tanase*. Cel întâiu era armatol la Grebeni în partea orientală a Pindului, ear al doilea la Olimp (Pouqueville, voyage, ediț. II, vol. III, pag. 328; *Ἀραβανός*, vol. I, pag. 259, spune eronat că ambii au fost din muntele *Chisav* [*Ἵοσσα* de lângă Olimp]; Perevos, *Ἴστορ. τοῦ Σουλίου*, I, pag. 23). Numele *Puliu* (= puia) arată că *Macri-Puliu* a fost Român. Dar cuvântul *Macri* nu este grecescul *Μακρής*? Macedoromânii n'au adjectivul *macru*, ci au poreclă cu acest sens în formele *Măcre* și *Măcri*. (Vezi la pag. 100, linia 65, porecla *Măcre* (1). În cartea D-lui *Μάκρης*, (despre care vezi mai sus la No. 50), la pag. 100, linia 13, găsim citat un comerciant prin cuvintele: *παρὰ τῷ ἐμπόρῳ Κ. Μάκρη*. D. *Μάκρης* n'a scris *Μακρής*, ci *Μάκρη*. Unde dar găsim la Români nume reproduse de Greci prin *Μακρο* — în compunere, acolo nu este cuvântul grecesc *μακρός*, ci *Macre*, *Macri* românească, care este opusul poreclei *Grosul*. Deci *Macri-Tanase*, este *Tanase Măcre* sau *Măcri*. Armatoii de mai sus erau frați și unul se numia *Puliu* ear cel-lalt *Tanase* și aveau porecla părintească *Măcre* sau *Măcri*, și erau din eparchia *Grebeni*, după cum spune *Κωνσταντᾶς* (pag. 157, linia 10), și în răsboaie au fost totdeauna nedespărțiți și în cântecele populare cântați împreună. Ambii dar au fost Români.

No. 65. *Capitan Mândal* era tatăl lui *Nașiu Mândal* care a luat parte activă în revoluțiunea greacă ca adiutant al Căpitanului *Iani Gura* (Filimon, III, 150; Tricupis, I, 315, IV, 57; din aceste citațiuni se constată că era *Român* din Aspropotam și poate rudă cu *Hagi-Petru*, despre care vezi la pag. 123 din scrierea aceasta despre *Suliști*). În Passov, pag. 21—22,

(1) *Macre*, *Macri*, este numele propriu latinesc *Macer*.

cânt. XXIV, vers. 11, se menționează despre Căpitan *Mândal*. Vezi mai încolo la *Nașiu Nandal*, No. 245.

No. 66. *Mitru Mara* a fost cel întâiū dintre adiutanții lui *Costa Bucvală*, după cum se vede în Passov, pag. 9—10, versul 16 în cântecul lui *Costa Bucvală*, cântul VIII. El după Ἀραβανῶς (Χρον. τῆς Ἠπειροῦ, vol. I, pag. 258, β') a fost poate (ἴσως) fiul lui *Hondru Mara*, despre care vezi la No. 82. Românii îi ziceau *Mitru Mari* (= mare) și de aceea în Passov, pag. 10, la *Nota* de variante la numărul 16 cetim Μητρομάρης. Am văzut însă că porecla *Mari*, ca și orî ce poreclă, poate lua la fine pe *σ*, care ține loc de articol, ca și la *acest, acesta, acel, acela* (vezi pag. 28, D), 2; pag. 64, No. 99). Decî *Mitru Mara* sau *Mitru Mari* a fost Român și a nume *Fărșerot*, căci la Fărșeroți mai cu seamă se găsesc porecelele *Mari* și *Mic*. Mai târziu *Mitru Mari* ajunsese și el armatol, și-l vedem luptând în revoluțiunea din Peloponez de la 1769—70 (Satas, Τουροικρ. Ἑλλάς, pag. 492). Servi și sub Capitan *Ciulca* (Ἀριστ. Βλαχωρίτης, in Ἄθων. Διάζος, pag. 177). Numele *Mara* la masculin se află și ca nume de botez (vezi la pag. 89 No. 164 și nota (40) de la pag. 90—91).

No. 67. *Hristu Milionî*, vestit în cântecele populare, era din Acarnania (1) și inamic al armatolului și primatului *Mavromati* (Fauriel, vol. I, pag. 1—2, și cântecul de la pag. 4—7). D. Satas (Χρον. ἀνέκδοτον Γαλαξιδίου, pag. 157) îi dă ca patrie plasa *Lidorichi* de pe Parnas. El făcu multe vitejii în luptele cu Turcii (Satas, Χρον. ἀνέκδο. Γαλαξιδίου, pag. 157—163). În cântecul lui *Milionî* din Passov, pag. 5, cânt. I, vers. 18—22 cetim că *Milionî* ucise pe asasinul său. *Milionî* ca și toți armatolii avea pecetie cu *vultur* (Satas, Χρον. ἀνέκδο. Γαλαξιδίου, pag. 162, nota). *Vulturul* este pe toate pecetiile comunelor românești. La întrebarea ce am făcut la mai mulți primari *de ce vultur* pe pecetii? mi s'a răspuns: „așa am găsit de la părinți.“ Numele *Milionî* este augmentativul lui *Milîu*, de unde *Milionîū*, *Milionî* și *Milionă*; asemenea de la *Căciū*, se face *Căcionîū*, *Căcionî* (vezi la pag. 44 No. 20); porecla dar nu-î luată de la pușca numită *milioni*, după cum i s-a spus lui Fauriel (I, pag. 1). *Hristu Milionî* a fost Român.

Numele *Milîu* este escluziv românesc și național la Macedoromâni. El este prescurtat din *Emilîu*, și se aude foarte des. Decî, unde găsim numele *Milîu*, se se știe că cel ce-l poartă este Macedoromân. Poporul grecesc n'are acest nume; ear Grecii literați au pe Διμίλιος, dar nici odată *Mίλιος*.

No. 68. *Capitan Naca* a fost din adiutanții lui Capitan *Tocica*, care era armatol din comuna românească *Avela* de pe Pind. (Passov, pag. 20,

(1) D. Satas (Χρον. ἀνέκδοτον Γαλαξιδίου, pag. 161, nota 1, spune că era din *Dorida*, de pe Parnas. Vezi despre satele românești din *Dorida* la pag. 127. *Dorida* și *Lidorichi* este același lucru (Pouqueville, voyage, ediț. III, vol. II, pag. 357).

cânt. XXI, vers. 7 și 23; Perevos, Ἰστ. τοῦ Σουλίου, pag. 34, nota 5). *Naca* este nume românesc; apoi faptul că era adiutant al lui Tocica arată că *Naca* a fost Român (vezi despre numele *Naca* la pag. 57—58 No. 63).

No. 69. *Capitan Nanu* credem că este din familia lui Nicola *Cașiu-muli* din Cojani (vezi la No. 58), căci găsim numele *Nanu* din Cojani și în revoluțiunea greacă de la 1821 (Perevos, Ἀπομν. πολεμικά vol. II, pag. 68 jos). *Nanu* este nume românesc, despre al cărui formațiune vezi la pag. 57—58 No. 63. Vezi biografia lui *Nanu* în Fauriel, vol. I, pag. 73—75, și cântecul de la pag. 78—79; Passov, pag. 26, cânt. XXX; Χασιώτης, pag. 96, cânt 11; aici la versul 2 se află cuvintele: καὶ παλλημάρια μάζωνε, ὄλ' Ἀρβαντοπαῖδια, adică: și aduna voinici, toți băieți de Albaneji. Acești băieți de Albaneji sînt *Arvanitovlahii* (Ἀρβαντοβλάχοι), adică *Fărșeroșii*, vestiți în vilejie. (Vezi și la No. 207 și la No. 295).

Nanu a fost Român. *Panu Zidru*, căruia *Nanu* i-a fost unul dintre adiutanți, îi dădu armatolia din *Veria* de la poalele nord-ostice ale Olimpului (Ἀριστ. Βαλαωρίτης, Ἀθ. Διάκος, pag. 180).

No. 70. *Hristu Nuiatu*, dupe cum se vede din cântecul lui *Sterghiu Bucurală* (Passov, pag. 7—8, cânt. VI, versul 9), a fost unul din adiutanții lui. Porecla este românească făcută de la cuvântul *nuia*, pl. *nuiete*; deci a fost Român. *Nuiatu* însemnează *suptirel*.

No. 71. *Capitan Siru* se numia și *Siru* și *Șeru* (de la *șeară* = *ferestreă*), și aceasta se vede din numele fiului său pe care-l găsim în Χασιώτης (pag. 121, cânt. 50, vers. 2 și 10) scris τὸ Σερόπλο (= *Șeroplu*), adică: fiul lui *Șeru* (1) sau *Șeară*. Asemenea poreclă este și *Tecura* sau *Secure*. Se află însă la Români mai des forma *Siru* (vezi *Siru* la pag. 79 No. 181; 96 No. 99). *Capitan Siru* (ὁ Καπιτάν Σήρος) a fost din adiutanții lui *Capitan Panu Zidru*, care i-a dat armatolia de la Platamona din Tesalia (Ἀριστ. Βαλαωρίτης, în Ἀθ. Διάκος, pag. 180). Nu se știe de unde a fost *Siru*. În cântecul XXX din Passov, pag. 26—27, la versul 24 vedem că avu de adiutanți pe un oare care *Đeghlu* (Τσέρυ) și pe vestitul *Cara-Tașiu* (Τάσο) din Neagoște.

Porecla *Siru* sau *Șeru* fiind românească, *Capitan Siru* a fost Român.

Porecla *Siru*, unindu-se cu numele Iani, ne dă *Siruiani*, și *Siriani*, produs de Greci prin Σορριάννης; ear *Șeru Iani* se face Σερριάννης. Un Σορριάννης, despre care se face vorbă la pag. 8 în citațiunea din Pouqueville și care a jucat un rol militar oare-care în imperiul Bizantin, are descendenți cari sunt așezați și cari există și astăzi în comuna semi-grecizată Frăngații (Φραγγάδες) de la Zagori din Epir cunoscuți cu porecla Σερριάννης (Lambride, vol. II, pag. 99). Despre Σορριάννης din timpul Bizantinilor eată ce ne spune Pouqueville (voyage de la Grèce, vol.

(1) Numele *Șeru* (*Liciu Șeru*) îl poartă și un locuitor din Nijopoli (vezi pag. 96 No. 99).

II, pag. 335, nota (1) în a II-a ediție): 1): Cantacuz lib. II, c. 24. Nicéphore Grégoras nous apprend que ce Syrgiannis était Romain d'origine, d'une famille illustre sortie des Scythes Hyperboréens et que son père avait épousé une princesse impériale de Constantinople. T. I, p. 182. ad. Ann. 1320^a. Ațurea noi arătăm că el era rudă cu Cantacuzineștii, cari au ca poreclă de familie și numele *Farcașii*, pe când cel de *Cantu-Cusin* s-l-a luat de la satul *Cosina*, despre care vezi la pag. 5 jos și pag. 48 la 1, 2, 3, 4, 5.

No. 72. *Iani al Stati* a fost fiul lui State *Lala-Dimu* din Acarnania, și ginerele lui *Iani Bucuvală*, renumit armatol. Armatoliu de pe Olimp ne mai putând rezista forțelor superioare ale lui Ali pașa, se retraseră la insula Schiotos din marea Egee, și acolo echipând o flotilă de 70—80 de corăbii sub comanda lui *Iani al Stati* și lui *Nicu Țara*, împreună cu armatoliu: *Blahava*, *Lazestii*, *Țaghilă*, *Biziotii*, *Siru*, *Teodor Colocotroni* din Poloponez, Capitan *Romfei* din Neagoște și Capitan *Alexandri* de pe Olimp, cu 1400 de voinici aleși începură a cutreera marea Egee ca *corsari* aducând spaima în flota turcească și în Turcii din orașele porturilor. Aceasta se petrece pe la 1807. (Satas, *Τουρκοι*. Έλλάς, pag. 576—587; *Σταθς*, πρώτος καπιτάνος τῶ στόλου = Stata, întâiul capitan al flotei, pag. 586.) Despre faptele lui *Iani al Stati* și *Nicu Țara* vezi în *Fauriel* (vol. I, pag. 9—11, și cântecul de la pag. 14—15); vezi și în *Passov*, pag. 13—15, cânt. XIII și XIV, unde la versurile 17 și 28 se vede că *Iani al Stati* era din comuna *Domnița* sau *Sēcăreș*. *Ἀριστ. Βαλαωρίτης* (in *Ἄθ. Διάκος*, pag. 179) spune că descendenții lui *Iani al Stati* nu putură să conserve armatolia părintească, și mai târziu o căpătă *Iscu*, ruda lui *Iani al Stati*. Vom vedea mai încolo că acest *Iscu* este *Andrei Iscu* Bacôla, poreclit și *Deli-Iscu* și *Caraiscu*, care este tatăl eroului *Gheorghe Caraiscachi* și care era din comuna *Domnița* de la Valtu. *Andrei Iscu* Bacôla fiind Român, și *Iani al Stati* a fost Român ca rudă cu *Andrei Iscu*. Vezi și la No. 45 și la No. 207.

Numele *Stati* îl găsim în cântecele populare grecești scris: *Σταθς* și *Σταθς*, nu *Στάθς* și *Στάθς*. *Σταθς* este cu accentul pe ullaică pentru cerința metrului iambic: ἐγὼ μὲ Γιάνης τῶ Σταθ, γαμβρὸς τῶ Μπουζούλα = eu sunt *Iani al Stati*, ginerele lui *Bucuvală*. Ear *Σταθς* = *Stata*, este formă epirotică după imitație românească, ca *Tegu*, *Tega*, *Mitru*, *Mitra* etc., (vezi la pag. 33 nota, și pag. 63, nota 3). *Stati Lala-Dimu*, tatăl lui *Iani al Stati*, ne este dat ca originar din *Sēcăreș* și din *Domnița*. Despre *Sēcăreșienii*, sau *Sărășienii*, cari se zic și *Sărășiceani* și *Sărășiceani*, vezi la pag. 13; idem în *Jireček*, *Geschichte der Bulgaren*, pag. 575 jos.

Despre faptele militare ale lui *Iani al Stati* vezi și la No. 197 pe larg.

No. 73. *Panu Țara* era tatăl lui *Nicu Țara*, și ginerele lui *Panu Zi-*

Idru ('Αριστοτ. Βαλαωρίτης, în 'Αθ. Διάκος, pag. 180). Vezi la *Nicu Tara* la No. 197.

No. 74. *Capitan Tocica* era armatol la Grebeni (Γρεβενά), în partea orientală a Pindului, care dă în Macedonia. El era din comuna *Avela* de pe Pind, nu din Grebeni, cum spune D. 'Αραβατινός, (Χρον. τής 'Ηπείρου, vol. I, pag. 259). Descendenții lui se află și astăzi în *Avela*. Numele *Tocica* este diminutiv lui *Tociu* (vezi și la pag. 45 la No. 24). Grecii-l scriu *Toscas* (Τόσζας; numai în colecțiunea Passov, pag. 19—21, cânt. XXI, XXII, XXIII, îl găsim bine reprodus în forma *Τότσοζας*, care este egală cu *Tocica*. În cântecul XXIII, vers. 2, pag. 21 vedem pe *Tocica* în revoltă plimbându-se cu trei mii de oștire. La 1770 esterminează pe *Albanajii*, cari se întorceau încărcăți cu prăzi din Peloponez (Perevos, 'Ιστορ. τοῦ Σουλίου. etc., pag. 23; Passov, pag. 20, cânt. XXI, XXII). *Tocica* și din nume și din locul de unde era se vede clar că a fost Român. El a fost așa de vestit ca și Iani *Bucvală*, *Blahava*, *Curali* și *Zidru*, despre cari vezi la numerile respective.

No. 75. *Alexi Tragudara* era adiutant a lui *Iani Bucvală* (Passov, pag. 10, cânt. IX, vers. 9, și pag. 11, cânt. X, versul 8). Este vestit și el în resboaiele cu Turcii, și era originar din comuna *Avela* (vezi numele lui la pag. 62 No. 86). Un descendent a lui *Alexi Tragudara* figurează și în revoluțiunea greacă împreună cu capitan *Floru Griva*, din familia *Bușeștilor* (Tricupis, 1, pag. 313; Filimon, IV, pag. 154, unde se vede ucis în luptă). *Tragudara* a fost Român.

No. 76. *Capitan Triță* era din adiutanții lui *Panu Zidru* (Passov, pag. 16, cânt. XVIa, vers. 10). *Triță* este prescurtat din *Dimitriță*. Numele lui arată că a fost Român.

No. 77. *Comna Troacă* a fost armatol la *Βλαχοχώρια* (= satele românești) de pe *Parnas* (Satas, τσορκοζορ. 'Ελλάς, pag. 486 și 492). Unul din descendenții lui *Comna*, numit tot *Comna Troacă*, joacă un rol însemnat militar în revoluțiunea greacă. Acesta are un fiu poreclit *Dipla*, care se laudă într'un cântec că este *șoimul* satului *Furca*: Δὲν εἶμ' ἐγὼ ὁ Πανοργιάς, δὲν εἶμαι κῆ-ὁ Λυσσέας, Μόν' εἶμ' ἀπ' τὴν 'Αγόριανν, τῆς Φόβριμας τὸ ξεφτέρει = Eū nu sūnt *Pănurea*, nici *Liseū*, ci sūnt din *Agoriānni*, *șoimul Furcei* (vezi cântecul în *Gudas*, vol. VIII, pag. 370, versul 8 și 9, estras din colecțiunea lui *Émile Legrand* a cântecelor populare grecești). *Furca* este sat românesc. Porecla *Troacă* se dă de la o *cuvată* mare care servește de fremântat pâne și de dat hrană la *porci*; ear *Comna* este un nume des la *Romāni*, care se aude și *Cōmin*, *Comina*, *Hōmin*, *Homna*, *Homnu*, *Humnu*, (1) (vezi pag. 90, nota No. 7). D. *Gudas* neștiind numele și porecele românești și dând peste numele *Comna* a fabricat o legendă întregă vrând se probeze fără nici o probă că familia *Comna Troacă* se

(1) Se află și ca nume de botez la femeii în forma *Homna*.

trage de la împărații *Comneni* (Gudas, vol. VIII, pag. 357—360). Domnia sa la pag. 360 ne spune că porecla *Comna* este *diminutivul* lui Κομνηνός, dar cum, nu spune; ear despre *Troacă*, pe care il serie Τράκας, zice că-i s-a dat lui *Comna* dinceuză că la un joc cu *omadă* el aruncând placa la joc nemeria și la lovire se auzia sunetul *trac!!* Curioasă derivație, și nu știm cum află aceasta pentru un lucru întemplat 150 de ani înainte de a serie despre *Troacă*. Grecii pe *oa* il scriu sau cu ω sau cu α, precum: *Soare* scriu Σώρης, *Broască* Μπράσκας (vezi la pag. 30 la P). 2); deci și pe *Troacă* l-au scris Τράκας. *Troacheștii* erau din *Furca* și se mutară în Agoriani pe Parnas, unde aveau armatolia asupra satelor Românești. Deci și din numele și porecla lor și din origina lor de la *Furca* se probează că au fost și sunt Români. Din această familie este și Capitan *Calpuzu* (Gudas, VIII, pag. 360—361. *Comna Troacă* și *Calpuzu* la 1770 resculară satele românești de pe Parnas (τὰ Βλαχολόγια) în contra Turcilor (Satas, Τουρκολογ. Ἑλλάς, pag. 492), și în timpul revoluțiunei de la 1821 *Troacheștii*, fiu și tată, earăși se puseră în fruntea Românilor din Βλαχολόγια și aduseră servicii mari revoluțiunei grecești prin vitejia lor (Gudas, VIII, pag. 365). *Troacheștii* rămaseră mult timp în Peloponez și de aceea îi găsim porecliți și Μωραΐταις, adică *Muraiți*, din *Morea* (Gudas, VIII, pag. 360). Mai încolo vom vorbi despre unu Gheorghe *Muraițul*, tot din această familie, care a fost adiutantul vestitului capitan Andrușu *Verușă Moceanu* (vezi la No. 131).

No. 78. *Statuchi Zaro-Nicu* cu *Nicola Zaro-Nicu*, *Ianachi Zaro-Nicu* și *Cușo-Hristu Zaro-Nicu* au fost armatoli la Agrafa (vezi cântecele în onoarea lor în Passov, pag. 23, cânt. XXV; pag. 24, cânt. XXVII, versul 6; pag. 25—26, cânt. XXIX; și Χασιώτης, pag. 110, cânt. 32 intitulat ὁ Γιάννης Λαρυσιώτης. *Zaro-Nichioti* este *Zaro-Nicu* cu terminația *oti*, *otă* (vezi pag. 45 No. 34). *Zaro-Nicu* este nume românesc egal cu *Zalo-Nicu* prin trecerea lui *l* în *r*, lucru ce-l găsim și la Români *Șfachiși* și *Lachiși* din Creta (vezi Passov, pag. 182, cântecul CCXLVII, versurile 3, 7, etc.). Cu *Zalo* este compus și numele renumitului poet Român *Zalo-Costa*, care era din comuna românească de pe *Pind* numită *Săraeu* (vezi Σποριδων II. Ἀμπρον, in Γεώργιος Ζαλοζώτσας, Ἀθήνησι, 1868, pag. 11, linia 5—8). Numele lor românesc dar arată că toți au fost Români fiind de aceeași familie. Vezi și la *Cușo-Hristu* No. 144, și la Gheorghe *Zalo-Costa* No. 317.

No. 79. *Fotu Zidru*, fiul lui Panu *Zidru*, fu asasinat de Turci la 1768 (Passov, pag. 63, cânt. LXXV, vers. 13 și 17; la aceste versuri este numit *Zidruli*, cuvânt care este diminutiv românesc a lui *Zidru* arătând micul *Zidru* sau fiul lui *Zidru*; vezi și Ἀριστοτ. Βλαχωρίτης, in Ἀθ. Διάκος, pag. 180). *Zidru* am văzut la No. 34 că a fost Român; deci și fiul său.

No. 80. *Capitan Zahariă*. Eată ce zice Fauriel (vol. I, pag. 73—74) despre acest armatol: On ne connaissait guère, en Morée, que trois ou quatre familles de Klephites. La plus puissante était celle de Kolocotroni,

et celle de Zacharias la plus ancienne. Le chef de bande qui a rendu ce dernier nom fameux vivait vers le milieu du dernier siècle; toutes les traditions qui lui sont relatives lui attribuent au plus haut degré les qualités indispensables pour faire un Klephte de renom, une bravoure sans égale, une extrême sagacité d'esprit: une vigueur et une souplesse de corps extraordinaires, et une vitesse incroyable à la course. Elles célèbrent de plus la générosité de son caractère, son humanité et ses ménagements pour les Grecs, surtout pour ceux qui étaient opprimés et pauvres". Gudas (VIII, pag. 22) spune că familia prințiară a Grigoreanilor din Laconia, care numia pe subț capitani, lăsă în discrețiunea Turcilor pe armatolul *Panaïotar Venețianacu*, de și era ginerele Capitanului Domnitor, și-l înlocui cu armatolul *Zaharia*, pentru că Panaïotar nu arăta destulă ură în contra Turcilor și pentru că făcea rău Creștinilor (vezi și la No. 190).

Pouqueville (Hist. de la régénér. de la Grèce, vol. II. pag. 264, edițiunea II-a, nota 1) vorbind despre fiica lui Zaharia, zice următoarele cu ocaziunea începerii revoluțiunei grecești de la 1821 la Maniați: „À ces accents, une Spartiate, Constance Zacharia, fille d'un martyr de la liberté, qualifié de brigand et empalé comme tel à Tripolitza, en 1799, instruite des malheurs de son père qu'elle perdit lursqu'elle était au berceau, quittant ses fuseaux, saisit les armes! Altérée de vengeance, elle plante un drapeau sur sa demeure en signe d'enrôlement. Les femmes Laconiennes et les braves du Pentadactylon s'enflamment à ses récits (1) et se précipitent sur ses pas dans la plaine de Lacédémon, où elle proclame la régénération de la Grèce à la tête de cinq cents paysans. L'évêque d'Hélos Anthimos, accouru à la reneontre de l'héroïne, bénit son entreprise, et après avoir forcé les Turcs à se renfermer dans le chateau de Mistra, elle remonte le cours de l'Eurotas, jusqu'à Léondari, où elle vient renverser le Croissant des mosquées et mettre le feu à la maison du vaivode qui tombe sous ses coups". Ear la nota (1) Pouqueville zice următoarele: „Zacharias, que j'ai vu attaché au pal en février 1799, était cité comme un des hommes les plus rapides à la course, titre qu' Homère donne au divin Achille. Les chants populaires disent, au sujet de sa légèreté, que ses talons touchaient à ses oreilles quand il courait à travers les campagnes". (Vezi și Fauriel, vol. I, pag. lix).

Din cele de mai sus rezultă că Zaharia era Maniat și negreșit de la muntele Taiget Pendadactylos, care a dat numele de *brațul de Mâni* al părții Laconii, care se numi grecește *Μάνη*, *Μάνη*, *Μάνη* (vezi la pag. 17, nota 3); ear despre romanitatea Maniaților, vezi mai cu seamă la No. 189, apoi la pag. 47, 48, 49, 53, 54—55, 121 cu nota (1) și pag. 122. Prin urmare armatolul *Zaharia* a fost Român. Există un cântec popular despre Zaharia (vezi Passov, pag. 18, cânt. XVIII; Fauriel, vol. I, pag. 76).

Fauriel se înșală în ceea ce privește vechimea familiilor armatolice.

din Peloponez; cea mai veche a fost aceea a Colocoltroneștilor (vezi la No. 28).

No. 81. *Apostoli Buia Griva*, din familia istorică a Buieștilor, a fost armatol în Acarnania (Satas, Έλλ. ανέκδοτα, vol. I, pag. ρλδ'). Buieștii fiind Români, și el a fost român. Vezi despre *Buiești* la pag. 5, 6, 18.

No. 82. *Hondru Mara* a fost armatol la Lamari¹⁾ spre Arta în Acarnania superioară. El avu un fiu numit *Mitru Mara*. D. 'Αραβαντινός dar care scrie *Χοντρομάρας* și *Χονδρομάρας* credem că nu derivă cuvântul de la grecescul *χονδρός* = *gros*, și de la substantivul *ή χονδρομάρα* = *gugumănia*, căci dacă *Mitru Mara* era fiul lui *Χοντρομάρα* era să se numească *Mitru Χοντρομάρα*, ear nu simplu *Mitru Mara*; deci *Χοντρομάρα* este *Hondru Mara*, adică *Hondru Mare* cu *a* la fine, ca la acest, acesta. Porecla *Hondru* este des audită la Români nu în sens de *gros*, ca grecescul *χονδρός*. *Hondru* compus cu *Dimă* sau *Διμμά* dă *Hondro-Dimă* sau *Hondro-Dimă*, făcut de greci *Χονδρό-ζωμος*, ca și când ar fi din *ζωμί* = *gamă*, și *χονδρό* = *groasă*. *Mara* de la *Χοντρομάρας* arată că armatolul în chestiune a fost *Român*, căci *Mare*, *Mari* și *Mara* sunt porecle românești (vezi 'Αραβαντινός, Χρον. της 'Ηπείρου, vol. I, pag. 250 și 258, β'). Vezi și la No. 66; idem la pag. 64 No. 99 și pag. 89 No. 164 despre numele și porecla *Mara* și *Mare*. *Hondru* se aude și *Condru*, *Condra*, *Condrea*, nume des auzite și în România.

No. 83. *Scântu Buia* a fost un om de armă, de care se servi Ali pașa în contra inamicilor săi. Credem că este din familia istorică a Buieștilor. (Vezi despre el 'Αριστ. Βαλαωρίτης in Κυρά Φροσύνη, pag. 67—68 și 'Αραβαντινός, Χρον. της 'Ηπείρου vol. I, pag. 251—253, nota 2. Deci a fost Român.

No. 84—86. *Costa*, *Dehliu* și *Hristu Buia Griva*, toți din familia istorică a Buieștilor, au fost armatoli în Acarnania și luară parte în contra Turcilor la revoluțiunea din Peloponez de la 1769—70 (Satas, Έλλ. ανέκδοτα, vol. 1, pag. ρλδ'—ρλε, și Τουρισσο. Έλλάς, pag. 486, 492, 497—8). Au fost Români, căci Buieștii erau Români, dupe cum se vede la pag. 5, 6, 18 și aiurea.

No. 87. *Capitan Ciolac* a fost din adiutanții lui *Capitan Tocica* împreună cu un altul numit *Naca*. Acestor adiutanți Turcii le luară familiile și ei se gândiau să se supună lor; atunci *Tocica* le zice într'un cântec popular (vezi *Perevos*, *Ιστορία τῶς Σουλίου*, pag. 35, versurile 5—9): „*Băești mei, dacă vreți tătare și vreți să periți, veniți să vă tău eu și să vă îngrop, să dau pomelnicele la toți popii, să audă țări și orașe, orașe și ținuturi, să zică că Tocica turbă și-și mănencă voinici.*“ Vezi și nota 5 la pag. 34 tot din *Perevos*.

¹⁾ Lamari = *La mare*, căci p'asa este lungă mare. Aici găsim și numele *Limba* pentru o bucată de pământ care înaintează în mare. (L. Heuzey, *Le mont Olympe et l'Acarnanie*, Paris, 1860, pag. 285, 287, 288 jos etc.).

Capitan *Ciolac* a fost din familia numită mai târziu *Ciolacoglu* din același sat cu *Gavu-Sterghiu* din Agrafa. [*Ἀραβαντινός*, *Χρον. τῆς Ἠπείρου*, vol. I, pag. 256 și 345, nota (1)]. *Gavü* = *orb* la Macedoromâni; ear *Sterghiu* este un nume esclusiv românesc. *Ciolac* și *Ciolacoglu* sunt rude cu capitan *Gavu-Sterghiu*, despre care vezi la No. 173; decî *Ciolac* a fost Român. *Gavu-Sterghiu* a jucat un rol însemnat în revoluțiunea greacă de la 1821; Pouqueville îl numește *le stratarque* (régén. vol. III, pag. 423).

No. 88. *Dimitri Ciolacoglu* a fost armatol la Agrafa și din același sat cu Capitan *Gavu-Sterghiu* (*Ἀραβαντινός*, *Χρον. τῆς Ἠπείρου*, vol. I, pag. 256 și 346, nota 1). Decî a fost Român; vezi și No. 87 de mai sus. Vezi înrudirea cu *Gavu-Sterghiu* la No. 173.

No. 89. *Cușo-Hristu Zaro-Nicu*, vezi la No. 78.

No. 90. *Iani Draganî* a fost din orașul *Galaxidi* și camarad de arme cu căpitan *Vlaharmata*; căzu într'o luptă cu Turcii (Satas, *Χρον. ἀνέκδ. Γαλαξειδίου*, pag. 159—60). D. Satas scrie *Τραχανῆς* elenizând pe Românescul *Draganî* și *Dragan*. Nu încapе îndoeală că a fost Român, mai cu seamă camarad cu *Vlaharmata* și numit *Draganî*. Numele *Dragan*, de și slavice, este purtat de Români; asemenea și diminutivului *Drăgănac*, despre care vezi la No. 190.

No. 91. *Capitan Ghiahu* a fost armatol în Epir. Despre el vorbește Fauriel, vol. I, pag. 23—24, și pag. 26—27 în cântecul lui *Ghiahu*; ascîminea Passov, pag. 47—48, cânt. LIII. Numele *Ghiahu* și *Ghiacă* sunt românești (vezi la pag. 62 No. 87); decî *Ghiahu* a fost Român. În grecește numele este scris *Γιάχος*.

92. *Lazeștii* au fost din *Vlaho-Livade*, comună românească pe Olimp (Gudas, V, pag. 399). Din familia *Lazeștilor* a fost și căpitan *Gheorgachi Olimpiotul*, șeful oștirilor lui Ipsilante la 1821 în România (Gudas, V, pag. 400, unde spune că această informațiune o are chiar de la fiul lui Gheorgachi). *Lazeștii* au fost mulți, între cari notăm pe *Costa*, *Dimu*, *Hristu*, *Nicu* și *Toliu*, după următoarele cântece populare: Passov, pag. 51, cânt. LIX, unde la versul 4 se zice că *Lazu* era *exarch* în capitanatul său; pag. 61—63, cânt. LXXII, LXXIII, LXXIV; pag. 97, cânt. CXXII; pag. 98, cânt. CXXIII; *Χασιώτης*, pag. 211—212, cânt. XXXIII, versul întâiu de la pag. 212; Fauriel, vol. 1, pag. 29—31 biografie, și pag. 32—33 cântecul lui *Pliacica*, unde găsim pe *Pliacică* rănit și el întreabă păsările „oare, păsărilor, mă voiî lecui, oare mă voiî vindeca? Și-i se răspunde: Dragă *Pliacica*, dacă vrei se te vindecî, se se lecuească rănilile tale, eși sus pe Olimp, la locul cel frumos. Voinicii acolo nu se îmbolnăvesc, și bolnavii se îmbărbătează. Acolo sînt Cleștii cei mulți, cele patru *prutate* (marî capitanate). Acolo împărțesc banii și capitanatele. Lui *Nicu* îi cade Potamiă, lui *Hristu* Alasona, *Toliu* fu căpitan estan la Caterina (oraș și plasă), și micul fiu a lui *Lazu* luă Platamona, etc.“ De aci se vede că *Lazeștii* trăgeau la sorî capitanatele; Fauriel, vol. 1,

pag. 41—42 și 44—45, cântecul lui *Dimu Lazu* și biografa lui; pag. 53—54 tot despre *Dimu*, și pag. 56—57 alt cântec, la care găsim un nepot a lui *Dimu* numit *Lambrachi*, nume popular la Români; Χασιώτης, pag. 113—114, cânt. 36, unde la versul 7, pag. 113 găsim și unu *Liotlu* sau *Luliu Lazu*, căruia Veli-pașa, fiul lui Ali-pașa, îi luă nevasta ca se-l silească se-i se supună; vezi și 'Αραβαντιός, Χρον. της 'Ηπειρου, vol. I, pag. 307, nota (β), și 'Αριστ. Βαλαωρίτης, in 'Αθων. Διάκος, pag. 196. Despre Lăzești vorbim pe larg ațurea, căci luară parte însemnată și în revoluțiunea greacă de la 1821 (vezi despre *Tolia* și *Dimu Lazu* în *Gudas*, VIII, pag. 400). Despre Lăzești vorbește și *Perevos*, 'Ιστορ. τοῦ Σουλίου, pag. 32, 33. *Lazu* de la 1760 a fost adiutantul lui *Panu Zidru*, armatol la Alasona din Tesalia, de la care luă capitanatul de la *Ecaterina* (oraș și plasă la Olimp) ('Αριστ. Βαλαωρίτης, in 'Αθ. Διάκος, pag. 180). În timpurile vechi familiile însemnate românești trimiteau câte unu sau doi din sinul lor la cei mai însemnați căpitani se facă scoala armelor, și astfel găsim că cutare mare comerciant sau profesor Macedoromân avea frate armatol, distins în resboaiele cu Turcii. Nicu *Țara*, de exemplu, era un erou și om literat (*Fauriel*, vol. I, pag. 182).

Capitan Lambrachi Lazu și alți *Lazești* au însoțit pe *Nicu Țara* la toate resboaiele ce făcu pe uscat și pe mare, și de aceea sunt cântați în multe cântece împreună cu el (vezi și *Οικονομίδης, τραγούδια τοῦ 'Ολύμπου*, pag. 52—53, cântecul 68, și pag. 51—52, cânt. 67). În *Οικονομίδης* (la pag. 12—13, cânt. 6) găsim următorul cântec relativ la moartea unuia dintre armatolii *Lazești*. Dăm cântecul întreg cu textul grecesc și în traducere, atât spre a se vedea *romanitatea* *Lazeștilor*, cât și spre a da și o probă de geniul poetic al Românilor. Căci toate cântecele relative la bravurile armatolilor, fie ele în limba română fie în limba greacă, sunt făcute numai de Români. Români fiind ἄλλοσσοι, adică cei din Albania știind și albanezește, car cei vecini cu Grecii știind și grecește, au cântat pe eroii lor și în românește și în albanezește și în grecește. Deci și cântecul citat mai jos este făcut de Români. Eată cântecul :

„Ἐσσις παιδιὰ Βλαχόπουλα, παιδιὰ 'πὸ τὰ Λεϊβάδια,
Σὰν πάτε κατ' τὸν τόπον σας, πίσω κατ' τὴν πατριδα,
Τουφέκια νὰ μὴ βίξητε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε.
Κὶ ἂν σὰς βιώτῃς ἡ μάνα μου, ἡ δόλια ἡ ἄδερφή μου,
Μὴν πῆτε πὼς χαρέθηκα, πὼς εἶμαι σκοτωμένος,
Μὴν πῆτε πὼς παντρεύτηκα, πὼς εἶμαι παντρεμένος.
Ἦγῃρα τὴν πλάκα πθερὰ, τὴ μαύρη γῆ γουαίκα,
Κὶ αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα πῆρα γουακαδέρφια.“

Adecă : „Voi băeți Românași, băeți din Livade, dacă vă veți duce pe la locul vostru, înapoi în patria voastră, se nu sloboziți pușli, cântece se

nu ziceți. Și dacă vă va întreba maică-mea, biata soră-mea, se nu spuneți că sunt rănit, că sunt ucis, ci spuneți că mă însurați, că sunt însurat. Luați placa de soacră și negrul pământ de nevastă, și cele mici pe-tricele le luați de cumnați.“

Lazeștii au fost Români, ca uniți cari erau din Vlaho-Livade. Vezi și la Gheorghe Olimpiotul la No. 246.

No. 93. *Capitan Mavromati* era de la Valtu din Acarnania, om bogat în turme și tot de o dată și armatol. În Passov, pag. 5, cânt. 1, vers 9 și 10 se spune că Hristu *Miltoni* ridică un *cadîu*, și autoritățile turcești cerură de la Mavromati se ucidă pe *Miltoni*, dacă vrea se-și conserve capitanatul. În *Ἀρβαρινοὺς* (Χρον. τῆς Ἰπείρου, vol. I, pag. 310, nota 1), vedem pe la 1812 un descendent a lui Mavromati armatol. Asemenea și în Satas (Ἐλλ. ἀνέκδοτα, vol. I, pag. ρλστ), se amintește de Mavromati, că gonește pe Capitan *Cașico-Iani* și pune în locul lui ca armatol pe *Dracu Griva*.

Capitan *Mavromati* are nume grecesc μαῦρο ῥῆτι (= ochiul negru), ênsă el a fost Român. Spre a se convinge cetitorul, cetească la No. 274).

No. 94 *Colea Plăpută* a fost om bogat în turme în Peloponez, și armatol, rudă cu Teodor Colocotroni (Fil. III, pag. 6, 55, 63, 409). Fiii lui Colea Plăpută sunt nepoți lui T. Colocotroni (Gudas, VIII, pag. 102 jos). Am văzut la pagina 31—32 că Colocotroneștii au fost Români; deci și Colea Plăpută și fiii lui. Fiii lui Colea Plăpută jucară un rol însemnat în revoluțiunea greacă, după cum vom vedea mai încolo. Plăputeștii au de rudă un oare care *Pănură*, viteaz luptător Filimon, IV. 57). *Panură* este poreclă românească. (Vezi la pag. 50).

No. 95. *Capitan Toltu* a fost armatol la Grebeni (Γρεβενά), partea orientală a Pindului spre Macedonia. El la 1770, întorcându-se mulți Albaneji Turci cu multe prăzi de la revoluțiunea nenorocită din Peloponez, îi extermină luându-le toate prăzile (Κωνσταντάς, pag. 141—142). *Toltu* a fost Român, căci numele lui este românesc. (Vezi la pag. 44 No. 15). Se nu se confunde cu *Toltu Lazu* de pe Olimp, de la No. 92.

No. 96. *Iani Cactoni Vărcolac* se numia mai înainte Iani *Cactoni*, și fu poreclit *Vărcolac* pentru că era negru la față și pentru că mănca mulți Turci, adecă ucise mulți Turci. (Χρυσάλλης, vol. III, pag. 386, coloana întâia). Cauza care îl făcu armatol a fost atentarea ce vru se face la onoarea nevestei sale un Derven-aga Turc Albanez, pe care-l ucise. (Χρυσάλλης, III, pag. 385, col. a II-a). Iani *Vărcolac* prin multele lupte victorioase ce făcu în contra Turcilor fu recunoscut prin firman împărătesc *capitan* peste mai multe orașe de pe Parnas cu condițiunea se trimită anual Sultanului câte un *ultu* spre semn de supunere. (Χρυσάλλ. III, pag. 387, col. II-a). După moartea lui Iani *Vărcolac* vru se-î ia locul fratele său, dar un oare-care *Costa Zaharia*, supranumit *Costandăra*, cumnat cu *Vărcolac*, îl goni, și fratele lui Iani *Vărcolac* se retrase și se așeză defi-

nitiv cu familia sa în oraşul *Levadia* din Beoţia, ear el luă capitanatul lui Vărcolac, al cărui fiu muri nevărstnic.

Am văzut că *Iani Vărcolac* se numia *Iani Cactoni*; fratele lui aşezat în *Livadia* purta şi el numele de *Cactoni*. Un descendent al acestui *Cactoni* aşezat în *Levadia* vom vedea mai încolo că a fost vestitul *Lambru Cactoni*, un om extraordinar în luptele navale cu Turcii pe la 1790—1806. Vezi mai la vale la *Lambru Cactoni*, la No. 165. Familia *Cactoni* era în înrudire de aproape cu armatolii *Lambru* şi *Mitru Ţecura*, despre cari am vorbit la No. 38—39, şi pe cari îi vedem pe la 1740 la *Valtu* în *Acarmania*, şi unul din ei a fost ginerele armatolului *Găcutli Trămbuca* şi armatol la *Valtu* (*Satas*, Έλλ. άνέκδοτ. vol. I, pag. ρλγ'; şi *Χρυσάλλης*, vol. III pag. 387, col. I, unde se vorbeşte despre înrudirea *Cactoneştilor* cu *Ţecura*). *Cactoneştit* dar erau originarii de la *Valtu*, de unde se mutară în *Galaxidi* şi pe urmă în *Levadia*.

Porecla *Cactoni* este românească (vezi pag. 44 No. 20 şi 23); deci a fost Român. La No. 165 dăm mai multe detalieri.

No. 97. *Vergu Vlaharmata*, armatol la *Parnas*, era dintr'un sat numit *Μαυρολιθάρι* (Peatră-neagră) (*Satas*, *Χρον. άνέκδοτον Γαλαξειδίου*, pag. 157; vezi şi faptele lui tot aici la pag. 157—158. La nota (2) de la pag. 157 se spune că *Papa-Costa Ciamała*, locotenent de general în revoluţiunea greacă de la 1821, a fost rudă cu *Vergu Vlaharmata*, ear la pagina 240, la corectarea erorilor, ultima linie, cetim următoarele: „pag. 157, nota: έγγονός τοῦ Βλαχαριμάτα,“ adică *Papa-Costa Ciamała*, despre care se vorbi la nota de la pag. 157, era έγγονός, adică franţozeşte *petit fils*, saū în româneşte *fiu de fiu* al lui *Vlaharmata*). Şi numele *Vlaharmata* şi porecla *Ciamała* sunt româneşti; deci *Vergu Vlaharmata* a fost Român. (Despre porecla *Ciamała*, *Ciamalic*, *Ciamablac*, vezi pag. 93, Nota 7; pag. 97, Nota 29). *Papa-Costa* jucă un rol însemnat în revoluţiunea greacă.

No. 98. *Iani Bună-horitul* însemnează *Iani* din *Bună hoară* (din *bun oraştii*). *Bună-hoară*, sat la *Parnas*, este scris greceşte *Βουν-χώρα* (=fară saū sat de munte) dupe cum se vede în *Satas*, *Χρον. άνέκδοτ. Γαλαξειδίου*, pag. 157 jos. În *Gudas*, vol. VIII, pag. 387, linia 26, găsim forma *Βενηχώρα*. Din *Βουν-χώρα* a fost şi un renumit armatol cunoscut cu numele *Vlaho-Tanase* (*Satas*, *Χρον. άνέκδοτον Γαλαξειδίου*, pag. 163). Întrăm în aceste detalieri spre a găsi naţionalitatea lui *Iani Βουνχωριτου*], căci nu ştim dacă este sat românesc; numele de *Vlaho-Tanase* ănsă din *Βουν-χώρα* ne face să credem că satul este românesc, şi prin urmare *Iani Bună-horitul*, compatriotul lui *Vlaho-Tanase* a fost Român. Vezi faptele lui în *Satas*, (*Χρον. άνέκδοτ. Γαλαξειδίου*, pag. 157—158). Şi *Lambeti* de la No. 120 a fost din satul *Bună-hoară*.

No. 99. *Floru Iătăganea* a fost din trupa lui *Zaharia Costantăra*, armatol la *Parnas*, şi camarad de arme cu *Vlaho-Tanase* şi *Lambru Ţe-*

cura. După moartea lui Costantăra, capitanatul său rămas fără moștenitori și-l împărțiră între ei adiutanții săi. Ast-fel împregiurimele Salonci le luă Lambru Tecura și Vlaharmata, Dorida, unde sunt τὰ Βλαχοχώρια, o luă Floru Iătăganea, și plasa Malandrinu o luă Vlaho-Tănase (vezi Χροσάλλις, vol. III, pag. 419, colóna I-a). Numele *Floru* este românesc (vezi însemnarea lui la pag. 18, rândurile 14—19); deci *Floru Iătăganea* a fost Român. În grecește este scris Φλώρος Ίαταγάνας. (vezi și la No. 41). Porecla *Iătăganea* este de la *ıatagan*, care se zice și *tartagan*.

A esistat și alt capitan cu numele *Floru* simplu, contimpuran și amic cu capitan *Andruțu Verușii* (vezi cântecul lui în Χασιώτης, pag. 97. cântecul 12). Nu știm dacă este același cu *Floru Calțuda*, fratele lui *Calteșii Calțuda*, despre cari vezi la No. 53—54.

No. 100. *Capitan Alexandri*. Numele *Alexandru* nu esistă în popor; în locul lui este des usitat *Alexi* și *Leca*. *Alexi* se face augmentativ *Alexandru* (ca la băet, *băețandru*) și *Alexândri*, cu accentul pe penultimă ca și *Diamândi*. Asemenea *Costanti* nu esisă, ci *Costa*, care și el se face augmentativ *Custându* și *Custandeu*, *Custândar*, *Custândara*, *Costar*, de unde diminutiv *Custarel*, *Custareli*. T. Colocotroni (Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλλ. φυλῆς. pag. 32) spune că 1807 toți capitaniii de pe Olimp proscriși, precum *Alexândri*, *Papa Eftimie Blahava*, *Lioliu*, *Lazeștii*, căpitaniii lui *Țara* și alți, cu 1400 de soldați, împreună cu *Colocotroni* făceau războiul de corsari în contra *Turcilor*. *Alexândri* dar era și el unul din capitaniii *Olimpului*. În *Passov*, pag. 106, cânt. CXXXVI, versul 17, cetim cuvintele următoare spuse de un căpitan, la care întâia dată se duse *Alexândri* și se înrolă: Ἰδοὺ μὲ παλιοστάρουχα καὶ τοῦ φκίασα πλεγμένα, adică veni cu *opinct rupte* (vechi) și-i făcuî (altele) împletite“. Din aceste se vede că *Alexândri* a fost *cioban* la început, și nici o îndoială că a fost Român și din această împrejurare și din numele lui. *Țeranii* Greci din *Tesalia* nu erau primiți în oștirile capitaniilor (vezi de ce, la pag. 134.), ear dacă era orașan *Alexândri*, nu purta *opinct* și chiar *rupte*, căci *opinca* = (*țeruhie* la *Macedoromâni*) este încălțământ al *ciobanilor* Români.

Vezi cântecul lui *Alexândri* în *Passov* (pag. 105, cânt. CXXXVI), și ceva interesant între el și *Colocotroni* în Θεόδωρος Κωλοκοτρώνης, Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλλ. φυλῆς, pag. 285, rândurile 3—7.

No. 101. *Capitan Andruțu Verușii* ne spune D. Satas (*Χροσάλλις*, vol. III, pag. 227, col. I) că se născu la 1740 în satul *Libanași* al *Locridei Opuntiane*. Ear *Gudas* (vol. VIII, pag. 121) ne spune că tatăl lui *Andruțu* se numia *Atanasie*, că avea poreclă *Verușt*, și că *Andruțu* atâta sperie pe *Turci* cu faptele sale de arme în cât *Poarta* îl numi *capitan* general asupra *Greciei* continentale întregi. *Fauriel*, (vol. I, pag. 102) spune că *Andruțu* era dintr'o vechie familie de *Clefti* sau de *Armatoli*. *Pouqueville* (*Hist. de la régén.* vol. II, pag. 21, linia 5—6) ne spune că era din

Preveza din Epir. D. Ἀραβαντινός [Χρόν. τῆς Ἠπείρου, vol. I, pag. 257, nota (ε')] ne spune că se născu în *Tesalia*, și dă ca probă următoarele doauē versuri, fără se arăte unde se găsește, versuri în cari se vorbește de muma lui Andrușu :

„Ἀγράφων ἄγρια βουνά, Ἀγράφων κορφοβούνια,
 „Τὶ κάμεταν τὸν γιόκαν μου, τὸν καπετὰν Ἀνδρίκο.”

adecă : „Munți sălbateci de la Agrafa, creștete ale munților Agrafa, ce ați făcut pe fiulețul meu, pe capitan *Andricu* ?”. D. Ἀραβαντινός putea să citeze versul 7—10 de la cântecul XLVII, pag. 43 din Passov, unde muma lui Andrușu, care șcade în *Cârpeniștū*, blastemă pe boierii din *Cârpeniștū* și pe un *Cara-Ghtorghi* că-î au gonit de acolo pe fiul ei, pe cel dintăiū voinic, și spune în versurile 9 și 10 :

„Ποτάμια, λιγιστέψετε, γυρίσετε ὀπίσω,
 „Δρόμο τ' Ἀνδρίκ' ἀνοίξετε, γάρβη σὸ Καρπενήσι.”

Adecă : Riuri, impuținați apele, întoarceți-vă înapoi, deschideți drum lui Andricu să vie la *Cârpeniștū*”. Din aceste versuri ar crede cine-va că Andrușu era din *Curpeniștū*, dar nu era de acolo. Numele *Veruștū*, *Verușt*, fără nici o îndocală este romănesc, diminntiv de la *veru* (*vèr*), care se zice și *averu* la Macedoromâni. Ast-fel de porecle sânt dese la ei, precum și *Nepot*, *Lală* (în sens de *unchtū*), *Frate* (vezî pag. 6 jos, 10 jos, 81), etc. Ênsă ca se găsim origina lui, trebuie se recurgem la o poreclă ce poartă membrii din acéstă familie; porecla lor pe lūngă aceea de *Veruștū*, *Verușt*, este *Moceanu*. sau *Muctană*. În Filimon (III, pag. 139, linia 12) celim că un nepot de frate a lui Andrușu se numia *Verușt Muctană* (Βερούσην Μουτσανῶν în cazul acuzativ); ear la pag. 429, la nota (a) de la No. 139, care se rapoartă la această pagină, Filimon ne spune că și *Andrușu*, tatăl lui Odiseū Andrușu, era poreclit *Muctană* (aicî din greșeală Filimon serie Μουτσανῶς în loc de Μουτσανῶς, cum scrise la pag. 139), apoi mai adaugă că Andrușu și tatăl lui *Verușt* erau frați. Acuma se cercetăm porecla *Moceanu*, *Muctană*. Toți Români din Aspropotam din *Tesalia* sânt porecliți de cei-lalți Români cu porecla generică de *Mōctant*, precum și *Fărșeroși* sânt porecliți *Fărșeroși*, pe când ei se zic *Românt* și *Rument*. Fiind că porecla *Verușt* este foarte comună și respândită printre Români, Andrușeștii, numiți *Veruși*, au fost supranumiți și *Mōceanî* spre distingere și spre a li se arăta origina din Aspropotam. Români zic un *Mōcean* cu accentul pe *o*, ear când pun la fine un *ă*, mută accentul pe penultimă, schimbă pe *o* neaccentuat în *u* și zic *Mucănă*, pe care Grecii l-au scris Μουτσανῶς, ca și pe *Pană*, Πανῶς, pe *Pănușă*, Πανουρηῶς, etc. Grecii de la cuvântul ψωμί (= pâne) fac ψωμῶς (= *pânar*, *brutar*), de la πᾶν (= *pânză*) fac πανῶς (= *pânzar*); numele ênsă pro-

prîu Πανῶς, foarte des la cei din insulele Ioniane, nu însemnează *pânzar*, ci este numele românesc *Pană* grecizat. Afluența de Români luptătorii emigrați acolo răspândi numele și printre Greci, pe când dacă cătu cine-va bine, toți cei numiți Πανῶς trebuie să fie Români încă sau Români grecizați, căci prin Πανῶς nu se înțeleg *pânzarii*.

Căpitan Andrușu Veruși dar, poreclit *Mocean* sau *Muciană*, a fost Român, și nu era din *Libanași* din Locrida, ci din *Aspropotam*, și familia lor veche armatolică, cum spune Fauriel, cine știe din ce prigoniri fu silită se se ascundă în *Libanași*. Tot această origină are și numele familiei Macedoromâne a *Mocioneștilor* din Buda-Pesta a Ungariei.

Numele de *Andrușu* Români îl cunosc mai bine sub forma *Andrișu* și *Andricu*, căci la ei numele grecesc Ἀνδρέας se află în forma *Andria*, și diminutiv *Andricu* și *Andrișu* și mai rar *Andrușu*. Odiseu, fiul lui Andrușu, se subsemna *Andrișu*, nu *Andrușu*, nici *Andricu*. Grecii cărturari căutară se elenizeze numele și-l făcură Ἀνδρισκος, poporul grecesc însă a zis totdeauna și zice *Andrușos*, ear Români *Andrișu* și *Andricu* și mai rar *Andrușu*.

Capitanatul lui Andrușu era cel mai mare din toate capitanatele, căci cuprindea toată Grecia continentală (afară din Peloponez), care pene la 1821 se numia *Levadia*, având de rezidență orașul *Levadia*. Epirul, Tesalia și Macedonia nu se cuprindeau în *Levadia*. Capitan Andrușu dar avea nu capitanat, ci un *prutat* (πρωτάτο) și toți capitani din marea sa eparhie depindeau de el. El era totul în Grecia continentală și tremurau de el toți prefecții Turci. El avu multe lupte cu Turcii, și poporul admirând eroismul lui îi făcu mai multe cântece populare, și lui și nepotului său de frate *Verușii Muciană*. (Vezi Passov, pag. 27—30, cânt. XXXI, XXXII, XXXIII, XXXIV, XXXV; pag. 36—37, cânt. XLII, XLIII; pag. 40—43, cânt. LXVa, XLVI, XLVII; Fauriel, vol. I, pag. 101—112 sub titlul **Andrikos**, unde este biografia lui, și pag. 114—115 un cântec despre *Andrușu*).

În luptele navale de corsar *Lambru Cačioni*, amiralul, avea de tovarășiu pe *Capitan Andrușu*, care avea sub el pe cei mai întrepizi armatoli Români din timpul său împreună cu palicarii lor, cari cu toții la întâlnirea cu flotele turcești lipiau corăbiile lor de ale Turcilor și săriau în ale inamicilor și transforma luptele navale în lupte ca de pe uscat și învingeau totdeauna. Între capitani renumiți cari însoțiră pe capitan Andrușu cu *Lambru Cačioni* notăm pe următorii: Alexi Călugărul Rumani, Mitru Dedușiu, Costa Susman, Ilie Bidaviotul, Vlaho-Tanase, Iani Zotu Xilichioti, Drosu Șărgăniatu, Gheorghe Muraitu, Colea Lidorichiotu, Gheorghe Pănurea, Manica, Iani Diovunioti, etc., despre ai căror romantitate vezi la Numerele respective.

Capitan Andrușu făcu armele sub Capitanul Mitru *Vlahotanase* din *Bună-hoară* de pe Parnas, și de aceea când Andrușu deveni mai târziu

tare și mare, avea lângă și pe *Vlaho-Tanase* pe care-l considera ca pe un tată (Satas, *Χρον. ανέκδοτον Γαλαξειδίου*, pag. 163—164). Intre adiutanții cei mai renumiți ce avea Andrușu găsim în cântecele consacrate lui pe Iani *Zotu*, poreclit *Xilichtoti*, pe Drosu *Sürgăniatul*, pe Gheorghe *Muraitu* și pe *Mitru Mihali* (Sates, *Χρον. ανέκδοτον Γαλαξειδίου*, pag. 164; Passov, pag. 28, cântul XXXI, versul 4—5; pag. 28, cânt. XXXII, versul 7—8; pag. 39, cânt. XLIV, versul 10. Toți adiutanții lui Andrușu împreună cu *Vlahotanase* căzură în lupte; de aceea în Passov (pag. 29, cânt. XXXIII, versul 6 și 7) citim următoarele cuvinte ca zise de Andrușu :

„Πέντε παιδιά μὸς σκότωσαν, καὶ τὸν Βλαχοθανάση,
 „Πέντε πλευρά μὸς τράκισαν, καὶ τὴν δεξιὰ μου πλάτην.

Aceea: cinci băieți mi-uciseră, și pe Vlaho-Tanase, cinci coaste îmi frânseră, și spata-mi dreaptă. (înțelegând pe Vlaho-Tanase).

Din toate faptele de arme ale lui Capitan Andrușu cea mai renumită este retragerea sa din Laconia la 1796, unde debarcă cu trupele sale după o luptă navală, și de unde își făcu drum printre miile de oștiri turcești străbătând Peloponezul și ajungând la un port din golful Corintiac. de unde îmbarcându-se cu câți soldați îi mai răsăseră trecu și scăpă în insula Itaca. Această retragere consuli străini din Peloponez o numiră o *retragere Xenofontiană*, ca aceea a celor 10 mii din Ἀνάβασσις a lui Xenofon (vezi Satas, *Τουνοκρατορμένη Ἑλλάς*, pag. 548—584, și anume 562 despre retragere; vezi Pouqueville, *Hist. de la régénération de la Grèce*, vol. I, edițiunea a II, pag. 42, 48, 49, 50—76, 97, 98, nota (1); Ἀρπαξαντός, *Χρον. τῆς Ἡπείρου*, vol. I, pag. 279, nota 1).

Capitan Andrușu se duse apoi la Petersburg, unde servi în armata rusească și căpătă gradul de major, și împărăteasa Ecaterina îi dăruie o sabie prețioasă. Dupe ce se întoarse din Rusia, guvernul Venețian, pe când debarca la Cataro, îl arestă fără veste și-l predă legat autorităților turcești, cari-l trimiseră la Constantinopoli, unde muri în temniță, ca și când ar fi fost un criminal, la 1799. Generalul francez Aubert Dubayet solicită liberarea lui de la Capitan Pașa Kutchuck Hussein, dar acesta îi respunse: *v'ashiū da mai bine trei milioane de cât să liberez pe acest om.* (Pouqueville, *régénér.* vol. I, ediț. II, pag. 97—98, și nota (1) de la pag. 98).

Capitan Andrușu în resboaie continue fiind cu Turcii, de multe ori lua cu el și pe nevastă sa. La 1790 dupe multe peripeții se retrase cu ea în insula Itaca, patria lui *Ulysse* din Omer. Acolo nevastă sa îi născu un copil, căruia îi fu nănașu camaradul său, amiralul Lambru *Cacioni*, și căruia în amintirea rățăcirilor tatălui său și amintirea lui *Ulysse*, croulul insulei, îi dădu numele de *Odiseū* sau *Ulysse*, și ast-fel avem în istorie un Român cu numele Ὀδοσσέβς (vezi Gudas, VIII pag. 122). *Odiseū* Andru-

lu ajunse în revoluțiunea greacă de la 1821 atât de celebru ca și tatăl său. D. Satas (in *Χροσολλις*, vol. III, pag. 225, colóna II) zice împreună cu un Inglez renumit că poporul grecesc fără de stratarcul *Odiseu Andruflu* nici odată nu putea să viseze liberarea sa.

Ali pașa, satrapul Epirului, când era tâlhar pe drumul mare și se alie cu armatoli care luptau spre a-și recăstiga privilegiile, se făcu fârtat cu capitan Andruflu, care într'o luptă îi scăpă viața; aceasta însă nu opri pe Ali pașa, ajuns mare vizir, să ceară de la Venețieni se predea cu trădare pe Andruflu, legat, în mâinile autorităților turcești și pe ascuns să-l trimită în temnițele din Constantinopoli, unde și muri. Cu toate acestea dupe moartea lui capitan Andruflu, Ali pașa luă sub protecțiunea sa pe fiul său Odiseu Andruflu și-l făcu șef al corpului său de gardă (Filimon, III, pag. 440). Despre capitan Andruflu și faptele sale militare vorbim aiurea pe larg. Vezi și la Odiseu Andruflu la No. 206. Asemenea vezi și la No. 165 la *Lambru Cacioni*.

No. 102. *Astrapo-Iani* era originar din satul *Sf. Eftimia* de pe Parnas, După ce făcu noviciatul său sub armatoli Lambru și Mitru Țecura și Vergu Vlaharmata, formă un corp al său a parte și se impuse Turcilor, cari îl recunoscără de armatol în Dorida. El avea de adiudant pe unu *Lambeti* din Bună-hoară de pe Parnas, și căzând într'o luptă cu Turcii și fiind mortal rănit, rugă pe *Lambeti* se-î taie capul ca se nu-l ia Turcii, ceea ce și făcu *Lambeti*, care gonit de Turci reuși se-l scape și se-l îngroape; mai târziu rănit și el într'o luptă, se târi cum putu pînă la mormântul capului fostului său șef și acolo își dete și el sufletul (*Αριστ. Βυλαωριτης* in *Ἄθην. Διάκος*, pag. 182,—185).

Numele *Astrapo-Iani* (*Ἀστραπο-Γιάννης*) însemnă *Iani-Fulger*. Această poreclă credem că-i s'a dat de Greci pentru iuțeala picioarelor sale; el fiind din *sfânta Eftimia*, sat românesc și armatol la satele românești din Dorida (1) nu putea să fie de cât Român. Și adiutantul său *Lambeti* din *Bună-hoară* a fost Român și numele lui românesc ne arată aceasta. Ambiî făcură primele lor arme sub armatoli Români, adică sub Lambbru și Mitru Țecura și Vergu Vlaharmata. (Vezi și No. 97 și 98).

No. 103. *Arapo-Gheorghii*, sau *Gheorghe Arap-lu*, viteaz armatol din trupa lui Capitan Vergu Vlaharmata, era din satul *Sf. Eftimia* din Dorida de pe Parnas, și căzu într'o luptă cu Turcii (Satas, *Χρον. ανέκδοτον Γαλαξειδίου*, pag. 158). Origina lui din Dorida arată că a fost Român. Vezi și la No. 108, unde *Arapo-Gheorghe* se zice și *Caraplea* sau *Arap-lu* (= *Arapul*).

No. 104. *Tanu Baracura* a fost armatol în Elida din Peloponez și în provincia Spartei (Satas, *Τουρκοικρ. Ἑλλάς*, pag. 493). Numele *Boracu*,

(1) In Dorida sunt τὰ Βλαχοχώρια (= satele Românești, cari formează două plăși. Vezi la pagina 127).

Baracu și diminutiv *Baraculi*, *Baracula* sunt românești; deci *Tanu Baracula* a fost Român. *Baracura* este rău scris și este în loc de *Baracula*. *Tanu* asemenea (Θάνος) este formă românească a lui Θανάσης, care se face la Români său *Tanu* (Θάνος) său *Nasi* și *Nașii* (Νάσης). Vezi la No. 201.

Tanu *Baracura* credem că este din vechia familie armatolică a Baraculeștilor său a Baracareștilor (Μπαρκαρέοι cum au scris Grecii numele), cari Baraculești au fost încuseriți cu Colocotronestii (Fillmon, III, pag. 414). Vezi și la No. 163.

No. 105. *Panaïoti Benachi* a jucat un rol însemnat în revoluțiunea de la 1769—70 din Peloponez. El era din familia lui *Liberachi Gherăcaru*, despre care am vorbit la No. 20 și 21. *Liberachi Gherăcaru* avu trei fiu, dintre cari unul se numia *Benu* (Μπένος); fiul acestui *Benu* a fost *Panaïoti Benachi*. *Benu* și *Beni*, și *Beru* și *Beri*, și *Binu* și *Biru*, sânt nume românești (vezi pag. 96, nota 28), deci *Benachi* a fost Român. Vezi rolul lui în *Satas* (Τορκοκρατούμενη Ἑλλάς, pag. 482 și incolo, și nota (2) de la pag. 503 relațiile date D-lui *Satas* de un oare care Ilie *Strâmbu* Ἡλίας Στρούμπος, compatriot a lui *Benachi*, despre origina și membrii familiei *Benachi*). Mai multe vezi la No. 21.

No. 106. *Sterghiu Bucuvală*, frate cu *Iani*, *Costa* și *Brațu Bucuvală*, era din comuna *Săcăreț* de la Valtu al Acarnaniu, și prin urmare Român. Toți aceștia împreună cu *Iani Bucuvală* au fost armatoli la *Agrafa*, și prin vitejile lor ajunseră teroarea Turcilor. Intr'un cântec din colecțiunea *Passov* (pag. 8, cântul VII, versul 6) cetim următoarele despre *Iani* și *Costa Bucuvală*:

„Ὁ Γιάννης εἶναι βασιλεὺς, καὶ ὁ Κώστας εἶναι βεζύρης.”

adecă : „*Iani* este *rege*, și *Costa* este *vizir*.”. Vezi cântecul lui *Sterghiu Bucuvală* în *Passov*, pag. 7—8, cântul VI; lui *Costa Bucuvală*, la pag. 9—10, cântul VIII; despre moartea lui *Brațu Bucuvală*, pag. 11, cânt. X, versul 19. Mai incolo vom vedea și alți vestiți căpitani din această familie armatolică. (Vezi la No. 153 și 154). Despre *Săcărețiani* vezi la pag. 13, și la No. 72 spre fine.

No. 107. *Alexi Călugărul*. Porecla lui ne spune D. *Satas* (Χρον. ἀνέκδ. Γαλαξειδίου, pag. 173, la nota (2) că eră Ῥομάνης = *Rumanis*, și că era din satul *Χρυσῶ*. Satul *Χρυσῶ*, Români il cunosc sub forma *Crușiu*, D. *Satas* l-are la nominativ *Χρυσῶ*, ear *Perevòs* (Ἀπομνημονεύματα πολεμικά, vol. II, pag. 29) ni-l dă la nominativ *Χρῶσον*. Satul este românesc. Să vedem acum ce însemnează porecla *Rumanis* = Ῥομάνης. Macedoromâni cïobani, când frig berbecii la frigare, iaă intestinul gros al berbecilor, il umplu cu maïu său cu ficatul, inima și altele taiate în felii lungi, și făcând un *cârnat*, il învêrtese de berbece, și prinzând mărginile cu sulite suptiri de lemn il frig împreună cu berbecele. Pe acest *cârnat* il

numesc *bombu* și *bumbar-lu* (articulat); apoi măi fac un alt cârnat umplut cu mațe și-l frig ca și *bumbar-lu*; pe acesta umplut cu mațe îl numesc rumani sau *arumani*. Mulți ciobani Români sânt porecliți *Bombu*, *Bombi*, *Bumbărilă*, *Bumbrilă*, *Bămbărilă* etc., (vezi pag. 49 cu nota; pag. 103, nota 3—4), aseminea *Rumani* sau a *Rumani*. De aci derivă porecla lui Alexi călugărul, despre care D. Satas ne spune că a fost *calugăr*, lucru pe care noi nu-l credem; căci Românii când se întorc de la lupte cu bărbile nerasă, dacă vre-unul din ei are barba foarte lungă, îndată i se dă porecla de *călugăr* sau *Caldier*. Alexi Rumani a fost Român ca și toți locuitorii din *Crușiu*, de unde găsim și un alt armatol numit *Nicu Teu*. *Teu* este o altă formă a numelui escluziv românesc *Tequ*. Pe revos la pagina citată măi sus ne dă pe *Nicu Teu* în forma Νίκος Θεός. Ori-cine recunoaște că Θεός nu este genitivul lui Θεός (=Dumnezău), căci ar fi trebuit să fie Θεοῦ în loc de Θεός.

Alexi călugărul Rumani a fost întâiu din trupa lui Capitan Andruțu, apoi ajunse armatol la Parnas, în urmă la Teba din Beoția, și earăși la Parnas impunându-se Turcilor prin vitejiile sale, și de aceea D. Satas îl numește ὁ ἥρωας = *eroul*. În fine a fost asasinat de Turci, (Satas, Χρον. ἀνέκδοτ. Γαλαξειδίου, pag. 173—179 și cânteccele populare despre vitejiile lui la pag. 174, 177 și 178). În Passov găsim următoarele cântece în amintirea vitejiilor lui Alexi Rumani: pag. 34, cânt. XLI; pag. 34—35, cânt. XLI despre asasinarea lui. La cânt. XLI, versul 3, Alexi Rumani, împușcat pe ascuns în seraful de la Salona, vorbește ast-fel către vulturul de pe munți:

„Χαίρέτα μου τὴν κλεφτουριά, τὸν Γιάννη Δοβορονιώτη.”

Adecă: Du salutările mele haiducimeî, lui Iani Diovunioti., *Iani Diovunioti*, fost și el unul din Adiutanții lui Capitan Andruțu și prin urmare mult timp frate de arme cu Alexi Rumani, era după moartea lui Andruțu cel măi renumit Capitan și era ca personificarea *armatolimeî*. Avem să vedem măi încolo că Iani Diovunioti era dintr'un sat românesc numit *doi munți*, tradus în grecește prin δὸς βουνά, și de aci îi rămase și porecla Δοβορονιώτης. A fost Român și jucă un rol însemnat în revoluțiunea greacă, deja bătrân.

Alexi Călugărul dar, poreclit Rumani, a fost Român. Dacă porecla lui nu-i de la *rumani*, atunci este Alexi *Românul*.

No. 108. *Frații Ghîorgu și Iani Carăplea* erau din satul *Sf. Eftimia* de pe Parnas și adiutanți ai lui Capitan Andruțu. Ei împreună cu alți armatoli avură măi multe lupte cu Turcii din Eparchia lor (Satas, Χρον. ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, pag. 173—175). *Carăpleștii* ne sânt dați de D. Satas sub forma Καραπλεῖοι, nume care nu este grecesc și n'are nici un sens în grecește. Tatăl lor se poreclia *Arap-lu*, (=arapu-l), nume care se

aude și *Harap-lu*, și D. Satas neștiind sensul a scris *Καραπλέο*: la plural, și *Καραπλής* la singular, pe care l-a luat de la numele lor în plural *Harap-li*, formă articulată plurală a lui *Arap-lu* și echivalentă cu *arapi-î*. Deci *Harap-li* (*arapi-î*) plural D. Satas l-a luat și pentru singular și a scris *Καραπλής*, pe când trebuia să scrie *Καράπλον*. Aū fost dar Români. *Gheorghe Caraplea* de aici este *Arapo-Gheorghe* de la No. 103, și proteticul *Arapo-* de la *Gheorghe* justifică cele ce am spus mai sus că porecla lor a fost *Arap-lu* la singular și *Arap-li* la plural, de unde D. Satas a făcut singular *Καραπλής* și plural *Καραπλέο*.

No. 109. *Capitan Ciulca* era armatol la *Cârpenișii* (*Εἰρωτανία*) după *Ἀριστ. Βαλαωρίτης* (în *Ἄθ. Διάκος*, pag. 180). Lui *Ciulca* poporul îi făcū două cântece (Passov, pag. 135—136, cânt. CLXXXII, și pag. 136, cânt. CLXXXIII). Numele *Taciū* face diminutiv *Taciālū*, *Taciulea*, de unde prescurtatul *Ciulea* foarte popular printre români. Acest *Ciulea* are diminutive *Ciulic*, *Ciulica* și *Ciulca*, care dupe *Fărșeroși* se aude și *Ciolca*. (vezi și la pag. 87, și la No. 269). *Ciulca* dar a fost Român. *Ciulca* avu de protopalicar pe *Mitru-Mara* de la No. 66 (*Ἀριστ. Βαλαωρίτης* în *Ἄθην. Διάκος* pag. 177).

No. 110. *Capitan Costa* era din *Agrafa* și se numia *Costa Hristu*. El era armatol la *Cârpenișii* și camarad de arme cu doi alți căpitani, *Caliacuda* și *Sacu* din *Aearnania*. Intr'o luptă cu Turcii cade *Caliacuda*; *Sacu* îi taie capul și fuge cu el ca să nu-l ia Turcii, însă și el fugind este ucis, și Turcii luară capul lui *Caliacuda*, și-l așezară pe un par în *Cârpenișii*; *Costa Hristu* spre răsbunare intră în *Cârpenișii*, arde seraiul, taie pe Turcii păzitori ai capului, și-l ia și-l îngroapă (*Ἀριστ. Βαλαωρίτης*, în *Ἄθ. Διάκος*, pag. 180). *Cârpenișii* este locuit de Români *Fărșeroși*, dintre cari mulți sūnt turciți de mult. (Pouqueville, voyage, ediția a II, vol. II, pag. 24). În Passov (pag. 34, cânt. XLI, versul 3) *Costa* figurează ca din orașul *Cravari*, dar *Cravarioși* sūnt mai mult cerșetori, și n'a fost nici un capitan din ei. Legătura lui *Costa* cu *Sacu* și *Caliacuda*, cari aū fost Români, și el fiind din munții de la *Agrafa*, nu poate fi de cât Român. Vezi și la No. 186.

No. 111. *Iani Creconi* împreună cu *Costa Sclepuși* aū fost adiutanți ai lui *Hristu Buă Griva* și epitropi, după moartea acestuia, a fiilor săi *Dracu Griva* și *Gheorgachi Griva*, poreclit *Dzvingu*. Capitanul *Cașico-Iani*, unchiul epitropișiiilor, luându-le armatolia, *Iani Creconi* și *Costa Sclepuși* merseră cu oștiri în contra lui *Cașico-Iani* și într'o luptă fură uciși amendoi (Satas, *Ἑλληνικά ἀνέκδ.*, vol. I, pag. ρλστ). Din cele ce se cuprind în pagina mai sus citată rezultă că *Iani Creconi* și *Costa Sclepuși* aū fost rude cu *Buiești*, și ei poate frați. Numele *Sclepuși* este de la *a sclipi* din ochi, ear *Creconi* și *Criconi* este augmentativ lui *Chircu*, de unde *Chirconiu*, *Criconiū*. Și din numele lor dar și din înrudirea cu *Buiești* rezultă că aū fost Români. *Cașico-Iani* dupe cuprinsul paginei citate mai

sus a fost unchiu de mumă a lui *Drăcu Griva* și a lui Gheorgachi său *Dzingu Griva*. Numele Chircu și Chirca se aude și *Crica* prin metateză (vezi acest nume în 'Αριστ. Βαλαωρίτης, în 'Αθ. Διάκος, pag. 195 sus). Vezi și la No. 155.

No. 112. *Capitan Cucean* a fost din protopalicariii lui capitan Andruțu, și era din satul *Pëndură* de pe Parnas. Porecla *Cucean*, *Cocean* (Κοτσάνος) este românească și însemnează *Curechiu*, *varză*, nu rădăcina *curechiului*. Prin urmare a fost Român. Satului *Pëndură* (= *cuiu* la Macedoromâni) Grecii nu-î pot găsi derivațiunea și-l scriu Πεντεόριον sau Πεντώρια (= *cinci munți*) sau Πεντόριον (= *cinci vulturi*), pe când însemnează *cuiu*, pentru că satul este ca și o haină spenzurată de un cuiu înșipt pe coasta muntelui. (Vezi despre capitan *Cucean* în Satas (Χρον. ανέκδ. Γαλαξιδίου, pag. 173).

No. 113. *Mitru Dedușiu* (Δενδούσης) din comuna sf. Eftimia de pe Parnas a fost din trupa lui Capitan *Andruțu*, și fu ucis într'o luptă cu Turcii. Porecla lui era *Harhavela*, cuvânt care însemnează părțile rușinoase ale bărbatului la Macedo-Români. Poreclele dar românești *Dedușiu* și *Harhavela* arată că a fost Român. (Vezi Satas, Χρον. ανέκδ. Γαλαξιδίου, pag. 166, 167, unde este și cântecul, și pag. 178, nota (2), unde se vede porecla *Harhavela Χαρηλαξίας*).

No. 114. *Iani Diovunioti* se născu într'un sat numit *Doi munți* de pe muntele *Oeta* zis de Români locuitorii *Arin* sau *Anin* (Gudas, VIII, pag. 267). Tatăl său se poreclea *Xichi*, cuvânt care însemnează *lipsa* ce dă cine-va la *cântărit*; de aceea el își luă numele satului său grecizându-l din *Doi munți* în Δοῦ βουνά, și se porecli Δοβουνωτότης, pe când Capitan *Andruțu*, care-l avea de primul său adiutant, pentru vitejile sale îl numia *Cara-Iani*, adică *Iani voinicul*, puind înaintea numelui lui de botez adjectivul turcesc *cara*, care însemnează și *deliu*, și de aceea vedem mulți capitanii Români cu *cara* înaintea numelui lor, precum *Cara-Iscu*, *Cara-Mițiu*, *Cara-Sterghiu*, *Cara-Tașiu*, *Cara-Haliu*, etc. (Gudas, VIII, pag. 268 și 269 sus). Domnul Gudas ne spune la pag. 267—268 că tatăl lui *Diovunioti* a fost *plugar*, ear el după moartea tatălui său se făcu *cioban* de sapre. Dupe cât cunoaștem obiceiurile Grecilor agricultorii din Tesalia și de aiurea plugarii nici o dată nu lasă plugăria să se ducă la munte se se facă ciobanii de capre ori de oi, și noi știm pozitiv că tatăl lui *Diovunioti* a fost *cioban* Român, precum sunt toți cei de pe muntele *Arin*, și fiul său a succes tatălui său tot în ciobănie, mai cu seamă de capre, căci caprele la munți prosperază. Dovadă că a fost Român este și faptul că se însură cu Româncă luând de nevastă pe sora fraților *Ghîntași*, Români din *Cârpenișiu* și armatoli asupra provinciei *Cârpenișului* (Gudas, VIII, pag. 269; Filimon, III, pag. 346. Despre variantele în privința numelui *Ghîntași*, *Ghîntașiu* și *Ghîntași*, vezi la No. 234).

Iani Diovunioti, născut pe la 1758, era deja bătrân în revoluțiunea

greacă de la 1821: cu toate acestea luptă ca un erou în multe lupte și câștigă multe victorii, după cum vorbim pe larg ațurea. El a fost mâna dreaptă a lui Căpitan *Andruțu* în faimoasa retragere din Peleponez (Gudas, VIII, pag. 269). O notă caracteristică a Românilor din peninsula Balcanică este spiritul lor glumeț chiar la cele mai serioase și grave împrejurări, mai cu seamă când este să înceapă lupta cu inamicul. Suliății, ne spune Pouqueville, așteptau momentele luptelor ca cele mai mari sărbători și pășiau spre inimic cântând și glumind [son courage (adecă a Suliatului) impétueux éclate par des saillies heureuses, etc.] (Pouqueville, voyage, vol. II, pag. 52). Glumele lui Colocotroni au rămas proverbiale pînă și astăzi. (Vezi unele din ele în Θ. Κ. Κωλοκοτρώνης, Διήγησις συμβάντων της Έλλ. ζουλης, pag. 273—290 și 290—302; vezi la pag. 279 jos, o glumă picantă despre pretențiunile istoriografilor). Fillmon (vol. III, pag. 88 jos) ne spune că și Capitan *Pănurea* era glumeț, dar Iani *Diovenioti* îi întrecea pe toți, și glumele lui ajungeau pînă la *bufonade*. Tot așa ni se spune că era și Capitan *Hagi-Petru* și eroul *Caraiscachi*. (Vezi Gudas, vol. VIII, pag. 324). Despre romanitatea lui *Hagi-Petru* vezi mai sus la pag. 108, iar despre *Caraiscachi* că a fost Român vezi la No. 216. Despre *Pănurea* că a fost Român vezi la pag. 32, No. 9, și mai la vale la No. 133. Cui vrea se știe mai multe despre *Diovenioti*, poate ceti în Gudas (VIII, pag. 267—298), și în Filimon (IV, pag. 134; III, pag. 88).

Diovenioti era armatol în provincia *Budonița*, oraș și provincie lîngă *Termopile* (Filimon, III, pag. 88). Aici găsim pe munți 13 comune: „treize villages habités par des Valaques et des Albanais presque insoumis (1)„. (Pouqueville, voyage, I ediț. vol. III, pag. 257). Albanezii menționați aici sînt *Fărșeroți* sau *Ἀρβαντιόβλαχοι*: numiți *Buți*, despre cari Pouqueville spune ațurea (voyage, ediț. I, vol. II, pag. 214—215): on leur donne, de ce côté le nom d'Albanais...„. Pouqueville (voyage, ediț. II, vol. IV, pag. 82—83, nota (1), la pagina 83) dănd numele satelor din plasa *Lamia* sau *Zeituni*, ne spune: „Villages valaques.“

„NB. La partie de mon manuscrit brûlée au lazaret ne me permet pas de rétablir cette lacune.“

Din cauza aceasta nu spune naționalitatea locuitorilor satelor ce ne dă. Ast-fel satele: *Tărăța*, *Cimbalățu*, *Draghista*, *Bechă*, *Călive*, *Sare-muzaclicie*, *Vlaho-gardichi*, *Pavliani*, *Comoriță*, *Doi munți* (Diovana), *Bărdațu*, *Frângu*, etc., le-ar crede cineva că sînt grecești, pe când noi știm și chiar numele lor arată că sînt românești, mai cu seamă așezate pe munții *Arin* și *Gura* numiți de Grecii antici *Oeta* și *Orthrys*.

Iani *Diovenioti* dar era Român. Vezi și la No. 234.

No. 115. *Capitan Dimociu* ne este cunoscut dintr'un cîntec popular

(1) Nici nu putea se fie altfel; căci unde sînt Români, acolo au fost nesupuși Turcilor și ori cîrîi dinastii din trecut. (Vezi și la No. 130).

vechiu (vezi Τραγοῦδία τοῦ Ὀλύμπου, ὑπὸ Ἀθανασίου Κ. Οἰκονομίδου, Ἐν Ἀθήναις, 1881, pag. 46—47, cânt. 59), în care se vorbește că el la 1770, pe când se întorceau Turcii din Peloponez cu sclavi și cu prăzi în urma nenorocitei revoluțiunii de acolo, i-atacă în Tesalia și liberă pe sclavi și luă prăzile de la Turci. Din cântec se vede că Dimoci era Român de pe Olimp. Numele *Dimociu* este *Dimu-Mociu*. Ce însemnează cuvântul *Moș* și *Mociu* la Macedoromâni vezi la pag. 31, rândurile 7—15, și nota 1). A fost Român.

No. 116—117. *Deghiu* și *Hristu Buia Griva*, din familia *Buieștilor*, au fost fiii lui *Apostoli Buia Griva*. Ei luară parte activă în revoluțiunea nenorocită din Peloponez de la 1769—70 și căzură în luptă în Acarnania lângă Anghelocatru, unde și astăzi locul se numește „*la oasele Griveștilor*„. Impreună cu ei căzu și un alt viteaz, rudă cu ei, *Gheorghe Lahuri*, poreclit *Guli-Mișiu?* (Γουλιμής). (Satas, Ἑλλ. ἀνέκδοτα, vol. I, pag. ρλδ'—ρλε'. Despre înrudirea lui Lahuri cu Buieștii vezi pag. ρζζ, unde pe Γουλιμής îl găsim scris Γκολιμής. Despre porecla accasta care pare Bulgărească : *gulema, gulema glava* = *cap gros*, vorbim aîurea de unde i-a provenit lui *Lahuri*. Vezi și porecla *Καλέμης* la No. 167.

Au fost Români.

No. 118. *Capitan Hroni* a fost armatol la *Dorida* de la Parnas. El a fost ucis într'o luptă cu Turcii la 1791 (Ἀριστ. Βαλαωρίτης, în Ἀθ. Διάκος, pag. 198). Passov (pag. 43—44, cânt. XLVIII) ne dă pe *Hroni* din Tesalia. Numele *Hroni* îl găsim în familia armatolică numită *Bajdechi*, care domni în muntele *Zagora* de lângă portul *Volos* în Thesalia. Ce căuta capitan *Hroni* la *Dorida* (plasa numită Βλαχοχώρια? Poate a fost chemat acolo ca armatol de Români. Numele *Hroni, Zisi, Lambru, Sterghiu*, sunt purtate numai de Români. Vezi pag. 29, 25 No. 7; 79 No. 173. Deci *Hroni* a fost Român, căci și familia *Bajdechi* a fost și este românească. Vezi și la No. 210.

A fost și alt *Hroni*, numit : *Hroni Lefcaditul*, despre care vezi la No. 122.

No. 119. *Gheorghe Lahuri*. Vezi mai sus la No. 116—117. Despre numele *Lahuri* vezi la pag. 57 No. 59; asemenea la capitan *Calemi* la No. 167.

No. 120. *Lambeti* a servit întâi sub armatolul *Astrapo-Iani* și pe urmă ajunse armatol la Parnas. Muri într'o luptă cu Turcii (Ἀριστ. Βαλαωρίτης, în Ἀθ. Διάκος, pag. 182—185). *Lambeti* era compatriot lui *Vlaho-Tanase* din satul *Bună-Hoară* de pe Parnas. Numele *Lambeti* arată că a fost Român. Vezi formațiunea cuvântului la pag. 65 No. 103.

No. 121. *Iani Lefcaditu* a fost armatol la satele din Salona. Origina lui credem că a fost ca și aceea a lui *Hroni Lefcaditu*, despre care vezi la No. 122.

No. 122. *Hroni Lefcaditu*, din provincia *Lidorichi* de pe Parnas, a fost din trupa lui capitan *Andrușu*, și a fost asasinat de Turci. (Ἀριστ. Βαλαωρίτης, în Ἀθ. Διάκος, pag. 180—181). Numele *Hroni* este românesc,

ear porecla *Lescaditu* însemnează: din satul *Lescada*, care se află în plasa *Buhaia* sau *Bucaia* din cantonul Patragic-Lidorichi. Satul este de 20 de familii *Fărșeroști*. Vezi satele și numele lor românești în Pouqueville (voyage, II, ediție, vol. IV, pag. 68 și 69; și ce zice despre satele din *Buhaia*, la pag. 73). A fost dar Român. Se poate ca porecla *Lescaditu* se fi provenit de la satul *Lescaditi* de lângă Mușunița din Dorida de la Parnas, despre care vezi la pag. 146 nota (1).

No. 123. *Colea Lidorichiotul* a fost întâi din protopalicării lui *Luca Caliacuda*, apoi făcu parte din trupa lui capitan Andruțu, sub care luă parte la mai multe lupte. (Satas, *Χρον. ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου*, pag. 166—169). Numele *Colea* este românesc; ear *Lidorichioti* este poreclă care arată: din provincia *Lidorichi* (despre care vezi la pag. 125). A fost dar Român. D. Satas la pag. 166 scrie *Κόλιας*. Despre formele numelui *Nicolae* vezi la pag. 27, C). 1. *Lidorichi* este numele provinciei *Dorida*, unde sînt τὰ *Βλαχολόγια*. (Vezi la pag. 127, și Pouqueville, voyage, II ediție, vol. III, pag. 357).

No. 124. *Capitan Lori* a fost armatol al provinciei *Lidorichi* de la Parnas, și luă parte la revoluțiunea de la 1769—70 din Peleponez (Satas, *Τουρισμ. Ἑλλάς*, pag. 492). *Lori* este scris *Λωρίης*, cuvînt care derivă de la *λωρί* = *curca*. Cuvîntul *λωρί* ȳnsă și *λωρι* este latinescul *lorum*, de unde *loreus* = *de curca*. Macedoromânii zic *curauă*, ear la Fărșeroți se află și cuvîntul *lură* și *lurie*. Deci *Lori* a fost Român *Fărșerot* din cei de la Parnas. Despre *Lidorichi* vezi mai sus la finele No. 123.

No. 125. *Capitan Manica* a fost armatol la *Parnasida*, provincie pe Parnas, care se zice *Βλαχολόγια* = satele românești. În revoluțiunea greacă găsim pe un armatol Atanasie *Manica*, ginerele lui Capitan *Pănurea* (Filimon, III, pag. 70). În Satas (*Χρον. ἀνέκδ. Γαλαξειδίου*, pag. 173 jos) găsim pe *Manica* armatol la Parnasida împreună cu *Pănurea*, care este cel din revoluțiunea greacă. *Pănurea* era văr primar cu *Iani Gura*, vestit capitan în revoluțiunea greacă. Și *Pănurea* și *Gura* și *Manica* au fost Români Fărșeroți (vezi la pag. 127).

Numele *Manica* este diminutiv lui *Manu*, făcȳndu-se ȳntȳiu *Manic* și apoi *Manica*. Poate ȳnsă să fie și *mȳnceă*, cȳci la Fărșeroți găsim aseminea porecle, precum: *pești* (un fel de *scurteică* de bumbac bȳrbȳtească), *mȳtani*, care este același lucru cu *pești*; *cundușiu*, etc. (Vezi despre aceste porecle la pag. 57 No. 62).

No. 126. *Drosu Mansola* a fost dintre cei mai vestiți adiutanți ai lui Capitan Andruțu, și în cȳnteecele lui Andruțu este menționat prin cuvintele: *ὁ Δρόσος ὁ περίφανος* = *Drosu cel mȳndru* (Passov, pag. 28, cȳnt. XXXI, vers. 4; cȳnt. XLII, vers. 8; pag. 41, cȳnt. XLVa, versul 42). Numele *Drosu* (*Δρόσος*) este prescurtat din *Δρόσινος*, *Δροσίνης*, prin care Grecii elenizeazȳ porecla ciobȳnească *Trușină* (= frȳnghie de cȳprinȳ, pȳr de caprȳ). Vezi detalieri la pagina 143. Ear *Mansola* este cuvȳntul

mânzul, pronunțat de Fărșeroși *Mânzol*, la care ca la toate numele și porecele se pune terminația *a* și se face *Mânzola*, ca și la Mitru, Mitra, etc. A fost dar și el Român. O altă formă este *Mânzilă*, nume cu care găsim un armatol menționat în Satas (Τουρκοαρ. Έλλάς, pag. 568 sus). Asemenea nume nu sunt nici grecești nici albanezești, ci purtate numai de Români. Membri din familia lui Drosu Mansola găsim și în revoluțiunea greacă (Filimon, IV, 135; III, 77 și ațurea). Gudas (vol. I, pag. 321) ne dă familia *Drosu Mansola* din comuna *Ambelachia* din Tesalia. Vezi și la pag. 87 schimbările lui *u* în *o*; asemenea vezi și la pag. 101, notele (7) și (21).

No. 127. *Nicu Mara-Beliu* a fost dintr'un sat *Sigdița* de la Parnas. El cu alți armatoli luă parte în revoluțiunea de la 1769—70 din Peloponez și fu ucis la 1770 într'o luptă. Numele lui ni-l dă D. Satas (Χρον. ανέκδοτον Γαλαξειδίου, pag. 162 și 163) în forma *Μαραβέλης*. În limba greacă *Μαραβέλης* n'are nici un sens, pe când este Mara Beliu sau Beli în românește. Vezi numele *Mara* la pag. 64 No. 99 și la pag. 89 No. 164, și *Beliu* la pag. 125 No. 1.

Nicu Mara-Beliu dar a fost Român.

No. 128. *Capitan Mavro-Puliu* credem că este *Marcu-Puliu*, armatol de pe Pind în provincia Grebeni. Acest *Marcu-Puliu* ne este dat în trei forme: *Marcu-Puliu*, *Macri-Puliu* și *Macri-Puliu* (Κωνσταντής, pag. 157; Ami Boué, vol. III, pag. 195; 'Αριστ. Βλαχωρίτης, în 'Αθ. Διάκος, pag. 180 jos). *Puliu* (= puîu) și *Paliu* (= paîu) sînt porecele românești. *Paliu* se face în școlile grecești de profesori și Παλιόπουλος, ca și *Ταρου*, Τσαπόπουλος. Cum, vom vorbi mai la vale la un vestit căpitan din *Cărpeneșii* poreclit Παλιόπουλος, despre care știm că se numia *Puliu* și descendenții lui poartă numele *Paliu* pînă și astăzi. Vezi la No. 63—64 despre *Macri Puliu* și *Macri Tanase*.

No. 129. *Chiriși Mihali*. Vezi la armatoli Maniați *Mavromihalești*, la No. 192.

No. 130. *Mitru Mihali*, după cuprinsul cânteului XLV, versurile 9 și 10, pag. 39 din colecțiunea Passov, a fost dintre adiutanții lui capitan Andruțu, ear pe urmă armatol. (Passov, pag. 41, cânt. XLVa, versul 9 de la note; idem pag. 38, cânt. XLIV, vers. 9 și 10). El în capitaneatul său la caz de luptă dispunea de o mie cincî sute de soldați după cum se vede în Passov (pag. 37, cânt. XLIII, versul 28). *Mitru Mihali* era de la 'Αρβαντοχώρια de pe munții Levadii din Beoția, unde și-avca capitaneatul (Passov, pag. 39, cânt. XLV, versul 14). 'Αρβαντοχώρια însemnează: *sate albanezești*„. Despre aceste sate ablanezești eată ce spune Pouqueville (voyage, vol. IV, pag. 73 la mijloc): À l'occident du territoire de Giannouladi s'élève le sempti de Boucaïa, traversé par la Levea, rivière qui prend sa source quatre heures au N. O., dans le mont Varibovi, dont les plateaux, et les vallons, couverts de forêts, renferment treize villages ha-

bités par des *Valaques* et des *Albanais*, qui vivent dans un état presque complet d'indépendance. Enfin au couchant des *Vlacho-choria* (= *sate românești*) la Haute-Vallée du Sperchius etc. etc.,. Cele trei-spre-zece sate de mai sus, despre cari Pouqueville spune că sînt locuite de Români și Albaneji, nu sînt locuite de cît numai de Români, ear Albaneji despre cari vorbește aici sînt Fărșeroșii *Buși*, despre cari tot Pouqueville (voyage, vol. II, pag. 214—215) a spus: on leur donne, de ce côté, le nom d'*Albanais*, à cause qu'ils ont dégénéré de leur origine *Valaque* en se mêlant avec les Schypétars chrétiens et les Grecs de ces contrées, (vezi și la pag. 127 din această serie a noastră). Aceste sate se află la nordul Beoșii sau a provinciei mari numite *Levadia* în timpul Turcilor. Acea parte nordică a Levadii, din cauză că era locuită de Români, Pouqueville (la pag. 167 jos din vol. IV al opului citat mai sus) ne spune că era cuprinsă în marea provincie numită de Turci *Ouloukhor* (= fără să sate românești), ou *Carlélie des Valaques*: Le Vaivodilik de Livadie qui est englobé dans l'Ouloukhor, ou Carlélie des Valaques, suffragant d'Égribos ou Négroponit, embrasse dans sa juridiction soixante-dix-huit grands villages gouvernés par leurs chefs des vieillards, courbés sous le bâton des soubachis tures qui sont établis dans chaque village).⁴ Din aceste 78 de sate mari, cari toate aveau turci *dregători* în timpul lui Pouqueville, numai cele 13 erau independente, cum ne-a spus mai sus. Cauza este că ori unde se află Românii, ei erau independenți. Aicea Pouqueville (voy., vol. IV, pag. 215) ne spune despre cele 78 sate mari din provincia Livadia: La population des villages qu'on a fait connaître est presque toute composée de Schypétars ou Albanais chrétiens.,.

Nu încapă darnici o indoeală că Mitru Mihali, armatol la 'Αρβαντζωρία, sau satele Fărșeroșii de pe munți, a fost Român, căci toate celelalte locuite de Albaneji erau administrate de Turci. Albaneji în Grecia n'au avut armatolii în nici o provincie, precum nici Grecii.

Armatolul *Mitru Mihali* servi sub capitan Andrușu ca adiutant împreună cu *Vlahotanase*, și în revoltele în contra Turcilor unia oștirea sa cu aceea a lui Capitan Andrușu. Căzută și el în fine într'o luptă cu Turcii d'asupra satului *Cundura*, unde și-avea familia, pentru care în cântecul popular (Passov, pagina 38, cântecul XLIII, versul 10; pagina 38, cântecul XLIV, versul 37) poartă și numele de Κωνσταντιώτης, adică *de la Cîndura*.

În colecțiunea Passov găsim următoarele cântece făcute în onoarea lui Mitru Mihali: Passov, pag. 37, cânt. XLIII, vers. 25, 31, 33, 37; pag. 38, cânt. XLIV; pag. 39, cânt. XLV.

No. 131. *Ghiorgu Muraitul* a fost unul din cei mai viteji adiutanți ai lui Capitan Andrușu, și de aceea mai în toate cântecurile în onoarea lui Andrușu figurează și el. Vezi *Passov*, pag. 28, cânt. XXXI, vers. 4, pag. 28, cânt. XXXII, vers. 7.

Ghîorgu Muraitul a fost din familia *Comna Troacă*, și de aceea vezi acolo detaliuri la No. 77. Vezi și în *Satas, Χρον. ἀνέκδ. Γαλαξειδίου*, pag. 164—173. Vezi și la Capitan *Andruțu Veruși* la No. 101. Familia *Comna Troacă* a fost românească, deci și *Ghîorgu Muraitul*.

No. 132. *Capitan Panaïdutar* era din familia armatolică a *Venețianucilor* și ginerele prințului *Manei* Grigoreanu (Gudas, VIII, pag. 37). Colocotroni (*Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλλ. πολῆς*, pag. 6—7—8) ne spune că era *Maniat* și uriașiu de corp, și că la o luptă Turcii îl prinseră viu și-l uciseră (pag. 8 din cartea citată mai sus a lui Colocotroni). Ear Gudas ne spune (vol. VIII, pag. 37) că *Grigoreanii*, socrii lui, îl părăsiră în discrețiunea Turcilor, pentru că nu arăta destulă ură în contra lor și pentru că apăsa pe Creștinii.

Panaïdutar este augmentativ românesc a lui *Panaïoti* (vezi la pag. 30 și 31 ce s'a spus acolo despre *Marcu Boțari* și despre familia Colocotroni). Deci și din nume și din faptul că era *Maniat* a fost Român. (Vezi despre romanitatea *Maniașilor* la pag. 17, nota (3); pag. 47, 48, 49, 53, 54—55, 121 cu nota (1), și pag. 122. Vezi și la No. 190 și mai cu seamă la No. 189 la *Măniășii*).

No. 133. *Gheorghe Pănurea*. Grecii scriu *Πανουργιάς* (*Satas, Χρον. ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου*, pag. 173, și toți câți au vorbit despre densus). Poporul grecesc ênsă zicea *Πάνουργιας*, precum îl numiaŭ Românii, adecă *Pănurea*, cu accentul pe antepenultimă, precum se vede din următorul I-iŭ vers:

„Κάπου βροντοῦν, μῶρε Πάνουργια,
Κάπου βροντοῦν τὰ γάϊμαλια.”

Vezi cântecul în Gudas, VIII, pag. 239. Filimon (vol. III, pag. 420, la nota 68, (a) spune: „Κατήγιστο ὁ Πανουργιάς ἐκ τῶν Βλαχοχωρίων τῆς Ἀμφισῆς”, adecă: *Pănurea* era originar din satele românești de la Amfisa (= Salona de la Parnas). Ear la pag. 70, liniile 23—24 tot din vol. III, spune: Ὁ Μανίνας ἦν ὁ γαμβρὸς τοῦ Πανουργιά, ὁ δὲ Γούρας ἐξάδελφος τοῦτου”, adecă: *Manica* era ginerele lui *Pănurea*, ear *Gura* vărul lui”. Vedem dar că are văr numit *Gura* și ginere *Manica*, nume românești. Filimon la pag. 68, vol. III, ne spune că tatăl lui *Pănurea* se numia *Dimitrie Ἐηροτόρης* = *brânza uscată, dură*. Noi știm din informațiuni din fața locului că porecla lui *Dimitrie* nu era *Ἐηροτόρης*, ci *Gavru-iani*, care la Români însemnează *brânză tare*, și lui *Filimon* i s'a dat în traducere porecla. Gudas (vol. VIII, pag. 243, liniile 6—8) ne dă următoarele rude ale lui *Pănurea*: *Grămătică, Chitea, Nista, Băcă, Teodor, Gheorghe și Cacalină*”. Toate aceste nume sânt românești Fărșerotoști. Deci *Pănurea* era Român *Fărșerot*.

„Pănurea, zice *Tricupis* (1, pag. 82) era unul din cei mai însemnați

armatoli ai Grecii continentale. Filimon (III, pag. 69 jos—70 sus) zice că Pănurea avea ca comandanți de diviziuni pe *Iani Gura*, *Atanasie Manica*, *Papa-Andrea* (preșful *Andria* zis de Români), *Gheorghe Halmucu*, *Iani Mamîri* și *Caplani*, *Mamîri* (= Mahmuru era nepotul lui Pănurea) (Tricupis, III, pag. 56). Pănurea cu aceștia făcea minuni de vitejie în contra Turcilor în revoluțiunea greacă. Toți au fost Români cum vom vedea mai la vale. Trupele lui Pănurea erau compuse din Fărșeroși. Toți luptătorii, mai cu seamă *șefii*, purtau *fustanelă* în revoluțiunea greacă; Pănurea era cu costumul alb Fărșerotesec. Pouqueville (Hist. de la régénér. de la Grèce, vol. IV, pag. 76) zice: „*Panoriás*, d'Amphisse, qui n'avait jamais quitté le costume de *chevrier*„. Pănurea este o figură măreață de armatol viteaz atât înainte cât și în revoluțiunea de la 1821. El a servit și sub Capitan Andrușu în luptele de corsar ale amiralului Român *Lambro Caciôni* (Gudas, VIII, 238). Pănurea era foarte glumeț (Filimon, III, pag. 69). Pănurea avu un fiu *Nacu*, care se distinse ca și tatăl său în revoluțiunea greacă. Mai pe larg vorbim aiurea.

Vezi despre Gheorghe Pănurea și la No. 252. În Filimon (III, pag. 68—70) asemenea găsim câte-va notițe interesante despre el.

No. 134. *Frații Piti-Meza* = (Πετριτζᾶς). Mai mulți frați *Piti-Meza* au fost armatoli însemnați în Peloponez, și din această familie mulți au luptat cu mare vitejie sub eroul Caraiscachi în revoluțiunea greacă de la 1821. D. Gudas (VIII, pag. 163) ne spune că strămoșul lor din timpul lui Morozini se numia *Vlasi*. Numele *Vlasi*, ne spune C. Jos Jireček (Geschichte der Bulgaren, pag. 217), însemnează *Român* la Slavi. În această familie în timpul revoluțiunei de la 1821 găsim următoarele nume ilustrate: *Golfin*, *Giorgi*, *Anagnosti*, *Panaïoti*, *Vasile*, *Constantin*, *Nicola* etc., și unul poreclit *Cara-mela* (= *Cara-Bela*?) (Gudas, VIII, pag. 170, 198; Filimon, III, 153, 178; Φωτάκος, Ἀπομνημονεύματα πολέμου etc., pag. 39). Numele Πετριτζᾶς îl găsim scris și Πετριτζᾶς, și cine nu cunoaște numele românești ar crede că derivă de la πετρέζι: (= un fel de compot de *tidră* sau de *harbuz*), pe când este *Biti* sau *Piti* (= *Dimitri*) *Meza* (vezi pag. 27, D) 1; pagina 92 No. 107 și pag. 94, Nota 27). Petmezeștii se iscăliau Πετριτζᾶς. Din cele de mai sus dar rezultă că au fost Români. Și numele *Golfin*, *Giorgi*, *Cara-bela*, arată că avem a face cu o familie românească. Vezi și la No. 167 la fine. Numele *Piti-Meza* îl poartă și alți Români.

No. 135. *Capitan Sacu* a fost unul din vitejii adiutanți ai lui *Luca Caliacuda*; el era din Acarnania. Numele *Sacu* (Σάκος) ne dispensează de altă probă pentru a arăta romanitatea lui. Vezi Ἀριστ. Βυλαωρίτης in Αθ. Διάκος, pag. 185—186. Vezi și la *Luca Caliacuda* la No. 168.

No. 136. *Costa Susman*, din trupa lui Capitan *Luca Calcîncuda*, după moartea acestuia din urmă, servi sub capitan Andrușu și muri într-o luptă cu Turcii (Satas, Χρον. ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, pag. 166—168. La pag.

166 și 168 ne este dat ca din Γαλαξίδι, oraș maritim al Etoliei sudice, la gulful Corintiac).

Pouqueville [Hist. de la régénér. de la Grèce, vol. I, pag. 174, nota (1)] vorbind despre asasinarea unui Susman (Sousmane) împreună cu fiul său de către Veli-pașa, fiul lui Ali-pașa, satrapul Epirului, spune că acel *Susman* descindea de la vechii regi ai Serbiei, numiți Tribalii de Bizantină, cari regi ai Serbiei cuceriseră Etolia, și citează între alți autori și pe Chalcocondyla și pe Cantacuzen, cari vorbesc despre un rege al Mysienilor cu numele *Susman*. Chalcocondyla (în ediția din Bonn, pag. 36, 37 și 54) vorbește în adevăr (la pag. 36 mai cu seamă) despre un rege al Tribalilor și al Mysienilor cu numele *Susman*, dar la pag. 35 ne spune că acei Tribalii și Mysieni, cari invadară Grecia și se așezară și în Laconia din Peloponez și la Tayget și la promuntoriul Tenaron și la Pind se numău Vlahii, și acești Vlahii vorbeau aceeași limbă cu Tribalii și Mysienii din Mysia, despre cari vorbește anume la pag. 36, 37, 53 [vezi textul întreg relativ la aceasta citat de noi la pag. 121, nota (1)].

Susman, strămoșul după Pouqueville al armatolului nostru de la acest No., era fiul regelui Mysienilor Alexandru, care Alexandru are un unchiu de frate numit *Balaur* (Μπυλαύρου). (Vezi în Cantacuzen, vol. I, pag. 464, rândul 15, ediția Bonn). Numele *Balaur* în această familie arată că avem a face cu Români. *Balaur* dar era unchiul lui *Susman*, și negreșit numele *Balaur* era porecla familiei lor. Pe *Susman*, fiul regelui Alexandru, Cantacuzen ni-l dă în forma *Sisman* (vol. II, pag. 52 și aiurea).

Acest nume există la Macedoromâni în forma *Sisa Manea* și *Sisa Mani*, de unde apoi se făcu *Sisman*, *Susman* și *Șizman* de cei cari n'au știut provenința lui. Intre multele liste ce posedăm de numele ce poartă Români din peninsula Balcanică avem și dintr'un sat aproape de orașul *Veria* din Macedonia, sat numit *Călivele* lui *Bardă-Alexi*. În acea listă pe lângă alte nume există și familia lui Nicola *Sisa*. În alte liste avem numele: *Sisa Mană*, care *Mană* este *Manu*, și care se face și *Mane*, *Mani* și *Manea*.

Familia *Sismanilor* dar în chestiune, care domnia peste Români din Mysia superioară vecină cu Serbia, a fost românească. Porecla de *Balaur* a acestei familii este destulă a ne face să admitem că ea a fost românească. Johann Thunmann (Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker, Leipzig. 1774, pag. 355, rândul 21—22) nici nu se îndoiește de romanitatea familiei regale a Sismanizilor și se exprimă ast-fel: „Der letzte *Wlachische König Sismann* fiel im Treffen wider Murad Chazi.....”.

Intre apărătorii Misolonghiului la 1825—26 se distinse și un armatol numit *Panaïoti Sotiropol*, despre care cetim în : Τὸ ἔργον Γεωργίου X. Ζαλοκώστα, pag. 63, nota (9), că era din familia *Susman*. Poetul *Zalocosta*, care luă parte însemnată în revoluțiunea greacă, cunoscu personal pe

Panaïoti *Sotiri* zis și Sotiropol. De la bătrâni știm că familia Sismaneștilor din Etolia era foarte bogată în turme și în bani și vorbea românește. Sismaneștii din munții Etoliei ocupându-se cu creșterea vitelor făceau și ei migrațiunile uzitate la Români, despre cari vezi la pag. 51—52. Aiu-rea vorbim pe larg despre *Sismanizi*.

No. 133. Capitan *Stamili* este strămoșul unui Capitan *Stamili Găciu*, despre care vezi la No. 231. (Ἀριστ. Βαλαωρίτης, în Ἄθ. Διάκος, pag. 193).

No. 138. *Ghiorgu Sigdița* însemnează Ghiorgu din satul *Sigdița*, care se află în părțile Parnasului. Din *Sigdița* ne sânt dați următorii armatoli cu nume românești: *Nicu Mara-Beliu* și *Mitru Mitălă*. Despre Nicu Mara Beliu am vorbit la No. 127. *Mităla* și *Mitara* sânt augmentative românești lui *Mitu* (= Dimitri). *Ghiorghu Sigdița* dar, compatriotul celor doi Români de mai sus, este și el Român. (Vezi: Ἀριστ. Βαλαωρίτης, în Ἄθ. Διάκος, pag. 180; Satas, Χρον. ἀνέκδ. Γαλαξ., pag. 162, linia 16—17; pag. 175 jos. La aceste pagini se află numele: *Nicu Mara-Beliu* și *Mitru Mitălă*).

No. 139. *Lambru Casmă Suliatul* fu poreclit astfel pentru că era originar de la *Suli*. El a fost armatol la Parnas și în mare rivalitate cu Capitan *Pănurea*. Luă parte însemnată și în revoluțiunea greacă (Satas, Χρον. ἀνέκδ. Γαλαξίδιου, pag. 174 sus și 175; Gudas, VIII, pag. 239, unde se află și cântecul lui; Passov, pag. 83, cânt. CII, versul 10, unde *Lepenioti*, fratele lui *Caciandoni*, roagă pe nepotul său *Cionga* și pe *Lambru Suliatul*, cari erau din trupa lui, fiind-că el cade într'o luptă, se-î tafe și se-î ia capul, ca se nu-l ia Turcii și unu *Nacu Teu*, care se unise cu Turcii în contra lui *Lepenioti*). *Lambru Casmă*, ca toți *Suliații*, a fost și el Român *Fărșerot*. Vezi despre *Lepenioti* No. 179; despre *Caciandoni* No. 162; despre *Cionga* No. 219; despre *Nacu Teu* No. 200.

Casmă însemnează *Casmaua*.

No. 140. *Tanase Vereli* era din satul *Pëndură* (Πεντόρια, Πέντε-όρνια) de la Parnas. Era armatol în satul său. (Satas, Χρον. ἀνέκδ. Γαλαξ., pag. 175—176). Din cântecul lui *Alexi Călugărul Rumani* (Passov, pag. 34—35, cânt. XLI, vers. 4) se vede că servi subt *Luca Caliacuda* și fu ucis într'o luptă cu Turcii. Porecla *Vereli* este diminutiv lui *Veru* (= văr); rău dar serie D. Satas: Βερελής în loc de Βερέλης. Poate Βερέλης s'a făcut Βερελής din cauza exigenței metrului din poezia populară, unde este menționat. Nici o îndoială dar că a fost Român. Vezi despre satul *Pëndură* la No. 112, de unde a fost Capitan *Cucean*.

No. 141. *Ilie Bidaviotu* sau *Ilie* din satul *Vidarî*, armatol în satul său de la Parnas, a fost ucis într'o luptă cu Turcii împreună cu *Alexi Călugărul Rumani*, *Tanase Vereli* și alți (Satas, Χρον. ἀνέκδ. Γαλαξ., pag. 175—176). Despre moartea lui se vorbește și în Passov (pag. 34, cânt. XLI, vers. 5 și 10). Satul *Vidarî* se zice și *Vidava* sau *Bidava* și *Vidari*, și se află în provincia *Malandrino* la partea apusană-sudică a Parnasului cu 15 familii, cari nu ne îndoim că sânt dintr'un cătun *Fărșerotesc*

(Pouqueville, vol. IV, ediț. II, pag. 58). *Ilie* în cântecul citat mai sus figurează sub forma românească *Lia*, de unde Româniî fac diminutivul *Liacu*, nume pe care îl poartă un vestit armatol Român *Liacu Cutòva*, despre care vezi la No. 222.

De ce neam dar a fost *Ilie Bidaviotul*? De sigur că nu era Gree nici Albanez, ci Român.

No. 142. *Mitru Vlaho-Tanase* făcu armele sub Capitan *Costandàra*, după moartea căruia capitanatul său fu împărțit între cei trei mai principali protopalicari ai lui: *Lambriu Tecura*, care luă armatolia din împrejurimile Salonei de la Parnas, *Floru Iătăganea*, care luă armatolia Doridei unde sînt τὰ Βλαχγοχώρια = adecă satele românești, plasă escluziv românească, și *Mitru Vlaho-Tanase* din *Bună-hoară*, care luă armatolia provinciei Malandrinu (Satas, în Χρονολογία, vol. III, pag. 419, coloana I). *Vlaho-Tanase* a fost un vestit armatol, sub care făcu armele și Capitan *Andrușu*, care când ajunse mare și tare l-avea cu el respectându-l și iubindu-l ca pe un tată, și-l plânse mult, când îl perdu într'o luptă, în care bătrênul deja *Vlaho-Tanase* rivaliza în vitejie cu tinerii (Satas. Χρον. ανέκδ., Γαλαξ., pag. 162—173). *Vlaho-Tanase* a fost Român, ca și un alt vestit armatol Iani *Bună-horitul* (Satas, Χρον. ανέκδ. Γαλαξ., pag. 157).

Vlaho Tanase este menționat cu laude în toate cântecele despre Capitan *Andrușu*. D. Satas (Χρον. άν. Γαλαξ., pag. 163) zice: „... Βλαχοθανάσην, περίφημον άρματωλόν, έβδομηκοντούτη την ηλικίαν ήδη, και επί τεσσαράκοντα έτη τò ένδοξον τούτο έπιτιθέσθαι μετελθόντα„; adecă: „... *Vlaho-Tanase*, renumit armatol, în vîrstă de 70 de ani atunci, care în timp de 40 de ani profesă această glorioasă profesiune„. Aîurea vorbim pe larg despre faptele de arme ale lui *Vlaho-Tanase*. Vezi și la Capitan *Andrușu* la No. 101.

În Passov găsim următoarele cântece în onoarea lui *Vlaho-Tanase*: pag. 32, cînt. XXXVII; pag. 32—33, cînt. XXXVIII.

No. 143. *Drosu Zapantiotu*, după D. Satas (Χρον. ανέκδ. Γαλαξ., pag. 164), a fost dintr'un sat *Sirguni* din împrejurimile provinciei *Salona* de pe *Parnas*, unde sînt satele românești (vezi satele în *Pouqueville*, voyage, ediț. II, vol. IV, pag. 103—104; la pag. 104 ne este dat satul *Sirguni* în forma *Sourguni*). *Sirguni* se numește de Români *Șargani*, și alt sat românesc *Șargani* găsim și la Pind. Pe *Drosu Zapantiotu*, pe care D. Satas ni-l dă: Δρόσος Σιργωνιώτης, Româniî îl cunosc sub numele *Drosu Șărgăniatul*. Pe acest *Drosu Șărgăniatul* îl găsim în Passov, pag. 41, cînt. XLV a, vers. 42, cu numele Δρόσος Ζαπαντιώτης, care nu poate fi altul de cât *Drosu Șărgăniatul*, pe care-l găsim des citat în cântecele lui Capitan *Andrușu* cu cuvintele: ó Δρόσος ó περιφανος, = *Drosu cel mândru*. *Zapanti* de unde ar fi *Drosu* a fost un sat turcesc pe la *Agrafa* (*Filimon*, III, pag. 343), și prin urmare *Drosu* nu poate fi din *Zapanti*, ca se fie poreclit *Zapantiotu*. *Drosu* a fost Român, și credem că a fost originar din *Ambelachia*, oraș românesc în *Tesalia* spre *Tempe*, unde găsim o familie *Drosu Mansòla*,

care *Mansola* nu poate fi de cât cuvântul: Mânzul, Mânzol, *Mânzola*, poate fi diminutivul feminin *Mânzola*, *Mânzula* = *Mânzișoara*. (Vezi și Capitan Andrușu, la No. 101). *Drosu Șirgăniatul* este menționat cu laude în următoarele cântece: Passov, pag. 28, cânt. XXXI, vers. 4; cânt. XLII, vers. 8; pag. 41, cânt. XLV a, vers. 42. Vezi și la *Drosu Mansola* la No. 126.

No. 144. *Cușo-Iristu Zaro-Nicu*. Vezi la No. 78.

No. 145. *Iani Zaro-Nicu*. Vezi la No. 78.

No. 146. *Nicola Zaro-Nicu*. Vezi la No. 48. Proteticul *Zaro* nu este de la grecescul *ζαρόνο* = *curbez*, mă fac *ghebos*, ci de la un cuvânt poate slavon *Zalu*, al cărui sens nu se mai știe la Români, dar pe care-l întrebuințează și în forma *Zaro*. Aici la *Zaro-Nicu*, *Zaro* poate să fie porecla *Zăr*, des auzită la ciobani, dar nu credem. *Zalu* se află numai în compunere cu nume de botez sau cu porecle și însemnează *năuc*; precum: *Zalu-Ghiorghi* = *Năucul de Ghiorghi*. Poate să fie și grecescul *ζάλη* (= amețală) prefăcut în *Zalu*. Pe acest *Zalu* în ast-fel de compuneri numai la Români se aude.

No. 147. *Iani Xilichioti* ne spune D. Satas (*Χρον. ἀνέκδ. Γαλαξ.* pag. 164) că se numea *Iani Zotu*, și că fu poreclit *Xilichioti* (*Ξολιζιώτης*) fiind că era din satul (*Ξολιζιός, ἐκ Ξολιζίων*) *Xilichi*. Acest sat ne este dat de Pouqueville în următoarele forme: *Chilicous*, *Xircous* ou *Chircous* (voyage, ediț. II, vol. IV, pag. 148, linia 5; pag. 151, în notă, linia 6, unde se vede că conținea 40 de familii). Credem dar că numele satului a fost elenizat în forma de *Xilicus*, *Xilicon*. Acest sat se află în provincia *Budonița* de lângă Termopile, la munții din Patragie și Lamia (Zeituni), unde sunt multe sate românești. Pouqueville nu ne spune de ce neam este locuit satul, și nici noi nu știm pozitiv. Numele însă de *Zotu* ne arată că *Iani Zotu* a fost Român. Acest cuvânt, de și în limba albaneză însemnează *domn*, Albanezii nu-l întrebuințează nici ca nume de botez nici ca poreclă, pe când Români i-au des sub formele: *Zioti*, *Ziotă*, *Ziot*, *Zoti*, *Zotă*, *Zotu*, și eaă cum este făcut: există la Români un nume *Beza* sau *Bezi* foarte des auzit. *Beza* și *Bezi* se face *Bizioti*, *Biziotă*, *Biziot*, de unde prescurtatele *Zioti*, *Ziotă*, *Ziot*, *Zota*, *Zotu*, etc. (vezi la pag. 45 No. 34). Vezi și la *Bizioti* la No. 60. Treceam acuma la *Xilichioti*. Acest cuvânt (*Ξολιζιώτης*) în forma grecească însemnează de la satul *Xilicus* = *loc de lemnărie*, și ar însemna că *Iani Xilichioti* este de la acel sat, însă pe cei ce i-au făcut cântecul i-a înșelat porecla *Xilichioti*, poreclă românească, care însemnează alta ceva. Români din peninsula Balcanică având în mâna lor esluziv transporturile, au mulți cai și mai cu seamă *cativri*, cu cari fac acele transporturi. Decă și facerea *samarelor* este tot meserie românească. Bucățile de lemn *tare* din care se fac *samarele* le numesc Români *Xilichi* (*ξολιζή*). Cuvântul *Xilichi* se dă des ca poreclă și la oameni *vărtoși* și mai cu seamă *incăpățânați*, și are analogie cu porecla *Drug*. Această poreclă *Xilichi* după analogia lui *Bizioti* din *Beza*, *Mișioti* din *Mișiu*,

Simoi din Simu, etc., (vezi pag. 45, No. 34), se face des *Xilichioti*. *Xilichioti* ênsă în grecește s'a întemplat să însemneze: din *Xilicus*, și de aci a provenit toată neînțelegeria. Din toate acestea dar și din numele de familie *Zotu*, și din faptul că servi sub Capitan Andruțu, Român, care numai din Români își recruta oștirea, ca și toți capitanii, rezultă că *Iani Zotu*, poreclit *Xilichi* și *Xilichioti*, a fost Român.

Iani Zotu a fost din cei mai viteji palicari ai lui Andruțu, și poporul i-a cântat bravurile și eroica moarte în luptă cu Turcii (vezi Satas, *Χρον. ἀνέκδ. Γαλαξ.* pag. 164—178; Passov, pag. 28, cânt. XXXI, vers. 5; cânt. XXXII, vers. 7; pag. 31—32, cânt. XLVI; pag. 32—33, cânt. XXXVIII).

No. 148. *Capitan Sterghiu* nu se știe unde a fost căpitan, se știe ênsă numai că se făcu rebel, ca și alți căpitani, când începură Turcii să ocupe trecătorile munților prin așa numiții *Dervenaga*, și se desființeze capitanatele românești. Intr'un cântec ce găsim în Passov, pag. 48, cânt. LIV, cetim următoarele:

„Κι' ἄν τὰ δερβένια τούρκεσαν, τὰ πῆραν Ἀρβανίταις,
 „Ὁ Στέργιος εἶναι ζωντανός, πασάδες δὲν ψηφάει...”

Adecă: „Și dacă strâmtorile se turciră, și le luară Albanejii, *Sterghiu* este viu, nu-i pasă de Pași.....”. Fauriel care vorbește despre Capitan *Sterghiu* (vol. I, pag. 121—123, și cântecele de la pag. 124—125, 128—129), presupune că a fost de pe Olimp, și că el împreună cu un alt căpitan *Ghiotu*, la somațiunea ce făcu Ali pașa către armatoli de pe Olimp de a-i se supune, pe când toți cei lalți se supuseră, ei apucară armele și ocupară munții zicând într'un cântec (Fauriel. 1, pag. 124):

„Δυὸ παλληκάρια μόνον δὲν προσκίνησαν
 „Ἐπῆραν τὰ τουφέκια, τὰ λαμπρὰ σπαθιά,
 „Καὶ στὰ βουνὰ Ἰαβαίνου, τρέχουν στήν κλεφτιά“

Adecă: „Doi voïnici numai nu se supuseră; luară puștile, strălucitele săbii, și se suie la munți, alcargă la haïducie.”

Ear într'un alt cântec (Fauriel, vol. I, pag. 28) capitan *Sterghiu* zice la versurile 4—5: „Mergem să ne facem taberele unde și-aũ lupii cuiburile. In orașe și în câmpii locuesc sclavi cu Turcii.”

Armatoli de pe Olimp nu se supuseră nici odată Turcilor cu toate cele spuse în cântecul citat din Fauriel de la pagina 124 spre a releva bărbăția lui *Sterghiu* și *Ghiotu*, cari aũ fost *Români* după numele ce poartă (vezi la pag. 29, J, 2; și la pag. 28, G, 2; și pag. 39. Vezi și la Capitan *Ghiotu* la No. 233). Și *Ghiotu* și *Sterghiu*, cum arătăm ațurea, n'aũ fost de pe Olimp, ci de la Pind. Vezi și la No. 275.

No. 149. *Ianușu Condo-Dimu* ne este dat de D. Ἀραβαντινός (*Χρον. τῆς Ἠπείρου*, vol. I, pag. 274, nota (1) ca tatăl lui *Alexi Nușu* și ca fruntașiu reprezentant al tuturor satelor de pe munții Zagori din Epir. El a fost

ucis la Ianina (Passov, pag. 48, cânt. LIV-a). Vezi și la *Alexi Nufu. Condo-Dimu* se numia și *Balu Dimu*, și era din comuna *Brădetu*, comună astăzi aproape grecizată (*Ἀραβαντινός, Χρον. τῆς Ἠπείρου*, vol. I, pag. 254 și 255 sus de tot. *Brădetu* il scrie *Βρανδέτου D. Ἀραβαντινός*). A fost dar *Român* și după patrie și după nume.

No. 150. Capitan *Anagnostăra* se numia *Anagnosti Papa Gheorghiu* (Gudas, V, pag. 29) sau mai bine *Hristu* cu numele de botez, și hirotonisidu-se Anagnost îi remase porecla *Anagnosti*, și fiind-că era ereculian de corp, porecla lui se făcu de popor în forma augmentativă *Anagnostăra* (Gudas, V, pag. 251).

Titlul bisericesc *Ἀναγνώστης* Româniil il cumpără pentru fii lor de la Archierei, când trec pe la satele lor, dându-le câte-va daruri, și Archiereii il oferă ușor, cu toate că cei ce-l capătă de multe ori nici nu știu să citească. Acest titlu il găsim în abundență la Români.

(Gudas V, pag. 250) ne spune că armatolul Anagnostăra era din satul *Puliana* din Arcadia, sat al cărui locuitori emigrează earna ca alți Români la câmp pentru ernarea turmelor lor; ei își făcură un sat și de earne, pe care il numiră *Agru-l*, adecă ogorul (Gudas zice: *Εἰλάζομεν ὅτι οὗτος ἐγεννήθη ἐν τῷ Ἀγγόλω, χειμερινῷ τμήματι τοῦ χωρίου Πολιανῆς, τῆς ἐπαρχίας Λεονταρίου, περὶ τὰ 1760*„ adecă: presupunem că el s'a născut în *Agru-l*, cartierul de earne al satului *Puliana*, al eparchii *Leondari*, pe la 1760). Porecla augmentativă *Anagnostar* sau *Anagnostăra* și origina lui dintr'un sat, al cărui locuitori emigrează earna la câmp, arată că armatolul în chestiune a fost Român (vezi despre migrațiunea Românilor la pag. 51—52). Toți Româniil din Peloponez încă și astăzi practică migrațiunea. Filimon (III, pag. 446, nota (a) la No. 271) ne spune că locuitorii satului *Bălteș* (τὸ Βαλτέτσι), renumit pentru o victorie câștigată acolo de armatoli în contra Turcilor la 1821, emigrează earna și locuesc în satul *Arahamișii*. *Bălteșul* se află aproape de Sparta. *Colocotroni* (Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλλ. φυλῆς, pag. 61) spune și el despre Româniil din Peloponez că emigrează earna la câmp: „*Τότενες τὰ χωριά, τὰ Βλαχοχώρια, ἔλειπαν εἰς τὰ χειμαδιὰ καὶ ὄν ἴτον ἄνθρωποι*„ adecă: Atunci satele, satele românești, lipsirău la ernatece și nu erau oameni„. Acestea le spune aproposito de satul *Crușiovița* (Χρυσοβίτσι), al cărui locuitori erau la ernatec.

Din satul *Puliana* era și *Papa Fleșea* (1), un archimandrit, care în timpul revoluțiunei grecești lepădă potcapul și straiele popești și se îmbracă cu costumul armatolic și făcu minuni de vitejie (Gudas, V, pag. 146).

Armatolul Anagnostăra jucă un rol însemnat și înainte și mai cu seamă în revoluțiunea greacă. (Vezi biografia și faptele lui în Gudas, vol. V, pag. 249—284).

(1) Româniil din *Puliana* trebuie să fie *Fărșeroși*; căci cetim în Gudas (V, pag. 148) că ei earna, scoborându-se din *Puliana* cu turmele, locuesc în *colibe* (εἰς τὰ Καλύβια τοῦ Ἀγγόλου τῆς Πολιανῆς). Vezi biografia lui *Papa-Fleșea* în Gudas (V, pag. 145-180).

No. 151. *Belo-Iani* sau *Belo-Ianu* credem că este *Iani Belu*, armatol în Etolia, despre care vorbește Pouqueville (voyage, ediț. II, vol. II, pag. 420 și 422). Vezi și la pag. 117 jos din scrierea aceasta asupra Suliailor. Ἀριστ. Βαλαωρίτης (în Ἄθ. Διάκος, pag. 187—195) ne dă o legendă foarte interesantă despre peripeziile vieții lui Belu-Iani pe care însă îl numește Μπελογιάννης, dar îl preface la pag. 189 în Ἀμπελογιάννης, care în grecește însemnează: *Iani-vie*, care n'are nici un sens. Belu-Iani avea de adiutanți pe unu *Murtu* și pe un altul numit *Vlaho-Gheorgachi*. La pag. 194 ne spune Βαλαωρίτης că străbunicul unui *Tanasùla Ferentinu*, care la 1865 îi povestea legenda lui Belo-Ianu, era frate cu *Murtu* de mai sus. Numele *Belu*, *Murtu*, *Tanasùla*, *Vlaho-Gheorgachi* sînt românești, deci toți cei de mai sus au fost Români. Vezi și la No. 35 la *Iani Belu*, care credem că este aceeași persoană cu *Belo-Iani* de mai sus.

No. 152—154. *Costa*, *Dimu*, *Brațu Bucuvală*. Din aceștia *Costa* și *Brațu* au fost frați cu *Iani Bucuvală*, despre care vezi la No. 48 și No. 106; car *Dimu Bucuvala* a fost fiul lui *Costa Bucuvală* (Passov, pag. 84, cânt. CIV; aici la versul 5 este menționat unu *Lambrachi*, nepotul lui *Dimu Bucuvală*. *Lambru* este nume, putem zice, național la Români ca și *Sterghiu*; pag. 85, cânt. CV; aici la versul 9 se spune că a fost 30 de ani armatol și 25 de ani *Cleft*, adecă *rebel*; la versul 3—4, *Dimu* fiind rănit mortal, spune lui *Lmbrachi*, nepotului său, se-î ia el armele și se le îmbracă și se-î succedă în capitanat, ear la versul 5 lasă *sabia sa* fiilor săi, cari se vede că nu erau încă destul de experți în ale reshoiului ca să-î succedă ca șefi de oștire în luptă cu Turcii; pag. 85—86, cânt. CVI; aici *Dimu* la versul 1, fiind greu rănit, la îndemnarea ce-î fac soldații săi să se scoale, le zice:

„Ἐγὼ σὰς λέγω δὲν ἔμπορῶ, καὶ σεῖς μοῦ λέτε σίμου„.

Adecă: „Eū vė zic nu pot, și voi îmi spuneți *scoală*„.

Bucuvaleștii se aud în istorie și în cântecele populare pênă la 1835. D. Ἀραβατινὸς ne spune (Χρον. τῆς Ἠπείρου, vol. I, pag. 303 nota (a), că *Costa Bucuvală* avu trei fii, *Tanase*, *Iani* și *Dimitri*. Aceștia la 1810 împreună cu alți armatoli și cu oștirile lor au fost chemați ca aliați de Ali-pașa într'o expedițiune ce făcu la luarea *Beratului* în Albania, despre care vezi detaliile în *Fauriel* (vol. I, pag. 1—3, și cântecul de la pag. 4). În acest cântec citat din *Fauriel*, pe care îl găsim și în *Passov*, vedem figurând între aliații lui Ali-pașa pe următorii capitanî Români, cum rezultă din versurile următoare (7—11), pe cari le cităm din *Passov*, (pag. 159, cânt. CCXVII :

„Ἐρχονται καὶ τῶν Χριστιανῶν πολλὰ καπιτανάτα,
 „Ὁ Ἴσκος ἀπ' τὴν Δούνιτσαν, ὁ γιὸς τοῦ Γρίβα Γιώργου,
 „Τσόγκας ἀπ' τὸ Ξερόμερο, ὁ Γιώργης Βαρνακιώτης,

„Τὸ Μπουκουβάλα τὰ παιδία μὲ τὸς Σκυλοδημαίους,
 „Ὁ Διάκος μὲ τὸν Πανουργιᾶ κ' οἱ δὸς Κοντογιανναῖοι.,

Bucuvaleștii sînt asemenea menționați ca participând (1835) la prădarea unei comune *Castaniã*. a cării locuitorii nu vroiră se le dea niște lucruri de *rechiziție*, pe cînd ei (capitanii) erau prizoniți de Turci și în răsboi cu ei. Eată cei cari au luat parte la această prădare nu tocmai laudabilă. Cităm numele din Passov, pag. 100, cînt. CXXVI, versurile 2—5 :

„Ὁ Τσάπος ἀπ' τὸ Μέτσοβο, οἱ πάντε Μπλαγαβαῖοι,
 „Ζαχαῖοι πὸ τὰ Γρεβαινᾶ κ' οἱ τρεῖς Κοντογιανναῖοι,
 „Γιωργάκης ὁ Ξερόμερος μ' ἀπὸ τὸ Σκυλοδημο,
 „Σωτήρης ἀπὸ τ' Ἀγρᾶ κ' οἱ ἄλλ' οἱ Μπουκουβαλαῖοι.,

Acest cîntec îl citează și D. 'Αραβαντινός, [Χρον. τῆς Ἠπειρου, vol. I, pag. 380, nota (β)], care ne dă pe Σκυλοδημος în forma mai românească Σκυλοδημα. D. 'Αραβαντινός ne spune [Χρον. τῆς Ἠπειρου, vol. I, pag. 386, nota (1)] că la 1829 Selim pașa, satrapul Tesaliei și Epirului, primi ordinul din Constantinopoli se estermine pe armatoliți existenți în Tesalia și Macedonia. Chemă dar la Tricala, orașiu în Tesalia, pe toți armatoliți se vie acolo, spuind că are se reguleze cu ei chestiunea de mult pendentă a capitanelor, și-î asigură cu jurăminte că n'au se se teamă de nici o cursă. Mulți se duseră, alții nu se mișcară din loc știind ce însemnează jurămintele turcești. Acolo prin călcarea jurămintelor fură asasinați cu adiutanții lor următorii capitanii: *Blahavești*, *Condo-Ianestii*, *Bucuvalești*, *Sterghiu Sturnari*, *Dimu Lazu* de pe Olimp și alții. Cei cari nu veniră la invitarea făcută fură atacați pe neașteptate la vetrele lor, ênsă se apărură și mulți se refugiară în Grecia, și Turcii le confiscară totul; unul singur din acești din urmă, Capitan *Diãmândi*, fratele lui *Dimu Lazu*, armatol atunci în orașul Veria din Macedonia, fu ucis. Acestea le spune D. 'Αραβαντινός. Ear Perevos (Ἱστορία τοῦ Σουλίου, etc., vol. I, pag. 24—30) spune că același lucru se repeți și la 1832 în Tesalia lîngă *Larisa*; ênsă Capitanii invitați nu se duseră ei în persoană, ci trimiseră reprezentanți din trupele lor. Acești reprezentanți în număr de vre-o trei sute fură primiți bine, petrecură cu Turcii multe zile în bancheturi și eșiră și ei pe o câmpie unde Turcii se puseră se facă exerciții militare. Pe cînd se făceau acestea, vine la șeful oștirilor turcești o veste (pregătită de mai nainte) că Sultanului i se născu un copil și spre semn de veselie toți se dea cu puștile. Turcii dar descărcară puștile, ceea ce făcură și mulți din cei trimiși de capitan, și îndată se începe un măcel între oștirile turcești și între Români, atacați de cavaleria turcească. Luptară cum putură, dar fură uciși toți, afară de doi, într'o luptă cu totul inegală și cu perfidie pregătită. În același timp earăși fură atacați și Capitanii în eparchiile lor, dar n'au suferit nimica, căci se așteptau la aceasta și erau

pregătiți. În urmă Turcii le cerură *zaloage* ca garanție că n'aŭ se cerce a face revoluțiune în contra imperiului, și această propunere se făcu Capitanilor nu în rezidența satrapului, ca mai nainte la Tricala și Larisa, căci Capitanii nu mai vrură se asculte, ci în munții Hașia, la o comună *Desicata*, unde toți armatolii veniră cu oștirile lor față în față cu oștirile turcești adunate acolo. La această întrunire, la care luară parte cei mai însemnați armatoli și comandanții oștirilor turcești, armatolul *Taghila* luând și el cuvântul le aminti Turcilor că n'aŭ de dat nici un *zalog* și că vor și să-și apere drepturile lor seculare în lupte fălșe, nu ca cele din Tricala și din câmpia de la Larisa, nedemne de oameni înarmați și altele. Discursul Căpitanului *Taghila*, aplăudat de toți armatolii, tăie ori ce discuție de a ajunge la o înțelegere, și Turcii cu oștirile lor se retraseră, pentru că armatolii se adunaseră acolo pregătiți de luptă. Nu trecu însă mult și Turcii începură o goană generală în contra armatolilor, și prin cruzimile ce făceau locuitorilor din eparchiile Capitanilor îi siliră vrând nevrând se se declare și ei în contra iubișilor lor șefi rugându-și se treacă provisoriu în Grecia liberă pînă la ocaziune mai favorabilă, și astfel mai toți armatolii rămași în Turcia după revoluțiunea greacă se retraseră cu familiile lor în Grecia, unde celor distinși în revoluțiune li se făcu câte o mică pensiuine ca se nu moară de foame, ei cari mai nainte trăiau ca niște prinți în eparchiile lor independente, și din contribuțiunile ce aveau nu trimiteau în casa Sultanelor Validè de cât numai un *simflu* dar ca semn de vasalitate.

Vezi despre *Ianachi Bucuvală* între apărătorii Misolonghiului la No. 48, nota (1). Acel Număr poartă titlul No. 44—48.

No. 155. *Dimitri Buia Griva*, poreclit *Dracu*, fiul lui Hristu Buia Griva, era d'abia de cinci ani la moartea tatălui său în revoluțiunea de la 1769—70 din Peloponez. Decî adiutanții lui Hristu Buia Griva declarară de succesori pe fiul său *Dracu*, pe care îl puseră sub epitropia lui Capitan *Cațico Iani* (unchiu de mamă al lui *Dracu*) și a altor doi, rude poate, adevă a lui *Costa Sclepuși* și *Iani Creconi*. Sigiliul armatolie purta numele lui *Dracu*, în numele căruia lucra epitropia. Capitan *Cațico-Iani* însă șterge numele lui *Dracu* de pe sigiliu și pune pe al său, și astfel își apropiază și drepturile capitanatului nepotului său. Cei lași doi epitropi, temându-se ca nu cum-va *Cațico-Iani* să facă să dispară și copilul, luară pe *Dracu* și-l duseră spre siguranță în insula *Leucada* (1), și de acolo eșind formară un corp de soldați și năvălind în *Xeromer* cerură depunerea lui *Cațico-Iani*, și tot de odată făcură mari stricăciuni posesiunilor lui și ale unui fruntașiu *Mavromati*, inimic al Griveștilor. *Cațico-Iani* eși și el în întemplinarea lor și făcându-se luptă căzură amendoi cei lași doi epitropi, adevă *Sclepuși* și *Creconi*.

(1) Una din insulele Ioniane.

Cei cari păziau pe *Dracu* în Leucada, aflând cele petrecute, duseră pe băet la Corfu și de acolo în Itaca, și la 1778 eșiră cu oștire, și 12 ani luptară din interval în interval cu Cașico-Ianeștii pentru depunerea lui din capitanatul sfeterisit. În fine la 1790 cu ajutorul și lui Mavromati fură goniți *Cașico-Ianeștii* și *Dracu* își luă capitanatul părintesc, la care adause și provincia *Vonița* din nordul Acarnaniei. La ocuparea insulelor Ioniane de Francezii republicani *Dracu* trecând la Corfu sau *Corcira* fu numit și el unul din comandanții oștirilor recrutate din Turcia și Grecia, și la venirea Rușilor după Franceji rămase tot în aceeași calitate, precum și la venirea Francezilor imperialiști după plecarea Rușilor. Când și aceștia fură înlocuiți de Ingleji, *Dracu* își dădu dimisiunea și fu înlocuit cu Teodor Colocotroni (Satas, 'Ελλ. ανέκδοτα, vol. I, pag. ρλσ—ρλζ). S'ar mira ori-cine, când vede că armatoliî Români acum servese sub Franceji în contra Rușilor, acum sub Ruși în contra Francezilor, apoi carășî sub Franceji în contra Rușilor, și în fine sub Ingleji în contra Francezilor. Ei în aceste servicii militare, benevoli și ca mercenari, nu aveau în vedere de cât liberarea patriei lor de sub Turci, cari în acele timpuri le luară privilegiile seculare, și prin urmare ajutau pe orî-care le făcea cele mai multe promisiuni și dădea cele mai multe speranțe că are să casă triumfător și-i va ajuta și pe ei pentru a scăpa de Turci. Această este espicarea lucrului.

Iristu Cașico-Iani, unchiul lui *Dracu*, în absența acestuia la Corfu, luă armatolia lui *Dracu* din provincia *Vonița*. Ali pașa ănsă destitui pe *Cașico-Iani* și i-o dădu înapoi lui *Dracu*. Mai târziu *Dracu*, fiind invitat de Ali pașa să ia parte la o expedițiune în contra *Gardichiotilor* (despre care vezi în Satas, 'Ελλ. ανέκδοτα, vol. I, pag. ρλζ.) și nevroid, căzu în disgrația lui și fu otrăvit la Ianina.

Dracu murind lăsă cinci fii: pe *Iristu*, *Floru* sau *Costa*, *Stavru*, *Teodor* și *Alezi* supranumit *Gardichiotu*. Cei trei dintâi distingându-se ca șefi de oștiri muriră în revoluțiunea de la 1821, ear ceilalți doi, *Teodor* și *Gardichiotu*, ocupă și ei un loc însemnat între luptătorii pentru independența și ridicarea regatului grecesc (acestea sînt apröpe textual traduse din Satas, 'Ελλ. ανέκδοτα, vol. I, pag. ρλζ).

Dracu avu un frate numit Gheorgachi și poreclit *Dzvinga*. Acesta cu unicul sêu fiu căzu la eșirea de la *Misolonghi* (Satas, 'Ελλ. ανέκδοτα, vol. I, pag. ρλς și ρλζ, nota (1)).

Toți cei de mai sus, fiind din familia istorică a Buieștilor, au fost Români. Vezi despre *Buiești* sau *Grivești* la pag. 18; ear despre *Creconi* și *Sclepuși* la No. 111 și 195.

No. 156—161. *Gheorghe Buia Griva*, poreclit *Dzvinga*; *Iristu*, *Costa*, *Stavru*, *Teodor*, *Alexi Buia Griva*. Despre toți vezi la No. 155. *Teodor Buia Griva* este cel mai însemnat dintre toți, și ocupă un loc însemnat în revoluțiunea greacă. În onoarea lui *Teodor Griva* există următoarele cantece:

Passov, pag. 171—172, cânt, CCXXXII; pag. 183—184, cânt. CCXLVIII. In acest din urmă cântec se vorbește despre o ceartă și luptă între Teodor Griva și *Cionga*, nepotul lui *Caciandoni*. Bardul care făcu cântecul, crezând pe Griva *grec*, îl face să zică lui *Cionga* (la vers. 16):

„Τί λές ἀτόῦ παλιόβλαγῆ, μωρὲ παλιγορναῖτη;”

adecă: „Ce spuî acolo măi Românuile pęcătos, măi pęcătosule de porcar?”.

Acestea, pentru că la versurile 12, 13 și 14 *Cionga* asediind pe Teodor Griva, strigă la oamenii săi: *puneși foc și ardeși pe Tudorachi Griva, doar că l-am prinde vii, sę-l męcăm bucăți*„. In acest cântec la versurile 6, 12 și 16 *Cionga* este numit: *Βλαχοτσόγκας*. Acest cântec a fost scris de ęnsuși mâna lui *Teodor Griva* și dat unui învățat German numit Ulrich, fost profesor la universitatea de la Atena și autor al unui dicționar *latino-grec*. Ulrich neștiind limba greacă modernă, vorbă limba elenă veche cu *Griva*, care ea se arăte că știe și el elinește, cu toate că nu era cu nici o ortografie scris cântecul, a însemnat la finele cântecului data, în care s'a petrecut cearta cu *Cionga*, cu următoarele cuvinte: *ἐτοῦτο ἑσόναιβε ἦς τὰ 1823 μίνα μαχίαν* (Passov, pag. 184, nota, la fine). Ceî ce știu grecește înțeleg că *Griva*, dacă nu se silia să treacă de bun clinist, nu era să facă greșelile ce făcu. Armatolii în împregiurările grele, în cari au trăit, n'au avut mintea liniștită pentru studii. Mai găsăm cântece despre *Teodor Griva* și în colecțiunea *Χασιώτης*, pag. 124 și 125, relative la luptele din revoluțiunea de la 1854.

T. Colocotroni (*Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλλ. πολῆς*, pag. 241 sus) ne spune că mai târziu *Griva* se împacă cu *Cionga*. Și unul și altul fură în revoluțiunea greacă dintre eroii ceî mai însemnați. Despre *Teodor Griva* vorbim aiurea pe larg, dar vorbim și în explicările ce dăm despre armatolii din a doua listă, care urmează dupe aceea de la pag. 145 și încolo.

'*Αριστ. Βαλαωρίτης* spune, dupę D. Satas, și noi am văzut aiurea (pag. 84 jos și 85 sus) că *Curudel Clada* (1) era din familia lui *Schenderbei*;

(1) Grecii, necunoscând sensul cuvântului *Curudel*, au scris *Κορυόδειλος* și *Κροκόδειλος*, crezând că este luat de la *crocodil*. La *Κορυόδειλος* vedem pe *δ* înlocuind pe *d* de la *Curudel*. Grecii pe *d* îl reproduc prin *δ* sau *νδ*, precum *Dedușiū* = *Δενδοστής* (vezi la No. 113). Numele *Clada* este grecescul *Κλαδάς*, care însemnează: *Rămureanu*, de la *κλαδί* (= *ramură*). Dar de ce la numele românesc *Curudel* avem porecla grecească *Κλαδάς*? Noi credem că *Κλαδάς* este elenizarea poreclei românești *Drămișiū*, care se face de la *Drămă* (= *ramură* la Macedoromâni), precum și *tufșiū* de la *tufă*. Că aceasta poate fi probabil se vede de la poreclele *Drimi*, *Drămi*, *Drămașiū*, ce le poartă camarazi de arme sau poate rude cu *Curudel* (vezi la pag. 84, rândul 36; pag. 83, rândul 26, 30). Vezi și la pag. 93, nota (14), și pag. 95, nota (37) presupunerile noastre provenite din reaua scriere a numelor românești de către străini. Vezi cuvântul *Ντράμα* (*Drămă*) în Thunmann (*Untersuchungen über die Geschichte der östl. Europ. Völker*, pag. 201, rândul 12). Dupę cetirea tuturor acestora alegă cetitorul ce-i va părea că este mai rațional.

Buiești erau rude cu *Curcudel Clada*; *Cionga Cara-Toliu*, strămoșul lui *Gheorghe Cionga*, lui *Caciandoni* unchiul lui *Cionga* și a *Condo-Ianeștilor*, era rudă cu *Curcudel Clada*. *Caciandoni* am văzut că era Român ca și nepotul său *Cionga*; atunci toți cei de mai sus au fost Români, și prin urmare și familia lui *Schenderbei*. Dar despre această chestiune vorbim aiurea pe larg. (Vezi și la pag. 18—19, nota 8).

No. 162. *Frații Caciandoni*. Românii de la *Pinde* știu că armatolul *Caciandoni* a fost un *Fărșerot* gospodar mai înainte, posedând multe turme și bucurându-se de o mare stimă printre Românii din provincia *Valtu* din *Acarmania*. *Ali pașa*, *Satrapul Epirului*, îi confiscă toată averea. Atunci alergă cu frații săi la arme, și compunându-și o bandă numeroasă compusă toată de Români *Fărșeroși*, cucerirea toată satrapia lui *Ali pașa*, și aliindu-se și cu ceilalți căpitani nemulțumiți ataca neconștient armatele lui și escita pe popoarele creștine la o insurecțiune generală. Ast-fel a fost începutul lui *Caciandoni* în noua sa viață de armatol. D. *Ἀραβαντινὸς* (*Xρον. τῆς Ἡπείρου*, vol. I, pag. 283, nota), relatând despre peripecțiile vieții armatolice ale lui *Caciandoni* și despre cauzele cari îl împinseră la viața armatolică, ne spune și de ce naționalitate era prin următoarele cuvinte: *Λέγεται ὅτι ὁ Κατσαυτώνης ἔσχε πατέρα βλαχλοποίηνα*.. adică „*Se zice că Caciandoni* *avu de tată un cîoban Român*. *Fauriel*, care a scris după informațiunile ce-i-au dat mai mulți patrioți Greci despre armatoli, cari patrioți nicăire nu-i au spus că acei armatoli au fost Români, vorbind și el despre *Caciandoni* (vol. I, pag. 162) n'a știut să spuie că a fost *Român*, căci reproduce ceea ce i s'a trimis din *Grecia* cu multă pază de a respira cum-va că armatolul *Caciandoni* a fost *Român*. El vorbind despre triburile *Fărșerotești* răspândite în *Turcia* și *Grecia*, triburi cu locuințele pe munți, pe cari le părăsese carna pentru a se scobori cu familiile în câmpii spre ernarea turmelor, se exprimă precum urmează: „Il y a en Grèce, particulièrement en Thessalie et en Acarnanie, des pères nomades qui, l'été, conduisent leurs troupeaux sur les hautes sommités du Pinde et de ses divers embranchements, jusqu'aux montagnes de la Macédoine, et les ramènent en hiver sur les confins des plaines, ou dans le voisinage de la mer. Ces pères forment, au milieu de la Grèce, une nation à part, dont les moeurs ont quelque chose d'intéressant et de pittoresque; à la simplicité pastorale ils joignent le courage guerrier, n'en vient rien aux gens des plaines, et ne craignent rien des Klephtes, avec lesquels ils vivent fraternellement aux montagnes, presque aussi indépendants qu'eux et à moins de risques.....”. *Acea națiune a parte în mijlocul Greciei* sunt Românii *Fărșeroși*, cunoscuți de toată lumea din peninsula *Baleanică* ca *rasa cea mai răboinică* din toate din peninsula, dupe mărturia chiar a *Albaneșilor*, cari sunt și cu drept cuvânt trec de cei mai viteji. D. *Ἀραβαντινὸς*, de și supărat pe *Fărșeroși* pentru că spune că au atâta aversiune și ură către Greci, în cât nici odată nu vrură să se înecuserască cu ei și de

aceea în mânia sa îi numește *barbari, sălbatici și execrabili*, cu toate acestea zice că sunt o *rasă răboinică* (ή μάχιμος αὐτῆ φυλῆ. Χρον. τῆς Ἡπειρώ, vol. II, pag. 147, linia 13). În cântecele populare grecești lauda cea mai mare ce se face voinicilor unui armatol este de a se zice că toți unul și unul sunt *Fărșeroși* (ὄλ' Ἀρβαντοπαίδια. Căci Grecii pe *Fărșeroși* îi numesc Ἀρβανιτόβλαχοι sau simplu Ἀρβανίταις, și în poezia populară pentru exigențele metrului în loc să zică: ὄλ' Ἀρβανιτοβλαχοπαίδια prescurtează și zic: Ἀρβαντοπαίδια, și ar crede cinc-va că este vorba de *băeși Albaneji*, dar cei din fața locului știu că este vorba de *băeși Fărșeroși*, cari sunt de aceeași rasă cu *Suliați*. Pastorii dar răboinici despre cari vorbește Fauriel sunt *Fărșeroși*, cari au dat pe cei mai mulți armatoli înainte de revoluțiunea greacă și pe cei mai mari eroi în revoluțiune, aceia pe cari D. Ἀρβαντινός îi califică de *barbari, sălbatici și execrabili*. Familia istorică a *Buieștilor* este tot din această rasă; asemenea și o mare parte dintre mulți pași Albaneji Turci au eșit din această rasă, din care mulți se turciză de mult, lucru despre care vorbim ațurea pe larg și cu probe (vezi și la No. 316).

Fauriel (vol. I, pag. 163) continuând zice: „*Katzantonis* et ses frères appartenaient à l'une de ces familles de *pâtres nomades*, et à l'une de celles qui eurent le plus à souffrir des vexations d'Ali... Nu încape dar nici o îndoeală că armatolul *Caciandoni* a fost *Român Fărșerot*; cu toate acestea Fauriel nu știa încă, după informațiunile ce-i se dădură și pe cari le reproduse, că armatolul *Caciandoni* era *Român*. Toți *Fărșeroși* sunt naționaliști *Români*, foarte fanatici pentru naționalitatea română; de aceea și *Caciandoni* și frații săi, ca și toți căpitani *Fărșeroși*, în *rechizițiunile* ce făceau de la *Creștini* și *Turci* crușau pe *Români* și asupriau pe *Turci* și *Greci*, și de aceea celim în Fauriel (vol. I, pag. 168) că într'o adunare de *Căpitani* i se făcu observație și îndemnul: *à traiter les Grecs d'une manière plus fraternelle qu'il ne l'avait fait jusque-là*..

Caciandoni era fiu de *celnic* (1), șef al unui numeros trib de *Fărșeroși*, peste cari era ca un *Domn*, și cei din tribul său se numiau *Cuciandonești* (vezi la pag. 50—51). Fauriel spune (vol. I, pag. 162) că era de la *Agrafa*; așa este, dar familia *Caciandoni* cu tribul său făcea migrațiunile obișnuite de toți *Fărșeroși*, și de aceea une ori vara se duceau și staționați la *Valtu*, alte ori la munții *Hașia*. În aceste migrațiuni, pe când staționați la satul *Lepenți* din *Acarmania*, se născu în familie un băiat, pe care îl botezară cu numele *Lepeniatul* (adecă cel născut la *Lepenți*), ear pe când staționați pe munții *Hașia*, li se născu alt băiat, pe care îl botezară cu numele și pronumele *Gheorghe Hașiatul* (adecă născut la *Hașia*). Și *Lepeniatul* și *Hașiatul* au fost frații lui *Caciandoni*, și sunt cunos-

(1) Vezi însemnarea cuvântului la pag. 51. *Celnic*, cuvânt slavon, însemnează *general*. [Vezi în Jurnalul Ministeriului Cultelor rusec din Petersburg, scris se înțelege rusește, din anul 1881 (lunile Iuniu, Iuliu, August) pag. 273 jos de tot, în manuscrisul lui Κεζζομπέος publicat, tradus și comentat de Wasiliefski.

cuși din cântecele populare cu numele Λεπενιώτης = *Lepenioti* și Χασιώτης = *Hașioti*, forme pe cari le conservăm și noi aici. *Caciandoni* a mai avut încă alți doi frați (Fauriel, vol. I, pag. 162). Numele *Caciandoni* pare a fi *Antoni Căciu* sau *Căciu Antoni*, din care s'ar fi făcut *Caciandoni*, ca și *Tacu Cola*, *Tacola*, *Bacă Cola*, *Bacola*; însă fiind că există și porecla *Căciu* în poporul român pe lângă aceea de *Căciu*, credem că numele *Caciandoni* este de la *Căciu-Andoni*, nu de la *Căciu-Andoni*. Posedăm multe liste de numele ce poartă Macedoromânii, și numele *Căciu* îl găsim în multe din ele. Intr'o listă din comuna *Avla* de pe Pind avem familia *Căciu-Peri*; într'o altă de la *Călivele* lui Badralexi (= Bardă-Alexi), comună românească de lângă Βεργόζα din Macedonia, găsim familia *Costa Căciu*. Acest nume *Căciu* îl găsim și în multe alte liste și ca poreclă și ca nume de botez. Se află des și ca nume de botez la femei în forma *Căcia*. La *Căciandoni*, *Căciu* este poreclă, adică *Andoni Căciu*. Credem că și numele amiralului Ecaterinei împărătesii Rusiei, adică numele lui Lambru *Căcioni* se fie de la *Căciu* mai corect de cât de la *Căciu*. Atunci *Căcioni* este prescurtat de la *Căcioniă*, augmentativ a lui *Căciu* (vezi și la Lambru *Căcioni* la No. 165). Însă porecla *Căciu* în compunere nu este tot-dauna de la *Căciu* în sens de *asin*, nici de la *Căciu*, ci de multe ori este prescurtare de la cuvântul *Căcăciosul*, care se dă ca poreclă la prunci, poreclă care de multe ori le rămâne în toată viața. Astfel avem *Căciu-Antoni* (= *Căciandoni*), *Căciu-Iani*, *Căciu-Peri* (= *Căciu-Peni*, *Pena*, de unde *Penieu* și *Pencu*) etc.; asemenea poate și din *Căciu-Ioni* se făcu *Căcioni*, care poate fi și augmentativ lui *Căciu*, de unde *Căcioniă*, *Căcioni*, *Căcioni*. (Vezi și la pag. 44 No. 20).

Caciandoni a fost un adevărat erou legendar în imaginațiunea poporului, și ne place a insista mai mult despre dânsul, și a cita mai multe pasaje din Fauriel relative la viața furtunoasă a lui: „La nature, zice Fauriel (vol. I, pag. 163), ne l'avait pas fait pour prendre en patience l'injustice et les outrages: il parlait souvent de *se venger*, de se faire Klephite, et de rançonner; à son tour, les exacteurs du Pacha. Mais il était *petit et grêle*, avait l'air faible et la voix basse et douceuse; de sorte que ces menaces de se faire Klephite avaient, dans sa bouche, quelque chose qui frisait le ridicule, et l'on y faisait peu d'attention. Cependant, poussé à bout par les avanies, il tint parole: il vendit ce qui lui restait de ses troupes, mit le feu à ses *cabanes et à ses tentes*, prit le costume et l'armure de Klephite (1), et chercha des Pallicares. Ses frères furent les premiers; d'autres ne tardèrent pas à se présenter, et bientôt il en eut plus qu'il n'en avait désiré.„ Mai încolo avem se vedem că Suliatul *Fotu Ciavela*, când Ali-pașa puse condițiune Suliților că se impacă cu ei, dacă vor exila pe acest redutabil inamic al său, și Suliții îi propuseră se se exileze pentru cât-va timp pentru binele

(1) Români în timp de resboiă au de regulă costumul zis *arnăuțesc*, care nu este de cât cel *roman*.

patriei sale, Ciavela după ce le spuse că exilarea sa va aduce în curând robirea patriei sale și nu putu cu nici un chip să-și convingă, *dădu foc caselor sale și ale rudelor sale și plecă cu ei din Suli spuind că și-a ars casa, ca se nu fie mândrită de picioare turcești*. (Pouqueville, régén. I, pag. 149).

Tot același lucru dar făcu și Caciandoni. Fauriel continuând (la pag. 163), adaugă: „À l'exception d'un extérieur imposant, *Katzantonis* avait tout ce qu'il fallait pour devenir un Klephte redoutable. Il était brave jusqu'à la témérité, d'une souplesse et d'une légèreté de corps merveilleuse, avait l'esprit fécond en ruses, connaissait à merveille tout le labyrinthe de ses montagnes, et brûlait de rendre le mal qu'on lui avait fait...”. Ear la pag. 164: „Ali pacha, auquel il causa, en peu de temps, des dommages immenses, envoya contre lui, à diverses reprises, des corps nombreux de milices qui échouèrent toujours dans leur poursuite. Tantôt l'audacieux *Katzantonis* les repoussa de vive force; tantôt il leur échappa par des hasards miraculeux, ou par des stratagèmes dont s'étonnaient ses ennemis et ses braves eux-mêmes...”, și ne spune una din aceste stratageme la pag. 164—165. Mai departe Fauriel (la pag. 165) cată ce ne spune: „De tous les exploits de *Katzantonis*, la mort de *Veli Guékas* fut un de ceux qui firent le plus de bruit, et où il eut le plus de bonheur. Le redoutable *Dervenagas* le cherchait en *Acarnanie*, à la tête d'un corps nombreux de milices, et se fatiguait vainement à le poursuivre; il ne pouvait venir à bout de l'atteindre. Irrité d'être aussi frustré dans sa quête, *Veli Guékas* dévastait, vexait et rançonnait les villages de l'*Acarnanie*, sous prétexte de complicité ou d'intelligence avec *Katzantonis*. Celui-ci fut informé de tout; et soit par un mouvement généreux en faveur des opprimés, soit pour le plaisir de braver un homme qui ne s'attendait pas à l'être, il écrivit et fit parvenir au *Dervenagas* une lettre dont le contenu revenait à ceci: „*Veli Guékas*, on dit que tu me cherches, et que tu te plains de ne pouvoir me rencontrer: s'il est vrai que tu en aies l'envie, *viens à Kryavrissis*, j'y suis et t'y attends...”.

Intâlnirea avu loc la *Criavrissi*, care însemnează: *cismeaua rece*, și care este o pozițiune la *Aspropotam* în valea râului *Ἀγελῶος* în *Tesalia*.

Cânteccele populare grecești, pe cari le vom cita și după cari s'a luat și Fauriel, spun că lupta avu loc cu puștile și că între Turcii uciși a fost și *Veli Ghega*, împușcat de însuși Caciandoni. Cânteccele Fărșeroești însă ce posedăm noi și informațiunile noastre de la bătrâni din familia Caciandoni, spun că lucrurile se petrecură cu totul altfel, adică, Caciandoni cu trupa sa era așezat în niște tufșuri de lângă *Criavrissi*, când avanposturile îi anunșară că *Veli Ghega* cu oșlirea sa se apropie venind nu pe drumul mare, ci pe cărări lăturalnice în partea opusă a drumului. La apropierea ambelor oșliri începură injurăturile pe de o parte și alta în limba albaneză, căci toți Fărșeroșii știu albanezește, și *Veli Ghega* cu trupa sa era Albanez. Injurăturile și ocările, după cum spune și Fauriel, se făceau ca și între eroii lui *Omer* înainte de a se încăera. După injurături veniră la înțelegere cu

parola de onoare (albanezește : *besa în besa*) a eși câte 20 din fie-care parte a oștirilor inamice, Caciandoni în fruntea Fărșeroșilor, și Veli Ghega în fruntea Albaneșilor, și a nu se da nici un foc, ci numai cu săbiile și cu iataganele se se lupte între ei. La semnalul dat înaintează din tufșuri spre drumul mare pe de o parte și alta patru-zeci și doi de voinicî, *uriasul* Veli Ghega în fruntea Albaneșilor și micul și uscăciosul *Caciandoni* în fruntea Fărșeroșilor. Caciandoni roagă pe camaraziî săi se-î lase lui pe Veli Ghega și ei se se încaere cu cei-lalți, tot același lucru recomandă și *Veli Ghega* tovarășilor săi, se nu atingă nimine pe *Caciandoni*, căci își il rezervă pentru *îngustarea sa*, cum zice cîntecul Fărșerotesc. Încăerarea a fost ce poate fi mai sălbatec și de o parte și de alta, și rezultatul a fost răniri din partea Fărșeroșilor, și câte-va cadavre din partea Albaneșilor, între cari și uriasul *Veli Ghega* trântit jos la pămînt de *Caciandoni*. Măcelul nu ținu mult, căci un soldat Albanез din tufșu, vîzînd pe *Veli Ghega* căzînd la pămînt, trase cu pușca asupra lui Caciandoni, pe care il răni ușor, și lupta încetă și se retraseră carăși în tufșuri ambele părți. De acolo îndrăsnelul *Cionga*, nepotul lui *Caciandoni*, în grîndinea gloanțelor se repezi și tăie capul lui *Veli Ghega*, și intrînd cu el în tufșu se făcu nevăzut împreună cu *Caciandoni* și trupa sa. Ast-fel s'au petrecut lucrurile.

Nu știu ce diferență poate fi între duelul lui *Caciandoni* cu Veli Ghega și duelul lui Μενέλαος cu 'Αλέξανδρος Πάρις din Iliada lui Omer, și glontecele aruncat din tufșu de către necunoscutul Albanез ca se ucidă pe Caciandoni în contra jurămintelor făcute, și săgeata aruncată de Πάριδος ca se ucidă pe Menelaū în duel cu Paris. Tot același lucru s'a petrecut. Omer (Iliada, rapsodia I, versurile 16—18 și 21—28) vorbind de eșirea dintre rîndurile armatelor a lui *Menelaū* și a lui *Paris*, zice :

- „ Τρωσὶν μὲν προμάχισεν 'Αλέξανδρος θεοειδής,
 „ Παρθαλέτην ὄμοισιν ἔχων καὶ καμπύλα τόξα,
 „ Καὶ ξίφος, etc. „
 „ Τὸν δ' ὡς οὖν ἐνόησεν 'Αρηΐφειλος Μενέλαος
 „ Ἐρχόμενον προπάραιθεν ὄμιλον, μακρὰ βιβώντα,
 „ Ὅστε λέων ἐχάρη μαγάλῳ ἐπὶ σώματι κήρσας
 „ Ἐύρωδ' ἢ ἔλαρον κερσίδ' ἢ ἄγριον αἶγα,
 „ Πεινῶν etc. „ Ὡς ἐχάρη Μενέλαος, 'Αλέξανδρον θεοειδέα
 „ Ὀφθαλμοῖσιν ἰδὼν „.

Ear la versurile 340—343 :

- „ Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν ἐκάτερθεν ὄμιλον θορήχθησαν,
 „ Ἐς μέσσον Τρώων καὶ Ἀχαιῶν ἐστιγμόντο,
 „ Δεινὸν δευρόμενοι· θάμβος δ' ἔχεν εἰσορόωντας,
 „ Τρώας θ' ἰπποδάμοις καὶ ἐκνήμιδας Ἀχαιοῖς „.

Ear la versurile 87—100 și 105, 122—129 vorbind cum Παλλὰς Ἀθήνη

căuta și găsi pe Πάνδαρος și cum îl decise, în contra jurămintelor făcute, se arunce o săgeată asupra lui Menelaï, pe când se băteau în duel cu Paris, aruncându-î o săgeată, zice :

„ Πάνδαρον αντίθεον διζήμενή εἴ που ἐφεύροι.
 „ Εὔρε Λυκάονος υἱὸν ἀμβρονά τε, κρατερόν τε,
 „ Ἔσταῶτ' ἀμφὶ δὲ μιν κρατεροὶ στίγες ἀσπιστάων
 „ Λαῶν, οἳ οἱ ἔποντο ἀπ' Αἰθήποιο βόων.
 „ Ἀγχοῦ δ' ἴσταμένη ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
 „ Ἦ βία γοῦ μοι πίθοιο, Λυκάονος υἱὲ δαίφρων;
 „ Τλαίης κεν Μενελάω ἐπιπρόεμεν ταχὺν ἴδν,
 „ Πᾶσι δὲ καὶ Τρώεσσι χάριν καὶ κῆδος ἄροιο,
 „ Ἐκ πάντων δὲ μάλιστα Ἀλεξάνδρω βασιλῆϊ....;
 „ Ἄλλ' ἄγ' στίστευσον Μενελάου κοδάλιμοιο.....
 „ Ὅς φάτ' Ἀθηναίῃ τῇ δὲ φρένας ἄφρονι πείθειν.
 „ Ἀδτιῖν' ἐσθλα τόξον ἐδέξοον, ἰξάλου αἰγῆς
 „ Ἀγρίου..... „

Ear la versurile 122—129 :

„ Ἐλκε δ' ὀμοῦ γλοφίδας τε λαβῶν καὶ νεῦρα βόεια·
 „ Νευρήν μὲν μαζῶν πέλασε, τόξω δὲ σιδήρον·
 „ Ἀδτάρ ἐπειδὴ κυκλοτερὲς μέγα τόξον ἔτεινε,
 „ Αἰγῆς βίδε, νευρὴ δὲ μέγ' ἴαχεν, ἄλτο δ' ὀιστὸς
 „ Ὀξυβελῆς, καθ' ὄμιλον ἐπιπτέσθαι μενεαίνων.
 „ Οὐδὲ σέθεν, Μενέλαε, θεοὶ μάκαρες λελάθοντο
 „ Ἀθάνατοι, πρώτη δὲ Διὸς θυγάτηρ Ἀγελείη,“ etc...

După acest eveniment numele lui Caciandoni deveni celebru și inspira spaimă Albanejilor Turci. Ali paşa, furios, trimise oștirii peste oștirii în contra lui Caciandoni, se făcură lupte multe, dar Caciandoni eșia tot-deauna victorios ucigându i pe cei mai viteji comandanți și soldați.

Mai cităm și următoarele din Fauriel (vol. I, pag. 166 jos—168) relative la celebritatea lui Caciandoni :

„Les îles Ioniennes, et particulièrement celle de Sainte-Maure, étaient, au besoin, le refuge de Katzantonis; c'était là qu'il descendait pour se faire guérir, quand il était blessé, ou pour être plus en sûreté dans les intervalles d'inaction forcée. Chacune de ses apparitions attirait la multitude qui accourait volontiers admirer *le terrible Klephte* dont elle ne connaissait que la renommée. „ Ast-fel altă dată la întoarcerea lui Ulise de la resboățele din Troia se adunară toți Feacienii la adunarea lor de lungă corăbiî, ca să vază și să admire pe strălucitul fiu a lui Laertiū.

Καρπαλίμως δ' ἔμπληγτο βροτῶν ἀγοραὶ τε καὶ ἔδραι ἀγρομένων
 Πολλοὶ δ' ἄρα θήσαντο ἰδόντες υἱὸν Λαέρτιου δαίφρονα.....
 (Odisea, cânt. 0, vers. 16—18).

„Mais de toutes les apparitions de Katzantonis à Sainte-Maure, la plus brillante fut celle qu'il y fit en 1805. Il se tramait alors dans cette île et dans celle de Corfou une grande conspiration contre la Porte et contre Ali pacha. Il s'agissait d'opérer, dans la Grèce, un soulèvement en faveur de l'indépendance et de la liberté. Les Russes, qui tenaient alors les îles Ioniennes, s'ils n'avaient pas inspiré ce projet, le secondaient du moins avec zèle; et le *Grec* (1) qui en avait tous les fils dans sa main, était un homme de la plus haute intelligence, et celui qui connaissait le mieux alors le moral et le matériel de la Grèce. Échappé, comme par miracle, des mains d'Ali pacha, il s'était jeté dans les îles de Sainte-Maure, pour s'y livrer tout entier aux préparatifs de son dessein patriotique, et ce fut pour faire un pas décisif vers l'exécution de ce dessein, qu'il manda, en 1805, les capitaines de klephtes sur la coopération desquels il comptait, afin de leur donner les instructions, soit générales, soit particulières, que réclamait la circonstance“.

„On eut alors à Sainte-Maure un spectacle curieux: celui de tous les chefs de bande de l'Acarmanie, de l'Étolie, de l'Épire et de la Thessalie occidentale, accourus à la voix d'un homme qui n'était pas des leurs, pour faire tout ce que cet homme avait à leur commander dans l'intérêt et pour la gloire de la Grèce. Pour Katzandonis, ce fut un vrai triomphe de paraître au milieu de cette foule de braves, proclamé d'une voix unanime le plus brave de tous, et entre tous facile à distinguer, et par la fierté de son air, qui contrastait, en quelque sorte, avec la petitesse de sa taille, et par l'or qui, étincelant de toute part sur sa personne, y relevait encore le costume pittoresque de Klephte... (2)

„Ali-pacha, qui soupçonnait ou savait peut-être au juste ce qui se tramait à Sainte-Maure et à Corfou, tenait, en conséquence, cinq ou six mille hommes en observation à Préveza, prêts à se porter partout où éclaterait le premier mouvement. Katzantonis offrit, sur son honneur et sur sa tête, de prendre vivants ou morts ces cinq ou six mille hommes avec ses Pallicares. Le chef de l'entreprise auquel il faisait cette offre n'était pas encore en mesure d'en tirer parti; il se contenta d'exhorter Katzantonis à réserver cet acte de bravoure pour le moment opportun, et à traiter, en attendant, les Grecs d'une manière plus fraternelle qu'il ne l'avait fait jusque là...“

Caçiandoni, pe când se afla la Sf. Maura și aștepta din moment în moment a debarea în teritoriul turcesc în fruntea tuturilor armatolilor adunați acolo pentru o revoluțiune generală a tuturilor Creștinilor, cade bolnav de vîrsat și din ce în ce boala lui se agravează. Vrînd să respire aerul

(1) Era un Arhiepiscop.

(2) De unde era acel aur? Capitanii Români, în timp de pace, din birurile ce strîngeau din eparhiile lor nu trimiteau de cît un mic dar Sultanei Valide, restul le rămînea lor; iar în timp de revoltă impuneau biruri forțate la Creștini și Turci sau atacau poștele turcești cari transportau birurile și le luau ei, sau ridicau de prin orașe Turci bogăți și luau spre rescumpărare sume mari de la rudele lor.

munților, în cari a fost născut și crescut, eși de acolo numai cu fratele său Gheorghe și se duse pe munții Agrafa, unde agravându-se boala lui și mai mult, din cauza drumului, se retrase într'o mănăstire, unde se căuta. Însă știind că este spionat și că poate fi trădat de călugări, se hotărî să plece de acolo și se aseunse cu fratele său într'o peștere din munte care îi era cunoscută, și acolo o bătrână le aducea de mâncare și tot ce le trebuia. Fură însă trădați lui Ali-pașa, care trimise îndată 60 de soldați Albaneji dintre cei mai viteji ca să-i prindă și să-i aducă, dacă se poate, vii pe amândoi.

Cei 60 de Albaneji sosind pe nesimțite la locul arătat se așezară acolo aproape la intrarea peșterii. Gheorghe, eșind din peștere într'o zi, se află față în față cu Albanejii. Reintră îndată, anunță lui Caciandoni lucrul, și luând pe fratele său pe spete își face drum cu sabia în mână printre Albaneji tăind vre-o doi trei dintr'ênșii și fuge cu scumpa sa sarcină. Albanejii însă se țin după el mereu, și în fuga sa din timp în timp depune jos pe fratele său și întorcându-se luptă cu ei și ucide câți poate, dar în fine este rănit și cade în mâinile lor și el și Caciandoni, și sânt duși la Ianina și închiși în temniță, condamnați amândoi la moarte prin sfărâmarea membrilor inferioare cu cîocanul (Fauriel, vol. I, pag. 168—170). Aceasta se întimplă la 1811.

Pe când Caciandoni și fratele său erau în temniță așteptând cruda moarte, fratele lui *Veli Ghega*, auzind prinderea lor, ceru voia de la Ali-pașa să eșcute el însuși sentința. Intră dar în temniță unde zăceau mi de martiri și cu temnicerul se prezintă înaintea lui *Caciandoni*. Acesta vîzînd pe fratele lui *Veli Ghega*, pe care nu-l vîzuse nici odată, zise temnicerului: „Acest om, dacă nu mă înșel, trebuie să fie fratele lui *Veli Ghega*. Voinic *Veli Ghega*, dar voinic și eu; își făcu datoria, imi făcu și eu pe a mea“.

Fratele lui *Veli Ghega*, care se duse în temniță să eșcute sentința, auzind aceste cuvinte, se duse la Ali-pașa și ceru să libereze pe Caciandoni ca să se bată cu el în duel (1) și să resbune moartea fratelui său. Ali-pașa însă care cunoștea din experiență de ce era capabil Caciandoni, respinse nobila cerere a Albanezului, și ordonă unui nepot a lui *Veli Ghega* să eșcute aceea barbară sentință (*Ἀριστ. Βλαχωρίτης*, în *Κορὰ Φροσύνη*, pag. 147—148; Pouqueville, *Hist. de la régénér.*, vol. I, pag. 215). Sentința se eșcută în piața principală din Ianina, în prezența populațiunei Turcești, care asista batjocorind și injurând pe acei doi martiri. Torturile începură întâi cu *Caciandoni*, care era deja foarte slăbit de boală. Pînă la un timp, pe când i se sdrobîiau cîolanele de la picioare, răbdă fără a da nici un semn de durere; când însă cîocanul îi sfărâmă osul genuchiului nu mai avu puterea de a rezista durerei și dădu un șipet. Fratele său Gheorghe, care asista la acest infiorător spectacol, mirat și mâniat de acest semn de slăbiciune, îi

(1) Ceru duelul, pentru că află și în temniță că în duel cu sabia, ear nu cu pușca, Caciandoni ucise pe *Veli Ghega*.

zise: *Ei bine, Caciãndoni! nu te mai înțeleg, știți ea o femeie*„. După aceasta veni rândul lui Gheorghe. Acesta văzu sfărãmarea ciolanelor sale cu ciocanul fără a vãrsa nici o lacrimã și fără a da cel mai mic semn de durere. (Fauriel, vol. I, pag. 170—171; Pouqueville, Hist. de la régénér. vol. I, pag. 215). Pouqueville, la pagina citatã mai sus, descriind escutarea sentinței și curagiul lui Gheorghe, adaugã: „*son courage apprend à l'Épire qu'il renait trait des vengeurs de sa cendre*„.

Ast-fel a fost sfãrșitul acestor doi eroi și martiri, rãmași legendari în memoria poporului român și grec. Poporul eternizã memoria frașilor Caciãndoni prin mai multe cãntece grecești și romãnești, din cari citãm urmãtoarele: *Passov*, pag. 76—77, cãnt. XCIII; pag. 77—78, cãnt. XCIV; pag. 78—79, cãnt. XCV; pag. 79, cãnt. XCVI și XCVII; pag. 80, cãnt. XCIX. Aici la versul 4—5 celim: *Δὲν σοῦ τοῦπεν ὁ Μπότσαρης κ' ὁ Φῶτος ὁ Τσαβέλλας; Κάτσε Ἀντώνη στὴ Φραγγιὰ νὰ γένης καπετάνος*„, adecã; „nu ști-a spus'o Boșari și Fotu Ciavela? șezi Antoni în Franția (adecã în insulele Ioniane) ca sã te faci cãpitan„; pag. 80, cãnt. C. Aici la versul 32 se spune cã cel care trãdã pe frașii Caciãndoni, când erau ascunși în peștere, se numia *Gurlea*; pag. 82, cãnt. CI; Fauriel, vol. I, pag. 161—171 biografia, pag. 172—179 cãntece; *Χασιώτης*, pag. 100—101, cãnt. 16.

Eroul *Gheorghe Caraiscachi* făcu armele sub Caciãndoni și fu nedespãrșit de el pënë la îmbolnãvirea lui, când luând comanda trupei *Lepenioti*, frațele lui Caciãndoni, trecu și el sub acest din urmã, după a cãrui asasinare rãmase el ca șef. (Perevos, *Ἀπομνημ. πολιμικά*, vol. II, pag. 29; Χρ. Βοζάντιος, *Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν ἑλλ. ἐπανίστασιν ἐπιστρ.* etc., pag. 256).

Despre înrudirea lui *Caciãndoni* cu familia armatolicã a *Condo-Ianeștilor* vezi la No. 219, unde se vede cã *Cionga* era nepotul lui Caciãndoni. Despre *Lepenioti* vezi la No. 179, ear despre *Lepeniotachi*, fiul lui *Lepenioti*, care luã parte în revoluțiunea greacã sub Odiseu Andrușu, vezi la *Lepenioti* la No. 179 spre fine. Vezi înrudirea lui Caciãndoni cu *Condo-Ianeștii* și la No. 47.

No. 163. *Teodor Colocotroni*. Despre romanitatea Colocotroneștilor am vorbit la pag. 31 No. 4; aseminea la No. 28. Aici mai adãugãm cã numã lui Teodor Colocotroni se numia *Zambliã* și era dintr'o familie numitã *Coșachi* (Κοτσάκη) (Gudas, VIII, pag. 82). Despre numele *Zambliã* vezi la pag. 61 jos la No. 84; ear porecla *Coșachi* însemneazã partea din napoi a samarului care servește de legat și de agãțat frãnghia. În Filimon (III, pag. 414) celim cã bunicul lui Colocotroni se însurã cu fata unui cãpitan Ilrona d'n familia armatolicã a Baracareștilor, adecã a lui Boracu sau Baracu din satul *Crușovița* din Arcadiã. *Crușovița* a fost inã pãnã la revoluțiunea greacã de la 1821 *cãtun* de varã locuit de pastori Romãni, cari earna emigreazã cu familiile lor la cãmp pentru ernarea turmelor (T. Colocotroni, *Διήγησις συρβάντων τῆς Ἑλλ. πολέμ.* pag. 61 și 24). Fiul lui Colocotroni, *Iani*, care în revoluțiunea greacã pentru vitejiile sale fu supranumit *viteazul* (γενναῖος) era poreclit mai nainte *Dașcũlea* (Δασκώλιας. Filimon, IV, pag. 343, rãn-

dul 2). *Dașculea* este *Dașiu*, de unde *Dașcu* și *Dașculea* diminutive. *Dașiu* sunt porecliți cei ce au fața asemănătoare cu berbecii. Teodor Colocotroni avea de nepot pe Nichita Stămătel sau Stamatelopol, supranumit pentru vitejiile sale în revoluțiunea greacă Nichita *Turcofağul* (Τουρκόφαγος, I, pag. 257). Nichita este poreclit și *Nichitar* sau *Nichitara*. Această poreclă este mai mult Fărșeroțescă, și se zice și Nichita și *Chita* și *Chitea*. Și frații Plăpută, distinși armatoli în revoluțiunea greacă, au fost nepoți ai lui Teodor Colocotroni (Gudas, VIII, pag. 102). Colocotroneștii se porocliau și *Boțică* și *Ciorchină* și aveau o întinsă înrudire în Mesenia, mai cu seamă la munții numiți Κοιτοβόωνες = munții *Scurți*, unde un prinț numit *Buțara* făcu o mare rezistență *Cruciaților* pe la 1204 (vezi Prof. I. Phil. Fallmerayer, *Geschichte de Halbinsel Morea*, Stuttgart, 1830, vol. I, pag. 316, nota (*) și pag. 368, nota (*). Nu știm dacă *Coțică* sunt strănepoți ai acelui valoros *Cuțara*. *Cofar* și *Cuțara* la Macedo-români însemnează *boțuri mari*, oameni scurți și prea groși, pe când *Coțică*, *scurți* și nu prea așa groși.

Colocotroneștii se ocupau cu creșterea vitelor sau a turmelor, ca toți Românii Fărșeroți, și deci averea lor consista în mulți cai, epe, oi și cele de asemenea (Filimon, III, pag. 415, rândul 1). Pe lângă aceasta ei n'au fost supuși nici odată Turcilor, ci unde erau aveau capitanatul lor și nu lăsașu pe supușii lor să plătească bir Turcilor, ci lor, și de aceea erau în continue lupte cu Turcii. Toți Colocotroneștii erau vestiți pentru vitejie înainte de revoluțiunea greacă, ear în revoluțiune se distinseră mai presus de toți armatoli săi egal cu cei mai mari. Ceea ce a fost Garibaldi în Italia, aceasta a fost T. Colocotroni în Grecia. Imprejurările în cari a trăit nu-i au permis să învețe multă carte, și de aceea Pouqueville (*Hist. de la régénér. de la Grèce*, vol. IV, pag. 242) spune că dăbia știa să-și iscălească numele, dar era om de geniu în ceea ce privește resboațele și era unul din cei mai deștepți și mai glumeți armatoli. Proverbele și glumele lui sunt foarte de spirit (vezi în Θεόδωρος Κωλοκοτρώνης, Διήγησις τριβάντων της Έλλ. πολ. ης, proverbele și glumele de la pag. 273—302). Cărțile favorite ce celia erau istorii, mai cu seamă istoria lui Schenderbeî.

Faptele militare ale lui Colocotroni și ale strămoșilor săi înainte de revoluțiunea greacă, precum și cele din revoluțiune atât ale lui cât și ale fiilor și rudelor sale, sunt multe, și vorbim despre ele pe larg alturea. Aici am căutat se stabilim numai *romanitatea* Colocotroneștilor. În revoluțiunea greacă au jucat roluri însemnate următorii membri din familia Colocotroni: Mareu și Anton, veri cu T. Colocotroni: Panu, Iani *viteazul* și Colin, fii ai lui Teodor Colocotroni. Din familia Colocotroneștilor au fost și Apostoli și Hristu Colocotroni.

Colocotroni în revoluțiunea greacă a fost generalisim asupra tuturor oștirilor revoluționare din Peloponez, precum Caraiseachi, alt Român, asupra tuturor oștirilor celor-lalte din afară din Peloponez, precum Albanezul *Miauli* era pe mare amiralul tuturor flotelor revoluționare. Pe Colocotroni

poporul îl numia *ὁ Βλαχγοβασιλεῆς* sau *ὁ Βασιλεῆς τῶν Βλάχων*, adică: Regele Român sau Regele Românilor (*Φραντζής, Ἐπιτομή τῆς Ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος*, vol. IV, pag. 131) pentru cuvântul că miezul oştirilor sale, cu cari câștiga victoriile, era compus numai din Români, și pentru că și el era Român. El avea mai cu seamă un corp de elită compus din cei mai viteji Fărșeroți, căci și el era Fărșerot, și dintre aceștia erau 200, cari formau garda sa personală. Gudas (VIII, pag. 106) repetând ceea ce mulți scriitori au zis, spune: „Fără de el era imposibil se fie liberată Grecia”.

Teodor Colocotroni era un orator popular distins și om foarte religios. Când începu revoluțiunea greacă, era de 52 de ani (vezi descrierea și aprecierea ce face lui Colocotroni un însemnat italian în *Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλλ. πολέμ. ὑπὸ Θ. Κωλοκοτρώνη*, la pag. 263—265).

Lui Teodor Colocotroni i s'au făcut multe cântece populare (vezi Fauriel, vol. II, pag. 58, 60 și 62; Passov, pag. 170—201, cântecele CCXXIX, CCXXXIII, CCXXXVIII, CCXLIII, CCLXIX; *Διήγησις συμβάντων*, etc., pag. 261 și 262. Vezi și la No. 206 ceva care privește pe Teodor Colocotroni).

No. 164. Capitan *Caciubeliu* a fost Suliaț, șef de trib, și unul din voinicii, cari fură aleși de Suliați pentru un atac periculos în contra Turcilor subț șefii Fotu Ciavela și Chișu Boțari. Tatăl său, protopalicarul lui Capitan Iani Bucuvală, însoți pe șeful său care la bătrânețe se duse la Ierusalim (Pouqueville, Hist. de la régénér. vol. I, pag. 127 jos—128). Numele *Caciubeliu* îl găsim scris *Κατζμπέλης* în Perevos. (*Ἰστ. τοῦ Σολίου*, 1, pag. 142), și *Kadgibèles* în Pouqueville la pagina citată mai sus. Este și un alt nume *Cășimbeliu*, diminutiv lui *Cășimbă*, care și acesta ar fi putut fi scris de Greci *Κατζμπέλης* după regulile lor nedefinite de a serie numele românești. O ramură din această familie este așezată în comuna românească *Avela* de pe Pind și numele ei este *Cășimbă*; de aceea credem că și Perevos și Pouqueville au vrut se serie *Cășimbeliu* prin formele de mai sus ale acestui nume românesc. (Vezi și la pag. 36, NN), 1, și la pag. 62 No. 88). *Caciubeliu* a fost Român. *Caciubeliu* poate fi și de la *Caciū Beliu*. Vezi la No. 162.

No. 165. *Lambru Caciōni*. Familia *Caciōni* a fost din provincia *Valtu* a Aearnaniei și era în înrudire de aproape cu *Lambru* și *Mitru Țecura*, cari și aceștia erau rude cu familia armatolică a *Cașico-Iameștilor*. Unul dintre *Țecurești* a fost ginerele lui *Găciuli Trămbuca*, armatol și fiu al armatolului *Trămbuca*. *Buiești* au fost în lupte continue cu *Trămbuchestii*, *Țecureștii* și *Cașico-Iameștii* pentru armatolia *Vallului*, și din cauza multelor morți de membri din toate aceste familii în mai multe lupte sângeroase ura între ele a fost perpetuă. În fine reușiră *Cuieștii*, și cei-lalți afară de *Cașico-Iameștii* emigrară în Etolia sudică, în orașul Galaxidi și în satul Sf. Estimia de la Parnas. Pe la 1705—10 unu *Iani-Caciōni*, poreclit *Fărcolac* din cauza culoarei negre-galbene a feței sale, om gospodar și fruntașul satului său, priimi în gazdă pe un *Dervenaga* Albanez, pe care îl ucise pentru că își

permise oareși cari espresiuși necuviincioase către nevestă sa, și după acest omor chemând la biserică pe sătenii atacă cu ei și ucise pe toți soldații lui Dervenaga. *Cacioni* din acel moment jură moartea Turcilor, și prefăcând în bani toată averea sa și luând cu sine pe acei dintre rudele sale cari puteau lupta și alți mulți voșnici, se declară rebel în contra imperiului și deveni celebru prin victoriile sale în contra Dervenagalelor, cari-l urmăriașu ca se-l prindă. În fine fu recunoscut de Sublima Poartă ca armatol general peste mai multe orașe de pe Parnas cu condițiunea de a trimite Sultanului *câte un uliș* pe fie-care an.

După moartea lui *Iani Cacioni Vărcolac*, fratele său mai ténér, care era stabilit în Galaxidi și care nu trăia în armonie cu *Cacioni*, se duse la Constantinopoli și căpătă firman, prin care era recunoscut succesor al fratelui său. Un camarad de arme ênsă a lui *Iani Cacioni*, numit *Costa Zaharia* și poreclit *Costandăra*, care era cumnat cu *Cacioni*, căpătă la moartea acestuia sigiliul armatolie și însărcinarea de a fi epitrop al fiului său nevrstnic și șeful corpului de oștire ce întreținea *Cacioni*. *Costandăra*, nefăcând nici un caz de firmanul împărătesc, goni după mai multe lupte victorioase pe fratele lui *Cacioni*, care merse în contra lui cu mulți adepți și cu Turci, și astfel din epitrop, după moartea fiului lui *Cacioni*, ajunse el moștenitor al capitanatului. Ear fratele lui *Cacioni*, perzând orî-ce speranță de a căpeta armatolia fratelui său din mâșile uzurpatorului *Costandăra*, se retrase cu familia sa și se stabili definitiv în orașul *Levadia* din Beoția pe la 1740. Din această familie stabilită în *Levadia* este *Lambru Cacioni*, despre care avem se vorbim (vezi *Satas*, în *Χρροσλλλς*, vol. III, pag. 385—388; *Έλλ. άνέκδοτα*, vol. I, pag. ρλβ—ρλδ), unde se vorbește despre origina *Cacioneștilor* și *Țecureștilor* din *Valtu* și înrudirea lor între ei și cu *Cațico-Ianeștii*; despre înrudirea lui *Cacioni* cu frații *Țecura* se vorbește și în *Χρροσλλλς*, vol. III, pag. 387, coloana I, rândul 37). Credem că familia fraților *Lambru* și *Mitru Țecura* a fost o ramură din familia *Cacioni*, căci în familia *Cacioni* stabilită în *Levadia*, care mai târziu ajunse una din cele mai principale familii din *Levadia* cunoscută sub numele *Naxxioi* (*Nacheștii*), găsim, pe lângă numele românești *Nacu*, *Ianuli*, *Mănușzu*, și pe acela de *Lambru*, pe care îl poartă unul din *Nacheștii* și ênsuși *Lambru Cacioni*, fiul lui *Dimitrie Nacu Cacioni* (vezi numele despre cari vorbim în : *Filimon*, III, 439, 86, 422, 76; *Gudas*, VIII, pag. 428; *Pouqueville*, régénér. vol. III, 315; *Tricupis*, II, 214, IV, 126). Din citațiunile de mai sus pe lângă nume va vedea cetitorul și pozițiunea naltă socială ce ocupașu în *Levadia* *Nacheștii* sau *Cacioneștii* prin bogățiile lor și prin capacitatea lor. *Capitanii* *Trămbuca* și *Găciul* din *Acarmania* și *Cațico-Ianeștii* cu cari sânt în înrudire *Lambru* și *Mitru Țecura*; înrudirea sașu ființa din aceeași familie a acestora cu familia *Cacioni* sașu *Vărcolac*; romanitatea familiilor de mai sus și origina lor de la *Valtu* locuit de Români; apoi numele de *Cacioni*, nume româneșe, pe care îl găsim și într'o familie din comuna româneșă *Avela* de pe la *Pind*; toate

acestea sînt probe cã familia *Cacïoni* și prin urmare și *Lambru Cacïoni* a fost Român. Despre porecla *Cacïoni* și formarea acestui nume vezi la pag. 44 No. 23; vezi alt nume *Cacïani* la pag. 99, lista No. 4, la 6; vezi și la *Cacïandoni* la No. 162. Dacă aceste probe nu sînt destule, familiei *Nachestilor* din Levadia credem cã nu-î va fi rușine nici teamã de a mărturisi la caz despre origina ei româneascã. Dar chiar dacã ea nu-și ar aduce aminte, porecla *Cacïoni* spune ceea ce ar fi uïlat cei cari o poartã. *Lambru Cacïoni* dar a fost Român.

Acuma dãm un rezumat despre faptele lui *Lambru Cacïoni*, rezumat pe care il estragem din D. Ἀραβαντινός (Χρον. τῆς Ἡπειροῦ, v. I, p. 279, nota (1), și din Satas, Τουρκικὴ Ἑλλάς, pag. 538—564). Eatã ce zice D. Ἀραβαντινός în rezumat : Dimitrie Cacïoni, din Levadia, tatãl lui Lambru Cacïoni, uci-gînd în Levadia un Turc, se espatriã la 1770 în insula Ionianã Zachint avînd cu el și pe fiul sãu Lambru, care atunci era de 15 ani. Lambru dupã moartea tatãlui sãu se duse la Livorno în Italia, și-și făcu studiile în scoala de marinã de acolo. Dupã terminarea studiilor intrã în marina ruseascã. Înaintat peste pușin, se distinsu într'o luptã navalã de pe Dunãre ca cãpitan al unei mici flotile, și de acolo trimis fiind cu flotila sa în marea Neagrã distruse o diviziune din flota turceascã, lucru pentru care earãși fu înaintat și decorat. Dupã aceasta fu trimis ca funcționar diplomatic pe lîngã ambasada ruseascã din Persia, unde rãmase trei ani. Reîntors în Petersburg propuse un plan de atac în contra flotei turcești în marea Mediteranã, care plan fiind aprobat de împãrãteasa Ecaterina, Lambru Cacïoni luãnd cu el ce-i trebuia, se duse la 1788 la Triest, și acolo pregãti în grabã o corabie de rãșboi, în care luã 150 de marinari și plecã. Pe drum prinse pe lîngã coastele Dalmației trei corãbii turcești și le luã cu el. Cu aceste patru corãbii ataca în marea Mediteranã ori-ce corabie turceascã intãlnia și o prindea, și astfel își mãria flotila. Pe la August 1788 numai cu fregata sa, care se numia *Minerva Nordului*, atacãnd trei corãbii de rãșboi turcești pe lîngã insula Carpatos, le prinse. În pușin timp *Cacïoni* se făcu cu zece corãbii de rãșboi, în cari avea marinari din insulele mării Egee, și dupã ce intãri portul de la insula *Ceos* și făcu acolo depozite de munițiuni de rãșboi, plecã pentru întẽmpinarea flotei africane, pe care o învinse lîngã insula *Eleni*, și de atunci cutreera marea Mediteranã atacãnd diferite pozițiuni întãrite turcești și îndemnãnd pe Greci la reșcoalã. O flotã numeroasã turceascã, atacãnd întãriturile din insula *Ceos*, distruse toate munițiunile lui *Cacïoni*, dar el earãși le reînfiinșã, și așezã acolo un corp de vre-o 400 de armatoli sub comanda lui Capitan Andrușu. La 1790 Lambru Cacïoni cu 30 de corãbii mici de rãșboi atacã între insulele *Andros* și *Ceos* o flotã turceascã de 30 de corãbii mari de rãșboi și o învinse împrãștiind-o și urmãrind-o; peste noapte ênsã veni flota africanã, care unindu-se cu cea împrãștiatã oferirã lupta lui *Cacïoni*, pe care o priimi și luptã pênã își sfãrși munițiunile de rãșboi, și atunci fu silit se între în portul

de la *Ceos* urmărit de două flote unite și puternice. Dacă vre-o corabie a lui *Cacioni* era prinsă, marinarii după ordinul amiralului lor îi dădeau foc și mulți Turci își găsea moartea în flacări. Intrând în portul de la *Ceos* Lambru *Cacioni* cu câte corăbii putu se scape, și asediat de flota inamică, după o înțelegere ce avu cu oamenii săi, el intră într'o corabie ușoară cu cei mai intimi și cu amicii săi, și noaptea ca prin minune străbătând printre inimi se duse la insula *Cerigo*, și de acolo în Rusia, unde fu decorat și înaintat la gradul de amiral. Ear cei remași în *Cea* dintre oamenii lui *Cacioni* se împrăștiară în insulă și fură ascunși de locuitori fără să poată să-i descopere Turcii cari intrară în insulă. Acestea spune în rezumat D. 'Αρξιβαντινός despre Lambru *Cacioni*. Ear D. Satas (Τορροζοκρατορική Έλλάς, pag. 538—564) ne dă în 26 de pagini cu acte autentice un tablou măreț de luptele navale ale lui Lambru *Cacioni*, care este un alt *Cunaris* și *Miaulis* înainte de revoluțiunea greacă. Pe când Lambru *Cacioni* triumfa în marea Mediterană în contra flotelor Turcești, Rusia încheie pace cu Turcii fără a prevedea nici o ameliorare a soartei Creștinilor din Grecia, pentru cari luțta *Cacioni*. Provocat dar de Ruși să înceteze și el luptele, răspunse: *Impărăteasa Ecaterina încheie pacea sa, dar Cacioni n'a încheiat încă pe a sa*, și a continuat luptând. Sultanul ca să-l împace îi propuse să-l facă *Donn ereditar* în orî-ce insulă și-ar alege el din marea Mediterană, dar el a refuzat. În fine provocat earăși de guvernul Rusesc să înceteze cu luptele și nesupuindu-s, fu disgrățiat și de Ruși, cari împreună cu flotele Turcești îl combăteau. Atunci Lambru *Cacioni* fu silit să disolve flotila sa și se retrase la Corfu. Pe când Lambru *Cacioni* era la Corfu, care atunci era în stăpânirea Venețienilor, guvernul Turcesc ceru de la ei să-i predea pe *Cacioni*, pe Capitan Andruțu și pe toți oamenii lor refugiați acolo. Atunci Capitan Andruțu, pe când debarca la Cataro, fu prins și predat Turcilor, și muri în temnițele din Constantinopoli. Mulți din oamenii lui *Cacioni* și Andruțu, prinși fără de veste, fură și ei predați Turcilor, car alții închiși în temnițe. *Lambru Cacioni* apucă să scape în Epir, nevastă sa însă cu doi copii fu închisă la Corfu și pe urmă prin mijlocirea guvernului rusesc liberată. Nu trecu mult și Lambru *Cacioni* se duse la Petersburg, dar Impărăteasa Ecaterina îl primi cu răceală. Paulu însă I-iu, succesorul Ecaterinei, apreciind meritele lui *Cacioni*, îi dăru 470 de mii de ruble, din cari cea mai mare parte le împărți foștilor săi soldați. După aceasta își ceru dimisia din serviciul militar rusesc, și se stabili cu familia sa în Crimeea, în orașul Carasoi. După trei ani întorcându-se din Petersburg, unde se dusesese pentru ultima dată, se îmbolnăvi și muri la 1804 în vîrstă de 52 de ani.

Biografia lui Lambru *Cacioni* este foarte interesantă și vorbim aiurea pe larg. Aici dupe scurtele rezumate ce am dat din 'Αρξιβαντινός și din Σάλας mai spunem că cel din urmă îl numește Λοκρο-Βοιωτός, adică *Locro-Beoțian*, cuvinte prin cari este imposibil a străbate cine-va în origina română a lui *Cacioni*. Pouqueville vorbește des în cărțile sale, *Voyage* și *Hist. de la régé-*

nération de la Grèce, despre Lambru Caciōni. Eată ce zice (in vol. V, ediț. II, pag. 572 din *Voyage de la Grèce*): „Tel était l'état du Magne en 1785 et les documents qu'on avait sur cette partie de la Morée, lorsque deux ans après *Lambros Catzoni*, Béotien, auquel il n'a manqué qu'une occasion propre pour devenir l'épave de *Canaris*, dont il fut le précurseur, se fit couronner roi de Sparte à Porto-Quaglio dans l'Eleuthéro-Laconie. Déclarant ensuite la guerre au Sultan, ses vaisseaux ne tardèrent pas à courir l'Archipel, et mieux conseillé (1) il aurait réussi à réunir assez de Grecs pour réaliser les prodiges qui s'opèrent de nos jours (2). „Un fils, né d'une femme grecque qu'il avait épousée à *Céos*, reçut le nom de *Lycurque* (3), de son parrain *Andricos* (4) père d'*Odysée*, héros malheureux (5) de la Hellade moderne. Mais *Lambros* insulta le pavillon de France.... et le 17 Juin 1792, la frégate la *Modeste*, commandée par le major de vaisseau *Venel*, mit fin au règne éphémère de cet intrépide marin.,.

Insulta despre care vorbește aici Pouqueville este aceasta: La 1791 Lambru Caciōni având cu el și pe Capitan Andruțu împreună cu 800 de armatoli cei mai însemnați fortificară portul *Cajo* de la promuntoriul oriental din Laconia. Flota Turcească împreună cu câte-va fregate de resboiū Franceze atacară portul cu mari pierderi din partea lor. La al doilea atac flotele se apropiară atata în cât gloanțele de pe uscat puteau ajunge pēnă la corăbii. Atunci *Caciōni* și *Andruțu*, indignați că Francezii, ca Creștini, ajută pe Turci, dădură ordin armatolilor să încerce puștele cu gloanțe legate cu sârmă și să nu ochească de cât pe ofițerii Franceji, ceea ce se și făcu, și fură uciși un mare număr dintr'ensii. Măniați Francezii rămași vii ordonară o debarcare, care reuși a se efectua, și avu loc pe uscat o luptă sângeroasă, în care cinci mii de Turci și Franceji luptară cu cei 800 de armatoli. Din cei cinci mii nu rămaseră vii de cât numai vre o sută, cari d'abia scăpară fugind cu luntrele. După aceasta amiralul Ture se adresă prințului Laconii *Gianetu Grigorachi* (6) să-i predea pe *Lambru Caciōni* vii, căci alt-fel va fi declarat el inamic al imperiului. *Gianetu Grigorachi* rugă pe *Lambru* să nu aducă ruina *Manei* și să plece, căci alt-fel va avea pe lângă Turci și pe el cu *Maniați* de adversar. Atunci *Lambru Caciōni* luând cu el pe un ofițer numit *Constantin Sērbu* și un-spre-zece corăbieri intră într'una din cele mai ușoare canoniere și strecurându-se printre flota Turco-Franceză se duse la insula *Cerigo* și de acolo la *Itaca*, ear *Andruțu* cu armatoli întreprinse acea faimoasă retragere din *Peloponez*, care ținu patru-zeci de zile și patru-zeci de

(1) Adecă dacă nu se alia cu Rușii, ci cu Francezii.

(2) Adecă în timpul revoluțiunei grecești (1821).

(3) Acest *Lycury* deveni un amiral vestit în revoluțiunea greacă de la 1821.

(4) Este Capitan *Andruțu*, trădat în urmă de Venețien și mort în temnițele din Constantinopoli.

(5) Inimicii și rivalii săi de arme il asasinară, după ce făcu minuni de vitejie la 1821.

(6) Vezi la No. 190.

noptii și pe care consuli străini o numiră *Xenofontiană* (vezi la Capitan Andruțu la No. 101). Aceasta este insulta despre care vorbește Pouqueville, pe lângă care și o plângere că Lambru Caciōni prădase trei corăbii Franceze.

În cântecele populare grecești în onoarea lui Capitan *Andruțu* se vorbește cu mare entuziasm despre *Lambru Caciōni*, care este menționat cu cuvintele: 'Ο Μάρτυρ Λάμπρος. Vezi în Passov, pag. 42, cânt. XLVI.

Resboaiele lui *Lambru Caciōni* în Mediterană în contra flotelor Turcești reîncep cu mai multă furie mai târziu de alți capitanii Români așa de viteji ca și Lambru Caciōni. Acești Capitanii, cari nu văzuseră altă dată marea, dar cari ajunseră celebri prin victoriile lor marine, sânt *Nicu Tura*, *Bizioti*, *Blahava*, *T. Colocotroni*, *Iani al Stati*, ginerele lui Capitan *Iani Bucuvală*, și alți mulți (vezi Fauriel, vol. I, pag. 181—191).

No. 166. *Statachi Caciōni* trebuie se fi fost frate ori rudă cu Lambru Caciōni. El era în flota lui Caciōni capitan de corabie. După plecarea lui Lambru Caciōni din portul *Cajo* de la promuntoriul oriental din Laconia, marinarii rămași au fost puși sub protecțiunea prințului Maniat Gheorge Mavromihali, care la somațiunea făcută de Turci și Franceji refuză de a-i preda spuind: „*vin eu și spânzurați-mă, dar din oamenii lui Lambru nu vă predați nici un fir de păr de pe capul lor*„. Pentru această faptă marinarii lui Lambru spre recunoștință îi dădură o hârtie de mulțumire, în care între opt nume de marinari subseriși găsim și pe Capitan *Statachi Caciōni* (Καπετάν Σταθάκης Κατσώνης βεβαίονω. Filimon, III, pag. 411 jos la no'a No. 24).

No. 167. *Capitan Culemi*. 'Αριστ. Βαλαωρίτης (în Αθ. Διάκος, pag. 199) ne spune că *Ghifstachis* și *Culemis* erau frați și nepoți din spre mamă ai lui *Micșu Condo-Iani*, care era armatol la *Patragie*, și din al cărui familie era și *Caciāndoni* și *Cionga*, despre cari am văzut că au fost Români. Fauriel (vol. I, pag. 17) ne spune că *Ghifstachis*: „*était de la famille de ce fameux chef de bande (adecă: de Boucovallas), et par conséquent d'Acarnanie*„. Am văzut la No. 48 că *Iani Bucuvală* a fost Român; deci și frații *Culemis* și *Ghifstachis* au fost Români și despre tată și despre mamă. *Ghifstachis* se zicea de Români articulat: *Ghifstac-Iu*, adecă *țigănașul*, din cauză că era foarte oacheșiiu său negricios, după cum spune și Fauriel la pagina citată mai sus. Amēdoii frații au fost uciși într'o luptă cu Turcii la 1802.

Despre frații *Ghifstacu* și *Calemi* există următoarele cântece populare: Passov, pag. 51—52, cânt. LX; pag. 52—53, cânt. LXI; Fauriel, vol. I, pag. 20.

Calemi, reproduc în grecește prin *Καλέμης*, este cuvântul *călemi*, care însemnează un fel de batistă *neagră* colorată cu flori roșii și galbene, cu care se leagă la cap Români peste o căciulă albă de lână. Dacă gândim că *Ghifstacu*, fratele lui *Calemi*, s'a numit ast-fel pentru că era *negricios*, trebuie să admitem că și frate-său *Calemi* a fost *negricios*, și prin urmare porecla i-a provenit de la acea batistă *neagră* cu flori galbene și roșii.

Ast-fel de poreclă dată de la logătoare de cap este și aceea a lui capitan Gheorghe *Lahiri* din familia Buțeștilor, despre care am vorbit la No. 116

de la pag. 192. Porecla *Lahuri* însemnează un fel de *șal* de legat capul la femei, dar eu care își legaui capul și mulți bătrâni ca eu un turban turcesc; căci, după cum am apucat și noi, mulți bătrâni purtau un turban pe care l-am văzut purtat și de căpitanii. Acest turban însă n'a fost turcesc, ci poate bizantin, și nu-l purta ori-ee bătrân, ci numai cei bogați, cei de familii mari, *celnicii* (vezi însemnarea cuvântului la pag. 51 și nota (1) de la pag. 210) și mulți dintre căpitanii. Turbanul în chestiune se numea de Români *Șervetă*, care astăzi nu mai există. De la această *șervetă* făcuiă din șalul numit *lahuri*, șal foarte prețios, **poate** că-i a provenit lui Gheorghe Lahuri porecla. Zicem *poate*, pentru că de și mulți Macedoromâni cred aceasta, noi ne îndoim încă și cătă pentru ce: La Macedoromâni există o altă poreclă *Plahur*, *Plahureu*, *Plahuri*, care se aude și *Lahuri* și *Lahur*, și care însemnează animal cu urechile late, mari și atârinate jos, poreclă dată la animalul urechiat, la câni, cai etc., și de aci și la oameni (vezi și No. 59 de la pag. 57). *Plahuri* se aude și *Lahuri*, pentru că marginile *șervetei* atârnaui ca niște urechi de *asin*. O ramură din familia *Buia-Spată* vedem că poartă porecelele *Golemi* și *Glava*, care poate la început era *Gulema Glava*, adecă *cap mare*. Porecla *Golemi*, *Gulimi* (Γκολεμισ, Γολιμισ) o purta familia lui Gheorghe Lahuri (despre care vezi la No. 116, pag. 192, și No. 16, pag. 151). În *Satas* (Documents inédits etc., vol. VI, p. 169, 202 și ațurea) găsim printre comandaiții Români în oștirile Venețiene în resboiui cu Turcii în Peloponez pe la 1479—1483 pe unu cu numele *Miha Golemi* împreună cu Buieștiui și cu Mecă Bușieu, Ilie Ciagan, Casneși Climenti și Cureudel Clada sau Cladioti (vezi nota (1) de la pagina 208). Acest *Miha Golemi* negreșit că este din familia Buieștilor și strămoșul lui Gheorghe Lahuri Golemi, pentru că comandaiții citaui mai sus ii vedem luptând tot-d'ama alăturea cu Buieștiui în oștirile Venețiene, cu cari Buiești era împreună și *Miha Golemi*, precum la 1769—70 carăși pe Gheorghe Lahuri Golemi il găsim luptând în contra Turcilor împreună cu Buieștiui, din ai căror familie făcea parte (vezi No. 116—117, pag. 192). Ear porecla *Glava* în familia *Buia-Spată* o găsim pe la 1465 purtată de un membru al ei care era căpitan la Agrafa (Charles Hopf, Chroniques gréco-romanes, Berlin, 1873, pag. 531, B. Famille de Bua-Spatas). Dacă dar porecla *Lahuri* nu este de la turbanul cu șalul *lahuri*, ci de la cuvântul *plahur*, *plahuri*, care se zice și *lahuri* și care însemnează animal cu urechile mari, late și atârinate jos, sub care de regulă se înțeleg *asini*, atunci porecla de *Golemi* și *Glava*, ce găsim în această familie, nu este de căt o parafrază și o dare pe față a sensului poreclei *Lahuri*; căci dacă *Lahuri* este poreclă relativă la urechi late, mari și jos atârinate, atunci a doua poreclă, adecă aceea de *Golemi* și *Glava*, care însemnează *cap mare* în limba bulgară sau sêrbă, și pe care Macedo-români o aplică spre baljocură numai la oamenii cu capul mare sau gros și pentru *urechiăui* (1),

(1) În această familie găsim și porecla *Mătârângă*. Vezi spre finele acestui număr.

atunci zicem Golemî și Glava sînt o esplicare a poreclei *Lahuri*. Familia Buieștilor luă în timpîi din urmă și porecla de *Griva*, poreclă dată de regulă la *caî roibi*, cu toate că această poreclă poate că aî luat-o și de la o moșie a lor din Albania numită Griva, dar se poate ca ei, Grivești, să fi dat numele moșii (vezi în Pouqueville, voyage de la Grèce, a II ediț., vol. I, pag. 343 și 339).

Dar cum s'a întemplat ca Buieștii, Români de origină și de sânge, se aibă în familia lor porecla de *Lahuri* tradusă în Gulemî și Glava în sêrbește și bulgărește? Eată cum se esplică lucrul : Familia lui Gheorghe Lahuri ca și întreaga familie a Buieștilor, fiind familii Fărșerotești din Albania, aî căpătat pentru vre-unul din membrii lor porecla de Gulema Glava de la Bulgari, la cari poate staționară vre odată în vechime în migrațiunile lor nomadice obișnuite la Fărșeroși. Căci Fărșeroșii în migrațiunile lor ajung de multe ori pêne în munții Balcani din Tracia, unde staționează une-ori mai mulți ani și carăși se întore în patriile lor din Albania, Pind și Etolocarnania, și din aceste peregrinațiuni împreună cu toate familiile lor din *catune* se întore dese ori cu porecele *Vlasi*, *Dobru*, *Gulemî* etc., din cari î-ar crede cine-va că sînt Bulgari. Ast-fel în Satas (Documents inédits etc., vol. V, pag. 246—247) găsim un comandant în oștirile Venețiene în Peloponez cu numele I. *Vlasi*, care *Vlasi* este străbunul familii armatolice a Piti-Mezeștilor din Peloponez (vezi și la No. 134 despre armatoli *Piti-Meza*). D. C. J. Jireček (Geschichte der Bulgaren, pag. 575 jos) cată ce spune despre *Sărăcăceani*, o fracțiune dintre Fărșeroși, și despre migrațiunile lor. In citațiunea ce vom face D. Jireček scrie greșit Karakačani în loc de *Sărăcăceani*, cari sînt cei din satul și plasa *Săcăreț* din Aearnania : Wlachische Hirten, Karakačani genannt, bringen den Winter am Aegaeischen Meere, den Sommer auf hohen Bergen wandernd zu, wobei sie mitunter bis in den Trojan-Balkan gelangen. Bisher hielten die *Vlasi* die Partei der Griechen, und gräcisirten sich stark ; jetzt brach auch bei ihnen eine anti-fanariotische rumunische Nationalbewegung los, etc..

Din această citațiune reese că triburi Fărșerotești, numite *Sărăcăceani* (nu *Karakaceani*, cum spune greșit D. Jireček), ajung în migrațiunile lor pêne în centrul Bulgariei, și că Români sînt numiți *Vlasi* de Bulgari, și prin urmare unde găsim porecla *Vlasi* avem a face cu Români. De la o astfel dar de migrațiune credem că Lahureștii căpătară și porecla *gulema glava*, reprodușă de scriitori prin Golemi, Gulimi (Γκολιμής, Γολιμής) și Gulasmos, precum avem se vedem mai la vale, și care nu este de cât parafraza poreclei românești *Lahuri*.

Nu ne putem esplica aici (1) cum familia Lahureștilor, care poartă și porecele de *Gulemi* și de *Glava*, este o ramură din familia princiară a *Arianiștilor-Comneni* din Albania, la cari găsim pentru întăia dată porecla

(1) Vezi Nota (35) de la pag. 98.

Gulamos. În Charles Hopf (Chroniques gréco-romanes, pag. 535) vedem că la 1258 unul din Arianișii-Comneni din Albania poartă porecla *Gulamos*, la care Hopf pune în paranteză (: Golem, Guglielmo?) cu semnul întrebării. În familia Comnenilor găsim alăteia porecle românești în autorii Bizantinii, în cât nu începe nici o îndoeală că ea a fost românească, apoi chiar Comnenii însuși se fălău că descind de la una din cele mai mari familii cari fură transportate din Roma de către Constantin cel Mare în noaua sa capitală (vezi în Brunet de Presle, *Grèce depuis la conquête romaine jusqu'à nos jours*, Paris, 1869, pag. 201).

În această familie a Arianișilor-Comneni pe lângă porecla *Gulamos* găsim și aceea de *Mătărângă*, cuvânt al cărui sens este strins legat cu acel al cuvântului *Plahur*, *Plahuri*, *Lahur*, *Lahuri* și *Gulemi* și *Glava*, adecă sensul de urechi mari, cari deșteaptă noțiunea de urechiat sau asin și tot ce se raportă la el. Vezi despre aceasta și nota (1) de la pag. 49. Vezi despre porecla *Mătărângă* în Hopf (Chron. gréco-romanes, pag. 535). Aici vedem că un fiu a lui *Mătărângă* se numește *Goiko Golem*, care luă de nevastă pe *Alba*, fiica lui *Strașimir Balsici*. *Goiko*, *Goico* la Români din Albania este în loc de *Guicu*, diminutiv lui *Guia*, nume des auzit la Macedoromâni, care este prescurtat din *Bagua*, *Bagiua*, poreclă care se aude și în România în forma *Bagivan* sau *Bagvan* (Μπαγιόβανον în Satas, Μεσαυρονηϊ βεβλ.σθ.ζα, Τόμος I', pag. 19, rândul 7—8).

C. Hopf (Gricchenland im Mittelalter und in der Neuzeit, sechster Band, pag. 300, coloana a II, rândul 27) ne dă pe *Gulamos* din Arbanon (Ἀρβανων), care este orașul Elbasan din Albania, spre apus de Achrida. Elbasan astăzi este locuit în mare majoritate de Români (1). *Hahn*, vorbind despre

(1) Orașul *Albăsan* sau *Elbăsan* la 1854 era locuit, după *Hahn* (Alb. Studien), de 2000 familii turcești și 200 creștinești, dintre cari 80 albanezești și restul românești. Afară dar de Turci, Români la 1854 erau în majoritate față cu Albanezii. Informațiunile noastre din fața locului ne spun că actualminte numărul familiilor românești a crescut în mod considerabil, poate și din alte orașe sau sate românești. *Albăsanul* mai nainte se vede că era așezat la o trecătoare pe munte și mai târziu începură a se scobori familii de acolo pe câmpie și zidiră un oraș mai mare. Orașul care domina trecătoarea muntelui purta numele *Armănu* (A Rumănu) sau (la) *Armâni*, și credem că de aci se făcu întâiu *Arbănu* [în sens de aRmân = Român, căci la ori ce cuvânt începător cu r Macedoromâni pun înaintea lui un a. Români dese ori schimbă pe m în b și p, precum: *Zarmă* (este o poreclă), se aude și *Zarbă* și *Zarpă*, etc.], apoi *Armănașii* și *Arbănașii*. Orașul *Armănu* sau *Arbănu* de pe munte, după ce marea majoritate din locuitorii săi se mută în noul oraș de pe câmp, se micșoră și de aceea, credem, fu numit *Arbănașii* sau *Armănașii*, ear cel de pe câmp, care poate la început se numia și el *Armănu* sau *Arbănu*, se făcu în forma augmentativă *Arbănașian*, de unde cu timpul ajunse *Arbăsan* și *Albăsan*. Se poate însă ca *Albăsan* se fie tot cuvântul *Albănașii* prin metateză: Alb-ân-aș, Alb-ă-șan, Albăsan.

Orașul de pe munte *Armănu*, *Arbănu* ne este dat în grecește Ἀρβανον, Ἀλβανον, Ἐλβανον, πόλις Ἀλβανων și Ἀλβανόπολις. De la forma Ἐλβανον și Ἀλβανον se esplică ușor cum *Arbănașii* se schimbă în *Albănașii* și *Elbănașii*, de unde apoi ajunse *Albăsan* și *Elbăsan*. Dacă luăm în considerațiune că *Albăsanul* este lângă *Durazzo* (Dyr-

Românii din Albania, după ce spune că suburbia *Durazzului* este în cea mai mare parte locuită de Români, și că în provincia *Cavaia*, afară de colonia din oraș, se află cel puțin 10 sate românești, zice și despre Românii din Elbasan: „In Elbasan sind ausser der städtischen Colonie 4 Dörfer“ (vezi textul întreg citat de noi la pag. 71). Hopf, în opul citat mai sus, la pag. 299, coloana II-a, rândul 8) ne spune despre *Gulamos* că era șeful unui trib din Albania (Clanhauptling), car la pagina 300, citată mai sus, spune că era din Arbanon sau Elbasan. Nu era dar din oraș, ci din cele

rachium) și Tyranna. Apolonia, Muzachia, Mala-Castra, etc. (vezi la No. 186), unde au fost primele colonizări romane; dacă *Albăsanul* nu este de cât tot *Arbănașul*, de unde se coloniză și *Arbănașii* de lângă Ternoovo din Bulgaria; dacă *Arbănașul* de lângă Albăsan este acela pe care scriitorii Greci ni l-au dat cu numele Ἀρβανον și Ἀλβανον, pe al cărui locuitorii Grecii nu puteau se ni-l dea în altă formă de cât Ἀρβανίται sau Ἀλβανίται, apoi de aci trebuie se conchidem că la început când s'a vorbit de scriitorii Greci, mai cu seamă Bizantinii, despre Ἀρβανίται sau Ἀλβανίται, nu se înțelegeau de cât locuitorii *Arbănașului* sau *Armănașului*, și fiind că ei erau colonii romane și prin urmare Români, au fost înțelași aceia cari văzându-i scriși Ἀρβανίται sau Ἀλβανίται (= locuitorii *Arbănașului*) au crezut că era vorba de Albaneji. Noi credem că Ἀρβανίται sau Ἀλβανίται la început s'au înțeles pur și simplu locuitorii *Arbănașului* sau ai *Albăsanului* (și de aci credem că fură numiți și Ἀρβαντιόβλαχοι), de la cari se numără ast-fel și toți Românii coloniști așezați în Muzachia de lângă Apolonia și Durazzo și cei din provincia Mala-Castra de lângă Muzachia și în genere toți Românii din Albania, ear nu Albaneji, căci ei totdeauna se numără și se numesc *Șhipetari*. Când dar vedem că *Buțestii*, originari fără îndoială la început din *Arbănașii*, de unde erau Arianișii-Comnenii și descendenții lor *Gulamu*, *Mătărăngă*, și în genere *Spăteștii*, apoi și triburile Malacaștilor sau Malacaștilor și Mazarachiștilor, că sunt trecuți în cronica Epirotică (vezi pag. 6, 13, 14, 16, 17, etc. din această scriere a noastră) ca Ἀλβανίται, τὸ τῶν Ἀλβανικῶν γένος, etc., cu toate numele lor românești de Buța, Draeu, Roșu, Ghini, *Frati*, etc., ne dăm seamă ușor după cele spuse mai sus ce se înțelege cu numele Ἀλβανίται, și de ce poate chiar ei însuși, de și Români, se ziceau Ἀλβανίται în grecește sau *Arbănași* ori *Armănași* în românește, și de ce și cei cari erau în serviciul militar al Venețienilor în Peloponez sunt trecuți ca *Albaneji*, și cei așezați la Pind cu numele de Μπόδοι, Μαζαρακίται și Μαλακίτσιοι ne sunt dați și ei ca Albaneji. Așurea demonstrăm că *coloniile* zise *Albaneze*, cari fură așezate în Peloponez înainte de catastrofa lui Schenderbeji, nu erau albanezești, ci românești, și că Albaneji actuali din Peloponez se duseră acolo cu mult mai târziu de cât Românii. (Completăm la No. 186).

Vezi despre *Elbasan*, Ἀλβανον, Ἀρβανον, Ἐλβανον, Ἀλβανῶν πόλις, Ἀλβανόπολις multe informațiuni interesante și diferite idei emise de Hahn în Albanesische Studien, pag. 79 și nota 62 și 66; pag. 119; pag. 81, notele 67, 68 și 69; pag. 262, nota 94, 95; pag. 230, 2; pag. 231. La această din urmă pagină Hahn neputând se dea peste adevărate derivațiuni a cuvintelor Albania, Ἀλβανον, Ἀρβανον, Ἀρβανίτης, recurge și la cuvântul *Armân* (= A Rumân = Român), nume cu care se numesc pe sine Românii din Epir, Tesalia, etc., și necunoscând că Românii din peninsula Balcanică pun un *a* înaintea cuvintelor începătoare cu *r*, și prin urmare și la cuvântul Român, spune că numele de *Armân*, pe care îl scrie în grecește Ἀρμένγ, nu se poate explica din limba română, și de aceea se întrebă nu cumva acei Români sunt originari din Armenia sau din Albania de la Caucaz. Eată erorile, la cari cade cineva, vorbind despre origina unui popor fără a-l studia tradițiunile, limba, moravurile, etc.

4 sate românești, dacă era șef de trib, fără indoeală, *Fărșerotesc*. Deci era ca și toți Comnenii Român. Cu toate acestea C. Jos. Jireček (Geschichte der Bulgaren, pag. 266, rândul 2) ne dă pe *Gulamos* ca Albanez, precum și pe *Glava* (la pag. 265 jos de tot) fără a da nici o probă despre albaritatea lor. *Ἀρβανων* de unde era *Gulamos* se zicea odinioară *Arbănașii* și *Armănașii* de Români. O amintire obscură conservată la Români din Elbasan spune că odată Elbasanul era locuit numai de Români și că într'un timp foarte îndepărtat mulți locuitori din Arbănașii emigrară în Bulgaria. Această amintire se confirmă prin istorie. C. Jos. Jireček (Geschichte der Bulgaren) ne spune la pag. 257 că orașul *Arbănași* de lângă Ternoșo din Bulgaria a fost după tradițiune fundat de un *Țar* cu ocaziunea însurării sale cu fata unui împărat Bizantin și că la început avea 70 de familii grecești. Mai încolo Jireček ne spune la pagina 358 că *Românii Brancovanii* (die walachischen Brankovane) erau originarii din *Arbănași* de lângă Ternoșo, *Arbănași* numit de Greci *Ἀρβαντοχώρι* (= sat albanezesc) și de Turci *Arnaut-kioi*; ear la pag. 491—492 ne spune că orașul *Arbănașii*, altă dată înflorit prin comerț, după cum se vede din frumoasele ruine de biserică, clopotnițe și alte edificii mărețe, a fost distrus de Turci la 1797, și locuitorii se refugiară în România cei mai mulți fără a se mai întoarce în patria lor, ear cei cari se întoarseră ne spune D. Jireček la pag. 459 că și pene astăzi vorbesc un dialect românesc amestecat cu cel Bulgăresc și cu multe cuvinte grecești. Locuitorii *Arbănașii* dar erau *Fărșeroși*, și de aceea Grecii numără orașelul lor *Ἀρβαντοχώρι*, căci pe *Fărșeroși* îi numesc și *Ἀρβαντοβλάχοι* și simplu *Ἀρβανίταις*. Dovadă este că și alte două orașele de *Fărșeroși* emigrați din Albania, orașele numite *Bei Arnaut* și *Kara Arnaut* spre sud de Razgrad din Bulgaria și cari astăzi nu mai există, erau și ele colonizate de *Ἀρβαντοβλάχοι* (remași mult timp autonomi pene la 1810), și de aceea au fost numite *Bei Arnaut* și *Kara Arnaut*. D. Jireček spune la pag. 459 că vorbău românește, albanezește și bulgărește. *Fărșeroșii* vorbesc și albanezește, Albaneșii însă nu vorbesc și românește, și de aceea fără nici o indoeală că și locuitorii din *Bei Arnaut* și din *Kara Arnaut* erau nu Albaneși, ci *Ἀρβαντοβλάχοι*, adică *Fărșeroși*. Am intrat în toate aceste amănunte ca se arătăm încă odată eroarea scriitorilor, cari pe *Arvanitvlahi* i-au trecut pretutindenii ca *Albaneși*, ceea ce a făcut și D. Jireček cu *Gulamos* și cu *Glava*, pe când ei erau *Fărșeroși* Români din Albania.

Domnul F. Kanitz în interesanta sa scriere: *La Bulgarie Danubienne et le Balkan, études de voyage* (1860—1880), *édition française*, Paris, 1882, este cu mult mai clar în ceea ce privește romanitatea locuitorilor orașului *Arbănași* sau *Arnaut-kioi* de lângă Ternoșo din Bulgaria. Eată ce cetim la pag. 147—148:

„Mon excursion archéologique suivante fut consacrée au village d'Arnautkeui (bulg. Arbanasi), situé à trois quart d'heure de Tirnovo, sur la rive droite de Yantra, et qui passe généralement pour un établissement de date

fort ancienne. Il comptait, en 1871, environ 1400 âmes. Une bonne route et de beaux jardins en font la promenade favorite des habitants de Tirnovo.

„À travers les vignobles et les vergers, nous atteignîmes son église basse, à demi cachée par des tombes ornées de fleurs et par quelques beaux arbres. C'est une sorte de catacombe hors de terre, dont l'enceinte, remplie d'une ombre mystérieuse, donne entrée dans six chapelles plus basses encore, sans fenêtres, où la lueur de modestes petites lampes lutte seule avec les ténèbres; les chapelles ont été successivement ajoutées à l'église principale par les riches familles *Macédo-roumaines*, jadis établies à *Arbanasi*..

„La tradition fait remonter la fondation de l'édifice à une princesse byzantine mariée au tzar Chichman (1), mais il me paraît appartenir plutôt à la seconde moitié du quatorzième siècle. Cette opinion est appuyée par une autre légende qui attribue la fondation d'*Arbanasi* à de *Roumains venus de l'Épire* il y a quatre cents ans, et qui entretenaient avec les territoires du Danube un important commerce de bétail..

„Les belles maisons des marchands *valaques* du village méritent leur réputation (2). Elles m'ont fait songer aux *castelli* (3) de la haute Italie. Une

(1) Vezi cele cuprinse la No. 136 de la pag. 197—199, unde se vede că *Șismăneștii*, cari purtau și porecla de *Balaur*, au fost Români. Pe lângă porecla *Sisa* există la *Macedoromâni* și *Șișa* și *Șiașta*, precum se vede la *Șiașta-Muti* sau *Șișa-Muti*, poreclă purtată de o familie din comuna *Avela* de la *Pind*. De la *Sisa* se face și porecla *Sisimi* și *Σισιμιων*.

(2) D. Kanitz este un admirator al industriașilor *Macedoromâni* și mai cu seamă al *arhitecților*. Domnia sa nu perde nici o ocaziune ca se laude aceste calități ale *Macedoromânilor*. Afară de cele spuse de Domnia sa în cartea sa: „*La Serbie*“ despre *Macedoromâni* (vezi citațiunea la nota (2) de la pag. 110—111 din această scriere a noastră), eală ce mai celim în *la Bulgarie* (pag. 63) despre argintariii *Macedoromâni*, pe cari une-ori îi numește *Tzintzari*, după cum de regulă îi numesc *Serbi*: Au pied de la tour (de *Vidin*), de petites baraques de bois abritaient *les célèbres orfèvres et bijoutiers* de *Vidin*. J'ai passé là bien des heures à me reposer de mes courses, tout en essayant de surprendre le secret *des merveilleux travaux* en filigrane de ces modestes artistes. *Avec quel art et quelle patience infinie la main du Tsintsare* (în notă: *Roumain de la Macédoine*) courbe et replie le fil d'argent qu'il a tiré d'une monnaie antique! Brin après brin il dispose les cercles, les étoiles, les noeuds de ses arabesques aussi bizarres que rythmées; il fait éclore peu à peu devant nous *les charmantes petites soucoupes d'or et d'argent* dans lesquelles les riches et les pachas nous présentent le moka parfumé, les bouts de cigarettes, les bijoux des odaliques turques, les anneaux, les épingles, les colliers et les agrafes des belles *Bulgares!*..

„Près de ces aimables créations de la fantaisie orientale nos produits occidentaux faits à l'emperte-pièce, jouent un bien triste rôle avec leurs perles fausses, leurs émaux criards et leurs imitations de pierres précieuses. Et cependant, ici comme chez nous, le nouveau, l'étranger, le bon marché, gagnent de plus en plus, etc.,.

Maî incolo D. Kanitz vorbind despre o biserică de la o mănăstire de lângă *Dobri-dol* din *Bulgarie*, zice la pag. 108:

„La gracieuse petite église, construite par des *Tsintsares*, est surmontée d'une mince coupole et embellie d'un vestibule remplaçant le narthex; le portail à colonnes est

(3) Vezi nota (3) la pag. 232.

des plus belles et des mieux construites est celle de la famille *Brincovanu*, aujourd'hui propriété de la commune. C'est dans ses murs que le dernier évêque de Tirnovo, chassé de son siège, essaya d'oublier ses chagrins. D'autres constructions spacieuses et presque *monumentales*, aux plafonds et aux cheminées de stuc, aux élégantes sculptures en bois, portent *les noms patriciens de Cantacuzène, de Bratianu et de Philippescu*. Je ne sais quelles relations existent entre *Arbanasi* et les familles influentes de la Roumanie dont je viens de citer le noms, mais, si elles eurent autrefois des possessions dans le village, celles-ci sont, par degrés, tombées aux mains des Bulgares. Les demeures de Georges Hadji-Ilia et d'Athanase Rouzovitch, où

décoré d'animaux symboliques, de forme primitive, représentant la victoire du christianisme sur le paganisme. Cette ornementation rappelle de tout point celle de l'église de Bregova, sur le Timok, et, comme tous les ouvrages *des Macédo-Valaques*, conserve soigneusement les modèles byzantins. „Maîncolo, la pag. 116, celim earăși despre o biserică din satul important (l'important village) Vitbol: „Le portail de sa riche église, achevé en 1863, est richement agrémenté à la façon des Tsintsares.”

Ear la pagina 133 vorbind despre puntea de pe riul Yantra, făcută la 1868—70 de meșterul *Ficloglu* din ordinul lui Midhat-pacha, d. Kanitz zice:

„Quittant Bela par la route de Tirnovo, je traversai la Yantra sur le pont *rraiment grandiose*, construit de 1868 à 1870 par ordre de Midhat-pacha. Le hasard voulut qu'en 1872 j'eusse l'occasion de me rencontrer à Fedabey, près de Kilifar, avec maître Nicola Fitchoglou, le constructeur du pont. Rien dans ses traits ni dans son costume ne le distinguait du plus simple paysan. Il s'anima pourtant en parlant de son œuvre, et insista particulièrement sur les 700,000 piastres (175,000 fr.) qu'elle avait coûté. Le brave homme ne semblait pas se douter *qu'avec les connaissances les plus élémentaires, il avait créé une œuvre* dont s'honoreraient à bon droit nos plus habiles ingénieurs.”

Inainte de a continua citațiunea întreagă trebuie se explicăm de unde derivă numele meșterului Macedoromân *Ficloglu*. Scoțând terminațiunea turcească *glu*, care este egală cu *escu* din România și care însemnează *fiul* cuiva, avem porecla simplă *Ficlu*. Prin *fielū* Macedoromânii înțeleg *conul* mie tăiat la vârf, pe care pun paralele copiii și la care aruncă ca se nemerească la jocul cu *amada*, care se zice: „*jocul cu asmada*”, la ei. Cuvântul *fielū* îl dau copiii ca poreclă la alți copii *scurți*, poreclă care de multe ori rămâne la unii din ei. Meșterul dar Nicola Ficloglu de mai sus a fost *Macedoromân*. După această explicație continuăm citațiunea:

„Je m'étais souvent demandé auparavant qui pouvait bien avoir construit les nombreux ponts tures du seizième et du dix-septième siècle, par exemple les admirables viaducs de Vidin. Les conquérants tures avaient-ils au début, dans leurs rangs, des ingénieurs et des architectes, et le goût des sciences et des arts ne s'est-il perdu chez eux que plus tard, ou bien avaient-ils fait appel au talent des étrangers? Le pont de Bela dissipe tous les doutes à cet égard. La plupart des constructions datant de l'époque brillante de l'empire turc sont dues à des ingénieurs *macédoniens* et *bulgares*, chez qui s'étaient maintenues les grandes traditions des célèbres architectes byzantins du temps de Justinien.”

Bulgarii și Sërbiū disting pe Macedoromâni de Greci și laudă talentele lor fără a-i trece de Bulgari său de Sërbi; Grecii însă pe Macedoromâni îi trec de Greci, mai cu seamă când este vorba să se laude cu ei, ear când Macedoromânii se prezintă în fața Grecilor ca națiunea aparte, ei atunci îi califică cu epitetul de *Cușo-Vlahi*. Doriăm se celim și în vre-o carte grecească vre-o mențiune onorabilă despre Macedoromâni afară

je reçus l'accueil le plus cordial, peuvent être citées comme des types du luxe oriental le plus solide (4).

Și din citațiunile din Jireček și din cele din Kanitz se constată că locuitorii *Arbănașului* de lângă Têrnovo au fost *Macedoromâni* și anume *Fărșeroși* (*Ἀρβαντοβλαχοί*), ear nu Albaneji; că ei erau coloniști din Elbasan sau Albasan din Albania, care Albasan (*Ἀρβανον* sau *Ἄλβανον*) se zicea de Români în vechime *Arbănașii* sau mai bine *Armănașii*; că Albasan (care poate fi tot cuvântul *Albănașii*, făcut din *Albănaș* prin metateză *Albasan* de noi locuitori sau de străini după emigrarea vechilor locuitori Români în Bulgaria) a fost oraș românesc; că *Gulamos*, ca unul care era din Albasan (*Ἀρβανον*) sau mai bine din unul din cele patru sate românești de lângă Albasan, căci ne este dat ca *șef de trib*, a fost și el Român, și deci greșește D. Jireček care ni-l dă ca Albanez și pe el și pe *Glava*, care era tot din familia lui *Gulamos*.

Γουλιμής sună a *Guli-Miș*, dar noi după cele de mai sus nu credem în această derivație, și de aceea la pag. 192, No. 116—117 am pus semnul întrebării. Forma *Goulamos* (frânzozește) sau *Gulamos* este abătută de la *Golemî* și *Gulemî* și ar putea cine-va să-și dea o explicație cu totul românească, când pe lângă *Gulamos* are și pe aceea de *Gulimi* = *Γουλιμής*, și căta cum: Românii din România au două terminații pentru formarea de colective, pe *ame* formă veche și pe *ime* formă mai nouă. Astfel ei de la *mișel* fac *mișelame* și *mișelime*, de la *voinic*, *voinicame* și *voinicime*; prin urmare și de la *gol* pot sau au putut face *Gulame* și *Gulime*, adică *Gulamos* și *Gulimis* = *Γουλάμος*, *Γουλιμής* de mai sus. Același lucru se face și la Ma-

de epitetul de *Cușo-Vlahi*, dar în zadar. Aducem aici mulțumirile noastre D-lui Kanitz pentru mângâierea ce ne-a dat și ne dă făcând lumii cunoscute pe conaționali noștri și aptitudinile lor industriale și comerciale.

Fiind vorba de arhitecții Macedoromâni, amintim celitorului pe meșterul *Manoli* sau *Manea*, despre care am vorbit la pag. 59—60.

(3) La pag. 109—114 am spus în ce pozițiuni se află satele și orașele românești de pe munți ale Românilor din peninsula Balcanică, și am arătat că pozițiunile formidabile în cari sunt așezate au fost alese pentru apărarea independenței lor de invaziunile barbarilor; am spus la pag. 118 că nu numai orașul întreg este o fortareță, dar chiar casele sunt așezate astfel ca una se apere pe cealaltă, etc., etc. Apoi am mai adăugat tot la pag. 118: Casele Căpeteniilor sunt și astăzi ca niște *Casteluri*, și ruine de niște astfel de casteluri se află în toate comunele românești, mai cu seamă la marginea comunei sau pe locuri mai nalte, de unde se poate apăra comuna, etc., etc. La pagina 113 vorbind despre orașul *Scatești* am spus: „Casele din *Scatești* sunt mărețe, și cele mai vechi, cari sunt cele mai multe, par că sunt toate niște case de *seniori*.” Același lucru vedem acuma și la orașelul *Arbănași* de lângă Têrnovo. Cuvintele *Canabae*, *Cătun* și *Castru* sunt numele ce dădeau Români *satelor lor*, și aceste cuvinte arată că satele lor erau *stațiuni militare fortificate* ale legionarilor Romani. (Vezi despre *Canabae*, *Cătun* și *Castru* la No. 186).

4) Credem că aceste case, *tipuri de lux oriental*, sunt ale espatriaiților Macedoromâni din *Arbănași*, nu construite de D-nii Hagi-Ilie și Atanase Rusovici.

cedoromâni pentru colective, cu diferența că și la ei *ame* este mai vechi decât *ime*, dar și *ame* și *ime* se aud la ei *ami* și *imi*, căci ori ce *e* neaccentuat la ei se aude ca *i*. Așa dar și ei ar fi putut face din *gol* colectivele *Gulami* și *Gulimi*, adică *Gulamos* și *Gulimis* de mai sus, Γολυμής, Γκολεμής, și atunci forma *Gulame* și porecla *Gulamos* sunt vechi, pe când formele *Gulimi*, de unde Γολυμής, sunt mai moderne, ceea ce și istorisește s'a întâmplat cu această poreclă în familia în chestiune. (Vezi despre formele *ame* și *ime* în *Etymologicum magnum Romaniae*, de D. B. Petriceicu-Hasdeu, București, 1887, fascioara IV, pag. 1040—1046; vezi despre porecla *Gău* în *Lambride*, vol. II, pag. 192, 217 și ațurea; vezi despre *Bagă* la pag. 14 jos, 15, 16, 17, etc.; idem la No. 182 de la pag. 79 din această serie a noastră). Dar cum din *Gulame* sau *Gulami* s'a făcut numele masculin în *os* și nu în *ης*? Grecii scriitori pe *u* final românească îl reproduc dese ori prin *ης*, și pe *i* final prin *ος*, precum: *Nepotū*, Νεπότης, *Roseti*, Ρωσέτος, etc. (Vezi și la No. 71 de la pag. 60). Toate acestea se pot face, adică și derivația de la *gol* a lui *Gulamos* (1) și *Gulimis*, și schimbarea terminațiilor *ame*, *ami* și *imi* în *ος* și *ης*, dar noi înclinăm a admite că *Gulamos*, *Golemi*, *Gulimi*, Γολεμής, Γολυμής și *Glava* au provenit de la perifriza lui *Lahuri* în *gulema glava* cu aluziune la *urechiat*, de unde a provenit în familie și porecla de *Mătarângă* și poate și aceea de *Grica*, poreclă mai modernă a familiei *Buia-Spată* (2).

Aceste avem de zis în privința lui *Gulamos*.

Ear în ceea ce privește familiile patriciene românești din *Arbănașul* de lângă *Ternovo*, cari emigrară în România, adică familiile *Cantacuzen*, *Brătianu* și *Filipescu*, nu ne putem pronunța dacă ele sunt originare din *Arbănașii*, ori au fost exilate din România acolo, după cum s'a întâmplat dese ori și cu alte multe familii din cauza rivalităților boerilor pentru *Domnie*, când partida învingătoare prigoniă și exila pe cei învinși. Vezi despre niște asemenea exilări în *Σάβας*, Μεταωνική βιβλιοθήκη, τόμος Γ, in *Χρονικόν Κωνσταντίνου Δαπόντε* (pag. 12—37, în special la pag. 19—25 și încolo). Intre familiile date de D. Kanitz ca din *Arbănași* vedem și pe aceea a D-lui *Brătianu*, marele om politic și actualminte Prim Ministru al României. Dacă în realitate familia *Brătianu* este originară din *Arbănași*, se vedem ce însemnează porecla *Brătianu*. Românii *Arbănași* sau *Armănași* au fost *Fărșeroși* din *Elbasan* sau *Albasan*, care de Români se zicea *Armănașii* și *Arbănașii*. Lângă *Elbasan* spre sud este orașul *Berat*, locuit acuma de Români și Albaneji. La *Macedoromâni*, există obiceiul, când o familie românească vine și se așează într'un alt sat românesc (3), locuitorii acestui sat din

(1) Vezi și la No. 186.

(2) Că *Buieștii* aveau și porecla *Spată* se vede și în Fr. Miklosich et Jos. Müller (*Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, Tomus posterior, Vindobonae, 1862, vezi la indicele alfabetic de la pag. 601, coloana a doua, la Μπούας δεσπότης ὁ Σπάτας).

(3) *Macedoromâni* nu priimesc familii de alt neam să se așeze în satele lor.

urmă poreclese pe șeful acelei familii după satul de unde vine, și porecla de regulă rămâne acelei familii (vezi detalii la pag. 43). Admițând dar că familia Brătianu este orginară din *Arbănași*, emigrați în Bulgaria din Elbasan, și că această familie ar fi venit la Arbănașii din Albania de la orașul *Berat*, locuitorii *Arbănașului* ar fi dat șefului familiei porecla *Berăteanu*, adică din *Berat*. Însă la Macedoromâni orî ce *e* neaccentuat se preface în *i*, și acest *i* în mijlocul cuvîntului între două consoane, dintre cari a doua se nu fie urmată de altă consoană, dispăre de multe orî, precum: versu, *vîrsaî*, nu *versaî*; veđu, *viđuî*, nu *veđuî*: *ver* (= *văr*), *Vîrușü* (diminutiv) și *Vrușü*, nu *Verușü*; *Ver*, *Vîretu* (diminutiv), nu *Veretu*; acest *Vîretu* se preface în *Vretu*; Citeră (lat. cisterna), se preface în *sternă*, ca și la *obicînit* în *obișnuit*. Tot așa atunci și *Berăteanu* se preface întăi în *Birăteanu* și apoi în *Brăteanu*, mai cu sémă când cu timpul se uîă idea originii din *Berat* (1). La Macedoromâni există și porecla *Brațu*, de unde și altă poreclă *Brățanu* și *Brățeanu*. Un frate al vestitului *Armatol Iani Bucuvală* era poreclit *Brațu*. La Macedoromâni pe lîngă *i* dintre două consoane, care dese orî dispăre, este și *u*, care dispăre și mai des între două consoane; astfel *buratec* se face *broatec*; fugim, se face *fgim* și *vgim* (pronunță *vdzin*), fugiți, se face *fgiți* și *vgiți* (2), etc.; mulare (catâr), se face *mlare*; muliare, se face *mliare*; mușat (frumos), se face *mșat* și *pșeat* și *șeat*.

No. 168. *Luca Caliacuda* era din *Dorida* sau *Lidorichi*, provincie în *Parnas*, dintr'un sat scris *Sericaki* de *Pouqueville* (voyage, ediția II, vol. IV, pag. 104, nota), și *Σερικίου* de *Satas* (*Χρον. ανέκδ. Γαλαξιδίου*, pag. 164). Această provincie cuprinde τὰ Βλαχοχώρια, adică satele românești (*Filimon*, III, pag. 70). *Luca Caliacuda* a fost mult timp protopalicar lui *Capitan Andrușu* și pe urmă *armatol* în părțile *Etoliei*. El avu de adiutanți pe căpitani *Mitru Dedușü*, *Alexi Călugărul Rumani*, *Costa Susman*, *Ilie Bidaviotul*, și pe cel mai intim dintre toți, pe *Sacu* din *Acarmania*. *Luca Caliacuda* și-așeză familia în *Itaca*, și el lupta necontentit cu *Turcii*, când într'o ultimă luptă lîngă o baltă numită *Gavrolimni* din *Etolia* cade mort lovit de un glonte. Camaradul său intim *Sacu*, vîzîndu-l mort, îi tăie capul ca se nu-î il ia *Turcii*, și-și face drum printre *Turci*, dar a fost și el atins de

(1) În familia *Bratianu* se conservă și astăzi pronunțarea guturală a lui *r* întocmai ca la toți *Români* *Fărășeroți* și prin urmare și la cei din *Arbănașü*. (Vezi nota (1) de la pag. 4). Vezi și numele *Britanio* în genealogia familiei princiare românești a *Mujachestilor* din provincia *Arbania* sau *Arbanaș* din *Albania* în *Hopf, Chron. gréco-romanes*, pag. 310, și 270—310.

(2) În *Cedrenus*, vol. II, pag. 466, ediția din *Bonn*, găsim fraza: Βεζεῖτε, ὁ Τζαῖουρ! Aceste cuvinte le spun soldații *Români* într'o luptă din secolul al XI-lea cu oștirile *Bizantine*, în care luptă se ivi de odată și *Impăratul* însuși cu toată pompa sa între luptători. Atunci soldații strigară românește: „*vgiți*, *Cezar*„, adică *fugiți*, luptă și *Impăratul* (se înțelege cu *garda* sa aleasă). *Vgiți* sau *v'vgiți* se aude la *Macedoromâni* ca *rdziți*, *rădzîți*; deci Βεζεῖτε, ὁ Τζαῖουρ nu este alta ceva de cât reproducerea în grecește a lui *rdziți*, sau *rădzîți*, *Cezar*.

un glonte și căzu mort fiind de plete încă capul lui *Caliacuda* ('Αριστ. Βζ-λαφορίης, în Αθ. Διάζος, pag. 185—186 și 198).

Porecla lui *Luca Caliacuda* poate că-i este dată sau luată de el de la un munte sau pozițiune muntoasă foarte grea de atacat sau cu totul imposibilă de a fi străbătută din partea apusană și care se află patru oare departe de oragul *Cârpenișii* de la Agrafa (Gudas, VIII, pag. 212). Cuvântul *Caliacuda* în limba greacă modernă însemnează *cioară, stancă*. Nu credem se se fi poreclit *Cioară* și se-și fi greceizat numele, și călă de ce: Numele *Luca* Grecii l-au cu accentul pe ultimă zicând *Λουκας*, Românii pe penultimă zicând *Luca*. Toți scriitorii Greci căși vorbiră despre *Caliacuda* și cântecele populare grecești ni-l prezintă cu numele *Λούκας*, nu *Λουκας*, adică ni-l dau cu forma românească; apoi porecla *Caliacuda* o au și Românii, nu însă în sensul grecesc, ci formată precum urmează: Există la Români o poreclă foarte populară *Caliu* și *Caliacu*, care nu este alta de cât numele *Calenus*, prefăcut în *Caliu* și *Caliacu*. Precum de la *Călfu* Românii fac *Călfida*, de la *Cota*, *Cutulii*, *Cutulida*, tot așa și de la *Caliacu* făcură și fac des porecla *Caliacuda*. Numele dar *Sericachi* sau *Sernicachi* al satului de unde a fost *Caliacuda*, nume care este *Zăr-Nicache*, (vezi și la No. 78, 146 și 177); poziția în care se află acest sat în muntele *Caliacuda*; plasa *Dorida* compusă numai din sate românești unde se află și *Zăr-Nicache*; forma românească a numelui *Λουκας*, adică *Luca*; toate acestea ne arată că avem aface cu un Român. Apoi faptul că făcu armele sub Căpitan Andrușu, că avu de adiutanți numai Români, și, pe lângă toți, pe *Sacu*, cel mai intim al său amic și camarad de arme, ne confirmă în romanitatea lui *Luca Caliacuda*. După acestea și numele nevestei sale este românesc; ea se numia *Violeta*, reprodușă în cântecele populare grecești prin *Διολέττα*, din cauză că cei cari făcură acele cântece nu cunoșteau sensul cuvântului românesc *violeta* (1).

No. 169. *Ciavelații*. Familia *Ciavela* din Suli a dat mai mulți vestiți căpitani, între cari cei mai însemnați sunt: *Lambru Ciavela*, *Fotu Ciavela*, *Băcățel Ciavela*, *Chișu Ciavela*, *Costa Diamândi Ciavela*, *Dzigurî Ciavela*, *Gheorghe Zieu Ciavela*, *Nicola Ciavela*, etc. Intre bărbați se cuprind și eroinele: *Mosca*, nevasta lui *Lambru Ciavela*, și *Hăida*, fiica lui *Lambru Ciavela* și soră cu *Fotu Ciavela*. Toți aceștia prin eroismul lor deveniră persoane istorice ilustre, unii înainte de revoluțiunea greacă, alții în revoluțiune. Fiind-că vorbim pe larg despre ei în resboaițele *Suliților*, dăm aici numai cântecele populare făcute în onoarea multora dintre ei. Despre *Lambru Ciavela* vezi: *Fauriel*, vol. I, pag. 292, 294. Aici la pag. 294, vers.

(1) Muma lui Capitan Gheorgachi Olimpiotul din Vlaho-Livade se numia *Niculeta* (Gudas, V, pag. 399).

3, celim: 'Αζόμη τοὺς φυλάγομε τοὺς σὺλλους 'Αρβανίταις; adecă: încă-î aşteptăm pe câinii de Albaneji?„. Menționăm acest vers cu cuvintele de mai sus eşite din gura lui *Ciavela*, ca se arătăm că Suliații nu erau Albaneji, ci Români Fărșeroși, căci o ast-fel de ocară de la Albaneji către Albaneji, presupuindu-se că Suliații au fost Albaneji, cum ni-î dădură mulți scriitorii, n'are nici un sens; Passov, pag. 153—154, cânt. CCVII; pentru *Fotu Ciavela*: Passov, pag. 156, cânt. CCXII; pentru *Mosca, nevasta lui Ciavela*: Fauriel, vol. I, pag. 284, 286. Aici sînt menționați și alți mulți capitanii Suliați; Passov, pag. 152, cânt. CCVI; pag. 154, cânt. CCVIII; pag. 154—155, cânt. CCIX; pentru *Haida*: Passov, pag. 152, cânt. CCV.— Cine vrea se cetească despre resboaiele Suliaților cu Ali-pașa, satrapul Epirului, poate percurge pag. 225—283 în Fauriel, vol. I; ear de la pag. 284—303 va găsi cântecele populare grecești făcute în onoarea diferiților capitanii Suliați. Mai multe poate găsi celitorul în partea din această scriere a noastră despre Suliați intitulată: *Resboaiele Suliaților*. Despre romanitatea Suliaților vezi mai cu seamă la pag. 19—37. Revenim asupra *Ciavelaților* în esplicările ce dăm după *lista eroilor* Români din revoluțiunea greacă de la 1821. Spunem numai acuma despre *Fotu Ciavela*, care trăi înainte de revoluțiunea greacă, că atâta spaîmă puse în Turci în cât jurământul lor era: *dacă spun minciună, se nu scap de sabia lui Fotu Ciavela* (Pouqueville, Hist. de la régénération de la Grèce, vol. I, pag. 146, nota (2) greșeste, când zice că Suliații făceau acest jurământ). *Dot și Dôtean* însemnează *Fărșerot*. *Fotu Ciavela* este astfel poreclit în Satas (Ἱστορικὰ διατριβαί, ἐν Ἀθήναις, 1870, pag. 268, rândul 8) de Hagi Sehreti, bardul lui Ali-pașa. Despre porecla *Dot* vezi la pag. 25 No. 6.

No. 170. Capitan *Coschinas* (Κοσκινᾶς) era din comuna *Vrahori* din Eto-
lia (1). *Vrahori* [Ἐβραζοχωρι ἢ Βλωχοχωρι, adecă sat de Evrei sau sat din (provincia) Vlohos, zice Tricupis, vol. I, pag. 299] era odată capitala *Carleții* (despre care vezi la pag. 124) și locuit de Turci-bogați și puternici în timpul revoluțiunei grecești. *Coschinas* n'a fost armatol cu capitanat, ci un simplu *haiduc* ucis de Turci într'o luptă. Cuvântul *Κοσκινᾶς* în limba greacă modernă însemnează: *cel care face cîururi*. Această meserie în Turcia o au numai *Țiganii Turci*; decî s'ar crede că el a fost *țigan*, dar n'avem nici un exemplu de *țigan* haiduc în Turcia, sub care să se înroleze alți țigani și, ceea-ce este imposibil, Creștinii. În *Vrahori* știm că erau așezați mulți Români argintari și șelari și *samargii*, adecă cari fac *samare*. Români au un cuvânt *Cuscune*, care însemnează *posilă*, și acest cuvânt dă porecla românească *Cuscunar* (care face *cuscuni*), și greceasca *κοσκινᾶς*. Dar porecla *Κοσκινᾶς* aici nu este nici de la *κόσκινον*, nici de la *Cuscunar*, ci de la o poreclă românească reprodușă rău de Greci, fiind că sau nu eunose pronunțarea românească sau tind a grealiza numele mai cu seamă când găsese vre-o analogie cu limba greacă.

(1) Ἀρβανιτικὸς, Χρον. τῆς Ἱπείρου, vol. I, pag. 284, nota (7').

Intr'o listă de numele ce poartă locuitorii satului românesc Xiro-livade de pe munții de lângă orașul Βερίφορ din Macedonia, găsim și numele Dina *Goșchina*. Acest nume este făcut de la *Gociu*, de unde diminutiv *Gociu*, de unde *Goșcu*, de unde *Goșelin*, *Goșchina*. Locuitorii din Xiro-livade sunt emigrați din timpul lui Ali pașa de pe muntele Pind. Acesta dar este numele pe care Grecii îl făcuseră *Kozuvos*. Nu încap dar nici o îndoială că *Goșchina* a fost Român, căci numai Românii alergau la *haiducie*, când aveau a resbuna vre o insultă făcută de Turci.

Poporul îi făcu și lui *Goșchina* un cântec, căci avea o bandă numeroasă cu el și luptă vitejește cu Turcii, dar fu ucis în fine de ei într'o luptă. Vezi cântecul în Passov, pag. 58—59, cânt. LXVIII.

No. 171. *Capitan Cuțu-Nica* era Sulfat din tribul *Buz-bașilor* (vezi la pag. 25, No. 2) și prin urmare Român ca toți Sulfaiții. Există următoarele cântece despre vitejiile lui *Cuțu-Nica*: Fauriel, vol. I, pag. 288—290; Passov, pag. 150—151, cânt. CCIII; pag. 151, cânt. CCIV. Despre *Cuțu-Nica* vorbim și la resboaiele Sulfaiților.

No. 172. *Capitan Dipla* ne este dat de Fauriel (vol. I, pag. 155—157) ca armatol din Acarnania și Agrafa legat cu *Caciandoni* printr'o amiciție, care amintește pe aceea a lui *Oreste* și *Pilade* din mitologie. El însă nu era din Acarnania și Agrafa, ci din comuna românească Avela, unde se află și astăzi descendenții lui cu porecla *Dipla*, care însemnează *om îndoit*; și în adevăr oamenii din această familie sunt nalți și groși și din unul din ei, cum se zice, poate cine-va face doi și trei din cei-lalți oameni. *Capitan Dipla*, ne spune Fauriel la pag. 155 citată mai sus: „Il était déjà ancien dans la carrière, et regardé comme le maître de tous les Klephites de son temps et de sa contrée, lorsque ce fameux Katzantonis, dont je vais parler tout-à-l'heure plus au long, et dont je suis obligé de dire ici d'avance quelques mots, commença à l'éclipser...”. Când *Capitan Caciandoni* ajunsese mare și tare, *Dipla* intră în trupa lui ca un *mentor* tot de odată *înțelept* și *resboinic* chiar la bătrânețe. Când *Caciandoni* era rănit, el îi comanda trupa unită cu soldații săi veterani. Din toate faptele lui *Dipla* cea mai frumoasă este aceasta: *Caciandoni* și *Dipla*, însoțiți de câți-va soldați numai din trupele lor, fură odată așa de strins înconjuțați de 1500 de Turci Albaneji, în cât era imposibil să scape. În momentul de a sări să pună mâna pe ei, Turcii întrebă de departe: „*Cine dintre voi este Caciandoni?*” — *Ei*, răspunse *Caciandoni* cu mândrie, și Turcii se repeziră asupra lui. Atunci *Dipla*, ca să scape pe *Caciandoni*, care era tînăr și promitea mult, pe când el era deja bătrîn și-i apunea steaua, strigă din tabăra sa: „*Cine este acel insolent, care îndrăznește să-mi ia numele? Ei sunt Caciandoni; cei ce vor să mă prindă, poștească aici și vor vedea*...”. Toți Turcii atunci se reped asupra lui *Dipla*, care cade în fine pe șapte cadavre ce aruncă jos luptând cu o mulțime așa de mare. Fauriel, care istorisește acest incident, spune (vol. I, pag. 156), că pe când *Dipla* lupta, *Caciandoni* scapă și *dispare*, și adaugă că într'o asemenea împrejurare mulți

alți Clești, un *Nicu Țara*, de exemplu, sau un *Andrușu*, s'ar fi arătat demni de devotamentul lui *Dipla* și s'ar fi ucis împreună cu el (1). Dar de unde știe *Fauriel* despre *Caciandoni* că fugi și dispăru fără se lupte? căci erau așa de strins înconjurați de 1500 Albaneji, în cât fără luptă era imposibil se scape; apoi în nici unul din cântecele populare conservate relative la acest eveniment nu se spune una ca aceasta, mai cu seamă fiind vorba despre *Caciandoni*, al cărui vitejii au rămas legendare. Cum dar *Caciandoni* luptând ca se scape pe *Dipla*, care se devotă pentru el, nu cade și el mort, ci scapă? Aceasta nu se poate interpreta numai după explicarea arbitrară a lui *Fauriel*, care nu este bazată pe nici un text și pe nici o mărturisire oculară. Dacă s'ar fi întemplat ceca ce spune *Fauriel*, *Caciandoni* imediat era se fie ucis de camarazi săi *Fărșeroși*, la cari lașitatea este necunoscută (2).

Despre *Dipla* există următoarele cântece: *Fauriel*, vol. I, pag. 155—157 biografie, și pag. 158 cântecul; *Passov*, pag. 75—76, cânt. XCI; pag. 76, cânt. XCII.

A existat și un alt căpitan cu numele *Dipla*. Acesta este *Dipla*, fiul lui *Comna Troacă* de la *Βλαχολόφου* de pe *Parnas*, despre care vezi la No. 77, pag. 174.

No. 173. *Capitan Gravu-Sterghiu* se numea *Anagnosti* (*Ἀναγνωστὴς, Χρον. τῆς Ἠπειροῦ*, vol. I, pag. 283, nota (2), unde se vede că era amic cu *Lepeñoti*, fratele lui *Caciandoni*, și fruntaș al comunei *Furna* din *Agrafa*). Numele *Sterghiu* este escluziv românesc, precum și adjectivul *gară*, care însemnează *chișor* și *orb*; deci a fost Român. *Gavu Sterghiu* în parte însemnată și în revoluțiunea greacă ca *stratarch* (*Pouqueville, régénération de la Grèce*, vol. III, pag. 423) și ca comandant sub *Odiseu Andrușu* împreună cu armatoli *Condo-Iani*, *Iani Gura*, *Diovunioti*, *Diamândi Lazu* și alți (*Pouqueville, régénér.* vol. IV, pag. 77). Apoi îl vedem cu *Cionga*, nepotul lui *Caciandoni*, câștigând o mare victorie în contra Turcilor (*Pouqueville, régénération* vol. I, pag. 335). Il vedem asemenea în București pe la 1820 pregătind cu *eteriștii* revoluțiunea care era se isbucească în Grecia după un an (*Filimon*, vol. I, pag. 345). În București era pe atunci tot pentru *clerie* venit și o rudă sau fiu al său numit *Gheorghe Gavu-Sterghio-pulos* (*Filimon*, vol. I, pag. 394, linia 18), pe care la începutul revoluțiunii, întors la *Agrafa*, ne spune D. *Ἀραβαντινὸς* [*Χρον. τῆς Ἠπειροῦ*, vol. I, pag. 346,

(1) *Fauriel* a uitat ce a vorbit aiurea despre *Caciandoni*. Vezi la No. 161 și judecă.

(2) Ce făcu *Dipla* pentru *Caciandoni*, același lucru face mai târziu și *Caciandoni* pentru fratele său *Ghiorgu*, când fiind bolnav într'o peștere aslu de la *Ghiorgu* că sunt înconjurați de Turci. El spune lui *Ghiorgu*: „caută-ți tu singur scăparca, se nu perî și tu cu mine erând se mă scapi; caută, frate, se scapi, ca se-ni resbunî în urmă sângele”. *Ghiorgu* n'ascultă, ci făcu cum făcu și *Caciandoni* cu *Dipla*, dar fu nenorocit, căci căzu rănit. (Vezi *Passov*, pag. 79, cânt. XCV, vers. 15—17).

nota (1)] îl ucise Hursit-paşa împreună cu 7 membri din familia sa fiind trădat de o rudă a sa *Ciolacoglu*, cu care trăia rău.

Revenim despre Garu-Sterghiū la esplicarea listei eroilor Români în revoluţiunea greacă.

No. 174. *Capitan Ghiftacu* a fost frate cu capitan *Calemi*, şi erau din familia lui capitan *Iani Bucuvală*. Vezi la *Capitan Calemi* la No. 167 şi la *Iani Bucuvală* la No. 48.

No. 175. *Capitan Gheorgachi*, după cuprinsul cântecului LVIII, pag. 50, versul 13 din Passov, unde figurează în luptă cu *Micū Bonu*, general al lui Ali paşa, este tot acelaşi armatol, pe care îl găsim în 'Αριστ. Βαλχωρίτης (in Κορζ Φροσύνη, pag. 216, linia 20) cu numele *Vlaho-Gheorgachi* (Βλαχο-Γεωργιάκης) menţionat între armatolii Acarnanilor şi al or provinciei, precum: *Condo-Ianeştiū*, *Bucuvaleştiū*, *Ghiorgu Tomu*, *Barabulea* (Βαρβαβούλας), *Schilo-Dima*, *Cafico-Ianeştiū*, *Caciandonestū*, *Dracu Griva* şi alţii.

A fost dar Român. Esistă numai un cântec (cel citat mai sus din Passov) despre *Capitan Giorgachi* sau *Vlaho-Ghiorgachi*. Vezi la No. 203.

No. 176. *Capitan Goga*. Despre acest armatol n'avem nici o notiţă biografică; îl dăm numai dintr'o listă de armatoli menţionaţi de 'Αριστοτέλης Βαλχωρίτης, in Κορζ Φροσύνη, pag. 232. Numele *Gogu*, *Goga* este românesc; deci *Capitan Goga* a fost Român. Vezi despre numele *Gogu*, *Goga* la pag. 44 No. 9.

No. 177. *Capitan Hristachi* ne este dat de D. 'Αρξαρωνός (Χρον. της 'Ηπειρου, vol. I, pag. 284) ca dintr'un sat *Lamari* de lângă *Arta* (1). Pe acest *Hristachi* D. 'Αρξαρωνός (la pag. 259, nota (γ') din citatul op) ni-l dă ca nepot al fraţilor *Nicola* şi *Statachi*, despre cari am văzut la No. 78, 144—146 că aveau porecla *Zalo-Nicu* sau *Zuro-Nieu* şi că erau din munţii *Agrafa*, şi am arătat că erau Români. Deci şi nepotul lor *Hristu* sau *Capitan Hristu* sau *Hristachi* a fost şi el Român. Acest *Capitan Hristachi* a fost socrul lui *Mareu Boşari*, şi-şi avea rezidenţa în oraşul *Preveza* (vechiul *Actium*) din *Epir* [vezi în *Pouqueville*, voyage, edit. II, vol. III, pag. 449, nota (1)].

No. 178. *Costa Hristu* era armatol din munţii *Agrafa*. Vezi despre romanitatea lui la No. 110.

No. 179. *Capitan Lepenioti* a fost fratele lui *Caciandoni* (*Fauriel*, vol. I, pag. 162). El şi-are numele de botez de la un sat *Lepeni* (Λεπενιός greceşte), unde se născu în migraţiunile nomadice ale tatălui său, care era un om bogat în turme. Un frate al său, născut la munţii *Haşia* din nordul *Tesaliei*, pe lângă numele *Gheorghe*, fu poreclit şi *Haşioti*, adică de la *Haşia*, poreclă care îi rămase. (Vezi despre numele *Lepenioti*: *Fauriel*, I, pag. 162; despre satul *Lepeni* vezi în *Pouqueville*, Hist. de la régénér. vol. III, pag. 325. Că era frate cu *Caciandoni* vezi şi: *Perevos*, 'Απομν. πολεμικῶν, vol. II, pag. 29, unde se vorbeşte şi de asasinarea lui). *Pouqueville* (régénér. vol. II, pag. 419,

(1) Vezi ce însemnează *Lamari* = La mari, la mare, nota (1) de la pag. 177.

și III, pag. 115—116), ne dă pe *Iscu* și pe *Lepenioti* ca nepoți ai lui *Caciandoni*. *Iscu*, poreclit și *Caru-Iscu*, *Deli-Iscu*, frate cu *Gogu Bacôla*, era în adevăr nepotul lui *Caciandoni*, însă *Lepenioti* îi era frate, lucru despre care toți scriitorii sînt de acord. Numele lui *Iscu* era *Andrei*, car *Iscu* îi era poreclă personală, nu de familie, care era *Bacôla*. Pe cînd *Caciandoni* era de talie mic, chiar scurt, *Lepenioti* era ca un *uriașiu* ('Αριστ. Βαλαωρίτης, în cartea sa *Μνημόσυνα*, pag. 90). Se vede că semina mamei sale în aceasta, căci Fărșeroatele sînt în genere de talie măreață.

Lepenioti în luptele sale cu Turcii a fost atât de viteaz și de legendar ca și fratele său *Caciandoni*. La 1810 ne spune *Teodor Colocotroni* (Διήγησις συμβάντων της Έλλ. φυλής, pag. 43—44) că *Lepenioti* se duse cu 200 de soldați se-l înălăncească la *Calamo*, una din insulele Ioniane, spre a goni împreună pe Francezii din insule, cari nu făcură nimica pentru liberarea Creștinilor de sub Turci. Și în adevăr *Lepenioti* cu oamenii săi făcu mult în luptele cu Francezii. *Lepenioti*, *Hașioti* și nepotul lor *Cionga*, erau dintre cei mai viteji adiutanți ai lui *Caciandoni*. *Gheorghe Caraiseachi*, croul din revoluțiunea greacă de la 1821, făcea parte și el din trupa lui *Caciandoni* și a lui *Lepenioti*, și subt ei făcu practica luptelor. *Caraiseachi* era rudă cu *Caciandoni*, căci era fiul lui *Andrei Iscu Bacôla* care era poreclit și *Caraiseu*, și *Andrei Iscu*, cum am văzut mai sus, era nepotul lui *Caciandoni*. (Vezi și *Perevos*, 'Απομνημ. πολεμικά, vol. II, pag. 28, nota (*), și pag. 29).

Lepenioti, după moartea tragică a fraților săi *Caciandoni* și *Gheorghe Hașioti*, cedând împrejurărilor, făcu o pace provizorie cu *Ali-pașa*, în urma căria fu recunoscut ca armatol la *Agrafa*, însă fără a se prezenta nicî o dată în curtea lui ca se facă act de supunere (*Fauriel*, vol. I, pag. 171). Însă după acest pact *Ali-pașa* cumpăraseră mai mulți oameni ca se asasineze pe *Lepenioti*, cari nu cutezară se eșecute planul, pînă cînd în fine pe cînd *Lepenioti* se ducea într-o zi la 1815 se viziteze pe *Capitan Anagnosti Gavu-Stergiu* în satul *Furna* de la *Agrafa*, un fost camarad de armie a lui *Lepenioti* numit *Nieu Tegü* sau *Teu*, cumpărat de *Ali-pașa*, îl pîndi pe drum împreună cu un *Dervenaga Albanez* numit *Dodu Bașiaru* și fără veste îl împușcară ('Αραβαντινός, Χρον. της 'Ηπείρου vol. I, pag. 283, nota (2), și *Perevos*, 'Απομνημονεύματα πολεμικά, vol. II, pag. 29. *Perevos* aici ne dă pe *Nieu Teu* în grecește *Νίκος Θεού... από χωρίου Χρύσου*, adică *Nieu Theu*, din sat *Chrisu*. Satul se zice *Crușiu* de *Români*, car *Nieu Θεού* se numia *Tegü* și *Teu*. Era și el *Român*. Despre numele *Tegü*, *Teu*, *Tea*, *Tega*, *Sterghiu*, vezi la pag. 43 No. 2; pagina 90 Nota 38). Astfel muri și acest brav *Român*, despre care călă ce zice *Perevos* ('Ιστορία τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας, vol. I, pag. 24): „Ὁ Κατσαντώνης καὶ ὁ Λεπενιώτης ἀδελφός του κατετρόμαξαν τὰ ἐπικειρότερα στρατεύματα, καὶ ἀνδρείοτέρους ἀρχηγούς τοῦ Ἁλῆ Πάσα, καὶ ἂν δὲν συνελάμβανε διὰ προδοσίας τὸν πρῶτον ἀσθενῆ ὄντα, καὶ δὲν ἐδολοφόνοι τὸν δεύτερον, δυσκόλως ἤθελε τοὺς καταβάλει διὰ τῶν ὅπλων,„ adică: „*Caciandoni* și *Lepenioti* fratele său înspăimîntară cele mai alese oștiri și pe cei mai viteji co-

mandanți ai lui Ali-pașa, și dacă nu prindea pe cel întâi pe când era bolnav, și nu asasina pe al doilea, cu greu era se-î doboare cu armele. Fauriel vorbind și el despre asasinarea lui Lepenioti, pe când mergea se făcă Paștele și avea cu el și pe nepotul său *Cionga*, care ea prin minune scăpă de la pânda ce li se făcu „Son protopallicare, zice Fauriel (vol. I, pag. 171), se sauva, et combat aujourd'hui (adecă la 1821—27) pour la Grèce, c'est le brave *Zongas*„.

Lepenioti este menționat în multe cântece populare. Sânt și două cântece în Passov, cari vorbese de moartea lui. Vezi în Passov, pag. 83, cânt. CH, și pag. 83—84, cânt. CIII. În cântecul întâi figurează între adutanții săi *Cionga* și *Lambru Suliatul*, vestit căpitan; în al doilea următorii: *Treanga*, *Draghista* și *Iani Batară*, cari toți nu pot fi de cât Români (1). *Lepenioti* din cântecul întâi și al doilea rezultă că n'avea cu el când a fost asasinat de cât pe *Cionga* și pe *Lambru Suliatul*, și că corpul său a fost străpuns de 50 de gloanțe. *Nicu Teu* în aceste cântece figurează sub numele *Naxo-Téz*, adecă *Nacu Tea*, care nu este alta de cât Nacu Tega, nume românești.

Un fiu a lui *Lepenioti* cu numele Gheorgachi *Lepeniotachi* a luat o parte însemnată în revoluțiunea greacă de la 1821 ca comandant sub *Odiseu Andruțu* (Tricupis, II, pag. 354 jos). Poetul Alexandru Suțu, în epopea sa intitulată: „*Η Τετρακομάχος Ελλάς, ἐν Ἀθήναις*, 1850, în care croul este *Odiseu Andruțu*, enumerând pe armatoli cei mai însemnați, cari cu trupele lor iaș parte în revoluțiunea greacă, ne vorbește și de *Lepeniotachi* la pag. 15 în versurile următoare :

Καὶ μετὰ τοῦτους Χρήστος Σουλιώτης,
Λεπενιωτάκης καὶ Πατακᾶς, etc., adecă :
„Și după aceștia Hristu Suliatul,
Lepeniotachi și *Pataca*„.

No. 180. „*Dimitri Macri*, ne spune Filimon (III, pag. 329), era armatol al *Jugului* (munte care se află în partea sudică a Etoliei) înainte de a se începe revoluțiunea greacă. Singur amic avea numai arma sa și libertatea, și singură casă părintească avea munții. Foarte arhaic și foarte simplu în moravurile sale și fără viclenie și vorbind puține, purta totdeauna neschimbată inocenta sa inimă și nedoborâtă rara sa bărbăție, cu cari era înzestrat de natură. Semenii cu el avea pe *Nichita* din Peloponez și pe *Pănucea* din Foecida„. În nici o carte n'am găsit scris de unde anume era *Dimitri Macri*. De la Fărșeroții de la *Jug* am aflat că era dintr'un cătun Fărșerotesc de la *Jug*, cunoscut de Grecii sub numele de *καλύβια Λογρότινα* = *colibe de la Jug*, și prin urmare Fărșerot întreținut de conașionali săi pentru a-î apăra de hoși. Pouqueville (Hist. de la régénér. vol. IV, pag. 156), cală

(1) Vezi la No. 279, No. 272, No. 266.

ce spune despre acest *cătun* : „Calivia Zygotica, petit village situé au-de là d'Angelo-Castron, sur le bord de l'Achéloüs“; ear în voyage, vol. III, pag. 523, nota (1), ediț. II, vedem că acel *cătun* era locuit numai de 40 de familii, și-l vedem cu numele în grecește *Calivia*. Cele ce spune Filimon despre *Macri* că era *archaic*, foarte simplu în *moravuri*, etc., arată că avem a face cu un om *de munte*, crescut în *munte*, și care, cum o spune Filimon, casă părintească avea munții. Aceste concoardă cu informațiunile noastre de la Fărșeroți că *Macri* era de la *Călivele* sau *cătunul* Fărșerotese de la Jug, și prin urmare era *Român Fărșerot*. Dar dacă era Român, de ce purta porecla grecească *Μακρής* sau *Μακρῶς*? aceasta nu trebuie se ne mire, căci această poreclă o găsim des la Români și simplă și mai cu seamă în compunere cu alte nume românești. Astfel avem *Macri-Puțiu*, armatol la Grebeni (No. 63), *Paje Macri-Dimu*, Român din comuna românească *Perivoli* (vezi pag. 92 la No. 114), și alți mulți. Precum cei scurți sunt porecliți și de Români prin cuvântul grecesc *κοντός* în compunere (*Κοντο-Ιάκωνης*, *Κοντο-Κώστας*). O familie românească însemnată cu locuința la *Seres* în Macedonia, originară din satul românesc *Băeasa* de la Pind, poartă numele *Κοντο-Κώστας*, tot așa și cei naști sunt porecliți prin cuvântul *Μακρῶς* în compunere și simplu. Însă această poreclă nu este totdeauna adjectivul grecesc *μακρῶς*, ci adjectivul românesc *maeru*, care devenind poreclă se face și *Măcrea*, *Măcre* și *Măcri*, pe care auzindu-l Grecii îl confundă cu grecescul *Μακρῶς* și chiar îl fac și-l scriu *Μακρῶς* și în compunere *Μακρω*, pe când la Români este des opusul lui *Grosu*, poreclă foarte des auzită. Une ori însă și scriitorii Greci păstrează pronunția și accentul românesc și-l scriu : *Μάκρης*, *Μακρέας* (*Măcrea*). Astfel cetim în *Μάκρης* (*Περὶ τῆς ἱστορίας ἢ τοπογραφίας τῆς Θεσσαλίας*, etc., pag. 100, rândul 13) numele unui comerciant în dativ : *παρὰ τῷ ἐμπόρῳ Κ. Μάκρη*; în *A. R. Rangabè* (*Précis d'une Histoire de la Littérature Grecque*, Berlin, 1877, vol. I, pag. 104 și 110) cetim : „*Serge Macréas* d'Agropha“, care *Serge Macréas* nu este alta ceva de cât *Sterghiu Măcrea*, mai dres în *Σέργιος Μακρέας* și în *Σέργιος Μακραιῶς* ațurea la alți scriitori (*Safas*, *Νεοελληνική φιλολογία*, etc., pag. 629). La pag. 100 No. 65, găsim un locuitor din comuna românească *Neveasta* din Macedonia numit : *Nachi Macre*, despre care am spus la nota 18 de la pag. 101 : credem *se fie de la grecescul Μακρῶς*, dar resfoind multe liste de nume românești, ce posedăm din multe comune românești din peninsula Balcanică, vedem că porecla *Măcru*, *Măcre*, *Măcri* ca și *Grosu* este foarte răspândită la Români, și prin urmare afară de rare cazuri unde găsim numele unui Român reprodus de Grecii prin *Μακρῶς* și *Μακρω* — în compunere, acel nume este *Măcri* (*Măcre*, *Măcrea*, *Măcru*). Vezi și la pag. 170 No. 63—64, nota.

Intorcându-ne acuma la *Dimitri Macri*, Fărșerot de la *cătunul* (*Καλόβρια*) din Jugul din Etolia, trebuie se mai spunem că el a jucat un rol mare în revoluțiunea greacă de la 1821. Pe lângă multe vitejii, pentru cari vorbesc cu mari laude despre el toți istoriografii revoluțiunei grecești, *Dimitri Ma-*

cri și Suliții Noti Boșari și Chițu Ciavela, au fost acei trei mari generali cari au făcut acea faimoasă eșire din *Misolonghi* la 1826, despre care s'a zis că chiar dacă n'ar fi făcut nici o altă bravură Grecii în timpul acelei revoluțiuni, eșirea eroică din *Misolonghi* era destulă se le asigure pentru eternitate *renumele de un popor brav*. Însă, cercetate de aproape, și apărarea *Misolonghiului* și eșirea nu s'au făcut de cât numai de Români, și cine este nerăbdător se aștepte această înaintea de a ajunge la explicațiile ce dăm la lista de eroii Români din revoluțiunea greacă poate citi paginile 279—322—360, 380—382 din *Tricupis*, vol. III, și acolo va vedea numele generalilor și capitanelor Români:

Marcu Boșari	Grigore Liacăta
Noti Boșari	A. Caraiani
Nicola Sturnari	S. Cațaròs
Gheorghe Cionga	C. Vlahopol
A. Scâlțu	G. Sultani
A. Vlahopol	Hristodol Hagi-Petru
D. Maeri	Chițu Ciavela
Gheorgachi Dracu	Costa Sadima
Ianușiu Panu-Mara	Tanase Razu Coșca (1), etc.

Vezi și mai la vale.

Dimitri Maeri este cântat în multe cântece populare împreună cu Cionga, Boșari, Caraiscachi și alți. Vezi Passov, pag. 183, cânt. CCXLVIII; pag. 188, cânt. CCLIII; pag. 87, cânt. CVIII. Aici la versul 8 se spune că *Macreștii* erau mai mulți frații și unii din r'enghii au fost uciși la 1810 de un armatol *Teodor Ziaca* din satul *Tiște* sau *Cireșii* de pe Pind, unde la un sat *Cornu* (Κορνύζ în grecește) *Macreștii* cu frații *Schilodima* călează o caravană ca hoști.

Descendenții și rudele lui Dimitri Maeri duc și astăzi viața nomadică a Fărșeroșilor, și de multe ori își fac stănele vara pe muntele Pind.

Ca se nu rămâne nici o îndoeală că apărarea *Misolonghiului* și eșirea faimoasă din *Misolonghi* au fost făcute de armatoșii Români cu oștirile lor, dăm mai la vale din cartea lui *Ιωάννης Θ. Κωλοκοτρώνης* intitulată: *Ἐγχειρίδιον καὶ Ἐπιστολαὶ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Ἀθήνησι*, 1884, pag. 280, numele comandanților oștirilor din *Misolonghi*. Numele de mai jos figurează într'o adresă făcută de șefii oștirilor din *Misolonghi* către guvernul revoluționar cerând se le trimită nutriment, căci multă lume începuse a muri de foame. Adresa poartă data de 12 Noembrie 1825, și la 10 Aprilie 1826 se face eșirea. Eată numele comandanților iscăliți în acea adresă:

Miclu Condo-Iani, despre care vezi la No. 47.

Gheorghe Pascal, " " " " pag. 34, BB). 2.

(1) Numele de mai sus, cari nu se găsesc în lista armatoșilor, se se caute în lista care urmează după capitolul VII.

- Nicola Sturnari, despre care vezi la No. 255.
 Iani Brăscă (Ἰρόσκαζ) " " " " No. 213.
 Andrei Iscu, " " " " No. 207.
 Noti Boțari, " " " " pag. 31—32, B). 3.
 Grigore Liacăta, " " " " No. 241.
 Chițu Ciavela, " " " " No. 169.
 Dimitri Macri, " " " " No. 180.
 Gheorghe Chițu, nume românesc.
 Apostoli Cușturi, " " (1).
 Lambru Beicu, pag. 25 No. 3.
 Tanase Razu Coțca, nume românesc.
 Hristu Fotu-Mara }
 Lămbrușiu Fotu-Mara } nume românești.
 Costa Veri, nume românesc.
 Fotu Bombori, vezi pag. 101 No. 5—8; pag. 49, nota.
 Costa Vlahopol, vezi la No. 282.
 Spiru Miliu, nume românesc.
 Nicolachi Condo-Iani, vezi la No. 47.
 Chițu Pascu, vezi la pag. 34, AA), 1; și pag. 25 la 3.
 Dimitri Ghero-Tanase (2).
 Coliu Boniu, nume românesc.
 Galani Papagalani, nume românesc (3).
 Nicola Zerva vezi la No. 205.
 Sotiri Gugia-Mane, vezi pag. 40, col. II, rândul 23.
 Costa Iataganca, vezi la No. 99.
 Costa Șișovitul, nume românesc.
 Vasile Hășapu, din Xeromer (Tricupis, 1, 84).
 Andrei Griva, vezi la No. 156—161.
 Costa Economu, vezi la No. 206.

Toți dar comandanții de mai sus au fost armatoli Români. Intre armatoli trebuie să menționăm și pe un fruntaș Român, care cheltui milioane pentru revoluțiunea greacă și care muri la eșirea din Misolonghi. Acesta este Ioan Papadiamandopol, primatul Misolonghiului. El era după Gudas (V, pag. 330) nepotul lui Papa Diamândi din satul *Pleșia* al eparchii *Mălăcași* din Epir (vezi despre eparchia *Mălăcași* la pag. 5 jos și la 107). Despre rolul lui vezi în Gudas (V, pag. 329—398); asemenea și Auguste Fabre

(1) Era Fărșerot; rudele sale se află la cătunul Fărșerotesec de lângă *Calicele lui Bardă Alexi* din Macedonia (vezi pag. 50).

(2) A fost din comandanții lui Hagi-Petru și era Român din Aspropotam (vezi în Gudas, VIII, pag. 307 pe unu Dimitrie Ghero-Tanase cu Hagi-Petru. Vezi despre Hagi-Petru la No. 255).

(3) Era din satul *Broșteni* din Peloponez (Φωρτάκος, pag. 16). Numele *Broșteni* este românesc, precum și forma *Galani*, pe când Grecii zic *Γαλανός* = Galandós.

(Histoire du siège de Missolonghi). Aici este locul se menționăm și pe un alt primat Român din Misolonghi numit *Iristu Capsali*, care nu vru se casă din Misolonghi la eșirea garnizoanei, ci rămase și luptă cu Turcii, când intrară în oraș, pînă la ultimele momente. Când văzu că nu mai poate lupta, dădu foc butoaielor de praf de pușcă din pivnițele casei, unde era închis cu multă lume, și fu aruncat în aer cu toți cei cu el și cu două mii de Turci. Despre acest fapt vezi în cartea citată mai sus a lui Auguste Fabre la pag. 302 și 309. Despre romanitatea lui Capsali vorbim aîurea.

Între apărătorii Misolonghiului a fost și armatolul *Ianachi Bucuvală*, despre care vezi la p. 161, nota (1). Șeful suprem al oștirilor din Misolonghi a fost Capitan Nicola Sturnari în timpul asediului. Când se făcu eșirea, el era bolnav, și de aceea dădu comanda lui Noti Boșari, Dimitri Macri și Chițu Ciavela. Vezi despre aceasta și despre moartea lui Capitan Nicola Sturnari în Auguste Fabre (Histoire du siège de Missolonghi, pag. 104 și 310). Arată mare vitejie în timpul asediului și Panaïoti Sotiropol (*Βουζάντος*, pag. 228, 230; Gudas, VIII. pag. 222; mai cu seamă în Tricupis, vol. III, pag. 344 și 345). Acest Panaïoti Sotiropol era din familia armatolică a *Susmanilor* [vezi τὰ ἅπαντα Γεωργίου X. Ζαλοζώστα, pag. 63, nota (9)]. Despre armatolii *Susmani* vezi la No. 136.

În asediul de la Misolonghi a fost și Capitan Iristodol Hagi-Petru, despre care am vorbit la pag. 123 și aîurea (vezi în Gudas, VIII, biografia de la pag. 298—324).

Nu vedem dar nici un armatol grec, și aceasta nu numai la apărarea și eșirea din Misolonghi, dar în toate resboiele din revoluțiunea de la 1821. Mai încolo, la explicațiile ce vom da unei alte liste, vom vedea că numai Românii conduc ca generali și comandanți toate luptele pe uscat și numai ei cu soldații lor se disting și se pomenesc în descrierea luptelor de scriitorii acelei revoluțiuni. Aici mai dăm încă o listă, din care se va convinge cetitorul despre cele ce spunem și despre cele ce am spus la pag. 55 sus și 106. La 1826, Noembrie în 18 revoluționarii câștigară o mare victorie asupra Turcilor lângă Arahova de pe Parnas, prinzându-le mai mulți Pași, distrugându-le mai toată oștirea și luându-le steagurile, munițiunile de răsboi, caii, armele, etc. În cartea lui *Ἰωάννης Θ. Κωλοκοτρώνης* intitulată *Ἐγγραφα καὶ ἐπιστολαί*, etc., pe care am citat-o și mai sus cu ocaziunea listei capitanilor cari apărară Misolonghiul și făcură faimoasa eșire, găsim la pag. 387—388 adresa ce făcură către guvernul central revoluționar generalii și comandanții, cari câștigară acea mare victorie. Adresa este dată de la lagărul din Arahova cu data de 27 Noembrie 1826. Eată numele subscrise la acea adresă:

1. Gheorghe Caraiscachi	5. Tanase Cuțu-Nica
2. Nichița Stamatelopol	6. Gheorghe Malămu
3. Gheorghe Dangli	7. Dimu Celiu.
4. Hagi-Mihali	8. Gheorghe Vața

9. Costantin Veri
10. N. Pănureca
11. G. Dîovunîoti
12. Vasili Buzgu
13. Ianușiu Panu-Mara
14. Nicola Cara-Miciu
15. Mitru Vaia
16. Lîontî Dangli
17. Nastuli Dangli
18. Spiru Xidi
19. Mitru Triandafilu
20. Costa Macri
21. Ianachi Farmachi
22. Tului Panu-Mara
23. Spiru Miliu
24. Anastase Roca
25. Hristodul Hagi-Petru
26. Gardichîotul Griva
27. Panaghî Galani
28. Nicola Bărbicîoti.
29. Costantin Griva
30. Triandafil Apocuritul
31. Iani Ruchi
32. Constantin Căliua
33. Constantin Ghîoldași
34. Comnen Troacă
35. Anagnostî Canevôs
36. Diamandî Zerva
37. Gheorgachi Dracu
38. Lambriu Beicu
39. Fotuni Fotu-Mara
40. Tanase Dracu
41. Nicola Boțari
42. Ian-lu al Duli
43. Iani Băfractarul
44. Pascu Cosma
45. Coliu Pasculi
46. Costa Ciavêla
47. Băcățelu Ciavêla
48. Gheorghe Băfractarul
49. Gheorghe Boțari
50. Hristu Beca
51. Nicola Cascari
52. Spiru Gheorgachi
53. Tanase Zerva
54. Gheorghe Zerva
55. Iani Varghiaditul
56. Anagnosti Gravaritul
57. Iani Bătlălă
58. Lambriu Ciavêla
59. Panu Tașiu
60. Nastuli Duca
61. Nicola Dîacu
62. Ian-lu al Bărziocă
63. Nastu Condo-Iani
64. Coliu Ghero-Curu
65. Piliu Degeri
66. Vasili Antonopol
67. Hiliu Atanase
68. Ghîota Căciu
69. Chițu Duca
70. Mitru Misolonghitul
71. Chițu Cîacu
72. Dimitri Macri
73. Costa Hormova
74. Ianachi Chițu
75. I. Mela
76. Mitru Zboacă.
77. Vasili Arghirocăstritul
78. Gheorghe Cadă
79. Constanti Păscali
80. Panu Dara
81. Tanase Cricohoritul
82. Spiru Lèveri
83. Gheorgachi Lacă
84. Hristu Macri
85. Hristofor Pervôs
86. Dimitri Calerghi
87. Hristu Varfi
88. Iani Farmachi
89. Mitru Grăbu-Iani
90. Antoni Sturnari
91. Haralamp Papapolitul
92. Nicola Dragaminu
93. Anagnosti Căciu-Căpă.

Din acești 93 de șefi și comandanți au nume cari par grecești următorii:

G. Diovunioti	Mitru Misolonghitul
Spiru Xidi	Dimitri Maeri
Mitru Triandafilu	I. Mela
Ianachi Farmachi	Vasili Arghirocăstritul
Triandafil Apocuritul	Tanase Cricohoritul
Paseu Cosma	Hristu Maeri
Spiru Gheorgachi	Dimitri Calerghi
Nicola Diaeu	Iani Farmachi
Vasili Antonopol	Haralamp Papapolitul

Adecă 18 din 93. Din acești 18 nu știu dacă vre-unul ar eși Grec.

G. Diovunioti a fost fiul lui Iani Diovunioti, despre care am văzut la No. 114, pag. 150—191, că a fost Român.

Iani și Ianachi Farmachi trebuie se fie din familia lui Capitan Iani Farmachi, despre care am văzut la pag. 138 jos—139 și vom vedea și la No. 230 că a fost Român. Farmacheștii, de și originari din comuna Blața, patria Dumbeștilor din Viena, trăiau în Acarnania mai mult, unde și-aveau posesiunile, pe cari li le luă Ali-pașa, satrapul Epirului. Iani și Ianachi Farmachi din lista de mai sus, cari credem că sunt aceeași persoană scrisă de două ori, pentru că cum avem se vedem mulți au fost subscriși de Hristof Perevòs în adresa menționată mai sus, îl vedem laudat de Tricupis în istoria revoluțiunii grecești, vol. IV, pag. 319—320, pentru vitejiile ce făcu într'o luptă de lungă satul *Lobodina* din Acarnania. Se vede că o ramură din familia lui capitan Iani Farmachi trăia în Acarnania în satul *Lobodă* sau *Lobodina*, și ca toți armatolii Români lupta și el apărând provincia sa cu preferință (vezi despre aceasta și la No. 255). Iani dar sau Ianachi Farmachi au fost Români.

Dimitri Maeri este cel despre care am vorbit în acest Număr 180, și care am văzut că a fost Român; deci și Hristu Maeri, negreșit frate sau rudă cu el, a fost și el Român.

Dimitri Calerghi a fost Român din insula *Creta*. Vezi nobleța familiei sale la No. 188, unde vorbim despre Români *Lachioși* și *Sfachioși* din *Creta*.

Paseu Cosma și *Colnu Pascùli*, care este însemnat cu cifra 45 de mai sus, au fost Suliți; *Paseu*, *Pascùli* sunt nume românești (vezi la p. 34, AA), 1, 2).

Mitru Triandafilu este scris aiurea *Mitru Triandafilina* (Filimon, IV, pag. 130, III, 84). Terminația *ina* la nume masculine și la porecle este Fărșero-tească; astfel *Vangheli* la ei se face des *Vanghelina* și de aci *Vanghelinaeu* (vezi la pag. 167). *Mitru Triandafilina* îl vedem nedespărțit de un alt comandant *Nicola Simăreși*, pe care Filimon (III, pag. 83) ni-l dă ca originar din *Ἀνεμόριζα*, care *Ἀνεμόριζα* nu este alta de cât comuna *Arahova* de pe *Parnas* (Filimon, III, pag. 82). Și *Triandafilina* trebuie se fi fost compatriot cu *Simăreși* și poate și rudă, căci Români din același sat sau și rude erau nedespărțiți la lupte. *Simăreși* este numele *Sima* făcut întâiū augmentativ

Simar și apoi diminutiv *Simăreșău*, *Simăreși*, ca și *Costa*, *Còstar*, *Custărel*, *Custărelă*. *Simăreși* și *Triandafilină* erau Fărșeroși, ca și *Tanase Diaçu*, subț cari serviau ca protopalicari (Filimon, III, pag. 84).

Nicola Diaçu trebuie se fie frate cu un adiutant al lui capitan Comna Troacă, care se numia *Nastase Diaçu*. Gudas (VIII, pag. 380) ne spune că *Nastase Diaçu* era din Agoriani și că era soldat fidel a lui capitan Comna Troacă. *Comna Troucă* am văzut la pag. 174 No. 77 că era Român; deci și adiutanții săi după obiceiul armatolilor Români. Capitan Comna Troacă avea ca adiutant și pe Panaïoti *Cutra*, pe care Gudas (VIII, pag. 380) ni-l dă în forma *Κούτρας*. Numele *Diaçu* nu este totdeauna grecescul *Διάκος*, prescurtat de la *Διάκονος*, ci *Diaçu*, *Diaça*, care credem că este prescurtat din *Chirghiaçu* prefăcut de Români în *Ghiaçu* întâi (vezi pag. 92. No. 81) și apoi în *Diaçu*, *Diaça*, pe care Grecii îl reproduc prin *Διάκος*. Vezi porecla Ghîotu *Diaça* la pag. 100 No. 31 care vine după No. 41. Aici No. 31 este greșit în loc de 42, și nota (11) d. la pag. 101 care se referă la acest număr are și ea o eroare că nu-i s'a pus semnul întrebării; căci acolo noi întrebăm: este tot cuvântul *Diaçu* = *Diacon*?). Așa dar *Nicola Diaçu* de mai sus, frate cu *Nastase Diaçu*, adiutantul capitanului Comna Troacă, a fost și el Român și nici nu se putea altfel. Am spus mai sus că mulți din cei din listă au fost subscriși prin acele scrisori adresa, și acea adresă a fost scrisă, după cum cunoaștem stilul din alte scierii și scrisori, de Hristofor Pervòs, singurul om învățat dintre ei, și el avea mania de a eleniza numele românești. Astfel pe *Trandafilina* l-a scris *Triantafilu*, pe *Ian-lu al Duli* l-a scris *Γιάννος Δούλης*, pe *Ian-lu al Bărzoacă* *Γιάννος Περζεζιάς*, pe *Fotoniu* (augmentativ) *Fotumara Φωτόνης Φωτομάρας*, pe *Filiu Tanase* însă l-a scris întocmai după pronunțarea românească *Hiliu* (*Χήλιος*), căci *f* urmat de *i* se pronunță ca *h*; *Χήλιος* = *Hiliu* este prescurtat din *Filip*. *Duli* de mai sus este prescurtare românească din *Costanduli*. Pe *Piliu* său *Pilea Dzèghiar* său *Dzègar* D. *Pervòs* l-a scris *Τζεγέρης*; pe *Comna Troacă* l-a făcut *Κομνηνός Τράκας*, pe când el se subscria *Comna* și chiar așa este cunoscut. *I. Mela* (*Ι. Μελάς*) este prescurtat din *Cara-Bela* și *Cara-Mela* și apoi elenizat în *Μελάς*, care nu este nume grecesc.

La următorii terminațiunea *itul* arată locul de unde au fost, și cauza că ei sunt porecliți după localitate este că aveau porecle, cari nu le convenia se le poarte. Noi nu insistăm a-i demonstra că au fost Români, întâi că în forma subț care ne sunt dați este greu de a ne pronunța, dar când avem atâția însemnați armatoli Români am putea și să-i dăruim Grecilor, dacă ar putea să-i demonstre că au fost Greci, căci avem de unde, și apoi n'au nici o însemnătate, și nici nu mai sigurează ațuarea în istoriile revoluțiunei grecești. Aceștia sânt:

Triandafil Apocuritul
Mitru Misolonghitul
Vasili Arghirocastritul

Tanase Cricohoritul
Haralamp Papapolitul

Rămân *Spiru Xidi*, *Spiru Gheorgachi* și *Vasili Antonopol*. Xidi în grecește înseamnă *oțet*; *Xidi* și *Xida* la Români sunt porecliți de multe ori *bucali* [vezi un însemnat Român din orașul românesc *Aminciu* sau *Melzovo* (cum îi zice Grecii) de la Pind, la pag. 94, nota (26) spre fine]. Cât despre *Vasili* fiul lui *Antoni*, care se face de Greci la școală *Antonopulos*, ca și *Țapu*, *Țapopulos*, *Țara*, *Țaropulos*, etc. (vezi la No. 186) trebuie se-l demonstre că nu a fost Român cei ce se interesează a-l avea spre fală națională, precum și pe *Spiru Gheorgachi*. Noi cari știm starea în care se aflau Grecii (vezi la pag. 132, 124, 126, 127) și pozițiunea esecpțională ce ocupă Românii în imperiul turecesc cu armatoliile și cu necentenitele lor lupte cu oștirile împărătești, nici nu ne îndoim că și comandanții nedemonstrați de mai sus au fost Români.

Apărarea *Misolonghului* dar și eșirea faimoasă de la *Misolonghi* au fost făcute numai de generali, comandanți și soldați Români, și toate victoriile de pe uscat în contra Turcilor în toate luptele din revoluțiunea greacă au fost conduse și câștigate numai de Români. Lista comandanților victorii de la *Arahova* de mai sus demonstră ceea ce spunem. Numele celelalte din listă le poate găsi celitorul la pag. 145—149, la diferitele liste ce figurează în această scriere a noastră și la lista eroilor Români din revoluțiunea greacă, care va urma. *Nichita Stamateopol* de la cifra 2 a fost nepotul lui *T. Colocotroni*, despre care vezi la No. 28 și 163; *Haqi Mihali* a fost un Român din Balcani, și vorbim ațurea despre el; car *Constantin Ghioldasi* este *Costa Ghiutașii*, despre care vezi la No. 234.

No. 181. *Capitan Mânzila* purta numele de botez *Grijore*, și-l găsim în insula *Corfu*, se înțelege trecut acolo din Turcia, pe la 1798 (*Safas, Τορροκρατορική Ελλάς*, pag. 568). Numele *Mânzila* (*Μητζίλα*) arată că a fost Român.

No. 182. *Iani Meliu* (= *meiu*) era din provincia *Trifilia* din Peloponez, care provincie în timpul dominațiunei turecești se numia *Arcadia*. *Trifilia*, zice *Filimon* (III, pag. 415, la nota (a) de la Numărul 37), era împărțită în timpul dominațiunei turecești în patru plăși, adică plasa *Câmpului*, a *Salimeii*, a *Contovunelor* (munților *scurși*) și a *Giurgeii*. Ear la pagina 37 tot din vol. III cetim următoarele: „La 24 (Martie) *muntenii* din *Trifilia*, numiți *Δρέδες* (1), se resculară sub protopopol *Dimitrie Ciovară* (*Τσόρην*), *Alexi Fugi* și *Anton Dara*, și nevătămași goniră pe Turci, etc. La pag. 158 tot din vol. III, cetim că *Grigorie*, *Episcopul Metonei*, *Trifilian* de familie nobilă, de un caracter intrepid în toate, se lauda zicându-se *Dres* (*Δρές*). La această pagină *Filimon* pune nota (a) și trimite la pag. 433 la nota (a) de la No. 158, unde cetim următoarele: „*Trifilienii*, zăși *Arcadienii* în timpul dominațiunei turecești, fură porecliți *Δρέδες* în timpul revoluțiunei din cauza următoare: *Πρώτος ἐπωνομάσθη τοιοῦτος (ἦτοι ὀρθὸς καὶ καθαρὸς ἄνθρωπος) ὁ Ἰωάννης Μέ-*

(1) Adică *Dreși*.

λιος, πρὶν μὲν ἀρματολὸς, ἔπειτα δὲ ὑπηρετήσας ἐν τῷ Ἴονίῳ κρᾶται ὑπὸ τοῦς Ῥώσσοις, Γάλλοις καὶ λογαγὸς ὑπὸ τοῦς Ἀγγλοῦς. Ἀπὸ τούτου, ὡς Σουλμοχωρίτου, ἐπωνομάσθησαν Δρέδες καὶ ὅλοι οἱ Σουλμοχωρίται, ἦτοι οἱ ὄρειοὶ Τριφύλια ἐπὶ τὸ καταχρηστικώτερον, διότι τὸ Δρές ἔλαβε πλέον τὴν σημασίαν τοῦ ἀνδρείου. Οὕτως ὁ Μεθώνης Γρηγόριος συνείθεζε καυχώμενος „Εἶμαι Δρές, ἦτοι καθαρὸς τῇ καρδίᾳ καὶ ἀνδρείος ἀνὴρ», adecă în traducere: „Cel ăntăiū care fu poreclit astfel (Δρές, adecă om *drept* și curat) fu Ioan Meliū, care mai nainte era *armatol*, ear pe urmă servi în statul Ionian subț Rușī, Francejī și colonel subț Inglejī. De la el, care era Suli-mohorit, fură poreclīți *Dreșī* [Δρέδες, pluralul în grecește a lui Δρές (1)] și toți Suli-mohorițīi, adecă *munteni* Trifilienī; de la el și toți Trifilienīi în mod abuziv, pentru că cuvântul *Dres* (Δρές) luă de atunci sensul de *viteaz*. Astfel Grigorie episcopul Metonieī avea obiceiū a se lăuda: „*Sânt Dres*», adecă „*curat* de inimă și bărbat *viteaz*». Orī cine înțelege din această citațiune că este vorba de adjectivul *dres* făcut de la supinul verbului *dreg*. Românīi din afară de Peloponez întrebuințează cuvântul *dres* pentru aceī vitejī luptători, pe cari nu-ī prinde *glontele* și despre cari poporul crede că sânt *dreșī* cu farmece pentru aceasta; ear cuvântul *drept*, mai rar, pentru un om care nu este gârbov sau ghebos, ci *drept* ca *luminarea* și prin urmare și *voinic*. Românīi din afară din Peloponez mai aū și cuvântul *iscu* în sens de *drept* (opusul lui gârbov) ca *luminarea*, *dârj*, *viteaz*. Cuvântul *iscu* nu este alta ceva de cât grecescul ἴσιος (= *drept*), pe care adoptându-l Românīi pe lūngă *drept* și *dres* al lor, îl făcură *iscu*, și-l uzitează ăntăiū la *prunci*, când dabīa pot sta în picioare, și când īi pun se stea pe picioare și le zīc: *stăi iscu*, adecă *stăi drept*, ceea ce în România se zīc: *stăi cupăcel*. Multor *prunci*, cari la prima încercare stău *iscu*, le daū porecla *iscu*, care la unīi le rămāne în toată viața. Porecla *iscu* ănsă nu se dă numai la *prunci*, ci și la adulți, când sânt *dreptī* de statură, și *iscu* atunci are și sensul de *drept*, dar și de *dârj*, *voinic*, *viteaz*. Astfel un *armatol* Român numit *Andrei Bacōla*, fu poreclit *Andrei Iscu*, adecă *Andrei viteazul*. Turcīi pentru vitejīile sale îl mai porecliră și ei *Deli-Iscu* și *Caru-Iscu*, ceea ce însemnează: *Deliul Deliilor*. Avem se vedem mai încolo că croul Gheorghe *Caraiscachi* a fost fiul lui *Andrei Bacōla*, poreclit *Iscu*, *Cora-Iscu* și *Deli-Iscu*. (Vezi la No. 207).

Fiind că este vorba de provincia Trifilia din Peloponez, dăm următoarele nume românești de luptători Trifilienī în revoluțiunea greacă de la 1821 așa cum le găsim în istoricul revoluțiunei grecești protosinghelul *Am-brosie Frantzis* (vol. IV, pag. 157—158):

Ianachi Meliū (= meīu)
Gheorghe Săracu (Σάρακος)
Protop. Dimitrie Cioară (Τσόραης)
Panaioti Tufă (Ντούφας)

Costantin Gociū
Costantin Buhană.
Alexandru Mănușīū.
Gheorghe Fugī.

(1) Vezi și la No. 189 idea eronată a D-lui Satas despre *Dres* și *Δρέδες*.

Anton Dara
 Dimu Tociu
 Iani Cărecli (= cărecli).
 Iani Ciaciuli
 Anagnosti Baltă.

Gheorghe Pipili
 Gheorghe Atanasila
 Tanase Purnu (= prunu)
 Anagnosti Calangiu (din Giurgea).

Eur în Elida (vol. IV, pag. 159 :

Tanase Soare (Σόφης)
 Teodor Grijotî (vezi și la No. 284)
 Costa Cârje
 Mitru Mara (Filimon, III, 283)
 Dimitri Ciunu.

Spiru Gumă
 Tanase Mătrac
 Mihali Cara-Sulu
 Petru Micu
 Lieurg Creștenitu, etc.

În provincia Trifilia, afară de plasa Câmpului, cele-lalte trei plăși cuprind satele de pe munți ale *Suli-mohoriștilor*, ale *munților scurși* (Κορτοζόβρια) și ale *Giurgenilor*. Toți muntenii pentru vitejile lor fură porecliți *dreși*, adică *viteji*. Cine le-a dat această poreclă românească? negreșit că nu Grecii, căci i-ar fi poreclit cu poreclă grecească, ci ei întâiu porecliră *dres* pe Iani Melin, apoi din cauza vitejiilor ce făcură în timpul revoluțiunei se porecliră *dreși* (Δρέδες) și de alții. Nu începe dar nici o îndocală că sunt Români, și numele românești citate mai sus confirmă aceasta. Apoi numele de Κορτοζόβρια = *munți scurși* al uneia dintre plăși, munți, cari ne sunt dați cu numele de *Scorta* de *Cronica Moreii* (a Peloponezului); numele plășii a doaua *Suli-mohoriștii* care și el este româneș, precum și cel al plășii a treia *Giurgea*, pe lângă numele de sate date de noi, după D. Satas, la pag. 104, la nota 52; toate acestea arată că avem a face cu o provincie locuită de Români. Traducerea numelui vechi al munților *Scurși* (*Scorta*) prin Κορτοζόβρια, arată că sensul cuvântului *Scorta* dat de *cronica Moreii* este cel dat de Români; Fallmerayer dar (*Geschichte der Halbinsel Morea, Stuttgart und Tübingen, 1830, vol. I, pag. 316*), care se încearcă cu toate puterile se demonstre ca *Slavonă* invaziunea barbarilor în Peloponez, și care prin urmare a crezut că și *Trifilia* a fost slavizată, n'are drept când zice despre partea muntoasă a Arcadii din ambele părți ale riului Alfeu că *după slavizarea țării* luă numele de *Scorta* (hatte nach Slavinisirung des Landes den Namen *Skorta* erhalten), și că acest nume *Scorta* est. cuvântul ruso-iliric *Gortan*, care însemnează *strîmtori de vale, văgăunii*. Traducerea în grecoște a lui *Scorta* (munții *Scurși*) prin Κορτοζόβρια arată neesactitatea celor susținute de Fallmerayer. La pagina citată mai sus el ne vorbește după *cronica Moreii* că munții *Scurși* (*Scorta*, τὰ Σκόρτα, adică τὰ Σκόρτα βονιά = *scurșii munți*) erau locuiți de un popor *neastempărat și rășboinic*, între care familia Βορτζάρη, care locuia în castelul Arahova de pe stâncile nalte, se deosebîa prin putere și influință. Mai încolo la pag. 368 Fallmerayer citează din *cronica Moreii*, că *Ville-Harduin*, când năvăli în Peloponez cu *Cruciații* și

vru să-l cucerească, zise că pînă când nu se vor lua strimtorile munților *Scurți* și castelul familiei *Βουτζαρᾶς*, nu poate gândi la atacarea orașelor peninsulei. Apoi în nota (*) de la pag. 368 Fallmerayer spune: Auf der Burg Araklovon lag ein tapferer Krieger aus der gräicisrten Barbarenfamilie Butzara (ἀπὸ τοῦ Βουτζαρᾶδες), adică: „Pe castelul Araclovon era un țapen luptător din familia barbară grecizată *Butara* (a *Butaraților*)„.

Din cronica Moreii se știe că din toate populațiunile din Peloponez cei cari au făcut cea mai mare rezistență Cruciaților au fost muntenii de la munții *Scurți* (τὰ Σκόρτα) și cei dintre Metona și Patras, unii sub prințul *Βουτζαρᾶς* și cei-lalți sub prințul *Βραγᾶς*. D. Satas (Documents inédits relatifs à l'hist. de la Grèce au moyen âge, vol. I, pag. XVIII) susține că *Βουτζαρᾶς* și *Βραγᾶς* și muntenii de la munții *Scurți* din Trifilia au fost *Albaneji* zicînd că numele *Βουτζαρᾶς* îi amintește pe Suliatul *Boțari*, apărătorul independenței elenice, al cărui nume îl derivă de la cuvintele *botza*, *boza*, *buza*, ear *Βραγᾶς* că și el este un nume albanezesc, pe care îl derivă de la *bran*, *branis*, *sbranis*. Noi am văzut mai sus că numele ce poartă și astăzi muntenii din Trifilia, unde se află munții *Scurți* și *Suli-mohoriți* și *Giurgeni*, sînt românești; am văzut la pag. 104, nota 52, că numele satelor date acolo sînt românești; am văzut că armatolul *Suli-mohoriților*, Ioan *Meliu*, poartă nume românesc, căci *Meliu* în dialectul macedoromân însemnează *mei*, poreclă dată la Români cari sînt *scurți*, precum și aceea de *Mazăre* și *Măzărachi*, pe care a purtat-o și un șef al unui mare trib de Români, cari după numele șefului lor fură numiți *Mazariți* și *Mazarachiți*, precum alții fură numiți *Buii* și *Malacași* sau *Malacașiți* (vezi la pagina 8); am văzut că *Ioan Meliu* pentru vitejiile sale fu poreclit, se înțelege, de compatrioții săi Trifilienii *Suli-Mohoriți* sau cei-lalți, cu porecla *dres*, poreclă românească, pe care nu puteau se i-o dea nici Grecii nici Albanezii; numele τὰ Σκόρτα βουγᾶ am văzut că nu este slavonescul *Gortan*, care însemnează *strimtori de văi*; numele castelului *Araclovon* de și slavonesc are pe *a* de la început, care ne arată că cei ce-l numiră astfel și cari locuiau într'ênsul au fost Români, căci Români de dincolo de Dunăre la toate cuvintele începătoare cu *r* pun un *a* înaintea lui, așa că și cuvîntul *Raclovon*, *Rahova* numai Români puteau să-l facă *Araclovon* și *Arahova*; D. Satas spune că numele *Βουτζαρᾶς* îi amintește pe *Botzari*. *Βουτζαρᾶς* nu poate fi alta decît românescul *Bucîra*, care este *Bocîar*, formă augmentativă a lui *Boț* și *Bociu*, și care luînd la fine pe *a* (ca la Mitru, Mitra, acest, acesta), etc. (vezi la pag. 33, nota) și trecînd accentul la penultimă, a schimbat în *u* și pe *o* de la *Bociar*, și s'a făcut *Bucîra*. Cât despre *Βραγᾶς*, pe care D. Satas îl derivă de la *bran*, *branis*, *sbranis*, spunem că el nu reproduce un nume *Branas*, ci pe *Vrană* sau *Vrana*, nume pe care nu-l poartă nici un Albanez nici în forma de *Brana* nici în forma de *Vrana*, ci-l găsim și astăzi numai la Români din peninsula Balanică. Ca se nu cităm porecla *Vrană* din multe liste ce posedăm încă inedite de numele a mii de locuitori din sate

românești din peninsula Balcanică, poreclă foarte des găsită, dăm din *Lambride* (vol. I, pag. 146, rândurile 25 și 27) pe *Vrană* papa Ioan și Ioan *Vrană*, Români din comuna românească *Grebenișii* din provincia *Zagori* din Epir. În cartea D-lui Doctor *Lambride* această poreclă se găsește des la Români.

Din toate cele de mai sus dăr rezultă că *Trifilia* a fost colonizată de Români, nu de Albaneji, nici de barbarii *Sclavuni*, despre cari se zice că inundară Peloponezul, Sclavuni cari, luați și cercelați de aproape, nu sânt alta ceva de cât Români din *Moesia* și *Tracia*, din cari mare parte fură siliți să se disloace spre sud ne mai putând se reziste la potopul barbarilor cari năvăliră în acele provincii (1).

Revenind la armatolul Iani *Meliu*, de la care ne-am abătut pentru a demonstra romanitatea sa și a compatrioților săi, trebuie se mai spunem că *Φωτάκος* (*Ἀρμονημονεύματα περὶ τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως*, pag. 201, rândul 23) ne dă porecla *Meliu* în forma românească chiar în limba grecească, când la pagina citată scrie pe niște rude ale lui *Meliu*: τὸν Δημήτρη καὶ Κωνσταντῆ Μέλίου.

Iani *Meliu* a fost asasinat în timpul revoluțiunei grecești (Filimon, IV, pag. 116).

No. 183. *Mitru Mitala*, armatol la Parnas, era dintr'un sat *Sigdița*. Numele *Mitala* (*Μίταλα*) este augmentativ Macedoromân a lui *Mitu* (= Mitru, Dumitru), și prin urmare armatolul în chestiune a fost *Român*. Vezi despre el în *Satas* (*Χρον. ἀνεκδότων Γαλαξιδίου*, pag. 175 jos), ear despre *Mitu*, la pagina 25, nota (1) din această scriere a noastră, și despre forma *ali*, *ală*, la pag. 46 No. 36.

No. 184. Capitan *Murtu* a fost împreună cu capitan *Vlaho-Ghîorgachi* protopalicar al armatolului *Iani Belu* sau *Belo-Ianu* din Etolia, și străbun al unui *Tanasila Ferentinu*, *celnic* (1) bogat din Acarnania (*Ἀρκετ. Βαλαωρίτης*, în *'Αθ. Διάκος*, pag. 187—195, și în special pag. 192 și 194). *Murtu*, cu nume românesc, camarad de arme cu *Vlaho-Ghîorgachi*, și adiutant al armatolului român *Iani Belu*, nu poate fi de cât *Român*. Vezi despre numele *Murtu* la pag. 43 No. 5; despre *Iani Belu* la No. 151; ear despre *Vlaho-Ghîorgachi* la No. 203.

No. 185. *Hristu Palasca* era Suliat, fiul lui *Triandafil Palasca*. *Triandafil* *Palasca* era ginerele lui Chițu Boțari, tatăl lui Marcu Boțari, și *Perevos* ne spune (*Ἰστ. τῶν Σουλίου*, etc., vol. I, pag. 70) că el trădă pe Sulfai și împinse la trădare și pe socrul său. Pe de altă parte *Perevos*, în opul citat mai sus (vol. I, pag. 129), ne spune că Sulfaii Cușu-Nica și unu Puliu Gușiu *Buzbă*, din tribul *Buz-bașilor*, fiind amenințate de a fi decapitate de Ali-pașa niște rude ale lor cari erau zăloage în mâinile satrapului, se învoiră cu el pentru scăparea lor ca să introducă pe ascuns în Suli oștire de a lui Ali-pașa.

(1) Vezi detalieri interesante la No. 189.

(1) Vezi însemnarea cuvântului la pag. 51 și 210, nota (1).

Pouqueville aseminea spune că *Puliu Gușiu Buzbă*, arătând oareși care slăbiciune într'o luptă, nu mai putea se trăească în Suli nici el nici familia sa pentru ocările de toate zilele ce li se făceau de cei-lalți Sulițați și Suliate, și prin urmare se decise se-î pedepsească pe toți prin trădare, și introduse pe ascuns în Suli oștire de a lui Ali-pașa, pe când Sulițații erau în luptă cu el (Pouqueville, Hist. de la régénér. vol. I, pag. 158). Ear la pag. 37 din volumul al IV al aceleiași op, Pouqueville ne spune că *Hristu Palasca* era fiu al aceluși *Puliu Gușiu Buzbă*, care trădă *Sulul*. Ênsă tot Pouqueville pe acest *Puliu Gușiu* îl numește : „*le traître Palasca*„ la pag. 170 din volumul ăntăiū. *Puliu Gușiu Buzbă* dar se vede că era poreclit și *Palasca*. Pe acest trădător *Puliu Gușiu Palasca* Perēvos (Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας (vol. I, pag. 70) îl numește și *Triandafil Palasca* (Τριαντάφυλλοι, Παλάσκων λεγόμενον).

Orî cum am admite, orî că *Puliu Gușiu* este altă persoană, orî că este tot aceeași cu *Triandafil Palasca*, care s'ar fi numit *Triandafil Puliu Gușiu* și poreclit *Palasca*, rezultă că *Hristu Palasca* a fost fiul unui om însemnat din Suli, dar care saū de ură către compatrioții săi saū de slăbiciune pentru a-și scăpa niște rude zăloage, în pericol de a fi decapitate de Ali-pașa, a fost trădătorul compatrioților săi. *Triandafil Palasca* saū *Triandafil Puliu Gușiu Palasca*, după catastrofa Sulițaților în urma trădării sale, fu prins de armatolul Gheorghe Caraiscachi și predat lui Ali-pașa, care dădu ordin de-î sfărâmară cîolanele cu cîocanul spre respłata rēului ce făcu, după cum vom vorbi pe larg mai departe (Perevos, Ἱστορία τοῦ Σουλίου, etc., vol. I, pag. 166—167).

Hristu Palasca pēnē la 1820 trăi în insulele Ioniane, unde toți Sulițații se retraseră după ce evacuară munții Suli la 1804. El servi acolo subț Ruși, când ocupară insulele Ioniane, și căpētă gradul de *maior* în artilerie (Pouqueville, régénér. vol. IV, p. 37 jos). Și în Filimon, (vol. I, p. 133) găsim pe *Hristu Palasca* subscris într'o petițiune adresată la 1814 Impēratului Rusiī Alexandru de vre-o 32 de comandanți de oștire, cei mai mulți Sulițați, prin care petițiune cereau a fi luați în serviciul militar rusesc (1). După această dată pēnē la 1820 numele lui *Hristu Palasca* nu se aude. În acest interval ênsă se vede că fu silit sē se împace cu Ali-pașa și se între în serviciul lui militar, poate din cauză că Ali-pașa mai avea încă în mîna sa zăloage din familia lui *Palasca*, cari erau amenințate de moarte, și-l puse în alternativă se alegă, precum făcu și cu alți Sulițați. De aceea la 1820, când Ali-pașa fu *măzilit*, *Hristu Palasca* combate pentru el în contra oștirilor impērătești fiind comandant peste un corp de o mic de soldați. În acest timp își libe-rase familia din mînile lui Ali-pașa și o trimise în comuna românească *Că-*

(1) În acea petițiune comandanții spun că și ei și familiile lor sînt amenințați de a muri de foame, căci în Turcia nu se mai pot întoarce, ear Inglezii, în armata căvora servira pēnē atunci, îi congediară ne mai avēnd trebuință de serviciul lor.

lăreții de la Pind. După decapitarea lui Ali-pașa, fiind că cei mai mulți generali ai lui trecură în serviciul Sultanului, trecu și *Hristu Palasca* cu gradul său de *chiliarch*, și împreună cu generalul *Omer Vrioni* și cu *Alexi Nuțu*, care pînă atunci servi cu mare fidelitate cauza lui Ali-pașa, intrară cu oștirile împărătești în Grecia în contra insurgenților și ajunseră aproape de orașul Levadia din Beoția, pe care-l asediară. *Hristu Palasca* și *Alexi Nuțu* (1), ca creștini, simpatizau negreșit pentru cauza revoluționarilor și aduseră mari servicii Creștinilor. Pe când încă continua asediul, *Hristu Palasca* află că Turcii cărăși îi luaseră familia din *Căldăreți* ca zălog, și atunci în loc să se devoteze mai mult Turcilor pentru a nu periclita viața ei, el trecu imediat la revoluționari împreună cu *Alexi Nuțu*, și se puse sub steagul lui *Odiseu Andrușu*, și prin curajul și experiența sa militară aduse mari servicii revoluțiunii și sub *Odiseu Andrușu* și ca comandant a parte mai târziu.

Odiseu Andrușu, *Hristu Palasca* și *Alexi Nuțu* se cunoșteau de mai înainte ca unii cari au fost în serviciul lui Ali-pașa. Însă *Odiseu* îi disprețuia, pe *Palasca* ca fiu de trădător, care în loc se răsbune moartea tatălui său servia pe acela care-l omori, iar pe *Alexi Nuțu* ca pe un boer, care cât timp a fost cu Ali-pașa nu căuta de cât interesele lui și a-și mînșina pozițiunea naltă ce ocupa fără a gândi la liberarea Creștinilor. *Odiseu* în revoluțiunea greacă era unul din cei mai viteji generali, și era comandantul tuturor trupelor revoluționare din Grecia orientală, și avea sub el mulți însemnați armatoli, și ajunse celebru în Grecia chiar de la începutul revoluțiunii prin câteva lupte foarte îndrăznețe încoronate de succes. Însă căți-va *dascăli* și *arhiepiscopi*, cari n'aveau nici o idee de război, formaseră un guvern provizoriu și începură a da ordine și lui *Odiseu*, care supărându-se de aceasta merse în contra lor ca să-i prindă. Aceștia ca și alții cari se intitulau guvern provizoriu începură a prigoni pe *Odiseu* ca nesupus, și într'o zi deciseră ca să-i ia comanda, pe care nu i-o dăduseră ei, ci renumele său printre armatoli și victoriile sale, și numiră în locul lui pe *Hristu Palasca* și pe *Alexi Nuțu*, pe cari îi trimiseră să-l înlocuească. Pe când aceștia mergeau se înlocuieșcă pe *Odiseu*, diferite rumori se răspândiseră că ei mergeau cu decrete se ucidă pe *Odiseu* condamnat de cei de la guvernul provizoriu. Deci cum ajunseră în lagărul lui *Odiseu* și-i celiră decretele de numirea lor, *Odiseu* adunând în jurul său pe ostașii săi îi întrebă pe cine vor ei de general, pe el sau pe *Hristu Palasca* și pe *Alexi Nuțu*; și ei într'un singur glas răspunseră că pe el. Atunci *Odiseu* zise în gura mare către ei „dacă mă vreți pe mine și aceștia au venit să mă gonească dintre voi, pedepsiți pe inamicii voștri și pe ai mei.” După aceste vorbe *Odiseu* se retrase și se făcu o mare ochlagogie printre soldați, cari cu strigăte de „moarte inamicilor generalului nostru”, uciseră pe *Hristu Palasca* și pe *Alexi Nuțu* (1822, Maiu 25).

(1) Vezi despre *Alexi Nuțu* la pag. 131-132, nota (2).

Hristu Palasca avea de rudă pe unu *Liușia* (Λιούσια), care-l însoția când *Palasca* împreună cu Omer Vrionă intrară cu oștirile turcești în Beoția (Filimon, vol. IV, pag. 122). Numele *Liușia* este prescurtat din *Tuliușia*, diminutiv lui *Tuliu* (vezi la pag. 7).

Numele *pălască* în dialectul Macedoromân însemnează *cartușieră*, și se dă ca poreclă la *voinică*. Tricupis ênsă (vol. II, pag. 239, rândul 7, 34 și pretulindenî) serie Μπαλάσκας. Se fie oare atuncî porecla *Balașca*, poreclă care se aude des printre Români pe lîngă *Balu*, *Balațu*, *Balășiu*, *Balășia*, *Bealișea*, *Bălășica*, *Balașca*? Noi nu credem, căci cuvîntul *pălască*, unîi îl pronunță *bălască*, precum și cuvîntul *tufechi* (pușcă) *dufechi*.

Hristu Palasca era fiul lui *Puliu Gușiu Buz-bă* din Suli, din tribul *Buzbașilor*, despre care spune *Perevos* (Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ Παργας, vol. I, pag. 14) că veni în *Suli* de la *Βλαχολόγρια*, adică de la satele românești. Nu încape dar nici o îndocală că *Hristu Palasca* a fost *Român*.

Perevos, de origină Român, elenizat de mult și necunoscînd limba română, apoi adept infocat al elenizării cât mai curînd a Românilor, n'a vrut se spună că *Sulițații* aũ fost Români, ci-i numește *Elini* pretulindenî unde vorbește de ei. Dar numai pe *Sulițați* îi numește *Elini*? Și pe cei-lalți Români pretulindenî îi numește *Elini*. În cartea sa Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ Παργας de la pag. 22 pînă la 37 ne dă ca *Elini* pe următorii căpitani Români. Acești căpitani sînt: *Iani Buevală*, *Capitan Zidru*, *Capitan Točic*, *Capitan Iani Corali*, *Macri-Tanase*, *Macri-Puliu*, *Bajdechi*, *Giuvara*, *State*, *Caraiscu*, *Blahava*, *Lazești*, *Nicu Țara*, *Andrușu*, *Cačioni*, *Cačiondoni*, *Lepeniți*, *Țaghila*, *Sterghiu Sturnari*, *Naca*, *Ciolac*, etc. „Poate că nu știa *Perevos* că aũ fost Români”, va zice cineva. Noi rîspundem că știa, precum aũ știut și știu bine mai toți scriitorii moderni Greci, cari aũ scris despre armatoli; dar de ce atuncî n'aũ spus că aũ fost *Români*? Se rîspundă cei cari aũ darul de a ghici.

Cîteva cuvinte încă despre *Palasca* și terminăm. *Perevos* spune *eronat* (Ἱστορία πολεμικῶν, vol. I, pag. 61 jos — 62 sus) că *Hristu Palasca* era din satul *Godești*. Satul *Godești* este românesc, se află pe *Pind* și dădu și el doi însemnați armatoli, pe *Iani Costu* și pe *Iani Cutulida*, despre cari vezi la No. 220 și No. 224.

No. 186. *Dimitri Paliopol* a fost din orașul românesc *Cărpenișu* de la munții *Agrafa* (Ἀγραβαντινός. Χρονολογ. τῆς Ἡπείρου, vol. I, pag. 256, nota 1°); pag. 284 și 298, nota 1); *Pouqueville*, voyage, ediț. I, vol. V, pag. 399 jos și 400—404; *Gudas*, vol. VIII, pag. 444, 445). După cuprinsul citațiunilor de mai sus familia lui *Dimitri Paliopol* a fost una din cele mai influente din *Cărpenișu*, dar prigonită de *Curt-pașa* (vezi nota (2) de la pag. 131—132), era scăpătată în timpul copilăriei lui *Dimitrie Paliopol*. Acesta rămas orfan de tătă în vîrsta de 14 ani, fu silit să se espatrieze ca se scape de inimiții familiei sale, și intră în trupa unui *Armatol* rebel, unde în pușin timp se distinsese prin curajă rar și prudență, și formă o trupă a sa, cu care punea

groaza în Turci. „Le bruit de sa *valeur* volait de bouche en bouche,» zice Pouqueville (voyage, ediț. I, vol. V, pag. 400), și renumele de vitejie a lui *Paliopol* ajunse așa de mare, în cât la aceeași pagină Pouqueville spune: „Dans les siècles héroïques Paléopoulos serait devenu un autre Thésée, tandis que parmi les Grecs humiliés il ne pouvait être qu'un chef de parlisans,». Tot la această pagină ne spune Pouqueville despre *Paliopol* că un vechi amic al tatălui său, *Canavos*, grec de rasă antică, îl *smulse* din cariera aventuroasă de armatol, ce îmbrățoșase, îi dădu de nevastă pe unica sa fiică, și fiind că era influent pe lângă Ali-pașa, reuși a-l face carăși primat al *Cârpenișului*. Inimicii săi ênsă reușiră a scoate un firman de moartea lui *Paliopol*, și el fu silit carăși se se declare rebel, și doi ani de zile a fost în continue lupte cu vizirul Tesalii, după cari carăși fu recunoscut de *primat* al Etoliei. Atunci Ali-pașa, cunoscând meritele lui militare, îl luă în serviciul său militar, și de atunci *Paliopol* deveni omul lui Ali-pașa, cu care era de aceeași vârstă și cu care semina atata, în cât îi numău „*Menechmă Epiroți*». Ceea ce-i lega pe lângă acestea era și faptul, că și părinții lor erau amici intimi. Pe când seminau așa de mult în fizionomie, diferiau cu totul în calitățile inimei. *Paliopol* era viteaz, sincer și veridic, pe când Ali-pașa era fricos și ipocrit. În toate luptele ce avu Ali-pașa cu rivalii săi Pași Albaneji *Paliopol* îi comanda oștirile și-i câștiga luptele, pe când Ali-pașa, când se apropia momentul luptelor, îngălbenia de frică și ruga pe *Paliopol* se-î dea costumul său și el se se îmbrăce cu hainele lui Ali-pașa, și făcea aceasta ca se nu fie descoperit de inimici, mai cu seamă când era silit se fugă. Aceasta o făcu de multe ori și când era învins de *Suliați* (vezi despre toate acestea, pe cari le rezumăm în traducere, Pouqueville, voyage, vol. V, pag. 400—401 și nota (1) de la 401, ediț. I). Pouqueville ne spune în nota de mai sus că *Paliopol* vèzând lașitatea lui Ali-pașa, de multe ori îi trecu prin minte se ucidă pe acest monstru și se scape lumea de el, dar *Canavos*, socrul său, nu-l lăsă sè-și păteze onoarea, cu tot binele ce era se aducă prin acel asasinat.

Paliopol ajunse idolul soldaților lui Ali-pașa, și acesta se gândia cum se scape acuma de el. Decî asasină întâi pe socrul lui, cu toate că-î aduse mari servicii, și pregăti asasinarea și a lui *Paliopol*; acesta ênsă aflând scopurile satrapului se retrase în munții *Agrafa* și îmbrățoșie carăși viața de armatol și luptă patru ani cu oștirile lui Ali-pașa, dar ce putea se face în contra atâtor oștiri el cu o mână de oameni în discordia în care erau puși pe atunci Armatoții cei-lalți (1)? Decî prigonit din toate părțile scăpă la Constantinopoli, unde puindu-se sub protecțiunea legațiunei Franceze, adresă Porții la 1812 o justificare a purtării sale și un plan detaliat despre mijloacele prin cari s'ar putea doborî Ali-pașa, al cărui mărire amenința detronarea Sultanului (Pouqueville, voyage, vol. V, pag. 402—403).

1) Pouqueville, régén. vol. I, pag. 189, 174—5.

Poarta ascultă consiliile lui Paľiopol, dar planul a fost trădat de spioni lui Ali-paşa şi nu reuşi, când toemai pe la 1820 un vechiū amic a lui Paľiopol, Pašo-bei, reuşi pe lūngă Sultan a-l pune în aplicare luānd cu el 20 de miī de soldaŭi şi mergēnd în contra lui Ali-paşa. *Paľiopol* fiind atunci la Constantinopoli bolnav şi bātrēn, pe cānd Pašo-bei era gata de plecarea în contra lui Ali-paşa, îl chemā la el şi încuragindu-l îi zise: „*mor cu regret cā nu pot se mē gāsesce cu tine pe muntele Driscos* (1; *Ali-paşa ar recunoaşte încā pe Paľiopol din ruelul groasē sale puşti*„. Pouqueville (Hist. de la rēgēnēr. vol. I, pag. 398), de la care traducem cuvintele de mai sus ale lui Paľiopol, adaugā în nota (1) de la pagina 398 urmātoarele cuvinte: „*Le fusil de Paľeopulos, appellē Milioni, ētait d'un calibre ēnorme; il avait une rēputation aussī grande chez les Ēpirotes, que l'ēpēe de Roland parmi nos anciens preux*„. Tot aşa era şi sabia armatolului *Condo-Iani*, pe care o creditā nepotul sēū Caciāndoni (vezi la No. 47). D. Gudas (vol. VIII, pagina 444) ne spune cā *Paľiopol* a fost şi la Iaşi înainte de isbuenirea revoluŭiunei greceşti, şi cā acolo gāsi pe un compatriot al sēū numit *Tanase Furlida, tufeciū* de profesiune, care îi dādu ospitalitate şi ajutor, şi cā muri în *Iaşi* resturnat de o trāsură. Pouqueville zice cā *Paľiopol* muri puŭine zile dupē întvederea ce avu cu Pašo-bei, dar nu spune unde.

Despre faptele militare ale lui Paľiopol, atāt în serviciul lui Ali-paşa cât şi ca armatol, vorbeşte des Pouqueville în scrierile sale. (Vezi între altele, paginile: 92, 93, 94, 135, 136, 169, 174—5, 189, 250, 396, 397, 398, 399, în vol. I din Hist. de la rēgēnēratiōn de la Grēce, a treia ediŭie).

Trecem acuma la probele despre romanitatea lui *Paľiopol*. El era din *Cārpenişū*. Despre *Cārpenişū* catā ce ne spune Pouqueville (voyage, vol. IV, ediŭ. II, pag. 24): „*Carpēnitze*, bourgade de six cents familles *valaques* et albanaises *mahometanes*„. Ear la pag. 21, nota (2), linia āntāia cetim: „*Cadastre* du canton de *Carpenision* ou *Carpēnitze*„. Identitatea numelor *Carpenision* şi *Carpēnitze* este indispensabil se o constatām, cāci Pouqueville la pag. 21, nota (2) ne dā oraşul *Carpēnitze* de la pag. 24 cu numele *Carpenision*, şi ni-l dā locuit de 1000 de familii cu adaosul în parentez: (moitiē Grecs et Turcs), pe cānd la pagina 24 pe *Carpenision* ni-l dā cu numele *Carpēnitze* spuid cā este locuit de 600 de familii Romāneşti şi Albanezeşti *mahometane*. Este acelaşi oraş, cel mai mare din toată provincia *Cārpenişūlū*. Acel moitiē *Grecs et Turcs* a lui Pouqueville din cele 1000 de familii ce ne dā la pag. 21, nota (2), care este în contrazicere cu cele 600 de familii de la pag. 24, nu poate însemna alta ceva de cât cā jumătate sūnt *Cresŭtini*, jumătate *Turci*. *Albaneşii mahometani*, despre cari vorbeşte Pouqueville la pag. 24, sūnt *Fārşeroŭi* tureciŭi de mult, altfel Romāniū din *Cārpenişū* trebuia se facā una din doauē, orī se nu priimeascā în oraşul lor *Turci*, orī se părăseascā oraşul. Aşa aū făcut totdeauna Romāniū în orī-ce provincie tur-

(1) Este lūngă Janina, capitala lui Ali-paşa.

cească. Provincia întreagă a *Cârpenişului* afară de câteva sate grecizate deja este locuită și astăzi numai de Români, și cetitorul necrezător n'are de cât se deschidă volumul citat mai sus al cărții lui Pouqueville la pag. 21, 22, 23, 24, și cetind numele românești ale satelor se va încredința despre ceea ce spunem, precum și despre provincia Agrafa, a cării nume de sate le poate citi la pag. 17 și 18. Un *Cârpenişian* dar creștin nu poate fi de cât Român, dacă am admite că cei turciți nu mai sînt Români de sînge. Dar dacă Dimitrie Paliopol *Cârpenişianul* a fost Român, de ce se poreclia *Παλιόπουλος*, adică fiul lui *Παλιός* (= *vechiu*)? Mai întăiu observăm că numele *Παλιόπουλος* nu se pronunță de Greci *Paleopulos*, ci *Paliopulos*, și Grecii moderni n'au poreclă *Παλιός* (pronunță *paleos*), ci *Παλιός*, și de la *Παλιός* profesorii Greci fac pe *Παλιόπουλος*, pe care ei și cei cari vor să elenizeze îl pronunță *Παλιόπουλος*, dar il scriu sau mai bine îl tipărese *Παλιόπουλος*. Prin urmare *Παλιόπουλος* este *Παλιόπουλος*, adică *Paliopulos*. Dacă pronunțăm numele cum îl pronunță Grecii, adică *Paliopulos*, și scoatem terminația *πουλος*, ne rămâne numele simplu *Paliu*, care este una din douăe, sau grecescul *παλιου* (vechiu), sau macedoromânescul *paliu*, care este *païu* în dialectul din România. Profesorii Greci, cari au mania de a eleniza numele românești ale elevilor Români, prefac porecla *Ταρου* în *Ταροπυλος* *Τσαρόπουλος* (Tricupis, II, pag. 78), porecla *Pisca* în *Πισκοπυλος* *Πισκόπουλος* (Filimon, I, pag. 341), porecla *Ταρα* în *Ταροπυλος* *Ταρόπουλος* (Satas, *Τουρισμ. Ελλάς*, pag. 577, nota), porecla *Τιρου* (= *cîur* în dial. macedor.) în *Τιροπυλος* *Τιρόπουλος* (Filimon, I, pag. 414), porecla *Pucur* în *Βυκουπυλος* *Μπουκουρόπουλος* (*Φωτάκος*, pag. 239), porecla Mămăligă în *Μαμαλινγιδίς* *Μαμαλιγκιζίδης* (Passov, pagina 102, cântecul CXXX, versul 5), etc., etc. Aceste nume terminate și aschimonosite astfel în *πουλος*, Români pentru motive de decență dictată de coincidență supărăcioasă pentru urechile lor caută cu toate chipurile să le evite, și când n'au încotro apoi le pronunță *plu* în loc de *pulos*, și zic *Lazoplui*, *Palioplui*, etc. și scapă de cacofonie. Ce s'a întemplat dar cu formarea poreclei *Paliopulos*? tatăl lui Dimitrie *Paliopol* se numia *Ioan Paliu*, adică Ioan *Païu*, și profesorul îi schimbă numele în *Paliopulos*, precum alții schimbă pe *Ταρου* în *Ταροπυλος*, și *Paliu* prefăcut în *Paliopulos* s'a pronunțat *Paliopulos* (*Παλιόπουλος*) și s'a scris de cărturarî *Παλιόπουλος* și pronunțat *Paleopulos* de cei cari nu înțeleg bine limba greacă modernă. *Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης*, care a scris în limba poporului grecesc, și care este pentru Greci un alt *Alexandri* al României, într'o notiță ce ne dă despre *Paliopol* în cartea sa *Κυρά Φροσύνη*, pag. 153, zice: „*Παλιόπουλος* ἢ *Παλιόπουλος*„, adică „*Paleopulos* sau *Paliopulos*„. Porecla *Paliu* (= *païu*) o poartă și o familie din comuna românească *Săracu* de pe Pind, și un doctor în medicină din această familie, actualminte medic la Preveza din Epir, se numește și se subserie *Leonida Paliu* (*Λεωνίδης Πάλιος*). Domnul Doctor *Paliu*, care poartă numele grecesc de botez *Λεωνίδης*, dacă și-ar fi grecizat și porecla în *Παλιόπουλος*

său Παληόπουλος, era se ne dea și D-sa mult de lucru ca să-l demonstrăm cu probe din cărți tipărite că este Român, cu toate că la 1880 trecând prin Preveza am făcut cunoștință cu D-sa și am vorbit și discutat despre multe lucruri în dialectul nostru macedoromân.

Dimitrie Palıopol dar a fost Român, și porecla lui nu este de la grecescul παλιός = *vechiu*, de unde să se fi făcut Παληόπουλος, după cum arătam aiurea dând probe nu din cărți tipărite, ci din informațiunile ce am căpătat din fața locului chiar de la rude.

Dar *Canavòs* (Καναβός), socrul lui Palıopol, a fost el *grec de rasă antică*, după cum spune Pouqueville în citațiunea ce am dat mai sus? Prin *grec de rasă antică* s'ar înțelege un grec coboritor de la un Elin din timpurile lui Pericles său în fine și din epoca post-clasică a Grecilor antici. Ênsă cuvântul *Canavòs* (Καναβός) din nenorocire pentru Canavești nu este *elinesc*. Apoi Pouqueville nu ne spune cum o poreclă Καναβός, care n'are nimica grecesc, poate arăta că cel ce o poartă este *Elin*. Negreșit că Pouqueville, dând peste acest nume, a gândit la acel Καναβός, care la intrarea Cruciaților în Constantinopoli (1204) a fost ales și proclamat de populațiunea din capitală împărat fără voia lui al imperiului Bizantin, dar foarte ăute depus (vezi în Νικήτας Χωνιάτης, pag. 744 și 746 (1), edițiunea Bonn). Dar nu știm ce probe au făcut pe Pouqueville se creadă pe Anagnosti Καναβός, socrul lui Palıopol, din Cărpenișu, ca descendent al aceluși efemer împărat, și a ne da și pe modernul Καναβός ca *grec de rasă antică*. În listele ce posedăm de numele ce poartă actualminte Români din peninsula Balcanică găsim des numele său mai bine porecla de Καναβός în formele *Cănāv*, *Scănāv* și *Scănāvva* (2) (pentru bărbați), și *Cănáva* (pentru femei). Dacă dar ne-am lua după Pouqueville, ar trebui ca unde găsim porecelele *Cănāv*, *Scănāv*, *Cănáva*, *Cănάve*, *Scănάve*, *Scănάvi*, se zicem că cei ce le poartă sânt descendenți ai efemerului împărat Bizantin Καναβός, ceea ce nu se poate, căci sânt mulți și în multe comune cei ce le poartă. Trebuie ênsă se fie unii din ei adevărații descendenți ai vechiului *Canavòs*, dar cari? Porecla Καναβός este transcrierea în grecește a lui *Cănāv* sau *Scănāv*, care se făcu și Καναβής și Σκαναβής de Greci, nume purtat de mulți Români. Cuvântul negreșit este latinesc, și se află în feminin *canaba* și la plural *canabae* cu însemnarea de: *corporațiune, sat, cătun* pentru Romanii așezați în țările cucerite de ei în afară din Italia, și aceste *cătune* provizorii erau locuite de regulă la început de *legionarii* Români. *Canabenses* se numău locuitorii *acestor cătune*.

(1) Νεωρίαν τινά λαβόντες Νικόλαον τήν κληρίν, Καναβόν τήν επίκληρίν, εις βασιλεία χριστιανήν ἔκοισα. Ear la pag. 746: . . . Καναβῶ ἀνδρὶ τὸ ἕθνος μελιχῶ καὶ δεξιῶ τήν γνώμην, μηδ' ἄφρονεὶ τὰ πολεμικά. La pagina 747 se spune că Nicolae Canavòs era de familie nobilă.

(2) În lista de la Călivele lui *Bardă-Alexi* de lângă orașul Βέβροια din Macedonia găsim familia lui Gheorghe *Scănάva*, ear în alte liste găsim formele celelalte, pe lângă cari și *Scănάvi* și *Cănάvi*, de unde transcrierea în grecește Σκαναβής, Καναβής.

Românii pentru a arăta un locuitor de niște astfel de cătune fac de multe ori porecla *Cătuna* (1), ear cei trăitori printre Greci, cari numesc *cătumul* sau *cătunele* *καλύβια*, au adoptat cuvântul *călive* în loc de *cătun*, și de aceea ei formează porecla *Călica* (*Καλύβιας*). Tot așa au făcut și legionarii Români în timpuri mai vechi formând porecla *Cănāv* și *Scănāv*, *Scănava*, *Scănave*, *Scănăvi*, pentru un locuitor de *canaba* sau *canabae*, și de aci sunt porecelele de *Καναβός* și *Σκαναβίης*, cari arată Români sau Români, și nici o dată alt neam. Prin urmare *Καναβός* din Cărpenișiu, socerul lui Palîu (=paîu) zis și Paliopol, nu poate fi de cât Român și nici de cum *grec de rasă antică*, cum a crezut Pouqueville. (Vezi despre însemnările cuvântului *canaba*, *canabae*, în Dr. Iulius Jung, *Römer und Romanen*, Innsbruck, 1877, pag. 77, 78, 79, 80).

Românii numiau *cătunele* și *cănabele* lor și cu numele *castre*. Despre *castre* și despre Românii din Albania cum la început se numiau *Ἀρβανίται* și cum prin *Ἀρβανίται* se înțelegeau numai *Români*, ear nu Albaneji, vezi la No. 189 și 249, și nota (1) de la pag. 227—228.

Dar să ne întoarcem la Anagnosti *Καναβός*. După esplicările ce am dat în acest No., *Καναβός* a fost Român și din porecla sa și din numele orașului Cărpenișiu, de unde era, și din incuscrirea cu capitan Dimitrie *Palîu*, care a fost Român, pentru că am spus și aiurea și repetăm și aici că Românii nu se încuseresc cu alte neamuri. Decî *Καναβός* n'a fost *grec de rasă antică*, precum n'a fost grec nici *Κολοβός*, secretarul lui Ali-pașa, din orașul româneș *Amineciu*, zis de Greci *Μετζοζορον* (Metzovo).

Să nu se confunde porecla *Καναβός* (Cănāv) cu *Κωνάβης* (Cunăvi); căci *cunăvi* la Macedoromâni însemnează *jder*, pe când *Cănāv* și *Scănāv* are sensul ce l-am arătat mai sus. Un tînăr Macedoromân din părțile Cărpenișului, necunoscînd sensul cuvântului latinesc *canaba*, *canabae* la Români, precum nici cele relative la efemerul împărat al Constantinoplei *Καναβός*, ne-a scris că Anagnosti Kanavós, socerul lui Căpitan Dimitrie Palîu, poate că nu se numia Canavós, ci *Cunăvi*, și că poate în școală profesorul i-ar fi schimbat numele din *Κωνάβης* în *Καναβός* după numele împăratului sus menționat, și că poate *Καναβός* sau *Κωνάβης* era din satul *Cunăvi* (plural) de pe munții de la Agrafa. Se poate și aceasta, dar noi după esplicările de mai sus și după informațiunile personale ce avem nu credem. Cu toate acestea se vedem. În adevăr pe munții de la Agrafa din Tesalia occidentală se găsește un sat cu numele *Cunăvi*, aproape de care se află un altul numit *Vulpî* la plural, despre care Pouqueville eronat crede că este un vechiu oraș grecesc, care se numia *ῶληνη* în antichitate (2). Și astăzi când se vorbește despre satele *Cunăvi* și *Vulpî* se zice: la *Cunăvi*, la *Vulpî*, adică:

(1) Vezi această poreclă la No. 274.

(2) Atunci cine din *ῶληνη* l-a făcut *Vulpe*? Negreșit că Grecii nu, căci ei nu știu ce este *Vulpe* în românește.

la satele unde sînt multe *cunăvi*, multe vulpi. *Cunăvi* (fem. singular) la Macedoromâni, am spus, se numește *jlerul*, adică un fel de *nevăstuică* mare și lungă, cu pîrul ca acel al blănilor de samur, și care trăește prin pădurile de brad mai cu seamă. Satul *Cunăvi* ni-l dă Pouqueville în forma *Coniavi* [Pouqueville, voyage, vol. IV, ediț. II, pag. 19, nota (2)] lîngă satele Mucea (*Moăcha*), *Vracha*, *Frînghiște*, *Selița*, *Clîtu*, *Cocli* și vechia *Cătuna* (*Palaeo-Catouna*), despre care la nota (3) din citata pagină Pouqueville zice: „Par la dénomination de *Catouna* les Valaques désignent les ruines des anciennes villes, comme les Grecs le font sous celle de Palaeo-Castron.„. Ear despre satul *Vulpî*, cuprinzînd numai 30 de familii, ne vorbește Pouqueville la pag. 18, la rîndul al 13-lea din notă, și la pag. 19 din text din citatul op și volum de mai sus. La pag. 18 în notă pe lîngă satul *Vulpî* vedem: *Vechia Cătună* (Palaeo-Catouna) cu 10 familii și *Cunăvi* (*Coniavi*) cu 6 familii, negreșit Fărșerotești; ear la pag. 19 în text vedem comuna *Ghiulești* aproape de satul *Vulpî*. Toate aceste sate sînt românești. *Canavòs* deci ar însemna; „cel din satul *Cunăvi*„, precum un alt căpitan originar din satul *Vulpî*, anume *Costa Vulpîotis*, însemnează: *Costa* din satul *Vulpî* (*Tri-cupis*, vol. III, pag. 124; Filimon, vol. IV, pag. 147, unde *Costa Vulpîoti* este menționat cu alți armatoli Români, *Gogu Bacôla*, *Tragudàra*, etc.). Pe cînd porecla *Canavòs* ar fi în loc de *Cunavòs*, adică din satul *Cunăvi*, cuvînt care se aude și *Cănăvi*, precum și *Canta-Cusinòs*, însemnează: *Canta* din *Cosina* (vezi la pag. 48, No. 3), porecla *Cunavi* (în singular) însemnează animalul înțeles subț acest cuvînt, și cu această poreclă găsim în Lambride (vol. I, pag. 55, rîndul 30) un călugăr Român *Ghenadie Cunăvea* (Γεννάδιος ὁ Κοννάβης) din satul românesc: *vechiul Săracu* (dat de D. Lambride în grecește Παλαισχωρίον Συρράκωας). Că acest din urmă sat este românesc, vezi tot în Lambride, vol. II, pag. 6, rîndurile 13—16, unde ea la toate satele românești D. Doctor Lambride, ca se facă pe Români se creadă că s'aũ dus Români, adică că s'aũ grecizat, și se-și ia nădejdea Români, spune și despre vechiul *Săracu*, precum și despre comunele *Săracu*, *Căldărești*, *Prosgolie*, *Măciucă*, etc., că d'abia se mai aude dialectul *Cuforlahic* pe la cîte vre-o femeie, pe cînd cei ce se interesează despre neamul românesc din peninsula Balcanică și îngrijesc ea se nu fie grecizat, ci se rămăie cu limba lui românească, precum a fost de secolii, știu tocmă *contrariul* de ceea ce vrea să ne facă să credem D. Doctor Lambride. Dar aici nu este vorba de aceasta și trecem la chestiunea ce ne preocupă.

Și Ghenadie Κοννάβης și Anagnosti Καννάβος aũ fost Români, lucru foarte bine cunoscut de Români de la Pind și de la Agrafa. Noi știm că Anagnosti Canavòs a fost din Cărpenești, că era om însemnat și că *poate* a fost din familia vechie a lui Καννάβος, precum sînt și alți mulți, ănsă cari se numesc grecește Σκωννάβης. Dar cum atunci Pouqueville a scris că *Anagnosti Canavòs* era grec de rasă antică? A scris precum a scris și despre *Gheorghe Dracu* și Capitan *Nicola Sturnari* din Aspropotam, Români neaoși,

că au fost *Dorienii*; precum a scris și despre Capitan *Scâlțu Dima* și despre *Tanase Diaconu* din Mușunița de la Parnas, că au fost de rasă *Dorică*; precum a scris și despre *Gheorghe Turturi*, unchiul lui *Coletii* din *Săracu* de la Pind, că era *Elin*. *Pouqueville* ne-a spus că comuna *Călăreții* (*Calaritès* cum o numește el) este românească (vezi la pag. 71); ne-a spus în *Hist. de la régénér.* (vol. II, pag. 403) că *Gheorghe Turturi* era primatul *Călărețenilor*; ear în vol. IV, pag. 365 tot din citatul op, după ce reproduce niște cuvinte patriotice ca zise de *Gheorghe Turturi*, adăugă de la sine cuvintele: „Ainsi parlait un Grec enfant du Pinde„. *Pouqueville* era entusiast pentru liberarea Greciei, și pe toți cari lucrau pentru acest scop îi numia *Greci*, pe unii fiind că poate îi credea că sunt de neam grecesc, dar pe alții chiar știind că erau *Români*, precum se vede clar din cele de mai sus despre *Gheorghe Turturi*; de aceea nu trebuie se ne mirăm că și pe *Canaròs* din *Cărpenișiu*, l-a făcut *grec de rasă antică*.

Dimitrie Pașopol dar din *Cărpenișiu* și *Anagnosti Canaròs* au fost și ei *Români*.

N.B. Completările notelor (1) de la pag. 227—228 și (1) de la pag. 233, anunțate pentru acest număr 186, se se caute la No. 189 și 249.

No. 187. *Veleştinul Riga*. În toate biografiile publicate până acuma despre acest bărbat însemnat nu găsim alta în ceea ce privește origina sa de cât că era din *Veleştin*, sat în *Tesalia* lângă orașul *Volos*. Cum se numeau părinții săi, cum se numia el din botez, despre acestea nimeni n'a putut se spună nimica, afară numai de unu *Brecnet*, fost consul francez în *Triest*, după care, ne spune *Gudas* (II, pag. 110), *Riga* se numia *Antonie* cu numele de botez, ear porecla *Riga* era numele de familie. *Riga* se subseria în grecește: „Ρίγας Βελεστινός„, adică *Riga Veleştinul*, sau *Riga* din *Veleştin*, ear cărturarii *Greci* îl prefăcură în: „Ρίγας ó Φεραιος„, adică „*Riga de la Fere*„, fiind că *Veleştinul* se numia în antichitate *Φεραί*. *Riga Veleştinul* este o figură măreață în istoria independenței grecești, pentru că el întâiu concepu idea unei ligi a tuturor armatolilor ca se lupte cu toții împreună pentru scuturarea jugului turcesc, pentru că el făcu și răspândi un fel de *marseillaise* printre populațiunile creștine de sub jugul turcesc, care *marseillaise* este o capo-d'operă în ceea ce privește puterea ce a avut de a surecita inimile la răscoală, și pentru că el, de și n'a reușit din cauză că planul său a fost trădat, însă a dat idea, pe care au realizat-o mai târziu cei cari s'au inspirat de la el.

C. Jos. Jireček (*Geschichte der Bulgaren*, pag. 121) ne spune următoarele despre *Veleştin*: „Im Vertrage des Alexios III mit den Venetianern 1199 wird neben *Blachien* (*Thessalien*) und *Demetrias* eine „provincia *Belegezitia*„ genannt; ebenso bei der Reichsteilung 1204. Noch heute ist dort eine Stadt *Velesino*„. Domnul *Jireček* prin cele citate mai sus și prin altele vroeste se arăte că *Veleştinul* a fost o colonie slavonă, și că în *Tesalia* pe

munții golfului *Pagasaic* locui un popor *slavon* numit *Velesići* sau *Velegostići* (Βελεσιγίτσα) și că a fost acolo o provincie numită Βελεσιγίτσα.

Provinciile și triburile cu numele de mai sus au fost prin acele locuri, ănsă oamenii din acele triburi și provinciile de pe munții de deasupra golfului *Pagasaic*, adecă din *Magnesia*, care se zice *Zăgori* de Români și *Ζαγορά* de Greci, precum și toți cei din șira muntelui care începe de la nord și ajunge prin *Olimp* pêne la portul *Volos*, se ziceau *Vlahi* și țara lor era numită de Greci: Βλαχία ή δευτέρα = a doua *Vlahie*, pe lângă Μεγάλη Βλαχία din *Tesalia* (vezi *L. Heuzey*, *Mission archéol. de la Macédoine*, pag. 451). *Slavonii* *D-lui Jireček* dar au fost *Români* trăiți mult timp uniți din cî împreună cu *Slavii* din *Moesia* și *Tracia* și apoi emigrați în spre sud și așezați în toată *Grecia*, pe la munți și dealuri (1). *Bătrênii* *Români* spun că locuitorii *Veleştinului* vorbiau românește, și astăzi chiar după grecizarea unei părți dintr-ănsii restul vorbește românește. Apoi în *Veleştin* pe lângă cei indigeni sînt așezate stabil multe familii românești din alte sate românești, și earna *Veleştinul* este plin de familii de *Români* din cei cari emigrează earna de la munți la cîmp pentru ernarea vitelor lor. Locuitorii comuncii românești *Băeasa* de pe *Pind* și mulți din *Perivoli*, emigrând earna, totdeauna se duceau în *Veleştin*, și multe familii au și astăzi casele lor în *Veleştin* și se stabiliră aci definitiv.

Dintre familiile vechi din *Băeasa* cari de mult se stabiliră în *Veleştin* a fost și una care purta porecla de *Trușină*, și din această familie era *Riga* *Veleştinliul*. Parte din această familie emigră în orașul *Ambelachia* de lângă *Veleştin*, car parte rămase în *Veleştin*. Familia lui *Riga* din *Veleştin* a fost *ciobănească* și se ocupa cu creșterea vitelor, și *Riga*, după cum am aflat de la *bătrênii* *Băeșai* și *Perivoliași*, cari emigrează încă și astăzi earna în *Veleştin* și în câmpiile de lângă *Veleştin*, a păscut mulți ani *capre* ca *cioban*, și tîrziu se puse se învețe carte, și se poreclia *Riza* sau *aRiza* și *Riga* și *Ibu*.

Pouqueville (*Hist. de la régénér. de la Grèce*, vol. III, pag. 137) vorbind despre un frate a lui *Riga* *Veleştinliul* zice: „Un frère du *Pindare moderne* de la *Thessalie*, *Yves Rigas* venait, dit-on, d'aborder dans l'Étolie, et les hymnes de la liberté retentissait au milieu du mont *Oeta* et de la *Doride*.” *Pindarul modern* este *Riga* *Veleştinliul*. Numele *Yves* al fratelui lui *Riga* este *Ibu*, nume care se aude printre *Români* și ca poreclă și ca nume de botez. Intre numele locuitorilor din comuna românească *Moloviște* (vezi pag. 102, No. 54 și nota 25 de la pag. 103) găsim și pe acela a lui *Ibru* *Hristu*, *Ibru* care se aude și *Ibu* (2). *Bătrênii* *Români* spun că familia lui

(1) Vezi detalii și la pag. 164—167 de la No. 50, vezi și la *Maniași* No. 189.

(2) Pe lângă numele *Ibu* și *Ibru* găsim des la *Macedoromâni* și pe acela de *Iore*, *Jiru*, *Jira* (vezi No. 98, 99, 100 de la pag. 88; pag. 100, No. 57; pag. 102, No. 54, 55 și nota (25) de la pag. 103. Numele *Jiru* care se aude și *Țiru* poate fi latinescul *Vibius*, pronunțat *Fîbiu* ăntău, apoi *Jibiu* și *Jiriu* și *Jiru*. *Românii* din *România* au făcut din

Riga era originară din Băeasă, că de mult emigră de acolo și că unii din membrii ei rămăseră în Velestin, alții se duseră în orașul Ambelachia, și că frațele lui Riga se numea Sterghiu *Riga* sau Riza și avea porecla *Ibu* și *Trușină*. Cuvântul *trușină* la Macedoromâni înseamnă *frânghie de căprină*, adică *de păr de capră*, și se dă ca poreclă la *ciobani de capre* spre batjocură (1). Și curios lucru! informațiunile noastre de la Români bătrâni se acordă cu cele ce găsim scrise în istoriografia Grecii moderne ai revoluțiunii grecești. Filimon ne dă pe *Ibu Riga* cu numele Ἰβωσ Πίγγα ca din comuna *Ambelachia* din Tesalia (Filimon, III, pag. 330; IV, pag. 189). Pe acest *Ibu Riga*, Χρῆστος Βουζάντιος (Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν Ἑλλά. ἐπανήστασιν ἐκστρατειῶν καὶ μαζῶν, pag. 172) ni-l dă cu numele Ἀστέριος Ἴβωσ, Θεσσαλὸς ἐξ Ἀμπελακίων, adică *Asterie Ibu*, *Tesalian din Ambelachia*. Ἀστέριος este elenizarea românescului *Sterghiu*, pe care Grecii îl fac și Στέριος și Σέρριος. Familia lui *Sterghiu Ibu* sau o ramură a ei o găsim în *Ambelachia* și pe la 1706. Un erudit din această familie se numește *Ibu Trușină* prefăcut în Ἴβωσ Δρόσωνος, compatriot cu un altul asemenea învățat numit *Zisi Gavră* (Ζήσης Κόβρας), despre cari vezi în Μαθηαίων Κ. Παρνήζα, Συγεδοσμοα, pag. 86). Pe Κόβρας Gudas (I, 168 și 321) îl serie și Κόβωρας, ceea ce în grecește înseamnă *rac*; însă Ζήσης este nume exclusiv macedoromân, și atunci și Κόβρας nu este Κόβωρας (= *rac*), ci *Gavră* (= *gaură*). Porecla *Trușină* alții o elenizară prefăcându-o în Δροσίνης (vezi la pag. 143). Vezi și No. 214.

Din toate acestea reese că fratele lui Riga Veleștinliul, *Ibu Riga*, se numea *Sterghiu* și era poreclit *Ibu*, și familia lor purta porecla de *Riga* și de *Trușină*. Prin urmare *Sterghiu Ibu Riga Trușină* a fost Român; ar fi dar o minune ca fratele său, care se subseria *Riga Veleștinliul*, se fie alta ceva de cât *Român* și el.

Riga dar *Veleștinliul*, vestitul între Grecii moderni, Πίγγας ὁ Φεραιὸς, a

Vibius pe *Jijie*. Vezi numele Vibius în Heuzey (Mission archéologique de la Macédoine, vol. I, pag. 45). Cum de la Vibius se lepădă *i* și se face *Jivu*, ear nu *Jiviu*, se vede și la numele Macedoromân *Velu*, *Velo*, de la *Velleius*, care se aude și *Velu* și *Veliu*. La pag. 104 nota No. 49 vorbind despre *Veliu* emitem opiniunea că poate fi de la *Bellu*, care prin scolile grecești se preface în *Veliu* (Βέλιος), dar este mai apropiat de *Velleius*. Vezi numele *Velo*, *Veliu* la No. 119, 120 de la pag. 103, ear pe *Velleius* în Heuzey (Mission archéol. de la Macédoine, vol. I, pag. 72). De la *Velu* și *Veliu* Români fac diminutive *Velcu* și *Velcu*, de unde apoi augmentative *Velconiu*, *Velcuniu*, *Velcun*, etc. În Satas (Πορροζορ. Ἑλλάς, pag. 206) cetim că un primat din *Arahova* din *Laconia* se numea *Dimea Velcunu* = Δημέας Βελκόνιος. *Rahova* cu forma *Arahova* înseamnă că era locuită de Români (1619). *Pouqueville* a scris pe *Ibu* sau *Ivu*, fratele lui *Riga*, cu *Y* (*Yves*), pentru că în forma *Ivu* Români pronunță și *Jivu* sau *Jivu*, pe când în forma *Ibu* se aude *j* la diminutivul *Jibec*, *Jiabec*, *Jabechi*. Numele *Ibu* este des la Români. Într'o listă dintr'un cătun *Färșerotese* de lângă *Béžrova* din *Macedonia* pe lângă alte familii găsim și pe aceea a lui *Colea Ibo* (= *Ibu*). Vezi *Ibru* la No. 188 la Români *Sfachioti*.

(1) Adecă sunt așa de săraci, în cât n'au brâu roș ca să se incingă, și se incing cu *trușină*.

fost Român. Ațurea intrăm în multe detalii dând numele familiilor înrudite cu *Riga Velestinliul* și rolul ce a jucat acest mare om al Grecii moderne. (Vezi provizoriu despre *Riga*, Fauriel, vol. II, pag. 15--19 scurta biografie, și pag. 20--29 marșul lui *Riga* în grecește cu traducerea franceză). *Riga* trecând prin Triest cu niște proclamațiuni revoluționare pentru Creștinii din Turcia, fu prins de guvernul Austriac și predat Turcilor, cari-l uciseră în Belgrad aruncându-i corpul lui și al tovarășilor lui în Dunăre. Turcii spânzurară unul câte unul pe tovarășii lui *Riga*. Când veni și rândul lui, *Riga* printr'un *ghiont* puternic trânti jos mort pe gâde, și a trebuit să-l împuște, căci a fost imposibil să-l spânzure. *Riga*, pe când expira, zise în limba turcă următoarele cuvinte către Turci: „așa mor *giganții*; eu am semănat, vin alții să secere„. Vezi biografia lui *Riga* și în Gudas (vol. II, pag. 109—144). Lui *Riga* i s'a ridicat o statuă uriașe la Atena, așezată înaintea Universității. Această statuă este în mâna stângă; ear la mâna dreaptă este o altă de aceleași dimensiuni a patriarhului *Grigorie*, spânzurat de Turci la începutul revoluțiunei grecești. Amendoauă aceste statue le comandă cu spezele sale un Român bogat din *Cuir* al Egiptului, numit *Averof*, originar din comuna românească *Aminciu* (Metzovo) de pe Pind (Gudas, vol. II, pag. 144). Despre alte donațiuni ale D-lui *Averof* vezi la pag. 115—116 din această scriere asupra *Suliților*; vezi și No. 255. Vezi de numele *Averof* la pag. 94, nota (26).

D. *Averof* oferi prințului creditar actual al tronului Grecii, cu ocaziunea serbării majoratului său, 100,000 de franci ca să dispună de ei cum vreaște. Puțin timp după serbare mai oferi aceluiași prinț creditar 600,000 de franci, cu cari se va zidi la Atena o scoală militară. Nu incape îndoială că după zidirea localului va trebui se dăruască încă o sumă cu mult mai mare pentru lefurile profesorilor, etc. Numai Macedoromânii sunt capabili de asemenea sacrificii, dar crescuți în ideile grecești le fac pentru grecism, și poporul Român, care acuma luptă pentru limbă și naționalitate, auzind de aceste sacrificii făcute pentru alți, ear nu pentru el, și-aduce aminte de ver-surile grecești :

Τρώ' ἡ λύκος χαίρει = mănincă lupul și se bucură

Κ' ἡ λαγός παραίρει = și epurele se întristează și se vestejește.

No. 188. *Lachioții* și *Sfachioții*. În insula *Creta* sunt niște munți, cei mai mari din insulă, cari se numesc *munții Albi* (λευκά ὄρη) din cauza zăpezii perpetue de pe vârfurile lor cele mai nalte; se zice asemenea și munții *Sfachioților*. În fundurile acestor munți locuiesc două popoare pastorale numite *Sfachioții* și *Lachioții*. Elisée Reclus (Nouvelle géographie universelle, Paris, 1876, vol. I, pag. 135; vezi la pag. 136 configurațiunea *munților Albi*) zice: „On désigne aussi les monts Blancs sous le nom de monts Sphakiotes, à cause des populations doriennes, restées pures de tout mélange, qui s'y sont cantonnées comme dans une citadelle. . . . Pendant la guerre de l'indé-

pendence (grecque), les Turcs essayèrent vainement de forcer cette porte de la grande citadelle des monts. Din toate populațiunile din insulă, cei cari sânt familiarizați cătuși de puțin cu istoria Cretei știu, său, dacă nu știu, aște că *Lachiotii* și *Sfachiotii* sânt cei mai viteji, și de când se află așezată în Creta nici o dată n'au fost supuși nici unei puteri din câte se strecurară în această insulă mult încercată. *Sfachiotii* și *Lachiotii* au format totdeauna *stat în stat*, și singurii din insulă avură *armatolii* său *capitanate* întocmai ca Români de la Pind și de ațurea, ca *Suliatii* și ca *Maniatii* din Laconia. Ei au fost totdeauna reprezentanții armelor în Creta, și ori ce mișcare militară s'a făcut în decursul seculilor de când se așezară acolo o începură, o conduseră și o sfârșiră ei puindu-se totdeauna în fruntea celorlalte populațiuni. Ca se rezumăm în puține cuvinte valoarea lor militară, spunem: „*ce au fost Suliatii în Epir, aceasta au fost Lachiotii și Sfachiottii în Creta*„.

Elisée Reclus zice, cum am văzut mai sus. că sânt *Dorienii*, rămași curați de ori ce amestec. Mă tem ca acești *Dorienii* se nu casă Români, ca și *Dorienii* lui Pouqueville, de câte ori vorbia despre Fărșeroții din Cărpenișiu, din muntele Arin de la Parnas și de ațurea.

La Atena se publică în 1868 o *epopee* în limba greacă, în care se cântă vitejiile *Sfachiotilor* și *Lachiotilor*, de un poet numit *Antoniou Ioan Antoniadu*. Cartea fu prezentată la un concurs poetic și fu mult lăudată. Ea se intitulează: „*Κρήτιες, ήτοι ο Λακωνώτης Δράκος και της Κρήτης οι Όρειοι, Έπος. Υπό Αντωνίου Ιω. Αντωνιάδου, καθήγητος εν Παιραισι. Έν Αθήναις, 1868.*„ Adeacă: „*Critiis, sau Dracu Lachiotul și muntenii din Creta, Epos. De Antoniu Ioan Antoniadu, profesor la Pireu. Atena, 1868.*„

D. Antoniadu ne spune la finele cântii (pag. 371, versul 19) că este din Creta, ear la pag. ε, rândul 1 și 2 că a stat patru ani la *Chanea* din Creta, unde avu ocaziune se cunoască de aproape pe bărbații mărinoși (*μεγαλοζάβδους*) de pe munții *Albi* și *Ida*, pe cari îi descrie, zice raportul comisiei premiilor la pag. στ, în toate amăruntetele. Poetul dar descrie pe *Sfachiotii* și pe *Lachiotii* ca și când ar fi și el din ai lor, așa de bine i-a cunoscut în escursiunile său în șederile ce făcu între ei. Eroilor din poema sa, de și trecuți ca persoane fictive său legendare, dar cele mai multe istorice, le-a dat numele uzitate la *Sfachiotii* și *Lachiotii*, nume pe cari le-a auzit în șederea sa la ei în timp de patru ani.

Eată numele eroilor *Sfachiotii* și *Lachiotii* din *epopee* cu pag. și versul, unde se află menționați și cu însemnarea lor:

Bacă,	pag. 226,	vers. 3	= pânțee.
Brâncă,	„ 216,	„ 19	= brâncă.
Chiali,	„ 25,	„ 23	= piele.
Chilie,	„ 202,	„ 29	= mic burduf.
Clin,	„ 19,	„ 27	= clin.
Cuma,	„ 294,	„ 15—20	= guma.

Cuva,	pag. 351,	vers. 23, 33	= gaură.
Dimu,	" 209,	" 22	= Dimitri.
Dracu,	" 2,	" 28	= Dracu.
Damu,	" 20,	" 24	= Adamu.
Dubi,	" 273,	" 11	= Dubi.
Iedac,	" 192,	" 31	= Ied mic.
Gorgos,	" 20,	" 19	= Gorgos.
Hali,	" 294,	" 15—20	= Mihalí.
Lupu,	" 281,	" 20, 30	= Lupu.
Lupaşîu,	" 27,	" 21	= Lupaşîu.
Mănuşîu,	" 225,	" 1	= Mănuşîu.
Miha,	" 226,	" 3	= Mihalí.
Măndacu	" 4,	" 17	= Mantu.
Marin,	" 7,	" 1	= Marin.
Milingă	" 286,	" 21	= Milú mare.
Nieu,	" 20,	" 26	= Ionicú, Ionică.
Pală,	" 56,	" 7	= Sabie.
Pulú,	" 20,	" 28	= Puú.
Păndaru,	" 235,	" 24	= Păndaru.
Psaru,	" 286,	" 21	= Sur.
Ruha,	" 228,	" 13	= Baruha.
Sculă,	" 203,	" 3	= Sculă.
Şiafea,	" 273,	" 11	= Stefănică.
Taşca,	" 3,	" 24	= Tacú (diminutiv).
Țarcu (1),	" 19,	" 31	= Țarcu.
Volan (2),	" 6,	" 1	= Volan.
Verga,	" 20,	" 30	= Vargă.
Zerva,	" 45,	" 10	= Stăngu.
Zimbracu,	" 303,	" 15—22	= Zimbru mic.

Cel ce vrea esplicări asupra numelor de mai sus poate consulta listele de nume ce am dat la pag. 21—79, 81—84, 87—104.

Nu incapa nici o îndoială că numele de mai sus sînt romăneşti. Dar cum se poate ca *Dorienú D-lui Élisée Reclus, rămaşi curaşi de ori-ce amestec*, se poarte nume romăneşti? Ei nu numai că poartă nume romăneşti, dar avem se vedem mai la vale că și *se mândresc* că sînt coboritori din cele mai nobile familii romane. D. Satas (*Ελληνικά ἀνέκδοτα*, vol. II, pag. 0—i) spune că după cucerirea Cretei de Turci multe familii nobile din ea emigrară în insulele Ioniane, și una din ele luă și un *Hrisov* de la 1091 despre

(1) Zarcu și zărculă = glugă, gluguliță; car Țarcu este poreclă luată de la căsuța ezilor, care are forma unei zărcule.

(2) Vezi numele roman *Volanus* în Heuzey, (*Mission archéologique de la Macédoine*, vol. I, pag. 466—467).

colonizarea insulei cu *Romani* conduși de 12 familii nobile din Ordinul Senatorial din Constantinopoli și despre pământurile date de Împăratul Constantinoplei atât acelor familii cât și coloniștilor; și că la ocuparea Cretei de Venețieni ivindu-se contestațiuni despre posesiunile unora din acele 12 familii, se depuse originalul Hrisovului în arhivele insulei trăgându-se și mai multe copii pentru cei cari se interesau a le avea, copii legalizate de autoritățile Venețiene. Una din aceste copii în traducere italiană și greacă modernă, legalizată de autoritățile din insula Zachint, ne spune D. Satas că a văzut-o cu ochii săi în posesiunea unui învățat din Zachint numit Ioan *Vlastos*, la 1865.

Hrisovul în chestiune vorbește de coloniile *Romane* trimise în insulă pe la 1091. Se știe din istorie că insula Creta căzuse la 824 în mâinile Saraceniilor din Ispania, cari o stăpâniră pînă la 963. La această epocă domnia în Constantinopoli Împăratul *Roman* al II-lea. Tatăl acestuia împărat avea un viteaz general numit *Bardă-Foca*, care era deja bătrîn la suirea pe tron a lui *Roman* al II-lea. Decî noul împărat dădu comandamentul oștirilor imperiului Bizantin fiilor lui *Bardă*, *Leon* și *Nicefor Foca*. Acest din urmă goni pe Saraceni din Creta, și murind subit *Roman* al II-lea deveni el împărat al Constantinoplei cu toate intrigile unui puternic Eunuc al palatului numit *Brânca* (*Βράντζας*). *Nicefor Foca-Bardă* fu detronat mai tîrziu și înlocuit de o rudă a sa de aproape, de generalul *Cimisichis*, care deveni împărat. Membri însă însemnați ca generali din familia *Bardă* cu numele *Bardă-Foca* și *Bardă-Scleros* continuară a avea mare putere în imperiul Bizantin, și pe un *Nicifor-Foca* din această familie supranumit încă și *Botaniatis* îl vedem împărat al Constantinoplei la 1077 uzurpând drepturile lui *Alexie Comnen*. Pe cînd dar domnia în Constantinopol acest *Nicefor Foca* s'au trimis earăși colonii *Romane* în Creta (1); car *Alexie Comnen*, care veni după el, trimise ca vice rege în insula Creta pe fiul său *Isaac* împreună cu alți mulți coloniști, cari aveau ca șefi 12 nobili patricieni *Romani* din Constantinopoli, din Ordinul Senatorial. Hrisovul dar despre care am vorbit este dat de împăratul *Alexie Comnen* nobililor șefi ai coloniștilor, ca se le servească de document pentru posesiunile teritoriale ce le acordă în Creta (vezi îndreptarea datei 1091 în 1184 mai încolo).

D. Satas recunoaște autenticitatea Hrisovului, și spre confirmarea opiniunii Domniei sale cată ce zice în „*Ελληνικά ανέκδοτα*, vol. II, pag. i—:7: „*Christofor Buondelmonte*, care vizită Creta la 1415—1416, relatează următoarele despre cei 12 patricieni (*ἀρχοντοποσβλων*), cari se mutară din Bizanțiu în insulă:

„Cum a Merona disceditur per montem graditur, in cujus radicibus centum fontes emanare non cessant, in quibus amplissima Romanorum de

(1) Din citațiunile de mai la vale se constată că și *Nicefor Foca*, fiul lui *Bardă*, trimise coloniști *Romani* în Creta la 963.

C. Poli urbe in hanc insulam ad dominandum venit, qui omnibus istis nobilibus dominium atque loca concessit. De inde maguo peracto tempore ex continuis bellis jam fessi in ista devenere loca, qui hodie arma et nomen antiquum Romanorum domorum ferunt, et in tanta devenerunt quantitate, quod si concorde essent, leve fuisset eis insulam possidere, et primo sunt Gortazi, idest *Saturi* quingenti. Melissini, idest *Vespasiani* trecenti numero. Ligni, idest *Suptiles* mille sexcenti. Vlasti, idest *Papiniani* ducenti. Cladi, idest *Ramuli* centum octoginta. Scordili, idest *Aglati* octoginti. Venerent post longum tempus duae aliae generationes, quae cum istis locum habuere, scilicet Arculeades, idest *Ursini* centum, et Colonna, idest *Allumnenses* qui fere triginta remansere, et versus Sithiam non cum aliis concordem locum eligere. De inde cum ab hujusmodi ruribus disceditur in planum non magnum pervenitur, a quo per angustam et periculosissimam viam in planum aliis meliorem devenitur; in quo Ecclesia Sancti Constantini est, a qua cum per frondifluos montes et virentia prata disceditur, minera auri et argenti ac stanni videtur, quae hodie Stimpolis nominatur quaeque in altissimo monte collocata est.“

„Aurea același autor relatează următoarele din gura unui protopop: „Postquam Chirfoca (*Νικηφόρος τῷ Φωκᾷ*) ex parte nostri Imperatoris Insulam totam subjugaverat, filius dicti Imperatoris cum nobilibus duodecim principalioribus Romanorum Polis diuque Civibus in hanc Insulam venit, qui omnibus istis nobilibus dominium et loca concessit, deinde magno tempore peracto ex continuis preliis jam fessi in istis montibus conduxerunt (1).„

„Relația dată de Buondelmonte din partea protopopului concoardă ad literam cu cele cuprinse în Hrisov, cu singura diferență că în loc de Alexie Comnen se menționează Nicefor Foca.„

„Andrea Corneliu, nobil Venețian colonist în Creta, care a lămurit istoria acestei a doua patrii a sale pe baza unor acte publice autentice, zice următoarele despre acea colonie în insulă.„

„Cosi sottomessa egli (*Νικηφόρος τῷ Φωκᾷ*) et pacificata l'isola, che per anni centi quarantaduo era stata occupata et signoreggiata da' barbari, la fece habitare, e vi lasciò in forma di Colonia per maggior sicurezza dell' isola famiglie nobile Constantinopolitane dell' Ordine Senatorio, cioè li Armeni, li Caleteri, li Anatolici, li Curgiacii, che vuoi dire Saturnini detti Cortaci, li Vespasiani detti Melissini, li Ligni detti Suttilli, li Papiniani detti Vlasti, li Romuli detti Claudii, li Aliati detti Scordili, li Coloriesi detti Coleini, li Orsini detti Arculedi, e li Foca del sangue del medesimo Niceforo Foca, che da questi Foca ebbe origine la casa *Calergi* (2).„

„Dar și Venețianul senator Valiero, care a istorisit cu de amăruntul ul-

(1) Descriptio Cretae (Cornelii, Creta sacra 1, pag. 17, 107).

(2) Chronicum Rerum Cretensium (Creta sacra 1, pag. 74).

timul răsboiului al Cretei, menționează acest fapt precum urmează: „*Sono genti (Οἱ Σφακιοῦται, adică Sfachiōtīi) che abitano le montagne di Canea verso il mar d'Ostro, e che vantano la loro discendenza dalle più conspicue famiglie di que' Romani, che si trasportarono in Constantinopoli e poi di là in Candia, e che erano in concetto in gran bravura (3).*”

„In fine nici Flamiuiu Corneliiu însuși nu desminte faptul, ci comentând cele mărturisite de Buondelmonte, adaugă: „*Fortasse hoc illi (οἱ εὐγενεῖς τῆς κρητικῆς, adică nobilii Creței) retulerunt incolae genus suum alta ab origine jactabundi ducentes (1).*”

Din cele citate pene aci din Satas rezultă că încă pene la 1415—16 esista în Creta tradițiunea despre colonizarea Romană în insulă; că mulți din nobilii coloniști se retrăsese în munții *Albi*, unde se află *Lachiōtīi* și *Sfachiōtīi*, și că acești din urmă se laudau de descendența lor Romană. Numele dar românești ce găsim la ciobanii *Sfachiōtīi* și *Lachiōtīi* se esplică ușior acuma, și *Dorienii* lui Élisée Reclus, *rămăși curași de ori ce amestec*, sânt Români, cari rămaseră neamestecați cu alte neamuri ca toți Româniul despre cari am vorbit pene acuma. Am văzut că munții *Albi* se numese și munții *Sfachiōtitor*, cari se mândriau de descendența lor Romană; în *Sfachiōtīi* însă se cuprind și *Lachiōtīi*, cari locuiesc într'un sat numit *Laca* tot în munții *Albi* aproape unii de alții purtând și ei nume românești.

Prin faptul colonizării se esplică prezența de nume românești nu numai în *epopea* citată la începutul acestui No., dar și în alți autori. Eată și alte câteva nume de *Sfachiōtīi*:

Calinic Surpachi (Σαρπάκης,	Filimon, IV, 52).
Petru Mănușel (Μανουσέλης,	„ IV, 50).
Curmuleștii (Κουρμούλια,	„ IV, 48).
N. Furachi (Φουράκης,	„ IV, 399 jos).
Cioroniți (Τσοροβίνης,	„ IV, 52).
Gg. Bao (Βάος,	„ IV, 400 sus).
Rusu Burdumba (Tricupis, I, pag. 230).	
Puliu-Ianachi (Πολυϊαννάκης,	Filimon, IV, 50).
Iănar (Γιάνναρης,	„ IV, 50).
Belii Ziană (Βελεζίνης,	„ IV, 50).

Anton Catană	Gheorghe Ziuchi
Mareu Mara	Nicola Zoghia
Const. Memu	Pavlu Curesiū
Proca Chiăntu	I. P. Bărbuca
Luca Sănginatu	Nicola Roșiu
Anton Păndinu	Gheorghie Dulcă
Gheorghe Gavală	Anghel Tronu

3) Storia della guerra di Candia 1, pag. 72—73.

(1) Creta sacra, 1.

Pavlu Stai
Benedict Mizial
Andrei Balașiu
Andrei Torcheliu

Ioan Manu
Toma Muzală
Alexandru Vieru
Marcu Boșu, etc.

Acești 22 din urmă au fost oameni învățați din Creta. Vezi Satas, *Νεοελλ. Φιλολογία*, pag. 416—421.

În insula Creta găsim și *Mesariți* sau *Mazariți* (Filimon, IV, pag. 48 și 49), cari se turciseră de mult și cari la 1821 cu ocaziunea revoluțiunii grecești reveniră la creștinism. Prezența Mazariților în Creta se esplică prin aceea, că după cucerirea Peloponezului de Turci mulți comandanți Fărșeroși în serviciul Venețienilor emigrară de acolo sau fură transportați de către Venețieni cu triburile lor în Creta (vezi la pag. 48 No. 7 și 8). Ce sunt *Mazariții*? (vezi la pag. 6, rândurile 6—10; pag. 8, rândurile 25—32; pag. 16, rândurile 8—11). Vezi la No. 316 cauzele pentru cari din toate triburile românești din peninsula Balcanică numai din *Fărșeroși* se turciră uni.

În munții *Albi* pe lângă *Sfachioși* și *Lachioși* sunt și *Riziți*, sau locuitorii unui sat numit *Ρίζις*, adică *rădiciu* (Filimon, IV, 48). *Riziți* se află locuind puțin mai la nord de *Sfachioși*. Filimon eată ce zice despre ei (vol. IV, pag. 48): „Viguroși, nalți și iuți de picioare, *Riziții* erau considerați ca ocupând rangul al doilea după *Sfachioși* în ceea ce privește curagiul și deprinderea armelor.” Ear despre *Sfachioși* în genere sub cari se înțelegeau *Mazariții*, *Riziți* sau *Rizioși* și *Lachioși*, Filimon, zice (vol. IV, pag. 45): „În special *Sfachioși*, toți ciobani, agricultori și industriași, erau considerați, precum și erau, ca niște alți *Laconi* ai Peloponezului, sau *Suliați* ai Epirului.” Ear *Tricupis*, vorbind despre suferințele Creștinilor din Creta din partea Turcilor, zice (vol. I, pag. 225): „Numai cei cari trăiau la munți erau scutiți de aceste nenorociri. Între aceștia se distingeau *Sfachioși*, locuind un pământ stâncos și muntos sub creștetele munților *Albi*. Acest popor puțin numeros este viteaz și espert în ale războiului, dar nedisciplinat și aplecat la răpiri, precum toți aceia cari nu trăiesc sub jugul legilor, dar mai mult fără guvern de cât de sine guvernat.”

Sfachioși, ca toți Români, avură *armatoli*, și singurii din insula Creta aveau dreptul de a purta arme, pe când de la toți cei-lalți Creștini armele erau luate de toate dinastiile, cari domniră în insulă (*Χρήστος Βοζάντιος*, pagina 8).

Aiurea vorbim pe larg despre istoria acestor Români izolați în munții *Albi* de seculi de ceea-laltă lume Română. Aici am căutat numai se constatăm *romanitatea Sfachioșilor* și faptul că dintre toate populațiunile creștine din Creta ei au fost reprezentanții armelor de totdeauna și că au fost și sunt cei mai viteji din insulă, și de aceea nu dăm aici pe *armatoli* lor, precum am făcut cu cei-lalți Români. Nu putem însă trece cu vederea patru eroi din cântecul nostru găsim în *Passov* (pag. 180. cânt. CCXLIV; pag. 181,

